Akdeniz'in Altın Kenti

KAHRAMANMARAŞ

Akdeniz'in Altın Kenti

KAHRAMANMARAŞ

KAHRAMANMARAŞ BELEDİYESİ
RIDVAN HOCA
YERALTI ÇARŞISI

“Akdeniz’in Altın Kenti”
KAHRAMANMARAŞ

GENEL KOORDİNATÖR
Seydihan **KÜÇÜKDAĞLI**

EDİTÖRLER
Prof. Dr. Orhan **DOĞAN**
Uzman Ramazan **AVCI**
Uzman Serdar **YAKAR**

T. C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
katkılarıyla yayınlanmıştır.

T.C.
KAHRAMANMARAŞ VALİLİĞİ
İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ
2014

T. C.
KAHRAMANMARAŞ VALİLİĞİ
İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ

ISBN: 978-605-149-657-3

GENEL KOORDİNATÖR
Seydihan KÜÇÜKDAĞLI

EDİTÖRLER
Prof. Dr. Orhan DOĞAN
Uzman Ramazan AVCI
Uzman Serdar YAKAR

YAYIN KURULU
Seydihan KÜÇÜKDAĞLI
İl Kültür ve Turizm Müdürü

Prof. Dr. Orhan DOĞAN
KSÜ Tarih Bölümü Başkanı

Uzman Ramazan AVCI
Kahramanmaraş Bilim Sanat Merkezi Müdürü

Uzman Serdar YAKAR
Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi
Kültür, Sanat ve Turizm Şube Müdürü

Yrd. Doç. Dr. İbrahim ERŞAHİN
KSÜ Kahramanmaraş Yöresi ve Kültür Değerlerini
Araştırma Uygulama Merkezi Müdürü

Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÜRBÜZ
KSÜ Göksun Meslek Yüksek Ok. Müdürü

İbrahim ŞERBETÇİ
KMTSO Genel Sekreteri

Hikmet ÇALIŞ
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Folklor Araştırmacısı

GÖRSELLER
Kahramanmaraş İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi
Kahramanmaraş İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü

İÇİNDEKİLER

TAKDİM 10

ÖNSÖZ 12

I. BÖLÜM:
KAHRAMANMARAŞ TARİHİ

MARAŞ VE İLÇELERİNİN İSİMLERİNİN OLUŞMASI 17
Prof. Dr. İlyas **GÖKHAN**

EN ESKİ ÇAĞLARDAN BİZANS DÖNEMİNE KADAR
KAHRAMANMARAŞ VE ÇEVRESİ 21
Yrd. Doç. Dr. Pınar **BÜLBÜL**

SELÇUKLULAR DEVRİNDE MARAŞ (1071-1308) 29
Doç. Dr. Mehmet Suat **BAL**

XI. – XIV. YÜZYILDA MARAŞ'IN SOSYAL VE KÜLTÜREL TARİHİ 33
Doç. Dr. Selahattin **DÖĞÜŞ**

DULKADİROĞULLARI BEYLİĞİ DÖNEMİ (1337–1522) 35
Prof. Dr. Ahmet **EYİCİL**

MARAŞ'IN OSMANLI HÂKİMİYETİNE GİRİŞİ 39
Yrd. Doç. Dr. İsmail **ALTINÖZ**

YENİ ÇAĞDA MARAŞ (1522-1789) 45
Doç. Dr. Faruk **SÖYLEMEZ**

YAKIN ÇAĞDA KAHRAMANMARAŞ (1850-1920) 55
Prof. Dr. Ahmet **EYİCİL**

OSMANLI DEVLETİ'NİN SON DÖNEMİNDE
MARAŞ'IN SOSYO-KÜLTÜREL VE EKONOMİK DURUMU 59
Doç. Dr. Memet **YETİŞGİN**

MARAŞ'IN İSTİKLAL MÜCADELESİ 65
Prof. Dr. Orhan **DOĞAN**

CUMHURİYET DÖNEMİNDE KAHRAMANMARAŞ 79
Yrd. Doç. Dr. Cengiz **ŞAVKILI** / Yrd. Doç. Dr. Nermin **GÜMÜŞALAN**

II.BÖLÜM:
KAHRAMANMARAŞ İLİNİN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

KAHRAMANMARAŞ İLİNİN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ 95
Yrd. Doç. Dr. Mehmet **GÜRBÜZ**

1. Coğrafi Konum 95

2. Fiziki Coğrafya Özellikleri 95

3. Beşerî Coğrafya Özellikleri 122

ENDEMİK BİTKİ CENNETİ KAHRAMANMARAŞ 135
Ramazan **AVCI**

KAHRAMANMARAŞ'IN İLÇELERİ 144

III. BÖLÜM:
KAHRAMANMARAŞ'TA EĞİTİM

KAHRAMANMARAŞ'TA EĞİTİM 157
Ramazan **AVCI**

I. KAHRAMANMARAŞ'TA CUMHURİYET ÖNCESİ EĞİTİM 157

II. CUMHURİYET SONRASI KAHRAMANMARAŞ'TA EĞİTİM 163

III. KAHRAMANMARAŞ'TA YÜKSEKÖĞRETİM 175

IV.BÖLÜM:
KAHRAMANMARAŞ'IN GELİŞEN EKONOMİSİ

KAHRAMANMARAŞ'IN GELİŞEN EKONOMİSİ 185
İbrahim **ŞERBETÇİ**

V. BÖLÜM:
KAHRAMANMARAŞ'TA TARIM

KAHRAMANMARAŞ'TA TARIM 211
Kürşat **OKUDUCU**

VI. BÖLÜM:
KAHRAMANMARAŞ'IN GELENEKSEL MİMARİSİ

KAHRAMANAMARAŞ'IN GELENEKSEL MİMARİSİ 227
Fatih **ADANIR**

VII.BÖLÜM:
KÜLTÜR VARLIKLARI

KÜLTÜR VARLIKLARI 259

VIII.BÖLÜM:
KAHRAMANMARAŞ'IN MUTFAK VE BESLENME KÜLTÜRÜ

KAHRAMANMARAŞ'IN MUTFAK VE BESLENME KÜLTÜRÜ 268
Halil İbrahim **YILMAZOĞLU**

IX.BÖLÜM:
KAHRAMANMARAŞ'TA GELENEKSEL EL SANATLARI

KAHRAMANMARAŞ'TA GELENEKSEL EL SANATLARI 299
Hikmet **ÇALIŞ**

X.BÖLÜM:
KAHRAMANMARAŞ'TA SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS

HALK OYUNLARI VE GELENEKSEL GİYİM 325
Hikmet **ÇALIŞ**

KAHRAMANMARAŞ'TA ÇOCUK OYUNLARI 331
Hacı Ali **ÖZTURAN**

HALK KÜLTÜRÜ KABUL VE UYGULAMALARI 339
Yrd. Doç.Dr. İbrahim **ERŞAHİN**

KAHRAMANMARAŞ'TA HALK ANLATMALARI 347
Yrd. Doç. Dr. İbrahim **ERŞAHİN**

KALIP SÖZLER 361
Serdar **YAKAR**

XI.BÖLÜM:
KAHRAMANMARAŞ AĞZI

KAHRAMANMARAŞ AĞZININ GENEL ÖZELLİKLERİ 375
Ramazan **AVCI**

XII. BÖLÜM:
EDEBİYAT

MARAŞLI HALK ŞAİRLERİ 388
Ramazan **AVCI**

KAHRAMANMARAŞLI DİVAN ŞAİRLERİ 413
Yrd. Doç. Dr Lütfi **ALICI**

CUMHURİYET DÖNEMİ
KAHRAMANMARAŞLI ŞAİR VE YAZARLAR 423
Ramazan **AVCI**

a) Şairler Şehri Kahramanmaraş 423

b) Kahramanmaraşlı Yazarlar 449

XIII. BÖLÜM:
KAHRAMANMARAŞ'TA TURİZM

KAHRAMANMARAŞ'IN TURİZM POTANSİYELİ 467
Seydihan **KÜÇÜKDAĞLI**

KAHRAMANMARAŞ VE TURİZM 483
Yrd. Doç. Dr. Murat **ZENGİN**

TAKDİM

Eski çağlarda Suriye ve Mezopotamya'yı, Kapodokya ile Anadolu'nun başka kesimlerine bağlayan önemli kervan yollarının kavşağında bulunan Kahramanmaraş; Hititler, Asurlar, Persler, Makedonyalılar, Romalılar, Bizanslılar, Dulkadiroğulları, Osmanlı İmparatorluğu gibi uygarlıkların kültürel zenginliğini günümüze kadar taşımıştır.

Tarihin sayfalarında önemli izler bırakan Kahramanmaraş, Kurtuluş Savaşı'nda göstermiş olduğu fedakârlık ve başarı sebebiyle 5 Nisan l925'te Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından İstiklal Madalyası, 7 Şubat l973 tarihinde de Kahramanlık unvanı ile taçlandırılmıştır.

Kahramanmaraş, taşıdığı tarihi ve kültürel mirasın yanı sıra doğal güzellikler açısından da önemli bir zenginlik ihtiva etmektedir. Bu sebeple Kahramanmaraş'ın ulusal ve uluslararası alanda tanıtımına yönelik çalışmalar önem taşımaktadır.

Kahramanmaraş'ın tarihi ve kültürel değerlerinin gelecek kuşaklara ulaştırılması ile yöresel kültürünün, tabiat varlıklarının, sosyal ve ekonomik yapısının tanıtılması amacıyla hazırlanan bu prestij kitap; Kahramanmaraş'ın tarihi, coğrafyası, ekonomik yapısı, tarımı, edebiyatı, şairleri ve yazarları, mimari yapısı, kültür ve turizm değerleri, gelenekleri, inanışları, el sanatları ve yöresel mutfağı hakkında bilgiler içermektedir.

Kahramanmaraş'ı farklı yönleriyle ele alan bu değerli çalışmanın hazırlanmasında emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Şükrü KOCATEPE
Kahramanmaraş Valisi

ÖNSÖZ

Tarih boyunca birçok uygarlığa ev sahibi olan Kahramanmaraş, bu uygarlıkların izlerini insanlığın ortak mirası olarak günümüze kadar taşımıştır.

Akdeniz Bölgesinin doğusunda yer alan medeniyetler kenti Kahramanmaraş; tarihi dokusu, zengin kültür mirası, eşsiz tabiat varlıkları, muhteşem doğal güzellikleri, serin yaylaları, tabii termalleri, uçsuz bucaksız barajları, gelişen modern sanayi, nadide el sanatları ve yöresel damak tatları ile alternatif turizmde önemli bir potansiyele sahiptir. Kahramanmaraş, Germanicia Antik Kenti Taban Mozaikleri başta olmak üzere birçok tarihi ören yerinin bulunması ile de arkeolojik bir kent konumundadır.

Kahramanmaraş ilinin tarihi dokusunun ve kültür mirasının korunması, doğal güzellikleri ile alternatif turizm değerlerinin tanıtılması ve hak ettiği noktaya getirilmesi amacıyla pek çok çalışma gerçekleştirilmektedir.

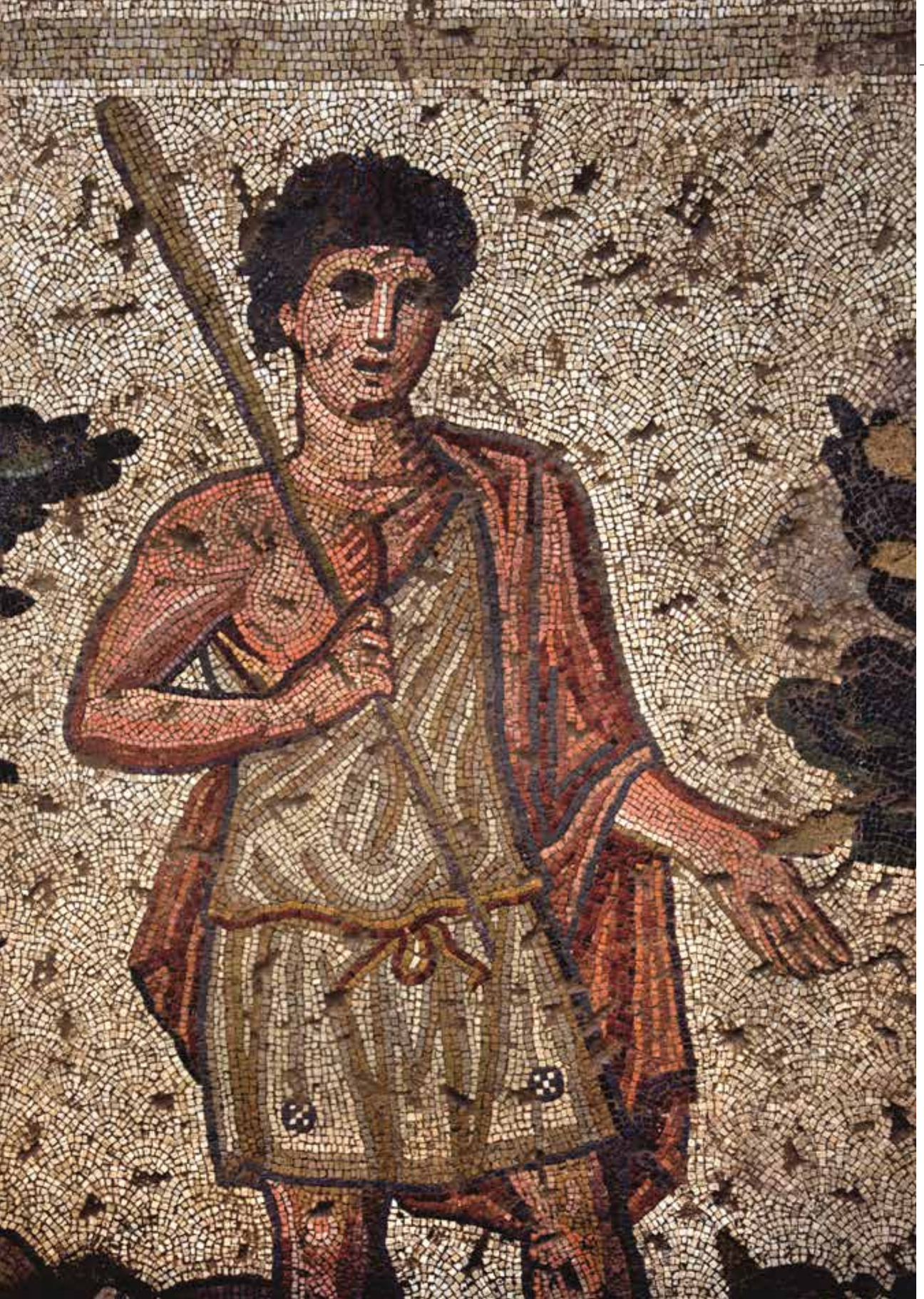
İl Turizm Eylem Planı ve Alternatif Turizm Raporu doğrultusunda, Germanicia mozaiklerinin keşfedilerek insanlığın ortak kültürel mirası olarak turizme kazandırılması, kültür ve inanç turizmi çerçevesinde tarihi eserlerin restore edilerek turizme kazandırılması ve geleceğe taşınması, farklı konseptlerde projelendirilen müzelerin hizmete sunulması, arkeolojik kazılar yapılması, sağlık ve termal turizminin geliştirilmesi amacıyla ılıcalar ve içmelerin turizm merkezi ilan edilmesi, eko turizm değerlerinden ilimiz mağaralarının tetkiki, kaleler ve güzergâhının tespiti, endemik özellikli yaylaların tabiat pakı ilan edilmesi, geleneksel el sanatları üzerine kurslar açılması, yöresel mutfak kültürünün yaygınlaştırılması, konaklama alt yapısının kalitesinin yükseltilmesine ve artırılmasına dair çalışmalar yapılması, turizm sektörü için eğitim programları düzenlenmesi, açılan birimler ve gerçekleştirilen etkinliklerle akademik destekler sağlanması, ilimizin kültürel değerlerinin kayıt altına alınması, akademik ve ansiklopedik kaynaklar oluşturulması ve tanıtımına yönelik görsel ve basılı materyaller bastırılması, belgeseller hazırlanması, ulusal ve uluslararası fuarlara katılım sağlanması, tanıtım günleri gerçekleştirilmesi ve sergiler açılması gibi ilimizin kültür, sanat, turizm ve tanıtım potansiyelinin artırılmasına yönelik olarak gerçekleştirilen pek çok çalışmayla Kahramanmaraş her geçen gün kültür ve turizm alanında daha etkin bir konuma gelmektedir.

Kahramanmaraş'ın geçmişten günümüze kültürel birikimini kayıt altına almak suretiyle gelecek nesillere aktarmak ve doğal güzelliklerini yansıtmak amacı ile hazırlanan prestij eserde; ilimizin tarihi, coğrafyası, eğitimi, ekonomisi, tarımı, mimarisi, kültür varlıkları, mutfağı, el sanatları, somut olmayan kültürel mirası, halk kültürü, edebiyatı ile kültür ve turizmi bölümler halinde ele alınmıştır. İlimiz yazarlarının ve akademisyenlerinin kaleme aldığı, kütüphaneler ve kitaplıklar için vazgeçilmez bir kaynak olma özelliği taşıyan, aynı zamanda ilimizin tanıtımına da önemli ölçüde katkı sağlayacak olan bu ansiklopedik eser, yaklaşık iki yıl süren bir çalışmanın neticesinde tamamlanmıştır.

Bu nadide eserin hazırlanmasına önderlik yapan Kahramanmaraş Valisi Sayın Şükrü Kocatepe'ye şükranlarımı arz eder, özveri ile çalışan çok değerli editörlere, yayın kuruluna, yazarlara ve emeği geçen herkese sonsuz teşekkür ederim. Saygılarımla...

Seydihan KÜÇÜKDAĞLI
İl Kültür ve Turizm Müdürü

I. Bölüm
Kahramanmaraş Tarihi

MARAŞ VE İLÇELERİNİN İSİMLERİNİN OLUŞMASI

Prof. Dr. İlyas GÖKHAN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

1.Maraş Adının Anlamı İle İlgili Görüşler

Maraj, Markasi, Marasion, Margas, Margaji, Marah, Maraksium, Marassion ve Mer'aş gibi değişik şekillerde söylenen ve yazılan Maraş'ın adının menşei ve ne anlama geldiğine dair çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Bunlardan birine göre, Maraş şehrini Hitit komutanlarından Maraj adlı birisinin kurmasından dolayı şehre Maraj adı verildiği belirtilmektedir. Yine Sümerlerde de Naras ve Maraş gibi isimlere rastlanmaktadır. M.Ö. 2000–1200 yılları arasında Anadolu'da hâkimiyet süren Büyük Hitit İmparatorluğu zamanında Maraş bu devletin önemli şehirlerinden biriydi. Bundan sonra başlayan Geç Hititler zamanında da Maraş, Gurgum adlı bir şehir devletinin merkezi olmuştu. Hititler'den kalan yazıtlarda şehrin adı Maraj ve Markasi şeklinde yazılmıştır.

Maraş adının Hititlerden geldiğini doğrulayan Asur kaynakları, M.Ö. IX. ve VIII. yüzyıllara kadar gitmektedir. M.Ö. IX. yüzyıl ortalarında Asur krallarından Tiglatplazer zamanından itibaren başlayan ve II. Sargon zamanına yani M.Ö. VIII. yüzyıl sonlarına kadar bu krallığın her yıl Anadolu'da yaptığı askeri seferlerden bahseden yıllıklarda Maraş'tan bahsedilmektedir. Bu yıllıklarda Gurgum krallığı ve buranın merkezi olan Markas veya Markasi adı geçmektedir. M.Ö. 858 yılına ait III. Salmanasar'ın yıllığında kralın Gurgum ve Kumuh'u (Adıyaman tarafları) fazla zorlamadan haraca bağladığı anlatılmaktadır. II. Sargon'un M.Ö 711 yılına ait yıllığında ise Gurgum'da karışıklıklar çıktığı, Asurlulara bağlı Prens Tarkhulara'nın kendi oğlu Mutallu tarafından öldürüldüğü, bunun üzerine Asurluların bölgeyi istilâ ederek Markasi halkını sürgüne gönderdiği ve şehre yeni bir vali atandığı belirtilmektedir. Bu bilgilerden Maraş'ın Geç Hitit devletlerinden biri olan Gurgum'un merkezi olduğu anlaşılmaktadır. Gurgum kelimesinin ise Anadolu'nun ilk bilinen halkı olan ve Hititlerin akrabası olan Luvilerin dilinden geldiği ileri sürülmektedir.

Hitit Kralı I.Şuppililumma'nın zamanına (M.Ö.1370–1335) ait bir metinde geçen Uru-kar-kum-ma sözcüğünün zamanla veya Asur kaynaklarında Gurgum'a dönüştüğü kabul edilmektedir. Luvilerin ise tarihleri M.Ö. 2300'lere kadar çıkmakta olup Toros dağları ve kuzeyi ile Maraş bölgesine hâkim olmuşlardır. Maraş, Asurlular ve Hititler zamanında önemli stratejik yollar üzerinde bulunmaktaydı. Aynı zamanda verimli ovaları ile zengin de bir bölgeydi.

İran'da Maraş adı ile bilinen bir de şehir vardır. "Maraş Tarihi ve Coğrafyası" adlı bir eser yazan Besim Atalay, Yemen'de M.Ö. II. ve I. yüzyılda hüküm süren Himyeriler Devleti'nin hükümdarlarından birinin adının da Mer'aş olduğunu yazmaktadır. Günümüzde de Yemen'de Mer'aş'ın erkek ismi olarak kullanıldığı ve bunun manasının ise Aslanpençesi anlamına geldiği belirtilmektedir. (Ankara Üniversitesi DTCF Coğrafya bölümüne gelen Yemenli bir coğrafyacının adının "Meraş" olması ve bunun anlamının sorulması üzerine verdiği sözlü bilgi)

M.Ö. 64 yılında Roma İmparatorluğu Maraş'ı ele geçirince adını Germanicia'ya çevrilmiştir. Ermeni, Süryani ve Roma kaynaklarında da bu doğrulanmaktadır. Hatta Süryani tarihçisi Abu'l-Faraç, Maraş'a Romalıların Germenika dediklerini belirtir. Urfalı Mateos adlı Ermeni tarihçi de şehri Germenika olarak anar.

Maraş'ın adının Germenika'ya çevrilmesi konusunda da muhtelif rivayetler vardır. Buna göre; şehrin adı Romalılar zamanında "Kaisereia Germanikeia" biçiminde değiştirilir. Roma İmparatoru Kaligula zamanında, yani M.S. 37–41 yılları arasında bu isim değişikliği olmuştur. Tam adı Gaius Caesar Augustus Germenicus olan bu şahsın Germanicus'tan Germanikeia ve imparator kenti anlamındaki Kaisereia sözcükleri birleştirilerek Maraş'a, "Kaisereia Germanikeia" denmiştir. Bazı kaynaklar ise Maraş'a bu adı M.S. 17 yılında ve Kaligula'nın ricasıyla İmparator Tiberius zamanında verildiği ileri sürülmektedir.

Romalılar tarafından Maraş, Malatya, Adıyaman ve Antep arasında bulunan Kommegane bölgesinin krallığı IV. Antiokhos'a verilmişti. Bazı kaynaklara göre de Maraş'a asıl bu adı veren kişi IV. Antiokhos olup, Roma İmparatoru Kaligula'nın gözüne girmek amacıyla şehrin adını değiştirmiştir. Bazı tarihçiler ise IV. Antiokhos'un dedesi olup Nemrut tümülüsünde gömülü bulunan I. Antiokhos'un (M.Ö. 54–M.Ö. 37) Maraş'a kendi adını verdiğini ileri sürülmektedir. Buna göre Maraş, Antiokheia yani Antakya olarak anılmış ve diğer Antakya'dan ayırmak içinde Toroslardaki Antakya (Antiokheia Pros Tauro) denmiştir.

Charles Texier, Küçük Asya adlı eserinde coğrafyacılara göre şimdiki Maraş'ın eski Antiochia Taurum şehrinin bulunduğu yerde olduğunu belirterek, Bizanslı Etienne'nin aynı adla söz ettiği altı şehirden, Ceyhan üzerinde Kilikya Antiochesi unvanıyla kaydettiği yerdir demektedir. Müellif ziyaret ettiği Maraş'ta eski eserlerden pek bir şey kalmadığını yazmaktadır. Bunun sebebini ise Maraş'ın öteden beri pek çok hareketli halkın merkezi olduğundan, eski eserlerin hep yıkıldığına bağlamıştır. Gerçekten de Maraş bulunduğu coğrafi mevkii sebebiyle pek çok halkın uğrak ve istila alanı olmuştur.

Bizans kaynaklarında Maraş'ın adı Marasin veya Marassion olarak görülmektedir. Yine bir iddiaya göre Haçlılar zamanında işgal edilen Maraş bir Haçlı komutanın adından dolayı Marassion ismini aldı dense de bunun gerçekle hiçbir ilgisi yoktur. Köklü bir kültürü olan ve tarihi M.Ö. 5 binli yıllara kadar giden, adı ise bundan 3 bin yıl öncesine dayanan Maraş'ın zamanla Hititler devrindeki adını tekrar aldığı görülmektedir.

Maraş 637'de Müslümanlar tarafından fethedilince tekrar Hititler zamanındaki adıyla anılmaya başlanır. Ancak Maraj kelimesi Arap alfabesinde "j" harfi olmadığından Mer'aş şekline dönüşür. Bunların yanında Maraş adının Arapça "titredititreme" anlamına gelen "R.A.Ş" fiilinden türeyerek "Mer'aş" olduğunu da iddia edenler de var. Maraş ovasında çok fazla pirinç ekimi yapıldığından dolayı da şehrin sıtmalık alan haline geldiği bu sebeple de bu hastalığa yakalananların titremesi nedeniyle titreme alanı anlamına gelen Maraş adı verildiği söylenmektedir. Ancak bu görüşlerin hiçbir ilmî bir kıymeti olmayıp sadece rivayetten, benzetmekten başka bir şey değildir. Elbistanlı dilbilimci Hasan Reşit Tankut da kaynak belirtmeden "kutlu güneş" anlamına geldiği için Maraş'a bu adının verildiğini belirtmektedir.

Osmanlılar döneminde şehrin adı bölgede Dulkadiroğulları Beyliği'nin kurulmasından dolayı Maraş'ın yanı sıra Zülkadir, Zülkadiriye gibi isimlerle de anılmıştır. XVII. yüzyılda Maraş'ı ziyaret eden Evliya Çelebi Maraş'ın adının nereden geldiği konusunda bir efsaneden bahsetmektedir. Buna göre bir Ejderha şehrin tüm ahalisini yediği için Mâr-ı iş'ten galat olarak Maraş olmuştur.

Maraş'ın kazalarından Elbistan, Afşin, Andırın, Pazarcık, Göksun gibi yerlerin isimleri eski olup bunların tarihi anlamlarının ne olduğu konusunda da bilgi vermeyi faydalı olacağı kanaatindeyiz.

2. Maraş'ın İlçelerinin İsimlerinin Oluşması

Elbistan

Tarihte pek çok ad alan Elbistan'ın Ablasta, Abulustain, Plasta, Plastentia, Ablastha, Ablastayn ve Ablistan gibi adlar aldığı görülmektedir. Bu kelimenin Hititlerin atası olduğu kabul edilen Luvilerin dilinden geldiği, su geçidi, gür su, bol su gibi anlamlara geldiği tahmin edilmektedir. Arap kaynaklarında ise Elbistan, Bilistin, Eblıstan, Elbostan vs şeklinde geçmekte olup bu ad bağ, bahçe ve bostanlık anlamına gelmektedir. Elbistan'ın ilk kurulduğu yer şimdi Karaelbistan denilen yerdir. Burada bir deprem veya başka bir felaket neticesinde yıkılıp harap olması nedeniyle şehir şimdiki yerinde yeniden kurulmuştur.

Göksun

Tarihi Roma İmparatorluğu'na çıkan ve Bizans Dönemine ait kaynaklarda sıkça görülen Göksun'un eski isminin Latin kaynaklarında Cocussos (Kokkussos-Kukusos), Coxon, Coxa, Cos(a)or ve Kosor gibi isimlerle anıldığı anlaşılmaktadır. Bu ismin sonunda olan ussos, sssos ya da assa kelimesinin köy, kasaba ve kent anlamlarına gelmektedir. Ancak gerçek anlamda Cocussos veya Coxon kelimesinin ne manaya geldiği bilinmemektedir.

Andırın

Kahramanmaraş'ın batısında bulunan ve pek çok tarihi mekâna sahip olan Andırın adının aslı Andurana olup, And(a)-ura-(wa)na "Yüce Ana Tanrıça Yurdu" anlamına gelmektedir. Günümüzde Andırın isminin Osmanlılardaki Saray mektebi olan Enderûn'dan geldiği iddia edilse de bu doğru değildir. Güya Andırın mıntıkasından Saray mektebi Enderûn'a talebe alınması ile ilgili bir rivayetten bu ismin oluştuğu gerçeği yansıtmamaktadır.

Afşin

Afşin'in adına gelince, eski ismi Arabissos olup daha sonra da Türkler tarafından Yarpuz denmiştir. Buranın eski isimlerinden biri de Efsus'tur. Bu ismin aslı Araw(a)-İssos kelimelerinden birleşmiştir. Arawa kent demektir. İssos'un ise "Yerleşim" buradan: Kent anlamımda olduğu bilinmektedir. Arawa ise " Sunak" anlamına gelmektedir. Yarpuz kelimesi ise Türkçede bir bitki adıdır. Afşin adına gelince 1060'larda bölgede fetihler yapan Sultan Aparslan'ın komutanlarında Afşin Bey'in hatırasına 1944'te dönemin Maraş Milletvekili Hasan Reşit Tankut ve tarihçi Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç tarafından verilmiştir.

Pazarcık

Eski yeri Bağdanasır köyünde bulunan Pazarcık Kazası'nın adına gelince, Kayseri-Elbistan-Akçaderbent-Hades (Göynük-Bozlar) Halep tarihi ticaret yolu üzerinde bulunmasından dolayı burada küçük bir pazar kurulmaktaydı. Büyük Pazar ise Kayseri'nin doğusunda Pınarbaşı'nın batısında Yabanlu ovasında (Pazarören) kurulurdu. Pazarcık adı ilk defa Memlûk tarihçilerinden (ö. 1441) el-Mısırlı el-Makrizî'nin Kitabü's-Sülük adlı eserinde geçmektedir.

Türkoğlu

Bu ilçenin eski adı İloğlu olup halk ağzında Eloğlu olarak telaffuz edilmekteydi. İloğlu, ilçeyi kuran Tecürlü aşiretinin bir obasının adı olup 1866'da devlet tarafından buraya iskân edilmiştir. İloğlu aşiretinin bir kısmı Çukurova'ya yerleşmiştir. 11

Şubat 1960'da Maraş Kurtuluş Bayramına katılmak üzere Eloğlu istasyonuna gelen dönemin Başbakanı Adnan Menderes'in, istasyon tabelasındaki isim dikkatini çekmiştir. Bu ismin Türkoğlu'na çevrilmesini ve buranın da kaza olmasını istemiştir. 20 Nisan 1960'da TBMM'nin aldığı kararla Eloğlu adı Türkoğlu ve nahiye de kaza hâline getirilmiştir.

Çağlayancerit

İlçenin ismi bölgede yaşayan Oğuzların bir boyuna mensup olan Cerit aşiretinden gelmektedir. Osmanlı kaynaklarında Maraş bölgesinde yaşayan Cerit Türkmenleri Çağlayancerit ve Kuşçu Ceridi diye ikiye ayrılmaktaydı. Kuşçu Ceridi Pazarcık taraflarında yaşarken, Çağlayan Cerit Türkmenleri ise şimdiki ilçenin bulunduğu bölgede yaşamaktaydı. Çevrede yaşayan Cerit Türkmenlerinin toplanması ile bu yerleşim birimi kurulmuştur. Günümüzde bölgede Cağlayancerit'ten başka Küçükcerit ve Yumaklıcerit gibi köyler de bulunmaktadır. Osmanlı Döneminde Göynük nahiyesine bağlı olan Çağlayancerit bir köy statüsündeydi. 1800'lerdeki arşiv kayıtlarına göre burada Kezban Hatun Camii vardı. 1805'te bu camiye imam tayini yapılmıştır. Caminin tarihi daha eski dönemlere gitmekte olup günümüzde hala ayaktadır. Cağlayancerit 1986'da köy halindeyken dönemin Başbakanı Turgut Özal tarafından kaza hâline getirilmiştir. Türkiye'de kasaba olmadan doğrudan kaza olan nadir yerlerden biridir.

Nurhak

Nurkak ismi kazanın arkasında bulunan ve eski ismi Nur-ı hak olan dağdan gelmektedir. Rivayetlere göre bu dağda geceleyin bulunan bir madenin parlamasından dolayı bu ismi almıştır. Kayseri üzerinden Elbistan'a gelen tarihi İpek Yolu üzerinde bulunan Nurhak'tan Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde Malatya, Hısn-ı Mansur, Samsat, Ayıntap ve Halep taraflarına ticaret yolları geçmekteydi. Nurhak çevresinde Ortaçağ'dan kalma kervancıların kaldığı hanlar bulunmaktadır. Yine bu kervanları korumak için kaleler yapılmıştır.

Ekinözü

XVI. yüzyıl Maraş Tahrir Defterinde Elbistan kazasının Nergele nahiyesine bağlı bir köy olan Celâ adı XVII. yüzyılda Osmanlı Arşiv belgelerinde de geçmektedir. 1958'de Celâ adı ile nahiye olmuş ve 1983'te Ekinözü olarak değiştirilmiştir. 1991'da ilçe haline getirilmiştir. Kanaatimize göre yeraltından kaynayarak çıkan içme suyundan dolayı bu isim verilmiştir. Bölgenin Roma ve Bizans'tan beri yerleşim yeri olduğu bilinmektedir. Ekinözü ismi ise sulak yer anlamındadır. Buranın sulak ve verimli olması sebebiyle bu isim verilmiştir.

EN ESKİ ÇAĞLARDAN BİZANS DÖNEMİNE KADAR KAHRAMANMARAŞ VE ÇEVRESİ

Yrd. Doç. Dr. Pınar Bülbül
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.

Bilindiği üzere, Anadolu Eski Yakındoğu'nun önemli medeniyet merkezlerinden biridir. Kahramanmaraş ve çevresi de Anadolu'nun önemli bölgelerinden birini oluşturur.

Orta Tunç Devri'ne (MÖ. 2000-1500) rastlayan dönemde, Asurlu tüccarlar tarafından Anadolu'ya yazının getirilmesine kadar, Anadolu, uzun bir süre Tarih Öncesi Devirler diye adlandırdığımız yazısız bir dönemi yaşamıştır.

Tarih öncesi dönemlerden itibaren yerleşime sahne olan Kahramanmaraş ve çevresi için de yerleşmelerin bu kadar eskiye gittiğini söyleyebiliriz. Bölgede yapılan yüzey araştırmaları sonucunda Tarih Öncesi dönemlerden Yontma Taş Devrine ait kalıntılara rastlanmıştır ki, bu da bize, Kahramanmaraş bölgesi prehistoryasının Yontma Taş Devrine kadar uzandığını göstermektedir. Yine bu bölge ve çevresinde Tarih Öncesi Devirlere ait yerleşim alanı olarak gösterilebilecek birçok höyükten bahsedilmektedir.

Bölgede eskiçağlardan kalan beş yüzden fazla yerleşim yeri, yani höyük bulunduğu tahmin edilmektedir. Günümüzde bu höyüklerden çok azı incelenmiştir. Bunlardan önemli olan bazıları; Himli Höyük, Koftul Höyüğü, Bozhöyük (Pazarcık), Hopaz Höyüğü ve Karahöyük (Elbistan)'tür. Bu höyüklerde yapılan araştırmalar sonucunda, Hitit, Frig ve Roma dönemlerine ait önemli eserlere rastlanmıştır. (Gökhan, 2011, s. 40-53)

Tarihî devirlerde, uzun bir süre Büyük Hitit Devleti'nin egemenliğinde olan Anadolu gibi, Kahramanmaraş ve çevresi de Hititler'in kontrolü altında kalmıştır. Ancak Geç Tunç Çağı'nın sonlarına doğru Hitit Devleti ve onunla birlikte birçok Önasya Devleti'nin yıkılıp tarih sahnesinden çekilmesinden sonra, bölgeyle ilgili uzun bir süre her hangi bir bilgiye ulaşılamaz. MÖ. 1200 yıllarına rastlayan bu dönemden itibaren, Hitit Devleti'nin de yıkılmasıyla, Hitit yazılı belgelere rastlanmaz. Artık tarihi gelişmeleri anlatan yazılı ve arkeolojik belgeler de yoktur. Karanlık çağ denen bu dönemde MÖ. 1200-750 yılları arasında yaklaşık 450 yıllık bir zamanı kapsayan dönemde tarihi gelişmelerden haberdar olmak oldukça zordur. (Ünal, 2006, s. 68- 69)

Anadolu'nun siyasal yapısını tamamen değiştiren bu yıkıcı olay Ege Göçleri (Deniz Kavimleri Göçü) olarak bilinmektedir. Ege Göçleri MÖ 13. yüzyılın başları ile 12. yüzyılın sonlarında olmak üzere, iki aşamada cereyan eden büyük bir kavimler hareketidir. Bu göçler hakkında Mısır ve Ugarit vesikalarından bilgi edinilmektedir. (Memiş, 2011, s. 171-218)

Bu karanlık döneme rağmen; Anadolu'da değişimler yaşanıyor olduğunu tahmin etmek tabiki zor değildir. Bu devirde Anadolu'ya göçlerin olduğu, göçlerle Anadolu'ya gelen bu yeni kavimlerin küçük devletler, beylikler kurmuş olmaları muhtemeldir. Öyle ki bu karanlık devir sonlanmaya başladığında Anadolu'da ortaya çıkan; Frigler, Lidyalılar, Urartular, Batı Anadolu sahillerindeki Grek koloni kentleri Anadolu'daki yeni siyasi yapılanmalardır. (Ünal, 2006, s. 65) Bunların dışında Güneydoğu Anadolu ve Kuzeybatı Suriye'de Hitit

Domuztepe kazısından elde edilen eserlerden örnekler

Tarih

Kayamezarları

Mozaik

Domuztepe kazısından elde edilen eserlerden örnekler

Devleti'nden önce var olan şehir devletleri benzer bir nüfus, geleneksel bir mimari ve imparatorluk geçmişinden kalan sanat unsurlarıyla bu bölgedeki varlıklarını sürdürdü. Geç Hitit Şehir Devletleri olarak adlandırılan bu şehir devletleri; Hamath, Gurgum (Kahramanmaraş), Karkamış, Unki (Modern Amik), Melid (Malatya) Kummuh (Klasik dönemde Komagene), Adana (Klasik dönemde Kilikya) Tuwana (Klasik dönem Tyantis) ve Tabal (Klasik dönem Kapodokya) olarak bilinir. (Hawkins, 1986, s. 368-369)

Suriye'nin kuzeyinde, Hitit, Arami ve Kenan karakterinin karışık olduğu yüksek kültür unsurları taşıyan birçok yerleşim bölgesi bulunmuştur. Bunlardan bir tanesi de başkenti bugünkü adı Maraş olan (Eski Marqas ve ayrıca Marhas) olarak da yazılabilen Gurgum'dur.

Gurgum; Asur kaynaklarında " (KUR/URU) Gur-gu-me/ma", Hiyerogliflerde "Ku+ra / i-ku-ma" (sehir), Aramice kaynaklarda ise "Grgm" olarak geçmektedir. (Hawkins, 1974, s. 73)

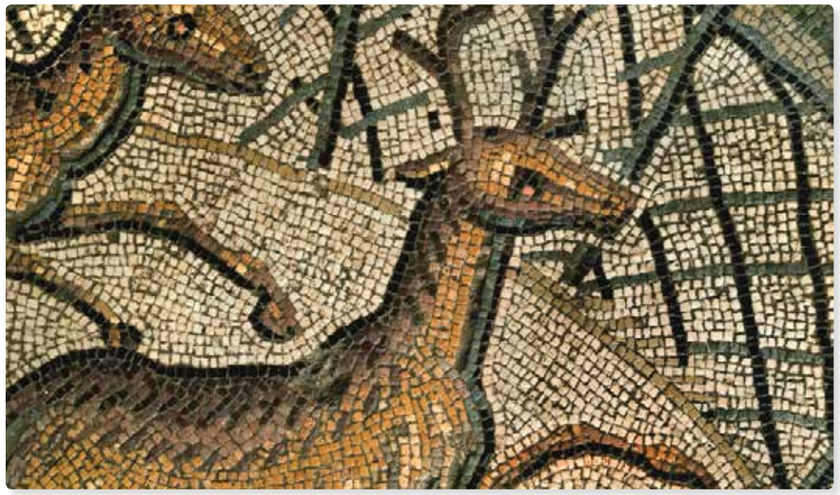
Asur kralı II. Asurnasirpal tarafından Nimrut şehrinde yeni, büyük sarayın açılışı için görkemli bir kutlama organize edilmiştir. Kutlamalara binlerce yabancı temsilci gibi Gurgum'dan temsilciler de katılmıştır. Bu da bize, Gurgum'un Asur kaynaklarında ilk defa nasıl ve ne zaman geçtiğini göstermektedir. Gurgum, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kesiştiği Maraş Ovası'nda kurulan bir krallıktır. Bu krallık, yine Geç Hitit Şehir Devletleri'nden Güneyde Samal ve Doğuda da Kummuh ile sınırdır. Gurgum Krallığının başkenti olarak bilinen Maraş, II. Sargon'a ait çivi yazılı metinlerde "Margas" olarak adlandırılmaktadır. Diğer Geç Hitit Şehir Devletleri'nde olduğu gibi Gurgum'la ilgili bilgilerimizin çoğuna, yine Asur kaynakları temel oluşturmaktadır. Ancak, Maraş ve çevresinde bulunan oldukça çok sayıda Luwice yazılmış olan metinler de Maraş Hanedanı ile ilgili önemli bilgilere ulaşmamızı sağlar. (Bryce, 2012, s. 122) Bunlardan en bilineni şu anda İstanbul Eski Şark Eserleri Müzesi'nde bulunan Maraş Aslanı heykelidir.. Bu heykelin üzerindeki metnin transkripsiyonunda da göreceğimiz üzere Gurgum Krallığı hakkında önemli kronolojik bilgilere ulaşmaktayız.

J. D. Hawkins'in "Corpus of hieroglyphic Luwian Inscriptions Vol I" adlı eserinde çözümlenen Maraş Aslanı heykeli üzerindeki yazının Tercümesi:

Ben Halparuntiyas, Gurgum Krallığı kralı
Kral Larama'nın oğlu
Kahraman Halparuntiyas'ın torunu
Cesur Muvattalis'in büyük torunu
Kral Halparuntiyas'ın büyük büyük torunu
Kahraman Muwizis'in en büyük torunu.
Kral Laramas'ın soyundan
Kral tanrı tarafından sevildi, insanlar tarafından bilindi,
Dünya tarafından tanındı.
Sevilen, yüceltilen, tatmin eden (?)
Bal gibi tatlı kral
Beni, babamları tanrılar sevdi
Ve beni onlar babamın tahtına oturttu.
Harap edilmiş, yıkılmış yere yerleştim
Ve Tarhunzas ve Ea'nın otoritesi tarafından
kurulmuş yerlerden (?) faydalandım (?)
Beni tanrılar (….) ti Yasalara uygun
Ve IPA'nin Runtiyas'ı kral yaptı
Ve ben adalet (im) tarafından onlar … di …
Ve benim icin bu … (….
(….) … ben … diğim yerde
Benden önce onlar getirdi.
Fakat IPA'nin Runtiyas'i bana ne vahşi yaratıklar verdi.

Germanica Mozaikleri

Ülke yöneticelerine ait metinler sınıflamasında değerlendirilen bu heykel Gurgum Kralı III. Halpurantiya tarafından yazılmıştır. Bu metin III. Halpurantiya öncesindeki yönetici 6 kuşak hakkında bilgi vermektedir. Buna göre III. Halpurantiya'ya kadar Gurgum;

II. Larama
II. Halpurantiya
Muvattalis
I. Halpurantiya
Muvanzis
I. Larama tarafından idare edilmiştir. (Porter, 2003, s. 7-16)

Kahramanmaraş ve çevresine daha sonra sırasıyla Urartu ve Asurlular egemen olmuşlardır. MÖ. 8. ve 7. yüzyıllarda bölgede Urartu ve Asur Savaşlarının yaşandığı görülmektedir. Bu savaşların en büyük nedeni bölgede bulunan zengin demir ve bakır madenleridir. Urartu kralı II. Sarduri (MÖ. 764-735) Asur kralı III. Tiglatpileser'e karşı Kummuh kralı ile bir dostluk anlaşması imzalamıştır.

Bölgedeki zengin maden yataklarını korumak amaçlı yapılan anlaşmaya daha sonra Gurgum ve Meliddu krallarının da katılımıyla Asur Devleti'ne karşı bir koalisyon oluşturulmuştur. II. Sarduri, bölge üzerindeki hakimiyetini artırarak, Asur Devleti'ni bu zenginliklerden mahrum bırakmayı amaçlamıştır. Fakat MÖ. 743 yılında yapılan bir savaşta Urartular ve oluşturdukları koalisyonun yenilmesi sonucunda bölgenin kontrolü, Asur Devleti'nin eline geçmiştir. Gurgum, Meliddu ve Kummuh gibi krallıklar Asur Devleti'ne vergi ödemeye başlamışlardır.

Dolayısıyla bu tarihten itibaren Maraş ve çevresinde Asur Devleti'nin hâkim olduğu görülmektedir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi Asur kralı II. Sargon'a ait metinlerde Maraş adına rastlanmaktadır. Bölgede Asur egemenliği cok uzun sürmemiştir. Anadolu ve Mezopotamya'yı birbirine bağlayan güzergâhta önemli bir merkez olan Maraş, MÖ 612 yıllarında Medler'in Anadolu'ya gelerek Asur devletine son vermesiyle Med hakimiyetine girmiştir. (Kurt, 2009, s. 1-13)

Pers (Akamenid) kralı II. Kyros (MÖ. 559-530), Med devletine son vermiştir. Sonrasında kurulan Pers krallığı zamanında bütün Anadolu iki yüz yıl boyunca İranlıların elinde kalmıştır. Öyle ki II. Kyros döneminde Ege kıyılarına kadar genişleyen imparatorluk sınırlarının, Kambyses ve

I. Darius zamanlarında üç kıtaya kadar uzandığı görülmektedir. Fakat sınırların genişliği meselesi imparatorlukta bir yönetim sorunu oluşturmuştur. Bu problemi, ülkeyi satraplıklara (eyalet) ayırarak çözmeye çalışan Persler, bu bağlamda birçok satraplık oluşturmuşlardır. (Satraplık sistemi için bkz: Herodotos, (2009). Herodot Tarihi (Çev. Müntekim Ökmen), İstanbul: Iş Bankası Yayınları; Benedict, W. C. –Voigtlander, E. (1956) "Darius' Behistun Inscription; Babylonian Version, JCS Vol. 10, 1-10; Briant, P. (2002) From Cyrus to Alexander: A History of the Persian Empire, Winona Lake, Indiana Eisenburg; Duran, M. (2012). Anadolu'daki Satraplık Organizasyonu, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 1) Kahramanmaraş ve çevresi de muhtemelen Perslerin oluşturmuş olduğu Kapadokya satraplığına ya da dokuzuncu satraplığın (Babil ve Asur) sınırlarına dâhil olmuştur.

Büyük İskender'in önce Granikos, ardından İssos ve Gaugamela savaşları sonucunda Persleri mağlup etmesiyle, Anadolu ve Mezopotamya toprakları Makedon kralının eline geçmiştir. (Ayrıntılı bilgi için bkz: Plutarkhos, (2007) Paralel Yaşamlar. İskender-Caesar (Çev. Furkan Akderin), İstanbul; Droysen, (2007) Büyük İskender Tarihi (Çev. Bekir Sıtkı Baykal), İstanbul) Dolayısıyla Kahramanmaraş bölgesi de, İskender imparatorluğunun sınırları içerisinde kalmıştır. İskender ele geçirdiği topraklardaki yönetim sistemini (satraplık sistemi) bir takım değişikliklerle devam ettirmiştir. (Bosworth, 2005, s. 280-281.) İskender'in ölümünden sonra generalleri arasında savaş sebebi olan imparatorluk toprakları, yine bu generaller arasında sürekli el değiştirmiştir. MÖ. 321 yılındaki Triparadesios kararlarıyla Babil satraplığı General Selevkos'a verilmiş ve dolayısıyla bu topraklar uzun yıllar Selevkos egemenliğinde kalmıştır. (Mansel, 1995, s. 461.) Bu süre boyunca Selevkos kralları, Anadolu

Tanrıça, Direkli Mağarası

ve Asya topraklarında, kendi hanedanlık isimlerine izafeten birçok koloni bölgesi oluşturmuşlardır. (Cohen, 1978, s. 2.) MÖ. 281 yılında yapılan Kurupedion savaşından sonra Selevkoslar, hemen hemen bütün küçük Asya'nın ve doğunun hükümdarı durumuna gelmiştir. (Özsait, 1985, s. 40) Dolayısıyla Maraş ve çevresi de Selevkos egemenliğinde kalmıştır.

Roma, Cumhuriyet Dönemi'nde, Kartaca ve Makedonya savaşlarından sonra kendi topraklarının dışında, harp etmeye ve ilk eyaletlerini kurmaya başlamıştır. (Kaya, 2005, s. 11-30.) Çeşitli siyasi manevralarla Anadolu topraklarına ayak basan Roma, MÖ. 192 yılında Hellenistik krallıklardan Selevkoslarla mücadeleye girişmiş ve MÖ. 188'de Magnesia Savaşı (Apamea Barışı) ile Selevkoslara ağır bir darbe indirmiştir. (Bosch, 1943, s. 94-95; Demircioğlu, 1993, s. 337-338.) Bundan sonra Selevkoslar bir daha toparlanamamış ve Partların darbesiyle tarih sahnesinden silinmiştir. (Bosch, 1943, s. 120-123) MÖ. 70 yılında Roma konsülü olan Pompeius, Roma'nın uzun yıllar uğraştığı Pontos kralı Mithridates sorununu çözdükten sonra MÖ. 64-63'de Suriye ve Filistin topraklarını da Roma'ya katmış ve Suriye, Roma eyaleti haline gelmiştir. (Tekin, 2008, s. 213.) Muhtemelen Kahramanmaraş da bu eyalet sınırları içerisinde kalmıştır. Bu dönemde Maraş Germanikeia (Germenika) olarak adlandırılmıştır. (Band 1987-1990, s. 353)

Roma İmparatorluğu, MS. 395 yılında Doğu ve Batı Roma olarak ikiye ayrılmıştır. Balkanlar, Anadolu, Suriye ve Mısır'ı içine alan Doğu Roma Devleti'ne Bizans İmparatorluğu da denilmektedir. Roma döneminde Germanikeia olarak adlandırılan şehir bu dönemde de aynı isimle anılmaya devam etmiştir.

KAYNAKÇA

Band Siebter., Reallexikon Der Assyriologia und Vorderasiatischen Archalogie, Gruyter-Berlin-New York 1987-1990

Benedict, W. C. –Voigtlander, E., "Darius' Behistun Inscription; Babylonian Version", JCS Vol. 10, 1956, 1-10

Bosch, M. E., Hellenizm Tarihinin Ana Hatları (Çev. Sabahat Atlan), İstanbul 1943

Bosworth, A. B., Büyük İskender'in Yaşamı ve Fetihleri: Fetih ve İmparatorluk (Çev. Hamit Çalışkan), Ankara 2005.

Briant, P., From Cyrus to Alexander: A History of the Persian Empire, Winona Lake, Indiana Eisenburg 2002

Bryce, T., The World of The Neo-Hittite Kingdoms, Oxford University Press, New York 2012

Cohen, G., The Seleucid Colonies, Wiesbaden 1978

Demircioğlu H., Roma Tarihi, Ankara1993

Droysen, Büyük İskender Tarihi (Çev. Bekir Sıtkı Baykal), İstanbul 2007

Duran, M. Anadolu'daki Satraplık Organizasyonu, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2012.

Gökhan, İ., Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi, Ankara 2011

Hawkins, J. D., "Assyrians and Hittites", Iraq, Vol 36 No 1-2, 1974, s. 67-83

Hawkins, J. D. "Writing in Anatolia: Imported and Indigenous Systems", World Archaeology, Vol 17 No 3, 1986, s. 363-376

Hawkins J. D., Corpus of hieroglyphic Luwian Inscriptions Vol I, Inscriptions of Iron Age, Gruyter-Berlin-New York 2000

Herodotos, Herodot Tarihi (Çev. Müntekim Ökmen), Iş Bankası Yayınları, İstanbul 2009

Kaya, M. A., "Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi, C. 24, Sayi 38, s. 11-30.

Kurt, M., "Yeni Asur Devleti'nin Kuzey Yayılımı ve Doğu Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası", Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, 2009, s. 1-13

Mansel, A. M., Ege ve Yunan Tarihi, TTK Yayınları, Ankara 1995.

Memiş, E., Eskicağ Türkiye Tarihi Ekin Yayınları, Bursa 2011.

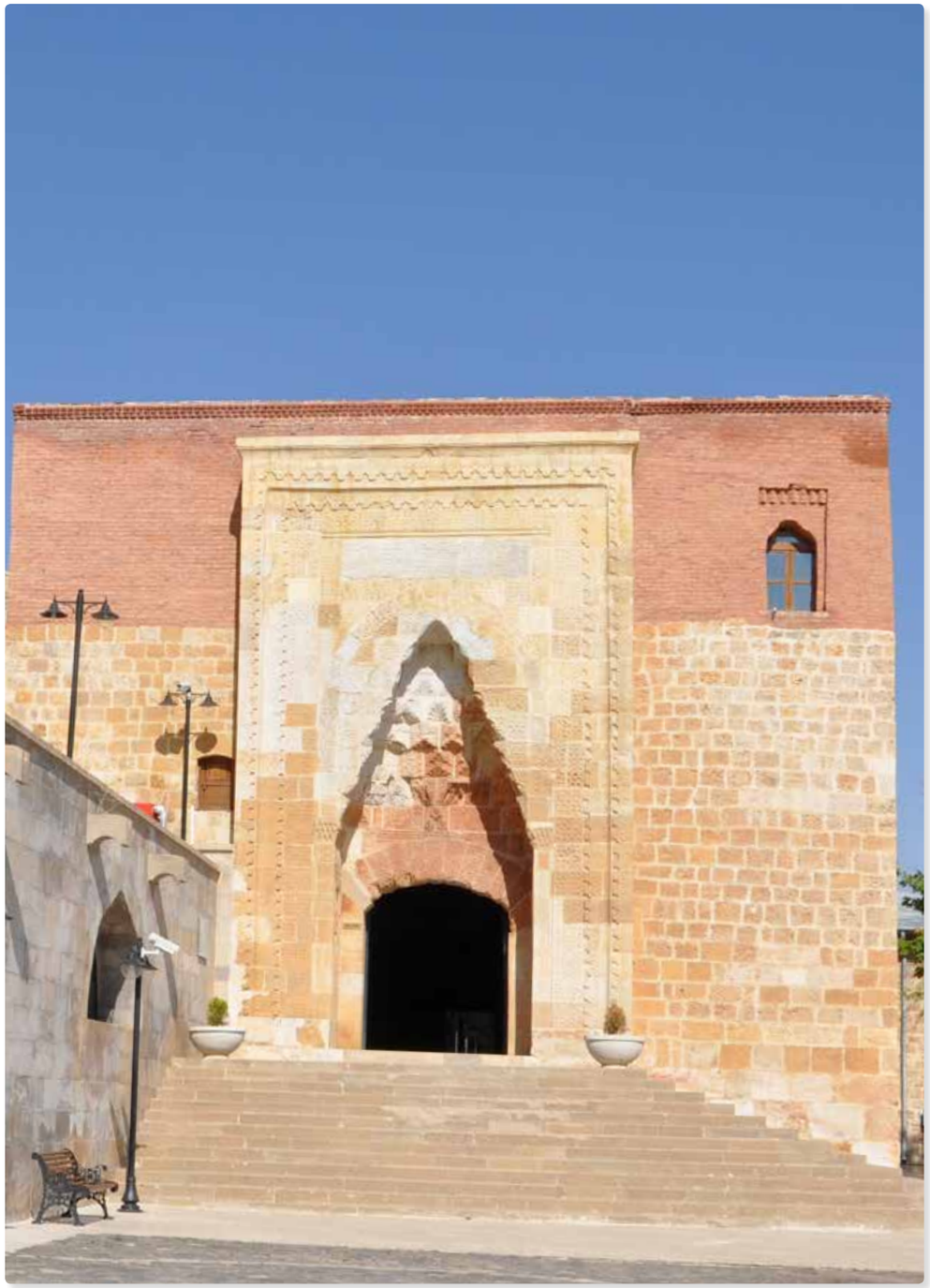
Özsait, M., Hellenistik ve Roma Döneminde Pisidia Tarihi, İstanbul 1985.

Plutarkhos, Paralel Yaşamlar. İskender-Caesar (Çev. Furkan Akderin), İstanbul 2007

Porter, R. M., "Dating The Neo-Hittite Kinglets of Gurgum/Maras", Anatolica XXIX, 2003, s. 7-16

Tekin, O., Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş, İstanbul 2008

Ünal, A., "Hitit İmparatorluğu'nun Yıkılışından Bizans Dönemi'nin Sonuna Kadar Adana ve Çevresi", Ç. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 2006, s. 67-102

Eshab-ı Kehf Külliyesi

SELÇUKLULAR DEVRİNDE MARAŞ (1071-1308)

Doç. Dr. Mehmet Suat BAL
KSÜ Tarih Bölümü

Giriş

Maraş, tarih boyunca bulunduğu bölgenin siyasi açıdan en önemli şehirlerinden biri olmuştur. Maraş, Anadolu'ya hâkim olan güçlerle Suriye ve çevresine hâkim olan güçler arasında sınır olduğundan hâkimiyet mücadelelerinde kilit rol üstlenmiştir. Selçuklulardan önce Maraş ve çevresinde Bizanslılar hâkim idi. Emeviler (635) ve ardından Abbasiler'in hakimiyetinde bulunan bu bölgeyi Bizanslılar 960 yılında hakimiyet altına almış ve bu bölgeye doğudan gelen Ermenileri yerleştirmiştir.

Malazgirt Savaşı'ndan Sonra Maraş

Malazgirt Savaşı'ndan sonra Sultan Alparslan'ın emri ile Anadolu'ya giren beylerden Çavuldur Bey, 1071-72 yıllarında Maraş ve çevresini fethetmiştir. Böylece Maraş Müslüman Türklerin hâkimiyeti altına girmiştir. Daha sonraki yıllarda Ermeni Asıllı Bizans komutanı Phileretos'un Maraş ve çevresinde hâkim olduğu görülmektedir. Selçuklu emirlerinden Buldacı, Maraş'ı Phileretos'un elinden 1086 yılında almış ve 1086-1097 yılları arasında Maraş ve Elbistan bölgesini içine alan bir beylik kurmuştur.

Alparslan, Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'nun fethini hızlandırmak için ödül olarak komutanların fethettiği yerleri kendilerine ıkta olarak veriyordu. Beyler bu geniş ıktalarda yarı bağımsız beylik kuruyorlardı. Emir Buldacı, Süleymanşah'ın ölümünden sonra Türkiye Selçuklularının başsız kaldığı yıllarda bile Maraş ve çevresini Ermeni–Bizans saldırılarına karşı korumuştur. Ancak Emir Buldacı'nın Maraş ve Elbistan bölgesinde kurduğu beylik diğer beylikler gibi uzun ömürlü olmamıştır (Gökhan. 2011: 100-103).

Türkiye Selçukluları Hâkimiyetinde Maraş

I. Haçlı Seferinde Kayseri Sarız üzerinden gelen Haçlıların bir kolu Maraş'ı işgal etmişti. Kalabalık Haçlıların geldiğini duyan Türkmenler onların geçtikleri güzergâhları terk edip dağlık mevkilere çekilmekteydiler.

Bu dönemden sonra Maraş Haçlılar, Ermeniler ve Bizanslılar arasında el değiştirmiş ve karmaşa içinde kalmıştır. Haçlı zulmünden bıkan Ermeniler I. Kılıç Arslan'ı Elbistan'a yardıma çağırmışlardı. I. Kılıç Arslan Elbistan'ı Ermenilerden 1105 yılında aldıysa da ölümünün ardından 1107 yılında tekrar Haçlılar Elbistan'a hâkim oldular. Haçlıların Maraş'a hâkim olduğu 1114 yılında Maraş merkez üssü olan çok büyük bir deprem olmuş ve şehirde yaklaşık 40 bin insan ölmüştür (Gökhan. 2011: 104-105).

Danişmendli Melik Muhammed 1138 yılında Maraş ve Elbistan'ı Haçlılardan aldı ise de Bizans'ın desteklediği Haçlılar bölgeyi yeniden işgal ettiler. Sultan I. Mesud, Maraş'ı 1149 yılında tekrardan Haçlıların elinden almıştır. II. Kılıç Arslan devrinde Maraş'a Musul Atabeyi Nureddin Mahmut Zengi göz dikmiştir. İki taraf arsında devam eden çekişmelerin ardından büyük bir savaş öncesi anlaşmaya varılmış ve Maraş Zengilere bırakılmıştır. Nureddin Mahmut Zengi'nin ölümü üzerine Maraş

Türkiye Selçuklularına iade olundu ise de Selahaddin Eyyubi zamanında Eyyubi Selçuklu çekişmesi devam etti (Gökhan. 2011: 105).

Stratejik konumundan dolayı Maraş Türkiye Selçukluları açısından büyük önem arz ediyordu. Selçuklu hükümdarları bu şehrin korunması için II. Kılıç Arslan ve Mugıseddin Tuğrulşah gibi önemli hanedan üyelerini veya en seçkin komutanlarını yönetici olarak atıyordu. Maraş'ın Ermeniler tarafından işgali üzerine Sultan II. Kılıç Arslan'ın 1156 yılında tekrar sefere çıktığını görmekteyiz. Ermeniler II. Kılıç Arslan'ın geldiğini görünce Maraş'ı yağmalayıp yakmışlardır. Sultan II. Kılıç Arslan bu bölgenin daha iyi korunması için Maraş uç beyliğini kurmuş ve Hüsameddin Hasan Beyi uç beyi olarak atamıştır.

II. Kılıç Arslan Türkiye Selçuklularına karşı kurulan Bizans, Ermeni, Haçlı ve Zengilerin ittifakını ustalıkla bozmuş ve ülkesini ayakta tutmayı başarmıştır. Sultan II. Kılıç Arslan ülkesini onbir oğlu arasında paylaştırırken Elbistan bölgesini oğlu Mugıseddin Tuğrul Şah'a vermiştir (Koca. 2003: 207). 1186 yılından sonra Maraş'ın birkaç defa Selçukluların elinden çıkmış, 1208-1209 yılında I. Gıyaseddin Keyhüsrev devrinde yeniden alınmış ve Hüsameddin Hasan Bey'in emir atanmıştır (Gökhan. 2011: 109). I. Gıyaseddin Keyhüsrev Eyyubi Hükümdarı Melikü'z-Zahir ile ittifak yaparak Kilikya Ermenileri üzerine sefer yapmış ve başta Maraş ve Pertus Kalesi (Maraş Elbistan arası dağlık bölgede) olmak üzere bir çok yer Ermenilerin elinden alınmıştır. Bu savaştan sonra Ermeniler Selçuklulara tabi olmuşlardır. Ermenilerden alınan Pertus Kalesi ise Maraş Emiri olan Nusretüddin Hasan Bey'e verilmiştir (Gökhan. 2011: 111).

Türkiye Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev Bizans ile yapılan Alaşehir Savaşı'nda şehit düşünce onu yerine tahta Maraş Emiri olan Nusretüddin Hasan Bey'in desteğini alan I. İzzeddin Keykavus geçmiştir. I. İzzeddin Keykavus Antalya'yı fethettikten sonra (1216) Ermenilerin saldırılarını durdurmak için Maraş üzerine sefere çıkmıştır. Bu seferde Çinçin Kalesi, Haçin Kalesi ve Geben Kalesi alınarak Ermenilere karşı önemli bir zafer kazanılmıştır. I. İzzeddin Keykavus Halep seferine çıkmadan önce ordusunu Elbistan ovasında toplamıştır. İbni Bibi, Elbistan ovasında "o kadar leşker ve haşem toplandı ki hesabının tutulması imkânsızdı" diyerek toplanan kalabalığı abartılı bir şekilde anlatır (İbn-i Bibî, 1996: c. 2. s. 204). Maraş emiri Nusretüddin Hasan Bey bu sefer sırasında Marzuban'ı fethetmiştir.

I. İzzeddin Keykavus ordusuyla Halep'e yaklaştığında Selçuklulara karşı bir komplo hazırlandığını öğrenmiş, Elbistan'a kadar geri çekilmiştir. I. İzzeddin Keykavus, bu komplonun sorumlularını ve Maraş emiri Nusretüddin Hasan Bey'in savaşmadan geri çekilen akrabalarını bir kulübede yakarak idam etmiştir. Yanmışlar mescidi olarak anılan bu yer uzun yıllar Elbistanlıların hafızasından çıkmamıştır (Gökhan. 2011: 117).

I. Alaeddin Keykubat tahta geçtikten sonra Ermeniler üzerine bir sefer yapmış ve başta Çinçin Kalesi olmak üzere birçok yer Selçukluların hâkimiyetine geçmiştir. I. Alaeddin Keykubat Maraş Emiri Nusretüddin Hasan Bey ile anlaşmazlığa düşmüş ve onu idam ettirmiştir. Bu olay I. Alaeddin Keykubat'ın dirayetli emirleri ortadan kaldırarak gücünü artırma politikası ile izah edilebilir. Nusretüddin Hasan Bey'in oğlu Muzafferüddin 1234-1241 yılları arasında Maraş emiri olmuştur.

Emir Muzafferüddin zamanında Baba İshak (1240) ayaklanması dolayısı ile Maraş ve çevresinde büyük karışıklıklar çıkmıştır. Babailer Elbistan'da Selçuklu kuvvetlerini bozguna uğratmışlardır. Maraş, Elbistan, Kefersud, Malatya ve Amasya çevresinde çıkan bu isyan kalabalık Türkmen topluluklarının desteğini alarak bölgede huzur ve asayişi bozmuştur.

Moğol İstilası Döneminde Maraş

Nusretüddin Hasan Bey'in diğer oğlu İmadeddin 1241 yılında beyliğin başına geçmiştir. Bu devirde 1243 Kösedağ Savaşı ile Moğolların Anadolu istilaya başladığı görülür. Onun dönemimde Maraş yöresinde çok etkili olan Ağaçeri Türkmenlerinin ayaklanması başlamıştır. Elbistan, Nurhak ve Maraş arasında dağlık ve ormanlık bölgede yaşayan Ağaçeri Türkmenlerinin Babaî isyanına katılan Türkmenlerin kalıntıları oldukları görüşü hâkimdir.

Türkiye Selçuklu hükümdarı II. İzzeddin Keykâvus'un Hülâgû'nun yanına gitmesi ve ülkenin ikiye ayrılması gibi işlerle uğraşırken ülke içerisindeki karışıklıklar da yeniden başlamıştı. Otorite boşluğunu fırsat bilen Ağaçeriler ve Kilikya Ermenileri Maraş'a saldırmıştı. Maraş Emiri İmadeddin, Sultan İzzeddin'den yardım talep etti. II. İzzeddin Keykâvus kötü durumda olduğu için bu yardım talebine cevap veremedi. Şehri Hıristiyanlara teslim etmek istemeyen Maraş Emiri, Halep Meliki Nâsır Salâhaddin Yusuf'a (İbn Kesîr. 1995: 381) haber gönderip şehri ona teslim etmek istedi. Bu dönemde Halep Meliki Suriye'yi de topraklarına ilhak ettiği için Mısır Memlukleri ile savaşa başlamıştı. Halep Meliki içinde bulunduğu kötü durumdan dolayı bu teklife olumlu cevap veremedi. Maraş Emiri İmadeddin çaresiz kalınca Anadolu içlerine kaçtı ve şehir Ermenilere teslim oldu.

Böylece Maraş Türkiye Selçuklu hâkimiyetinden çıkıp Ermenilerin (Kral Hetum) kontrolüne girdi (H. 656/ M. 1258-59) (Yınanç. 1341: 96-97; Honıgmann. 1997: 315; Bal. 2004: 94) Moğollar 1261-1262 tarihlerinde Ağaçeri Türkmenleri üzerine saldırarak onların zayıflamalarına ve Anadolu içlerine dağılmalarına sebep olmuşlardır (Gökhan. 2011: 171). Moğolların baskısından kaçan Maraş Türkmenlerinin bir kısmı Bizans'a sığınırken diğer bir kısmı da Memluk Türkmenlerine sığınmış, Gazze ve Antakya arasına yerleşmişlerdir.

Memlukların Hâkimiyetinde Maraş

Memluk Türkleri 1260 Ayn Calût Savaşı ile Moğolları yenmiş Suriye ve çevresine hâkim olarak güçlü bir devlet kurmuşlardır. Memluk Türkleri 1265 yılında Ermeniler üzerine sefere çıkmış Maraş yakınlarındaki Sarventikar Kalesi'ni alarak kendilerine karşı ittifak kuran Ermeni ve İlhanlıları mağlup etmişlerdir. Memluk Türkleri 1271 yılında Maraş önlerine kadar başka bir sefer daha yapmış ve Ermenilere büyük kayıplar verdirmelerine rağmen Maraş'ı alamamışlardır. 1273 yılında Memluk Türkleri Göynük (Hades) Kalesi'ni almıştır. Bu kale Ermenilerin bir daha kullanmaması için tamamen yıkılmıştır (Gökhan. 2011: 171-173).

Moğolların baskı ve zulmünden bunalan Selçuklu halkı ve ümerası Memluk Türklerinden yardım alma ümidi içindeydi. Moğollara karşı isyan başlatan Hatiroğlu, Memluklerden sürekli yardım istemiş ancak yardım gelmemesi sebebi ile bertaraf edilmiştir. Moğollara bu olayla Selçuklu emirlerinin her fırsatta Memlukleri yardıma çağırma gayreti içinde olacaklarını anlamışlardır (Turan. 1983: 542). Baybars'ın Anadolu'ya beklenen büyük seferi 1277 yılında olmuştur. Baybars, Göynük ve Göksu'dan geçerek Akçaderbent'e varmıştır. Otuz bin kişiyi bulan Moğol ordusu ile Elbistan ovasında yapılan büyük savaşı Baybars kazanmıştır. Dağlara kaçan Moğollar bile canını kurtaramamıştır (Turan. 1983: 545). Baybars zaferin ardından Kayseri'ye varmış Selçuklu tahtına oturmuş ancak başta Pervane Müineddin olmak üzere kendini davet eden beylerin Moğol korkusu ile kendine yardım

etmediğini gürünce Maraş üzerinden ülkesine dönmüştür. Ayaklarına gelen bu büyük fırsatı değerlendiremeyen Selçuklu emirleri Baybars'ın Anadolu'yu terk etmesinin ardından Moğolların acımasız yüzü ile karşı karşıya kalmışlardır. Başta Baybars'ı Anadolu'ya davet eden Pervane Muineddin olmak üzere birçok emir ve binlerce Anadolu insanı Moğollar tarafından katledilmiştir (Turan. 1983: 542).

Memluk Hükümdarı Eşref Halil 1293 yılında Ermenilerin elinden Maraş, Besni ve Telhamdun gibi yerleri almıştır. Yaklaşık beş yıl Ermenilerin elinde kalan Maraş 1298 yılında Memluk hükümdarı Hüsameddin Laçin tarafında geri alınmıştır. Bu tarihten sonra 1337 yılına kadar Maraş Memluk hâkimiyetinde kalmış ve bir daha gayrimüslim işgaline uğramamıştır (Gökhan. 2011: 177-178). Maraş'ta 1337 yılında Dulkadir Beyliği kurulmuş ve Osmanlıların hâkimiyetine kadar (1522) varlığını sürdürmüştür.

Sonuç

Maraş'a bu devirde Selçuklulardan başka Ermenilerin, Haçlıların, Eyyubilerin, Moğolların ve Memluklerin hâkim olduğu görülmektedir. Bu denli önemli çekişmelere sahne olduğu için Maraş ve çevresinde onlarca muhkem kale bulunmaktadır. Maraş ve Elbistan Türkmenleri Babai isyana destek vermiştir. Ağaçeri Türkmenlerin isyanı ise yine Maraş ve Elbistan'da çıkmıştır.

Bu denli kalabalık Türkmen kitlesinin bulunması ise Maraş'ın o devirde de verimli topraklara ve ormanlıklara sahip olduğunu gösterir. Memluk hükümdarı Baybars, Moğolları 1277 yılında Elbistan ovasında büyük bir hezimete uğratmıştır. Bütün bu önemli siyasi ve sosyal olayların Maraş Elbistan bölgesinde gerçekleşmesi, bu bölgenin ne kadar önemli bir konuma sahip olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bu isyanlardan anlaşıldığı üzere Maraş o devre göre büyük bir Türkmen nüfusuna sahiptir. Sonuç olarak denilebilir ki Anadolu Suriye ve Çukurova kavşağında Maraş'a hâkim olmak bu bölgeye hâkim olmak anlamındadır.

Kaynakça

Bal, M. S. (2004). II. İzzeddin Keykâvus Dönemi (1246-1262), Yayınlanmamış Doktora Tezi, A. Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara.

Gökhan, İ. (2011). Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi, Kahramanmaraş: UKDE.

Honıgmann, E. (1997). "Maraş" md. İA. MEB, Eskişehir, c. 7, s. 315.

İbn Kesîr. (1995). el-Bidâye ve'l-nihâye, Yay. Ahmed Atuvi, Beyrut 1987, Trk. trc. M. Keskin, İstanbul, c. 13, s. 381.

İbn-i Bîbî, (1996). el-Evâmir el-Alâiyye fi'l-ümûr el-Alâiyye (Selçuknâme), Tıpkı basım, Adnan Sadık ERZİ, Ankara 1956, Trk. trc. Mürsel Öztürk, c. I-II, Ankara.

Koca, S. (2003). Türkiye Selçuklularının Tarihi, Malazgirt'ten Miryokefalon'a (1071-1176), II. cilt, Çorum.

Turan, O. (1983), Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul.

Yınanç, M. H. (1341) "Maraş Emîrleri" TOEM, XV/8 s. 96-97

XI. – XIV. YÜZYILDA MARAŞ'IN SOSYAL VE KÜLTÜREL TARİHİ

Doç. Dr. Selahattin DÖĞÜŞ

KSÜ Fen-Edebiyat Fak. Tarih Bölümü Öğretim Üyesi

11. yüzyıldan beri muhtelif Türkmen göçleriyle Türklerin yayıldığı yer olarak dikkat çeken Maraş, ilk defa 1085'te Türkmen komutanlarından Emir Buldacı tarafından fethedilmiştir.[1] (Yinanç, 1989: 1) Daha sonra Maraş Bizans'la Selçuklular arasında sürekli el değiştirmiştir. Bir ara Ermenilerin de hâkimiyet kurdukları şehir uzun zaman Memluklara bağlı olarak Halep'ten gönderilen Türkmen emirler tarafından yönetilmiştir. Anadolu'da İlhanlı hâkimiyeti çöktükten sonra daha rahat hareket eden Türkmenler Elbistan ve Maraş havalisinde Dulkadir Beyliğini kurmuşlardır.[2] 14. yy. ın ilk yarısında Maraş ve Elbistan havalisinde ortaya çıkıp doğuda Harput'tan batıda Kırşehir'e kuzeyde Sivas-Bozok yaylalarına, güneyde ise Hatay'a kadar ki geniş sahada iki asra yakın hâkimiyet kuran Dulkadir Türkmenleri Oğuzların Bozok koluna mensuptular.[3]

Dulkadir beyliği, Maraş ve Elbistan çevresindeki Bozok ve Ağaçeri Türkmenlerinin reisi konumunda bulunan ve sürekli Çukurova'daki Ermeniler üzerine akınlar yapan Dulkadiroğlu Zeyneddin Karaca Bey tarafından 1337'de kurulmuştur. [4] Memluklar, Osmanlı ve Safevî gibi Büyük Türkmen devletleri arasında denge siyaseti güderek siyasi varlığını sürdürmek isteyen Dulkadir hanedanına Osmanlılar son vermiştir. Yavuz Sultan Selim'in Şii-Safevi devletine yönelik doğu siyaseti gereği Şah İsmail dönemi İran etkisindeki Türkmenler üzerinde de duran Osmanlılar, Dulkadır eyaletini kurarak bölgedeki Türkmenleri kendi siyasi ve sosyal anlayışına uygun bir yönetimle idare etmeye çalışmıştır. Aynı hanedandan Şehsuvaroğlu Ali Beyin idaresinde vilayet-i Dulkadriyye adıyla sancak daha sonra da Beylerbeyilik statüsüyle idare edilerek eyalet konumuna getirilmiştir. [5]

İlk zamanlardan beri bir Türkmen faaliyet sahası olan Maraş ve Elbistan toprakları Osmanlı belgelerinde vilayet-i Türkmân olarak anılmıştır. Ekserisi Oğuzların Bozok boyuna mensup aşiretlerin yaygın olduğu bölgede çeşitli Türkmen aşiretleri Bozok-Sivas platolarındaki yaylak-güzleklerden Halep ve Şam'a kadar uzanan ılık ovada kışlak hayatı yaşamıştır. Evliya Çelebi Dulkadirli vilayeti için "…. kelimatları lisan-ı Türkidir ve ekseriya halkı Türkmandır. Pak çuha esvaplar ve kadife külah üzere destari Muhammedi sararlar…" demiştir. Ortaçağ'da Anadolu'yu gezen seyyahlar, Dulkadirli Türkmenleri içerisinde savaşçı Türkmen kadınların varlığından söz etmişlerdi. [6]

Anadolu Selçukluları zamanında patlak veren ve ekserisini Türkmenlerin çıkarmış olduğu Babailer isyanı bu bölgede başlamıştır. İsyanın bölge sorumlusu Baba İshak Maraş'tan geçerek Orta Anadolu'ya yönelmiş, yolu üzerindeki bütün Türkmen

1 Refet Yinanç, Dulkadir Beyliği, TTK Yay., Ankara 1989, s. 1.

2 Mükrimin Halil İnanç, "Maraş Emirleri", TTEM, nr. 85) 8. cüz), s. 99.

3 Refet Yinanç, "Dulkadıroğulları", DİA, IX, 553.

4 Refet Yinanç, Dulkadir Beyliği, TTK Yay., Ankara 1989,

5 Bkz. İsmail Altınöz, Dulkadır Eyaletinin Kuruluşu ve Gelişmesi, Ukde Yayınları, K. Maraş, 2009, s. 82-79.

6 Bkz. Selahattin DÖĞÜŞ, "Osmanlıların Fethine Kadar Dulkadirli Türkmenleri", Dulkadir Beyliği Araştırmaları, I, Ukde Yay., K. Maraş 2008, s. 67.

aşiretleri, çadırları, çoluk-çocukları ve davarlarıyla bu isyana katılmışlardır (1240). Bu isyanı zorla da olsa bastırabilen Selçuklu kuvvetleri kısa süre sonra Moğollarla girdikleri Kösedağ savaşını (1243) kaybederek Anadolu'da Moğol hâkimiyetine girmiştir. Gerek Moğol istilasıyla gerek daha sonra Timur vb. istilalarla Anadolu'ya akan çeşitli Türkmen, tatar, Moğol bakıyyesi göçebe unsurlar Anadolu'nun nüfus yapısını ve dini-tasavvufi kaynaşmalarla sosyal durumunu etkilemiştir. İran-Anadolu ve Suriye arasında bir köprü konumu taşıyan Maraş, bu dini ve sosyal kaynaşmalardan etkilenerek çeşitli sosyo-iktisadi ve dini-tasavvufi karışıklıklara da zemin teşkil etmiştir. Akkoyun, Karakoyun, Memluk ve Moğol-Tatar bakiyeleri de bölgede hareketliliği sürekli canlı tutmuştur. Bununla birlikte konar-göçer-göçebe ve yerleşik halk arasındaki sosyal çatışma ve kültürel anlaşmazlıklar da bölgede tansiyonu sürekli yüksek tutmuştur. Üstelik göçebe Türkmen unsurlarından olan ve Babailer isyanına katılan Ağaçerilerin devamı sayılan Alevi-Tahtacı zümreleri de Maraş ve çevresindeki dağlı-ormanlık sahada etkiliydiler. Şah İsmail'in dedesi Şeyh Cüneyd ve bilahare kendisinin propaganda yapmak üzere Elbistan ve Maraş dolaylarına gelip buradaki Türkmenleri kışkırtması, eskiden beri bölgedeki Türkmen demografik üstünlüğüyle alakalı olmalıdır. Zira "Açın kapılar şaha gidelim." diyerek İran'a göçüp Şii-Safevi devletinin kuruluşunda rol alan Dulkadirli aşiretleri önemliydi. [7]

Anadolu'da Türkmenler arasında yayılan Kızılbaş propaganda ve faaliyetleri, Türkmen tabirinin, Alevi-Kızılbaş terimiyle eş anlam kazanmasına yol açmıştır. Gerek kültürel keşmekeşlikler gerek sosyo-iktisadi bozuklukların sebep olduğu ağır vergi yükü Maraş'ta, Hacı Bektaş Veli ocağına bağlı Kalender Şah, maiyetindeki Türkmen aşiretlerle büyük bir isyan çıkarmasına neden olmuştur.

Türkçeden başka bir dil konuşmayarak öz Türk kültürünün taşıyıcısı olan çeşitli Türkmen aşiretleri, bölgede Türk milli kültürümüz ve değerlerimizin devamı açısından önem arz etmektedir. Elbistan ve Maraş'ta Selçuklulardan beri varlığını koruyan ilim ve kültür eserleri, medrese ve Ulu Camiler, bölge Türkmenlerinin kent değerlerine ve yerleşik medeni unsurlara ne kadar kolay geçtiğini göstermektedir. Buna paralel olarak Afşin ilçesindeki Ashab-ı Kehf mağarası ve Elbistan ve Göksun'daki Dede Garkın ocakları[8], halk kültürümüz ve inançları açısından tarihsel mirasımıza sahip çıkıldığının ve canlı-mistik bir dini inanç anlayışının bölgede hala canlılığını koruduğunu göstermektedir. Sonuç olarak Maraş, Ortaçağlardan beri ağırlıklı olarak taşıdığı Türkmen özellikleri ile öz Türk kültürünün temsilcisi olma vasfını sürdürmektedir.

7 Faruk Sümer, Safevi Devleti'nin Kuruluşunda Anadolu Türkmenlerinin Rolü, TTK 1992, S. 18

8 A. Yaşar Ocak, Babailer İsyanı (Aleviliğin tarihse Altyapısı), dergah yay., İst. 2000, 109.

DULKADİROĞULLARI BEYLİĞİ DÖNEMİ (1337–1522)

Prof. Dr. Ahmet Eyicil
KSÜ Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi

XIII. yüzyıl sonlarında Halep ile Antep arasındaki bölgeye yerleşen Bozok Türkmenleri, Memluk Türk Devleti'nin kuzeye doğru başlattığı akınlarda bazen Memluk kumandanlarının emrinde, bazen de kendi istekleriyle Çukurova'daki Ermenilerin üzerine veya Moğol hâkimiyeti altındaki Anadolu içlerine doğru akın yapıyorlardı. Türkmenler, Memluk fetihleri arkasından Antep'ten Elbistan'a kadar uzanan bölgeleri ele geçirdiler. Türkmenler, Antakya'dan başlayıp kuzey-doğu yönünde Maraş'a kadar uzanan Amanos Dağları'nın doğu vadisinde kışlarlar, yaz gelince de vadinin kuzeyinde Binboğalar, Berit, Nurhak, Akçadağ ve Tohma Vadisi ile çevrili yaylalara çıkarlardı. Bu Türkmenler Oğuzların Bozok koluna mensup Bayat, Afşar ve Beydili beyleri idi. Dulkadiroğulları Beyliği'ni kuran Türkmenlerin hangi boydan geldiği kesin olarak bilinmemekle beraber, Dulkadir halkının çoğunluğunun Bayat boyuna mensup Türkmenler olması sebebiyle, beyliğin kurucularının da Bayatlar olması mümkündür.

Mısır ve Suriye'ye sahip Memluk Sultanı En-Nâsır Muhammed b. Kalavun, ülkesinin Suriye sınırları güvenliğini sağlamak amacıyla Dulkadirlilerden Zeyneddin Karaca Bey'e hilât ve hediyeler vererek onun Elbistan naipliğine atadı (1337). Böylece Dulkadir Beyliği kurulmuş oldu. Dulkadir Beyliği Memluklulara bağlı olmakla beraber Zeyneddin Karaca Bey, Memluk

Devleti'ndeki taht kavgalarından istifade ederek bağımsız hareket etmek istedi ve beyliğinin hudutlarının Halep'e doğru genişletmeye çalıştı. Zeyneddin Karaca Bey, bir yandantopraklarınıSuriye'ye doğru genişletirken bir yandan da kuzeye doğru Eretna devleti topraklarına akınlarda bulundu. Hatta 1348 yılında Karacabey Melik Zâhir unvanını alarak bağımsızlığını ilan etti. Fakat 1353 yılında Memluklara yenilerek Kahire'de idam edildi.

Zeyneddin Karaca Bey'in idam edilmesinden sonra onun yerine oğlu Halil Bey Dulkadir Beyi oldu. 1354 yılından 1386 yılına kadar Dulkadir Beyi olan Halil Bey zamanında beyliğin hudutları Zamantı'dan (Pınarbaşı) Harput'a kadar genişledi. Halil Bey de babasının politikasını takip ederek bağımsızlığını ilan etmek istedi ise de Memluklar buna izin vermediler. Dulkadir ailesi arasına fitne sokarak 1386'da Halil Bey'i kendi ailesinden olanlara öldürttüler.

Halil Bey'in öldürülmesinden sonra Dulkadir Beyliği'nin başına Sevli Bey (Suli Bey) geçti. Sevli Bey zamanında Memluklar, Dulkadir Beyliği arazisine hâkim olmak istediler. Bu yüzden iki taraf arasında birçok savaş oldu. Dulkadirlilerin bu savaşlarda başarılı olmaları nedeniyle Memluk Sultanı Berkuk onun beyliğini tanımak zorunda kaldı. Sevli Bey, beyliğinin topraklarını genişletmek için Memluk topraklarına ve Kilikya Ermenileri üzerine akınlar yaptı. Sevli Bey'in Memlukluklar için tehlikeli olmaya başladığını gören Berkuk, 1398 yılında bir suikast düzenleterek onu ortadan kaldırdı.

Sevli Beyin öldürülmesinden sonra yerine oğlu Sadaka, Dulkadirlilerin başına geçmesine rağmen amcasının oğlu Nasreddin Mehmet Bey, onun beyliğini tanımayarak 1399'da Dulkadir hükümdarı oldu. Nasreddin Mehmet Bey'in Dulkadir tahtını elde etmek için Osmanlı Sultanı Yıldırım Bayezit'den yardım istedi. Nasreddin Mehmed Bey Yıldırım Bayezit'in desteği ile Dulkadir hükümdarı oldu. Bundan dolayı Osmanlılar ile Memluklar arasında 1515 yılına kadar devam edecek olan Dulkadir Beyliği üzerindeki hâkimiyet mücadelesi başladı.

Nasreddin Mehmet Bey, Timur'un Anadolu'yu istilası sırasında ona karşı çıkarak Osmanlı yanlısı bir politika izledi. Bu yüzden Timur kuvvetleri Elbistan'a doğru yürüyerek burayı tahrip ettiler. Bir yandan varlığını devam ettirebilmek için Osmanlılardan yardım alırken, bir yandan da Memluklarla dostane ilişkiler kurdu. Karamanoğulları ve Ramazanoğulları ile mücadele etti ve Kayseri şehrini 1436'da Karamanlılardan aldı.

Kayseri şehrinde Nasıriye Medresesi'ni kurarak Kayseri kalesini yeniden yaptırdı. Uzun yıllar Dulkadir hükümdarı olan Nasreddin Mehmet Bey 1442 yılında öldü. Nasreddin Mehmed Bey'in ölümünden sonra Dulkadiroğulları Beyliği'nin başına Süleyman Bey geçti. Onun zamanında Dulkadir-Osmanlı ilişkileri gelişti. Süleyman Bey kızı Sitti Mükrime Hatun'u II. Murad'ın oğlu II. Mehmed'e (Fatih'e) verdi. Diğer kızını da Memluk Sultanı Zahir Çakmak'a verdi. İki büyük devletle akrabalık tesis ederek beyliğini Karamanoğulları ve Akkoyunlulara karşı savunmak için destek sağladı. Alaüddevle Bozkurt Bey'in babası olan Süleyman Bey, Maraş'taki Ulu Camii'yi yaptırdı.

Süleyman Bey'in 1354 yılında ölümünden sonra yerine oğlu Melik Arslan Dulkadir hükümdarı oldu. Onun zamanında Dulkadirliler ile Akkoyunlular arasında savaşlar oldu. Dulkadirlilerin elinde bulunan Harput (Elazığ) Uzun Hasan tarafından alındı ve Dulkadirlilerin başkenti Elbistan, Akkoyunlu ordusu tarafından tahrip edildi. Memluk Devleti ile arası açılan Melik Arslan Bey, Memluk Sultanı Hoşkadem'in bir fedaisi tarafından Elbistan'da camide ibadet ederken 1465'de öldürüldü.

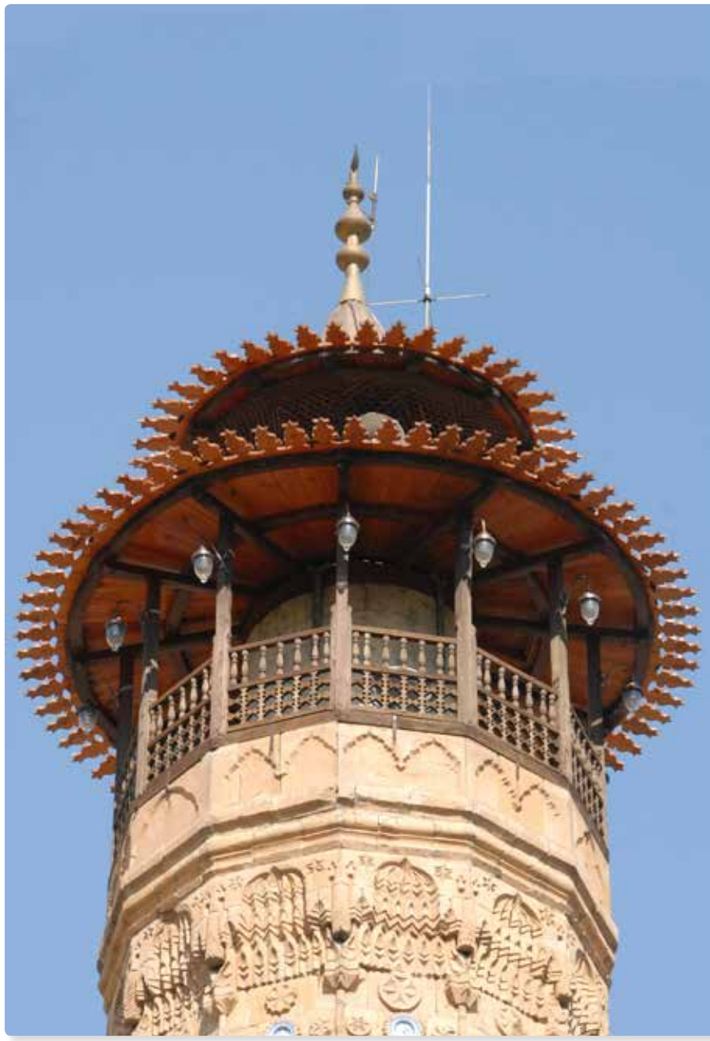
Melik Arslan'ın öldürülmesinden sonra kardeşi Şahbudak Bey Dulkadir Bey'i oldu. Ancak kardeşinin öldürülmesinde rolü olduğu gerekçesiyle halk tarafından kendisine itibar edilmedi. Bu arada Fatih'in desteğini sağlayan Şehsuvar Bey Dulkadir hükümdarlığını 1466'da ele geçirdi.

Fatih'in yardımı ile Dulkadirlilerin başına geçen Şahsuvar Bey, üzerine gönderilen üç Memluk ordusunu mağlup etti. Kazandığı zaferlere güvenerek Osmanlılara cephe alan Şehsuvar Bey'e, Fatih sağladığı desteği çekti. Bu yüzden Memluklulara karşı direnemedi ve 1372 yılında yakalanarak Kahire'ye götürüldü. Memluk Sultanı Kayıt Bey'in emriyle Babü'z-Züveyle (Züveyle Kapısı) 'de 1372'de idam edildi.

Memluk Sultanı Kayıtbay'ın desteği ile Şahbudak Bey ikinci kez Dulkadir Bey'i olarak tayin edildi. Ancak Osmanlı Sultanı Fatih, yanında bulundurduğu Şahbudak Bey'in kardeşi Alaüddevle Bozkurt Bey'e destek vererek onun Dulkadir hükümdarlığını 1480'de ele geçirmesini sağladı.

Alaüddevle Bozkurt Bey ilk yıllarında Osmanlıların yanında yer aldı. Üzerine gönderilen Memluk Ordularını mağlup etti. Dulkadir Beyliği yüzünden Osmanlı-Memlük ilişkileri bozuldu. Çukurova'da hâkimiyet mücadelesi yüzünden başlayan Osmanlı-Memlük savaşları 1485–1491 yılları arasında devam etti. Alaüddevle Bey kızı Ayşe'yi II. Bayezit'e verdi. Bu evlilikten Yavuz doğdu. Alaüddevle Bozkurt Bey'de Yavuz'un dedesi oldu.

Alaüddevle Bozkurt Bey, Memlük ve Osmanlı toprakları arasında kalan beyliğinin devam edebilmesi için her iki devlet ile de yakın ilişkiler içine girdi. İzlediği denge politikası ile uzun yıllar beyliğin başında bulundu. Ancak 1501'de Tebriz'de kurulan Türk Safevi Devleti ile mücadele etmek zorunda kaldı. Safevi hükümdarı Şah İsmail Anadolu'yu ele geçirmek istiyordu. Dulkadir topraklarına giren Şah İsmail 1507 yılında Elbistan'ı aldı ve burayı baştanbaşa tahrip ederek Maraş'ı da ele geçirdi. Şah İsmail'in çekilmesinden sonra Alaüddevle Bey Maraş ve Elbistan'ı yeniden ele geçirdi. Ancak Elbistan öyle tahrip edilmişti ki, bu yüzden başkenti Maraş'a taşıdı. Bundan sonra Alaüddevle Bey, Osmanlılara karşı Memlüklerin yanında yer almaya başladı. Hatta ezeli düşmanı

Ulu Camii Minaresi

Şah İsmail'in üzerine Yavuz'un düzenlediği Çaldıran Seferi'ne çağırıldığı halde katılmadığı gibi, Şah İsmail ile de ittifak kurdu. Alaüddevle Bey, Yavuz'un yanında bulunan kardeşi Şehsuvar Bey'in oğlu Ali Bey'in Osmanlılar tarafından desteklenmesini hoş görmüyordu. Bu yüzden Çaldıran Savaşı'na giden Osmanlı ordusunun iaşe yollarını keserek, teçhizatlarını yağmalattırdı.

Yavuz Sultan Selim 1514 yılında Çaldıran zaferini kazanması ile Dulkadir Beyliği'ni ortadan kaldırmak için harekete geçti. Kayseri sancak beyliğine getirilen Şehsuvaroğlu Ali Bey'e, Dulkadir toprakları alındığı takdirde kendisine verileceğini taahhüt etti. 1515 yılında Ali Bey ve Rumeli Beylerbeyi Sinan Paşa, Alaüddevle Bey üzerine gönderildi. 13 Haziran 1515'de Göksun yakınlarında Turna Dağı'nda Osmanlılar ile Dulkadirliler arasında yapılan savaşta Alaüddevle Bey yenilerek dört oğlu ile birlikte idam edildi. Böylece Dulkadiroğulları Beyliği fiilen sona ermiş oldu.

Yaklaşık olarak 180 yıl devam eden Dulkadiroğulları Beyliği, Osmanlıların Anadolu'da kendilerine kattıkları son beyliktir. Dulkadiroğulları Beyliği; Kırşehir-Bozok-Kayseri-Pınarbaşı, Elbistan, Harput-Maraş-Kadirli-Antep gibi geniş bir alanda hâkimiyet sürmüştü. Sözü edilen bu şehirlerde Dulkadiroğullarından kalma birçok cami, kale, medrese, mescid vs. eserlere rastlanmaktadır.

Dulkadiroğulları döneminde Maraş ve Elbistan şehirleri beyliğin önemli merkezlerindendi. Bu yüzden Maraş ve Elbistan'da önemli siyasi, ekonomik ve kültürel gelişmeler oldu. Ancak Maraş ve Elbistan Osmanlı topraklarına katıldıktan sonra diğer Anadolu şehirlerinden biri haline gelerek eski stratejik önemini yitirdi.

Minyatür: Ahmet Akkurt

MARAŞ'IN OSMANLI HÂKİMİYETİNE GİRİŞİ

Yrd. Doç. Dr. İsmail ALTINÖZ
KSÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim üyesi,

Maraş ve yöresi Anadolu'nun en eski çağlarından beri önemli bir tarih ve yerleşim merkezi olmuş, İç Anadolu'yu Suriye ve Mezopotamya'ya bağlayan kavşak yollar üzerinde olması, bu şehre askerî ve ticari yönlerden büyük önem kazandırmıştır. Ayrıca, Maraş ve ilçelerinde yapılan kazılarda Hitit, Asur, Roma ve Bizans dönemine ait kalıntıların bulunması, burasının büyük bir medeniyet merkezi olduğunu göstermektedir.

Maraş Anadolu'nun en eski şehirlerinden birisi olup, kuruluşu Hitit İmparatorluğu zamanına (M. Ö. 2000-1200) rastlar. Tarihte meşhur "Hitit Arslanı" Maraş Kalesi'nde bulunan bir Hitit eseridir (Altınöz, 2009: 23). Bu şehir Hitit, Bizans, Roma, Emevi, Selçuklu ve Dulkadır Beyliği hâkimiyetinde kaldıktan sonra 1515 yılında Osmanlıların eline geçmiştir. XIV. asrın ilk yarısında Maraş ve Elbistan havalisinde ortaya çıkıp, doğu'da Harput'tan batı'da Kırşehir'e, kuzey'de ise; Sivas'ın güneyindeki Gemerek ve Gürün'den başlayarak Hatay'a bağlı Hassa'ya kadarki coğrafî alan içerisinde iki asra yakın hüküm süren Dulkadırlılar, Oğuzların Bozok koluna mensûb idiler. (Yinanç, "Dulkadıroğulları", DİA, IX, 553).

Yavuz Sultan Selim, Çaldıran Seferi sırasında, Dulkadır sınırından geçerken Alâüddevle Bey'e, Osmanlılarla Dulkadırlıların aynı mezhepten olduklarını hatırlatarak sefere davet etmiş, Alâüddevle Bey ise, "kendisi gibi doksanlık bir pîr-i fâniyi sefere sürüklemenin hiçbir fayda sağlamayacağını" bahane ederek sefere katılmamıştı. Ayrıca, Alâüddevle Yavuz Sultan Selim'e destek vermediğini gibi Alâüddevle'nin

Saraya gelin giden sultanlar, Minyatür: Ahmet Akkurt

bu hareketinden çekinen Yavuz Sultan Selim Şah İsmail'e karşı sefere giderken ordunun gerisini emniyete almak maksadıyla Kayseri ile Sivas arasında kırk bin kişilik bir ihtiyat kuvveti bırakmıştır. (Tekindağ, 1972: 59).

"Çaldıran zaferini müteakip, Amasya'ya dönen Yavuz Sultan Selim (Kasım 1514) Osmanlı ordusunu arkadan vuran Alâüddevle Bey'in hakkından gelmeye karar verdi. Seferde büyük hizmet ve gayret göstermiş olan Şehsuvaroğlu Ali Bey'i de hemen Kayseri sancakbeyliğine tâyin ederek Dulkadırlı topraklarını işgal edildiği takdirde kendisine verileceğini vaâd etti" (Yinanç, 1989: 96-97). Yavuz Sultan Selim, Ali Bey'i Kayseri sancağına tâyin

ederken, Alâüddevle'nin yönetiminde olan Bozok sancağını da işgal etmesi durumunda orayı da kendisine vereceğini vaat etmişti. Daha sonra Şehsuvaroğlu Ali Bey kış mevsiminin soğuk hava şartlarına rağmen burayı da ele geçirerek, orada bulunan Alâüddevle'nin oğlu Süleyman'ı öldürüp Yavuz Sultan Selim'e yollamıştır. Bunun üzerine Bozok'un da yönetimi Ali Bey'e verilmiştir.

Yavuz Sultan Selim, Çaldıran Savaşı dönüşü Amasya'da kaldıktan sonra Kemah'ı kuşatmak üzereydi ki, Alâüddevle Osmanlı ordusunun zahire kollarını tekrar vurdu. Bu durum ise; Osmanlı ordusunun savaş gücünün sarsılmasına ve hayvanların yemsizlikten ölümüne sebep oldu. (Tansel, 1969: 104). Buna çok kızan Yavuz İran seferinden vazgeçerek Dulkadır Beyliği'ni ortadan kaldırmaya karar verdi. Böylece Alâüddevle kendi ölüm fermanını kendisi hazırlamış oluyordu. Osmanlı padişahı Kemah kalesinin fethini müteakip Dulkadır ülkesinin fethine girişti. Rumeli Beylerbeyi Hadım Sinan Paşa komutasındaki otuz bin kişilik orduyu 5 Haziran 1515'te yola çıkararak Elbistan'a gönderdi. Şehsuvaroğlu Ali Bey bu orduya kılavuzluk ederek Elbistan'a doğru yol alırken, padişah da Kayseri yakınlarında bulunan İncesu'ya gelerek gelişmeleri izlemekteydi (Hammer, 1330: 147) [9]. Hatta muhtemel bir Memlûk saldırısına karşı da Osmanlı donanması Akdeniz'e açılmıştı.

Alâüddevle Bey ise, bu durum karşısında haremini ve hazinesini Turna dağına kaldırarak, Maraş yolu üzerindeki geçitleri tutmaya başladı. Her iki ordu, Göksun ile Andırın arasındaki Ördekli mevkiinde 13 Haziran 1515 tarihinde karşı karşıya geldi[10]. Bu savaşta büyük yararlılık gösteren Ali Bey tahrik edici sözleriyle Türkmenlerin saf değiştirmesine neden oldu. Muharebenin tam ortasında Osmanlı ordusunda bulunan seyislerden birisi elbisesinin güzelliğiyle dikkatleri üzerine çeken Alâüddevle'nin üzerine atılarak onu öldürdü. Bu öldürdüğü şahsın Dulkadır Beyi olduğunu anlayınca başını keserek Sinan Paşa'ya teslim etti. Alâüddevle'nin ölüm haberini alan Dulkadırlılar onun oğlu ile birlikte kardeşi Abdurrezzak'ı savaş alanında bırakarak dağlara kaçmayı tercih ettiler. Savaş sona erdiğinde Alâüddevle ile birlikte bir oğlu ve boy beylerinden otuzu savaş alanında telef olmuşlardı. Alâüddevle'nin kaybı bununla da kalmayıp, dört oğlu ve eşleriyle beraber kardeşi Abdurrezzak da esir düşmüştü (13 Haziran 1515) (Âlî, Künhü'l-Ahbâr, vr. 184b).

Yavuz Sultan Selim Dulkadirlilerin başına Şehsuvaroğlu Ali Bey'i geçirirken, Alâüddevle ile vezirinin ve oğullarından birinin kesilen başlarını Memlûk Sultanı Kansu Gavri'ye gönderdi[11]. Böylece Dulkadır Beyliği üzerindeki Memlûk nüfuzuna son verilerek, padişah adına hutbe okutulmak suretiyle Osmanlı hâkimiyeti tesis edilmiş oldu12. Siyâsî ve iktisâdî yönden büyük

9 Kayseri'den Kırım Hanına yazılan 921 Cemâziyelevvel Evâsıt tarihli fetihnâme'de padişah'ın Dulkadırlılara âit Çebni kalesinde bulunduğu anlaşılıyor. (Feridun Bey, Münşeât I, 264)

10 Müneccimbaşı'ya göre: Sinan Paşa'nın ordusu 000 .30, Alâüddevle'nin ordusu ise; 000 .25 kişiden oluşmaktaydı. (Müneccimbaşı, III, 170) ; Hamza Gündoğdu, Dulkadırlı Beyliği Mimarisi adlı çalışmasında Yavuz ile Alâüddevle arasında Göksun ile Andırın arasındaki Ördekli mevkiinde yapılan savaşı "Artukabad Savaşı" olarak göstermesi büyük bir yanılgıdan ibarettir. Çünki, Artukabad, bugünkü Tokat'ın Artova ilçesidir. Bu bilgiyi tarihî kayıtlar da doğrulamamaktadır. (Hamza Gündoğdu, Dulkadırlı Beyliği Mimarisi, Ankara 1986, s. 2)

11 Memlûk Sultanı Kansu Gavri kesik başları görünce hayrete düşerek; "Bu başları bana niye göndermiş, bunlar Frenk başları mı ki, muvaffâkiyet eseri olarak bana gönderiyor" diye teessüründen hastalanmıştı. (İ. H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi II, Ankara 1983, s. 273)

12 Kemah ve Dulkadır Fetihnameleri için bkz. Feridun Bey, Münşeat

önem arzeden Dulkadır topraklarının Osmanlı ülkesine katılmasından büyük memnuniyet duyan padişah13, Rumeli Beylerbeyi Sinan Paşa'yı -Dulkadır ülkesinin fethindeki başarısından dolayı- vezirlik makamına yükseltirken (Müneccimbaşı, III, 458; Feridun Bey, Münşeât I, 409), Şehsuvaroğlu Ali Bey'i de üç tuğlu vezir unvanıyla buraya vali tâyin ederek ödüllendirdi (Hammer, IV, 1330: 148).

1515 yılında Osmanlı topraklarına katılan Dulkadır Beyliği 1522 yılına kadar yarı özerk statüde bir vilâyet olarak Osmanlılara bağlı kalmıştır. Şehsuvaroğlu Ali Bey'in öldürülmesini müteakip, Osmanlı idârî düzeninin bu bölgede tam olarak uygulanması icâb ederken, en azından bu vilâyetin sancaklara ayrılarak bir eyâlete bağlanması gerekirken, ilk önceleri böyle bir düzenlemeyle karşılaşmamaktayız.

Dulkadır Beyliğinin ortadan kaldırılıp, Şehsuvaroğlu Ali Bey'in öldürülmesinden hemen sonra Osmanlı idârî düzeninde yerini alan Maraş ve Elbistan livaları Dulkadır nüfuzunun kırılması amacıyla hemen Rum beylerbeyiliğine bağlanmıştır.

Maraş ve Elbistan livalarının Rum beylerbeyiliğine bağlanmasının sebebi, bu eyâletin coğrafi konumu ve diğer ilişkiler sebebi ile olsa gerektir. Çünki, bu bölge stratejik önemi haiz olduğundan dolayı Osmanlı Devletini zor durumda bırakmaktaydı.

23 Cemaziyelâhir 929/17 Nisan 1523 tarihinde Rum beylerbeyiliğinden ayrılarak, Karaman beylerbeyiliğine bağlanan Maraş ve Elbistan sancakları bu bölgedeki kargaşadan dolayı yine bu beylerbeyiliğe bağlanmış olması gerekir. Çünki, Karaman beylerbeyiligi sancakları sayılırken, Maraş ve Elbistan sancakbeylerinin isimleri geçmemektedir14. Maraş ve Elbistan livalarının önce Rum, daha sonra Karaman beylerbeyiliğine bağlanması tatbikatta birtakım zorlukları da beraberinde getirmiştir (Gökbilgin, 1965: 52). Daha önceleri Rum beylerbeyiliğine bağlı bulunan Maraş ve Elbistan sancaklarının Karaman beylerbeyiliğine ilhak edilmesiyle, Dulkadır vilâyetine sınır olan Kayseri livasının paşa sancağı ittihaz edilerek, Karaman beylerbeyinin burada oturmasının emr olunması ve buranın Karaman beylerbeyiliğinin yönetim merkezi haline getirilmesinin sebebi belki şu olabilir: Dulkadır vilâyetinde henüz beylerbeyilik teşekkül etmediğinden dolayı, bu bölgede bulunan Türkmen grublarının sık sık isyanlara katılmaları dolayısıyla ve burada timarlı sipahilerin dirliklerinin dağıtımında tatbikatda birtakım zorlukları da beraberinde getireceği düşünülerek böyle bir idârî düzenlemeye gidilmiş olabilir. Çünki, Kayseri livası coğrafî bakımdan stratejik önemi haiz yollar üzerinde bulunmakta, Rumeliye veya diğer bölgelere yapılacak seferlerde ordunun toplanabileceği bir yerleşim yeri olduğundan, burasının beylerbeyilik merkezi yapılması doğal karşılanacaktır. Nitekim, daha sonra bu bölgede çıkan Baba-Zünnûn ve Kalender isyanlarında Karaman beylerbeyi bizzat görev alarak, duruma müdâhale etmiştir. Ancak, burada Dulkadır Beyliği sınırları içinde yer alan bu bölgede neden bir beylerbeyiliğin teşekkül etmediği suâli akla gelebilir. Fakat bu konu, o dönemin siyâsi olaylarıyla birlikte Osmanlı devletinin idarî düzeni incelenerek anlaşılacaktır. Burada da siyasi hâdiselerin idârî düzenlemede önemli bir faktör olarak rol oynadığı söylenebilir.

Bu tarihe kadar Karaman Beylerbeyiliğine bağlı bulunan Dulkadır Vilâyeti, o sırada Trablus sancakbeyi olan Süleyman Bey 937/1531 tarihinde Dulkadır vilâyetine müstakil beylerbeyi olarak atanmıştır. Buradaki "müstakil beylerbeyi" tâbiri bu bölgeye, yâni Dulkadır vilâyetine daha önceden beylerbeyi atanmadığını ve ilk defa adı geçen şahsın atanarak müstakil beylerbeyiliğin kurulduğunun delili olmaktadır. Bu bilgileri 1531 tarihinde hazırlandığını tahmin ettiğimiz sancak listesi de doğrulamaktadır[15]. Bu sancak listesinde Anadolu ve Rumeli'deki sancaklar sayılırken, "Vilâyet-i Zülkadriyye" adıyla kayıtlı bulunan listede de Zülkadriyye vilâyetine bağlı sancaklar şu şekilde sıralanmaktadır (Atıf Efendi, nr. 1734, vr. 205b; Altınöz, 1999: 116) ; "Livâ-i Mer'aş, Livâ-i Bozok, Livâ-i Sis, Livâ-i Ayıntab".

Böylece Dulkadır Eyâletinin kuruluşunu Şehsuvaroğlu Ali Bey'in ölümünden hemen sonraya dayandırmak gerçeği yansıtmadığı gibi, H. 937/M. 1531 yılında Trablus sancakbeyi Süleyman Bey'in Dulkadır vilâyetine müstakil beylerbeyi olarak atanmasıyla Dulkadır Eyâleti kurulmuştur. Yani Osmanlı idârî düzeninde Dulkadır Eyâleti yerini almıştır. Böylece, Maraş tam anlamıyla hem idârî hem de siyâsi olarak Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.

I, İstanbul 1274, s. 411-407.

13 Çünki, Alâüddevle'nin hazinesinden ve Dulkadır topraklarının işgâlinden dolayı ele geçen ganimet İran seferindekinden çok fazla idi. Bkz. Müneccimbaşı, III, 458; Arifî Paşa, "Aynı makale", s. 551.

14 "Livâ-i Mer'aş ve Livâ-i Elbistan" adı altında kayıtlı bulunan 1523 tarihli sancak listesinde, bu iki sancağın tek bir sancak ittihaz edilerek, sancakbeylerinin isimleri zikredilmediği gibi, bu sancakların Karaman Eyaletine sonradan ilhak edildiği belirtilmiştir. (Bâyezid Devlet Kütübhanesi, Nâdir Eserler Kısmı, Veliyüddin Efendi, nr, 1969, vr. 120a120-b)

15 Atıf Efendi, nr. l734'de kayıtlı bulunan sancak listesinde tarihle ilgili şöyle bir kayıt geçmekledir: "Sene seb'a ve selâsin ve tis'a mie cumâdel uhrâsının evvel gününde". Bu tarih milâdî olarak 20 Ocak 1531 yılına lekâbül eder.

KAYNAKÇA

Âlî, Tevârih-i Âl-i Osman, IV.

Altınöz, İsmail (1999), "Dulkadır Eyâletinin Kuruluşunda Antep Şehri (XVI. Yüzyıl) ", Cumhuriyetin 75. Yılına Armağan: GAZİANTEP, (Editör: Doç. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ), Gaziantep, s. 89-146.

Altınöz, İsmail (2009), Dulkadır Eyâletinin Kuruluşu ve Gelişmesi, Kahramanmaraş: Ukde Yay., s. 23.

Arifî Paşa (1331), "Maraş ve Elbistan'da Zulkadır (Dulkadır) Oğulları Hükümeti", TOEM, 33. Cüz, İstanbul, s. 550. Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1983), Osmanlı Tarihi II, Ankara.

Atalay, Besim (1973), Maraş Tarihi ve Coğrafyası, İstanbul.

Atıf Efendi, nr. 1734, vr. 205b. Bâyezid Devlet Kütübhanesi, Nâdir Eserler Kısmı, Veliyüddin Efendi, nr, 1969, vr. 120a-120b.

Danişmend, İsmail Hami (1971), İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi II, İstanbul.

Feridun Bey (1274), Münşeât I, 264

Gökbilgin, Tayyib (1965), "XV. ve XVI. Asırlarda Eyâlet-i Rum", Vakıflar Dergisi, Sayı: VI, s. 51-61.

Gündoğdu, Hamza (1986), Dulkadırlı Beyliği Mimarisi, Ankara.

Hammer (1330), Devlet-i Osmaniye Tarihi III-IV, İstanbul.

Kemalpaşa-zâde (1991), Tevârih-i Al-i Osman, X. Defter. [Haz. Sefâeddin Severcan], Basılmamış doktora tezi, Kayseri.

Mehmed b. Mehmed (1276), Nuhbetü't-tevârih, İstanbul.

Solak-zâde (1298), Târih,

Tansel, Selahattin (1969), Yavuz Sultan Selim, Ankara.

Tekindağ, Şahabeddin (1972), "Yeni Kaynak ve Vesikaların Işığı Altında Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi", TD, Sayı: 16, İstanbul, s. 59.

Yinanç, Refet, "Dulkadıroğulları", DİA, IX, 553.

Yurtaydın, Hüseyin Gazi (1961), Kanûnî'nin Cülusu ve İlk Seferleri, Ankara.

Taş Köprü (Ceyhan Köprüsü)

YENİ ÇAĞDA MARAŞ (1522-1789)

Doç. Dr. Faruk SÖYLEMEZ
KSÜ Öğretim Üyesi

İdari Yapı

Yavuz Sultan Selim, Çaldıran Seferi dönüşü Rumeli Beylerbeyi Sinan Paşa komutasında ve Şehsuvaroğlu Ali Bey kılavuzluğunda bir orduyu, Dulkadirli Beyi Alaüddevle üzerine gönderdi. İki ordu Göksun ile Andırın arasındaki Ördekli mevkiinde 13 Haziran 1515 tarihinde karşı karşıya geldi. Yapılan mücadelede Alaüddevle Bey mağlup oldu ve takip sonrası yakalanarak öldürüldü (Söylemez, 2002; 192). Alaüddevlenin öldürülmesinden sonra Dulkadirli Beyliği Osmanlı Devleti'ne bağlı bir hale geldi. Bu beyliğin başına da Şehsuvaroğlu Ali Bey getirildi.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde Dulkadirli Beyi Şehsuvaroğlu Ali Bey'in 1522 yılında öldürülmesinden sonra Maraş ve çevresi tamamen Osmanlı Devleti'nin idaresi altına girdi. Ali Bey'in öldürülmesinden sonra Dulkadir ülkesi Maraş merkez olmak üzere bir eyalet, Bozok bölgesi de müstakil bir sancak haline getirilerek Osmanlı topraklarına katıldı (Yinanç, 1989; 105).

Şehsuvaroğlu Ali Bey'in öldürülmesinden sonra Dulkadirli vilayetinin yönetimi kısa bir süre de olsa Koçi b. Halil Bey'e verilmiştir. Bölge bir süre sonra Rum vilayetine bağlanması sebebiyle Halil Bey'in yönetimde fazla kalmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü Maraş'ın başında yönetici olarak bu kez Musa veledi Kızıl Ahmet Bey karşımıza çıkmaktadır (Solak, 2002; 10-11).

Karaman Beylerbeyliği'ne gönderilen fermanlardan ve Osmanlı idari düzeninin durumundan, Maraş'ın Rum vilayetinden sonra 1523 yılından 1531 yılına kadar Karaman Eyaleti'ne bağlı olduğu anlaşılmaktadır. 1523 idari taksimatına göre Maraş, Elbistan ve Maraş livalarından oluşmaktaydı. Elbistan sancağı; Elbistan, Göksun, Gedik ve Çubuk nahiyesi olmak üzere dört nahiyeden meydana geliyordu.

Maraş sancağı ise Maraş, Keferdiz, Pazarcık, Güvercinlik, Tekak, Kargulık, Kars ve Andırın olmak üzere sekiz nahiyeden müteşekkildi (Altınöz, 2011; 98). Maraş ve Elbistan, 1531'de Karaman eyaletinden ayrılarak Zülkadriye adıyla bir vilayet oluşturmuşlardır (Gökhan, 2011; 252). Maraş, Zülkadriye vilayetinin merkez sancağı olmuş ve buraya ilk sancakbeyi olarak ise İskender Bey atanmıştır (Solak, 2002; 15).

1563 tarihli Maraş tahrir defterinden elde edilen bilgilere göre Maraş sancağı; Maraş, Güvercinlik, Hısn-ı Mansur (Adıyaman), Elbistan ve Zamantu (Kayseri'ye bağlı Pınarbaşı) kazalarını kapsamaktaydı. Bu kazalardan Maraş'ın 12 nahiyesi bulunmaktaydı. Bu nahiyeler; Maraş merkez nahiyesi, Camustil, Kurupınar, Kemer, Keferdiz, Karahıyat, Pazarcık, Aladinek, Göynük, Bertiz (bugünkü Ağabeyli), Zeytun (Süleymanlı) ve Yenicekale'dir. Güvercinlik kazasının nahiyelerini Merkez, Tiyek (Tekak), ve Kargulık oluşturmaktaydı. Elbistan kazasına bağlı 8 nahiye vardı ve bunlar; Merkez nahiye, Nergele, Ahsen Dere, Sarsab, Aynü'l-Arus, Nurhak,

Orta Niyabet, Hurman ve Elbistan'dan oluşuyordu.

Zamantu kazası; merkez nahiyesi, Pınarbaşı, Çörmüşek, Hınzırî olmak üzere dört nahiyeden meydana gelmekteydi. Hısn-ı Mansur kazasına bağlı nahiye ise bulunmamaktaydı (Maraş Tahrir Defteri 1563; XXX-XXXI).

Maraş vilayetinin 1579 yılındaki idari taksimatı ile 1563'teki idari taksimat arasında herhangi bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bu dönemde Maraş kazasına bağlı nahiyeler; Maraş, Kara Hayıt, Pazarcık, Camustil, Zeytun, Bertiz, Göynük, Kuru Pınar, Yenice Kale, Aladinek, Kemer ve Keferdiz'den oluşmaktaydı (Solak, 2002; 17).

Ayn-i Ali Efendi'nin verdiği, 1609 tarihli listeye göre XVII. yüzyılın başlarında Zülkadriye Eyaleti; Maraş, Kars-ı Zülkadriye (Kadirli), Ayıntab, Samsat ile Malatya olmak üzere beş sancaktan oluşmaktaydı. Daha sonra Samsat sancağının kaldırılması ile eyaletin sancak sayısı dörde inmiştir. 1628-1641 yılları arasındaki kayıtların bulunduğu bir eyalet ve sancak tevcih defterinde verilen bilgilere göre Maraş eyaleti; Maraş, Malatya, Ayıntab ve Kars-ı Zülkadriye olmak üzere 4 sancaktan oluşmaktaydı.

XVII. yüzyıldaki Maraş eyaleti bugünkü haritaya göre Kahramanmaraş, Adıyaman, Malatya (Arapkir ve Darende hariç), Gaziantep illeri ile Osmaniye ilinin kuzey taraflarını (Kadirli, Saimbeyli ve Tufanbeyli vb.) ve Kayseri ilinin doğu kısımlarını (Pınarbaşı, Tomarza ve çevresi) içine alan bir sahaya yayılmıştı (Keskin-Arslan, 2012; 2).

Maraş'a yönetici olarak atanan kişiler farklı kaynaklardan gelebilmekteydi. Saray mekteplerinde yetişmiş, padişaha ve Osmanlı'ya karşı bağlılıklarını göstermiş olanların yanı sıra; yeniçeri ocağından gelenler ile sınır bölgelerinde yaptıkları görevlerde başarılı olanlar da bulunmaktaydı (Keskin-Arslan, 2012; 4-5).

Maraş eyaletinde görevde bulunan valilerin tamamının görev süresi kesin olarak tespit edilememekle beraber bu sürenin ortalama 1 yıl olduğu görülmektedir. Bununla birlikte bazı valiler 1 yıl bile görevde kalamamışlardır. Maraş valilerinin bir kısmı çeşitli aralıklarla, bazen de belirli şartlarla birkaç kez aynı görevde bulundukları görülmektedir (Keskin-Arslan, 2012; 9).

XVII. ve XVIII. yüzyıllardaki Maraş valileri ve görevde bulundukları yıllar tespit edilebildiği kadarıyla aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (Keskin-Arslan, 2012, Söylemez, 2012).

Sosyal Durum

Tahrir defterlerine göre XVI. yüzyılda Maraş nüfusunu tespit etmemiz mümkündür. 1526 yılında yapılan sayıma göre Maraş'ın tahmini toplam nüfusu 7068 kişidir. 1563 yılındaki sayıma göre ise Maraş şehrinin toplam tahmini nüfusu 11298 kişidir. Her iki dönem arasındaki nüfus artış oranının %59. 13 olduğu görülmektedir (Solak, 2008; 147).

Maraş, 1240 yılında bu çevrede çıkıp Anadolu'nun diğer bölgelerine de yayılan Baba İshak ayaklanmasından bu yana sık sık isyanların yaşandığı bir bölge olmuştur.

Maraş Eyaleti'nin XVI. yüzyılın sonlarından itibaren önemli sosyal olaylara sahne olduğu görülmektedir. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nde meydana gelen ve "Celali İsyanları" olarak adlandırılan sosyal çalkantılardan Maraş vilayeti de nasibini almıştır.

Osmanlı Devleti'ne katılmasının hemen ardından da bu çevrede daha çok vergi

Valiler	Görev Yaptığı Yıllar
Piyale Paşa	1600
İbrahim Paşa	1600-1600
Sefer Paşa	1603
Hasan Paşa	1604-1605
Veli Paşa	1606
Zülfikar Paşa	1607
Ömer Paşa	1607
Mehmed Paşa	1608-1609
Yusuf Paşa	1616
Abaza Mehmed Paşa	1617
Kalavun Yusuf Paşa	1622-1623
Nogay Paşa	1626
Zor Paşa	1626
Ebubekir Paşa	1627-1629
Hasan Paşa	1.Defa 1631-1632 2.Defa 22.3.1632
Rum Mehmed Paşa	1632-1633
Behisnili Ali Paşa	1633
Celeb Ali Paşa	1634
Ali Paşa	1634-1635
Mustafa Paşa	1635-1636
Varvari Ali Paşa	1637
Yakub Paşa	1637
Bıyıklı Mustafa Paşa	1637-1638
Kınalıoğlu Paşa	1638-1639
Vezir Gürcü Mehmed Paşa	1.Defa 10.10.1638-1639 2.Defa 31.01.1657
Ali Paşa	1.Defa 16.07.1639 2.Defa 28.07.1640
Arslan Paşa	1.Defa 21.01.1639 2.Defa 21.10.1647
Veli Paşa	1639
Sülî Paşa	1639-1640
İpşir Mustafa Paşa	1641-1642
Cafer Paşa	1642-1643
Vezir Mustafa Paşa	1.Defa 13.02.1643 2.Defa 06.11.1643
Küçük Vezir Hasan Paşa	1644
Vezir Mustafa Paşa	1644
Şaban Ağa	1645-1646
Vezir Siyavuş Paşa	1.Defa 1646 2.Defa 1658-1659
Mehmed Paşa	1646
Tayyarzade Ahmed Paşa	1647
Ömer Paşa	1651-1652
Seydi Ahmed Paşa	1654
Vezir Gürcü Mustafa Paşa	1655
Ali Paşa	1660
Çavuşzade Mehmed Paşa	1660-1661
Kundakçızade Mustafa Paşa	1663-1664
Ahmed Paşa	1665
Murat Paşa	1665
Vezir Mehmed Paşa	1665
Hasan Paşa	1670-1676
Konakçı Ali Paşa	1676
Seyid Mehmed Paşa	1678
Seyid Ebubekir	1680
Vezir Mehmed Paşa	1682
Kethüda Ahmed Paşa	1683
Ömer Paşa	1683
Cufutoğlu Ahmed Paşa	1687
Şeyhzade Ahmed Paşa	1685
Arslan Paşa	1685-1686
Çelebi İbrahim Paşa	1686
Şahin Mustafa Paşa	1688
Topal Vezir Hüseyin Paşa	1688-1689
Osman Paşa	1689
Süleyman Paşa	1690
Pomak Mehmed Paşa	1691
Ali Paşa	1691-1692
Ebubekir Paşa	1692
Tokmak Hasan Paşa	1693-1694
Mehmed Ağa	1694
Salih Paşazade Ahmed Paşa	1694-1695
Şehsuvarzade Mehmed	1.Defa 1695 2.Defa 1711 3.Defa 1713
Rodoslu Ali	1696
Çöteli Ahmed Paşa	1695-1696
Osman Paşa	1696
Yunus Paşa	1696-1697
Bezirgan Halil Paşa	1697
Mahmud Paşa	1697-1698
Seyyid Ahmed Paşa	1699
İbrahim Paşa	1.Defa 10.025.1698 II.17.08.1699
Ahmed Paşa	1701
Rişvavzade Halil Paşa	1.Defa 1701-1702 2.Defa 1707-1710
Rişvanzade Seyid Mehmet Paşa	1.Defa 1720-1720 Adana valiliği ile birlikte 1721-1722
Rişvanzade Süleyman Paşa	1.Defa 1733-1737 2.Defa 1742-1744 3.Defa 1752-1755 4.Defa 1764-1764
Rişvanzade. Ömer Paşa	1783-1785

Tablo: XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Maraş Valileri

kaynaklı huzursuzlukların çıktığı bilinmektedir (Demirci-Arslan, 2012; 51). Kanuni Sultan Süleyman zamanında yapılan yeni düzenlemelerle birtakım sipahilerin dirliklerinin ellerinden alınmasıyla Bozok (Yozgat) ta başlayan ayaklanmalara Maraş bölgesindeki Türkmenler de geniş destek verdiler. Yine dini karakterde olmakla birlikte 1528 yılında meydana gelen Kalender Çelebi ayaklanması da bu bölgedeki Türkmenlerin desteğini sağlamıştır. Söz konusu Türkmenlere dirlikleri iade edilmek suretiyle ayaklanmalar bastırılabildi. Bundan sonra Maraş'ta uzun bir süre bu tür herhangi bir olay meydana gelmedi (Gündüz, 2001;194).

Konya'da faaliyette bulunan Celali Hüseyin Paşa, Maraş'ta isyan çıkartan Karayazıcı'ya katılmak üzere Maraş vilayetine geçti. İki isyancı güçlerini birleştirerek 1599'da Maraş yakınlarında küçük bir Osmanlı birliğini yendiler (Demirci-Arslan, 2012;137-138). Aynı tarihte Celâlî Hüseyin Paşa Maraş'ı yağmaladı. XVIII. yüzyılda ayanların ortaya çıkması bölgedeki karışıklıkları arttırdı. Şehir ayanları ile eski aileler arasındaki rekabetin bir sonucu olarak bu dönemde Maraş iktisadî bakımdan geriledi (Gündüz, 2001;194).

Celali isyanlarının yanı sıra Maraş Beylerbeyliği'nin, bu dönemde, konargöçer aşiretlerin eşkıyalıklarına da sahne olduğu görülmektedir. Öncelikle eyaletin coğrafyası buna müsaitti. Maraş vilayeti sulak yaylalara, kışlak için elverişli ovalara ve su kaynaklarına sahiptir. Eyaletin güneyinde başta Çukurova, Amik Ovası gibi konargöçerlerin kışlakları için uygun ovalar; kuzeyinde Uzunyayla gibi yaylak olarak kullanılan platolar vardı. Bir diğer coğrafi elverişlilik ise eyaletin çevresinde yer alan dağların, eşkıyanın takibe uğradığında kaçıp kurtulduğu, izini kaybettirdiği uygun mekânlar olmasıdır.

Osmanlı Devleti, XVII. yüzyılın sonlarından itibaren bazı konargöçer cemaatleri, çeşitli sebeplerle yerleşik hayata geçirmek için Çukurova, Hama, Humus, Rakka ve Haleb bölgelerinde iskâna tabi tutmuştu. Ancak çeşitli nedenlerle iskân bölgelerinden firar eden bu konargöçer unsurlar Maraş bölgesine geliyorlardı.

XVIII. yüzyıldaki arşiv kayıtlarına göre Maraş'ta mevcut aşiret ve oymaklar; Akçakoyunlu Aşireti, Atmalı Aşireti, Avcı Oymağı, Avşar (Afşar) Aşireti, Bektaşlı Oymağı, Bitikli Oymağı, Boynuyoğunlu Oymağı, Bulanıklı Oymağı, Cerid Aşireti, Cihanbeyli Aşireti, Çağırganlı Aşireti, Çakallı Aşireti, Çanakçılı Oymağı, Çelikanlı Oymağı, Delikanlı Aşireti, Duraklı Oymağı, Dübek Oymağı, Fadıllı Oymağı, Hacılar Oymağı, Heleteli Oymağı, İlbeyli Aşireti, Kara Hasan Uşağı Aşireti, Kılıçlı Aşireti, Küreci Oymağı, Mendollu Oymağı, Mihmatlı Aşireti, Reyhanlı Aşireti, Rişvan Aşireti, Sarubaş Oymağı, Sinamelli (Sinemenli) Aşireti, Tacirli Aşireti'nden oluşuyordu (Söylemez, 2008; 163-164).

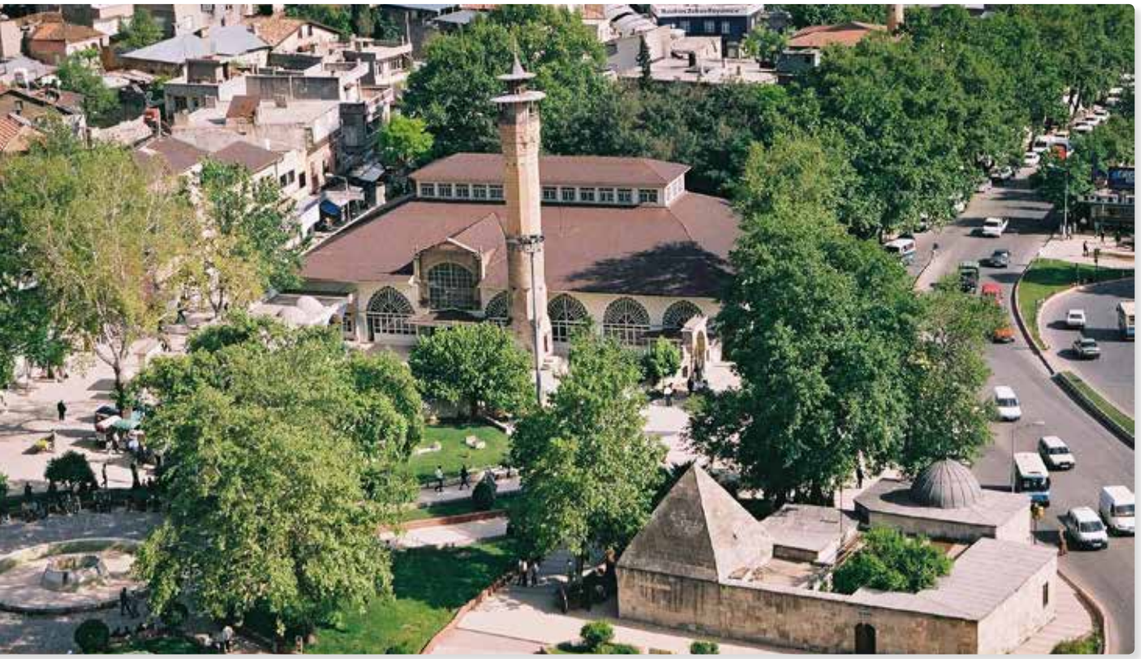
Maraş eyaleti, kara yolu yani kervan ulaşımı bakımından da, Anadolu'nun kuzey-güney ve doğu-batı doğrultusundaki yol güzergâhlarının kavşağı durumundaydı. Osmanlı döneminde; Şam, Haleb, Antakya ve Urfa'dan Maraş'a bağlanan yol, Göksun üzerinden Kayseri'ye; Elbistan üzerinden Malatya'ya ulaşıyordu. Bu yol aynı zamanda Maraş-Malatya üzerinden Sivas'a da bağlanmaktaydı. Yine Maraş üzerinden Orta Anadolu'ya bağlanan bir güney-kuzey kervan yolu bulunmaktaydı. Bunun yanı sıra, kışları Güney Anadolu ve Kuzey Suriye'de, bahar ve yaz aylarında ise Orta Anadolu'daki Uzunyayla gibi yaylalarda konaklayan konargöçer unsurlar

da yine Maraş-Göksun güzergâhını kullanıyorlardı (Söylemez, 2007; 71).

Maraş'ın 1530 yılında Zülkadriye Eyaleti adıyla Osmanlı Devleti'nin bir eyaleti haline getirilmesiyle birlikte bu bölge Güney ve Güneydoğu Anadolu'da bulunan Türk aşiretleri için de bir cazibe merkezi olmuştur. Bu cazibenin nedeni çoğunluğu koyunculukla uğraşan konargöçer halk için son derece elverişli yaylalara sahip olması ve Maraş'ın güneyinde kışlayan aşiretlerin Orta Anadolu'daki yaylalarının yolu üzerinde bulunmasıdır. Türkmen konargöçer aşiretlerin Maraş ve çevresindeki hareketlerinin XIX. Yüzyılın ortalarına kadar devam ettiği anlaşılmaktadır (Söylemez, 2008; 163-164).

XVIII. yüzyılın hemen başlarında Maraş

çevresindeki konargöçer aşiretlerin yaptıkları eşkıyalık hareketlerinin önlenmesi, bölgede huzur ve güvenin sağlanması amacıyla iskâna tabi tutuldukları görülür. Maraş'tan sürülen aşiretler başta Rakka, Kıbrıs ve Halep olmak üzere çeşitli yerlere nakledilerek iskân edilmişlerdir. Ancak aşiret mensupları fırsatını buldukça iskân yerlerinden firar ederek Maraş çevresindeki eski yerlerine tekrar geldikleri görülmektedir. (Söylemez, 2008; 191).

İktisadi Durum

Maraş'ın iktisadi faaliyetleri başlıca üç ana başlık altında incelemek mümkündür.

1. Ziraat

Osmanlı şehirleri genellikle tarımın yapılmadığı, daha çok ticaret ve sanayi faaliyetlerinin yoğunlaştığı yerleşim birimleri olarak tarif edilir. Tarımın sadece köylerde yapıldığı ifade edilmektedir. Ancak Maraş'ta bu kuralın pek geçerli olmadığı görülmektedir. XVI. yüzyıldan itibaren Maraş'ta ziraatın yapıldığı görülmektedir. 1526 yılındaki zirai faaliyetlerden 16561 akçe gelir toplanmış olup bu da şehrin toplam gelirinin %23'üne tekabül etmektedir. 1563'te ise şehirdeki tarımsal faaliyetlerden 27666 akçe gelir elde edilmiştir. Bir önceki tarihe göre tarımsal faaliyetlerden elde edilen vergi %67 oranında artmıştır (Solak, 2008; 147).

2. Sanayi ve Diğer İşletmeler

XVI. yüzyılda Maraş'taki sanayi faaliyetlerini şöylece sıralamak mümkündür:

Boyahane: Dokuma sanayinde kullanılan ipliklerin, kumaş ve dericilikte kullanılan malzemenin boyanması için gerekli boya maddesinin üretildiği işletmelerdir. 1526 yılında Maraş şehrinde bulunan boyahanenin 23000 bin akçelik geliri bulunmaktaydı. 1563'te ise bu oran %8 artmıştır.

Ma'sara: Maraş, bağcılıkta hemen hemen her dönemde önemli bir yere sahip olmuştur. Bağlardan elde edilen üzümler ma'saralarda sıkılarak üzüm suyu elde edilirdi. 1563 yılında ma'saralardan 5140 akçe gelir elde edilmiştir.

Tabakhane (Debbağhane) : Hayvanların derilerinin işlendiği yere "debbağhane", işleyen kişiye debbağ denir. Maraş'ta 1563 yılında dericilik faaliyetlerinde bulunan debbağlardan 2590 akçe vergi alınmıştır (Maraş Tahrir Defteri: 36).

Kirişhane: Hayvanların bağırsak ve sinirlerinden ip ve tel yapılan imalathanelerdir. Kirişten yay kirişi, çalgı telleri ve çeşitli iplikler yapılırdı (Ünal, 2011: 407). 1563 yılında Maraş kirişçi esnafı 2000 akçe vergi ödemiştir (Maraş Tahrir Defteri: 36).

Macunhane: Macunhane, tatlıcı ve şerbetçi esnafı için lazım olan macunun üretildiği dükkânlardır. Macunhanelerden Maraş'ta 1563 yılında 1254 akçe vergi alınmaktaydı (Maraş Tahrir Defteri: 36).

Meyhane: Gayrimüslimlerin yaşadıkları yerlerde ürettikleri şarap satışından vergi alınmaktaydı. Hıristiyanların şarap alabilecekleri yerlere meyhane, buralardan alınan vergiye resm-i meyhane denilmekteydi. 1526'da Maraş'ta 23000 akçe meyhane vergisi alınmıştır (Solak, 2008; 149).

Helvacı ve Şerbetçiler: Maraş'ta faaliyet gösteren helvacı ve şerbetçi esnafından 1563 yılındaki kayıtlara göre 1000 akçe vergi alınmıştır (Maraş Tahrir Defteri: 37).

Şemhane: Osmanlı Devleti'nde en önemli aydınlatma aracı olan mumun her şehir ve kasabada imalathanesi vardı. Şem Arapçada mum demek olduğundan mum imal edilen bu atölyelere şemhane denirdi (Ünal, 2011: 645). Mumun ham maddesi, kesilen hayvanların kuyruk ve iç yağlarının sızdırılıp dondurulması ile elde edilen don yağıdır. 1563 yılında yapılan tahrire göre Maraş'taki mumhane vergi geliri 471 akçedir (Maraş Tahrir Defteri: 37).

Kapan: Genellikle gıda maddelerini tartmakta kullanılan büyük teraziye kapan denilmektedir. Maraş kapanından 1563'teki kayıtlara göre yıllık 1000 akçe vergi alınmaktaydı (Maraş Tahrir Defteri: 37).

Cullah: Çulha olarak da tabir olunan dokumacı esnafından Maraş şehrinde 1526 yılındaki kayıtlara göre 500 akçe vergi alınmıştır (Solak, 2008; 149).

Değirmen (Asiyâb): Osmanlı Devleti'nde şehir ve köylerdeki en önemli işletmelerden biri değirmendi. Şehrin muhtelif semtlerinde bulunan un ve bulgur değirmenlerinden 1563 yılındaki tahrire göre yıllık toplam 7740 akçe vergi alınmıştır (Maraş Tahrir Defteri: 36-39).

Asesiye: Geceleri çarşıların asayişini sağlayarak çarşı esnafının dükkânlarını ve dokuma tezgâhları bulunan evleri hırsızlardan koruyan aseslere esnaf ayda bir defa birer akçe resm-i asesiye öderlerdi. 1563 tahririne göre yıllık 1595 akçe vergi alınmaktaydı (Maraş Tahrir Defteri: 37).

İhtisap: Çarşı ve pazardaki fiyatları, alışverişi ve kalite kontrolü işlerine ihtisap, bu görevi yürüten kişiye de muhtesip denir (Ünal, 2011: 342). Maraş'ta 1563'teki kayıtlara göre yıllık ihtisaptan elde edilen vergi geliri 18000 akçe idi (Maraş Tahrir Defteri: 36).

Hamam: Maraş'ta Ferhat Paşa hamamından 1526 yılında 3000 akçe olan hamam geliri 1563'te 10400 akçeye çıkmıştır. Maraş pazarının yanında bulunan Hatun hamamının yıllık geliri 9600 akçe olup Şems Hatun Camii ve medresesine vakfedilmiştir (Maraş Tahrir Defteri: 38).

Kervansaray: Maraş'ta kervansaray vergi geliri 1526 ve 1563 yılındaki kayıtlara göre her iki dönemde yıllık 2000 akçedir. Maraş çarşısı içerisinde yer alan kervansarayın ise yıllık 250 akçe geliri olup bu gelir Seyyid Mazlum zaviyesine vakfedilmiştir (Maraş Tahrir Defteri: 39).

Bedesten: Maraş'ta 1563 yılındaki kayıtlara göre bedestenin 4000 akçe geliri bulunmaktaydı.

Arasta: Osmanlı Devleti zamanında üstü örtülü olan çarşılara arasta denilirdi. Arastanın 1563'teki vergi gelirinin 11200 akçe ile önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir (Maraş Tahrir Defteri:36).

Dükkân: Şehrin muhtelif yerlerinde bulunan ve çeşitli amaçlarla kullanılan, kiraları 8 ile 320 akçe arasında değişen dükkânların 1563 yılındaki kayıtlara göre toplam 7560 akçe geliri bulunmaktaydı (Maraş Tahrir Defteri: 37-40).

Kasap: Kasap esnafının şehirdeki iktisadi faaliyetler içerisinde önemli bir yere sahiptir. Kasap esnafından 1526 yılında 1980 akçe; 1563'te 8000 akçe vergi alınmıştır (Maraş Tahrir Defteri: 36).

Başhane: Şehirde kesilen hayvanların baş ve ayaklarının toplandığı ve satıldığı yer olan başhanenin 1563'te yıllık geliri 882 akçedir (Maraş Tahrir Defteri: 37).

Yol Vergisi (Bac-ı rah) : Maraş şehri coğrafi konumu itibariyle ticaret yollarının güzergâhında bulunuyordu. Maraş-Göksun güzergâhını kullanan kervanlar, Ceyhan nehri üzerinde bulunan köprüden geçerken yol veya geçit vergisi denilen bac-ı rah ödüyorlardı. 1526 ve 1563'teki kayıtlara göre her iki dönemde de yıllık 15000 vergi geliri bulunmaktaydı (Maraş Tahrir Defteri: 37).

3. Konargöçerler

Maraş'ın iktisadi hayatına katkı sağlayan unsurlardan birisi de konargöçer zümrelerdir. Maraş, Osmanlı hâkimiyetine geçtiği XVI. yüzyıl başlarından itibaren konargöçer Türkmen aşiretlerinin daima tercih ettiği bir bölge olmuştur. Bunun yanı sıra, kışları Güney Anadolu ve Kuzey Suriye'de, bahar ve yaz aylarında ise Orta Anadolu'daki Uzunyayla vb. yaylalarda konaklayan konargöçer unsurlar da yine Maraş-Göksun güzergâhını kullanıyorlardı.

Aynı zamanda Maraş üzerinden Orta Anadolu'ya bağlanan bir güney-kuzey kervan yolu da bulunmaktaydı. Zira Maraş, bölgede çok önemli bir yol kavşağında bulunuyordu. Bu nedenle eski devirlerden beri büyük bir ticaret merkezi olmuştur. Osmanlı döneminde; Şam, Halep, Antakya ve Urfa'dan Maraş'a bağlanan yol, Göksun üzerinden Kayseri'ye; Elbistan üzerinden Malatya'ya ulaşıyordu. Aynı zamanda bu yol Maraş-Malatya üzerinden Sivas'a da bağlanmaktaydı.

Osmanlı Devleti bünyesinde bulunan Türkmen aşiretleri genellikle adet-i ağnam (koyun vergisi), bennak, mücerred, yaylak-kışlak, avarız vergilerinin yanı sıra resm-i arus (gerdek vergisi), yave akçesi ve bad-ı heva türünden vergiler ödüyorlardı. Örneğin; yerleşik hayata geçen aşiretler ise elde ettikleri zirai ürünlerin vergisini ödüyorlardı. Yerleşik hayata geçen Cerid Aşireti mensuplarının 1734 yılında devlete ödediği vergi toplamı 1167 akçedir (Söylemez, 2008; 184). Konargöçer durumda olan Cerid oymakları ise toplam 498 akçe vergi ödemişlerdir.

Maraş'a bağlı Döngeleli Taifesinden Sarıbaş Cemaati 269 akçe vergilerini Ashab-ı Keyf vakfına ödüyorlardı. Maraş'taki İlbeyli Aşireti XVII. yüzyılın başlarında Maraş Eyaleti'ni tasarruf eden Yusuf Bey'e "selamiye" adı altında yılda 1000 kuruş vergi ödüyordu. Buna ilaveten koyun vergisi olarak kendilerinden yıllık 1500 kuruş alınmıştır. İlbeyli Türkmenleri 1693 yılında beylerbeyine yıllık 35142 akçe vergi ödüyordu (Söylemez, 2008; 184-185).

Maraş çevresinde konargöçer olarak bulunan aşiretlerin bir kısmı Mukataa Yörükleri sınıfına dâhil idiler. XVIII. yüzyılın ilk yarısında Maraş'ta sakin Dedeşli ve Salmanlı cemaatleri El-hac Hasan Ağa'nın uhdesinde bulunan mukataaya dâhil idiler ve yılda 1855, 5 kuruş vergi ödüyorlardı. Aynı dönemde Maraş'ta konargöçer olarak yaşayan Duraklı Cemaati de yıllık 500 kuruş vergi ödüyorlardı (Söylemez, 2008; 185-186).

Maraş Sancağında ziraatla uğraşan Çağırganlı Oymağı'nın 1818 yılındaki vergi hâsılatı 6000 akçedir. Maraş'taki Sinamelli (Sinemili) Aşireti, Maden-i Hümayun reayası olduklarından Maden-i Hümayun hazinesine yıllık 7500 kuruş kömür bedeli ödüyordu (Söylemez, 2008; 186-187).

Maraş çevresinde bulunan Türkmenlerin çeşitli vergiler ödemek suretiyle ekonomik hayata katkıda bulundukları görülmektedir. Bunun yanı sıra konargöçerlerin besledikleri hayvanlar ve bunlardan elde ettikleri ürünleri Maraş pazarlarında satarak bir taraftan şehir halkının hayvansal gıda ihtiyacını karşılarken diğer yandan da dokuma ve deri sanayine katkıda bulunmuşlardır.

Kaynakça

ALTINÖZ, İsmail, Dulkadir Eyaletinin Kuruluşu ve Gelişmesi, Halim Ofset, Kahramanmaraş 2011.

DEMİRCİ, Süleyman – ARSLAN, Hasan, "Eşkıyalar ve Osmanlı Devleti: Maraş Eyaleti Örneğinde Devlet Görevlilerinin Eşkıyalık Faaliyetleri ve Bunların Merkez-Taşra Yazışmalarındaki Yansımaları (1590-1750) ", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Isparta, 2012, ss. 47-76.

DEMİRCİ, Süleyman- ARSLAN, Hasan, Osmanlı Türkiye'sinde Eşkıya, Devlet ve Siyaset, Yalın Yayıncılık, İstanbul, 2012.

GÖKHAN, İlyas, Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi, Ukde, Kahramanmaraş 2011.

GÜNDÜZ, Tufan, "Kahramanmaraş", Diyanet İslam Ansiklopedisi, C. 24, İstanbul 2001.

KESKİN, Mustafa-ARSLAN, Hasan, "17. Yüzyılda Maraş Valileri/Beylerbeyileri", Uluslar arası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu, Kahramanmaraş, 2012.

MARAŞ TAHRİR DEFTERİ (1563) (hzl. Refet Yinanç-Mesut Elibüyük), C. I, Ankara Üniversitesi Basımevi Ankara 1988.

SOLAK, İbrahim, XVI. Asırda Maraş Kazası, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih **Anabilim** Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı Doktora Tezi (Yayımlanmamış), Konya 2002.

SOLAK, İbrahim, "XVI. Yüzyılda Maraş Şehri", Maraş Tarihi ve Sanatı Üzerine, KSÜ Kahramanmaraş ve Yöresi Kültür Değerlerini Araştırma ve Uygulama Merkezi, Yayın No: 1, Kahramanmaraş 2008, ss. 142-162.

SÖYLEMEZ, Faruk, "Osmanlı Dulkadirli Siyasî ve Sosyal Münasebetleri", Türk Dünyası Araştırmaları, Mayıs-Haziran S. 138, İstanbul 2002, ss. 175-196.

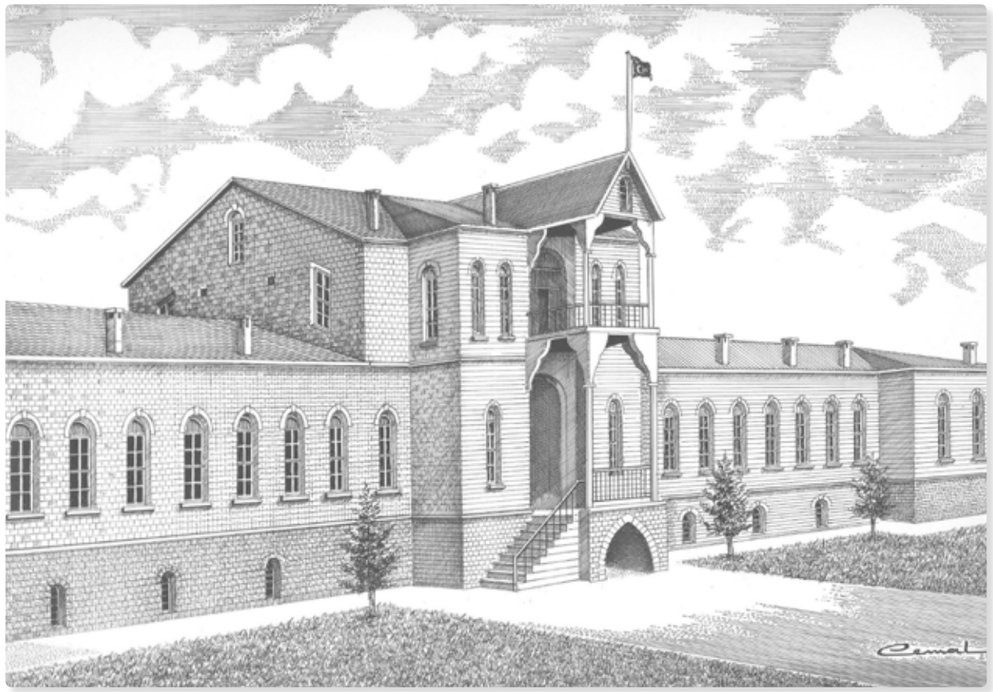
SÖYLEMEZ, Faruk, "XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Maraş'ta Türkmen Aşiretleri" Maraş Tarihi ve Sanatı Üzerine, KSÜ Kahramanmaraş ve Yöresi Kültür Değerlerini Araştırma ve Uygulama Merkezi, Yayın No: 1, Kahramanmaraş 2008, ss. 163-191.

SÖYLEMEZ, Faruk, "Osmanlılar Devrinde Maraş'ta Rişvanlı Valiler (XVIII. Yüzyıl) ", Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu, Kahramanmaraş, Ekim 2012.

SÖYLEMEZ, Faruk, "XVIII. Yüzyıl Başlarından XIX. Yüzyıl Ortalarına Kadar Maraş Ve Çevresinde Eşkıyalık Hareketleri", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 22, Kayseri 2007, ss. 69-85.

ÜNAL, Mehmet Ali, Osmanlı Tarih Sözlüğü, Paradigma Yayınları, İstanbul 2011.

YİNANÇ, Refet, Dulkadir Beyliği, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989.

Kışla

YAKIN ÇAĞDA KAHRAMANMARAŞ (1850-1920)

Prof. Dr. Ahmet EYİCİL

KSÜ, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Öğretim Üyesi.

Kahramanmaraş konargöçerlerin yaşadığı bir bölge idi (Halaçoğlu. 1991: 103). Mahalli idarelerin yetersiz olduğu zamanlarda konargöçerler eşkıya ile birleşir köy ve kasabalara zarar verirdi. Bilhassa konargöçerlerden Tacirlü Aşireti ile birleşen Zeytun Ermenileri Ahmet Paşa öncülüğünde 1855'te Kahramanmaraş'ı işgal etti. Bunların sonucunda Tacirlü Aşireti'nin zulmünden rahatsız olan Maraş halkı arasında olaylar çıktı. Bu boşluktan istifade eden Ermeniler isyan etti (Ahmed Cevdet Paşa, 1986: 120).

Tacirlü ve Ceridli Türkmen Aşiretleri, Çukurova ve Ceyhan Nehri'nin sol yakasında kışlarlardı. Yazın Gavurdağı'nı aşarak Uzunyayla'ya giderken Maraş'ta birkaç gün kalırlardı. Senede iki defa yaylaya gidip gelirken Maraş'a uğrayan aşiretler, ekili alanlara zarar verirlerdi. Çelikhanlı ve Tacirlü aşiretleri Halep, Adana ve Anadolu'nun içlerinden gasp ettikleri malları Maraş'ta değerleri altında satarlardı. Yerine sırmalı eğer takımları ve Saraciye mamülleri alırlardı. Böylece Maraş esnafı çok miktarda para kazanırdı. Aşiretlerin şehre girip çıkması sırasında yoğun bir ticarî faaliyet olurdu (Ahmed Cevdet Paşa, 1986: 125-127).

1855'te Maraş'a tayin edilen mutasarrıf otoriteyi sağlayamadığından aşiretlerin halka yaptığı zulmü önleyemedi. Bunun üzerine Ahmed Paşa; Tacirlü ve Zeytunlu eşkıyasının yardımıyla 5 Eylül 1855'te Maraş Mutasarrıflığı'na el koydu. Ahmed Paşa öncülüğünde isyancıları cezalandırma konusunda Babıali, Adana'dan Aziz Paşa'yı Maraş'a gönderdi. 1 Kasım 1855'te Maraş'a gelen Aziz Paşa isyanı bastırarak şehirde asayiş ve huzuru sağladı (BOA, İrade-Dahiliye, nr. 21819).

Maraş'ta eskiden beri Türk ve Ermeniler birlikte yaşıyorlardı. 1778'den sonra Ermeni Komiteleri silahlanarak halkı isyana teşvik ettiler. Özellikle Zeytun Ermenileri çevre köylere saldırarak halkı katletti (BDOA, 1982, V. I: 438). Zeytun Ermenileri 23 Ekim 1895'te Maraş'a gelerek eşkıyalık hareketinde bulundular. 18 Kasım 1895'te halka silahlı saldırıda bulundular (Hüseyin Nazım Paşa, 1994: 126).

Maraş'ta Türklerle birlikte yaşayan Ermenilerin sosyal ve ekonomik durumları çok iyiydi. Maraş Şeriye Sicillerinde kayıtlı davalara bakıldığında Ermenilerin mal varlıklarının çok olduğu görülmektedir. Mahkemede görülen davalarda Ermeniler, Türkleri şahit tuttular. Çünkü Ermenilerle Türkler dostluk ve barış içinde yaşıyor ve birbirlerine güveniyorlardı (231 NMŞS. B. nr. 28). 30 Ağustos 1914'te Maraş merkezinde ve bağlı köylerde 57. 362 Müslüman ve 14. 565 Ermeni yaşıyordu. Şehir merkezinde 10. 907 Ermeni bulunuyordu. Maraş'ın toplam nüfusu 71. 221 idi. 30 Ağustos 1915'te Maraş'ın toplam nüfusu 58. 086 idi. Bunun 45. 259'u Müslüman ve 4. 860'ı Ermeni idi. Bir yıl içinde Müslümanlardan 12. 273 ve Ermenilerden ise 9. 750 nüfus azaldı. 27 Mayıs 1915'te çıkarılan geçici kanuna göre Ermenilerin bir kısmı Konya ve Zor'a sevk edildi. Dolayısıyla Ermenilerin nüfusunun azalması yasa gereğiydi. Müslümanlara ne oldu da nüfusu azaldı? Bir yıllık sürede 12. 207 Müslüman, Süleymanlı, Fındıcak, Yenicekale, Andırın ve Fırnız gibi yerlerde silahlı Ermeni isyancıları tarafından şehit edildi (BOA, DH. EU. KLU. 10/24, 1333. Za. 21).

Tarih

Süleymanlı Şehitliği

Ermeniler I. Dünya Savaşı'nın oluşturduğu nazik ortamdan yararlanarak bağımsız bir Ermenistan devleti kurmak istediler. Ermenilerin bu amacını kendi çıkarları doğrultusunda kullanan İtilâf Devletleri ise Osmanlı topraklarında yaşayan Ermenileri kışkırtarak Türk ordusunun arkasından cephe açmalarını sağladı. Doğu Anadolu Bölgesi'nde Rusya'ya karşı savaşan Türk ordusunu arkadan vurmak amacıyla birçok bölgede olduğu gibi, Maraş bölgesinde de Ermeniler isyan ettiler. Bu isyanlar arasında en kanlı ve şiddetlilerinden biri de bölgedeki en büyük Ermeni yerleşim merkezi Zeytun kazasında ortaya çıktı. 1915 yılında başlayan bu isyan, Ermenilerin çevredeki Türk köylerine saldırıları ve Türk askerlerini katletmeleri ile başladı.

Ermenilerin isyan etmesi üzere, Maraş Mutasarrıfı Haydar Bey buraya asker göndererek ayaklanmayı kısmen bastırdı. Ancak Haydar Bey'in Urfa Mutasarrıflığı'na tayin edilmesi ile Ermeni isyanı yeniden şiddetlendi.

Haydar Bey'in yerine Maraş Mutasarrıflığı'na atanan Mümtaz Bey, Ermenilerin üzerine tekrar asker sevk etti. Zeytun Ermeni isyanını bastırmak için buraya gönderilen Maraş Jandarma Bölük Komutanı Binbaşı Süleyman Bey ve birçok asker Ermeni eşkıyası tarafından şehit edildi.

Zeytun'dan başka, bugünkü Maraş merkeze bağlı ve bölgedeki en büyük Ermeni köylerinden olan Dönüklü Kasabası yakınlarındaki Fındıcak'ta da isyan çıktı. Bu isyan 1915 Ocak ayından Ağustos'un başına kadar devam etti. Çanakkale Savaşları'nın devam ettiği bu tarihlerde Zeytun isyanının bu denli şiddetli olması oldukça düşündürücüydü. Ayrıca Zeytun yakınlarındaki Fırnız Nahiyesi'ndeki Ermeniler de ayaklandılar.

Osmanlı Hükûmeti, akan kanı durdurmak ve isyanları bastırmak için bir çözüm olarak 27 Mayıs1915 yılında Vakt-i Seferde İcraat-ı Hükümete Karşı Gelenler İçin Cihet-i Askeriyece İttihaz Olunacak Tedâbir Hakkında Kanun-u Muvakkat'ı çıkardı. Bu yasa ile Anadolu'da yaşayan, isyan halinde olan ve Türk ordusunu arkadan vuran Ermeniler; yine bir Türk toprağı olan ve cephe gerisindeki yerlere göç ettirildi.

Bu kanun çerçevesinde, Maraş bölgesinde başta Zeytun kazası olmak üzere bütün nahiye ve köylerdeki Ermeniler Suriye'ye göç ettirildi. Şehirde 10294 Ermeni yerlerinde bırakılırken Maraş'ın kaza ve köylerinden toplam 27101 Ermeni Suriye'ye nakledildi. Fakat silahlı Ermeni çeteleri dağlara kaçarak isyan çıkarmaya ve silahlı çatışmalara devam ettiler. İsyanla alakası bulunmayan, sanat ve ticaret erbabı olanlar ile Maraş merkezindeki Ermeniler Suriye'ye nakledilmedi. Göç ettirilen Ermenilerin gidecekleri yerlere düzenli ve güvenli şekilde ulaşabilmeleri için bütün askerî, siyasî, İdarî ve ekonomik önlemler alındı.

Osmanlı Devleti, müttefikleri olan Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Bulgaristan'ın I. Dünya Savaşı'ndan çekilmeleri ile tek başına İtilâf Devletlerine karşı koyamayarak ateşkes istemek zorunda kaldı. Bunun üzerine Osmanlı Devleti, İtilâf Devletleri ile 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzaladı. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın yedinci maddesi İtilâf Devletlerine güvenlikleri gereğince gerekli gördükleri stratejik yerleri işgal etme hakkını tanımakta idi. Bu madde gereğince Adana, Maraş, Urfa, Antep ve Antakya yöresi İngilizler tarafından işgal edilmeye başlandı. Suriye üzerinden bu

bölgeleri işgale başlayan İngiliz askerleri, dışarıda bulunan Ermenileri de bölgeye gelmeye teşvik ettiler.

Daha sonra İngilizlerle Fransızlar arasında yapılan anlaşma sonucunda Suriye ile Adana, Maraş, Urfa, Antep ve Antakya yöreleri Fransız işgaline bırakıldı. Fransızlar Ermenileri kendi ordularında kullanmak, onların desteğini sağlamak ve bölgede işgallerini yerleştirmek için daha önce zorunlu iskana tabi tutulan Ermenileri bölgeye yerleştirmeye başladı. Türklerden intikam almak amacıyla gönüllü olarak Fransız ordusuna katılan Ermeniler Maraş bölgesine geldi. Ayrıca bölgeden daha önce çıkarılan Ermeni halkından da birçoğu da eski yerlerine geri döndü. Bölgeye bu şekilde gelen Ermenilerin sayısı hızlı bir şekilde arttı. Maraş'ın Fransız işgali döneminde Ermeniler Fransızlarla işbirliği yaparak Türk halkına akıl almaz mezalimde bulundular (Eyicil, 2009: 38–40).

1920'de yapılan Maraş mücadelesinde şehirde bulunan Ermeniler, işgalci Fransız birliklerini destekledi. İşgalcilere karşı vatanlarını savunmak için Türklerin yanında yer almaları gerekirken Fransız kuvvetlerine kucak açtı. Bilhassa Fransız üniforması giyen, Türkçe konuşan ve aslen Maraşlı olan Ermeniler, birlikte yaşadıkları Türkleri, Fransız efendilerine güvenerek arkadan vurdu (Eyicil, 2000: 651).

KAYNAKÇA

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA) DH. EU. KLU. 10/24, 1333. Za. 21.

BOA, İrade-M. Mahsus, nr. 270.

BOA, İrade-M. Mahsus, nr. 287.

BOA, İrade-Dahiliye, nr. 356.

BOA, İrade-Dahiliye, nr. 21819.

BOA, İrade-Dahiliye, nr. 22737.

BOA, İrade-Dahiliye, nr. 22853.

231 Numaralı Maraş Şeriye Sicili (NMŞS), Belge Numarası 28.

Ahmed Cevdet Paşa (1986). Tezakir 21-39, Haz: Cavid Baysun, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

British Documents on Otoman Armanians (BDOA), (1982). Ed. Bilal N. Şimşir, Volume V. I. (1856-1880), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Eyicil, Ahmet, (2000). "Maraş Mücadelesinde Atatürk" Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 16, Sayı 47, Ankara.

Eyici, Ahmet, (2009). Yakın Çağda Kahramanmaraş, Ukde Kitaplığı, no 75, Kahramanmaraş.

Halaçoğlu, Yusuf, (1991). XIV-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Hüseyin Nazım Paşa, (1994). Ermeni Olayları Tarihi, BOA Daire Başkanlığı Yayınları, C. I., Ankara.

Türk Dil Kurumu Yazım Klavuzu, (2005). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

OSMANLI DEVLETİ'NİN SON DÖNEMİNDE MARAŞ'IN SOSYO-KÜLTÜREL VE EKONOMİK DURUMU

Doç. Dr. Memet YETİŞGİN

KSÜ, Tarih Bölümü

Maraş sancağında iyi ekim dikim yapılan ve genellikle Pazarcık kazası ile Maraş merkez kazası etrafında yoğunlaşan düz araziler ile yüksek, dik yamaçlı ve dar geçitli dağlık alanlar geniş yer kapsamaktaydı. Ovalarda ziraî üretim yapılırken, dağlık alanlar zengin ormanların, zeytinliklerin ve meyve bahçelerinin olduğu yerlerdi (Cuinet, 2001: 87). 1908 yılı itibariyle şehre ait 18. 100 bağ, 1. 660 bahçe, 16 ambar, 22. 550 tarla, 20 çayır mahalli, 61 mezru, 110 orman, 5 çiftlik, 454. 800 dönüm ekilmiş ve ekilmemiş ziraat yapılan arazi mevcuttu. Maraş'ın nahiyelerinden "tahminen 111. 120 Yenicekale nahiyesinde, 67. 667 Camustil nahiyesinde, 67. 497 Bertiz nahiyesinde, 28. 652 Şekeroba nahiyesinde, 24. 750 Çakallı nahiyesinde, 8. 915 … dönüm mezrû (ekilmiş) ve gayrimezrû (ekilmemiş)" arazi bulunmaktaydı (Hicri 1326 Tarihli Halep Vilayeti, 462).

Maraş'ın gerek iklim ve gerekse toprak ve su zenginliği şehirde çok sayıda meyvenin, sebzenin ve hububatın yetişmesine imkân tanımıştı. Meyvelerden, üzüm, zerdali, kiraz, vişne, elma, nar, incir, şeftali, armut, koz, fıstık, dut ve zeytin üretilmekteydi. Maraş'ın ziraat yapılan arazileri üzerinde her çeşit hububat—buğday, darı.. vb. — çeltik, pamuk, zeytin, üzüm, dut, tütün, susam, salep gibi ürünler yetiştirilmekteydi. Hububat ve diğer bitkiler olarak, buğday, arpa, akdarı, nohut, mısır darısı, mercimek, pirinç, pamuk, kök boya, meyan ve susam oldukça büyük miktarlarda tarımı yapılan bitkilerdendi (Hicri 1326 Tarihli Halep Vilayeti, 463-464).

Üretilen pirinçler ve üzümler bölgede bulunan fabrikada işlenmekteydi. Bir kısmı bölgede tüketilirken, gerisi Suriye ve Irak taraflarına satılmaktaydı. Hatta tarımsal ürünler ile ormanlarda elde edilen ürünlerin bir kısmı İskenderun limanından Avrupa'ya ihraç edilmekteydi. Maraş sancağı genelinde 1890 tarihi itibariyle yıllık 1. 278. 996 kile buğday, arpa, mısır, çavdar, yulaf, fasulye, nohut, mercimek ve bezelye benzeri hububat ve baklagiller elde edilmekteydi. Ayrıca, aynı tarihte 2. 632. 687 okka koz, yer fıstığı, nar, fındık, zerdali, elma, zeytin, üzüm, sumak, kimyon, incir, tütün, pamuk ve benzeri ürünler elde edilmekteydi. Maraş'ta elde edilen sarı boya Avrupa'ya ihraç edilmekteydi. Maraş'ta yetiştirilen tütünler iyi kalite olup, İskenderun üzerinden Mısır'a gönderilmekteydi (Cuinet, 2001: 88-90).

Maraş, gerek iklim şartlarından doğan zengin bitki örtüsü ve gerekse de geniş yaylaklara sahip olan Toros Dağlarının geçit yerleri üzerinde olması nedeniyle, konar-göçerlerin yıllık yazlakları -Toros dağ etekleri ve yaylaları- ve kışlakları –Çukurova- arasında bulunması nedeniyle göçebe Türkmenlerin -Afşarlar, Tacirliler, Cerid, Sırkıntılılar ve Reyhâniyyeliler- çokça görüldüğü bir bölge idi (Ahmet Cevdet Paşa, 1980: 124-125, 133).[16] Yazları kurak ve sıcak, kışları soğuk ve

16 Cevdet Paşa, "Reyhâniyye aşîreti ol havâlîde (Amik Ovası-İslahiye-Maraş güzergahı) ve Çukurova'da dolaşan göçebe aşiretlerin en büyüğü olup, hep aşîretler anı büyük tanurlardı, " demekte, boy-beyleri olan Mürsel-zâdelerin köklü bir Türk "hanedanından" gelmekte olduğunu ve "Fırka-i Islâhiyyede devlete pek güzel hizmet" ettiklerini belirtmektedir. O'na göre, Çukurova'da kışlayıp, Toroslar üzerinde kuzeye giderek yazlayan göçebeler arasında Afşarlar ve Sırkıntılı adında iki büyük Türkmen aşireti

yağışlı geçen bu bölgede, yerleşim yerleri çevresinde sulu ve kuru tarım yapmaya elverişli alanlar ile meraların bir arada bulunması, ziraat ile hayvancılığın da bir arada olmasını gerekli kılmış idi. Köylülerin ve Maraş şehirli halkın çok sayıda yetiştirdiği inek, dana, öküz, keçi, koyun gibi büyük ve küçükbaş hayvanlar ile göçebelerin koyun, keçi, deve ve atları bölgede hayvancılığın oldukça gelişmesine yol açmıştı. Hemen hemen her çeşit büyük ve küçükbaş hayvanlar beslenmekteydi. On yedinci asırda bölgede çok sayıda su camızından bahsedilirken, on dokuzuncu asırda en çok bulunan hayvan keçi idi (Faroqhi, 509). Şer'iye sicillerindeki terekelere bakıldığında birçok mirasçının miras bıraktığı mallar arasında tarla, bağ bahçe yanında büyük ve küçükbaş hayvana rastlanmaktadır ki bu Maraş halkının hem tarım ve hem de hayvancılıkla aynı anda uğraşmış olduğunu göstermektedir (235 Numaralı Maraş Şer'iye Sicili, belge no. 534, 541, 542, 566, 609, 642 ve 644).

Kırsal yaşam kültürü bölge halkının kendi kendine yetecek yiyecek ve giyeceği en kötü şartlarda bile kendi kendine edinebilme alışkanlığına dayanmaktaydı. Kurak yıllarda tarımın yetersizliğini, hayvan gıdaları tamamlamaktaydı. Türklerin sağlıklı bir hayat için hem bitkisel ve hem de hayvansal gıdaları bir arada kendi olanakları ölçüsünde elde etmek istemiştir ki bu da ziraat ile hayvancılığı bir arada zorunlu kılmıştır. Zaten terekelerde görüldüğü gibi çoğu ailenin hayvan sayısı birkaç büyük baş ve küçükbaş ile sınırlı idi ki bu sayıdaki hayvanlar ancak bir veya iki ailenin süt, peynir, et ve yoğurt gibi hayvansal gıdaya yönelik ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek miktarda idi.

Göçebe Türk aşiretlerinin yaylak ve kışlakları arasında geçiş güzergâhında bulunan Maraş ile canlı ilişkileri vardı. Göçerler, Maraş halkına süt, yağ, yün, keçe gibi kendi ürettikleri yanında, "etrâfdan çalup çarpdıkları emvâli, ucuz fiat ile orada satup edevât-ı sarrâciyye vesâir, " (Cevdet Paşa, 1980: 125) çul, çuval, bakırdan mutfak eşyaları, giyisiler…vb. satın almaktaydılar. Kurban bayramı zamanında da bu göçerler halkın artan hayvan kesme ihtiyacına cevap vermekteydiler. 1860'larda Fırka-ı İslahiye'nin göçerleri yerleşik hayata zorlaması, Atalay'a göre bir "imha, " "kör ve sersem tedbir" idi ve "üzerinde geniş omuzlu, kırmızı çehreli Türk gençlerine" yakışan "belleri kısa, gözleri iri, cazip ve cevval, sağrıları bağdaş kurup oturacak kadar geniş, ayakları kalın ve iri kemikli, tırnakları vasat derecede katı, rengi sincabı ve teşekkülâtı muntazam" atların soyunun bitmesi, "süvarilik hayatı, cirit oyunları"nın sönmesi, "millî bir erkek ve er hayatı"nın yok olunması gibi zararlara yol açmıştı (Atalay, 1973; 73-79).

Bölgede hayvancılık yanında arıcılığın da yapıldığı görülmektedir. On adet arı kovanının 100 kuruş değeri bulunmaktaydı ki, hayvancılık ile karşılaştırıldığında maddî değeri bir adet öküzün üçte biri kadar idi (235 Nolu Maraş Şer'iye Sicili, belge no. 644).

Maraş'ta nüfus ekseriyeti ziraat ve hayvancılığa hâkim olan Müslümanlar lehinde olsa da para getiren ekonomik faaliyetlerin büyük kısmı Hıristiyanların, özellikle Ermenilerin, elinde idi (Paul du Véou, 1937: v). Şehrin tüccar sınıfının %60'ını Hıristiyanlar meydana getirmekteydi (Atalay, 1973: 187). Bazı Hıristiyanlar uluslar arası çalışan şirketlere sahipti. "Kiğrok Avedis Agop Hırlakyan" adlı şirketin İngiltere'nin Manchester şehrinde şubesi bulunmaktaydı (234 Numaralı Maraş Şer'iye Sicili, belge no. 574).

Şehirde tahmisçilik (kahve işlemeciliği), bakırcılık, attariyecilik (güzel kokular, iğne, iplik… vs. satılan yerler), kazazcılık (ipek işleyen ve satan yerler), debbağcılık (deri işlemeciliği) gibi küçük sanayi kolları gelişmişti. Dahası, Maraş'ta 1. 625 dükkan, 41 fırın, 145 çeşme, 12 hamam, 2 sabunhane, 110 değirmen, 300 aba destegâhı, 400 alaca ve kumaş destegâhı, 3 ecza hane, 2 pamuk fabrikası, 2 mâsere, 2 imarethane, 14 han, 1 otel, 1 lokanta, 7 karakol, 10 meyhane bulunmaktaydı ki bu şehrin hem nispeten gelişmiş bir sanayî merkezi ve hem de canlı bir şehir hayatı olduğun göstermekteydi (Hicri 1326 Tarihli Halep Vilayeti Salnamesi, s. 461; Evliya Çelebi, 46). [17]

Türkler tarla işleri, memurluk ve esnaflıkla uğraşırken, şehirdeki "sanatçıların tamamı" gayrimüslimlerden oluşmaktaydı (Kerr, 1973: 73). Kuyucak mahallesinin üçte bir nüfûsunu oluşturan Ermeni Hırlakyan ailesi, şehirde "tüm bir çarşıya" sahipti (Badatlılar, 1974: 16). Ermeniler arasında "Kuyumcuyan, " "Kitapcıyan, " "Bilezikciyan, " "Ketenciyan, " (234, 235 nolu Şer'iye Sicilleri) …vb. gibi isim ve lakapların yaygınlığı onların daha çok şehirli olup ticarete ve zanaata dair işlerle meşgul olduklarını göstermekteydi. 1860'ta İngiliz Konsolosu T. H. Skene'ye göre, "Kırsaldaki toprakların tümünün sahibi Müslümanlardır. Hemen hemen şehirlerdeki tüccarların tümü Hıristiyan'dır. Toprağı işleyenlerin tümüne yakını Müslümanlardır ve tüm göçebe kabileler Müslüman olan Arab, Kürt ve Türkmenlerdir. Hemen hemen tüm atölye sahipleri Hıristiyan'dır, " şeklinde belirtmiştir (Krikorian, 1977: 84).

Zeytun kazası demir madenleri bakımından önde gelmekteydi. Buradaki demir koşum hayvanları için nal ve diğer malzemenin yapılması yanında evde kullanılacak malzemeler için de kullanılmaktaydı. Belli başlı endüstriler içerisinde iplik, değişik elbise kumaşları, ki bunlar Halep'te üretilen meşhur elbiselerin kaynağı idi, üretimi başta gelmekteydi. Yün, pamuk ve her ikisinin karışımı iplikler ile üretilen ve kenarları para, gümüş ve altın ile işlemeli abalar "artistik fantezi ve güzel giyim için çokça aranan" elbiseler idi ve bunların "üretimini yapan 281'den fazla atölye" bulunmaktaydı. Yine, meşhur ve oldukça alımlı dekore edilmiş at koşum takımları yapılmaktaydı. Dahası, bölgede deri işçiliği, ayakkabıcılık ve ahşap işçilik önemli gelişmeler göstermişti (Cuinet, 2001, 91-92). Besim Atalay'a göre, Maraş'ta en gelişmiş sanat kolu dericilikti. Şehirde 170 debbağhane ve 305 papuccu (ayakkabıcı) vardı (Atalay, 1973: 186).

"Maraş'ta âlâ at takımı ve mümtaz sırmalı mamulât seraceye ve kıymetdar âlâ sırmalı fernin ipinden mamul boz ve kırmızı abalar ve meşhur alaca ve pamuktan sayfiye elbiselikler ve gayet âlâ sahtiyan ve kösele, ceviz ve çınardan Avrupa kari âlâ meşhur ve mütenevvi masa ve kanepe ve iskemle yapılır. Bununla beraber, acem şalı taklidi güzel şallar ve mütenevvi alâ levan güzel çarşaflar ve hamam takımı havlular ve pencere, yatak, yastık yüzü ve perdeler nesc ve imal olunur" idi (Hicri 1326 Tarihli Halep Vilayeti Salnamesi, 463). Maraş'tan dışarıya değeri 17. 514. 000 kuruş tutan kereste, pirinç, cehri yün, yapak, mazı, sahtiyan, kösele, saraçlığa müteallik eşya, alaca ve aba halı, kilim, fıstık, ham deri, katran, biber, fasulye, üzüm, pekmez, yağ, peynir, kanepe, koltuk ve sandalye satılmakta, dışarıdan ise değeri 5. 050. 000 kuruş olan basma, bez, kahve, şeker, un,

ve "Kırıntılı, Lek ve Hacılar" isminde üç küçük Kürt aşireti bulunmaktaydı. "Hep aşîretlerde gasb u sirkat âdeti var ise de bu Kürdlere nazaran ol Türkmen aşîretleri çok ehven idi. " "Türkmen aşâirinden Reyhâniyye aşîreti Amik Ovası'nda ve Delikanlı ve Çelikanlı nâm Kürd aşîretleri ol iki dağın arasında vaki' Dumdum Ovası'nda kışlayup ve yazın üçü de bu vâdî ile Maraş pîşgâhına varup oradan Uzunyayla'ya giderlerdi. "

17 Evliya Çelebiye göre on yedinci asırda şehirde "Altı han…yetmiş çeşme…1. 054 dükkan, dört demir kapılı bedesten…" bulunmaktaydı.

sabun, gaz, tuz, kösele, demir, bakır ve cam alınmaktaydı (Atalay, 1973: 187).

Maraş'ta üretilen mallar Sivas, Kayseri, Adana, Harput vilayeti gibi yerlere nakledilmekteydi. Maraş'ın ülke içerisine sattığı en önemli malzemeler iyi kalite yetiştirilen pirinç ve kereste idi. Dış ülkelere satılan mallar arasında sarı boya, sarı hububat, kuru üzüm ve meyve, sabun, pamuk, susam, ceviz, salep, zeytinyağı, ahşap inşaat malzemesi, deri, deve ve keçi kılı bulunmaktaydı. Dışa ihraç edilen malların büyük kısmı Halep, İzmir ve İskenderun üzerinden yapılmaktaydı. Buralardaki büyük aracı şirketler tarafından yurt dışına gönderilmekteydi. Sancaktaki sanayinin gelişmesi önündeki en önemli engellerden birisi, araçlarla taşıma yapılmaya elverişli yolların bulunmaması idi. Bölgedeki suların ulaşıma elverişli olmaması nedeniyle mallar daha ziyade at, katır, deve ve eşeksırtında taşınmaktaydı (Cuinet, 2001, 91-92).

Okullaşmada, gayrimüslim nüfus %20–25 oranında görülürken, gayrimüslim öğrencilerin oranı %35'i geçmekteydi. Sancak genelinde 6. 756 öğrencinin 2. 402'sini gayrimüslim öğrenciler oluşturmaktaydı. Ayrıca, Hıristiyanlara ait 55 okul bulunurken, Müslümanların 39 medrese, 2 rüştiye ve 57 sıbyan mektebi bulunmaktaydı (Cuinet, 2001: 87; Evliya Çelebi, 46). [18]

Maraş, önemli ticari yolların kavşak noktasında, geniş dağları, verimli ve sulak ovaları nedeniyle zengin bir sosyal ve ekonomik hayatı barındırmıştı. Sancakta yaşayan halk, kasaba ve köylerde daha ziyade hayvancılık ve tarımı bir arada yaparken, şehirde yaşayanlar çoğunlukla tarım ve hayvancılık ve bazen de, tarım, hayvancılık ve ticareti bir arada yapmaktaydı. Halkın çok yönlü üretim aktiviteleri içinde olmasında, her ailenin günlük yemek, içmek ve giyinmek için gerekli malları ve hizmetleri kendi kendilerine kazanma arzu ve zorunluluğunu hissetmeleri etkili olmuştur. Üretimde her şeyden önce ailenin hayatta kalması için gereken malzemenin sağlanması ilkesi ön planda tutulmuştur. Bundan dolayı halk kendi kendine yetebilen bir ekonomi yaratırken, pazara yönelik, aşırı kârlar kazanımına dayalı bir ekonomi şehirde yaşayan ve çoğunlukla ticaret, sanat ve sanayi ile uğraşan gayrimüslim ve kısmen de geniş arazi, bağ ve bahçelere sahip ve aynı zamanda ticaret ve sanayi ile uğraşan Türkler arasında kalmıştır. "Türk hiçbir zaman kendisinin toprağın sahibi olduğunu unutmaz. Bu durum, onun gerçek zenginlik olarak gördüğü toprağı işleme ve hayvanları gütme uğraşıyla daha da bir anlam kazanır" (Bliss, 1896: 73-74)

Maraş'taki Türk ve diğer toplumların aile yapısı birbirine benzemekteydi. Şer'iye mahkemelerinin tuttuğu kayıtların sunduğu bilgiler doğrultusunda, genellikle halk arasında çok evliliğe pek rastlanmamaktaydı. Ailelerin ortalama çocuk sayısı 3-5 çocuktan oluşmaktaydı. Mirasa konu mal ve mülkler, Maraş'ta halkın çoğunlukla fakir olduğunu ve lüks tüketimden uzak durduğunu göstermektedir. Onlar için günün şartlarına uygun olarak hayatta kalmak ve ailelerini başkalarına muhtaç bırakmadan yaşatmak, bunun için gerekli mal ve mülkleri kazanmak ve bulundurmak tüm çabalarının ve çalışmalarının bir amacı ve sonucu idi. Gösterişsiz, sıradan ve nispeten fakir bir hayat genel olarak büyük çoğunluğun paylaştığı bir yaşam tarzı idi.

18 Evliya Çelebiye göre on yedinci asırda şehirde bir medrese ve 40 çocuk mektebi bulunmaktaydı.

KAYNAKÇA:

"The 22 Days of Marash: Papers and teh Defense of the City against Turkish Forces, January-February 1920, " The Armenian Review, vol. 30 (Winter 1977–78), 231, 234 ve 235 Numaralı Maraş Şer'iye Sicilleri

Ahmet Cevdet Paşa, Mâ'rûzât, hazırlayan Yusuf Halaçoğlu, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1980

Atalay, Besim, Maraş: Tarihi ve Coğrafyası, İstanbul: Dizerkonca Matbaası, 1973

Bağdadlılar, Adil, Uzunoluk: İstiklal Harbinde Kahramanmaraş, Kahramanmaraş: Kervan Matbaası, 1974

Bliss, Edwin Munsell, Turkey and the Armenian Atrocities. London: Edgewood Publishing Company, 1896

Cuinet, Vital, La Turquie d'Asie: Géographie Administrative Statistique Descriptive et Raisonnée de Chaque Province de l'Asie-Mineure, cilt 2, İstanbul: Les Éditions Isis, 2001.

Darkot, Besim, "Maraş, " İslâm Ansiklopedisi, cilt 7, Eskişehir: M. E. B., 1997

Dedeoğlu, Mesut, Dünden Bugüne Kahramanmaraş, Ankara: Lazer Ofset, 1996

Evliya Çelebi Seyahatnamesi, c. 9-10, hazırlayan Mümin Çevik, İstanbul: Üçdal Neşriyat, (Tarihsiz),

Hicri 1300 ve 1309 Tarihli Salname-i Devlet-i Osmaniyeleri

Hicri 1312, 1324 ve 1326 Halep Vilayeti Salnameleri

Honigmann, E. "Mar'ash, " The Encyclopaedia of Islâm, vol. 3, London: Luzac & Co., 1937.

Kaşgarlı, Mehlika Aktok, Kilikya Tabi Ermeni Baronluğu Tarihi, Ankara: Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi, 1990

Kerr, Stanley E. The Lions of Marash: Personal Experiences with American Near East Relief, 1919–1922, Albany: State University of New York Press, 1973

Krikorian, Mesrob K. Armenians in the Service of the Ottoman Empire, 1860–1908, London: Routledge & Kegan Paul, 1977

Özalp, Yalçın, Gazilerin Dilinden Milli Mücadelemiz, Ankara: Semih Ofset Matbaacılık Yayıncılık, 1986

Paul Du Véou, La Passion de la Cilicie, 1919-1922, Paris: Librairie Orientaliste, 1937

Saral, Ahmet Hulki, Watan Nasıl Kurtarıldı: Nur Dağı (Amanoslar), Toroslar, Adana, Maraş, Gaziantep ve Urfa'da Yapılan Kuvayı Milliye Savaşları, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1970

Smyth, Warington W. A Year with the Turks or Scetches of Travel in the European and Asiatic Dominions of the Sultan, New York: Redfield, 1854

Strauss, Johann, "Who Read What in the Ottoman Empire (19th-20th centuries) ?, " Arabic Middle Eastern Literature, vol. 6, no. 1, 2003

Suraiya Faroqhi, "Mar'ash, " The Encyclopedia of Islam

Şimşir, Bilal N. British Documents on Ottoman Armenians (1880-1890), vol. 2, Ankara: TTK, 1989

Turan, Ömer, The Turkish Minority in Bulgaria (1878-1908), Ankara: TTK, 1998

Yetişgin, Memet, "Maraş'ta Müslim ve Gayrimüslim nüfus ve 1895 Zeytun (Süleymanlı) İsyanı, " Kahramanmaraş'ta Ermeni Sempozyumu, Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi Yayınları, 2002

MARAŞ'IN İSTİKLAL MÜCADELESİ

Prof. Dr. Orhan DOĞAN

KSÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

GİRİŞ[19]

XX. yüzyılın ilk çeyreğinde meydana gelen gelişmeler bir yandan dünyayı topyekûn bir savaşa doğru sürüklerken öte yandan bu gelişmeler sonuçları ile yeni mücadeleler için bir alt yapı oluşturacaktır. Jeopolitik konumu ile XIX. yüzyılın en büyük mücadele alanı hâline gelen Osmanlı Devleti ise bu savaştan kendini soyutlayamamış ve savaş sonucu ağır bir mağlubiyet ile karşılaşmıştır. Ancak Osmanlı Devleti savaş sonrası ortaya çıkan gelişmelerle yeni toprak paylaşımlarının ana konusu olmaya devam etmiştir.

Nitekim Osmanlı Devleti kazandığı büyük zaferlere rağmen savaş sonucu yenilen devletler safında yer alarak 30 Ekim 1918 yılında Mondros Ateşkes Antlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştır. İtilaf devletleri gizil amaçları çerçevesinde, harp içinde yaptıkları gizli anlaşmaların tatbik edilebilmesi için yeteri kadar esnek ve yoruma müsait bir metin düzenlemekte büyük gayret sarf etmişler ve bunu da başarmışlardı. (Şıvgın, 1962: 44)

Osmanlı Devleti'nin savaş sonrası bu zayıf durumu ve Mondros Mütarekesi'ne konulan bu esnek maddeler bir işgal sürecinin başlangıcını oluşturmuştur. Bu işgallerle beraber Anadolu halkı Mustafa Kemal öncülüğünde yeni bir mücadeleye başlamıştır. Jeopolitik ve jeostratejik konumu ile büyük bir önem arz eden Maraş, işgale uğrayan önemli Anadolu şehirlerinden biri olmuştur. Bundan sonraki süreçte Maraş halkı büyük bir kurtuluş mücadelesine girişecek ve mücadelesi ile örnek teşkil edecektir.

Maraş'ın İngilizler Tarafından İşgal Edilişi (22 Şubat 1919)

İngilizler ve diğer müttefikler, Mondros Mütarekesi'nin yoruma açık maddelerini, işgallerinde bir koz olarak kullanmış ve işgale sebep olarak göstermişlerdir. (Akbıyık, 1999: 6)

Nitekim İngiltere, savaş sonrasında bu gizli isteklerini uygulamaya koymuş, I. Dünya Savaşı sırasında gizlice imzalanmış olan Sykes-Picot antlaşmasını ihlal etmişti. (Çelik, 1999: 107)

İngiltere bu amaçla Fransa'ya bırakılan ve petrol sahası olan Musul vilayeti ile birlikte Birecik, Urfa, Maraş ve Antep'i işgal etmeyi tasarlamıştı. Nitekim Musul petrollerini elinden kaçırmak istemeyen İngilizler, Mondros Mütarekesi'nde işgale hak tanıyan açık bir hüküm olmamasına rağmen mütarekenin 7. maddesini ileri sürerek söz konusu yerleri işgal etmeye başladılar. (Çelik, 1999: 53)

İngilizler bilhassa Musul bölgesinde petrolün varlığı ile ilgili geniş bir araştırma yapmış ve bundan sonraki süreç için Irak ve Basra Körfezi üzerindeki hâkimiyeti ile Hindistan yolunu güvence altına almayı düşünmüştür. Buna göre

19 Bu çalışma, 16–15 Kasım 2013 tarihinde Kahramanmaraş Necip fazıl Kısakürek Kültür Merkezi'nde gerçekleştirilmiş olan Uluslar arası Cumhuriyet Döneminde Maraş Sempozyumu'nda "Maraş'ın Kurtuluş Ve Kahramanlık Mücadelesinin Milli Mücadeledeki Yeri" başlığı altında sunulmuştur.

İngiliz askerî kuvvetleri, bölgedeki Türk olmayan halkın baskı altında olduğu bahanesiyle 1 Kasım 1918'de antlaşma hattını geçerek 3 Kasım 1918'de Musul'u işgal ettiler. (Sonyel, 1987: 17; Çelik, 1999: 9) Halep'ten Kilis'e gelen bir İngiliz müfrezesi ise, 1 Ocak 1919'da Antep'i işgal etmiştir.

1 Ocak 1919'da Antep'in işgal edilmesi üzerine sıranın Maraş'a geldiği tahmin edilmekte idi. Zira bu sırada İngilizlerin, Maraş'ı işgal edeceği söylentileri şehirde duyulmuştu. (Akbıyık, 1999;6) Bu söylentiler üzerine Maraş halkı, işgalci güçlerin şehre girişini engellemek gayesiyle, şehrin güneyinde bulunan Aksu Köprüsü'nü yaktı. (Özalp, 1984: 17) İşgalden önce Maraş'ta bulunan askeri malzeme Kayseri'ye nakledilmiş, Teğmen Cemal ise bir kıta asker ile şehirde kalmıştır. Antep'ten yola çıkan İngiliz kuvvetleri ise, Antep-Maraş yolunu onarıp ve nehir üzerine dar bir köprü kurup yollarına devam ederek 22 Şubat 1919'da Maraş'ı işgal etmişlerdir. İşgalden hemen sonra 1915 olayları neticesinde Maraş'ı terk etmiş bulunan Ermeniler intikam duygularıyla geri dönmüş bulunuyordu.

Ermeniler çeşitli bahanelerle birçok Türk'ün mallarına İngilizlerin yardımıyla el koymaya başlamışlardı. 50. 000'i aşan bu geri dönüşler bir süre sonra İngilizler açısından ardı arkası kesilmeyen isteklere dönüşmüş, nihayet İngilizler de durumun farkına varmıştı. (Gökhan, 2012: 46) Buna karşın Maraş'a İngiliz birlikleriyle çoğunluğu Hintli Müslümanlardan oluşan bir alay süvari de gelmiştir. Hintli Müslüman süvariler Maraşlı Türk kardeşlerine gizli gizli silah ve cephane yardımında bulunmuşlardır. Maraş'ın Fransızlara devri söz konusu olunca silah dağıtma işini daha açık bir şekilde yaparak Maraş'ın kurtuluş mücadelesine katkıda bulunmuşlardır. (Gökhan, 2012: 50)

Maraş'ın İngilizler Tarafından İşgaline Karşı Mustafa Kemal'in Tepkisi ve Milli Mücadelenin Örgütlenmesi

Mondros Mütarekesi'nin esnek ve yoruma açık maddelerine dayanılarak yapılan bu işgallere en büyük tepki bu sıralarda Yıldırım orduları gurup komutalığına tayin edilen (İğdemir, 1980: 127) Mustafa Kemal'den gelmiştir. Mustafa Kemal, Sadrazam İzzet Paşa'ya gönderdiği telgraflarla, mütarekenin aynen uygulanması durumunda bütün vatanın işgal ve istila edileceğini anlatmaya çalıştı. (Arsan, 1964: 14) Ancak İstanbul Hükümetinin cevabı Yıldırım orduları ve 7. Ordu Komutanlığını lağvetmek olmuştur. Bunun üzerine Mustafa Kemal 13 Kasım 1918'de İstanbul'a geldi. (Eyicil, 2000: 47; İğdemir, 1980: 143) Aynı tarihte, Osmanlı Devleti'nin başkenti, İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmişti. (Selek, 1993: 188) Mustafa Kemal, 16 Mayıs 1919 tarihine kadar İstanbul'da kaldı.

Mustafa Kemal işgal ve işgalcilere karşı milli bir direniş ve teşkilatlanmanın gerektiğini düşünüyor ve arkadaşlarıyla yaptığı görüşmelerde milli mücadelenin genel stratejisini belirliyordu. (Eroğlu, 1974: 65; Bıyıklıoğlu, 1981: 100) Bu stratejiyi uygulamak maksadıyla Anadolu'ya geçme çabası içerisinde olan Mustafa Kemal, İstanbul Hükümetinin kendisine vermiş olduğu görevi, tarihi bir fırsat olarak değerlendirdi. 16 Mayıs 1919'da 9. ordu müfettişi olarak Samsun'a gitti. Mustafa Kemal, Anadolu'daki tüm Kolordu komutanlıkları ve birlikleri ile temas kurmak sureti ile milli mücadeleyi örgütlemeye başladı. Havza Genelgesi ile Türk halkı mücadeleye çağrılırken, 22 Mayıs 1919 tarihli Amasya Genelgesi ile de milli mücadelenin temel stratejisi ortaya konuldu. Erzurum Kongresinde milli mücadelenin temel prensipleri ortaya konulmuş ve Mustafa Kemal de milli mücadelenin önderi durumuna gelmiştir. (Gencer ve Özel, 1991: 80)

Böylece Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışından sonra halkı örgütleme ve yeniden harekete geçirme faaliyetleri, İngilizlerin Antep, Urfa ve Maraş'ı işgal etmesi üzerine gerek ülke içinde gerekse ülke dışından, işgalci devletlere karşı yapılan protestolar ve mitingler ile ilk olumlu sonuçlarını vermiş oluyordu. (Akbıyık, 1999: 35)

Maraş bu şekilde işgale uğrarken bir yandan yurdun dört bir yanında işgallerle ilgili mitingler ve protesto gösterileri düzenleniyor öte yandan 4 Eylül'de Sivas'ta toplanan kongrede Maraş ile ilgili önemli kararlar alınıyordu. Buna göre Mondros Mütarekesi imzalandığı gün vatan toprakları içinde kalan Maraş için;

- a) Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin bu bölgenin geçici işgal bahanesiyle vatandan koparılmasına seyirci kalamayacağına

- b) Buradaki gerek yabancı işgali gerekse perde arkasında uygulanmak istenen Ermeni faaliyetlerinin derhal durdurulmasına,

- c) Bu bölgedeki düşmanları kovmak ve bölgeyi işgalden kurtarmak amacıyla yer yer kurulmuş bulunan milli teşekküllerin 13., 3., 2., 12. Kolordulara bağlanmasına karar verildi. Böylece Maraş ve civarının yönetimi 11 Eylül 1919'da merkezi Sivas'ta olmak üzere, Tümenleri Amasya ve Samsun'da bulunan 3. Kolorduya ve bölge içindeki Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerine verildi.

Suriye İtilafnamesi'nin İmzalanması (15 Eylül 1919) ve Maraş'ın Fransızlar Tarafından İşgali (29-30 Ekim 1919)

Maraş, yaklaşık altı yedi asırdan beri düşman ayağı basmamış Türk vilayetlerinden birisi idi. Bu sebeple işgal, Maraş halkı üzerinde bir şok etkisi yaptı. İngilizler, Türk halkının işgale boyun eğmeyeceğini iyi biliyorlardı. Onlar, esasen Musul'u alabilmek için burayı Fransa'ya karşı bir koz olarak kullanmak üzere işgal etmişlerdir. Nitekim, İngilizler Fransızları, Arap ülkeleri üzerine yoğunlaştırıp dikkatlerini dağıtmayı planlamışlardı. Bu sayede İngilizlerin Maraş'taki kuvvetleri de büyük ölçüde serbest kalacaktı. (Şıvgın, 1967: 485-486)

Başarılı İngiliz politikası sonucu 15 Eylül 1919'da İngiltere ve Fransa arasında Suriye İtilafnamesi imzalanmış, Fransa Musul'daki petrol haklarını İngiltere'ye bırakmış, buna karşılık Urfa, Antep ve Maraş sancaklarını kendisi almıştır. (Özalp, 1984: 17) Maraş halkı, bu anlaşma sonrası, İngilizlerin 10 Ekim günü şehirden ayrılacağını ve birkaç gün sonra da onların yerine Fransızların geleceğini öğrenmiş oldu. Bu gelişme üzerine Mustafa Kemal, bir tamim yayınlayarak; Suriye İtilafnamesinin haksız bir antlaşma olduğunu, Türk milletinin Erzurum ve Sivas Kongrelerinde hukukunu müdafaa konusundaki azmini ilan ettiğini ve milletin bu gibi oldubittilere boyun eğmeyeceğini belirtti. (Arsan, 1964: 114-117)

Mustafa Kemal, henüz İngilizlerin Maraş'ı terk etmesinden önce şehrin Fransızlarca işgal edileceği ihtimaline karşı 26 Ekim 1919'da 13. Kolordu Komutanı Cevdet Bey'e gönderdiği talimatta ise; "Urfa, Ayıntap ve Maraş ahalisinin Fransız işgaline karşı ciddi ve azimkârane mukabelesini temin için şimdiden maneviyatlarını yükseltecek telkinatta bulunulması ve sureti hareketlerinize dair süratle talimat verilmesi mümkündür. Üçüncü Kolordu Kumandanı Beyefendi, Maraş ve Ayıntap'taki teşebbüsatınızı takviye için, Sivas ve Aziziye'den mümkün olabilen kuvvetleri harekete geçirecektir". (Öztürk, 1994: 65; Eyicil, 2000: 47; Baykal, 1974: 34-35) Fransızların Maraş'ı işgal edeceğinin kesinleşmesi üzerine, Maraş Müdafaa-i Milliyesi adına Hayrullah Bey, Mustafa Kemal'e başvurarak nasıl hareket etmeleri

Sütçü İmam'ın Tabancası

gerektiğini sordu. Öyle anlaşılmaktadır ki bu müracaatla Maraş halkı İstanbul Hükümetinden ümidini kesmiş, ümitlerini Anadolu'nun bağrında kurulmakta olan yeni idareye, yani, Mustafa Kemal'e bağlamışlardır.

Maraş'ta kuvvetli bir direnişle karşılaşacaklarını tahmin eden Fransızlar yine de Maraş'ın coğrafi konum olarak önemi ve tahıl ambarı niteliği taşıması nedeniyle şehrin işgalini göz ardı edemediler. (Jeltakov, 1920: 33) Maraş şehrinin bu ehemmiyetine binaen Fransızlar 29 Ekim 1919 tarihinde Yüzbaşı Julie komutasındaki öncü birlikler Maraş'a geldiler. Yine bu birliklere ek olarak De Fontzine komutasında 1000 Fransız, 500 Cezayir asıllı ve 400 Fransız üniforması giymiş Ermeni eşkıyası da geldi. (Gökhan, 2012: 48) Yüzbaşı Fouquet komutasındaki 412. alaydan yarım bölük, Ermeni alayının birinci taburu ve bir sipahi takımı ile 30 Ekim 1919 tarihinde şehri işgal ettiler. (Akbıyık, 1987: 226-227)

Sütçü İmam Olayı (31 Ekim 1919)

Fransızların askerî gücü, bölgede kontrolü elinde tutmak için yeterli değildi. Bundan dolayı, Ermenilerden gönüllü asker kaydederek açıklarını kapatmaya çalıştılar. Bu durum şehirde meydana gelecek olayların başlangıcını oluşturdu. (Akbıyık, 1999: 354) Nitekim Fransız işgalinden iki gün sonra 31 Ekim 1919'da "Uzunoluk Olayı / Sütçü İmam Olayı" gerçekleşti. Uzunoluk Mescidinin fahri imamlığını yapıp aynı zamanda süt satarak geçimini sağlayan Sütçü İmam hamamdan çıkan çarşaflı ve peçeli Türk kadınlarına yönelik Fransız askerleri tarafından yapılan tacizkâr muameleye şahit olmuş ve akabinde silahını çekerek bu askerlerden birini vurmuştur. Hadiseden sonra Sütçü İmam, yakalanıp tutuklanması için, Fransız ve Ermeniler tarafından çok aranmış ve hükümet bu konuda çok sıkıştırılmıştır. Ancak bütün çabalara rağmen bir türlü bulunamamış ve izine rastlanmamıştır. Bu sırada şehirdeki Ermeniler ise yaralılarını götürürken etrafa ateş edip medrese üzerinde bulunan Zülfikar Çavuşoğlu Hüseyin'i şehit etmişlerdir. Sütçü İmam'ın yaraladığı askerin ölümü üzerine Ermeniler kiliselerinde üç gün çan çaldırdılar. Neticede Fransız askeri kisvesine bürünmüş bir Ermeni'nin öldürülmesi, Fransızlarla beraber Ermenilerin de gözünü korkutmuş, Türklerin ise manevi gücünü yükseltmiştir. Bu olay Maraş halkının maneviyatını kuvvetlendirmesi açısından bir mihenk taşı olmuştur. (Akbıyık, 1990: 116-117; Bağdatlılar, 1974: 45; Kerr, 1973: 63)

Arslan Bey

Devletleri üzerinde büyük bir etki yapmış ve Fransız yüksek komiserini telaşlandırmıştır. (Eyicil, 2000: 649)

Mustafa Kemal, Maraş'ın işgalinden sonra 6 Kasım 1919 tarihinde bir tamim daha yayınladı. Tamimde; Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ve belediye başkanları tarafından, devletin bir parçası olan Maraş, Antep ve Urfa'nın, Fransızlar tarafından haksız olarak işgal edildiğinin tüm yurt genelinde duyurulmasını istemekte ve ayrıca bu durumun itilaf devletleri elçiliklerine, Avrupa ve Amerika kamuoyuna açıklanmasını ve yapılan bu haksızlığın bir an önce düzeltilmesi gerektiğini bildirmektedir. Bu tamim üzerine yurdun çeşitli yerlerinde Maraş'ın işgalini protesto amacıyla mitingler yapıldı, protesto bildirileri yayınlandı. İngiliz kaynakları, bu hususta kendilerine 81 adet protesto telgrafının ulaştığını kaydetmektedir. (Akbıyık, 1987: 227)

Mustafa Kemal, Fransız işgalini protesto etmek amacıyla 16 Kasım 1919'da Heyet-i Temsiliye adına yayınladığı bir genelgede; işgalcilerin bu haksız davranışlarını şiddetle protesto etmiştir. Kendilerini Türk ulusu ve ülkesi için daha insancıl ve adil duygularla davranmaya çağırmış ve şu uyarıda bulunmuştur; "Türk Ulusu, esarete razı olmaktansa tüm maddi ve manevi güçleriyle varlığını ve türesel (hukuki) haklarını savunmaya azimle devam edecektir. " Mustafa Kemal'in bu girişimini örnek alan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri, İstanbul'daki İtilaf Yüksek Komiserlerine, benzer protesto telgrafları gönderdiler. (Sonyel, 1987: 197) Maraş'ın Fransızlar tarafından işgalini protesto için 25 Ekim-16 Kasım 1919 tarihleri arasında ülke içinden toplam seksen beş telgraf çekildi. (Şimşir, 1992: 222) Mustafa Kemal'in bu uyarıları kısa sürede etkisini göstermiş, İngiliz Vis Amiral Sir J. De Robeck durumun farkında olarak 19 Kasım 1919 tarihinde Lord Curzon'a bir rapor göndermiştir. Bu raporda De Robeck; Antep, Urfa ve Maraş'ın Fransızlar tarafından işgali üzerine o güne kadar aldığı protesto telgrafları hakkında; "Telgrafların az çok birbirinin aynısı olduğunu ve Mahalli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri tarafından iyi bir organize ile gönderildiğini" (Şimşir, 1992: 222) belirtmiştir.

Maraş'ın Fransızlar Tarafından İşgaline Karşı Mustafa Kemal'in Tepkisi

Mustafa Kemal, Maraş'ta Fransız işgalinin başlamasından sonra, Maraş ile Sivas arasında irtibatın sağlandığı Elbistan bölgesindeki milli direnişçilerle de temasa geçmiştir; Elbistan'da bulunan Ali Rıza Beye gönderdiği telgrafta; halka moral verilmesini, halkın desteklenmesini ve göç etmelerine meydan verilmemesini bildirdi. (Baykal, 1974: 34; Akbıyık, 1987: 227) Ayrıca Mustafa Kemal, 29 Ekim 1919'da, işgali protesto için bir bildiri yayınladı. Bu bildiri mahalli gazetelerde sansür edildi ise de, Türkçe ve yabancı dillerde yayınlanan ulusal gazeteler aracılığıyla kamuoyuna duyuruldu. Mustafa Kemal'in yayınladığı bu bildiri, yabancı kamuoyu ve İtilaf

Bayrak Olayı ve Maraş'ın İstiklal Mücadelesi için Yapılan Hazırlıklar

Mustafa Kemal'in yoğun protesto ve uyarılarına karşın Maraş'ta Fransız işgali ile beraber şiddetli bir mücadele başlamıştır. Dünya kamuoyunda yansıtılanın aksine amansızca süren Fransız ve Ermeni işgali halkın millî ve dinî duygularını rencide etmeye devam etmekteydi. Fransız Yüzbaşı Andre'nin Maraş Sancağında görevlendirilmesi ile artan olaylar Türk Bayrağının Maraş Kalesinden indirilme teşebbüsü ile hat safhaya varmıştı. Nitekim bir Ermeni ailesinin evinde düzenlenen baloya katılan Andre ev sahibinin kızı Helena'nın Yüzbaşı Andre tarafından yapılan dans teklifine "Kalede ne Fransız ne de Ermeni bayrağı olmadan dans etmeyi sevmem" şeklinde bir karşılık vermesi ile Türk bayrağının kaleden indirilmesi sonucu olaylar tırmanmıştır. (Gökhan, 2012: 54) Bu olay üzerine Kısakürekzade Mehmet Ali Bey tarafından "Alemi İslam'a Hitap"[20] başlıklı bir beyanname hazırlanarak Ulu Cami, Sarayaltı ve Çarşıbaşı camilerine asıldı. (Türkkorur, 1984: 10) 29 Kasım 1919 tarihinde cuma namazı sırasında galeyana gelen halk kaleye hücum ederek bayrağı asmıştır. (Gökhan, 2012: 56) Bayrak Olayı diye andığımız bu olay Fransızlara mücadelenin pek de kolay olmayacağını göstermiştir. Bu olaydan sonra daha organize bir mücadele yapılabilmesi için 29 Kasım 1919'da Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulmuştur.

20 Beyanname için bk. İlyas Gökhan, "Milli Mücadele Döneminde Maraş", Kahramanmaraş Kültürü Tarih, Coğrafya, Edebiyat, Sanat, Kahramanmaraş ve Yöresi Kültür Değerlerini Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları No: 2, Kahramanmaraş, 2012, s. 55.

Âlem-i İslama Hitap Beyannamesi

Ey Milleti Necibe-i Osmaniye! Vaktine hazır ol. Bin üç yüz küsur seneden beri Hz. Allah'ı ve Peygamber-i Zişan'ını hizmetinle razı ettiğin bir din ölüyor. Yani ecdadının kanı pahasına fethettiği bir kal'anın burcu balasındaki Al Sancağın, bugün Fransızlar tarafından indirilip yerine kendi bandıraları konuldu. Şimdi, acaba bunu yerine koyacak sende birkaç yüz İslam gayreti hiç mi yok. İgtişaş arzu etmeyelim. Yalnız pür vekar-ü azamet olarak, ol Al Sancağımızı geri yerine koyalım. Tekrar Kemal-i muhabbetle yerlerimize avdet edelim. Korkma, korkma seni buradaki birkaç Fransız kuvveti kıramaz. Sen mütevekkilen Allah'a kendi mevcudiyetini gösterecek olursan, değil birkaç Fransız kuvveti, hatta bütün Fransız milleti kıramaz. Buna emin ol ve yürü... 28 teşrin-i sani yevm-il cum'a 1335"

Av. Mehmet Ali Kısakürek

(Eyicil, 2000: 650) Cemiyet'in başkanlığına Aslan Bey getirilmiş ve Teşkilatın merkezi Ulu Cami Medresesi olarak belirlenmiştir. (Gönen, 2005: 122-124;Akbıyık, 1999: 166-168) Aslan Bey yönetimindeki Teşkilat dağınık haldeki birlikleri toplayarak Fransızlara karşı güçlü bir mukavemet oluşturmak için bölge halkının toprağını terk etmemesini şart koşmuştur. Öte yandan bölgenin etkili bir şekilde organize edilmesi için Aslan Bey, Kılıç Ali Bey'i bölgeye göndermiştir. Elbistan'a gelen Kılıç Ali Bey buradaki çalışmaları ile Elbistan'ı ve Pazarcık bölgesini Milli Mücadelenin bir kalesi hâline getirmiştir. (Özbaş, ?: 202) Bu sırada protestolardan etkilenmiş görünen Fransa, Suriye Yüksek Komiseri Picot vasıtasıyla Mustafa Kemal İle görüşmelerde bulunmuş ancak Mustafa Kemal'in Fransızların işgal bölgelerinden çekilmelerini öngören isteği olumsuz karşılanmıştır. (Şıvgın, 1962;491)

Ayrıca Maraş'ta çarpışan Kuva-yı Milliyenin zaruri masraflarını karşılamak ve yaralarını sarmak amacıyla yurt çapında bir tamim yayınlamak suretiyle herkesin yardımda bulunmasını istedi. Bu tamim üzerine yurdun birçok yerinden Maraş halkına yardım maksadıyla 22. 000 Türk lirasının Elbistan Ziraat Bankası Şubesine gönderildiği anlaşılmaktadır. (Akbıyık, 1999: 230)

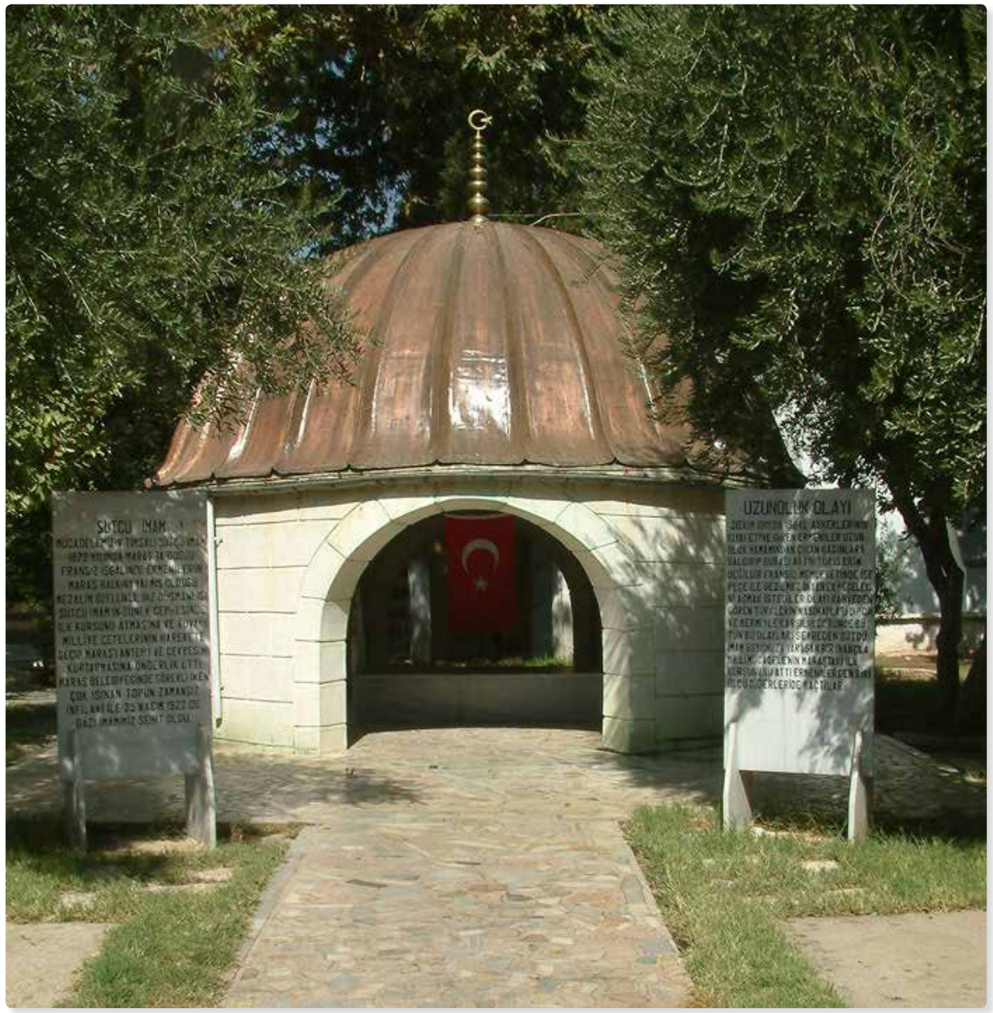
Maraş'ın İstiklal Mücadelesi ve Fransızların Çekilişi

Kılıç Ali Bey önderliğinde direniş mücadelesine başlamadan önce hazırlıklarını sürdüren Maraş halkı için savaş çok uzakta görünmüyordu. 20 Ocak 1920'de Fransız komutan Binbaşı Morbiyo; Maraş hükümet binasının işgal edileceğini Mutasarrıf Vekili Cevdet Bey'e bildirmişti. Fransız komutan, ertesi gün şehrin ileri gelenleri ile birlikte üst düzey protokolü karargâhına davet ederek, Fransız kuvvetlerine karşı yapılan tecavüzlerden Maraşlıların sorumlu bulunduğunu ve yapılan saldırıların Fransız hükümetine karşı girişilmiş düşmanca bir hareket olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca sözde kalmayıp şehrin ileri gelenlerinden bir kısmını tutuklamış ve hükümet binasını işgal etmek üzere kuvvetlerini harekete geçirmişti. (Tansel, 1991: 186) Nitekim 21 Ocak günü Fransızlar tarafından atılan bir kurşunla bir Türk jandarmasının yaralanması ve buna karşın hükümet konağına ilerlemekte olan bir Fransız birliğine ateş açılmasıyla savaş başladı. (Gökhan, 2012: 60) Bilhassa Ermenilerin saldırgan tutumları ile 22-23 Ocak'ta savaş şiddetli bir hal almaya başladı. Çatışmalar için 24 Ocak 1920'de Mustafa Kemal tarafından yayınlanan genelge ile mevcut durum izah edilerek, Maraş'ın bağlı bulunduğu 3. Kolordunun derhal yardıma gitmesi bu arada diğer kolordularında kendi bölgelerinde teşkilatlanarak bölgeye yardım mahiyetinde milli müfrezeler göndermeleri isteniyordu. (Tansel, 1991: 194-197) Öte yandan bütün şiddetiyle süren çatışmalardan dolayı 29 Ocak'ta çocuklar, kadınlar ve savaşamayacak olanlar şehir dışına gönderildi. Böylece halkın Kaç Kaç dedikleri göç hareketi başladı. (Gökhan, 2012: 63)

7 Şubat'a kadar devam eden mücadeleler, 8 Şubat'ta 300 kişilik bir Fransız birliği dağ bataryası ile şehre girerek şehri bombardıman etmesi ile şiddetlenmiştir. (Tansel, 1991: 194-197) Düşman kuvveti bir yandan topçu kuvvetleri ile Mercimek Tepe'yi döverken öte yandan şehir içindeki topların da harekete geçirilmesi ile halk iki ateş arasında kaldı. (Gökhan, 2012: 63) Çatışmalarla beraber şehirde Ermeni katliamı hat safhaya vardı. Ancak mevcut durum Avrupa ve dünya kamuoyuna tam aksi şekilde yansıtılıyordu. Bu olumsuz propagandalara ve yapılan katliamlara karşı Mustafa Kemal, Ermenilerin yapmış olduğu katliamlara göz yuman ve hatta onlara destek veren Fransız işgal kuvvetlerine, karşı konulmasını emretmişti. (Eyicil, 2000: 662-663) Öte yandan

Minyatür: Ahmet Akkurt

Sütçü İmam Türbesi

Mustafa Kemal, Maraş'ı terk etmeye hala pekte niyetli olmayan Fransızların İngilizlerle olan anlaşmazlığından yola çıkarak, Fransızları sıkıştırmak amacıyla Suriye'deki Arap milliyetçileri ile münasebetler kurarak İngiliz ve Fransızları bu bölgede zor durumda bırakmak istemiştir. Bu sayede Fransızların dikkati Suriye'ye çekilmek suretiyle Güney cephesindeki milli kuvvetlerin güçlenmesi için uygun şartlar oluşturulmaya çalışılmıştır. (Sonyel, 1987: 194)

9 Şubat 1920 Pazartesi, durum her iki taraf için tehlike arz etmeye başladı. Fransızlar şehrin her tarafını yoğun top ateşine tuttular. Cephanenin tükenmesi nedeniyle Türklerde ümitsizlik işaretleri belirdi. Ancak Fransız cephesinde durum Türklerinkinden daha kötü idi. Fransız askerleri yarım öğün besleniyorlardı. Hayvanlarına ancak günde bir kilo un verebiliyorlardı. Haberleşme hatları kesilmişti. Fransızlar ancak uçaktan verilen işaretler veya atılan bildirilerle haberleşebiliyorlardı. (Çelik, 2005: 724)

Mustafa Kemal, şehir dâhilindeki çarpışmaların devam ettiği sırada yayınladığı tamimlerle Maraş halkına yardım çağrısında bulunmuştu. Nitekim 10 Şubat 1920'de yayınladığı bir tamimde; "İnsaniyetin tüylerini ürpertecek zulümlere maruz kalan Maraşlı kardeşlerimizin ihtiyaçlarını karşılamak ve imdatlarına yetişen kahraman Kuva-yı Milliye fertlerinin zaruri masraflarına medar olmak üzere toplanacak yardımların Maraş Müdafaa-i Hukuk Merkeziyesi emrine ödenmek üzere Ziraat Bankası Elbistan şubesine gönderilmesi rica olunur." (Akbıyık, 1987: 291) demiştir.

Mustafa Kemal'in Maraş'taki direnişi güçlendirmesine yönelik bu girişimlerine rağmen Fransa'nın Maraş'taki işgali devam etmekteydi. Fakat her şeye rağmen Maraş halkı da teslim olmamakta kararlıydı. Ancak 10 Şubat akşamı Dr. Mustafa, Amerikalı Dr. Wilson ve Fransız subaylar Alman hastanesinde barış yapmak için toplandılar. Aralarında uzun müzakereler yapıldıktan sonra Albay Thibault, Dr. Mustafa'ya ateşkes şartlarını belirten bir yazı verdi. Bu sırada General Keret ise maiyetindeki askerlerle birlikte Maraş'tan ayrılma hazırlıklarını başlatmıştı. (Eyicil, 2005: 70) Nitekim Maraşlıların bu direnişi karşısında daha fazla dayanamayan Maraş'taki Fransız kuvvetleri, 22 gün süren bu mücadeleden sonra 9 Şubat'ta aldıkları karar gereğince 10 Şubat'ı 11 Şubat'a bağlayan gece, şehri terk ederek, İslâhiye yönüne doğru çekildiler. (Akbıyık, 1987: 291;Yetişgin, 2004: 72) Kaçan düşman birliklerine ağır kayıplar verdiren Türk birlikleri İslâhiye'ye kadar düşmanı takip ettiler. Fransızların ardından Maraş'ta ateşe devam eden Ermeniler de bir süre sonra susturularak savaşa nihayet verildi.

Fransızların Maraş'tan çekilmesini takiben Hükümet Binasına ve resmi dairelere Türk bayrağı çekildi. Mustafa Kemal, Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine ve Belediye başkanlığına gönderdiği kutlama mesajında; "Yirmi güne yakın bir zaman zarfında Ermenilerle birleşen Fransız kuvvetlerine her türlü mahrumiyet içinde karşı koyan ve muvaffak olan Kahraman Maraşlıları bütün memleket namına tebrik ederiz. Maraşlılar bu kahramanca müdafaaları ile millet davasının yüceliğini, milletimizin yaşamak, müstakilen yaşamak hususundaki iradelerini bütün dünyaya karşı ilan ettiler. Şehitlerimize dualar, kahramanlarımıza hürmetler" (Akbıyık, 1999: 252) diyerek Maraşlıları tebrik etmiştir. Mustafa Kemal'in, şehrin kurtuluşu ile ilgili gönderdiği bu telgrafında, Maraş halkı için, tarihimizde ilk defa şanına uygun bir şekilde "Kahramanmaraşlı kardeşlerimiz" diye hitap ettiği görülmektedir. (Akbıyık, 1987: 230) Maraş'ta ise düşmanın kaçtığı haberi duyulunca; yirmi iki gün, gece ve gündüz kan, ateş, soğuk ve açlık içinde savaşan ve çok sayıda şehit veren halk, sokaklara fırlamıştır. Köylerde bulunanlar ve Elbistan'a gitmek zorunda kalanlar peyderpey gelmeye başlamışlar, ahali birbiri ile kucaklaşıp gözyaşları içinde bayramlarını kutlamışlardır. (Özalp, 1984: 236) Hiç şüphe yoktur ki bu mücadelede siyasi ve askeri faaliyetleriyle, bölgenin işgalden kurtarılmasında çaba sarf eden Mustafa Kemal, Güney Cephesi'ndeki işgalci devletlerin kuvvetlerine karşı orduyla değil, halkla savaşmayı tercih etmişti. Yüzyıl önce "halk savaşı" adını alan bu savaş, aslında, gerilla savaşının bir parçası gibi olsa da Güney Cephesi'ndeki halkın, gerilla savaşı değil tam anlamıyla bir "halk savaşı" yaptığı anlaşılmaktadır. (Türksan, 1983: 28)

Maraş'a İstiklal Madalyası ve Kahraman Unvanının Verilmesi

Kurtuluş Savaşı başlangıcında Maraş'ta, Fransız işgal kuvvetlerine karşı yapılan bu direniş, bölgesel bir direniş gibi görünse de sonuçları bakımından büyük önem taşımaktadır. Milli Mücadelenin bu ilk zaferi daha sonraki gelişmelerin kapısını

İstiklal Madalyası Beratı

Maraş Şehrinin İstiklal Madalyası Beratı Açıklaması : Metni iş bu varaka zahrında muharrer bulunan 66 Numaralı Kanun Mucibinde verilecek olan İSTİKLAL MADALYASI vesikası numara: 2626

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 3/4/341 tarihinde vukubulan ikinci içtima senesi 94. içtimanın 1. celsesinde zirde hüviyeti muharrer Maraş şehrine bir kıt'a kırmızı şeritli İstiklal Madalyası verilmiştir.

İstiklal Madalyası
Alan
zatın hüviyeti
MARAŞ ŞEHR

Resmi Mühür
13/4/341
Gazi Mustafa Kemal

açmıştır. Nitekim Fransızlar, 20-21 Ekim 1920'de Ankara ile anlaşma yapmaya mecbur olmuşlardır.

Türk milletinin, Batılı emperyalist devletlere karşı vermiş olduğu bu özgürlük mücadelesinde, Maraşlılar büyük bedeller ödeyerek Cumhuriyete giden yolda önemli bir katkı sağlamışlardır. Maraş bölgesindeki mücadeleyi anlamlı kılan en önemli hususiyetlerin başında tamamen Maraş halkının özverisi gelmektedir. Mustafa Kemal, Milli Mücadele hareketi neticesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasını ve Türk ulusunun yeniden tarihteki şerefli yerini almasını sağlamıştır. (Eyicil, 2000: 667-668)

Milli mücadele savaşında Maraşlıların topyekûn direniş göstermesi ve çevre vilayetlerin de yardımına koşması Ankara'da büyük takdir toplamıştır. Kurtuluş Savaşı sonrasında Maraş'a bir yazı gönderilerek, Milli Mücadeleye katılanların listesi istenmiştir. Ancak inceleme sonunda Ankara'ya "Maraş'ta Milli Mücadeleye katılmayan tek fert bile yoktur " cevabı verilir. Bunun üzerine 5 Nisan 1925 yılında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın da onayı ile İstiklal Madalyası'nın Maraş'ta fertlere değil, şehir halkına verilmesi kararlaştırılır. Kahramanmaraş bir adet Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası ile ödüllendirilir. Ayrıca 7 Şubat 1973 tarihinde de Maraş şehrine Milli Mücadeledeki fedakârlığından dolayı TBMM tarafından "Kahramanlık" payesi verilir. Maraş'ın adı bundan sonra "Kahramanmaraş" olarak değiştirilmiştir.

KAYNAKÇA

AKBIYIK, Yaşar, "Maraş'ın Düşman İşgalinden Kurtulmasında Atatürk'ün Rolü", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. V., S. X, Mart 1987.

AKBIYIK, Yaşar, Milli Mücadele'de Güney Cephesi Maraş, Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.

ARSAN, Nimet, Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri 1917-1938, C. IV, Ankara, 1964.

BAĞDATLILAR, Adil, Uzunoluk, İstanbul, 1974.

BAYKAL, Bekir Sıtkı, Heyet-i Temsiliye Kararları, Ankara, 1974.

BIYIKLIOĞLU, Tevfik, Atatürk Anadolu'da 1919-1921, İstanbul, 1981.

ÇELİK, Kemal, Milli Mücadele'de Adana Ve Havalisi (1918-1922), TTK, Ankara, 1999.

ÇELİK, Recep, "Maraş Milli Mücadelesindeki Din Adamları", Kahramanmaraş Sempozyumu, C. II, 06-08 Mayıs 2004, Kahramanmaraş Belediyesi yayınları, İstanbul, 2005.

EROĞLU, Hamza, Türk Devrim Tarihi, İstanbul, 1974,

EYİCİL, Ahmet, "Maraş Mücadelesinde Atatürk", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. XVI, Temmuz 2000.

EYİCİL, Ahmet, "Maraş Savunması", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt: 21, Sayı: 61, Ankara, Mart 2005, s. 68.

GENCER, Ali İhsan – ÖZEL, Sabahattin, Türk İnkılap Tarihi, İstanbul, 1991.

GÖKHAN, İlyas, "Milli Mücadele Döneminde Maraş", Kahramanmaraş Kültürü Tarih, Coğrafya, Edebiyat, Sanat, Kahramanmaraş ve Yöresi Kültür Değerlerini Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları No: 2, Kahramanmaraş, 2012.

GÖNEN, Cengiz, Ulusal Kurtuluş Savaşının İlk Kahramanı MARAŞ, Ankara, 2005.

İĞDEMİR, Uluğ, Atatürk'ün Yaşamı, 1881-1938, Ankara, 1980.

JELTAKOV, A. D., "Antifrantsuzkoe Vosstanie v Maraşe v 1920 Godu (K İstorii Antiimperialistiçeskoy Barbı v Gorodah Yugo-Vostoçnoy Anatolii v 1919-1921 Godah), İstoriya Stran Vostoka, Vip. 14, İzdatelstvo Leningradskogo Universiteta, 1962.

KERR, Stanlry E., The Lions of Marash, Albany, 1973, Maraş 1967 İl Yıllığı.

ÖZALP, Yalçın, Mustafa Kemal ve Milli Mücadelenin İlk Zaferi, Kahramanmaraş Belediyesi Kültür Yayınları, No: 1, Ankara, 1984.

ÖZBAŞ, Mehmet Yusuf, Dava1920 Maraşlı-Fransız Harbi.

ÖZTÜRK, Ayhan, Milli Mücadele'de Gaziantep, Geçit Yayınları, Kayseri, 1994.

SELEK, Sabahattin, Anadolu İhtilali, İstanbul, 1993.

SONYEL, Selahi R., Türk Kurtuluş Savaşı ve Türk Dış Politikası, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, C. I, Ankara, 1987.

ŞIVGIN, Hale, "Mustafa Kemal'in Maraş'ın Kurtuluşu İçin Faaliyetleri", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. IV., S. II, Ankara, 1988.

ŞİMŞİR, Bilal, İngiliz Belgelerinde Atatürk (1919- 1938), C. I, Ankara, 1992.

TANSEL, Selahattin, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar III, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, 1991.

TÜRKKORUR, Yaşar, "Tarihte Kahramanmaraş", Dünyada Madalyalı Tek Şehir, (64. Özel Sayı), Ankara, 1984.

YETİŞGİN, Mehmet, "Ermenilerin Maraş'tan Ayrılmaları, 1920-1922", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. XX, Sayı 58'den ayrı basım, Ankara, Mart 2004.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE KAHRAMANMARAŞ

Yrd. Doç. Dr. Cengiz ŞAVKILI / Yrd. Doç. Dr. Nermin GÜMÜŞALAN

KSÜ Öğretim Üyeleri

1. CUMHURİYET DÖNEMİNDE KAHRAMANMARAŞ'IN İDARÎ VE SİYASÎ YAPISI

1. 1. Kahramanmaraş'ın İdari Yapısı:

Maraş, Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı topraklarına katılmış, 1866 yılında Sultan Abdülaziz zamanında ise sancak hâline getirilerek Halep Vilayetine bağlanmıştır (Maraş İl Yıllığı 1967: 22). 1908 yılında Zeytun, Elbistan, Göksun ve Pazarcık olmak üzere dört kazası, 28 nahiyesi ve 459 köyü olan Maraş, 27 Şubat 1915 tarihli bir irade-i seniyye ile kendisine bağlı olan yerleşim yerleri ve tahsis edilmiş olan gelirleriyle birlikte müstakil livaya dönüştürülmüştür. (Gümüşalan, 2012: 20)

1921 Anayasasının 12. maddesi gereğince yapılan değişiklikle "Müstakil Liva" konumunda bulunan Maraş, vilayet statüsüne dâhil edilmiştir (Cavlak, 1990: 60-62). Maraş Vilayeti yeni düzenlemelerden sonra 1925-1926 yılında Pazarcık, Elbistan, Göksun ve Andırın olmak üzere dört kazadan meydana gelmiştir (T. C. Devlet Salnamesi (1925-1926), 1926: 830-831).

1927-1933 yılları arasında ise mülkî yapılanmada önemli bir değişiklik olmamış, şehir önceki yıllardaki konumunu ufak değişikliklerle muhafaza etmiştir (T. C. Devlet Yıllığı (1928-1929), 1929: s. 698, 1930: s. 548). 1933 yılına kadar yukarıda gördüğümüz mülkî taksimatla idare edilen Maraş Vilayeti, bu yıldan sonra meydana gelen idarî bir değişiklikle Pazarcık Kazasını Gaziantep'e vermek zorunda kalmıştır (BCA, Fon: 490. 1. 0. 0, Yer No: 496. 1997. 5, s. 5). 1944 yılına gelindiğinde ise şartların oluşması sonucunda Pazarcık Kazası tekrar Maraş'a bağlanmıştır (Yurt Ansiklopedisi, 1982-1983: 5651). Başlangıçta dört ilçeye sahip olan Maraş'ın, 1944 de Afşin ve 1960 yılında ise Türkoğlu'nun ilçe yapılmasıyla ilçe sayısı altıya çıkmıştır (Maraş İl Yıllığı 1967: 22). 04. 07. 1987 tarihinde çıkarılan 3392 sayılı kanunla Çağlayancerit, 20 Mayıs 1990 tarihinde çıkarılan 3644 sayılı Kanunla Nurhak ve Ekinözü ilçe yapılmış ve böylece K. Maraş'ın ilçe sayısı 9'a çıkmıştır (T. C. Kahramanmaraş Valiliği/ Kaymakamlıklarımız, 22. 03. 2013).

I. Dünya Savaşı'ndan sonra önce İngilizler sonra Fransızlar tarafından işgale uğrayan Maraş, 11/12 Şubat 1920'de halkın direnişi sonucu kurtuldu. Bu kurtuluşun anısına şehre TBMM tarafından 5 Nisan 1925'te İstiklal Madalyası verildi. 7 Şubat 1973 tarih ve 1657 sayılı Kanunla Kurtuluş Savaşı'nda gösterdiği üstün başarılarından dolayı Maraş'a kahramanlık unvanı verilerek, ilin adı Kahramanmaraş olarak değiştirilmiştir (İslam Ansiklopedisi, 2001: 196; Dedeoğlu, 1996a: 5).

Cumhuriyet döneminde Kahramanmaraş'ta çok sayıda vali görev yapmıştır. Ancak Atatürk Döneminde görev yapan valilerle ilgili olarak, yazılıp çizilen bazı eserlerde yanlışlıklar göze çarpmaktadır. Bu yanlışlıkları düzeltmek açısından da faydalı olacağına inandığımızdan, Atatürk Döneminde görev yapan Maraş Valilerini şu şekilde sıralayabiliriz (Baltaoğlu, 1998: 140-184) :

1. Ahmet Ekrem Güner (Sicil No: 86-Görev Süresi: 25. 09. 1922-06. 06. 1925).
2. Mehmet Halit Aksoy (Sicil No: 1176- Görev Süresi: 15. 06. 1925-20. 07. 1926).
3. Sabri Bey (Sicil No: 2017-Görev Süresi: 31. 07. 1926-01. 02. 1929).
4. Mustafa Ferruh Yazıcıoğlu[21] (Sicil No: 732- Görev Süresi: 10. 03. 1929-07. 02. 1931).
5. Bekir Sami Baran (Sicil No: 873-Görev Süresi: 16. 02. 31-20. 08. 1932).
6. Mehmet Arif Bey (Sicil No: 1146-Görev Süresi: 18. 07. 1932-25. 12. 1933).[22]
7. Mehmet Fahrettin Kiper (Sicil No: 640-Görev Süresi: 25. 01. 1933-31. 12. 1934).
8. Mustafa Adlî Bayman (Sicil No: 2855-Görev Süresi: 20. 06. 1935-30. 08. 1936).
9. Salih Cemâl Gülen (Sicil No: 905-Görev Süresi: 30. 08. 1936-21. 02. 1937).
10. Osman Nuri Şahinbaş (Sicil No: 2895-Görev Süresi: 21. 07. 1937-17. 12. 1938).
11. İbrahim Sabri Çıtak (Sicil No: 1854-Görev Süresi: 20. 1938-29. 05. 1939).

Cumhuriyet Döneminde 13 Aralık 2010 tarih ve 19295 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Valiler kararnamesiyle, Kahramanmaraş Valiliği görevine atanan Şükrü Kocatepe'de dâhil olmak üzere çok sayıda vali görevlerini başarıyla sürdürmüşlerdir (T. C. Kahramanmaraş Valiliği, 22. 03. 2013).

Kahramanmaraş Belediye Teşkilatı ilk defa 1870 yılında kurulmuştur. İlk Belediye Başkanı Kazancızade Sadi Efendi'dir. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında Maraş Belediye Başkanlığı görevini 1922-1925 yılları arasında Lütfi Köker yürütmüştür (T. C Devlet Salnamesi (1925-1926), s. 833). Bu yıllar arasında müstakil bir belediye binası olmayan Maraş, 1926 yılında dönemin belediye başkanı olan Tevfik Kadıoğlu'nun çalışmalarıyla ilk belediye binasına kavuşmuştur (T. C Devlet Salnamesi (1927-1928), s. 1217). Bu bina, Belediye Çarşısı ile Hatuniye Camii arasında kalan sokakta inşa edilmiştir.

Kahramanmaraş Belediyesi başlangıçta otel olarak inşa edilen ve daha sonra belediye binasına çevrilen mekânda 1978 yılından 2008 yılına kadar faaliyet göstermiştir. 17 Mayıs 2010 tarihinde ise yeni binanın yapımı tamamlanmış ve faaliyete girmiştir. TBMM tarafından 12. 11. 2012 tarihinde kabul edilen 6360 sayılı Kanunla Kahramanmaraş Belediyesi, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi'ne dönüştürülmüştür (Resmî Gazete, 2012: S. 28489). Kahramanmaraş'ta Cumhuriyet Dönemi'nden günümüze kadar görev yapan Kahramanmaraş Belediye Başkanları ise şöyledir (Kahramanmaraş Belediyesi, Belediye Başkanları, 22. 03. 2013):

1. Lütfi Köker (1922-1925),
2. Tevfik Kadıoğlu (1925-1933),
3. Hasan Sukuti Tükel (1933–1939),
4. Ali Ulvi Yetişen (1939-1946),
5. Sait Emirmahmutoğlu (1946–1948; 1963–1967; 1973–1977),
6. Selman Zülkadiroğlu (1948–1950),
7. Ali Kısakürek (1950–1956; 1959–1960),
8. İbrahim Sadi Öztürk (1956-1959; 1967-1969),
9. Orhan Akbay (1960-1962),
10. Ahmet Gümüşlü (1962-1963),
11. Mahmut Karaküçük (1969–1973),
12. Ahmet Uncu (1977-1980),
13. İsa Kalkan (1980-1983),
14. Emin Yalçınkaya (1983-1984),
15. Hacı Ali Özal (1984-1989),
16. Ali Sezal (1989–1994; 1994–1999),
17. Veysi Kaynak (1999),
18. Hanefi Mahçiçek (1999-2002),
19. Mustafa Poyraz (2002- 2014).
20. Fatih Mehmet Erkoç (2014-...)

1. 2. Kahramanmaraş Milletvekilleri ve Siyasi Partiler:

23 Nisan 1920 tarihinde açılan I. Dönem TBMM'nde Maraş'ı milletvekili olarak; Arslan (Toğuzata) Bey, Hasip (Aksüyek) Bey, Paşo Yakup Hamdi (Bozdağ) Bey, Hasan Refet (Seçkin) Efendi, Mehmet Rüştü (Bozkurt) Bey ile İstanbul Mebusanı'ndan gelen Mehmet Tahsin (Hüdayioğlu) Bey temsil etmiştir (Çoker, 1995: s. 737-745).

11 Ağustos 1923 tarihinde toplanan II. Dönem TBMM'de ise Maraş'ı temsil eden milletvekilleri şunlardır: Hacı Mehmet (Erten) Efendi, Mehmet Tahsin (Hüdayioğlu) Bey, Abdülkadir (Emirmahmutoğlu) Bey, Mithat (Alam) Bey, Nurettin (Özdemir) Bey (Öztürk, 1993: s. 591-597).

1 Kasım 1927 tarihinde toplanan III. Dönem TBMM'de Maraş'ı temsil eden milletvekilleri şunlardır: Hacı Mehmet Erten (Hacıhaliloğlu) Efendi, Abdülkadir Emirmahmutoğlu Bey, Yusuf Behçet Gücer Bey, Mithat (Alam) Bey, Nurettin (Özdemir) Bey (Öztürk, 1995: s. 473-478).

4 Mayıs 1931 tarihinde toplanan IV. Dönem TBMM'de Maraş'ı temsil eden milletvekilleri: Abdülkadir Emirmahmutoğlu, Mehmet Erten Bey, Mithat (Alam) Bey, Mehmet Nuri (Ural) Bey'dir (Çoker, 1996: s. 439-442).

1 Mart 1935'te ise Mithat Alam, Mehmet Erten, Kemal Kusun, Hasan Reşit Tankut, Alâaddin Tiridoğlu, Mehmet Nuri Ural Maraş'tan V. Dönem milletvekili seçildiler (Güneş, 2001: s. 553-559).

Atatürk'ün ölümünden sonra 3 Nisan 1939'da açılan VI. Dönem TBMM'ye Maraş'tan Kemâli Beyazıt, Mansur Bozdoğan, Mehmet Erten, Ziya Kayran, Hasan Reşit Tankut milletvekili olarak girdiler.

8 Mart 1943'de açılan VII. Dönem TBMM'de: Kemâli Beyazıt, Hasan Reşit Tankut, Rasih Kaplan, Ahmet Hamdi Tanpınar, Abdullah Yaycıoğlu; 5 Ağustos 1946 tarihinde toplanan VIII. Dönem TBMM'de ise: Kemâli Beyazıt, Hasan Reşit Tankut, Abdullah Yaycıoğlu, Kamil İdil, Emin Soysal ve Rıza Çuhadar yer aldılar (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 5671).

Tek parti döneminde milletvekillerinin listesi ağırlıklı olarak CHP tarafından belirlenmiştir. Seçilen milletvekillerine baktığımızda doğum yerleri Kahramanmaraş olmayan birçok milletvekili vardır. Tek parti döneminde seçilen milletvekillerinden biri olan Abdulkadir Bey ve Tahsin Hudaioğlu aynı zamanda Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında Kahramanmaraş ve Halep temsilcileri olarak görev yapmışlardır (Bağcı, 2006: 114).

14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan Milletvekili Genel Seçiminde: CHP 39. 045, DP 52. 823, Bağımsızlar ise 26. 121 oy almışlardı. DP 6 milletvekili, Bağımsızlar ise

21 Mustafa Ferruh Yazıcıoğlu Maraş İl Yıllıklarında Maraş Valisi olarak yer almamıştır. Bkz. Ali Galip Baltaoğlu, Atatürk Dönemi Valileri (29 Ekim 10-1923 Kasım 1938), Ocak Yayınları, Ankara, 1998, s. 165 ,45.

22 1933 .12 .25 tarihi Mehmet Arif Bey'in emekliye ayrıldığı tarihtir. Bkz: Baltaoğlu, a. g. e., s. 156.

1 milletvekili çıkardılar. 1954 seçimleri sonucunda DP 7 milletvekili çıkarmıştır (TBMM Albümü 23 Nisan 1920-20 Ekim 1991, 1994: s. 4-699; Coşkun, 1995: 122-264). 1957 seçimlerinde DP'den CMP'ye ve CHP'ye önemli oranda oy kayması yaşanmış ve CHP %45, 2 oy alarak dokuz milletvekili çıkartmıştır (Coşkun, 1995: 122-264).

28 Aralık 1960'da Mehmet Şişman Kurucu Meclis üyeliğine seçilmiştir. 1960 darbesiyle kapatılan DP'nin yerine kurulan AP, 1961 Milletvekili Genel Seçimlerinde, Kahramanmaraş'ta DP'nin 1950 ve 1954 seçimlerinde aldığı oy oranlarına yakın bir oy almıştır. CHP 1957 seçimlerine göre altı puanlık bir kayıp yaşamıştır. İl genelindeki oylar AP ve CHP arasında paylaşılmıştır. Milletvekilliklerini AP 4 ve CHP 2 olmak üzere paylaşmışlardır. Aynı gün yapılan Cumhuriyet Senatosu Maraş üyeliğine ise Cenap Aksu, Nedim Evliya (ölümünden sonra Ahmet Tevfik Paksu) seçilmiştir (DİE, Tarihsiz: 78; Maraş İl Yıllığı 1967, 2).

1965 Milletvekili Genel Seçimlerinde AP 3, CHP 2, MP ise 1 milletvekili çıkarmıştır. 5 Haziran 1966'da yapılan Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde: Ahmet Tevfik Paksu; 2 Haziran 1968 Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde ise Adnan Karaküçük ile Hilmi Soydan seçildiler. 1961 ve 1965 seçimlerinde olduğu gibi 1969 seçimlerinde de CHP'nin oy oranı düşmeye devam etmiştir. Maraş'ta CHP %17, 6 oy alarak 2, AP %32 oranında oy alarak 3, Bağımsızlar ise 1 milletvekili çıkartmıştır. 14 Ekim 1973 Milletvekili Genel Seçimlerinde AP 1, CHP 3, MSP 2 ve Demokratik Parti 1 milletvekili çıkarmıştır. 5 Haziran 1977 seçimlerinde AP 2, CHP 3, MHP 1 ve MSP 1 milletvekili çıkarmıştır. Cumhuriyet Senatosu üyeleri ise: Adnan Karaküçük ve Rıza Akgün'dür. 15 Ekim 1981 tarihine Rıfat Bayazıt ve Halit Evliya Danışma Meclisi üyeliğine getirildiler (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 5672-5673).

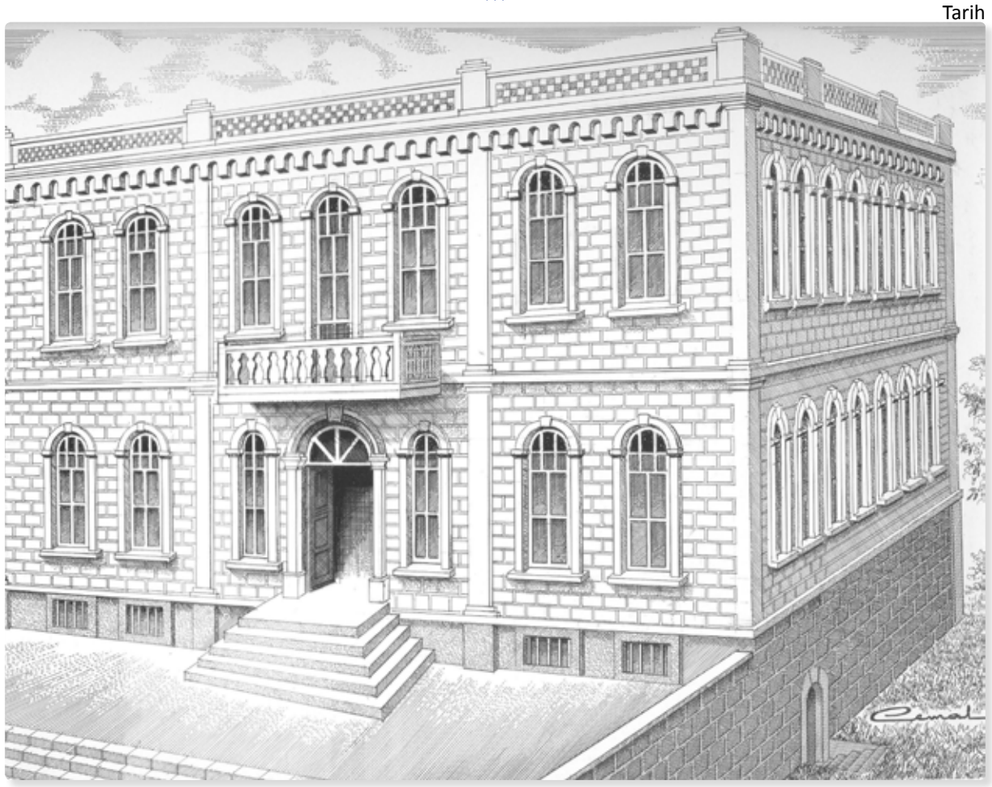
1983 Milletvekili Genel Seçimlerinde Kahramanmaraş'tan ANAP 3, MDP 1 ve HP 2 milletvekili çıkarmıştır. 1987 seçimlerinde Kahramanmaraş milletvekili dağılımı ANAP 4, DYP 2 ve SHP 1 şeklinde gerçekleşmiştir. 1991 Milletvekili Genel Seçimlerinde ise Kahramanmaraş'ta RP 6, DYP 1 milletvekili çıkarmıştır (Coşkun, 1995: 122-264). 1995 seçimlerinde Kahramanmaraş'tan RP 4, DYP 1, ANAP 1 ve CHP 1 milletvekili çıkarmıştır. 1999 seçimlerinde Kahramanmaraş Milletvekilliklerini FP 3, MHP 3, DYP 2, ANAP 1 olmak üzere paylaşmışlardır. 2002 seçimlerinde ise Kahramanmaraş'tan AKP 7, CHP 1 milletvekilliği çıkarmıştı (TBMM Albümü, 1997: 112-114; TBMM Albümü, 1999: 113-115; TBMM Albümü, 2003: 110-112).

2. CUMHURİYET DÖNEMİ KAHRAMANMARAŞ'IN SOSYO-EKONOMİK DURUMU

2. 1. Kahramanmaraş'ta Sosyal Durum:

1925- 1926 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi'ne göre Maraş'ın kazaları ile birlikte toplam nüfusu 155. 831 kişiden meydana gelmekteydi. Maraş merkez kaza dâhilinde kadın ve erkek olmak üzere toplam nüfus 58. 091 kişi olarak tespit edilmiştir (T. C Devlet Salnamesi (1925-1926), s. 832). 1927-1928 yılları için Maraş merkez kazasının nüfusu %20 artış göstererek 70. 000'lere ulaşmıştır (T. C Devlet Salnamesi (1927-1928) : 1215).23 1930 yılına gelindiğinde, Maraş merkez kaza

23 1927 yılı için Devlet İstatistik Enstitüsü verilerinde Maraş nüfusu 000 .26 olarak görülmektedir. Ancak rakamın merkez kazaya mı yoksa genele mi ait olduğu belirtilmemiştir. Verilen rakam hiçbir kaynaktaki verilerle uyuşmamaktadır. Bkz. Cem Behar, Osmanlı İmparatorluğunun ve Türkiye'nin Nüfusu, 1927-1500, Ankara 2003, s. 33.

Tarihi Belediye Binası

nüfusunun 71. 182 olduğu anlaşılmaktadır. Maraş Resmi Vilayet gazetesinin 24 Ekim 1935 tarihli sayısında 1935 yılında Maraş il nüfusu 184. 958 olarak verilmiştir. Ancak aynı gazetenin 10 Haziran 1937 tarihli sayısında ise Maraş nüfusunun 94. 028'i kadın, 95. 542'si ise erkek olmak üzere 189. 750 kişi olarak tespit edilmiştir (Maraş, 24 Ekim 1935: s. 1; Maraş, 10 Haziran 1937: s. 3). Bir diğer kaynakta ise Maraş merkez kaza nüfusu 188. 877 olarak verilmektedir (Kanadıkırık, 1971: s. 383).

Kahramanmaraş'ın nüfusu 1927-1950 döneminde %55 oranında bir artış göstermiştir. 1950 yılında il nüfusu 288. 843, 1960'da 389. 857, 1970'de 528. 982, 1980'de 738. 032, 1990'da 892. 952 ve 2000 yılında ise 1. 002. 384'e yükselmiştir (DİE, 2002: s. 43-45). 2000 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre Merkez İlce şehir nüfusu 326. 198, il genelinin toplam nüfusu ise, 1. 002. 384'tur. Nüfusun %46. 53'ü köy ve kasabalarda geriye kalan %53. 47'si şehirlerde yaşamaktadır. İl genelinde kilometrekareye düşen insan sayısı 70 kişidir. Kahramanmaraş il merkezleri nüfus büyüklüğüne göre Türkiye'nin on yedinci ilidir. İllerin nüfus büyüklüğüne göre Türkiye'nin on sekizinci büyük ilidir (Valilik Brifingi, 2005: 2).

Türkiye'nin birçok yerinde olduğu gibi Maraş'ta da yapılan inkılâplara karşı çıkanlar oldu. Özellikle, 25 Kasım 1925 günü TBMM tarafından kabul edilen şapka giyilmesi konusundaki kanunun Kahramanmaraş'a tebliğ edilmesiyle birlikte başlayan memnuniyetsizlik, bir dizi yargılama sürecini de beraberinde getirmiştir. Ankara'da yapılan yargılamalardan sonra, 2. Ankara İstiklâl Mahkemesi'nin 22 nolu kararına göre, şapka kanununa karşı gelen Maraş halkı içerisinden; 7 kişi idam cezası, 4 kişi mallarına el koyma cezası, 9 kişi on sene küreğe mahkûmiyet, 1 kişi de üç sene küreğe mahkûmiyet cezası almıştır. 44 kişinin beraat ettiği bu yargılamalar şehir

için de oldukça zor bir süreç olmuştur (Eyicil, 2009: 370-392).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Maraş ve çevresinde meydana gelen asayiş olaylarının büyük bir kısmı Takrir-i Sükûn Kanunu'na aykırı olduğu için İstiklâl Mahkemeleri'ne sevk edilmiştir. Adı geçen yıllarda Maraş ve Osmaniye Vilayetleri civarında eşkıyalık eden, tecavüzde bulunan ve dükkân basıp mal gasp eden Kürd Ahmet ve Kör Ökkeş gibi pek çok eşkıyanın Takrir-i Sükûn Kanunu gereği İstiklâl Mahkemesi'ne sevk edilmeleri uygun görülmüştür (BCA, Fon: 030. 0. 18. 01. 01, Yer No: 014. 47. 13. 001).

1975 yılından itibaren Türkiye'de başlayan anarşik olaylar, Maraş'ta da etkisini göstermiştir. Türkiye'yi parçalamak isteyen dış mihrakların tezgâhları sonucu 22-26 Aralık 1978'de Kahramanmaraş'ta tarihe "Maraş Olayları" diye geçen karışıklık meydana geldi. Alevi-Sünni ayrığının körüklenmesi sonucunda çıkan şiddet olaylarında 105 kişi hayatını kaybetmiş ve 176 kişi de yaralanmıştır (Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000, s. 452).

2. 2. Kahramanmaraş'ta Ekonomik Durum:

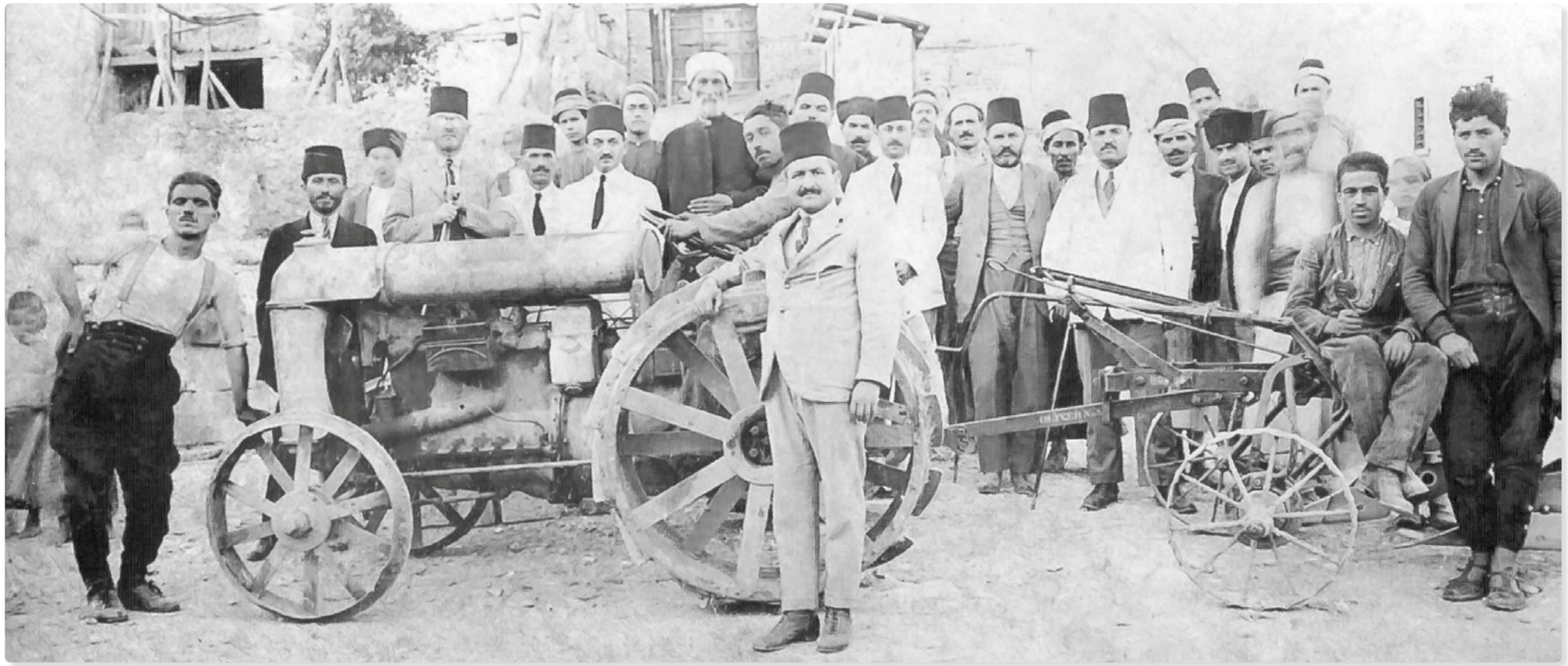
1925-1926 yıllarında Maraş'ta ziraata elverişli topraklarının genişliği 398. 078 dönüm olarak tespit edilmiş, Maraş merkez kazasında ekilen ürünlerin dönüme göre dağılımına bakıldığında; yıllık 9. 125 dönümlük araziye çeltik, 56. 000 dönüme hububat ve 11. 000 dönümlük alana da pamuk ve sebze ekildiği görülmektedir. Merkez kazada 90. 000 dönüm bağ ve 16. 000 dönüm meyve bahçesi bulunduğu tespit edilmiştir (T. C. Devlet Salnamesi 1925-1926: s. 830). 1928-1937 yılları arasında en fazla ekimi yapılan ürün tahıllar olmuştur. Bu dönemde Sınaî bitki ekimi yok denecek kadar az yapılmıştır. 1 Eylül 1936 tarihinde İzmir'de açılan sergiye Maraş Ticaret Odası bir stant hazırlamıştır. Maraş standını ilk gün gezen Başbakan İsmet İnönü, şehirden gönderilen ürünleri tetkik ederek çok beğenmiş ve "aferin Maraşlılara" sözleri ile şehri takdir ettiğini bildirmiştir. İzmir pavyonunda yer alan Maraş sergisi, sadece başbakan tarafından değil ilgili herkes tarafından çok beğenilmiş ve altın madalya ile ödüllendirilmiştir (Maraş, 10 Eylül 1936, s. 1; 1 Ekim 1936, s. 6).

Demokrat Parti Dönemi ile 1950'li yıllardan itibaren Kahramanmaraş'ta çiftçilik modern usullerle yapılmaya başlanmıştır. Bu yıllardan sonra Kahramanmaraş'a traktörler, patozlar, kötenler, biçerdöverler, gelmeye başlamıştır. Ziraat Bankası'nın çiftçilere vermiş olduğu kredi miktarları arttırılmış, iş yapmak isteyen müteşebbislere bol miktarda kredi verilmeye başlanmıştır (Dedeoğlu, 1996a: 112). Kahramanmaraş ilindeki sektörel gelişmeye baktığımızda, 1980'den bu yana tarım sektörünün önemi düşerken, sanayi ve hizmet sektörlerinin önemi artmaktadır (Bağcı, 2006: s. 120).

1928-1935 yılları arası Maraş'ın hayvancılık faaliyetine bakıldığında il içerisinde en fazla yetiştirilen hayvanın 188. 700 baş ile keçi ve 78. 700 baş ile koyun olduğu görülmektedir. Keçinin daha fazla yetiştirilmesinde etinin ve sütünün tercih edilmesinin yanısıra, sığırın bölge şartlarına daha az uyum sağlaması da önemli rol oynamaktadır (Gümüşalan, 2011: s. 242). Kahramanmaraş'ta 1950'lerden 1960'ların ortalarına doğru hızla büyüyen hayvan varlığı, bu tarihten sonra yüksek gelir getiren sanayi bitkilerinin üretiminin yaygınlaşmasıyla gerilemeye başlamıştır (Yurt Ansiklopedisi, s. 5692). Kahramanmaraş'ta hayvancılıkla ilgili ilk ciddi kuruluş çalışması Tarım Bakanlığı Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak 1952 yılında kurulmasına karar verilen Kahramanmaraş İnekhanesi'dir. Bu kuruluş ancak 1958 yılında faaliyete

Minyatür: Ahmet Akkurt

Cumhuriyetin ilk yıllarında Maraş'a traktörün gelişi

geçebilmiştir (K. Maraş İl Yıllığı 1973, s. 337).

Cumhuriyet'in ilanından sonra Kahramanmaraş'ta da ekonomik değişimler kendisini gösterdi. Özel sektörün bir takım yetersizlikleri, sanayileşme çabalarında devlet teşvikini gerekli kılmıştır. O döneme ildeki yatırımlar daha çok tarıma dayalı ve katma değeri düşük alanlarda olmuştur. Kahramanmaraş'ta o yıllarda imalat sanayi çok az gelişme göstermiştir. Bu dönemde genellikle birkaç kişiden oluşan küçük aile işletmeleri bulunmaktadır (Çelik, 1999: 50). 1925-1926 yıllarında Maraş merkezde un fabrikası ve elektrik üreten bir fabrikanın varlığından söz edilmektedir (T. C. Devlet Salnamesi 1925-1926, s. 832). 1927-1928 yıllarına gelindiğinde ise Maraş merkez kazada çeltik fabrikası ve elektrik üreten bir fabrikanın olduğu bildirilmektedir. Cumhuriyetin ilanından önce şehirde 2 tane pamuk fabrikası olduğu kayıtlarda yer almasına rağmen anılan tarihlerde bahsi geçmemektedir (T. C. Devlet Salnamesi 1927-1928, s. 1213). İcra Vekilleri Heyeti'nin 2. 11. 1924 tarihinde çıkardığı bir kararname ile 120. 000 lira maliyet ile Maraş Çeltik Fabrikası kurulmuştur (BCA, Fon: 030. 18. 1. 1. Yer No: 11. 54. 1). Yine 1924 tarihinde Maraş'ta bir çırçırlama fabrikasının bulunduğundan da söz edilmektedir (Yalçın, 1999: 98). Maraş'ın o yıllarda ilk ve tek büyük sanayi tesisi olan çeltik fabrikası 1925 yılında Ticaret Vekâletinin yardımlarıyla yerli bir anonim şirket tarafından kurulmuştur (Dedeoğlu, 1996a: s. 68). Fabrikanın hisselerinin çoğu devlete ait olduğu için 1938 yılında Sümerbank tarafından idare edilmeye başlanmıştır (Gümüşalan, 2012, s. 252). 1934 yılının Eylül ayında, çeltik fabrikasını kuran anonim şirket tarafından kurulan un fabrikası da Sümerbank tarafından işletilmiştir. Fabrika, makinelerinin teknolojisi ve yeniliği bakımından Maraş'ın en modern fabrikası olmuştur (Maraş 28 Ağustos 1934, S. 51, s. 1; Maraş 17 Mart 1938, S. 231-92, s. 3).

Cumhuriyet'in ilanından 1950'li yıllara kadar Kahramanmaraş'ta endüstri alanında pek bir değişiklik olmamış, daha çok el emeğine dayanan atölye tipi endüstri (oymacılık, kuyumculuk, bakırcılık vs.) varlığını sürdürmüştür (Gürbüz, 2001: 194). 1950'den sonra il yollarının yapılması ile ulaşım imkânlarının doğması, Ceyhan nehrinden enerji sağlanması, gerileyen ticaret ve sanayi hayatını yeniden canlandırmaya başlamıştır. İskenderun, Kahramanmaraş, Malatya, Erzurum, Kahramanmaraş-Adana, Kahramanmaraş-Gaziantep asfalt yollarının yapılıp trafiğe açılması, 1948 yılında Kahramanmaraş'ın Haydarpaşa-Kurtalan demiryoluna bağlanması, Kahramanmaraş'ın ticari ve ekonomik hayatını etkilemiş, gelişmesini hızlandırmıştır (Bağcı, 2006, s. 117). Kahramanmaraş'ta büyük endüstri kuruluşlarının ilki 1952 yılında üretime gecen Güven metal endüstri fabrikasıdır. 1962'de ikinci bir un fabrikası ve ilk yağ fabrikası işletmeye açılmıştır. 1965 yılında Öziş Levha bakır endüstri fabrikası açılmıştır (Gürbüz, 2001: 194; Yalçın, 1999, 98).

Kahramanmaraş'ta sanayi tarihinin gerçek anlamda 1955 yılında başladığını söyleyebiliriz. Bu yıl 4 milyon TL sermaye ile Kahramanmaraş Pamuklu Dokuma Sanayi T. A. Ş. kurulmuş, inşası ve makine montajları sonucu 12 Şubat 1965 tarihinde işletmeye açılmıştır (Öztürk ve Ozan, 2004: 5). 1970'lerdeki gelişme Kahramanmaraş ilinin 1968'de kalkınmada öncelikli yöreler kapsamına alınmasına ve bundan da önemlisi Afşin-Elbistan Termik Santralının yapımına başlanmasına bağlıdır. (Yurt Ansiklopedisi, 1982-1983: 5720). Maraş'ın Elbistan ve Afşin Kazalarında bulunan linyit kömürü havzası ülke çapında çok önemli bir yer tutmaktadır. Bölgede bulunan linyit filizinin Türkiye'deki mevcut kömürün üç katı olduğu yetkililer tarafından 1933 yılında bildirilmiştir (Dedeoğlu, 1996a: 81). Ancak bu bölgede bulunan madenler yıllar sonra değerlendirilmiş ve Afşin- Elbistan Termik Santralı 1973 yılında yapılmaya başlanmış, 1984 yılında ise ilk ünitesi ile üretime başlamıştır. Bu santral Türkiye'nin en büyük termik santrali olma özelliğine sahip olup bölgedeki pek çok kişiye iş imkânı sağlamıştır (Gümüşalan, 2012: 250). Kahramanmaraş'ta 1972 yılında Marteks İplik Fabrikası kurulmuş, 1975 yılında kurulan Pişkinler İplik Fabrikası ise 1979 yılında Sabancı Grubu'na devredilerek Bossa AŞ. adını almıştır. Bu fabrikalar Kahramanmaraş'ta tekstil sektörünün temelini oluşturmuştur (Özturk- Ozan, 2004: 5). 1975'te Elbistan'da ilk şeker fabrikası üretime başlamıştır. 1980 sonrası verilen teşviklerle özel sektör tarafından acılan tekstil, tuğla, un, yem, pamuk ve ayçiçeği yağı, kâğıt, metal ve madeni eşya

ile orman ürünleri fabrikalarıyla il sanayii bugünkü düzeyine gelmiştir (Yalçın, 1999: 98).

Kahramanmaraş'ta gerçek anlamda özel sektör yatırımları 1984 yılında başlamıştır. Son dönemlerde tekstil, çelik ve diğer sektörlerdeki sanayileşme sureci ve Anadolu Kaplanları diye anılan illerden biri olan Kahramanmaraş; Türkiye'nin sanayileşmiş diğer illeri gibi, nüfus artışı, göç ve kentleşmeye bağlı sorunları yaşayan kentlerden biridir (Yıldırım-Taş, 2004: 1442). Sanayileşmeyle beraber sosyo-ekonomik yapıda değişiklik yaşanırken, sanayileşmenin yoğunlaşması nedeniyle bir takım sorunlar ortaya çıkmıştır. Hızlı nüfus artışı, kentleşme, sanayi yatırımları ve gelir dağılımının bölgeler arası dengesizliği, gelişmekte olan Kahramanmaraş'ta belirgin göstergelerdir. Sanayi ve ticaretin kentte yoğunlaşması köy nüfusunun şehre göçünü hızlandırmış bunun sonucu olarak kent ile köy arası başlayan ekonomik, sosyal ve kültürel farklılaşma giderek artmış, konut altyapı yetersizliği özellikle de Kahramanmaraş'ta son yıllarda görülen çok büyük hava ve cevre kirliliği sorunları ortaya çıkmaya başlamıştır (Dedeoğlu, 1996b: 104). 1996 yılında yapılan illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında Kahramanmaraş sosyo-ekonomik gelişmişlik acısından ellinci sırada yer almaktadır (Bağcı, 2006: 120).

Kahramanmaraş'ta kurulan "Elektrik Fabrikası" için gerekli olan enerji odun ve kömürden sağlanmıştır. Santralden elde edilen enerji çeltik ve un fabrikası için kullanıldığı gibi şehrin aydınlatılmasında da yararlanılmıştır (T. C. Devlet Salnamesi 1925-1926, s. 832; 1927-1928, s. 1213; Maraş, 17 Mart 1938, S. 231-92, s. 3). 1935 yılında Maraş'a elektriğin getirilmesi konusunda Maraş Vilayet Kongresi tarafından hazırlanan bir raporda; Maraş'a elektriğin girmesi yarı medeniyetin de girmesi şeklinde değerlendirilmiş ve şehrin aydınlatılmasıyla ilgili olan projelerin ve fenni keşiflerin belediye tarafından Simens Şirketine yaptırıldığı açıklanmıştır (BCA, Fon: 490. 0. 1 Yer No: 496. 1997. 3). Uzun yıllar jeneratörler sayesinde kısmen elektrik enerjisini kullanan şehir, ilk defa 1940 yılında Pınarbaşı'na kurulan hidroelektrik santrali ile aydınlatılmıştır. Bu santral 1958 yılına kadar Maraş'ın elektrik ihtiyacını karşılamıştır (Dedeoğlu, 1996a: 75).

Maraş'ta ilk kurulan banka, 1889-1890 yılında açılan Maraş Ziraat Bankası şubesi olmuştur. Bu şube uzun yıllar Maraş'ın tek bankası olarak hizmet vermiştir. Diğer bankalar ve şubelerinin kuruluşu ise 1940'lı yıllardan sonra olmuştur. 1996 yılı itibari ile Maraş'ta 30 yakın devlet ve özel banka şubeleri mevcuttur (Dedeoğlu, 1996a: 90).

Maraş Ticaret ve Sanayi Odası 1926 yılında kurulmuştur. Kurulduğu günlerde kadrosu sadece bir kâtipten ibaret olan Ticaret ve Sanayi Odası, faaliyetlerini küçük bir odada zaman zamanda kiralık bürolarda devam ettirmiştir (Maraş İl Yıllığı 1967: 238). Maraş'ta gelişmiş olan kooperatif türleri genellikle sanayi bitkilerinin üretim ve satışında etkinliği olan Tarım Kredi ve Tarım Satış Kooperatifleridir. 1935 yılında Maraş'ta 101 ortağı olan bir tek Tarım ve Kredi Kooperatifi vardı. 1945 yılına kadar da şehirde başka Tarım ve Kredi Kooperatifi kurulmamıştır. İldeki tarım satış kooperatiflerinin bağlı olduğu birlik, 1968 yılında kurulan, Güneydoğu Bakliyat Kırmızıbiber Zeytin ve Mamulleri Üzüm ve Mamulleri Tarım Satış Kooperatif Birlikleridir (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 5719).

KAYNAKÇA:

BAĞCI, H., 2006. Kahramanmaraş'ta Siyasal Değişme 1950-2004, KSÜ. Sosyal Bilimler **Enstitüsü** Kamu Yönetimi Anabilim dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.

BALTAOĞLU, A. G., 1998. Atatürk Dönemi Valileri (29 Ekim 1923-10 Kasım 1938), Ocak Yayınları, Ankara.

BCA, Fon No: 490. 0. 1 Yer No: 496. 1997. 3

BCA, Fon No: 490. 1. 0. 0, Yer No: 496. 1997. 5.

BCA, Fon No: 030. 18. 1. 1. Yer No: 11. 54. 1.

BEHAR, C., 2003. Osmanlı İmparatorluğunun ve Türkiye'nin Nüfusu, 1500-1927, Ankara.

CAVLAK, T., 1990. Cumhuriyet Döneminde İdari Taksimat ve Mülki Teşkilat (1923-1950), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

COŞKUN, S., 1995. Türkiye'de Politika (1920-1995), Cem Yayınevi, İstanbul.

Cumhuriyet Ansiklopedisi (1923-2000), C. 3 (1961-1980), YKY, İstanbul.

ÇABUK, Mustafa, 2008. Maraş'ta Misyoner Faaliyetleri ve Misyoner Okulları, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş.

ÇELİK, A., 1999. Kahramanmaraş'ta Girişimcilik Kültürü Araştırması, Kahramanmaraş

ÇOKER, F., 1995. Türk Parlamento Tarihi, I. Dönem, C. III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara.

ÇOKER, F., 1996. Türk Parlamento Tarihi, IV. Dönem, C. II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara.

D. İ. E., (Devlet İstatistik Enstitüsü), İstatistik Göstergeler 1923-2002, Ankara.

D. İ. E., Tarihsiz. Cumhuriyetten Günümüze Milletvekili Seçimleri 1923–2002, Ankara.

DEDEOĞLU, M., 1996a. Dünden Bugüne Kahramanmaraş, Lazer Ofset Matbaa Tesisleri, Ankara.

DEDEOĞLU, M., 1996b. Kahramanmaraş Ekonomisi, Lazer Ofset Matbaa Tesisleri, Ankara.

DİE., 2002a 2000 Genel Nüfus Sayımı Kahramanmaraş, Ankara.

EYİCİL, A., 2009. Yakın Çağda Kahramanmaraş, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş.

GÜMÜŞALAN, N., 2012. XX. Yüzyılın İlk Yarısında Maraş (1908-1938), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Konya.

GÜNEŞ, İ., Türk Parlamento Tarihi, V. Dönem, C. II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara.

GÜRBÜZ, M., 2001. Kahramanmaraş Merkez İlçe'nin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası, T. C. Kahramanmaraş Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları No: 2, Kahramanmaraş.

Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulâsası, 1936. Ulus Basımevi, Ankara.

HORASAN, H. Y., 1992. Kahramanmaraş'ı Tanıyalım, Özkan Matbaacılık, Ankara.

http: //www. kahramanmaras. bel. tr/kurumsal/belediye-baskanlari. Erişim Tarihi: 22. 03. 2013.

http: //www. kahramanmaras. gov. tr Erişim Tarihi: 22. 03. 2013.

Kahramanmaraş İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim, 1998. Haz. Kahramanmaraş İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Kahramanmaraş.

KANADIKIRIK, E., 1971. "Maraş'ta Nüfus Hareketleri", Ankara Üniversitesi, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Coğrafya Araştırmaları Dergisi, S. 3-4, Ankara.

KOÇ, K., 2010. Kahramanmaraş'ta Sosyal Hayatın Fiziki Yapıya Etkisi, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş.

Maraş İl Yıllığı 1967, Dönmez Ofset, Ankara.

Maraş Vilayet Gazetesi, 28 Ağustos 1934, S. 51, s. 1.

Maraş Vilayet Gazetesi, 4 Eylül 1934, S. 52, s. 1

Maraş Vilayet Gazetesi, 24 Ekim 1935, S. 109, s. 1.

Maraş Vilayet Gazetesi, 4 Haziran 1936, S. 40/1, s. 1

Maraş Vilayet Gazetesi, 10 Eylül 1936, S. 154-15, s. 1.

Maraş Vilayet Gazetesi, 1 Ekim 1936, S. 157-18, s. 6.

Maraş Vilayet Gazetesi, 10 Haziran 1937, S. 191-52, s. 3.

Maraş Vilayet Gazetesi, 17 Mart 1938, S. 231-92, s. 3.

Maraş Vilayet Gazetesi, 1 Temmuz 1938, S. 249, s. 1.

Maraş Vilayet Gazetesi, 3 Temmuz 1938: 1.

ÖZTURK, A-OZAN, E., 2004. "Kahramanmaraş'ta Sanayinin Tarihsel Gelişimi", Kahramanmaraş Der. -Kahramanmaraş Belediyesi, II. Kahramanmaraş Sempozyumu, Kahramanmaraş.

ÖZTÜRK, K., Türk Parlamento Tarihi, II. Dönem C. III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara.

ÖZTÜRK, K., Türk Parlamento Tarihi, III. Dönem C. III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara.

Resmî Gazete, 12. 11. 1012 tarih ve 6360 sayılı, On Üç ilde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 6 Aralık 2012, S. 28489.

T. C. Kahramanmaraş Valiliği, Cumhuriyetin 50. Yılında Kahramanmaraş İl Yıllığı 1973.

T. C. Devlet Salnamesi (1925-1926), 1926. İstanbul Matbaa-i Amire, İstanbul.

T. C. Devlet Salnamesi (1927-1928), 1927. İstanbul Matbaa-i Amire, İstanbul.

T. C. Devlet Yıllığı (1928-1929), 1929. İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul.

T. C. Devlet Yıllığı (1928-1929), 1930. İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul.

T. C. Kahramanmaraş Valiliği İl Brifingi 2005, Kahramanmaraş.

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri 1839-1924, 2011. Haz. Mehmet Ö. Alkan, Tarihi İstatistikler Dizisi, C. 6, Ankara.

TBMM Albümü 23 Nisan 1920-20 Ekim 1991, 1994.

TBMM Albümü, Aralık 1997. 20. Dönem, 2. Baskı.

TBMM Albümü, Ekim 1999. 21. Dönem, 2. Baskı.

TBMM Albümü, Şubat 2003. 22. Dönem, 1. Baskı.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2001, "Kahramanmaraş", C. 24, İstanbul.

YALÇIN, O. F., 1999. "Kahramanmaraş'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı", Der. : M. T. Ongun, Anadolu'da Hızla Sanayileşen Kentler: Kahramanmaraş Örneği, Altıncı Ulusal İktisat Sempozyumu 5-7 Kasım 1998, Türkiye Ekonomi Kurumu, Ankara.

YILDIRIM, U- TAŞ, İ, E., 2004. "Kahramanmaraş'ta Sanayileşme ve Kentleşmenin Çevresel Etkileri", Kahramanmaraş Der. -Kahramanmaraş Belediyesi, I. Kahramanmaraş Sempozyumu, 2004 Kahramanmaraş.

YURT Ansiklopedisi, "K. Maraş", 8. Cilt, 1982-1983. Anadolu Yayıncılık, İstanbul.

II.Bölüm
Kahramanmaraş İlinin Coğrafi Özellikleri

Fotoğraf: Mehmet Kırmızıkaya

KAHRAMANMARAŞ İLİNİN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÜRBÜZ
KSÜ Öğretim Üyesi

1. Coğrafi Konum

Kahramanmaraş ili Türkiye'nin güneyinde, Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü'nde, 37° 11' ve 38° 36' kuzey paralelleri ile 36° 15' ve 37° 42' doğu meridyenleri arasında yer almaktadır. Kahramanmaraş, kuzeyden Sivas, kuzeydoğudan Malatya, doğudan Adıyaman, güneyden Gaziantep, batıdan Adana ve Osmaniye ve kuzeybatıdan Kayseri illeri ile çevrilidir (**Şekil• 1**). Kahramanmaraş 14.525 km2 yüzölçümü ile alan büyüklüğü bakımından Türkiye'nin on ikinci ilidir.

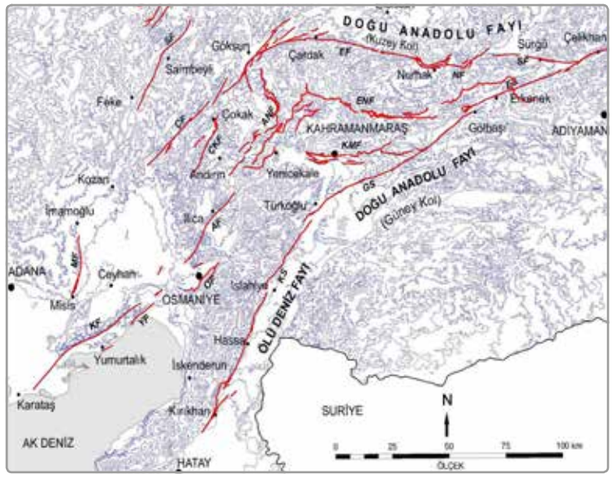

Şekil• 1
Kahramanmaraş ili lokasyon haritası

2. Fiziki Coğrafya Özellikleri

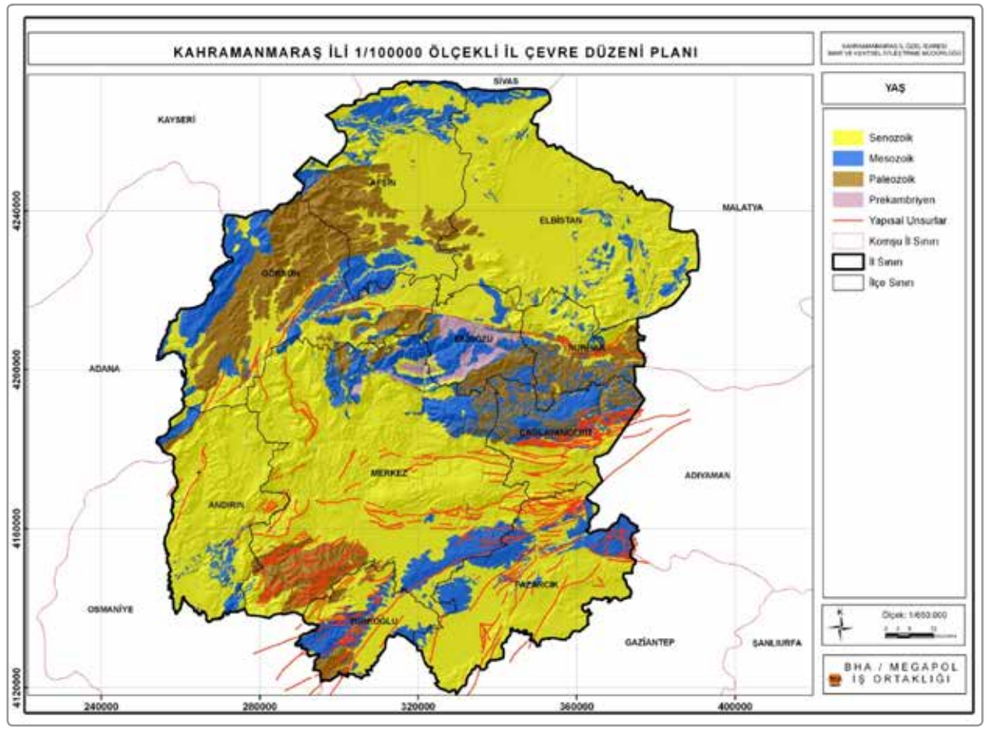
a) Jeoloji ve jeomorfoloji

Kahramanmaraş ve çevresi morfotektonik açıdan Anadolu levhası ile Arabistan levhasının çarpışma etkilerini yansıtır (İmamoğlu, 1993:15). Bu çarpışma sonrasında kuzey-güney yönlü sıkışmalar nedeniyle faylar (Doğu Anadolu ve Ölü Deniz Fayı) ve kıvrımlar oluşmuştur (**Şekil• 2**). Ayrıca bu bölgede Güneydoğu Kıvrım Kuşağı ile Doğu Toros Orojenik Kuşağı ve Amanoslar gibi farklı tektonik birlikler birbirleriyle karşılaşmıştır (Yüngül, 1951:11). Bu özelliklerin yanında akarsuların aşınım ve birikim şekillerinin de etkisiyle Kahramanmaraş ili jeolojik ve jeomorfolojik özellikler bakımından çok karmaşık ve çeşitlilik arz etmektedir.

Şekil• 2
Kahramanmaraş ve çevresindeki aktif fay haritası (Kaynak: MTA, 2008: 4)

Kahramanmaraş'ta yer alan antiklinaller Eosen yaşlı kireç taşlarından oluşmuş doğu-batı doğrultulu uzanan yüksek dağlardır. Senklinaller ise Miyosen yaşlı birimler tarafından doldurulmuştur. Engizek dağından itibaren Kahramanmaraş'ın kuzeyinde karmaşık ve yükseltinin fazla olduğu kütleler Miyosene ait formasyonlardır. Kahramanmaraş'ın güneyinde ise Üst Kretase ve Miyosen yaşlı kütlelerle, Arabistan levhasına ait kütleler birbirine karışık halde bulunurlar (Temizel, 2005:16). Kahramanmaraş ve çevresi ana

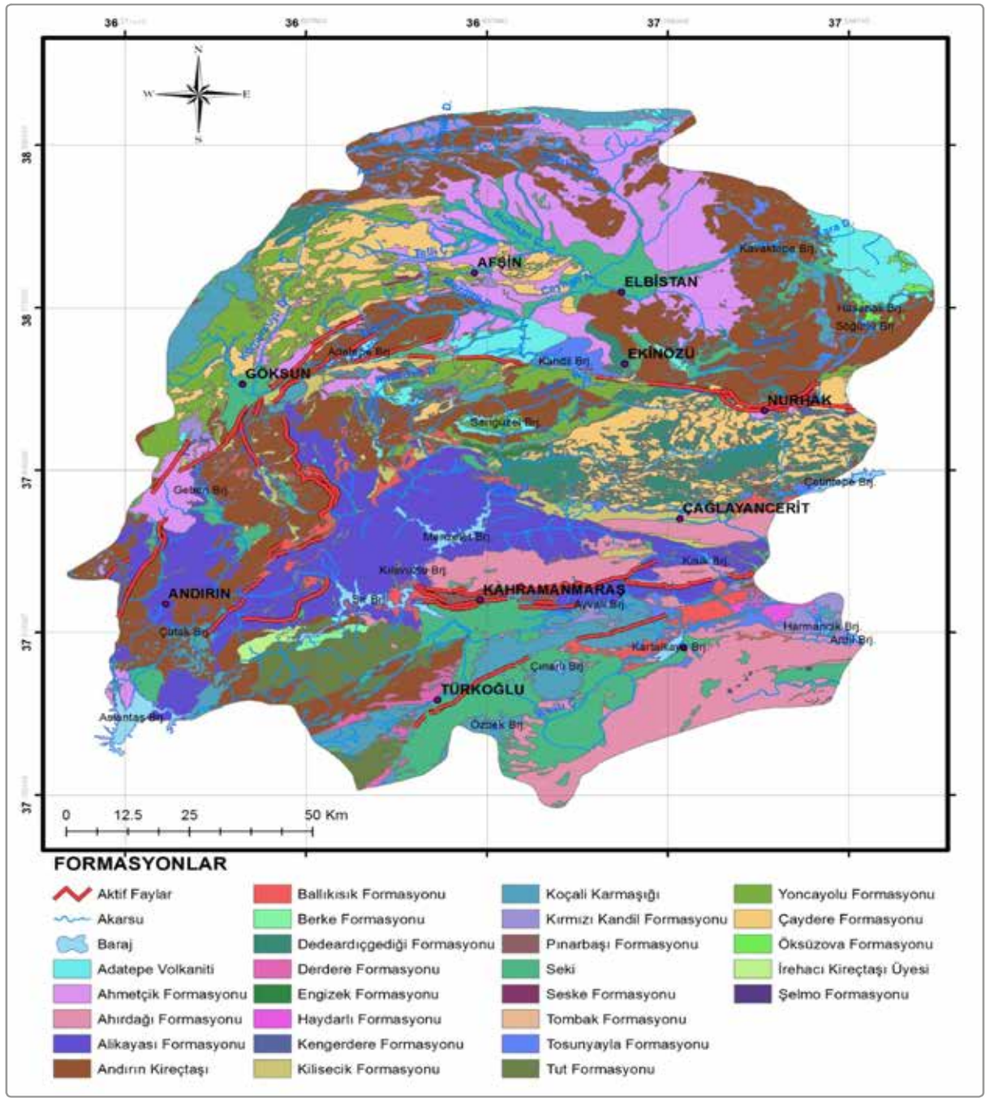

Şekil• 3
Kahramanmaraş ili jeolojik yaş haritası (Kahramanmaraş İl Özel İdaresi, 2011)

yapısal özelliklerini Üst Kretase'da (100 milyon yıl önce) meydana gelen orojenik hareketler sonucunda almıştır (Korkmaz, 2001:176). Kormaz'ın verdiği bilgilere göre; bölgede Miosen'e kadar etkili olan Orta Alpin Orojenezi Palojen yaşlı birimlerin kıvrımlanmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda bazı alanlar yükselerek karasallaşmış ve bazı dağların (Ahır Dağı) oluşmasına neden olmuştur. Genç Alpin Orojenezi dağlık alanlar ile havza tabanları arasında çeşitli yükselti kademelerinde plato sahaları oluşturmuştur. Üst Miosen sonrası oluşan havza tabanları Piliosen'de göl suları tarafından doldurulmuştur. Pilio–Kuaterner'deki epirojenik yükselme sonucunda Ceyhan Irmağı'nın yatağını derinleştirmesiyle bu göllerin suları çekilmiş ve bugünkü ovalar ortaya çıkmıştır.

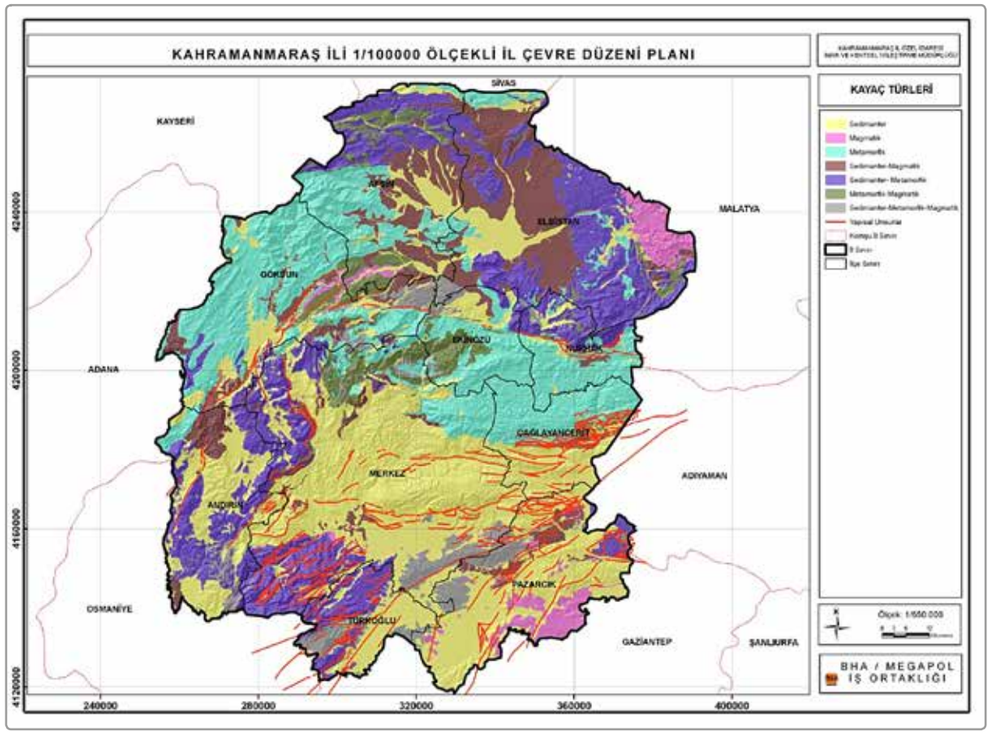
Kahramanmaraş ilinin arazisi jeolojik yaş açısından değerlendirildiğinde; en yoğun olarak Senozoik yaşlı arazilerin olduğu, bunu Mesozoik ve Paleozoik yaşlı arazilerin takip ettiği, çok az olarak da Prekamriyen arazilerinin bulunduğu görülmektedir (**Şekil• 3**). En yaşlı Prekambrien arazilerinin azda olsa Berit Dağlarında bulunduğu görülmektedir. Paleozoik yaşlı birimlerin Göksun'daki Tahtalı ve Binboğa dağlarında, güneydeki Amanoslarda, Engizek ve Berit dağlarında yer aldığı belirlenmiştir. Mesozoik yaşlı birimlerin güneyde Türkoğlu-Pazarcık arasında, orta alanda Çağlayancerit-Ekinözü civarında, kuzeyde Göksun-Afşin hattının kuzeyinde bulunduğu görülmektedir. Seneozik yaşlı araziler ise Andırın, Kahramanmaraş Merkez ve Elbistan havzalarında ovalık alanlarda yoğun olarak dağılmaktadır.

Kahramanmaraş ili sınırları içerisindeki kayaçlar Stratigrafik sıraya göre yaşlıdan gence doğru; Paleozoyik yaşlı çeşitli şistler ve mermerlerden oluşan Keban-Malatya metamorfitleri, Triyas-Alt Kretase yaşlı şist mermer ve kristalize kireçtaşlarından oluşan Binboğa metamorfitleri, Üst Jura-Alt

Kretase yaşlı ofiyolitik kayaçlardan oluşan Koçali karmaşığı, düzenli ofiyolitik istif özelliği sunan Üst Jura-Alt Kretase yaşlı tabakalı izotrop gabro, levha dayk karmaşığı ile volkano sedimenterlerden oluşan Göksu ofiyoliti, Senomaniyen-Santoniyen yaşlı çakıltaşı, kumtaşı, kiltaşı, marn, silisifiye kireçtaşlarından oluşan Karadut karmaşığı, Alt Eosen yaşlı çakıltaşı, kumtaşı, marnlardan oluşan Gercüş formasyonu, Alt-Orta Eosen yaşlı dolomitik-çörtlü kireçtaşlarından oluşan Hoya-Kavalköy formasyonu, Orta Eosen yaşlı tebeşirli kireçtaşlarından oluşan Gaziantep formasyonu, Orta Eosen yaşlı volkano sedimanter kayaçlardan oluşan Maden karmaşığı, Üst Miyosen yaşlı çakıltaşı-kumtaşı-kiltaşı ardalanmasından oluşan Kuzgun formasyonu, Üst Miyosen-Pliyosen yaşlı olivinli plato bazaltlarından oluşan Yavuzeli bazaltları ile Üst Miyosen-Pliyosen yaşlı kaba kırıntılı gölsel kireçtaşlarından oluşan Ahmetçik formasyonu yer alır (Kahramanmaraş Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011:13) (**Şekil• 4**).

Şekil• 4
Kahramanmaraş ili jeolojik formasyon haritası (Kahramanmaraş İl Çevre Orman Müdürlüğü)

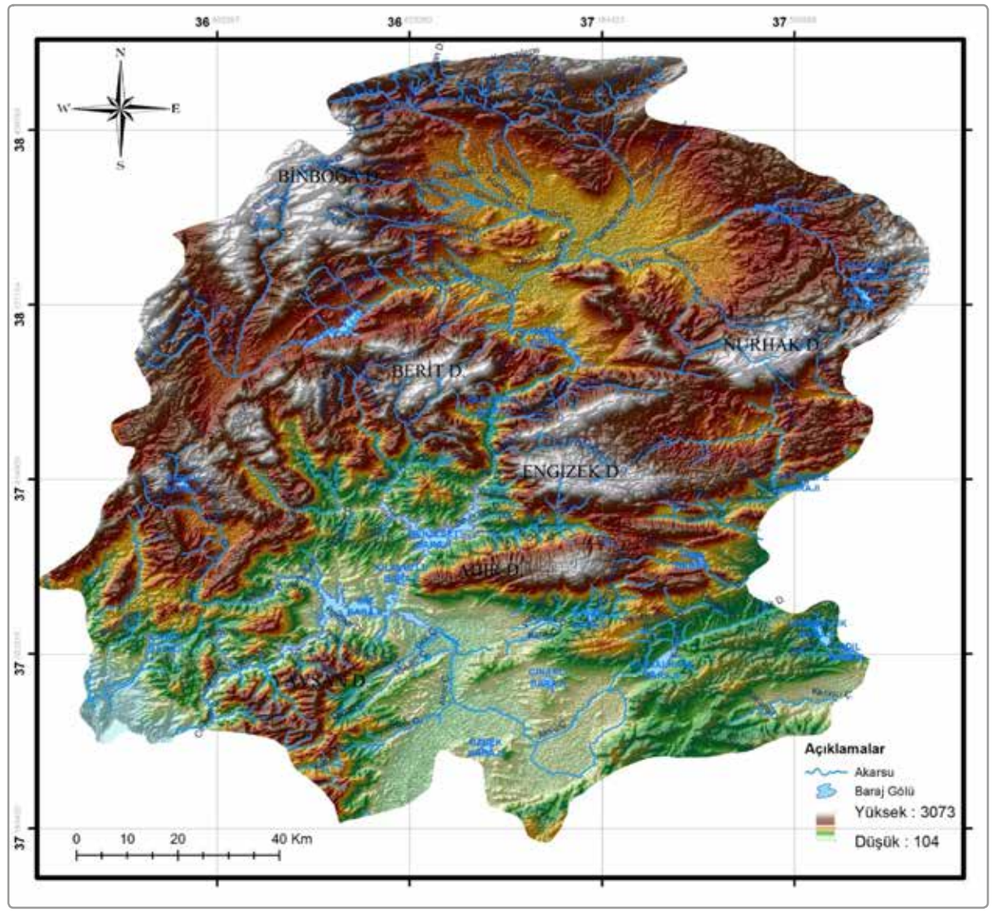
Şekil• 5
Kahramanmaraş ili kayaç türleri haritası (Kahramanmaraş İl Özel İdaresi, 2011)

Kahramanmaraş ili sınırları içerisinde kayaç türleri incelendiğinde, daha çok sedimanter ve metamorfik kayaçların yer aldığı görülür (**Şekil• 5**). Bunun yanında magmatik, sedimanter magmatik, sedimanter metamorfik, metamorfik –magmatik ve sedimanter-metamorfik-magmatik kayaçlar yer alır (**Şekil• 6**).

Şekil• 6
Kahramanmaraş ilinin birçok yerinde görülen sedimanter kayaçlar

Kahramanmaraş ve çevresinde bugünkü rölyefin oluşmasında tektonik olayların ve klimatik faktörlerin ortak etkileri vardır (Korkmaz, 2001:177). Bu bölgede kalkerlerin yaygın olması klimatik şarların etkisiyle karstlaşmaların oluşmasını sağlamıştır. Tektonik hatlarla belirleşen topografya da labya, dolin, uvala, polye ve mağara kanyon vadi gibi karstik şekiller ortaya çıkmıştır.

Şekil• 7
Kahramanmaraş ili topografya haritası (Denizdurduran, 2012: 16)

Bu özellikler Kahramanmaraş ili arazilerinin yer şekilleri bakımından çeşitlilik göstermesine neden olmuştur. Yeryüzü şekilleri büyük ölçüde Güneydoğu Toroslar'ın uzantıları olan dağlar ile bu dağlar arasında kalan çöküntü alanlarından oluşmaktadır (**Şekil• 7**). İl toprakları 350 m yükseltiden başlayıp 3090 m yükseltiye kadar çıkmaktadır. Kahramanmaraş ilinin doğu sınırında Nurhak ilçesinde yer alan Nurhak Dağları (3090 m.), Göksun ilçesi yakınlarında Binboğa (2830 m.) ve Dibek Dağları (2506 m.), Merkez ilçenin kuzeydoğusunda Engizek Dağı (2168 m.) ve Merkez ilçede yer alan Uludaz (2300 m) ve Ahır Dağı (2301 m.) belli başlı dağları oluşturmaktadır. Kahramanmaraş'ta yer alan bu dağlar üçüncü zamanın Alp sistemi kıvrım dağları olup çeşitli aşınmalar sonucu düzleşmiş ve Neojen sonunda yükselmiş kıvrımlı ve kırıklı dağ sıralarıdır. Bu dağlık alanların arasında genel olarak Ceyhan vadisi boyunca sıralanmış; Sağlık (Gâvur), Maraş, Mizmilli, Narlı, İnekli, Elbistan, Afşin, Göksun ve Andırın ovaları yer almaktadır. Platoluk alanlar ise genel olarak ilin kuzeyinde yer almaktadır. Güneydoğu Torosların kuzeye açılan kollarından olan Binboğa Dağları doğuya doğru platolara dönüşür. Aynı zamanda Elbistan Ovası'nı kuzey ve doğudan çeviren

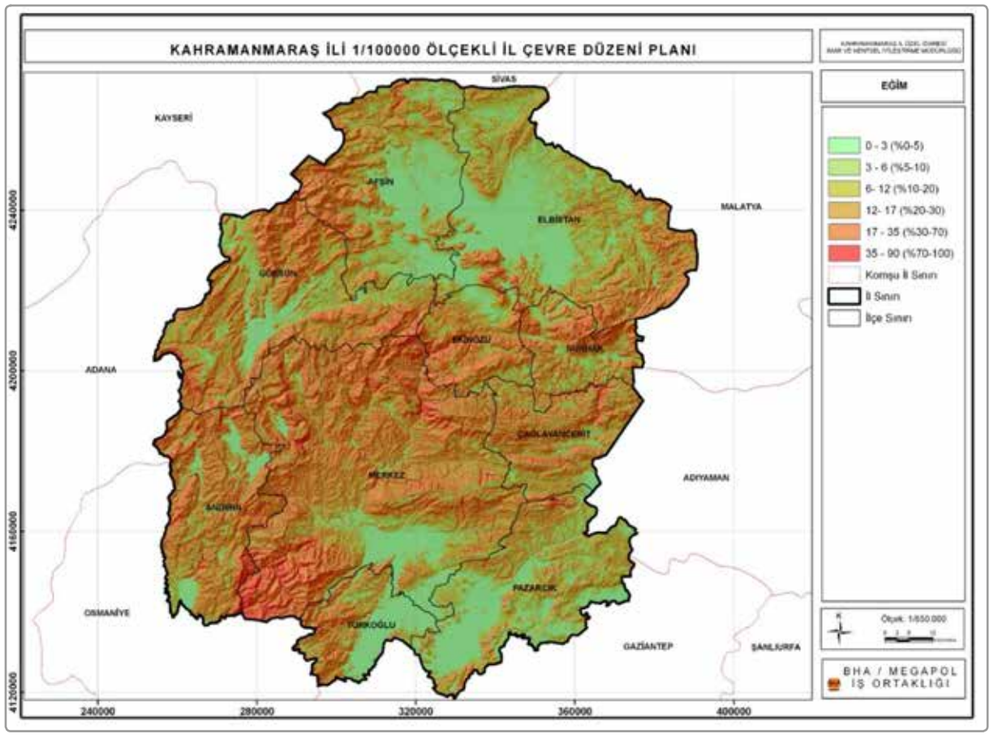

Şekil• 8
Kahramanmaraş Suçatı civarındaki dağlık alanlar

dağlarla (**Şekil• 8**) ova arasında ve Maraş Ovası'nın güney ve doğusunda platoluk alanlar yer almaktadır. Yer şekilleri bakımından çeşitlilik gösteren Kahramanmaraş ili arazisinin %59,7'sini dağlar, %24'ünü platolar ve %16,3'ünü de ovalar oluşturmaktadır (Kahramanmaraş Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011:4).

Kahramanmaraş ili arazisi bu özellikleri nedeniyle eğim bakımından çok çeşitlilik arz etmektedir. Kahramanmaraş'ın ovalık alanlarında eğim %0-5 iken dağlık alanlarda %70'e kadar çıkmaktadır (**Şekil• 9**).

Kahramanmaraş ilinin %16,3'lük bir bölümünü kaplayan ovalar genellikle alüvyal

Şekil• 9
Kahramanmaraş ili eğim haritası (Kahramanmaraş İl Özel İdaresi, 2011)

tabanlı ovalardır. Bu ovaların en genişleri; Elbistan, Maraş ve Göksun ovalarıdır. Kahramanmaraş İlinin kuzeyinde Binboğa, Nurhak, Engizek ve Berit Dağları arasında bir çöküntü ovası özelliği taşıyan Afşin-Elbistan Ovası'nda yükselti 110-1150 metre civarındadır. Düzlükler ve yer yer alçak tepeliklerden oluşan Elbistan Ovası elips biçimlidir. Ovanın uzunluğu 50 km, kuzey-güney doğrultusunda eni ise 20 km civarındadır.

Güneyde yer alan Maraş Ovası ise tektonik kökenli alüvyal tabanlı bir ovadır. Afrika Göller bölgesinden başlayarak Kızıl Deniz Lut Gölü ve Amik ovası boyunca uzanan Ürdün Graben sisteminin bir devamı niteliğinde olan Maraş Ovası'nın yükseltisi 511 metredir. Ahır Dağı ve Çimen Dağı arasında yer alan Maraş Ovası'nın uzunluğu 40 km., kuzey-güney doğrultusundaki genişliği ise yaklaşık 20 km civarındadır.

Kahramanmaraş'ın kuzey batısında yer alan Göksun Ovası Dibek, Binboğa, Delihöyük, Berit ve Armutyücesi dağları ile çevrili olup Göksun Çayı ve kolları ile sulanmaktadır. Ova kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanım göstermekte olup uzunluğu 30 km, genişliği ise 20 km civarındadır, Göksun Ovası'nın ortalama yükseltisi 1335-1360 m', yüzölçümü 62 km2 dir (DSİ, 1974:12).

Genellikle Kahramanmaraş ilinin kuzey kesiminde toplanan plato alanları il alanının %24'ünü kaplamaktadır. Güneydoğu Torosların kuzeye uzanan kollarından biri olan Binboğa dağları doğuya doğru platolara dönüşür. Diğer yandan Elbistan Ovasını kuzeyden ve doğudan çevreleyen dağların yüksek kesimleriyle ova arasında ve ilin güneyinde platolara rastlamak mümkündür (Bayraktar, 2004).

b) İklim

Kahramanmaraş ili, Akdeniz Bölgesi'nin Doğu Akdeniz Bölümü'nde yer almakla

Şekil• 10
Kahramanmaraş'ın Göksun ilçesi köylerinde kar yağışı

birlikte konum itibarı ile Akdeniz Bölgesi'nin Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerine geçiş alanında bulunmaktadır. Bu nedenle Kahramanmaraş ilinde genel olarak Bozulmuş Akdeniz iklimi hâkimdir (Korkmaz, 2001:16). İl merkezinin de yer aldığı Kahramanmaraş Ovası ve yakın çevresi Akdeniz iklim özelliklerine sahip iken, ilin kuzeyine doğru gidildikçe yükseltinin de artmasıyla beraber Göksun, Afşin, Elbistan ilçelerinde yaz ile kış arasında sıcaklığın fazla olduğu ve yağışların ilkbahar ayına kaydığı karasal iklim, doğudaki Pazarcık ilçesinde Güneydoğu Anadolu iklim özellikleri görülmektedir. Kahramanmaraş ilinde yıllık ortalama sıcaklıklar güneyden kuzeye doğru yüksekliğin artmasına bağlı olarak azalmakta ve karasallık ön plana çıkmaktadır (Karabulut ve Cosun, 2009:17). Kahramanmaraş'ın kuzeyinde 1000 metreyi aşan yükseltilere çıkıldığında kışları soğuk ve kar yağışlı, yazları serin bir Akdeniz dağ iklimi görülmeye başlar (**Şekil• 10**). Kahramanmaraş'ın güneyinde Akdeniz Termik Rejim Tipi etkili iken, kuzeyinde Karasal Termik Rejim Tipi etkili olmaktadır (Korkmaz, 2001:17).

Kahramanmaraş il sınırları içerisinde yağış miktarının dağılışı yükselti, bakı, hava

Çizelge 1. *Kahramanmaraş ilinde bulunan meteoroloji istasyonlarına ait sıcaklık ve yağış verileri*

İstasyon Adı	Rakım (m)	R,Sü, (yıl)	O	Ş	M	N	M	H	T	Ağ	E	Ek	K	A	Yıl Ort,
Sıcaklık (°C)															
K.Maraş	572	1960-2012	4,8	6,3	10,5	15,3	20,3	25,1	28,3	28,4	25,1	19,0	11,7	6,7	16,8
Pazarcık	850	1985-2012	3,6	4,8	8,2	14,6	18,6	23,7	27,1	27,5	23,0	16,2	8,7	4,5	15,0
Andırın	1250	1984-1994	3,3	2,8	6,2	12,2	15,3	18,5	21,8	22,3	20,9	15,8	8,5	4,2	12,6
Elbistan	1137	1960-2012	-2,7	-0,7	4,9	10,8	15,4	20,0	23,7	23,2	18,2	11,9	5,1	0,1	10,8
Göksun	1340	1960-2012	-3,8	-2,4	2,8	8,5	13,0	17,7	21,3	20,8	16,2	10,5	4,1	-1,1	9,0
Afşin	1230	1960-2012	-3,3	-1,4	4,0	10,1	14,8	19,4	23,5	23,1	18,4	11,9	4,6	-0,4	10,4
Nurhak		1995-2004	-1,8	-0,1	4,6	9,8	15,1	20,7	24,9	24,8	20,0	14,3	7,0	0,3	11,6
Yağış (mm)															
K.Maraş	572	1960-2012	128,8	114,2	96,6	74,8	39,7	6,5	1,1	0,8	6,6	45,6	83,9	132,6	731,2
Pazarcık	850	1985-2012	71,0	65,4	70,1	37,0	23,3	1,8	1,1	0	3,5	59,9	71,6	85,0	489,7
Andırın	1250	1984-1994	162,6	163,7	144,2	112,7	145,4	87,5	20,6	10,2	27,3	86,6	153,2	154,7	1268,7
Elbistan	1137	1960-2012	43,0	38,5	51,6	53,8	45,5	17,5	4,0	3,0	9,7	35,2	44,3	44,4	390,5
Göksun	1340	1960-2012	84,7	70,3	74,4	67,2	56,0	18,1	5,8	5,9	13,5	44,2	68,2	91,8	600,1
Afşin	1230	1960-2012	50,8	44,2	48,0	53,6	45,0	16,2	4,1	2,0	8,6	34,9	44,2	54,3	405,9
Nurhak		1995-2004	63,9	49,8	63,6	78,3	39,7	7,8	3,0	1,7	5,6	29,2	50,1	96,2	488,9

kütleleri, orografik özellikler ve konuma bağlı olarak farklılıklar göstermektedir (Karabulut ve Cosun, 2009). Kahramanmaraş ilinde Akdeniz yağış rejimine uygun olarak en yağışlı mevsim kış iken, en az yağış düşen mevsim yazdır. Kuzeye doğru gidildikçe iklimde karasallaşmanın görülmesiyle birlikte ilkbahar yağışlarının oranında artış gözlenmektedir. İl içerisinde yıllık yağış miktarları da çok değişiklik göstermektedir. Kahramanmaraş merkezde yıllık yağış miktarı 731,2 mm iken kuzeydeki Elbistan'da 390,5 mm'ye düşmekte, batıdaki Andırın'da ise 1268,7 mm'ye çıkmaktadır (Çizelge 1).

Bu farklılıkların görülmesinde Kahramanmaraş'ın yükselti, bakı, hava kütleleri, orografik özellikler ve özel konum özellikleri etkili olmaktadır. Yağışların mevsimlere dağılışı incelendiğinde; yağışların genellikle kış ayalarında olduğu görülmektedir. Yıllık yağış miktarının Kahramanmaraş merkezde %51'ü, Pazarcık'ta %45'i, Nurhak'da %43'ı, Göksun'da %41'i kış mevsiminde düşmektedir. Bu istasyonlarda kış mevsimini ilkbahar, sonbahar ve yaz takip etmektedir. Bu özellikler Akdeniz yağış rejiminin özelliklerini yansıtmaktadır. Kuzey ilçelerinden sadece Elbistan'da en fazla yağış ilkbahar aylarında düşmektedir.

Genel olarak, Kahramanmaraş ve çevresinin kış aylarında Sibirya yüksek basıncının etkisi altında kalmasından dolayı sıcaklığın azaldığı, yaz aylarında ise basınç merkezlerinin yer değiştirmesi sonucunda Basra alçak basıncının etkisi altına girmesiyle sıcaklığın arttığı görülmektedir (Karabulut vd. 2010). Bu nedenle sıcaklığın ocak ayından itibaren ağustosa kadar tedrici olarak arttığı, eylül ayından ocak ayına doğru da hızlı bir şekilde düştüğü görülmektedir. Aynı zamanda yıllık ortalama sıcaklıklar güneyden kuzeye doğru yüksek ve karasallığın artmasına bağlı olarak azalmaktadır.

Kahramanmaraş'ta 16,8 °C olan ortalama sıcaklık değeri, Pazarcık'ta 15 °C, Andırın'da 12,6 °C, Nurhak 11,6 °C, Elbistan'da 10,8 °C, Afşin'de 10,4 °C ve Göksun'da 9 °C'dir. En sıcak ay ortalaması

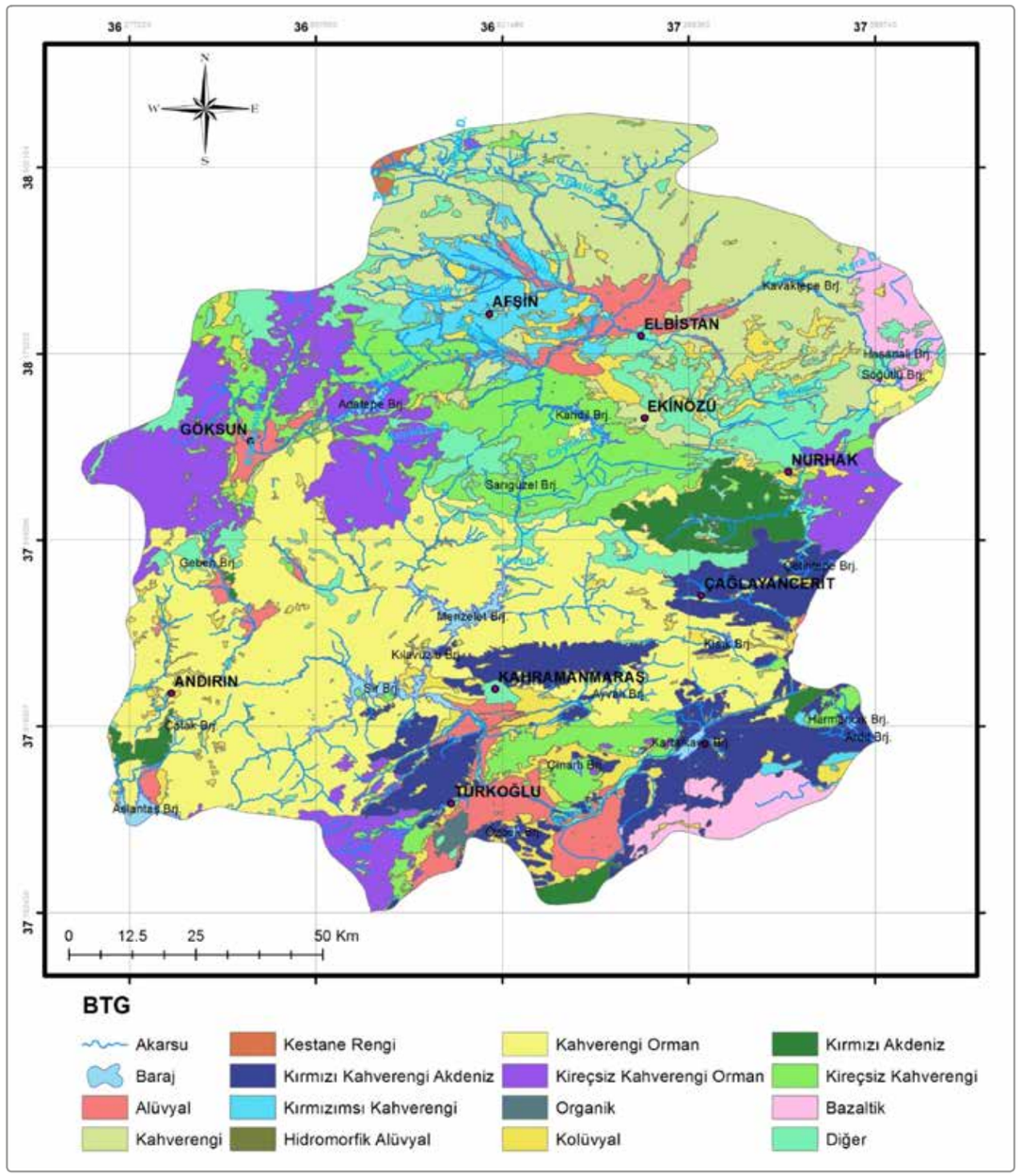

Kahramanmaraş (28,4 °C), pazarcık (27,5 °C) ve Andırın'da (22,3 °C) Ağustos ayı iken, Nurhak (24,9 °C), Afşin (23,5 °C), Elbistan (23,7 °C) ve Göksun'da (21,3 °C) Temmuz ayıdır.

En soğuk ay ortalamasının tüm istasyonlarda Ocak ayı olduğu görülmektedir (Çizelge 1). Ocak ayı sıcaklık değerleri incelendiğinde en yüksek sıcaklık değerine 4,8 °C ile Kahramanmaraş merkezde rastlanırken, Göksun'da bu aydaki sıcaklık değerinin -3,8 °C olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre en soğuk aya ait sıcaklık değerlerinin ilin güneyindeki istasyonlarda yüksek olması Akdeniz ikliminin daha etkili olmasından kaynaklanırken, kuzey ilçelerinde düşük olması karasallığın şiddetli olmasına bağlanabilir. Aylık maksimum sıcaklık ortalaması Kahramanmaraş'ta 45,2°C ile temmuz ayı, minimum sıcaklık ortalaması ise Göksun'da -33,5 °C ile şubat ayıdır.

Kahramanmaraş ilinin basınç değerlerine bakıldığında, bu değerler, havanın soğuyup sıkıştığı ve ağırlığının arttığı soğuk dönemlerde yani kış mevsiminde yüksek değerler gösterirken, havanın ısınıp genleştiği ve yükünün hafiflediği sıcak dönem olan yaz mevsiminde düşüş göstermektedir. Kahramanmaraş ilinde yer alan istasyonların iklim tipi incelendiğinde, Thorntwaite iklim sınıflandırması formülüne göre; Kahramanmaraş (C2 B'3 s2 b'3) yarı nemli, üçüncü dereceden mezotermal, yaz mevsiminde çok kuvvetli su noksanı olan ve denizel şartlara yakın, Elbistan (C1 B'1 s2 b') kurak ve az nemli, birinci dereceden mezotermal, kış mevsiminde orta derecede su fazlası olan ve denizel şartlara yakın, Andırın (A B'2 s b'4) çok nemli, ikinci dereceden mezotermal, yaz mevsiminde orta derecede su noksanı olan ve denizel şartlara yakın, Pazarcık (C1 B'2 s2 b'2) kurak ve az nemli, ikinci dereceden mezotermal, kış mevsiminde çok kuvvetli su fazlası olan ve denizel şartlara yakın iklim tipine girmektedir (Korkmaz, 2001:24).

Afşin (C1 B'1 s2 b'2) kurak ve az nemli, birinci dereceden mezotermal, kış mevsiminde çok kuvvetli su fazlası olan ve

Şekil• 11 Kahramanmaraş ili büyük toprak grupları haritası (Kahramanmaraş İl Çevre Orman Müdürlüğü)

denizel şartlara yakın, Göksun (B1 B'1 s2 b'2) birinci dereceden nemli, birinci dereceden mezotermal, yaz mevsiminde çok kuvvetli su noksanı olan ve denizel şartlara yakın iklim tipine girmektedir (Cosun, 2008:31).

c) Toprak

Kahramanmaraş ilinde ana kaya, iklim, yeryüzü şekilleri ve zamana bağlı olarak farklı büyük toprak grupları oluşmuştur (**Şekil• 11**). Kahramanmaraş'ta daha çok kireçtaşı, kumtaşı ve metamorfik taşlar

Çizelge 2. *Kahramanmaraş ili büyük toprak grupları*

Toprak Türleri	Toplam (ha)	Toprak Türleri	Toplam (ha)
Kahverengi orman toprakları	348.826	Kırmızı kahverengi topraklar	42.214
Kahverengi topraklar	214.555	Irmak taşkın yatakları	6.679
Kireçsiz kahverengi topraklar	157.684	Organik topraklar	2.982
Kireçsiz kahverengi orman toprakları	135.195	Kestane rengi topraklar	2.566
Kırmızı kahverengi Akdeniz toprakları	133.381	Çıplak kaya ve molozlar	118.022
Kolüvyal topraklar	99.306	Kara kumulları	71
Alüvyal topraklar	76.977	Sazlık ve bataklıklar	623
Bazaltik topraklar	50.062	Su yüzeyleri	579
Kırmızı Akdeniz toprakları	47.077		

Kaynak. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 1997: 68

bulunmaktadır. Topraklar daha ziyade kahverengi, kolüviyal ve alüviyal toprak gruplarından meydana gelmektedir. Toprakların tekstür yapıları killi, siltli-killi ve kumlu-siltli arasında değişmektedir (Kahramanmaraş Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011:88). İl genelinde en çok kahverengi orman, kahverengi, kireçsiz kahverengi, kireçsiz kahverengi orman ve kırmızı kahverengi Akdeniz toprakları görülmektedir. En az yer tutan topraklar ise organik ve kestane rengi topraklardır (Çizelge 2).

Alüviyal Topraklar: Akarsular tarafından taşınmak suretiyle düz veya az eğimli alanlarda biriktirilen topraklardır. Bu toprakların taşındığı alanlar genel olarak değişik yaşta kireç taşlarından oluşur ve iklime bağlı olarak birçok bitki türünün yetişmesine imkan sağlayan verimli topraklardır. Bölgede bu topraklar üzerinde daha çok pamuk, şekerpancarı, biber ve buğday gibi çeşitli ürünler yetiştirilir.

Kolüviyal Topraklar: Yan derelerin ve yüzeysel akışın getirdiği malzemeleri, eğimin azaldığı yamaç eteklerinde biriktirmesi sonucu oluşan topraklardır. Eğim derecesine, yağışın ve yüzeysel akışın yoğunluğuna göre biriktirdiği materyalin boyutu değişiklik göstermektedir. Bu toprakların büyük bölümünde sulu tarım yapılmakta ve genellikle kültür bitkileri yetiştirilmektedir.

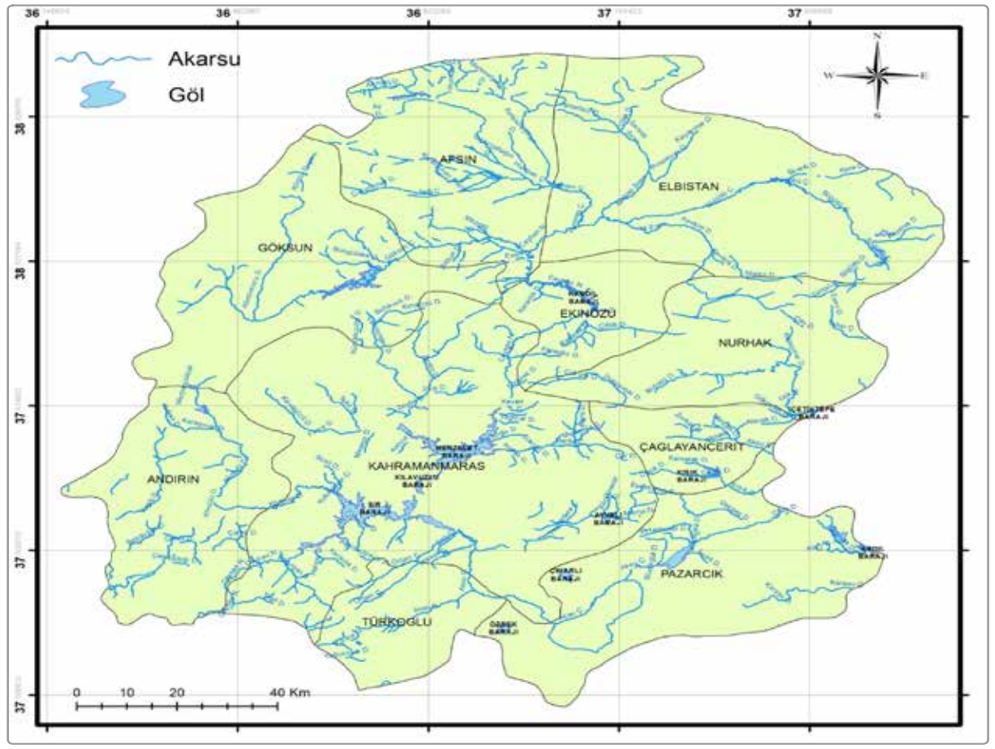
Organik Topraklar: Bu topraklar Eski Gavur Gölünün alanında yer alan topraklardır ve bozuk bir drenaja sahiptirler. Bu topraklar yılın büyük kısmında suya doygun haldedirler. İklim ve sulama suyu dikkate alınarak taban suyu kontrol edilirse sebzecilik için uygun alanlar oluşabilir.

Kahverengi Orman Toprakları: Yüksek kireç içeriğine sahip ana madde üzerinde oluşmuştur. Genellikle geniş yapraklı orman örtüsü altında oluşurlar. Bu topraklar üzerinde sulanabilen alanlarda meyvecilik, sulanamayan eğimli yamaçlarda ise kuru tarım yapılır. Kahramanmaraş ili yüzölçümünün yaklaşık ¼'ünü kaplamaktadır.

Kireçsiz Kahverengi Orman Toprakları: Dağlık alanlarda genellikle yaprağını döken orman örtüsü altında oluşan topraklardır. Genellikle otlak ve orman alanı olarak kullanılır.

Kırmızımsı Kahverengi Topraklar: Rengi hariç kahverengi topraklara benzer özellik göstermektedir. Doğal bitki örtüsü ot ve çalılardır. Doğal drenajları iyidir. Doğal verimlilikleri yüksektir.

Kahverengi Topraklar: Profilinde fazlaca kalsiyum barındırır. Doğal bitki örtüsü kısa

Şekil• 12
Kahramanmaraş ili hidrografya haritası (Kahramanmaraş İl Çevre Orman Müdürlüğü)

ot ve çalılardır. Doğal drenajları iyi olan bu topraklar kuru tarım yapılır. Elbistan ve Afşin İlçelerinin kuzeyinde geniş bir alanda görülür. Bu topraklar Kahramanmaraş ili yüzölçümünün yaklaşık %15'ini kaplamaktadır.

Kireçsiz Kahverengi Topraklar: Genellikle dağlık alanlarda asitik metamorfikler üzerinde ve bazaltik dış püskürükler üzerinde oluşmuştur. Doğal drenajları iyi, su ve besin tutma kapasiteleri orta düzeydedir. Doğal bitki örtüsü çalı ve yaprağını döken otlardır. Genellikle orman ve otlak alanları olarak kullanılır.

Kırmızı Akdeniz Toprakları: Kireçtaşı, marn, kil ve konglomeralar üzerinde oluşmuş olan bu topraklar iri taneli ve killidir. Yeterince yıkanmış olduğundan kireçli bir yapıda değildir. Ot, maki ve çeşitli orman ağaçları altında oluşmuşlardır.

Kırmızı Kahverengi Akdeniz Toprakları: Kurak iklim özelliklerinin görüldüğü alanlarda maki ve çeşitli orman ağaçları altında oluşmuş topraklardır. Su ve besin tutma kapasitesi iyidir.

Bazaltik Topraklar: Profilleri iyi gelişmemiş olan bu topraklar, ağır killi ve koyu renkli topraklardır. Organik madde açısından fakir olan bu toprakların verimliliği oldukça düşüktür. Su tutma kapasiteleri oldukça yüksektir.

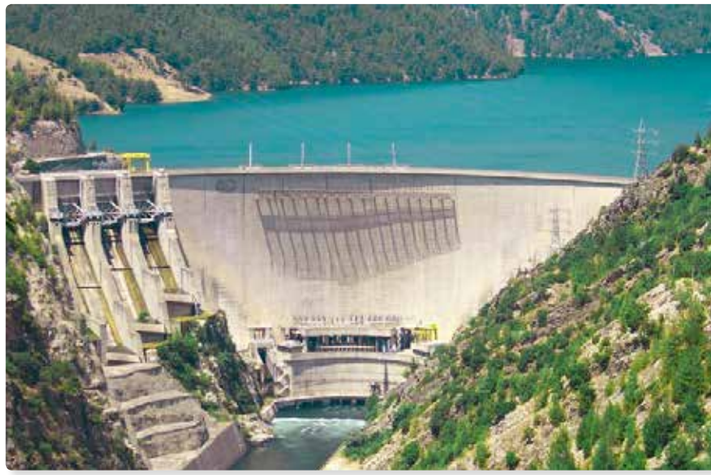
Kestane Rengi Topraklar: Kireç bakımından oldukça zengin topraklardır. Kurak iklimlerde görülen bu topraklarda doğal bitki örtüsü kısa otlar, çalılar ve seyrek ağaçlardır. Genellikle mera ve fundalık olarak kullanılırlar.

d) Hidrografya

Kahramanmaraş ilinde iklim ve yer şekillerinde görülen çeşitlilik akarsuların yağış havzalarının, sayılarının, boylarının ve akım özelliklerinin çeşitlilik göstermesine neden olmuştur. Zengin su kaynaklarına sahip ve olan Kahramanmaraş'ın başlıca akarsu kaynakları; Ceyhan Nehri, Aksu Çayı, Körsulu Deresi, Bertiz Çayı, Erkenez Çayı, Göksun Çayı, Hurman Çayı, Söğütlü Çayı, Göksu Çayı, Fırınız Deresi, Tekir Deresi, Andırın Suyu ve Keşiş Suyu dur (**Şekil• 12**). İlin başlıca su kaynakları: Büyükgöz, Kırkgöz, Baharpınarı, Cağsak, Kozludere, Karaahmet, Yeşilgöz, Fırnız, Değirmengözü, Obaönü ve Mehmetbey'dir. Jeotermal alan, Kahramanmaraş merkeze bağlı Ilıca Kasabasındaki Zeytun ve Sır Barajı altında kalan ve sondaj ile çıkarılan Hartlap jeotermal alanıdır.

Kahramanmaraş'ın iklimi, yağış türü, topografyaya bağlı olarak akarsu havzalarındaki ani yükselti değişikliklerine bağlı olarak yağış alanlarının farklı olması sonucu akarsuların taşıdığı su miktarı ve rejimlerinde farklılıklar gösterir. Karasal iklimin görüldüğü kuzey bölgelerde en fazla akım ilkbahar aylarında (Nisan), en az akım ise genel olarak kış aylarında bazı kaynaklarda da Ekim ayında görülür. Akdeniz ikliminin görüldüğü güney bölgelerde ise en çok akım Şubat-Mart, en az akım Ağustos-Eylül aylarında görülür (Temizel, 2005:99).

Kahramanmaraş il sınırları içerisindeki akarsularda ortalama en yüksek akım 1969 yılında, maksimum en yüksek akımlar ise 1980 yılında görülmüştür (Temizel, 2005:43). Ceyhan Nehri Klavuzlu istasyonunda en yüksek maksimum akım değeri 1629 m3/sn olup bu akım değerini tekrarlama ihtimali 51 yılda bir görülmektedir (Temizel, 2005:99). Kahramanmaraş ili akarsularında en yüksek maksimum akımların 20-50 yıl arasında tekrarlanabileceği belirlenmiştir (Temizel, 2005:100).

Şekil• 13
Ceyhan Nehri üzerindeki Sır Barajı'nın aksı ve Başkonuş'tan görünüşü

Kahramanmaraş'ta 1969 ve 1980 yılında taşkın olayları yaşanmıştır. Taşkınları önleyebilmek için akarsuların taşıdıkları maksimum akımlar ve bu akımların tekrarlama sıklıkları göz önüne alınarak planlama yapılmalıdır.(**Şekil• 13**)

Kahramanmaraş ili su kaynakları potansiyeli; Ceyhan nehri ana kolu 863 hm3/yıl, Göksun Çayı 412 hm3/yıl, Aksu Çayı 1027 hm3/yıl, Körsulu Çayı 137 hm3/yıl, Kesiş Suyu 405 hm3/yıl ve diğer kollar 1869 hm3/yıl olarak gerçekleşir. Yer altı suyu 343,5 hm3/yıl olmak üzere ilin toplam su

Karagöl / Ahır Dağı, Foto: Mehmet Kırmızıkaya

potansiyeli 5158,5 hm3/yıl, olarak gerçekleşir (DSİ, 1981).

Kahramanmaraş ilinde doğal oluşumlu üç göl bulunmaktadır. Bunlar; Türkoğlu ilçesinde Gavur Gölü, Merkez ilçede Kumaşır Gölü ve Elbistan ilçesinde Izgın Gölü'dür. Gavur Gölü, Türkoğlu İlçesi'nde, 0.76 km² yüzölçümündedir. Hümaşir Gölü merkezde, 0.09 km² yüzölçümündedir. Her iki alanda bataklık konumundadır. Aynı zamanda büyük oranda kurutulan Evri Gölü, Bağlama Gölü ve Ahır Dağında ise mevsimlik olarak tektono-karstik özellikte Karagöl ve Küçük Göl bulunur. İlde toplam 12 adet gölet bulunmakta olup bunlar; Düzbağ, Kamışçık, Kemal, Esence, Büyükyapalak, Çardak, Kızıliniş, İncecik, Zorkun, Merk, Meydan ve Sarsap göletleridir. Bu göletler sulama amaçlı kullanılmaktadır. İlde Kartalkaya, Sır, Menzelet, Adatepe, Ayvalı ve Kılavuzlu olmak üzere toplam 5 adet baraj bulunmaktadır. Kartalkaya, Kılavuz ve Ayvalı barajları içme ve sulama suyu amaçlı kullanılmakta olup, Adatepe Barajı yalnız sulama amaçlı ve Menzelet ve Sır Barajı da enerji amaçlı kullanılmaktadır.

Ceyhan Nehri: Kahramanmaraş ilinin akarsuları genel olarak Ceyhan Nehri ve onun kollarından oluşmaktadır. Uzunluğu 509 km. olan Ceyhan Nehri ilk olarak kaynağını Elbistan'ın Pınarbaşı–Kaynarcalı mevkiinden alır. Kaynaktan sonra genelde Güneye doğru akış gösteren Ceyhan Nehri'ne Elbistan'ın kuzeydoğusundan Söğütlü Çayı, kuzeyinden Sarsap Deresi, Hurman Çayı ve yan kolları, güneybatıdan ise Göksun Çayı ve yan kolları katılır. Buradan doğuya doğru yönelen nehir Nergile Deresini bünyesine katarak Menzelet Barajına katılır (**Şekil• 14**). Diğer yandan kuzeyden Çemrengeç ve Okkayası Dereleri, batıdan Fırnız ve Tekir Dereleri, doğudan ise Bertiz Çayı Menzelet Barajına katılır. Menzelet Barajından sonra güneye doğru akış gösteren Ceyhan Nehri Sır Barajına

Şekil• 14
Ceyhan Nehri üzerindeki Menzelet Baraj gölü

katılır. Sır baraj gölüne batıdan Körsulu Çayı, doğudan ise Engizek dağlarından kaynağını alan Aksu Çayı Narlı'nın güneybatısından batıya doğru yönelerek Türkoğlu'nun doğusundan kuzeye doğru akar. Burada Erkenez Çayını kendine katarak Sır Baraj Gölüne dökülür ve Ceyhan Nehri ile birleşir. Sır Barajından sonra batıya doğru yoluna devam eden Ceyhan Nehri Yenicekale'nin güneyinden güneybatıya yönelir. Andırın Suyu ve Keşiş Deresini de bünyesine katar ve Karanlık Dağının batısından Kahramanmaraş il sınırlarını terk eder (Temizel, 2005:24).
Ceyhan Nehri'nin dar ve derin vadilerden akması, yüksek debiye sahip olması nedeniyle üzerine Adatepe, Menzelet, Kılavuzlu, Sır, Berke, Aslantaş barajları ve bir çok HES inşa edilmiştir.

Ceyhan Nehri Kılavuzlu istasyonunda 50 yıllık akım değerleri ortalaması 83 m3/s, en yüksek ortalama akım değeri 172.59 m3/s (1969), en düşük ortalama akım değeri 35.79 m3/s (1990) dir (Temizel, 2005:27).

Aksu Çayı: Toplam 110 km akarsu uzunluğu ile Ceyhan Nehrine dökülen en büyük akarsudur. Aksu Nehri, Kahramanmaraş kent merkezinin KD'sunda, Engizek Dağlarının eteğinde bulunan Çağlayancerit İlçesi Küçükcerit mevkisinin 1.5 km KD'sundan doğar. Aksu, Engizek, Öksüz, Erince, Sakarkaya, Kandil ve Çatal Dağlarından çıkan çok sayıda kaynak ve dereden beslenir ve Kartalkaya Baraj gölüne dökülür. Baraj Gölünden çıkan çay aynı yönde akarak Narlı ve Maraş ovasını geçerek Sır Baraj gölüne dökülerek Ceyhan Nehrine katılır. Aksu çayı Hacı Mustafa Çiftliği akım gözlem istasyonunun 1981-1999 dönemini kapsayan uzun yıllar ortalamasına göre ortalama akım değeri 20.15 m3/s dir.

Körsulu Deresi: Göksun Ovasından doğan Köprüağzı Deresinin, Mazgaçdağı ve

Sır Barajı, Hırman Çayı, Fotoğraf: Mehmet Kırmızıkaya

Kayranliziyareti Tepeleri arasından doğan Karapınar Deresi ile Geben Ovasında birleşmesinden oluşur. Toplam uzunluğu 40 km olan dere, Karbasan Mahallesi civarında Ceyhan Nehrine katılır. Dereyi besleyen en önemli kaynaklar Kahramanmaraş'ın içme suyu ihtiyacını karşılayan Değirmengözü ve Obaönü kaynaklarıdır. Derenin beslenme havzası, Akdeniz ikliminin karasal iklime geçiş yaptığı topoğrafik olarak yüksek ve dağlık bir bölgedir. Bu nedenle kışın oldukça fazla yağan kar, Mart ayında başlayan erime süreci ile karstik kaynakları ve dolayısıyla Körsulu Dereyi besler. Derenin debisi, Mart-Temmuz döneminde oldukça yüksekken, Ağustos ayından itibaren düşerek Şubat ayında minimum seviyeye iner. Derenin ortalama akım değeri 5,01 m3/s dir.

Göksun Çayı: Binboğa Dağlarından gelen Kömürsuyu Deresi ile Göksun İlçesi'nin kuzeyinden çıkan Mehmetbey karst kaynağı ve bu kaynağın karıştığı Törbüzek Deresi birleşerek Göksun Çayını oluştururlar (**Şekil• 15**). Göksun Çayının toplam uzunluğu 60 km olup, Yazıdere Köyünün hemen yanından Ceyhan Nehrine katılır. Göksun çayının ortalama akım değeri 9,03 m3/s dir.

Erkenez Çayı: Çakalcık Sırtlarından gelen Çakalcık Dere, Bulanık Köyü çevresinden gelen Tekneli, Karapınar, Çüroğlu ve Alaağaç Dereleri ile Mumdağ Tepenin güneyinde birleşerek Erkenez Çayını oluşturur. GB doğrultusunda akan çay Baloğluntaş Tepenin kuzeyinden geçerek Maraş Ovasına girer. Erkenez Çayı, Kocaoğlu Mevkisini geçerek batıya döner

Şekil• 15 Göksun çayının kollarından Mehmetbey Kaynağı ve kaynağın oluşturduğu Törbüzek deresi.

ve aynı yönde ovayı geçerek Güllühöyük Tepenin 1 km batısında Aksu Çayına karışır. Erkenez Çayının toplam uzunluğu 31 km, ortalama debisi 1.71 m3/s'dir.

Hurman Çayı: Hurman Çayı, Afşin İlçesi'nin KB'sında uzanan Binboğa Dağlarından doğan Ördekli Deresinin, Dağlıca Beldesinin güneyindeki tepelerden doğan Kesirlik Deresinin, tarihi Hurman Kalesi harabelerinin kıyısında birleşmesiyle oluşur. Çayın toplam uzunluğu 50 km dir. Hurman Kalesi harabelerinden itibaren G-GD yönünde akan çay, Elbistan İlçesinin batısında bulunan Asar Tepenin (1367 m) doğusundan geçerek Ceyhan Nehrine dökülür. Hurman Çayı Tanır istasyonu ortalama debisi 8,19 m3/s dir.

Söğütlü Çayı: Söğütlü Çayı, Nurhak Dağlarından gelen Söğütlü, Sığırcı, Çöplü Derelerinin, Tapkıran Mevkisinden gelen Yörme Dere ile, Karahasan Uşağı Beldesinin güneyinde bulunan Tosun Mahallesi kıyısında birleşmesi ile oluşur. Tosun Mahallesinden itibaren KB yönünde akan çay, Elbistan İlçesi Şerefli Mahallesinde batıya döner. Silonunkayası Tepenin güney eteğinde GB yönüne dönerek Elbistan İlçe merkezinde Ceyhan Nehrine dökülür. Toplam uzunluğu 60 km olan çayın ortalama debisi 3.93 m3/s dir.

Göksu Çayı: Toplam uzunluğu 145 km olan çayın sadece 35 km'lik bölümü Kahramanmaraş İl sınırlarına girer. Çayın yıllık ortalama debisi 10.9 m3/s dir. Göksu Çayı Engizek Dağlarından

Coğrafi Özellikler

Pınarbaşı - Elbistan

Fırnız Çayı, Foto: Mehmet Kırmızıkaya

doğar, Erkenek, Tut ve Akdere civarından geçer. Sofraz Suyunu da aldıktan sonra Gümüşkaya' nın batısında Fırat Nehrine dökülür.

Çizelge 3. *Kahramanmaraş ili arazi niteliği (ha, 2012)*

Arazi Sınıfı	Toplam alan	%
Tarım	352426	24
Orman-fundalık	512079	36
Çayır-mera	184514	13
Diğer	381046	26
Su yüzeyi	15635	1
Toplam	1445700	100

Kaynak. Kahramanmaraş Tarım il Müdürlüğü (http://www. kahramanmarastarim. gov. tr/tyapi. asp)

Fırnız Deresi: Fırnız Deresi, Binsığır ve Kozdağ dağları arasında Söğütovası Mahallesi civarından doğar. Başta Çukurhisar ve Fırnız kaynakları olmak üzere, akış yolu boyunca çok sayıda kaynak ve dereden katkı alır. Özellikle Fırnız Köyü yakınlarında üç grup halinde çıkan kaynaklar (870-1548 l/s) dereye önemli katkı sağlar. Söğütovası Mahallesi ile Kartal Kayası Mevkisi arasında GD yönünde akan dere, bu mevkide doğuya döner ve Menzelet Baraj Gölüne dökülür. Fırnız Deresinin toplam uzunluğu 11 km, ortalama debisi 6.16 m3/s dir.

Tekir Deresi: Merkeze bağlı Tekir Beldesinin Hacıveliler Mahallesi, Yeşilgöz karst kaynağından doğar. Kahramanmaraş-Kayseri yoluna parelel (GD yönünde) akarak Menzelet Baraj Gölüne dökülür. Derenin toplam uzunluğu 19 km, ortalama debisi 6,4 m3/s dir.

Andırın Suyu: Andırın İlçesi'nin güneyinde, Işık Dağından gelen Çamçatağı Derenin, Efrazıldeli Dağından gelen Akpınar Dere ile Teccağız Mahallesinin 1 km kuzeyinde birleşmesi ile oluşur. Andırın Suyunun toplam uzunluğu 14 km, ortalama debisi 3.26 m3/s dir.

Keşiş Suyu: Andırın İlçesinin kuzeyinde kalan Çokak Beldesinin doğusunda bulunan tepelerden doğar. Güneyde Hacı Aptiler Mahallesinin 1 km GD'sunda Ceyhan Nehrine katılır. Devamlı güney yönünde akan Keşiş Suyunun toplam uzunluğu 28 km, ortalama debisi 3.31 m3/s dir.

e) Arazi kullanımı

Kahramanmaraş ilinde arazi kullanım durumunu genel olarak topografya, iklim ve sulama şartları belirlemektedir. Kahramanmaraş ilinin toplam yüzölçümü 1.445.700 ha olup, orman ve fundalık alanlar 512079 ha ile il yüzölçümün %36'sını, çayır ve mera alanı 184514 hektar olup yüzölçümün %13'ünü,

Başkonuş Yaylası, Foto: Mehmet Kırmızıkaya

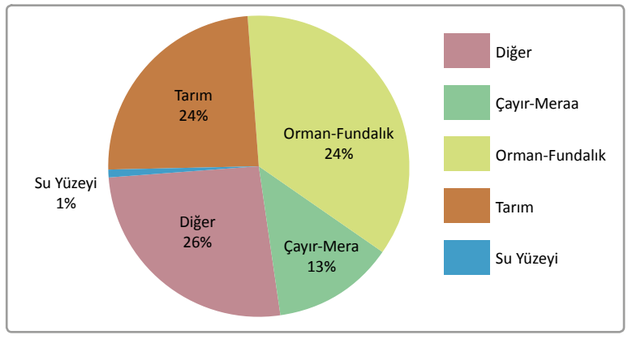
Tarım alanları 352426 hektar olup il yüzölçümünün %24'ünü oluşturmaktadır (**Çizelge 3, Şekil• 16**).

Kahramanmaraş'ta 1. ve 2. sınıf arazilerin toplamı 247.703 hektarlık yüzölçümü ile %17.24'lük bir alanı kaplamaktadır. 3. sınıf araziler ise 61.710 hektarlık yüzölçümü ile %4.30'luk bir alanı kaplamaktadır. Üçüncü derecede önemli tarım arazileri ise 4. ve daha üzeri sınıf topraklarda tesis edilmiş bağ, bahçe ve özel ürün arazilerini kapsamaktadır. Bu grup araziler 39.773 hektarlık yüzölçümü ile %2.77'lik bir alanı kaplamaktadır (Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 1997:74).

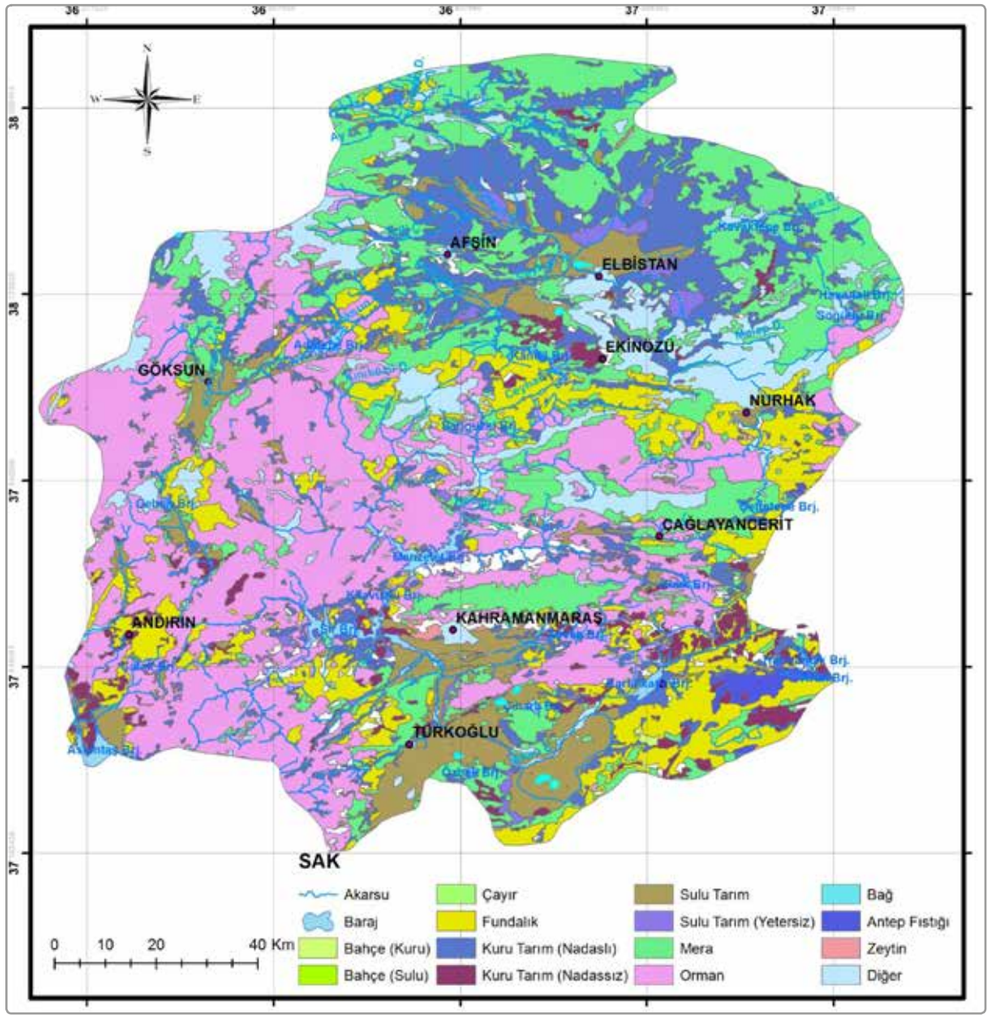
Kahramanmaraş ilinde en büyük paya sahip olan arazi kullanım sınıfı orman ve fundalık alanlardır. Kahramanmaraş'ın topografik özelliklerine bakıldığında dağlık ve kayalık alanların özellikle ilin kuzey ve doğu kesimlerinde yaygın olduğu görülmektedir. Bu durum arazi kullanımını önemli ölçüde etkilemektedir. Dağlık alanlar genellikle orman alanı olarak kullanılırken kayalık alanlar üzerinde ise beşeri faaliyetler aktif bir şekilde gerçekleştirilememektedir. Bu nedenle beşeri faaliyetleri sınırlandıran bu gibi doğal nedenlerden dolayı il alanının %26'sı tarım dışı arazi sınıfında görülmektedir.

Kahramanmaraş'ta çayır meralar genellikle Kahramanmaraş'ın kuzey ve kuzeydoğusunda, Çağlayancerit, Elbistan, Afşin ve Göksun ilçelerinde yer almaktadır. Genel olarak platoluk alanlarda ve dağlık bölgelerin orman örtüsü bulunmayan yerlerinde yoğunluk göstermektedir. (**Şekil• 17**)

Şekil• 16 Kahramanmaraş ili arazi nitelikleri

Şekil• 17 Kahramanmaraş ili arazi kullanım haritası (Denizdurduran, 2011: 28)

Orman ve fundalık sınıfından sonra gelen arazi kullanım sınıfı ise tarım alanlarıdır. Kahramanmaraş ilinde tarım arazisi olarak kullanılan alanlar genellikle Afşin-Elbistan, Sağlık, Narlı, Maraş, Mineral, Göksun ve İnekli ovalarındaki düzlük alanlarda toplanmıştır (Çizelge 4). Özellikle akarsu kenarlarında yer alan ovalar sulu tarım faaliyetinin yaygın olarak yapıldığı alanlardır. İlin kuzey kesimlerinde ise yer şekillerine ve karasal iklim koşullarına bağlı olarak tarım faaliyeti genellikle kuru tarım yöntemleri kullanılarak yapılmakta ve genelde tahıl tarımı yapılmaktadır. Sulamaya elverişli ve verimli tarım alanlarında ise sulu tarım teknikleriyle sebze, meyve ve sanayi bitkileri yetiştirilmektedir. Mera alanları ise genel olarak Kahramanmaraş'ın iç kesimleri ile güneydoğu kesimlerinde toplanmıştır. TÜİK verilerine göre Kahramanmaraş ili toplam arazi varlığı 3583093 da olup, bunun 2785341 dekarı ekili alanlar, 115185 dekarı nadas alanlarından, 98628 dekarı sebze bahçeleri, 583939 dekarı meyve bahçelerinden oluşmaktadır (**Şekil• 18, Çizelge 5**).

f) Bitki örtüsü

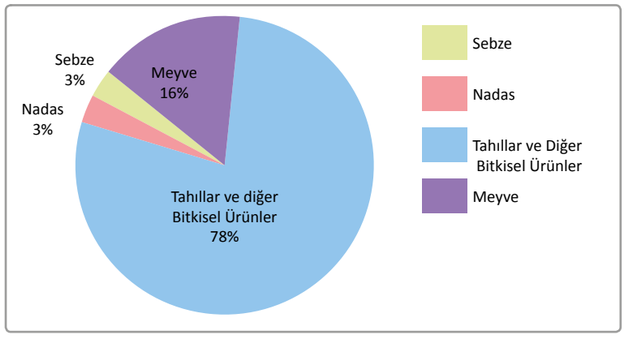
Kahramanmaraş, Akdeniz ve İran-Turan Fitocoğrafya bölgelerinin geçiş kuşağında ve Anadolu Diyagonalı üzerinde yer alır (Varol, 1997:31). Buna karşılık Kahramanmaraş'ın bazı bölgelerinde Avrupa-Sibirya Fito Coğrafya bölgesine ait relik tarzda bitkileri de görebiliriz. Bitki örtüsünün ana iskeletini Akdeniz Fitocoğrafya bölgesine ait bitki türleri oluşturur. Fakat, ekolojik şartların belirlediği doğal bitki örtüsü beşeri tahribatlar sonucu tür, bileşim ve yoğunluk bakımından değişime uğramıştır. Kahramanmaraş ilinde ekolojik ve antropojenik şartların belirlediği üç vejetasyon kuşağı gözlenir. Sahada, maki ve çoğu yerde psödomaki elemanlarından oluşan çalı formasyonu geniş yapraklı ağaç ve çalılarında bulunduğu iğne yapraklı yarı nemli orman formasyonu, ormanın üst sınırının üzerinde alpin ot formasyonu yer alır.

Kahramanmaraş'ın güney ve güneybatısında Akdeniz iklimi nedeniyle bitki örtüsü maki topluluğu şeklindedir. Maki alanları son dönemlerdeki forman fidanı dikimi çalışmalarıyla nispeten azalmıştır. Kuzeyde Afşin-Elbistan'ın kurak kesimlerinde doğal bitki örtüsü çayı ve meralardan oluşmaktadır. Kuzeybatıdaki yükseltilerde meşe çalılıkları ve seyrek ahlat ağaçları ve geven, kekik ve yavşan gibi kurakçıl otlar yer alır. Kahramanmaraş-Göksun hattının batısında kızılçam, karaçam ve meşe yaygındır. Yüksek kesimlerde genellikle köknar, ardıç ve sedir yer alır. Göksun-Afşin arasında ve bu bölgenin güneyde maki sınırına kadar olan bölgede genelde çam türleri yaygındır. Pazarcık bölgesinde meşe ve sakız, Adana Kahramanmaraş sınırında maki toplulukları (meşe, pırnal) yer alır.

Kahramanmaraş' ta yükseltiye bağlı olarak bitki örtüsü de değişmektedir. Çalı Formasyonu, Orman Formasyonu ve Alpin Formasyonu olarak üç çeşit bitki formasyonu görülmektedir. Bunlardan Çalı

Çizelge4. *Kahramanmaraş ilinin ovaları*

Bulunduğu ilçe	Ovanın adı	Yüzölçümü (km²)	Ortalama yüksekliği (m)
Merkez	Maraş Ovası	121,94	511,00
Pazarcık	Narlı Ovası (Mizmilli dahil)	275,96	645,00
Türkoğlu	Sağlık (Gavur) Ovası	364,38	481,00
Afşin	Afşin-Elbistan Ovaları	1.001,32	1.282,00
Elbistan			
Andırın	Mineral Ovası	43,85	210,00
Göksun	Göksun Ovası	95,17	1.355,00
Çağlayancerit-Pazarcık	İnekli Ovası	19,93	880,00

Formasyonu 500-1200 metreler arasında yer almaktadır. Karışık çalılardan meydana gelen bu bitki örtüsüne Maki Formasyonu adı verilmektedir. İlin Güney ve güneybatı kısımları Doğu Akdeniz Bölgesinde olduğu için bitki örtüsü maki topluluğu biçimindedir. Karışık çalılardan meydana gelen bu bitki örtüsüne Maki Formasyonu denir. Maki Formasyonu içinde, Kermes meşesi, (Quercus coccifefa) Mazı meşesi (Q. İnfectoria), Laden (Ciftus salvifolius), Sandal (Arbutus andrachne), Zeytin (Olea europa), Diş budak (Fraxinus ornus), Sumak (Rhus coriaria), Akça Kesme (Phillyrea latifolia), Karaçalı (Paliurus spinachristi), Erguvan

Şekil• 18
Kahramanmaraş ili tarım arazilerin dağılışı

Çizelge 5. *Kahramanmaraş ili tarım arazilerin dağılışı (da. 2012)*

Tahıllar ve diğer bitkisel ürünler				
Toplam alan	Ekilen alan	Nadas	Sebze	Meyve
3583093	2785341	115185	98628	583939
Kaynak.TÜİK				

Keven / Ahır Dağı, Foto Mehmet Kırmızıkaya

(Cercis siliquatrum) gibi bitki türlerine rastlanır. Kızılçam ormanlarının tahripleri sonucunda ortaya çıkan Kermes meşeleri daha çok plato alanlarında görülen Maki Formasyonunun önemli bir üyesidir.

İlin batı ve kuzey kısımlarında yer alan ormanlarda kızılçam, karaçam, sedir, ardıç, köknar, gürgen, kayın vb ağaç türleri bulunmaktadır. 900 ile 2000 metrelere kadar olan kısımlarda kuru ve yarı nemli olarak ayıra bileceğimiz Orman Formasyonu vardır. Burada iğne yapraklı ağaçlardan Kızılçamlar bol miktarda bulunmaktadır. Kızılçamların arasında kışın yaprağını döken ağaçlara da rastlanmaktadır.1400-2000 metreler arasında Karaçam (P.N igra), Göknar (Abief cilicica), Sedir (Cedrus libani), Ardıç türleri Meşe türleri, kızılçamların arasında karışık halde bulunmaktadır.

2000 metrelerin üzerinde ise Alpin Ot Formasyonunu görebiliriz. Geven (Astragalus), Burçak (Coronilla.sp), Menekşe (Viola.sp), Gelincik (Papaver.sp) ,Yumak (Festuca.sp), Çoban Yastığı (Acanthalimon.sp) gibi türlerin hakim olduğu bu formasyon Ahır ve Çimen dağının yüksek kısımlarında görülür. Kahramanmaraş da halen görebildiğimiz relik bitkilerden de anlaşılacağı gibi doğal bitki örtüsü ülkemizin her yerinde yüzyıllardır süren insan tahribiyle yok edilmiştir. Oysa bilinçli insanlar tarafından bilinçli bir şekilde

Şekil• 19
Kahramanmaraş'ta karışık ormanlar ve geniş yapraklı ağaçlar

Şekil• 20
Kahramanmaraş'ta orman örtüsü ve yükselti kademesine göre değişen orman türleri

korunsa gelecek için şimdiden iyi bir yatırım yapmış oluruz. (**Şekil• 19**)

Afşin ilçesinin güney batısında, Kötüre köyünden meşe, Yazıköy'den Çam orman kuşağı başlar ve Göksün sınırları içerisine taşar. Ayrıca ilçenin Kuzey batısındaki Binboğa`da ve Kuzeyindeki Söğütdere ve çevre köylerde meşe koruluklarına rastlanır. (**Şekil• 20**)

Elbistan'ın bitki örtüsü bozkırlardır. Su kenarlarında kavak ve söğüt ağaçları yaygındır. Yükseklerde azda olsa meşe ve ardıç ağaçlarının bulunması yıllar önce dağlarımızın ormanlarla kaplı olduğunu göstermektedir.

Göksun ilçe sınırları içerisindeki hâkim bitki örtüsü steptir. Göksun İlçesinin Batı kısımlarında, Akdeniz'e bakan yüksek dağ yamaçlarına yıllık yağışın çok olduğu yerlerde (1500-2000 mm) Karadeniz ikliminin etkisi görülür. Buralarda yaz kuraklığı pek olmaz. Karadeniz' e özgü bitki türlerinden porsuk, kayın, gürgen, kızılağaç, mürver benzeri bitkiler bu alanlarda doğal olarak yetişmektedir. Bölgemiz, ardıç türünden sedir ve karaçam türlerine kadar birçok türü barındıran ormanlara sahiptir. Ormanlık alanlar ağaç türleri itibariyle en fazladan en aza doğru şöyledir: Ardıç, meşe, ibreli ardıç karışımı, karaçam, ibreli yapraklı ardıç karışımı, göknar, sedir ve kızılçam.(**Şekil• 21**)

Pazarcık ve çevresinde önceki dönemlerde karaçam, meşe, Antep fıstığı ve çalılıklar yer almıştır. Bu bitki toplulukları daha sonraki dönemlerde bir taraftan tarla açma, bir taraftan hayvan otlatma ve yakacak temini gibi sebeplerle günümüze kadar büyük oranda tahrip edilmiştir. Bugün, ancak ilçe merkezindeki Ziyaret tepesinde dar bir alanda karaçam ormanı, diğer yüksek yerlerde ise bozulmuş

Şekil• 21
Kahramanmaraş'ta sedir ormanları

Şekil• 22
Kahramanmaraş ilinde ardıç, sedir ve göknardan oluşan karışık ormanlar.

meşelikler ve çam türlerinin oluşturduğu bir bitki topluluğuna rastlanır. Diğer yerlerde ise daha çok yörede "kesme" olarak adlandırılan maki türleri ile yabani fıstıkların oluşturduğu bir bitki topluluğuna rastlanır. (**Şekil• 22**)

Kahramanmaraş ilinin toplam yüzölçümü 1.433.149 ha olup, orman arazisi olarak nitelendirilen 505822 hektarlık alan il yüzölçümün %35'idir. Bu ormanların 154527 hektarı normal koru, 304523 hektarı bozuk koru, 6498 hektarı normal baltalık, 40274 hektarı ise bozuk baltalıktır.

Yalıçapkını / Gavurgölü , Foto: Mehmet Kırmızıkaya

Kahramanmaraş ili fauna konusunda ciddi bir çalışmaya ulaşılamamıştır. İl çevre düzen planı verilerine göre, Kahramanmaraş ilinde 281 adet omurgalı hayvan türü tespit edilmiştir. İl ormanlarında bulunan başlıca fauna elemanları olarak yaban hayvanları ayı, yaban domuzu, dağ keçisi, kurt, tilki, çakal, tavşan, sincap, kirpi ile keklik çulluk, yarasa, atmaca, şahin, bıldırcın gibi kuşlar ve derelerde avlanabilecek dağ alabalığı, sazan balığı, yılan balığı, inci balığı, bıyıklı balık ve endemik zekayi, garra rufa, turan, evreni gibi balık türleri sayılabilir. (Kahramanmaraş İl Özel İdaresi, 2011: 24).

Kocagöz / Gavurgölü, Foto: Mehmet Kırmızıkaya

3. Beşerî Coğrafya Özellikleri

a)Nüfus

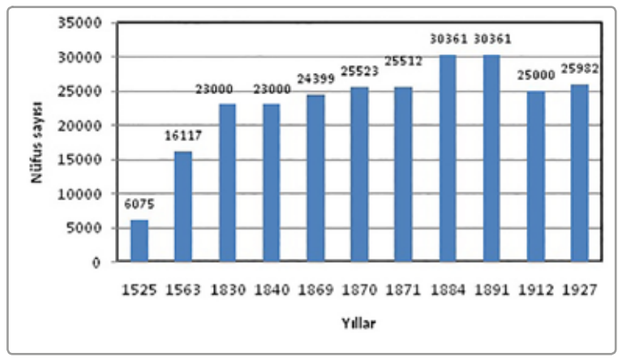
Maraş'ın Cumhuriyetin ilanından önceki nüfusu, tahrir defterlerinden, Devlet salnamelerinden, Seyahatnamelerden ve Tezakir'den çıkarılan çeşitli bilgilerden yararlanılarak hesaplanmıştır. 1525 yılana ait tahrir defterine göre Maraş, 51 mahallesinde 1134 hane bulunan yaklaşık 6075 kişi nüfus barındıran bir şehirdir (Gürbüz, 2001a:11). 1563 yılı tahrir defterdeki bilgilerden yapılan hesaplamalara göre bu nüfus 16117 kişiye yükselmiştir. Maraş'ın 1563 yılı nüfusu Yinanç tarafından 15000 kişi (Yinanç, 1989:20), 1564-1565 yılı nüfusu Faroqhı tarafından 13420 ile13790 kişi olabileceği belirtilmiştir (Faroqhı, 1993:376).

Maraş'ın 1835 yılı nüfusu 5000-6000 kişi olarak tahmin edilmektedir (Texier, 1862-1863:586). Bu rakam doğru ise, Maraş'ın nüfusundaki bu büyük düşüş şehrin 1832 yılında İbrahim Paşa tarafından işgal edilmesine bağlanabilir (Gürbüz, 2001b).

Şekil• 23 Maraş şehrinin Cumhuriyetten önceki nüfus grafiği

Cem Behar, Maraş'ın 1830-1840 yılları nüfusunu 23000 kişi olarak belirtmiştir (Behar, 1996:33).

Halep Vilayet Salnamesi'ne göre; Maraş'ın nüfusu 1870 (R.1286) yılı nüfusu 25523 kişi, 1871 (R.1287) nüfus 25512 kişi, 1886 (R.1302) ve 1891 (R.1307)'e göre; 30361 kişidir.

Behar, Maraş'ın 1912 yılı nüfusunu 25000 kişi olarak belirtmiştir (Behar, 1996:33).

İlk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılında ise Maraş'ın nüfusu 25982 kişi olarak kayıtlara geçmiştir.

Ulaşabildiğimiz belge ve kaynaklardan elde ettiğimiz bilgilere göre; Maraş şehrinin nüfusu 1525 yılında 6075 kişi iken 1891 yılında 30361 kişiye kadar çıkmıştır (**Şekil• 23**). Bu yıllar arasında siyasi, ekonomik ve sağlık nedenlerine bağlı olarak zaman zaman değişiklikler gösterdiği tahmin edilmektedir. 1891 yılından sonra Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu askeri, siyasi ve sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı Maraş nüfusunun azalmaya başladığı, özellikle bu azalışta Ermeni ayaklanmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

İlk Çağda Maraş Sancağı Pınarbaşı, Adıyaman, Elbistan ve Hassa'ya kadar uzanan geniş bir sahaya yayılmıştır. 1563 yılı tahrir defterinden çıkarılan hesaplamalara göre Maraş Sancağı'nın nüfusu 258702 kişidir. Cevdet Paşa Maraş Sancağı'nda 1865 yılında 23893 hane olduğunu belirtmektedir (A. Cevdet Paşa:222-225). Bu hane tahmini 143358 kişi yapmaktadır. Cuinet Maraş Sancağı'nın 1890 nüfusunu 179853 olarak vermiştir (Cuinet, 1891:227). Halep Vilayet Salnamesine göre Maraş Sancağı'nın 1894 yılı (1311 tarihli Halep Vilayet Salnamesi) 140361 dir. Maraş Sancağı nüfusunun yıllara göre çok değişiklik göstermesinin en önemli nedeni sancak sınırının değişmesinden kaynaklanmaktadır. (**Çizelge, 6**)

1526 yılında tanzim edilen İcmal defterinde, Zülkadriye Vilayetinin toplam hane sayısı 69481 (350000 kişi) dir (Şahin, 1994:552). 1563 yılı tahrir defterinde ise; Maraş sancağında toplam 43115 vergi nüfusu (215575 kişi) vardır (Yinanç ve Elibüyük, 1988:VIII). 1881 yılında Maraş

Merkez kazanın 7876 hane (39380 kişi) vardır (Cevdet Paşa, 1986:224). 1916 yılında Maraş Nahiye nüfusu 32704 kişidir. Bu verilere göre, Maraş Kazasının nüfusu 1881 yılında 39380 kişi iken sürekli artarak 1906 yılında 68023 kişi olmuştur (**Şekil• 24**).

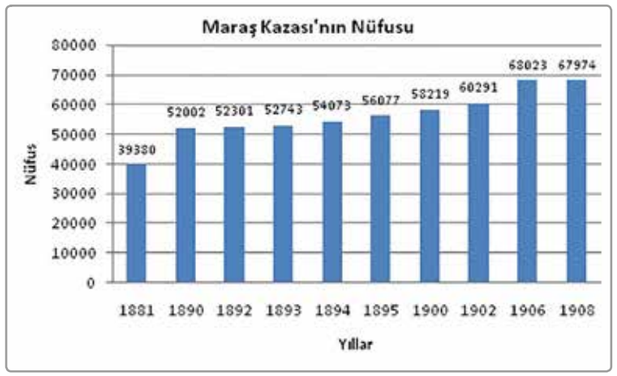
Cumhuriyetin ilanından sonra ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. Bu sayımda 184958 kişi olan Kahramanmaraş ilinin nüfusu 2012 yılında 1.063.174 kişi olmuştur. Bu tarihler arasında il nüfusunun büyüme oranı %475 dir. Kahramanmaraş il nüfusu 1927 yılından 2012 yılına kadar sürekli artış göstermiştir. Fakat yıllık nüfus artış hızı büyük iniş – çıkışlar göstermektedir. 1927 sayımından günümüze kadar en yüksek yıllık nüfus artış hızı 1940 – 1945 yılları arasında ‰ 51,60 olarak gerçekleşmiştir (**Şekil• 25**). Yıllık nüfus artış hızı 1927-1975 yılları arasında dalgalı bir seyir izlemiş, 1975 yılından sonra sürekli olarak azalmaya başlamıştır.

Kahramanmaraş ili nüfusunun 1927 yılında %80'i kır, %20'si şehir nüfus iken, 2010 yılında %61'i şehir, %39'u kır nüfusu olmuştur. Genel olarak 1927 yılından 1955 yılına kadar kır ve şehir nüfus oranlarında pek bir fark gözlenmezken 1955 yılından sonra kır nüfus oranı sürekli azalmakta, şehir nüfus oranı ise sürekli artmaktadır. 1927 yılından 1990 yılına kadar kır nüfus oranı şehir nüfus oranından fazla iken 2000 yılı sayımında şehir nüfus oranı kır nüfus oranının önüne geçmiştir.

Kahramanmaraş ilinde 6 ve daha yukarı yaşlarda 930264 kişi yaşamaktadır. Bu nüfusun 22748'inin okuma yazma bilip bilmediği tespit edilememiştir. Geriye kalan nüfusun %93'ü okuma yazma bilmekte, %7'si ise okuma yazma bilmemektedir. Kahramanmaraş'ın 1927 yılı verilerine göre okuma yazma bilme oranı %5 iken bu oran 2012 yılında %93'e çıkmıştır. Erkeklerde okuma yazma oranı daha yüksek (%97) iken, kadınlarda daha düşüktür (%89).

Çizelge 6. *Maraş Sancağı'nın nüfusu*

Kazalar	1563	1890	1894
Maraş	105228	64311	54073
Elbistan		47715	39383
Andırın		21119	12274
Pazarcık		22685	17907
Zeytun		24023	16724
Güvercinlik	13314		
Hısn-ı Mansur	36420		
Zamantu	37039		
Toplam	258702	179853	140361

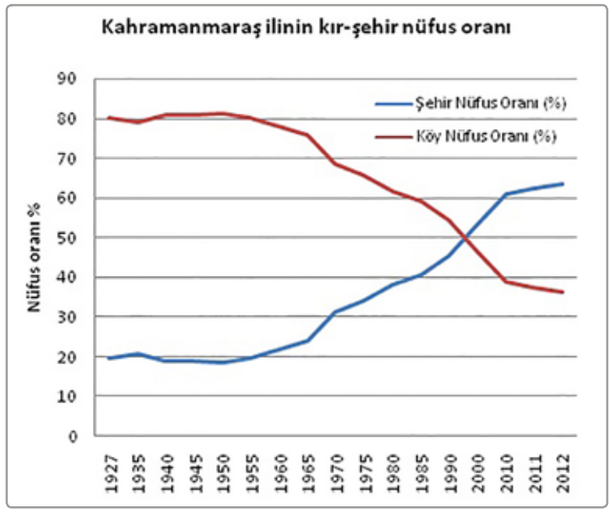
Şekil• 24 Maraş Kazası'nın nüfus grafiği

Şehir nüfusunda okuma yazma bilme oranı %95 iken, kır nüfusunda %90 dır. Bu verilerde görüldüğü gibi Kahramanmaraş ilinde kadın ve kır nüfusunda hala okuma yazma konusunda sorunlar yaşanmaktadır.

Kahramanmaraş ilinde 1000 kadına 474 çocuk düşerken Türkiye genelinde 362 çocuk düşmektedir. Görüldüğü gibi

Şekil• 25 Maraş ilinin nüfusu

Şekil• 26
Kahramanmaraş ilinin kır-şehir nüfus oranı grafiği

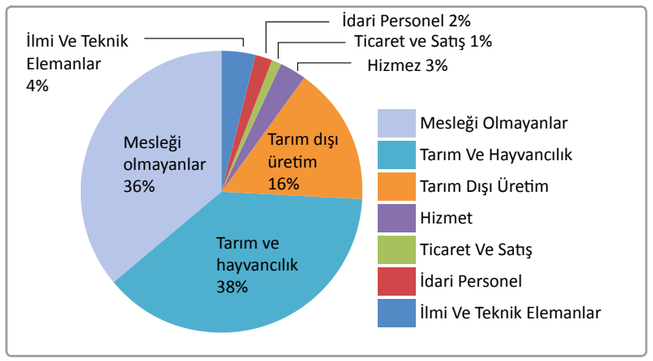
çocuk-kadın oranı (‰474) Türkiye ortalamasından (‰362) yüksektir. Kahramanmaraş ilinin toplam doğurganlık hızı 3,54 ile Türkiye ortalamasının (2,53) üzerindedir. Bayanlarda çocuk sahibi olma medyan yaş 29,06 ile Türkiye ortalamasını üzerindedir. Kahramanmaraş ilinde bebek ölüm hızı ‰37 ile Türkiye ortalamasının (‰43) altındadır. Aynı şekilde çocuk ölüm hızı Kahramanmaraş ilinde ‰6 iken Türkiye genelinde ‰7 dir. Kahramanmaraş ilinde toplam 185792 hane olup ortalama hane halkı büyüklüğü 5,09 iken kır nüfusunda 6,19 dur.(**Şekil• 26**)

2000 yılı verilerine göre, Kahramanmaraş ilinde 12+ yaşta toplam 715730 kişi vardır. Bu nüfusun 412000 kişisi (%58) işgücünde, 303730'u (%42) işgücünde olmayanlardan oluşmaktadır. İşgücünde olanların 379730'u (%92) çalışmakta, 32270'i (%8) işsiz konumdadır.

Kahramanmaraş ilinde nüfusun esas mesleklere göre dağılımı incelendiğinde, %36'sının mesleği olmadığı görülmektedir. Tarım ve hayvancılıkta çalışanlar %38 ile en yüksek orana sahiptir. Bunu %16 ile tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar ve ulaştırma makineleri kullananlar, %4 ile ilmi ve teknik elemanlar ve serbest meslek ve %3 ile hizmet işlerinde çalışanlar takip etmektedir (**Şekil• 27**).

Kahramanmaraş ilinde istihdam edilen nüfusun %66'sı tarım, %12'si toplum hizmetleri, %8'i imalat sanayinde, %5'i toptan ve perakende de, %4'ü inşaatta, %2'si ulaşım ve haberleşme de, %1'i elektrik, su, gaz, %1'i mali kurumlarda çalışmaktadır (**Çizelge 7**).

Şekil• 27
Kahramanmaraş ili nüfusunun esas mesleklere göre dağılış grafiği

Çizelge 7. *Kahramanmaraş ilinde ekonomik faaliyete göre istihdam edilen nüfus 2000 (12+ yaş)*

Ekonomik faaliyetler	İstihdam	%
Tarım	249204	66
Madencilik	835	0
İmalat sanayi	31880	8
Elektrik, gaz, su	4656	1
İnşaat	15440	4
Toptan ve perakende ticaret	20323	5
Ulaşım ve haberleşme	6656	2
Mali kurumlar	4047	1
Toplum hizmetleri	46412	12
İyi tanımlanmamış faaliyetler	277	0
Toplam	379730	

Kaynak: TÜİK

Şekil• 28
Kahramanmaraş kalesi

Kahramanmaraş ilinde ekonomik ve sosyal şartlara bağlı olarak önemli sayıda göç hareketleri yaşanmaktadır. Özellikle kırsal alanlardan il içerisindeki şehirlere ve diğer illere olan göçler dikkat çekmektedir. Kahramanmaraş il alanının büyük kısmının dağlık alanlardan oluşması, köylerin bu bölgelerde kurulmuş olması kırsal nüfus göçünü artırmaktadır.

Kahramanmaraş 1970 yıllarına kadar diğer illere önemli sayıda göç vermiş, ilin verdiği göç aldığı göçün yaklaşık dört katı olmuştur. Kahramanmaraş ilinin 1970 yıllarından sonra aldığı göç miktarı artmaya başlamıştır. 2012 yılı nüfus verilerine göre; Kahramanmaraş ili dışında yaşayan Kahramanmaraş doğumlu nüfusun sayısı 459488 kişidir. Aynı yıl için il dışında doğup da Kahramanmaraş ilinde yaşayan nüfus miktarı ise 73615 kişidir. Bu durum Kahramanmaraş'ın göç veren bir il olduğunu göstermektedir. Kahramanmaraş ili 2101-2012 yılında 19.908 kişi göç alırken, 29467 kişi göç vermiş ve net göç -9559 kişi, net göç hızı ise -8,95 olmuştur (TÜİK).

b) Yerleşme

Ahır Dağı'nın güney yamacında, sulak ve verimli Maraş Ovası'nın hemen kuzeyinde kurulmuş olan Maraş, yaşam koşulları bakımından son derece uygun fiziki ve beşeri coğrafya özelliklerine sahiptir. Maraş Ovası'nın geniş ve verimli olması, su kaynaklarının yeterliliği ve üç tarafının dağlarla çevrili olması nedeniyle savunmaya elverişliliği, şehrin bu alana kurulmasında etkili olmuştur. Aynı zamanda tarihte güneyden gelen yolların Anadolu ile bağlantısını sağlayan geçiş bölgesinde bulunması Maraş'ın önemini daha da artırmıştır. (**Şekil• 28**)

Bu olumlu coğrafi koşullar nedeniyle Maraş ve çevresinde yerleşmenin tarihi MÖ 4000-5000 yıllarına kadar inmekle beraber, şehrin kale çevresinde Hititler tarafından (MÖ XIX.-XII. yy) kurulduğu tahmin edilmektedir (Gürbüz, vd, 2004). Maraş, tarihi dönemler içerisinde başkent (Dulkadirli Beyliği dönemi) ve sancak merkezi (Osmanlı dönemi) olarak ekonomik ve siyasî bakımdan ihtişamlı dönemler yaşadığı gibi, sönük dönemler de geçirmiştir.

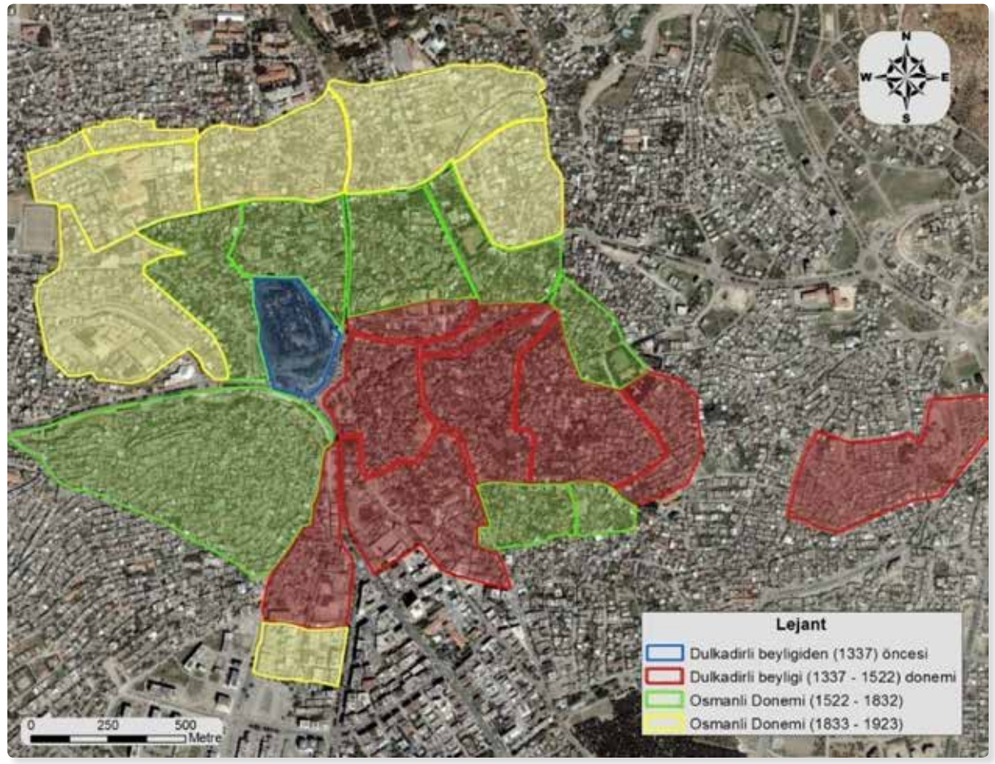
Şekil• 29
Kahramanmaraş Kalesi giriş kapısı

Bu olaylar şehrin mekansal gelişmesinde etkili olmuştur.

Osmanlı Devleti'nden Önceki (1522) Dönem: Osmanlı hakimiyetinin kurulduğu 1522 yılına kadar Maraş'a Hititler, Asurlular, Makedonyalılar, Romalılar, Bizanslılar, Araplar, Selçuklular ve Dulkadirliler hakim olmuştur. Ahır Dağı'ndan inen Ak Dere, Kanlı Dere ve Şeker Dere'nin vadileri arasında kalan yükselti üzerine kale inşa edilerek şehir kurulmuştur. (**Şekil• 29**) Kale ve çevresinin Pınarbaşı su kaynağından cazibe ile yararlanması ve savunmaya elverişliliği şehrin buraya kurulmasına neden olmuştur (Gürbüz, 2001a: 103). Dulkadirli'den önceki döneme ait şehrin yerleşme özellikleri ile ilgili bilgi ve belgelere ulaşılamamaktadır. Maraş 1337 yılında Dulkadirliler'in eline geçmiştir. Şah İsmal'in 1505 yılında Elbistan'ı tahrip etmesi sonucu Dulkadirlilerin merkezi Alaüddevle tarafından Maraş'a taşınmıştır (Taşdemir, 1995:2). Beylik merkezi Maraş'a taşındıktan sonra şehirde büyük imar faaliyetleri başlamıştır. Maraş'ta şehirsel fonksiyonlar oluşmuş, ticaret ve Pazar gelişmiş, sadece şehir nüfusuna değil, çevresindeki kırsal yerleşmelere de hizmet veren bir şehir olmuştur (Yinanç, 1989). Bu dönemde Ulu Cami, Nebeviyye Medresesi ve batısında bulunan Taş Medrese'nin bulundukları yer şehrin merkezi olmuş, yerleşmeler bu merkez etrafında yer almıştır. 1500 tarihli Alauddevle Bey vakfiyesindeki verilere göre çizilen Maraş Ulu Cami ve çevresinin krokisinden ve bu eserde verilen bilgilerden, kale ve Ulu Cami'nin bulunduğu Ekmekçi Mahallesi merkez olmak üzere, kuzeyde Fevzipaşa, doğuda Turan ve Divanlı, güneyde Kurtuluş mahallelerinde ve doğuda Duraklı Mahallesi'ndeki Hazinedarlı Cami'nin güneyinde yerleşmeler olduğu anlaşılmaktadır.

Osmanlı Dönemi (1522-1923): Alaüddevle Beyin 1515 yılında öldürülmesiyle Osmanlı Devleti'nin etkisi altına giren Maraş, 1522 yılında tamamıyla Osmanlı topraklarına katılmıştır. Yavuz Sultan Selim tarafından İran seferi dönüşünde (1515 yılında) beraberinde getirilen Beyazıtlı sülalesi Maraş'a yerleştirilmiştir. Kalenin batı taraflarına yerleştirilen Beyazıtlılar şehrin bu yönde gelişmesine neden olmuştur.
1563 tarihli Tahrir Defteri'ndeki vergi türlerinden Maraş'ın şehir fonksiyonlarını taşıdığı 42 mahalleli bir şehir olduğunu anlıyoruz (Gürbüz, vd, 2004).

Evliyâ Çelebi, seyahatnamesinde Maraş'la ilgili şu bilgileri vermektedir. Maraş, 42 mahalleli, 10000 evli bir şehirdir. Şehrin güneyden kuzeye uzunluğu yedi bin adım (yaklaşık 3,5 km) dır. Kalede 100 ev ve Süleyman Han Cami bulunan bir mahalle vardır (Evliyâ Çelebi, 1985: 140-141-142). Buradaki diğer bilgilerden Maraş'ın bu yıllarda ekonomik ve sosyal yönden ileri düzeyde olduğu görülmektedir. Bu bilgiler bize şehrin yerleşme bakımından Dulkadirli Beyliği dönemine göre daha da büyüdüğünü ve şehir fonksiyonlarının oluştuğunu göstermektedir.

Şekil• 30
Kahramanmaraş şehrinin gelişimi

Maraş XIX. yüzyılın başlarında hareketli bir devre yaşamıştır. Şehir, 1832 yılında cami, mescit, çarşı gibi yerleşmelerin bulunduğu kalenin güneyinin yanı sıra, bugünkü Yusuflar, Şehit Evliya, Yörükselim, Feyzipaşa, Gazipaşa, Kayabaşı, Divanlı, Sakarya ve İsadivanlı mahallelerine doğru gelişmeye başlamış, böylece şehir kalenin batısı, kuzeyi ve doğusuna doğru büyümüştür (Gürbüz, 2001a: 105).(**Şekil• 30**)

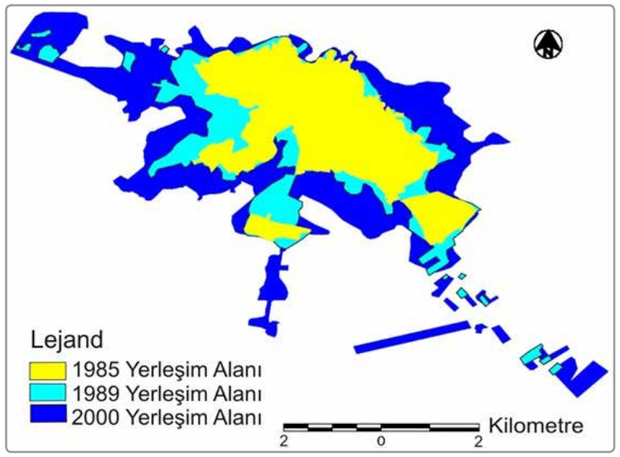
Maraş'ın 1832 yılında İbrahim Paşa tarafından işgal edilmesi şehrin gelişmesini durdurmuş ve şehrin nüfusu önceki yıllara göre azalmıştır. Osmanlı Devleti'nin resmi yıllığı olan 1871-1872 (H. 1288), 1889-1890 (H.1307) tarihli Halep Vilayet Salnamesinde, Cevdet Paşa'nın Tezâkir ve Şemseddin Sami'nin Kamusul Alâm adlı eserinde Maraş 38 mahalleli bir şehir olarak geçmektedir (Sami, 1316).

Besim Atalay'da 1916 yılında verdiği bilgilerde, Maraş'ın Ahır Dağı'nın eteğinde harap ve perişan halde, 8525 haneli bir kasaba olduğunu ve 3 km uzunluğunda, 2 km eninde, 6 km² sahada yerleştiğini belirtmektedir (Atalay, 1973: 164-169). Bu verilerden ve 1920 yılına ait şehir krokisinden çıkartılan bilgiler ışığında, Maraş şehrinin 1832-1920 yılları arasında batıda Akçakoyunlu, kuzeyde Mağralı, Yörükselim, Gazipaşa, Kayabaşı, güneyde Dumlupınar ve Hayrullah mahallelerine doğru geliştiği tespit edilmiştir (Gürbüz, 2001a:107).

Cumhuriyet Dönemi: Kahraman Maraş ve çevresi, Osmanlı Devletinin son dönemlerinde azınlıkların ayaklanmalarına sahne olmuştur. Şehir 1919 yılında önce İngilizler, sonra Fransızlar tarafından işgal edilmiştir. Bu savaşların olumsuz etkileri nedeniyle Kahraman Maraş

Çizelge 8. *Kahramanmaraş şehrinin yerleşim alanı ve değişim oranı*

Yıllar	Şehir alanı (ha)	Şehir alanı değişimi (%)
1950 yılı	253,50	
1985 yılı	1054,486	+ 416 (1950-1985)
1989 yılı	1582	+ 150 (1985-1989)
2000 yılı	2873,787	+ 181,6 (1989-2000)
Toplan alan: 36764		
Kaynak, Karabulut vd., 2006		

Şekil• 31
1985, 1989 ve 2000 Yılları Kahramanmaraş şehir alanlarının değişimi (Kaynak: Karabulut vd., 2006)

1923-1956 dönemini ekonomik ve sosyal bakımdan sönük geçirmiştir. Buna rağmen 33 yıllık bu devrede Kahraman Maraş'ta birkaç çırçır fabrikası ve gıda ürünlerine yönelik endüstri tesisi kuruluşmuş, şehir kuzey bölgesine doğru gelişmiştir. 1957 yılında hazırlanan imar plânı ile şehrin güney tarafı yerleşmeye açılmış ve Kıbrıs Meydanı ve Trabzon Caddesi oluşmuştur. Hayrullah, İsmet Paşa, Yenişehir, Menderes, Şeyh Adil mahallelerinde yerleşmeler kurulmuş, İsadivanlı, Sakarya, Duraklı Kayabaşı, Gazipaşa, Karamanlı ve Dumlupınar mahalleleri büyümüştür.

1978-1985 yılları arasında Kahraman Maraş'ta endüstri alanında büyük gelişmeler olmuş, özellikle tekstil sektörü büyük bir hız kazanmıştır. Şehrin doğusunda "Küçük Sanayi Sitesi" yapılarak devreye girmiş, buna bağlı olarak şehir doğu yönünde gelişme göstermiştir. Gazi Antep ve Adana karayollarında endüstri tesisleri kurulmuştur. Şehir içerisindeki imar çalışmaları ve Şeker Dere yolunun açılmasıyla şehir batıya doğru da gelişmeye başlamıştır. Orman Bölge Müdürlüğü çevresinde mahalleler oluşmuştur. Şehirden kopuk olarak Gazi Antep yolu üzerinde Erkenez Mahallesi, Adana yolu üzerinde Aksu Mahallesi kurulmuştur.

1985 yılından sonra Belediye tarafından şehrin batı tarafının imara açılması ve alt yapının hazırlanmasıyla şehir bu yönde hızlı gelişmiştir. Aynı zamanda şehrin gelişiminin bu yöne doğru kaymasında topoğrafyanın yerleşmeye uygunluğu, yükselti ve batıdan esen rüzgar nedeniyle yaz mevsiminin şehrin diğer yerlerine göre daha serin olması ve manzara güzelliğinin etkisi vardır. Şehrin bu yöndeki gelişimi Tekerek yolunun açılması ve Afşar Köyü'ndeki üniversite kampusünün faaliyete geçmesi ile daha da hızlanmıştır. Şehir güneyde Adana, Gazi Antep, Kayseri kara yolu kavşağına kadar dayanmıştır. Hatta Odun ambarları, Belediye hali ve fuar, daha güneyde yer almaktadır. Bu yıllar arasında şehrin doğu yönünde de gelişmeler olmuştur. Sütçü İmam, Aslanbey, Dulkadiroğlu ve Namık Kemal mahalleleri büyümüştür. Gazi Antep kara yolu üzerinde tamamıyla endüstri tesisleri kurulmuştur. Bugün Kahraman Maraş doğuda Dereköy, batıda Ceyhan Nehri, güneyde Aksu Çayı ve kuzeyde Ahır Dağı tarafından sınırlandırılan bir alana yayılmıştır.

Karabulut ve arkadaşları tarafından (2006) uydu görüntüleri ve hava fotoğrafları kullanılarak yapılan analizlerde Kahramanmaraş şehri yerleşim alanının yıllık yaklaşık %11'lik bir oranla geliştiği tespit edilmiştir. 1985 yılında 1054 hektar olan şehir alanının 2006 yılı sonunda 4857 hektara ulaşacağı tahmin edilmektedir. 21 yıllık periyotta yaklaşık 4,5 kat büyüyen (**Şekil• 31**, **Çizelge 8**) bir şehir alanı artan talebi karşılayacak ve ileriye dönük bir alt

Şekil• 32
Karayolları 5. Bölge Müdürlüğü (Mersin) yolların özellikleri haritası (Kaynak: Trafik Güvenliği Daire Başkanlığı, 2012: 71)

yapının oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır. Bu yüksek artış oranı arazi kullanımının kontrollü gerçekleşmesi için etkin planlamanın ve izlemenin yapılmasını gerektirmektedir. Sanayi tesislerinin tarım alanları üzerine kurulduğu ve son yıllarda artış gösterdiği gözlenmiştir. Bu nedenle sanayi tesislerinin çevreye verebileceği etkileri yapılacak planlamalarda göz önünde bulundurulmalıdır (Karabulut vd., 2006).

c) Ulaşım

Tarihin her döneminde Kahramanmaraş ve çevresinden önemli yollar geçmiştir. Akdeniz, Güneydoğu Anadolu, Mezopotamya, Mekke vb güneydeki yerleşmeleri İç Anadolu ve İstanbul'a bağlayan yolların bir kısmı Kahramanmaraş ve çevresini kullanmıştır. Tarihi dönemler içerisinde Kahramanmaraş'tan geçen yolların en önemlilerinde biri Antakya, (**Şekil• 32**)Halep ve Mezopotomyadan gelip İç Anadolu'ya ulaşan yoldur (Gürbüz, 2001a:215). Bu yol Hititlerden 20. Yüzyıla kadar kullanılmıştır. İç Anadolu'dan gelen yolların bir kısmı da Elbistan-Göynük (Kahramanmaraş'ın doğusunda tarihi bir yerleşme) üzerinden Halep'e geçmekte idi (Gürbüz, 2001a:215). Aynı zamanda doğudan gelip Akdeniz kıyısındaki kentlere giden yolların bir kısmı da Kahramanmaraş'tan geçmiştir.

Hitiler zamanında Fırat kıyısındaki Samsat (Somasala)'dan çıkan bir yol Maraş, Göksun üzerinden Kayseri'ye ve buradan da Boğazköy (Hattuşaş)'e kadar uzanmaktaydı (Gürbüz, 2001a:215). Asur ticaret kolonileri döneminde Orta Anadolu'daki bağımsız kent devletlerinden olan Kaniş

ile Yukarı Mezopotamya'da Dicle kıyısındaki Asur kentini birbirine bağlayan yol Maraş yakınlarından geçmekteydi (Akture, 1994:120). Roma döneminde de Doğu Akdeniz'i, Güneydoğu Anadolu ve İç Anadolu'daki kentler arasındaki yolların Maraş'tan geçtiği bilinmektedir. Selçuklular döneminde Kayseri'den çok önemli bir yol (Sarız-Hurman-Elbistan-Göynük güzergahı) Halep'e gidiyordu (Sümer, 1985:4). Yine aynı kaynakta bu dönemde Memluk Hükümdarı'nın Elbistan-Ceyhan vadisi-Maraş üzerinden Amik ovasına indiği kayıtlıdır (Sümer, 1985:61). Bu yol Dulkadirli ve Osmanlı döneminde de kullanılmıştır. 17. Yüzyılda İç Anadolu kentleri lüks mal ihtiyaçlarını Halep'ten sağlamakta ve bu yol Maraş, Fırnıs, Zeytun (Süleymanlı) üzerinden Kayseri'ye ulaşmakta idi (Faroqhı, 1993:68). Kısaca Osmanlı dönemindeki yol haritası incelendiğinde; Şam, Halep, Antakya ve Urfa üzerinden gelen yolun Göksun üzerinden Kayseriye, Elbistan üzerinden Malatya'ya geçtiği görülür. Ayrıca Maraş Adana üzerinden Akdeniz, Ege ve İç Anadolu kentlerine bağlantılıdır.

Cumhuriyetin ilanından sonra Kahramanmaraş'ta yol bakımından bazı gelişmeler olmuştur. Kahramanmaraş'ın Göksun üzerinden Kayseri bağlantısı ve Gaziantep, Adana yolları iyileştirilmiştir. Türkiye'nin güneyinde en önemli yollardan olan Tarsus, Adana, Gaziantep otobanı Kahramanmaraş'ın 50 km güneyinden geçmektedir. Kahramanmaraş'ın bu otobanla iki güzergahtan duble yolla bağlantısı vardır. Aynı zamanda Kahramanmaraş-Göksun hattındaki 90 km'lik yol iyileştirilerek tünellerle geçilecek ve duble yol haline gelecektir. Bu güzergah Karadeniz-Akdeniz yolu olduğu için tam olarak bittiğinde Kahramanmaraş'ı en önemli karayolu kavşaklarından biri haline getirecektir. Doğu Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu, GAP bölgesini İç Anadolu, Karadeniz ve Ankara-İstanbul'a bağlayan en önemli güzergah olacaktır.

2013 yılı itibari ile Kahramanmaraş il sınırlarımız içerisinde 398 km devlet yolu, 35 km otoyol, 533 km il yolu, 5068 km. köy yolu ile 1798 km orman yolu mevcuttur. Devlet yollarının 396 km'si sathi kaplama, 2 km'si parke kaplamadır. Devlet ve il yollarımızın 72 km'si beton kaplama, 857 km'si sathi kaplam ve 2 km'si parke kaplamadır. Bölünmüş yol uzunluğu 241 km dir. 5068 km'lik köy yollarının 1357 km'si asfalt, 2433 km'si stabilize, 1275 km'si tesviye ve 3 km'si ham yol niteliğindedir.

Kahramanmaraş-Kayseri devlet yolundan günlük ortalama 5205, Kahramanmaraş-Gaziantep yolundan 6889 ve Kahramanmaraş-Adana yolundan 7979 araç geçmektedir. Görüldüğü gibi Kahramanmaraş'ın çevre illerle ulaşımı sağlayan yollarda yoğun bir trafiğinin olduğu görülmektedir.

Kahramanmaraş'a demiryolu 1948 yılında yapılmıştır. Adana-Malatya demiryolu Köprüağzı'dan 28 kilometrelik bir yolla Kahramanmaraş'a bağlanmıştır. Kahramanmaraş il hudutları içerisinden geçen demiryolu uzunluğu 46,53 km. elektrikli,

60,7 km'si elektriksiz olmak üzere toplam 107,23 km'dir. Narlı-Nurdağ arası hat kesimi elektrikli, Köprüağzı-Kahramanmaraş ve Narlı-Akçagöze hat kesimleri ise elektriksiz hattır. Narlı-Nurdağ hat kesimi İskenderun Demirçelik Fabrikasını besleyen Demirdağ-İskenderun cevher hattı üzerinde bulunduğundan bu hat kesiminde büyük oranda, günlük ortalama 24 adet cevher treni çalışmaktadır. Köprüağzı-Kahramanmaraş şube hattında yük ve yolcu talebi son yıllarda büyük oranda azaldığından bu hatta günlük çalışan 2 adet karma tren seferden kaldırılmıştır. Kahramanmaraş'a gelen veya gidecek olan yük durumuna göre tren seferi düzenlenmektedir. Aynı zamanda Türkoğlu ve Narlı istasyonlarından yük ve yolcu iniş binişleri sağlanabilmektedir. Narlı-Nurdağ hat kesiminde günde 2 adet bölgesel expres treni (Adana-Elazığ), haftada 3 gün olmak üzere 6 adet ana hat expres treni (Haydarpaşa-Gaziantep), günde 2 adet normal yolcu treni (İzmir-Diyarbakır) çalışmaktadır.

Maraş'a Ulaşım

Karayolu

Kentin Akdeniz, İç Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Doğu Anadolu bölgeleriyle güçlü bir karayolu bağlantısı vardır. Otobüs terminali kent merkezinde ve ulaşımı oldukça kolaydır.

Mesafe Cetveli	
Kahramanmaraş-Ankara	592 km
Kahramanmaraş-İstanbul	1.045 km.
Kahramanmaraş-İzmir	1085 km
Kahramanmaraş-Bursa	964 km.
Kahramanmaraş-Konya	541 km.
Kahramanmaraş-Adana	185 km.
Kahramanmaraş-Antalya	743 km.
Kahramanmaraş-Antep	80 km.
Kahramanmaraş-Kayseri	273 km.
Kahramanmaraş-Samsun	646 km.
Kahramanmaraş-Trabzon	768 km
Kahramanmaraş-Malatya	223 km.
Kahramanmaraş-Erzurum	639 km.
Kahramanmaraş--Van	746 km.

Havayolu

Türk Hava Yolları başta olmak üzere diğer havayolları şirketlerinin Ankara, İstanbul ve İzmir'e haftanın değişik günlerinde uçuşları bulunmaktadır. Havaalanı kent merkezine 8 km. uzaklıktadır.

1996 yılında yapılan Kahramanmaraş Hava Alanı tüm uçakların iniş kalkışına uygun durumdadır. Haftada üç gün Ankara, her gün İstanbul seferleri yapılmaktadır.

4. Kaynakça

Akture, S., 1994, Anadolu'da Bronz Çağı Kentleri, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, İstanbul.

Atalay, B., (Çeviren Özbaş, M.) 1973, Maraş Tarihi ve Coğrafyası, Dizerkonca Matbaası, İstanbul.

Bayraktar, F., 2004, Kahramanmaraş İli Uygun Yatırım Alanları Araştırması, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Araştırma Müdürlüğü, Ankara.

Behar, C., 1996, Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu1500-1927, Tarihi İstatistikler Dizisi, Cilt:2, DİE Yay. No:1877, Ankara.

Cevdet Paşa, (Yayınlayan:Cavid Baysun) 1986, Tezâkir, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Cilt:III, Ankara.

Cosun, F., 2008, Kahramanmaraş İlinde İklim Değişikliği Trend analizi, KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayımlanmamış), Kahramanmaraş.

Cuinet, V., 1891, La Turou D' Asie, Tome, II, Paris.

Denizdurduran, M., 2012, Uzaktan Algılama Yöntemleri ile Kahramanmaraş İli'nin Arazi Kullanım ve Arazi Örtüsü Özelliklerinin İncelenmesi, KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayımlanmamış), Kahramanmaraş.

DSİ., 1974, Göksun Ovası Hidrojeolojik Etüd Raporu, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, DSİ. Genel Müd., Jeoteknik Hizmetler ve Yer altı suları Daire Başkanlığı, Ankara.

DSİ, 1981, Orta Ceyhan Havzası Aksu Çayı'nın Islahına Ait Planlama Raporu, Devlet Su İşleri XX. Bölge Müdürlüğü Yayınları, Kahramanmaraş.

Evliyâ Çelebi, 1985, Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi, Tasvir Matbaası, Cilt:9, İstanbul.

Faroqhı, S., (Çeviren:Neyiyir Kalaycıoğlu), 1993, Osmanlı'da Kentler ve Kentliler, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, İstanbul.

Halep Vilayet Salnamesi, 1286, 1287, 1288, 1302, 1307, 1309, 1310, 1312, 1313, 1318, 1320, 1322, 1324, 1326.

İmamoğlu, M.Ş., 1993, Gölbaşı (Adıyaman) – Pazarcık – Narlı (K.Maraş), Arasındaki Sahada Doğu Anadolu Fayı'nın Neotektonik İncelenmesi, Ank. Üniv., Fen Bil. Enst. Jeoloji Mühendisliği Anabilim Dalı Doktora Tezi (Yayımlanmamış), Ankara.

Gürbüz, M., 2001a, Kahraman Maraş Merkez İlçe'nin Beşerî ve İktisadî Coğrafyası, Maraş Valiliği, İl Kültür Müdürlüğü Yayınları No:2, Maraş.

Gürbüz, M., 2001b, "Maraş'ın Cumhuriyetten Önceki Nüfusu", Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 37, s.183-194, İstanbul.

Gürbüz, M., Karabulut, M., Sandal, E.K. 2003, "Türkiye'den Yurtdışına Yasa Dışı Göçler Göçler: Pazarcık (Kahraman Maraş) Örneği", Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı:8, s.35-52, İstanbul.

Gürbüz, M., Sandal, E.K.ve Karabulut, M. 2004, "Kahraman Maraş'ın Kuruluşu, Gelişimi ve Mekansal Analizi", Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, DPT ve Pamukkale Üniversitesi, Cilt:1, s.276-285, Denizli.

Gürbüz, M., 2006, "Çağlayancerit İlçesi'nde (Kahramanmaraş) Batı Avrupa Ülkelerine Yasa Dışı Göçler", KSÜ, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, s.25-31, Kahramanmaraş.

Gürbüz, M., 2002, "Kahramanmaraş'ta Göç Hareketleri ve Doğurduğu Problemler", Akademik Araştırmalar Dergisi, Yıl:3, Sayı:12, s.131-141, İstanbul.

Kahramanmaraş Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011, Kahramanmaraş İli Çevre Durum Raporu, ÇED Hizmetleri ve Çevre İzinleri Şube Müdürlüğü, Kahramanmaraş.

Kahramanmaraş İl Çevre Orman Müdürlüğü, 2006, Kahramanmaraş İli Çevre Durum Raporu, Çed ve Planlama Şube Müdürlüğü, Kahramanmaraş.

Kahramanmaraş İl Özel İdaresi, 2011, Kahramanmaraş İli 1/100000 Ölçekli İl Çevre Düzeni Planı Taslak Plan Açıklama Raporu, Beha ve Megapol, Ankara.

Kahramanmaraş Tarım İl Müdürlüğü, 2006, Kahramanmaraş Tarım Mastır Planı, Kahramanmaraş.

Kahramanmaraş Tarım il Müdürlüğü (http://www.kahramanmarastarim.gov.tr/tyapi.asp)

Karabulut, M. ve Cosun, F., 2009, "Kahramanmaraş İlinde Yağışların Trend Analizi", Coğrafi Bilimler Dergisi, Sayı:7, Cilt:1, s.65-89, Ankara.

Karabulut, M., M. Küçükönder, M. Gürbüz, E. Sandal, 2006, "Kahramanmaraş Şehri ve Çevresinin Zamansal Değişiminin Uzaktan Algılama ve CBS Kullanılarak İncelenmesi", 4. Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri Bildiriler Kitabı, s. 57-64, 13-16 Eylül, İstanbul.

Karabulut, M., Sarıyıldız, F., Gürbüz, M., Korkmaz, H., 2010, "Göksun'da Yağış ve Sıcaklıkların Trend Analizleri", Göksun Sempozyumu (22-23 Ağustos), s.414-427, İstanbul.

Korkmaz, H., 2001, Kahraman Maraş Havzası'nın Jeomorfolojisi, Kahraman Maraş Valiliği, İl Kültür Müdürlüğü Yayınları No:3, Kahraman Maraş.

KGM, http://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Istatistikler/TrafikveUlasim.aspx

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 1997, K.Maraş İli Arazi Varlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, İl Rapor No:46, Ankara.

MTA, 2008, Kahramanmaraş İli ve Kentsel Alanların (İl-İlçe Merkezleri) Yerbilim Verileri, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü Jeoloji Etütleri Dairesi Raporu, Ankara.

Sami, Ş., 1316, Kamusul Alâm, Mihran Matbaası, Cilt:6, İstanbul.

Sümer, F., 1985, Yabanlu Pazarı (Selçuklular Devrinde Milletler Arası Büyük Bir Fuar), Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları:14, İstanbul.

Şahin, İ., 1994, Dulkadır Eyaleti, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt:9, s.552-553, İstanbul.

Taşdemir, M., 1995, Elbistan, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt: 11, s.1-3, İstanbul.

Temizel, E., 2005, Kahramanmaraş İli Akarsularının Hidrolojik Özelliklerinin İncelenmesi, KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Yayımlanmamış), Kahramanmaraş.

Texıer, Ch., 1862, Asıe Mineure, T.I-II, Paris.

Toroğlu, E., 2008, "Salnamelere Göre (1869-1908) Maraş Kazası'nda Nüfus, Yerleşme ve Ekonomik Faaliyetler", Maraş Tarihi ve Sanatı Üzerine (Ed:M. Özkarcı, İ. Gökhan, S. Kaya), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Rektörlük Yayınları. No:132, Kahramanmaraş, s.208-226, Kahramanmaraş.

Toroğlu, E., 2011, "Kahramanmaraş ilinde Göçler", KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:8, Sayı:1, s.65-78, Kahramanmaraş.

Trafik Güvenliği Daire Başkanlığı, 2012, 2011 Trafik Ulaşım Bilgileri, Trafik Güvenliği Daire Başkanlığı Ulaşım Etütleri Şube Müdürlüğü.

TUİK, 2005, Genel Nüfus Sayımı 2000 Göç İstatistikleri, Türkiye İstatistik Kurumu Yayın No: 2976, Ankara.

Yinanç, R., Elibüyük, M., 1988, Maraş Tahrir Defteri (1563), Ank. Üniv. Osm. Tar. Arş. ve Uyg.Mer. Yay. No:1, Cilt:I-II, Ankara.

Yinanç, R., 1989, Dulkadir Beyliği, AKDTYK, Türk Tar. Kur. Yay., VII.Dizi- sa.108, Ankara.

Yüngül, S., 1951, "Rift Vadileri ve Hatay Gravimetri Etüdünün Bazı Tektonik Neticeleri", Türkiye Jeoloji Kurultayı Bülteni, Cilt:3, Sayı:1, s.1-24, Anakara.

Varol, Ö., 1997, Çimen Dağı Vejetasyonu, Dumlupınar Üniversitesi, Fen Bil. Enst. Doktora Tezi (Yayımlanmamış), Kütahya.

Kar çiçeği /eranthishycmalis, Fotoğraf: Arif Avize

ENDEMİK BİTKİ CENNETİ KAHRAMANMARAŞ

Ramazan AVCI
Araştırmacı/yazar

Kahramanmaraş'ın eşsiz iklimi, deniz seviyesinden yükselti farklılıkları, arazi çeşitliliği, zengin su kaynakları ve Avrupa-Sibirya, Akdeniz, İran-Turan olmak üzere üç bitki coğrafyası bölgesine ait bitkileri barındıran konumu dolayısıyla çok özel ve zengin bitki örtüsüne sahiptir. Öyle ki çiçekli bitkiler bakımından Avrupa'daki birçok ülkeden daha zengindir.Jeolojik dönemlerde geniş alanlara yayılan ve fakat iklim değişmeleri, kıta kütlesinin parçalanması sonucu yayılma alanı daralarak belli yerlere çekilen ve bu sahada bulunan bitkilere endemik bitkiler adı verilmektedir. http://www.cografya.gen.tr/sozluk/endemik-bitki-2.htm

Maraş florası üzerine yapılan çalışmalarla tespit edilen ve birçoğu Maraş ve yöresine ait isimlerle tanımlanan bazı bitkiler şunlardır:

aethionema marashicum
astragalus berytius
astragalus cataonicus
astragalus elbistanicus
astragalus kurdicus var. achyrdaghensis
astragalus plumosus var. akardaghicus
astragalus pycnocephalus var. seytunensis
cetaurea cataonica
convolvulus cataonicus
convolvulus germaniciae
cousinia cataonica
festuca cataonica
heracleum marashicum
nurihakensis
joprenia berytea
onobrychis marashensis
oxytropis engizekensis
poronychia cataonica
Querscus brantii subsp. Brantii var. marasiensis
Stachys cataonica
Thlaspi cataonicum
Verbascum binbogense
Verbascum cheiranthifolium var. cataonicum
Verbascum germenicia
Verbascum keklikolukense
(Özhatay ve Ok, 2008:45)

Fotoğraflar: Arif Avize

Emzik Otu / Onosma albarosecum, Fotoğraf: Arif Avize

Nevruz Çiçeği / Iris persica, Fotoğraf: Arif Avize

Anadolu Siklameni / Cyclamen pscudoibericu

Ülkemizde yetişen 11.000 bitki türünden yaklaşık 3500'ünün endemik, yani Türkiye'ye özel olduğu, Kahramanmaraş'ta ise tespit edilen 2500 çiçekli bitki türünden yaklaşık 500'ünün endemik olduğu tespit edilmiştir. Bu endemik bitkilerden bir kısmı yalnızca Kahramanmaraş yöresinde doğal ortamda yetişmekte, yaklaşık 25 tanesi adlarını Kahramanmaraş'ın il, ilçe ve dağlarından almakta ve bilim dünyasında bu adlarla tanınmaktadır. Aynı şekilde ülkemizde tespit edilen 144 önemli bitki alanından 8'i Kahramanmaraş'ta bulunmaktadır.

Geven (astragalus), Kahramanmaraş'ta en fazla bitki çeşidine sahip cins olup il sınırları içinde 90 çeşidine rastlanmaktadır. Bu gevenlerden 53'ü endemiktir. Yapraklarından çay yapılan adaçayı (salvia) da Kahramanmaraş'ın endemik türlerinden biridir. İlde yetişen 25 adaçayından 11'i endemiktir.

"Kahramanmaraş ili geofit çeşitliliği açısından da ayrı bir öneme sahiptir. İl yaklaşık 45 orkide türüne ev sahipliği yapmaktadır. Bunun yanında birçok endemik geofit ilde doğal olarak yayılış göstermektedir. Bunlardan *Cyclamen pseudoibericum, Hyacinthus orientalis* subsp. *chionophyllus, Colchicum davisii, Colchicum serpentinum, Colchicum polyphyllum, Fritillaria crassifolia* subsp. *crassifolia, Muscari babachii, Muscari azureum, Hyacinthella acutiloba* türleri önemli ölçüde süs bitkisi değeri taşımaktadır. Bu zenginliğin başlıca nedenleri; ilin İran Turan ve Akdeniz bitki coğrafyalarının geçit kuşağında bulunması, ülkemizin önemli endemik merkezlerinden biri olan Anadolu çaprazının güneyinde yer alması, jeomorfolojik özellikleri, mikroiklim ve habitat çeşitliliğidir." (Demirci ve Özhatay, 2013)

Bir çiğdem türü olan *colchicum davisii*'nin pembe renkli çiçekleri ağustos-ekim ayları arasında açar. Orman altı ve kayalık alanlarda 900-1550m. yüksekliklerde yetişir. Kahramanmaraş'ta Başkonuş Dağı'nda doğal olarak yayılış gösterir.

Soğanlı bir sümbül türü olan *muscari aucheri*nin morumsu-mavi çiçekleri Nisan-Haziran ayları arasında açar. Taşlı yamaçlar veya otlaklarda 1000-3000 m. arası yüksekliklerde yetişir. Kahramanmaraş'ta doğal olarak yayılış gösterir.

Yumrulu bir sıklamen türü olan *Cyclamen pseud-ibericumun* koyu pembe renkli çiçekleri mart-mayıs ayları arasında açar. Orman altlarında 550-1500 m arası yüksekliklerde yetişir. Kahramanmaraş'ın Güney kesimlerinde oldukça geniş bir yayılışı vardır.

Endemik bitkilerle ilgili çalışmalar sürdükçe, yüzlerce yıldır kendini gizleyen bitkiler saklambaç oyununda olduğu gibi sobelenmektedir. 2009 yılında sobelenen endemik bitkilerden biri de "*Salvia Marashica*"dır. Maraş'ın adıyla tescillenen bu bitki Ahır Dağı'nda bir adaçayıdır. Salvia türleri binlerce yıldan beri ilaç yapımında kullanılmakta, Anadolu'da şifa kavramıyla birlikte anılmaktadır. "salvia" Latincede "şifa veren" anlamına gelmektedir.

"Türkiye'ye endemik toplam 122 taksonun kayıtlı olduğu ÖBA'da beş bitki *Ajuga relicta* (son zamanlarda komşu Çimen Dağı'nda da olduğu saptanmıştır.), *Ankyropetalum ruteri*, *Astragulas akmanii*, *Echinops vaginatus* (Besni'de de kayıtlıdır) ve *Polygonum ekimianum* bir iki istisna dışında yalnızca ahır Dağı'nda sınırlı olarak bulunur. Alanda toplam 38 Ülke Çapında Nadir bitki türü yer alır." (Özhatay vd., 2009:17)

Maraş Dondurmasının Lezzetinin Sırrı: Maraş Orkidesi (*orchis anatolica*)

Kahramanmaraş dondurmasına kıvam ve lezzet veren salebin elde edildiği ve Türkiye'de yetişen doğal orkide türünden

Fotoğraf: Arif Avize

Adaçayı / Salvia marachica

Anadolu Orkidesi / Maraş orkidesi / Orchis anatolica

biri olan *orchis anatolica,* yörede Maraş orkidesi adıyla tanınmaktadır. Türkiye'de doğal olarak yetişen, yumrularından salep elde edilen 150 orkide türünün üçte biri Kahramanmaraş'ta yetişmektedir.

Maraş Orkidesinin Efsanesi

Dünyanın eşi benzeri olmayan Kahramanmaraş'ın Geben yaylasına, daha bahar mevsimi başlamadan da evvel, adı Orkis olan, beyaz kadife tenli, zarif bir prenses gelirmiş. Orkis, yaylanın eteklerindeki köy ahalisinin gözleri uykuya banınca, uçar adımlarla Geben'in gökyüzüne en yakın dağındaki yalçın kayalıklarına koşarmış. Oturdu mu etekleri dağı kaplar, upuzun saçlarının eşsiz kokusu bütün yaylayı sararmış. Tılsımlı rüzgâr eksik notalı bir şarkı gibi serenada başladığında, Orkis rüzgârın sevdasına karşı o upuzun saçlarını çözer ve gün doğasıya dek tararmış. Günlerden bir gün prenses Orkis'in dağlardan ovalara inen eteklerine, göklerden süzüle süzüle gelen leylekler konuvermiş. Leylekler, Orkis'in sarıçiçekli eteklerinin üzerinde öyle güzel duruyorlarmış ki, Orkis, gözlerini ayırmadan leylekleri seyre dalmış…

Vakit öyle hızlı geçmiş ki… Günün akşama döndüğünü çok geç fark etmiş. Sırrının açığa çıkacağından korkup telaşlanan Orkis, eteklerini hızla dağın eteklerinden çekivermiş. Çekmiş çekmesine de, eteklerinde bekleşen leylekleri unuttuğundan, göçe geride kalan yorgun leyleğin kanadını da kırıvermiş. Prenses Orkis, uçar adımlarla gelmiş leyleğin yanına. Yaralı leyleğin başında saatlerce gözyaşı dökmüşse bile kanadı kırık leylek bir türlü gözlerini açmıyormuş. Orkis, saçlarından bir kaç tel koparıp yaralı leyleğin kırık kanadını şefkatle sarıverince, kendine gelen leylek birdenbire silkinip dünya güzeli bir delikanlı oluvermiş.

Delikanlıyı görünce soluğu sepeti kesilen Orkis'in o an nutku tutulmuş, zaten söylemez dili hepten lal olmuş. Derken delikanlının yaylayı çınlatan sesi duyulmuş: "Asırlar var ki ben, dağ taş diyar diyar dolaşıp, nice gökyüzü eskitip seni arıyordum " Deyince, prenses Orkis, kendisini bu dağa çeken şeyin ne olduğunu işte o an anlamış. Delikanlı ve Orkis, konuşmadan, hal diliyle nice vakit öylece dağlarda kalmışlar.

Gelgelelim mutlu vakit tez geçmiş, havalar soğumaya başladığında delikanlı, Orkis'e dönüp; "seninle uzun yıllar yaşayabilmem için şimdi gitmem gerek, mutlaka döneceğim" dedikten sonra, silkinip kar beyaz kanatlı bir leylek olup uçup gitmiş.

Orkis, bir kuş gibi uçup giden sevdiğinin ardında öylece kala kalmış. Titrek ellerini toprağa koymuş. Dermansız ayakları çözülüverince, saçları kendinden evvel yığılmış toprağa… Prenses Orkis dağların kızıymış artık. O günden sonra gözü yollarda sevdiğini bekleyen Orkis'in gözlerinin biri güler, diğeri ağlar olmuş. Biri sevdiğinin geleceğini umut eder, diğeri ümidi keser sızlanırmış… Kar beyaz kanatlı leylek niçin gelmemiş bilinmez ama günlerin yıllara dönmesi çok sürmemiş. Rüzgâr her zamanki vaktinde gelip, Orkis'e: " Haydi, yine çöz bana saçlarını, kokusunu dağlara salacağım" dediyse de sevdiğini yıllar yılı bekleyen Orkis'in saçları orada çoktaan toprağa kök salmış bile. Orkis'in bir gözündeki yaştan; sevdası, diğer gözündeki gülüşten; umudu, toprağa iki inci damlası gibi dökülüvermiş. Sevdiğinin geleceğinden iyice umudu kesilen Orkis bu sevdayla günden güne erirken, rüzgâra son kez seslenmiş: "Beni götürüp şu dağlara serper misin?" Rüzgâr: " Sana olmaz diyemem ama seni taşımaya gücüm yetmez ki" diye karşılık vermiş Orkis'e… Orkis içli bir sesle: " Ben bende değilim ki, zaten zerrem kaldı, zorlanmazsın. Sen bir es hele " Demiş. Rüzgâr estiğinde, gerçekten de Orkis rüzgârın içinde bir toz misali erimiş ve kaybolmuş. O an bütün bir dağı mis gibi koku kaplamış.

Orada yaşayanlar o günden sonra, Orkis'in kendini rüzgâra verdiği yerde bir çiçek buluvermişler. Çiçeğin beyaz kadife teni üzerinde, inci gibi mor damlalar varmış. Köklerinde ise, iki damla gözyaşından doğmuş biri gülen biri ağlayan iki yumru…

Bilimsel adına Orchis Anatolica (Anadolu orkidesi) denen bu çiçeğe orada yaşayanlar Maraş'ın orkidesi diye seslenince çiçekceğizin adı da bizim Geben yaylasında hep böyle anıla gelmiş... Efsanede adını Maraş Orkidesi olarak anmışlığımızsa bu sahiplenmeye sadakatimizdendir.

İşte o günden sonra Maraş orkidesinin ağlayan yumrusu toprakta kalmış, gülen yumrusu Maraş dondurmasına lezzetini vermiş. Çünkü orkideye adını verenler derler ki; ağlayan yumru topraktan çıktığında, hem orkidenin çiçeği hem de yetiştiği topraklar ağlarmış. Anlatılır ki; bu aşkın mevsimi her geldiğinde, Geben Yaylası'na gelenler Orkis'in burada bir çiçek olarak yaşadığını görmüşler.

Bilenler bu aşkı dünyada tatmayan kalmasın diye, salebin gülen yumrusundan, o dünyaca ünlü Maraş'ın dövme dondurmasını yaratmışlar. Maraş dondurmasına o eşsiz rayihayı ve esnekliği veren sır ise bu orkidenin köklerinde bulunan gülen yumrudan başkası değilmiş.

Bu yaylayı ziyaret edenler, her seferinde Orkis'in sesini de duyar gibi olmuşlar.

Çünkü Orkis bir zerre gibi uçup giderken bundan sonraki bütün ziyaretçilerine şöyle seslenmiş: "Ey dünyanın cümle yolcuları! Sevdiğimin aşkına ve benim sadakatime Geben'de şahit olun" Gidip görene, duyup anlayabilene aşk olsun vesselam.

O günden sonra Maraş Orkidesi; sadakatin ve aşkın çiçeği olmuş. İşte Maraş Orkidesinin salebiyle yapılan dondurmayı yiyenler de bu aşkın lezzetine varıp sadakatine erenler olmuş.

Âşık leyleğe, ne mi olmuş? Âşık leylek pir ihtiyar olarak yıllar sonra gelebilmiş yaylanın eteklerine. Sevdiğini bulamayan leyleğin gözyaşları herkese sel gibi görünse de, Geben'de filizlenen orkide çiçeğine can suyu olmuş her seferinde de. Âşık leylek, kanatları arasında sakladığı Orkis'in bir tutam saçıyla ölesiye dek oracıkta yaşamış. Gâh kanat çırpmış, gâh ağlamış, gâh takırdamış sabahlara dek…

O günden sonra bütün leylekler her göç vakti uğrar olmuşlar Orkis'in kendini rüzgâra verdiği bu yere. Bilenler bilir, leylekler, o günden sonra her göçte Geben yaylasına uğramışlarsa da orkide çiçeğinin açtığı vakti bir türlü yakalayamamışlar. Yine de, o günden sonra bu dağın eteklerine konup, Orkis'in rüzgâra sinmiş mis gibi kokusunu almadan uzak diyarlara göç eden hiçbir leylek olmamış.
İnci Okumuş (Okumuş, 2011)

Hüznün ve ayrılığın simgesi: Ağlayan Gelin (Ters Lale)

Kahramanmaraş'ta son yıllarda fark edilip adına etkinlikler düzenlenen endemik bitkilerden biri de yörede "ağlayan gelin" olarak bilinen "ters lale" (*Fritillaria imperialis*)dir. Dünya genelinde İran, Afganistan, Pakistan ve Himalayalarda bulunan bu çiçek Türkiye'de Hakkari, Adıyaman ve Kahramanmaraş'ın Afşin yöresinde doğal ortamda yetişmektedir. Denilebilir ki ters lalenin yetiştiği coğrafya bakımından en batıdaki sınırı Afşin yöresidir.

Afşin'de Binboğa Dağlarının güney yamaçlarında, Hurman Çayı'nın yukarı kısımlarında, yukarı Ceyhan Vadisi boyunca doğal ortamda yetişen on binlerce ters lale görebilmek mümkündür.

Doğal ortamda 1.250- 3.000 metre yükseklikllerde, kayalık yamaçlarda ve çalılıklarda yetişen ters lalelerin boyu 60 ile 150 cm arasında değişmekte ve soğuk ve gölge yerleri sevmektedir. "Bu bitkinin çiçeği değişik renklerde ve lalenin tersine yere doğru bakarlar. Değişik renk seçeneklerinin bulunması bitkiye estetik bir görünüm katar. Yabani formları ise genellikle turuncu veya kırmızı renklerdedir. Yere doğru bakan çiçeklerin üzerinde, bitkinin taç şeklinde yaprakları bulunur." Vikidipedia.com

Erken ilkbaharda açan ters lalelerin her birinin iç kısmında bir insanın gözyaşını andıran damlacıklar yer alıyor. Hüznü ve özlemi yansıtan bu büyüleyici çiçek hakkında, boynunun bükük olması ve toprağına akıttığı damlalar bakımından çeşitli hikâyeler oluşmuştur. Anadolu'da başında kırmızı tülbentle baba ocağından ayrılan gelinlerin boynu bükük ve mahzun duruşunu çağrıştırdığı için yörede "ağlayan gelin" olarak adlandırılan çiçeğin Hristiyan inancına göre oluşmuş yaygın efsanesi şöyledir:

Ters Lale / Ağlayan gelin / Fritillaria imperialis, Fotoğraf: Mehmet Kırmızıkaya

Bir zamanlar rengi bembeyaz olan, güzelliğinden ve kibirliliğinden dolayı başı dik ve mağrur bir şekilde yaşayan bir lale vardır. Hazreti İsa çarmıha gerilmeye giderken geçtiği yoldaki tüm çiçeklerin üzüntülü ve saygı ile eğilmelerine rağmen, bir tek kibirli lale eğilmemiş. Hazreti İsa bunu fark etmiş ve mağrur çiçeğe bakmış. Hazreti İsa'nın bakışları ve çarmıha gerilişi bu çiçeği o kadar utandırmış ki utancından rengi kırmızıya dönmüş; başını toprağa eğip o günden beri ağlar dururmuş.

Kar Sümbülü / Hyacinthus orientalis, Foto: Yeşim Ok

Saray Bahçelerini Süsleyen Çiçek: Maraş Sümbülü

Maraş'ın dillere destan çiçeklerinden biri de Maraş Sümbülü (*hyacinthus orientalis* subsp.)dür. Sümbül, Osmanlılar döneminde Maraş'tan getirilerek saray bahçelerinde lalelerden sonra bol miktarda yetiştirilen mis kokulu soğanlı süs bitkilerinden biridir. Öyle ki 1592 yılında Sultan III. Murad Han, saray bahçelerine dikilecek sümbüllerin Maraş'tan getirilmesini ferman etmiştir.

Sultan III. Murad Han'ın Maraş Beylerbeyi'ne gönderdiği "Saray bahçelerine Maraş'tan sünbül soğanı getirilmesine" dair ferman.

Bostancı Başına Gönderile…
Ba hatt-ı hümayun
Maraş beğlerbeğine hüküm ki,

Hâlâ hassa bağçelerde sünbül soğanı kalmayub Vilâyet-i Maraş'da olan yaylaklar ve dağlar sümbül yerleri olmağın elli bin dane ak sünbül ve elli bin dahi gök sünbül soğanı cem olunub mu'accelen gönderilmesi lazım olmağın buyurdum ki vardukda ol diyarda şükûfe ahvâlin bilür kimesneleri getirdüb tenbih edüb ve yanlarına mü'temed âdemler koşub tayin olunan mikdarı sünbül soğanın mu'accelen cem edüb dahi emr-i şerifimle varan âdeme teslim edüb südde-i saadetime irsal eyleyesün ve ne mikdar soğan teslim olunursa yazub bildiresün ki getüren kimesneden ana göre taleb oluna.

Husus-ı mezbur mühimdir ihmal ve müsamaha etmeyüb ikdam ve ihtimam üzre olasın.

Fi 26 Muharrem 1001 / 2 Kasım 1592 (kahramanmaras.bel. tr)

Maraş'ta Sümbül soyadlı ailelerin bulunması, adının semt, işyeri ve parklara verilmesi Maraş'ta sümbülün ayrı bir yerinin olduğunu göstermektedir. 3 yıldan beri Kahramanmaraş Belediyesi tarafından "Sümbül Şöleni" düzenlenmektedir.

"Sümbülün bu çeşidi, dünyada yalnız Anadolu'da yetişir, endemiktir. Osmanlı saray bahçelerinde Kahramanmaraş dağlarından getirilip üretilen bu çok güzel kokulu sümbüllerin Avrupa'ya yolculuğu Avusturya büyükelçisi vasıtasıyla başlamıştır. Kültürü alınarak soğanlı süs bitkileri sektöründe yerini almıştır. Doğal olarak Orta–Güney Anadolu dağlarında 1500 metrelerde yetişir. Doğal Hayatı Koruma Derneğinin Bakü-Tiflis-Ceyhan Çevre Yatırım Programı Desteği ile yürüttüğü Kahramanmaraş'ın Nadir Bitkilerinin Korunması Projesinde (KANBK), Başkonuş Ormanlarında bu bitkinin üretim çalışmaları yapılmaktadır." (Özhatay, 2009: 1)

Foto: Arif Avize

Kardelen / Galanthus fosteri, Foto: Arif Avize

KAYNAKÇA

Demirci, S. ve Özhatay, N. (2013). Kahramanmaraş Dağlarından Bahçelere Gösterişli Geofitler V.Süs Bitkileri Kongresi Poster Bildirisi, 6-9 Mayıs, Yalova

Kahramanmaraş Belediyesi, (2013), On-beşbin Sümbül Toprakla Buluştu, (01.08.2014 tarihinde erişim sağlandı.) http://www.kahramanmaras.bel.tr

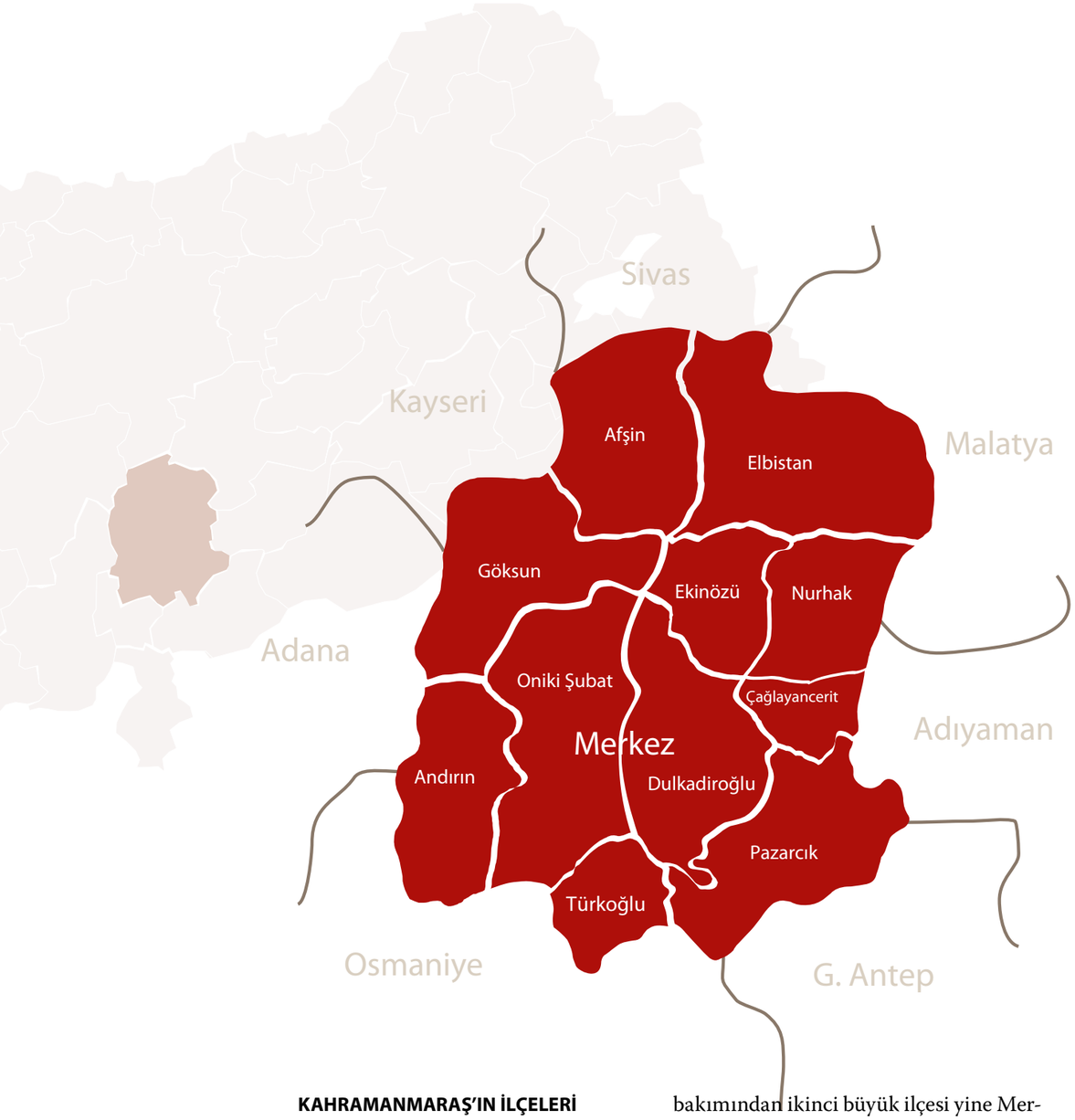
Okumuş, İ. (2011). *"Maraş Orkidesi Efsanesi"*, **Gezgin Dergisi**, Sayı: 51

Özhatay, N. ve Ok, T. (2008). Doğanın Penceresinde Kahramanmaraş, Kahramanmaraş Valiliği, İl Çevre Ve Orman Müdürlüğü, İstanbul

Özhatay,N., İlçim A. ve Ok, T. (2009). Ahır Dağı'nın Sessiz Güzelleri, Kahramanmaraş Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, İstanbul

Vikipedi (2014), Fritillaria imperialis, Erişim: 25 Temmuz 2014, http://tr.wikipedia.org/wiki/Fritillaria_imperialis

http://www.cografya.gen.tr/sozluk/endemik-bitki-2.htm (01.09.2014 tarihinde erişim sağlandı)

KAHRAMANMARAŞ'IN İLÇELERİ

Kahramanmaraş'ın, ikisi merkez, dokuzu taşra olmak üzere on bir ilçesi bulunmaktadır. Nüfus bakımından en büyük ilçesi Merkez 12 Şubat ilçesi olup nüfusu 2013 yılı itibariyle 357.870'dir. Nüfus bakımından ikinci büyük ilçesi yine Merkez ilçe olan Dulkadiroğlu ilçesi olup nüfusu 216.701'dir. Bu bölümde Kahramanmaraş'ın merkez ilçelerinin dışındaki ilçeleri hakkında kısa bilgiler yer almaktadır.

AFŞİN

Kuruluş tarihinin Hitit´lere kadar (M.Ö.4000) uzandığı sanılan Afşin çevresinin M.Ö 750 yıllarından itibaren Asur egemenliğine girdiği bilinmektedir. M.Ö. 546 tarihinde Perslerin (İranlılar) daha sonra M.Ö. 333 tarihinde ise Makedonyalıların egemenliğine giren yöre Roma çağında canlı bir ticaret merkezi olmuştur. Afşin, Roma imparatorluğunun yıkılmasından sonra Bizans toprakları hâline gelmiş, bölgeye zaman zaman Araplar hâkim olmuşlardır. 1071 tarihinde Malazgirt Zaferi ile Anadolu'da yerleşmeye başlayan Oğuz Türklerinin bölgeye yönelen kolu, Afşin Bey komutasında, Bizans egemenliğine son vererek, bölgede Selçuklu egemenliğini tesis etmişlerdir. Dulkadir Beyliği'nden sonra 1572 tarihinden itibaren Osmanlı egemenliğine giren Afşin, Elbistan ilçesine bağlı bir bucak merkezi iken, 1944 yılında ilçe merkezi olmuştur.

İlçe geneli nüfusu 2013 yılı itibariyle 82.662 olan Afşin Kahramanmaraş›a 150 km, Elbistan'a 28 km, Göksun'a 50 km uzaklıktadır. Ulaşım tamamen karayoluna dayalıdır. Denizden 1230 metre yükseklikte bulunan Afşin'de, karasal iklim hâkim olup, ilçede zengin linyit yatakları vardır.(http://www.afsin.bel.tr)

Çeşitli uygarlık dönemlerine ait tarihi eserler ve doğal zenginlikleri olan Afşin ilçesinde Eshab-ı Kehf ve Mağarasının bulunması burayı turizm açısından oldukça önemli bir hale getirmektedir. Cami, kervansaray, ribat ve planı saptanamayan birçok küçük yapıdan oluşan bu külliye yapılmıştır. (http://kahramanmaras.gov.tr/Ilceler.aspx)

İlçede çok sayıda mahallî ozan bulunup Afşin Ozanlar Derneği mevcuttur. Türkiye' de profesyonel olmuş birçok Afşinli halk ozanları bulunmaktadır. Bunlar arasında tüm ülkeye mal olmuş Âşık Mahsuni Şerif, Berçenek köyünden; Hayati Vasfi Taşyürek, Derdiçok, Âşık Yener Tanır beldesindendir.

İlçede sportif faaliyetler olarak ata sporumuz güreş ön plana çıkmaktadır. Uluslararası ve ulusal düzeyde şampiyonluklar kazanmış birçok güreşçi bulunmaktadır (Ahmet Ak, Metin Kaplan, Zekeriya Canlı). Toplamda uluslararası alanda 49 madalya kazanılmıştır. İlçede iki adet güreş kulübü faaliyet göstermektedir. Mesire alanları olarak Akçırı (Kabaağaç köyü), Bozyer (Tanır beldesi), Mağara gözü (Emirilyas köyü) sayılabilir. (Http://www.afsin.gov.tr)

ANDIRIN

11780 kilometre karelik bir alan üzerine kurulmuş bulunan Andırın, kuzeyde Göksun ve Saimbeyli; batıda Feke, güneybatıda Kadirli, güneyde Bahçe ve Osmaniye, güneydoğuda Türkoğlu ile komşudur. 2013 yılı itibariyle ilçe geneli nüfusu 35.943'tür. İl merkezine 83 km uzaklıktadır.

Andırın ve çevresi sırasıyla Etiler, Frigyalılar, Romalılar ve Bizanslıların egemenliğinde kalmıştır. İlçe sınırları içinde kalan kaleler de bu dönemlere aittir. Daha sonraki dönemlerde Dulkadiroğluları Beyliği yönetimine giren Andırın 1415 yılında Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı İmparatorluğu'na bağlanmıştır. Maraş 1866 yılında Padişah Abdülaziz devrinde Halep vilayetine bağlanınca Andıran da Halep'e bağlı kalmıştır.

1919 Sivas Kongresinden sonra, Çukurova doğu bölgesi Kuvayi Milliye Teşkilatı Andırın'da kurularak bu yörenin kurtuluş hareketlerinin öncüsü ve merkezi olmuştur. Millî mücadeledeki büyük hizmetlerinden dolayı Cumhuriyet döneminde 1925 yılında ilçe teşkilatı yeniden kurulmuştur.

İlçe zengin bir tabiat güzelliğine sahiptir. Özellikle yaz aylarında Çukurova yöresinden ve civar illerden buradaki yaylalara önemli ölçüde insanlar gelir ve yöre nüfusu hemen hemen iki katına ulaşır. Halk, geçimini çiftçilik, hayvancılık ve orman işçiliği ile sağlamaktadır.

(2002 Kahramanmaraş Turizm Envanteri)

Türkiye'nin her yerinde olduğu gibi Andırın'da da, Anadolu'nun Türkleştirilmesinden önceki devirlere ait kalıntılar bulunmaktadır. Bizans Dönemi'nden kalma çok sayıda kale mevcuttur. Türkiye'nin en sık kalelik alanının burada olduğunu söylemek, durumu abartmak değil; bir durum tesbitidir. Bugün Adana Kahramanmaraş sınırının bir bölümünü oluşturan, Ceyhan Irmağı–Keşiş Suyu kavşağından başlamak üzere güney-kuzey yönünde sırasıyla Kumkale, Anacık Kalesi, Haçtırın Kalesi, Akkale, Azgıt Kalesi, Kaleboynu Kalesi, Kayıranlı Kaleleri, Geben Kalesi ve güzergâh dışındaki yerlerde kalan onlarca kale Bizanslılardan kalma, bir kısmı yer yer Selçuklular tarafından onarılmış tarihi kalelerdir. Bu kalelerin karakol görevi yaptığı tarihçilerce değerlendirilmektedir. (http://www.andirin.bel.tr)

ÇAĞLAYANCERİT

Çağlayancerit ilçesi coğrafi olarak Akdeniz bölgesi sınırları içindedir. Kuzeyinde Nurhak, doğusunda Adıyaman ili Gölbaşı ilçesi, güneyinde Pazarcık, batısında ise Kahramanmaraş İli Merkez ilçesi bulunmaktadır. İlçenin merkez rakımı 1150 metredir. İlçede Akdeniz iklimiyle karasal iklim arasında geçiş özelliği taşıyan iklim tipi hâkimdir. Yaz mevsimi sıcak ve kurak kış ve mevsimi soğuk ve kar yağışlı, baharlar ise ılık ve yağışlıdır.

İlçe merkezi kuzeyde Engizek dağları, güneyinde ise Öksüz dağı ile çevrili bir vadide kurulmuştur. Köyler genelde dağlık arazide kurulmuş olup, Düzbağ ve Bozlar beldeleri çevresi genelde düzlüktür. İlçede ekilebilir arazi sınırlı olup, dağlık alanların yüksek kesimlerinde orman alanları mevcuttur.

İlçe nüfusu 2013 yılı itibariyle 25.276 olan ilçenin yüzölçümü 642 km2'dir. Bu yüzölçümünün 10.396 hektarı (% 16) tarım alanı, 23.566 hektarı (% 37) orman ve fundalık, 27.677 hektarı (% 38) çayır ve mera, 5561 hektarı (% 9) ise tarım dışı arazidir.

İlçenin adının Orta Asya'dan gelen Cerid aşiretinden geldiği ve bu adla tanındığını söyleyebiliriz. "Çağlayan" tabirinin ise sularının çokluğuna dayanarak kullanıldığı olasılığı kuvvetli bir ihtimaldir. İlçeye bağlı Küçükcerit Köyünde ortaya çıkan mozaik kalıntıları, yörede yerleşimin M.S. 3-4. yüzyıla dayandığını göstermektedir. Dağlık bir alanda kurulan Çağlayancerit, Elbistan-Pazarcık arasındaki eski tarihî yola hâkim konumdadır.

İlçe halk haneleri genelde kalabalık bir nüfus yapısına sahiptir. Bu nedenle ve geçim kaynaklarının yetersizliği sonucu mevsimlik göç yaygındır. İlçe halkının büyük kısmı mayıs-aralık ayları arasında Adana, Diyarbakır, Gaziantep ve Kahramanmaraş'ta tarım işçisi olarak çalışmaktadır. Kıbrıs ve yurtdışına işçi olarak çalışmaya gidenlerin sayısı da artmaktadır.

Çağlayancerit, 01.06.1986 tarihine kadar Kahramanmaraş ili merkez ilçeye bağlı köy olarak kalmıştır. Bu tarihte belediye teşkilatı kurulmuş, sonrasında 04.07.1987 tarihinde 3392 sayılı kanunla ilçe statüsüne kavuşmuştur.

(http://www.caglayancerit.gov.tr)

EKİNÖZÜ

Ekinözü İlçesinin tarihçesi ile ilgili olarak araştırmalarda burasının 17.yy. dan beri yerleşim yeri olarak mevcut olduğu tespit edilmiştir. İlçe, "Cela" adı ile bilinmekte olup Erzurum, Sivas, Gürün, Darende, Elbistan ve Kahramanmaraş kervan yolu üzerinde ara konaklama yeri olduğundan buradan geçmekte olan yolcular şifalı içme sularının çevrede tanıtılmasına katkıda bulunarak yerleşim yeri olarak büyümesine yardımcı olmuştur.

Cumhuriyetin kurulması ile muhtarlık olan "Cela" köyü 1958 yılında Belediye Teşkilatı kurularak Belde haline dönüşmüştür. 01.01.1983 tarihinde "Cela" kasabasının adı Ekinözü olarak değiştirilmiş ve 1990 tarihinde ilçeye dönüştürülmüştür.

İklim ve tabiat şartları olarak İçanadolu ve Doğuanadolu bölgelerinin tipik özelliklerini taşımaktadır. Ekinözü İlçesinin doğusunda Nurhak ilçesi, batısında Göksun ilçesi, kuzeyinde Elbistan ilçesi, güneyinde Kahramanmaraş ili ve Çağlayancerit ilçesi yer almaktadır.

İlçenin rakımı 1200 metredir. 17 Köyü, 77 Mezrası ile 692 Kilometrekare alana yayılmıştır. İlçe geneli nüfusu 2013 yılı itibariyle 13.461'dir. (http://www.ekinozu.gov.tr)

Ünlü Şair Abdurrahim Karakoç ve Bahaettin Karakoç'un doğduğu ilçe olan Ekinözü (Cela)' nün Türkiye'de önemi yukarı orta ve aşağı içmelerden kaynaklanmaktadır. Ekinözü içmeleri önem ve yatırım önceliği bakımından ülkemizdeki 10 içme kaynağından biridir. Yöreye çevre illerden gelen misafirler günlük haftalık tatilleriyle hastalıklarına çare bulmak gayretindedirler. Ekinözü'ndeki içme suları şifalı olması yönüyle tescillenmiştir. Bu şifalı sular insan metabolizmasını elektromanyetik yönden düzenleyerek bedendeki rahatsızlıkları iyileştirir. (http://tr.wikipedia.org)

ELBİSTAN

Elbistan, Kahramanmaraş iline bağlı en büyük ilçedir. Akdeniz, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinin kesiştiği noktada yer alır. Şehir merkezinin nüfusu 90.000 kadardır. TÜİK 2011 yılı nüfus sayımına göre tüm ilçe nüfusu köyleriyle birlikte 139.046'dır. İlçe sınırları Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde olup 2547 km² yüz ölçümüne sahiptir. Yaklaşık 37 doğu meridyeni – 38 kuzey paraleli arasında bulunan Elbistan'ın kuzeyinde Darende ve Gürün ilçeleri, güneyinde Nurhak ve Ekinözü, doğusunda Malatya ili, Doğanşehir ve Akçadağ ilçeleri, batısında ise Afşin ve Göksun ilçeleri bulunur. Rakımı 1150 m.dir.

İlçe Kahramanmaraş'a 162, Malatya'ya 120 ve Kayseri iline 270 km uzaklıktadır. Şehrin sosyo-ekonomik yapısına bakıldığında insanların çoğunlukla işçilik ve çiftçilik meslekleriyle geçim sağlamakta oldukları görülür. Özellikle kırsal kesimlerde tarım büyük önem arz etmektedir. Şehrin çok yakınından doğan ve ortasından geçen Ceyhan Nehri ile ünlüdür ve çerezlik ayçiçeği üretimi bakımından da Türkiye›de hatırı sayılır bir yere sahiptir ve Elbistan ayçekirdeği olarak ün almaya başlamıştır. Türkiye'nin en büyük şeker fabrikalarından biri olan Elbistan Şeker Fabrikası ile ülke şeker üretimine önemli bir katkı sağlamaktadır. Ayrıca Türkiye'nin en büyük termik santral kompleksine Afşin ilçesiyle ortak bir şekilde sahiptir. Bu santraller Afşin ilçe sınırları içindedir. Fakat santralde işletilen kömürlerin bulunduğu havzaların bir kısmı Elbistan ilçe sınırlarındadır. Ayrıca Afşin-Elbistan Havzası Türkiye'nin en büyük linyit rezervlerine sahiptir. Toplam 5 milyar ton civarında bir rezerv olduğu tahmin edilmektedir. Bu nedenle iki termik santral bulunmaktadır.

Elbistan tarihi çok eski dönemlere kadar uzanan bir şehir olup Osmanlı Devleti'ne son katılan beylik olan Dulkadiroğlu Beyliği'ne başkentlik yapmıştır. Beyliğin başkenti ancak 1507'de Elbistan'ın savaşta tamamen yakılmasından sonra Maraş'a taşınmıştır.

Ayrıca Türkiye'nin 4.büyük ovası Elbistan'da bulunmaktadır. Bu nedenle olsa gerek tarım ve hayvancılık Elbistan'da çok ilerlemiştir. Türkiye'nin en kaliteli etinin Elbistan'dan çıkması da besiciliğin ne kadar ilerlediğinin bir göstergesidir. (http://www.elbistan.bel.tr)

GÖKSUN

Göksun, Kahramanmaraş il merkezine 91 km uzaklıkta bulunan bir ilçedir. Toplam nüfusu 2013 yılı itibariyle 53.157, yüz ölçümü 1920 km²dir.

İlçe Binboğa Dağı eteklerinde Törbüzek Çayı ve Kayseri Kahramanmaraş yolu üzerinde 1240 metre yükseklikte, adıyla bilinen Göksun Ovası'nda kuruluştur. 1908 yılında Kahramanmaraş iline bağlanmıştır.

İlçenin tarihi M.S. 300'üncü yıllara kadar uzanır. Tarih sırasına göre Roma Dönemi, Bizans Dönemi Haçlılar Dönemi ve Türkler döneminin yaşandığı tarihî kalıntılardan ve çeşitli kaynaklardan anlaşılmaktadır. Türkler dönemi 26 Ağustos 1071 Malazgirt Meydan Muharebesi'nden sonra başlar. Türk boyları akın akın ilerleyerek 1076'da Kayseri'ye, oradan da Göksun'a girerek aşiret ve boylar hâlinde bu yörede yaşamışlardır. (2002 Kahramanmaraş Turizm Envanteri)

Mama Krallığı, Asur, Hitit, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlılardan günümüze kadar ipek Yolu ve askerî harekât yolu olarak kullanılan Göksun-Kahramanmaraş devlet karayolu, Çukurova'nın yanı sıra Suriye başta olmak üzere Ortadoğu ülkeleriyle Doğu Karadeniz, İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Kafkasya›yı birbirine bağlayan en kısa, en güvenilir ve en ucuz güzergâhtır.

Akdeniz iklim kuşağında yer almasına rağmen Toroslar'ın olumsuz etkisi ve yükseltiden dolayı, Göksun' da deniz etkisi görülmez. İlçede yazları sıcak ve kurak, kışları ise soğuk ve kar yağışlıdır. (http://www.goksun.gov.tr)

Göksun ilçesi halkının %70'i köyde yaşamakta olup çoğunluğu hayvancılık ve çiftçilikle uğraşır. Başlıca tarım ürünleri buğday, şekerpancarı, fasulye, nohut, elma, üzümdür. Yayla özelliği dolayısıyla elma'sı çok meşhurdur.

İlçe sınırları içinde Maltepe Höyüğü, Camız Höyüğü, Çardak Höyüğü, Çataltepe Höyüğü, Kızıl Kale, Bozhöyük, Gerdek kalesi, Akça Kalesi, Çakır Mağaraları, Kaya Mezarları, gibi çeşitli dönemlere ait höyük ve kale kalıntıları bulunmaktadır.

Mazgaç, Arpalık, Meryemçil, Taşoluk, Alaçat, Çatak, Üçpınar, Kozcakoz, Kavşut, Binboğa yaylaları gibi önemli mesire yerleri vardır.

NURHAK

Adını eteklerinde kurulduğu 3090 m. yüksekliğindeki Nurhak dağından almış olan Nurhak ilçesi çok eski bir yerleşim yeridir. Tarihî ipek yolunun içerisinden geçtiği bilinmekte olup, bölgede sırasıyla İlhanlı devleti, Anadolu Selçuklu Devleti, Dulkadiroğlu Beyliği ve Osmanlı İmparatorluğu hüküm sürmüştür. Cumhuriyet döneminde, önceleri Elbistan ilçesine bağlı bir köy olan Nurhak, 16.05.1971 tarihinde kurulan belediye teşkilatı ile belde statüsünü, 20 Mayıs 1990 tarihinde de ilçe statüsünü kazanmıştır.

Nurhak ilçesi, Toros Dağları'nın bir uzantısı olan 3.090. m. yüksekliğindeki Nurhak Dağı'nın eteğinde kurulmuştur. 2013 yılı itibariyle ilçe geneli nüfusu 13.414'tür. Kuzeyinde Elbistan, güneyinde Çağlayancerit, batısında Ekinözü, doğusunda Malatya'nın Doğanşehir ve Adıyaman'ın Gölbaşı İlçeleri bulunur. Nurhak ilçe sınırları içinden Göksu Çayı, Değirmenderesi ve Tatlar Deresi akarsuları geçmektedir. Ortalama 1500 m. rakıma sahip olan ilçenin çevresi ardıç ve meşe ormanlarıyla kaplıdır. Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümünde yer almasına rağmen karasal iklim hâkimdir. Yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve kar yağışlıdır.

Bağlı Olduğu Kahramanmaraş İl merkezine en uzak mesafedeki İlçemize devlet karayolunu Kullanılarak İki yoldan ulaşmak mümkündür:

1. Alternatif 153 Km Olup: Kahramanmaraş – Pazarcık – Gölbaşı – Nurhak,

2. Alternatif 210 Km Olup: Kahramanmaraş – Göksun – Elbistan – Nurhak.

Ayrıca ilçe Malatya İline 106 Km mesafede olup; Nurhak – Doğanşehir – Malatya karayolunu kullanılarak ulaşmak mümkündür.(http://www.nurhak.gov.tr)

PAZARCIK

Pazarcık, Akdeniz Bölgesinin Adana bölümündedir. İlçe nüfusu 2013 yılı itibariyle 68.843'tür.

İlçenin; kuzeyinde Çağlayancerit, doğusunda Gölbaşı-Besni ve Araban, güneyinde Yavuzeli, Şehitkamil, güneybatısında Nurdağı, batısında da Türkoğlu ve Kahramanmaraş bulunmaktadır. İl merkezine uzaklığı 48 km'dir.

Yüzölçümü 1710 km2 ve denizden yüksekliği (tüm alanının ortalama yüksekliği) 850 m olan Pazarcık, Torosların dış kuşağını oluşturan Ahır dağının güneyinden başlayarak, güneye doğru gittikçe genişleyen Maraş Ovası'nın bir alt ovası durumunda olan Narlı Ovası'nın kuzeydoğu ucunda Hatay -Maraş oluğu boyunca akan ve Ceyhan Nehri'nin bir kolu olan Aksu Çayının güneyinde kurulmuştur. Şehrin üzerinde yer aldığı bu ova; güneye doğru Amanos dağı, doğu kenarında bir oluk gibi uzanan büyük çukurlukların kuzeydeki son parçasıdır.

İlçenin tek akarsu kaynağını Çağlayancerit'ten doğan ve ilçe merkezinin kuzeyinde, kuzeydoğu-güneybatı istikametinde akan Aksu Çayı'dır. Aksu Çayı'nın üzerinde Kartalkaya Barajı bulunmaktadır.

(http://www.pazarcik.gov.tr)

Pazarcık ilçesi 1877 yılında kurulmuştur. 1941 yılına kadar Gaziantep iline bağlı olarak kalmış, bu tarihten sonra Gaziantep'ten ayrılarak Kahramanmaraş'a bağlanmıştır. İlçe ekonomisi tarıma dayanmaktadır. Bizanslılardan kalma Turunçlu köyü kalıntıları, Abbasilerden kalma su sarnıçları, Ufacıklı köyü kalıntıları, Ardıl Köyü Camisi ilçenin başlıca tarihî ve kültürel değerleridir.

TÜRKOĞLU

Eski adı Eloğlu olan ilçe, 1944 yılına kadar köy statüsünde kalmış, 1944 yılında nahiye olmuştur. 11 Şubat 1960 tarihinde dönemin başbakanı Adnan Menderes, yöreyi ziyareti sırasında, buranın ilçe, adının da Türkoğlu olmasına karar vermiş 20 Nisan 1960 tarihli 7033 sayılı yasa ile Kahramanmaraş ilinin 6. ilçesi olmuştur. İlçe nüfusu 2013 yılı itibariyle 67.886'dır.

Türkoğlu ilçesi, Akdeniz bölgesinin Adana bölümünde yer almaktadır. Kahramanmaraş ili idari sınırları içerisinde kalan ilçenin toplam alanı 685 km² dir. Kahramanmaraş merkez ilçelerinin 22 km. güneyinde bulunan Türkoğlu ilçesi, güneyinde Gaziantep iline bağlı Nurdağı ilçesi, batısında Osmaniye iline bağlı Bahçe ve Düziçi ilçeleri doğudan da Kahramanmaraş iline bağlı Pazarcık ilçeleriyle komşudur. Türkoğlu, Kahramanmaraş'ı Hatay ve Osmaniye'ye bağlayan kara ve demiryolunun bu sahadan geçmesi nedeniyle önemli ulaşım avantajlarına sahiptir. (http://turkoglu.bel.tr)

Türkoğlu'nda iki önemli ova bulunmaktadır. Bunlardan ilki ilçenin üzerinde kurulu bulunduğu Türkoğlu Ovası'dır. Türkoğlu Ovası ilçenin doğusunda kuzey güney doğrultusunda uzanmaktadır. Diğer önemli ovası ise Türkoğlu'nun güneyindeki Sağlık (Gâvur Gölü) Ovası'dır. İlçenin en önemli akarsuyu ilçe sınırları içinden geçen Aksu Nehri'dir. Diğer önemli akarsuyu İmalı Deresi'dir. (http://turkoglu.gov.tr)

İlçenin iklimi, Akdeniz iklimi etki alanı içerisinde olup ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Son yıllarda tarıma ve hayvancılığa bağlı sanayi büyük gelişme göstermiştir.

III. BÖLÜM
Kahramanmaraş'ta Eğitim

KAHRAMANMARAŞ'TA EĞİTİM

Ramazan AVCI
Araştırmacı / Yazar

Kahramanmaraş'ta eğitim faaliyetlerini "Cumhuriyet Öncesi" ve "Cumhuriyet Sonrası" olmak üzere iki bölümde ele almak mümkündür.

I. KAHRAMANMARAŞ'TA CUMHURİYET ÖNCESİ EĞİTİM

a)Medrese Eğitimi

Selçuklu ve Osmanlı Devletinin en önemli ve temel eğitim kurumu medreselerdi. Bugünün üniversiteleri olan medreselerde okutulan dersler akli ve nakli olmak üzere iki temel birime ayrılmaktaydı. Kuran, tefsir, hadis, kelam, fıkıh gibi dinî dersler naklî ilimleri; matematik, felsefe, astronomi, fizik, kimya, biyoloji, coğrafya gibi dersler de aklî ilimleri oluşturmaktaydı.[1]

Maraş'ta açılan ilk medrese Selçuklu Sultanı I.İzzeddin Keykavus zamanında yaptırılan Afşin Ashabü'l-Kehf medresesidir. (Gökhan 2011:326) Ancak Prof. Dr. Mehmet Özkarcı, Eshab-ı Kehf Külliyesine medresenin Dulkadir Beyliği döneminde, 1480-1492 yılları arasında ilave edildiğini belirtmektedir (Özkarcı, 2013:13) Selçuklular döneminde önemli bir şehir ve yönetim merkezi olan Elbistan ve Maraş'ta bu dönemde yapılan medreseler hakkında kesin bilgi edinilememiştir.

Dulkadiroğlu Beyliği (1337-1522) döneminde Maraş ve Elbistan'da pek çok medrese yapılmıştır. Bu medreseler şunlardır: Maraş'ta; Nebeviye, Bağdadiye, Bektutiye (Kadı), Taş (Rad), Hatuniye, Şazi Bey, Boğazkesen ve Haznedarlı; Afşin'de Ashabü'l Kehf Medresesi Bukası;[2] Elbistan'da Sadiye Medresesi, Ümmet Baba Medresesi, Hatuniye Medresesi, Cenderiye Bukası, Ali Bey Bukası ve Elbistan Darüşşifası.

Osmanlı Dönemi'nde Dulkadir Beyliği zamanında yaptırılan medreselerin faaliyetleri devam etmiş, bunun yanısıra yeni medreseler yapılmıştır.

Evliya Çelebi, (1611-1682), Seyahatnamesinde Maraş'ta 11 medrese bulunduğunu belirtmekte ve bunların arasında en meşhur ve mamur olanlarının Bağdadiye, Taşlı ve Yenicekale Medreseleri olduğunu ifade etmektedir. (Çelebi, 2005)

Eshab-ı Kehf Medresesi

1 Medreselere sıbyan mektebeni bitirenler veya en az o kadar eğitim görmüş olan erkek öğrenciler alınmaktaydı. Öğrenci sayısı vakıf şartlarına, binanın büyüklüğüne ve dönemlerine göre değişirdi. Ortalama 30-20'u geçmezdi. Öğrencilere vakıf gelirinden karşılıksız para ve imaretten parasız yemek verilirdi. (Akyüz 1994:76)

2 Buka: Medreseye hazırlık amacıyla medrese öncesi eğitimi veren kuruluş.

Taş Medrese

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yayınlanmaya başlayan ve dönemin sosyal, iktisadî ve siyasî özellikleri bakımından önemli kaynaklar arasında yer alan Salnamelerde Maraş'ın eğitim durumu hakkında bilgi edinebilmekteyiz. Maraş 1866 yılından sonra Osmanlı idaresinde Halep eyaletine bağlı bir sancak olarak idarî yapısını sürdürdüğü için Maraş sancağı ile ilgili bilgilere Halep Salnamelerinden ulaşabilmekteyiz.

1867-1908 yılları arasında 35 defa yayınlanan Halep Salnâmesi'nde Maraş sancağına bağlı kazaların okul sayıları hakkında ilk bilgilere 1293 (28 Ocak 1876-15 Ocak 1877) yılı Halep Salnamesinde karşılaşıyoruz. Burada, Maraş kazasında 44 adet medresenin bulunduğu belirtiliyor.

1300 (12 Kasım 1882-1 Kasım 1883) yılına ait Halep Salnâmesi'nde ilk defa Maraş sancağı dâhilindeki sıbyan, rüşdiye ve medreselerde öğrenim gören öğrencilerin sayıları hakkında kısa bir bilgi verilmektedir. Buna göre Maraş kazasında 45 medresede 335, Elbistan kazasında 13 medresede 53, Andırın kazasında da 5 medresede 10 öğrenci eğitim görmektedir. (Öztürk, 2006)

Halep Salnamesi'nin yanı sıra 1318 yılı Maarif Salnamesi'nde de Maraş kazasında bulunan medreseler hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgi tablo.1'de verilmiştir:

(Besim Atalay, 1916 yılı itibariyle Maraş Merkezinde on tane medrese olduğunu belirtiyor. Bu medreseler Taş Medrese, Hatuniye Medresesi, Bağdadiye Medresesi, Kadîriye Medresesi, Nebeviye Medresesi, Kal'ander Paşa Medresesi, Acemli Medresesi, Nakıb Medresesi, Bektutiye Medresesi ve Şazi Bey Medresesidir. (Atalay, 2008:193) Adı geçen medreselerin büyük bir kısmı cami veya mescit avlularına inşa edilmiştir.

Bu medreselere ilaveten Prof. Dr. Mehmet Özkarcı tarafından hazırlanan Türk Kültür Varlıkları Envanteri Kahramanmaraş 46

adlı eserin "Kahramanmaraş'ta Günümüze Gelmeyen Yapılar" başlıklı bölümünde Bayazıtlı (Hacı Abdullah Bey) Medresesi, Restebaiye Medresesi, Fıkhıye-i Rıdvaniye Medresesi, Nebeviye-Rıdvaniye (Dârü'l-Hadîs) Medresesi, Rıdvaniye Medresesi, Hatipzade Medresesi, Şıralı Medresesi, Kanadıkırıkzade Ökkeş Efendi Medresesi'nin de varlığından söz edilmektedir. (Özkarcı, 2007:1204)

b) Mekteb-i İbtidâiler (Sıbyan Mektepleri)

Osmanlı Devletinde temel eğitim kurumlarından birisi de sıbyan mektepleridir. Sıbyan mektepleri, daha çok bir caminin veya hayır kurumunun yanına devlet, vakıflar veya hayırseverler tarafından yaptırılırdı. Mahalle temelinde kurulduğu için mahalle mektebi de denilen bu okula 4-5 yaşlarında başlanırdı. Burada görülen başlıca dersler elifba, Kuran, ilmihal ve hesaptı. Eğitim kurumlarının ıslahı çalışmaları doğrultusunda 1862 yılından sonra sıbyan mekteplerinin adı "ibtidai" olarak değiştirilmeye başlandı.

Evliya Çelebi, Seyahatnamesi'nde Maraş'ta 40 tane sıbyan mektebinin olduğunu belirtmektedir. (Çelebi, 2005)

H.1293 (M.28 Ocak 1876-15 Ocak 1877) yılı Halep Salnamesi'nde Maraş Kazası'nda Müslüman çocuklarının eğitim gördükleri 40 adet sıbyan mektebi ile Hıristiyan çocuklarının eğitim gördükleri 21 Mekteb-i Hıristiyan ve bir tane de Mekteb-i Musevi'nin bulunduğu belirtilmektedir. Maraş Sancağı'na bağlı diğer kazalardaki sıbyan mekteblerinin sayısı da tablo.2'deki gibidir.

1300 (12 Kasım 1882-1 Kasım 1883) yılına ait Halep Salnâmesi'nde ilk defa Maraş sancağı dâhilindeki sıbyan, rüşdiye ve medreselerde öğrenim gören öğrencilerin sayıları hakkında kısa bir bilgi verilmektedir. Buna göre 1300 yılında 29158 nüfuslu

Tablo 1. *1318 Yılı Maarif Salnâmesi'ne Göre Maraş Merkezde Bulunan Medreseler*

Medrese İsimleri	Bulunduğu Semt	Kurucusu
Kalender Paşa Medresesi	Beyazıt	Kalender Paşa
Hacı Bey Medresesi	Beyazıt	Beyazıtzade Hacı Bey
Bektutiye Medresesi	Bektutiye	Alaaddin bey
Selvili Medresesi	Boğazkesen	Kadı Muslihiddin Efendi
Boğazkesen Medresesi	Ekmekçi	Ekmekçi Başı Hacı Ali Ağa
Taş Medrese	Ekmekçi	Alaaddin Bey
Alacalar Medresesi	Şekerdere	Bilinmiyor
Şaziye Medresesi	Şaziye	Şazi Bey
Nebeviye Medresesi	Cami-i Kebir	Alaaddin Bey
Hatuniye Medresesi	Hatuniye	Alaaddin Beyin Eşi Şems Hanım
Nakib Medresesi	Nakib Camii	Hacı Ali Efendi
Şekerli Medresesi	Şekerli Camii	Yusufzade Müytab Ahmet Efendi
Sarayaltı Medresesi	Divanlı	Hacı Mahmut Efendi
Çarşıbaşı Medresesi	Çarşıbaşı Camii	Bilinmiyor
Divanlı Medresesi	Divanlı Camii	Murtaza Bey
At Avluğu Medresesi	Duraklı Mahallesi	Zülkadriye Beylerinden Seyit Ali Bey
Nuh Medresesi	Nuh	Nuh Efendi
Kayabaşı Medresesi	Kayabaşı	Hacı Hüseyin Ağa
Acemli Medresesi	Acemli	Evliyazade Halil Efendi
Kalenderzade Medresesi	Restebaiye	Kara Şatır Ağa
Çiçekli Medresesi	Seksenler	Bilinmiyor
Hacı Hüseyin Medresesi	Deli Alîli	Bilinmiyor
Timur Paşa Medresesi	Çifteci	Timur Paşa

(Cihan 2005: 963).

Tablo 2. *1293 yılı Halep Salnamesine göre Maraş Sancağındaki okul sayıları*

	Okul Sayıları		
	Mekteb-i Musevi	Mekteb-i Hıristiyan	Mekteb-i Sıbyan
Maraş Kazası	1 adet	21 adet	40 adet
Elbistan Kazası	-	3	5
Zeytun Kazası	-	6	3
Pazarcık Kazası	-	-	20
Andırın Kazası	-	2	16
Bulanık Kazası	-	2	1
Hâssa Kazası	-	-	4
Islâhiye Kazası	-	-	-

Maraş kazasında 57 İslam sıbyan okulunda 731 öğrenci, 33 gayri müslim okulunda 1862 öğrenci öğrenim görmektedir.

1316 (22 Mayıs 1898-11 Mayıs 1899) yılına ait Halep Salnamesinde Maraş kazasındaki 76 Müslüman sıbyan mektebine ilaveten Elbistan kazasında 26, Pazarcık kazasında 1 ve Andırın kazasında 5 sıbyan mektebi daha görülüyor. Bunun yanısıra Zeytin kasabasında 6 Ermeni Mektebi, 2 Katolik Mektebi bulunuyor.

1318 (1 Mayıs 1900-19 Nisan 1901) tarihli Halep Salnamesi'nde eğitim durumu ile ilgili olarak yeni bilgilere ulaşıyoruz. Burada ibtidai (sıbyan) mekteplerinin sayısının 79'dan 30'a düştüğü gözlenirken ilk defa 2 tane Protestan mektebine ait bilgiye rastlanıyor. Aynı yılda Maraş kazasında 20 tane Hristiyan Mektebi görülüyor. Ayrıca ibtidai mekteplerin 20'si İslam Mahalle Mektebi adı altında, 10'u Mekteb-i İbtidâî adıyla verilmiştir. Bu durum, klasik Mahalle Mektebi tabiriyle modern Mekteb-i İbtidaiye adı arasındaki ikilemi de yansıtmaktadır.

1321 (30 Mart 1903-17 Mart 1904) yılı Halep Salnamesi'nde gayri Müslim okullarının sayısında ve türünde farklılıklar görülüyor. Şöyle ki, 10 Hıristiyan Mektebi, 1 Trasanta Rahip Mektebi, 1 Kolej Mektebinin varlığı yer almaktadır. Aynı yıl Zeytun Kasabasında da 5 tane ibtidâî mektebi olduğu anlaşılmaktadır.

1326 (4 Şubat 1908-22 Ocak 1909) yılına ait Halep Salnâmesi'nde Maraş kasabasında 10'u erkek, 1'i kız olmak üzere 11 mekteb-i ibtidâî bulunmasına karşılık 15 Hristiyan okulu bulunmaktadır.

1326 yılı Halep Salnamesinde mekteb-i iptidaiyeler ve öğrenci sayıları şu şekilde verilmektedir:

- Dâru'l- hamd: 40 öğrenci
- Gülşen-i Edeb: 75 öğrenci
- Edebiye: 40 öğrenci
- Kand-ı Hüner: 35 öğrenci
- Hayriye: 50 öğrenci
- Nâciye: 130 öğrenci
- Necmü'l-ma'ârif : 30 öğrenci
- Şemsü'l-Ma'ârif: 45 öğrenci
- Hamidiye : 50 öğrenci
- İnâs Mektebi: 50 öğrenci
- Toplam: 545 öğrenci

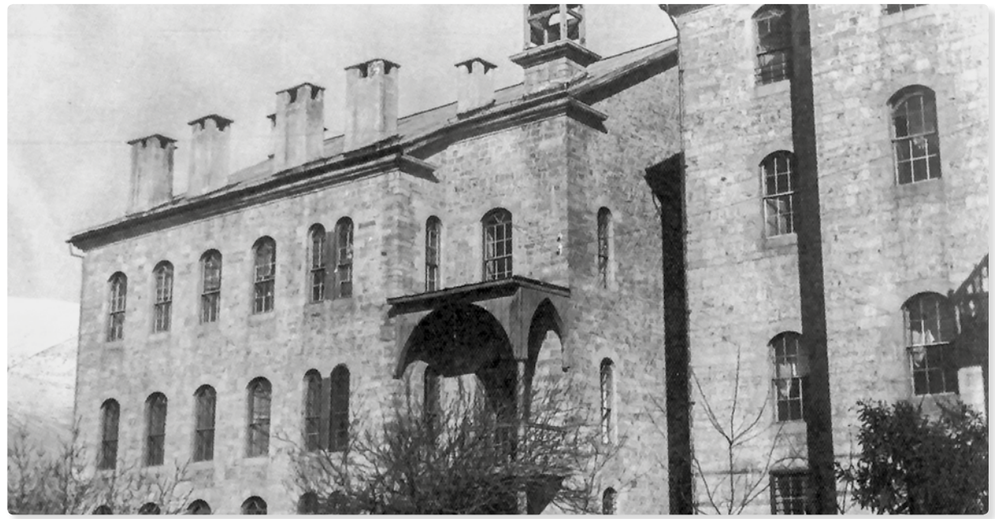
Maraş'ta Maarif Müdürlüğü yapan Beşir Atalay, 1916 yılında kaleme aldığı ve ilk baskısı yazarın Birinci Meclis'te mebus olarak bulunduğu sırada 1923 yılında basılan Maraş Tarihi ve Coğrafyası Kitabında, 1916-1917 öğretim yılı itibariyle Maraş merkezinde Numûne-i İrfan, Bilgi Bahçesi, Alaüddevle Çocuk Yuvası, Osmancık, Altay, Okuma Yurdu, Bilgi Yurdu ve Şehsuvar Beğ olmak üzere 8 tane ibtidaî mektebinin bulunduğunu ve bu mekteplerde 123 kız, 1060 erkek olmak üzere 1183 talebenin eğitim gördüğünü belirtmektedir. (Atalay, 2008:212)

1892-1923 yılları arasında sancak merkezi ve kazalarında sıbyan (mekteb-i ibtidâî) mekteblerinde elifba, kıraat, ilmühal, hat (yazı), hesap dersleri okutulmaktaydı.

c) Mekteb-i Rüşdiyeler

XVIII. yüzyıldan itibaren devletin gerileme dönemine girmesiyle birlikte eğitimde reform hareketleri başlamış, ibtidâî mektebleri ile askerî okullar arasında rüşdiye denilen yeni bir okul açılmıştır. Rüşdiye, bir bakıma günümüz ortaokul ve lisenin yerini tutmaktaydı. Rüşdiyelerin ilk açıldığı yıllarda iki yıl, daha sonraki yıllarda üç, dört, beş, altı, yedi yıl gibi farklı öğretim süresi uygulanmıştır.

1287, 1288, 1289 yılı Halep Salnâmelerinde "Dahil-i Vilâyetde Olan Rüşdîye Mektepleri" başlığı altında Maraş Rüşdiye Mektebine yer verilmiştir. 1300 yılı (12 Kasım 1882-1

Amerikan Koleji. *Yukarıdaki fotoğraf 1915 yılı öncesinde çekilen Amerikan Koleji'dir. Bina hem okul hem de kilise olarak kullanılmış, Kurtuluş Savaşı yıllarında işgalci kuvvetlerin toplanma yeri ve Ermeni isyancılarının hareket noktası olmuştur. Cumhuriyet Döneminde Maraş Ortaokulu, Maraş Lisesi, Maraş Ticaret Meslek Lisesi ve Halk Eğitimi Merkezi olarak kullanılmıştır.*

Kasım 1883) Halep Salnamesi'nden biri Maraş merkezde, biri de Elbistan kazasında olmak üzere 2 tane mekteb-i rüşdiyenin bulunduğunu; Maraş merkezde bulunan okulda 88, Elbistan kazasındaki mektebde ise 75 öğrencinin eğitim gördüğünü öğreniyoruz.

1309–1318 yıllarına ait Halep Salnemelerinde mekteb-i rüşdiye okulunun yalnızca Maraş merkezde, 1320 ve 1321 yılı salnamelerde ise yalnızca Elbistan kazasında (81 öğrenci) bulunduğu bilgisi yer alıyor.

1903 yılında Maraş Rüştiyesinde 121, Elbistan Rüştiyesinde ise 90 öğrenci vardır. (Yurt Ansiklopedisi, 1982-83: 5666).

1322-1326 yıllarına ait Halep Salnamelerinde ise Elbistan kazasında 81 öğrencinin eğitim gördüğü 11 mekteb-i rüşdiyenin varlığı belirtilirken Maraş merkezinde rüştiyeye rastlanmıyor. Merkezdeki rüşdiyenin 1900 yılında İdadiye dönüştürüldüğü anlaşılıyor. Zeytun kasabasında da 1 gayr-i müslim rüştiyenin bulunduğu bilgisi yer alıyor.

Rüşdiye mekteblerinde Kur'an, hat (yazı), kitabet, Arapça gramer, basit hesap, ahlak dersleri okutulmaktaydı.

d) Mekteb-i İdadiler

1869 yılında çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile Osmanlı Eğitim Sistemi yeniden düzenlenmiş ve üç kademeli öğretim sistemine geçilmiştir. Nizamnamenin sonucunda ortaöğretim kurumu olarak 1872 yılından itibaren idadiler kurulmaya başlamış, bu idadiler özellikle 1880'li yıllardan sonra tüm devlet sınırları içinde yayılmaya başlamıştır. İdadi, genel olarak kendisinden üstün bulunan bir okula – medreselere- öğrenci hazırlayan okul anlamına gelmektedir. Bulundukları bölgenin özelliğine göre yedi yıllık ve beş yıllık gündüzlü okul olarak kurulan idadiler Müslüman ve gayri Müslimlerin bir arada okumalarını ve tüm vatandaşların kaynaşmalarını da amaçlamıştır.

1319 (20 Nisan 1901-9 Nisan 1902) yılı Halep Salnamesinde Maraş merkezde bir adet Mekteb-i İ'dadi-i Mülkî okulunun bulunduğu belirtilmektedir. Bu okul

Maraş Rüştiyesinin idadiye dönüştürülmesi yoluyla açılmıştır. 1326 (4 Şubat 1908-22 Ocak 1909) tarihli Halep Salnamesi'ne göre Maraş Mekteb-i İdadi-i Mülkisi'nde 120 öğrenci eğitim görmektedir.

Besim Atalay'ın verdiği bilgiye göre de Maraş merkezde 1899-1900 yıllarında yapılan idadide altı yıl eğitim görülmektedir. Açılışından 1916-1917 öğretim yılına kadar idadiye 831 öğrenci kaydolmuş, 150'si mezun olabilmiştir. (Atalay, 2008:212)

Maraş İdadisi (lisesi), 1922'de kapandı. Cumhuriyet kurulduktan sonra 1946'ya kadar lise açılmadı. Maraşlı öğrenciler adana, Antep ve İstanbul gibi illere giderek lise öğrenimlerini sürdürdüler. (Gökhan, 2011:334)

İdadilerde Türkçe, yabancı dil, belagat, aritmetik, geometri, kozmografya, tabiat bilgisi, resim, mesekâ (ölçme) dersleri okutulmaktaydı.

e) Darülmüallimin:

Rüşdiye mekteplerinin açılmasından sonra bu okullarda eğitim verecek öğretmenlerin yetiştirilmesi amacıyla 16 Mart 1848 yılında Darülmuallimin okulu açılmış, sonraki yıllarda bu okul devletin değişik eyaletlerinde yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Maraş Darülmullimin mektebinin ne zaman açıldığı tam olarak bilinmemekteydi. Ancak sonradan bulunan 1912-1920 yıllarına ait Maraş Darülfünun kayıt defteri üzerine yapılan araştırmalarda Maraş Darülmualliminde 1331 (1912-1913) yıllarında kayıt olunmuş öğrenciler tespit edilmiştir. Bu durum Maraş Darülmualliminin 1909-1912 yılları arasında kurulduğunu göstermektedir. (Bal ve Dumanoğlu, 2014:169)

Besim Atalay'ın verdiği bilgiye göre Maraş merkezde dört yıl eğitim verilmek üzere 1915 yılında darülmüallimin (öğretmen okulu) açılmıştır. (Atalay, 2008:212)

Kurtuluş Savaşı yıllarında öğretmen okuluyla ilgilenen olmadığı için okul önce Elbistan'a, oradan da Sivas'a taşınmıştır.

f) Maraş'ta Azınlık Okulları

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Müslüman okullarının (medrese ve sıbyan mektebleri) sayısında yıldan yıla azalma görülürken gayrimüslim cemaat okullarının ve yabancı okulların sayısında ve çeşitliliğinde büyük ve hızlı bir artış olmuştur.

Maraş'ta, başta merkez olmak üzere Zeytun, Fırnız, Fındıcak'ta Ermeni okulları bulunmaktaydı. 1860 yılından sonra da Amerika, Fransız, İngiliz ve Alman misyonerler Maraş'a gelerek azınlıklar için okullar açmışlardır. 1899'lu yıllarda aralarında Fransız Katolik ve Terre Saint Okulu isimlerinin de bulunduğu çoğu ruhsatsız olan iptidaî, rüşdiye, idadî gibi her seviyede Fransız okulları açılmıştır. 1912 yılında "Pensionnat de Garçons" ve "Ėcolas de Villge" adlı Fransız okulları da eğitim vermekteydi. Bu okulların en önemli finans kaynağı ise Fransa idi.(Günay 2012:222)

Yukarıdaki fotoğraf 1915 yılı öncesinde çekilen Amerikan Koleji'dir. Bina hem okul hem de kilise olarak kullanılmış, Kurtuluş Savaşı yıllarında işgalci kuvvetlerin toplanma yeri ve Ermeni isyancılarının hareket noktası olmuştur. Cumhuriyet Döneminde Maraş Ortaokulu, Maraş Lisesi, Maraş Ticaret Meslek Lisesi ve Halk Eğitimi Merkezi olarak kullanılmıştır.

1324 (25 Şubat 1906-13 Şubat 1907) yılı Halep Salnâmesi'nde gayri Müslim tebaaya ait Maraş merkezde 11 Hristiyan mektebi, 2 kolej mektebi, 1 Trasanta Rahip Mektebi; Zeytun kasabasında 1 Katolik, 5 iptidâî mektebi, 4 Ermeni Mektebi, 2 Protestan Mektebi, 1 rüştiye, Andırın'da da 1 Protestan mektebinin bulunduğu belirtilmektedir.

1908 yılında, gayrimüslim ibtidaî okullarında 1575 öğrenci eğitim almaktayken Müslüman ibtidâî okullarında ise 545 öğrenci eğitim görmekteydi. Oysa bu yıllarda Maraş kazasında 46636 Müslüman halka karşılık 21387 gayri Müslim yaşamaktaydı.

1899 yılında Maraş'ta rüşdiye okullarına giden 876 öğrenciye karşılık aynı yıl Müslümanlara ait tek rüşdiye okulunda toplam 95 öğrenci eğitiliyordu.

Görüldüğü üzere cumhuriyet öncesinde eğitim ve öğretim hizmetlerinden en fazla gayr-i Müslimler yararlanmıştır. Bu durum Türklerin, himayelerinde bulunan gayri Müslimlere tanıdığı özgürlüklerin de göstergesidir.

3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile mekteb-i sıbyan, mahalle mektebi, mekteb-i ibtidâî denilen okullar kapatılarak ilkokula; rüştiyeler ortaokula, idadiler liseye, medreseler üniversiteye dönüştürülmüş, ülkedeki bütün eğitim kurumları Maarif Vekaletine (Milli Eğitim Bakanlığına) bağlanmıştır.

II. CUMHURİYET SONRASI KAHRAMANMARAŞ'TA EĞİTİM

a) 2013-2014 Öğretim Yılına Kadar İlk ve Ortaöğretimde Eğitim Durumu

Kahramanmaraş'ta Cumhuriyet öncesinde olduğu gibi Cumhuriyetten sonra da ilkokul sayılarında iniş çıkışlar olmuştur. 1923 yılında 70 olan ilkokul sayısı 1927'de 63'e inmiş, 1943'te 222'ye, 1980 yılında 849'a çıkmıştır. Bu dönemde okul sayısındaki artış daha çok kırsal kesimde olmuşken, kentteki okul sayısı hemen hemen hiç artmamıştır (Yurt Ansiklopedisi, 1982-1983: 5711).

1935 yılında %10 olan okuryazarlık oranı 1975'te %51,3'e çıkmıştır. (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 5711). 1935 yılında erkeklerin %16,6'sı, kadınların %2,7'si okuma yazma bilirken, bu oran 2000 yılında erkeklerde %91,7'ye, kadınlarda %74,9'a yükselmiştir. "Cumhuriyetin ilk yıllarında 4000 dolayında olan öğrenci sayısı 1943'te 10.000 dolayına yükseldi. Aynı yıl öğrencilerin yaklaşık 3/4'ü kırsal kesimdeki ilkokullardaydı. Kent okullarındaki öğrencilerin 1/4'ünü, köy okullarındaki öğrencilerin

Eski Maraş Ortaokulu binası, daha sonra Maraş Lisesi olarak eğitim hizmeti sunmuştur.

de 1/5'ini kız öğrenciler oluşturmaktaydı. 1943 ile 1962 yılları arasında öğrenci sayısı 2,5 kat aratarak 36.500'e yaklaştı." (Yurt Ansiklopedisi, 1982-1983:5711). İlkokul sayısı1985'te 905'e ulaştı. Bu 905 ilkokulun 56'sı merkezlerde, 849'u ise köylerde bulunmaktaydı. Bu durum kırsal kesimde nüfusun arttığını değil, okulların sayısının arttığını gösterir. Kentteki okul sayısında artış olmamasında okulların öğrenci arzını bir süre daha karşılayabildiği sonucunu çıkarabiliriz.

Maraş Ortaokulunun bugünkü binası

Kahramanmaraş'ta Cumhuriyet sonrasında şehir merkezinde açılan ilk ilkokul 1920 yılında eğitime başlayan Kurtuluş İlkokuludur.

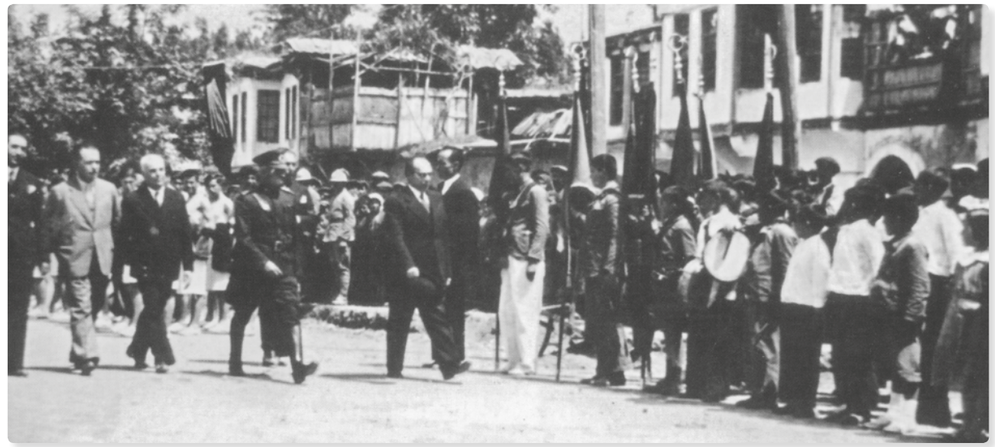
Kahramanmaraş'ın ilk bağımsız ortaokulu 1926 yılında eğitim-öğretime başlayan Maraş Ortaokuludur. Maraş Ortaokulu, ilk olarak bugünkü Albayrak İlkokulunun binasında faaliyete başlamış, 1932-1933 öğretim yılında ise Amerikalı misyonerlerden 30.000 TL'ye satın alınan binaya taşınmıştır (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 5711; Çabuk, 2008: 180-181).Bu okuldan sonra 1948 yılında Göksun Ortaokulu açılmıştır. 1964-1965 öğretim yılı itibariyle Kahramanmaraş'ın bütün ilçelerinde birer ortaokul mevcuttur.

İlin ilk lisesi 1947-1948 öğretim yılında açılan Maraş Lisesidir. Gazipaşa Mahallesi, Kışla mevkiinde bulunan tarihî taş binada eğitim öğretime başlayan okul, 1965-1966 eğitim-öğretim yılında bugünkü binasına taşınmıştır.

1961-1962 öğretim yılında Elbistan ilçesinde açılan Mükremin Halil Lisesi, lise düzeyinde açılan ikinci okul özelliğini taşımaktadır.

İlin en eski meslek lisesi ise 1942-1943 öğretim yılında açılan Kız Enstitüsüdür. Daha sonra 1945-1946 öğretim yılında Kahramanmaraş Endüstri Meslek Lisesi açılmıştır.

Halit Kurtaran ve Celal Çoğalan'ın 1969 yılında müşterek hazırladığı "Her Yönüyle Maraş" adlı kitapta Merkez ilçede bulunan 17 ilkokulda 7898 erkek, 4538 kız olmak üzere toplam 12436 öğrencinin eğitim yaptığı belirtilmektedir. Merkez köy okullarında ise 7714 erkek, 2399 kız öğrenci eğitim görmektedir. Yine aynı yıl

1928 Kız Meslek Lisesinin önünde cumhuriyet bayramı kutlamaları

il merkezinde bir lise, iki ortaokul, bir kız sanat enstitüsü, bir imam hatip okulu, bir kız ilköğretmen okulu, bir ebe okulu ve bir de ticaret meslek lisesinin bulunduğu, İl genelinde toplam 392 okulun eğitim verdiği belirtiliyor.

Bu dönemde merkez ilçenin nüfusu 63284'tür. Köylerle birlikte 141949, ilçeleriyle birlikte 438421'dir.

1997-1998 öğretim yılında il genelinde 1 bağımsız anaokulu ile 167 ilköğretim okulunun bünyesinde ana sınıfı bulunmaktaydı. Bu okul ve sınıflarda 3990 öğrenci ve 250 öğretmen eğitim yapmaktaydı.

Aynı yıl, 786 ilkokul/ilköğretim okulunda toplam 140210 öğrenci ile 5514 öğretmen; 22 genel lisede 12492 öğrenci, 573 öğretmen; 49 meslek lisesinde 19589 öğrenci, 1124 öğretmen eğitim yapmaktaydı. Toplamda ise 880 okulda 7690 öğretmen 187217 öğrenci bulunuyordu. 1997-1998 öğretim yılında okullulaşma yüzdesi ise şöyleydi: Okul Öncesi :% 7, İlköğretim: % 96, Lise ve dengi okullar: % 57 (Avcı vd.,1998)

Rasim Özdenören, Cahit Zarifoğlu, Alaattin Özdenören gibi şairlerin okuduğu Maraş Lisesi

TÜİK Verilerine Göre 2012-2013 Öğretim Yılında Kahramanmaraş'ta Eğitim

TÜİK verilerine göre Türkiye'de 2012 yılında 15 yaş üstü nüfus için okuma yazma bilmeyenlerin oranı %5,1, okuma yazma bilenlerin ise %94,9'dur. Kahramanmaraş'ta ise bu oranlar sırasıyla, %8,4 ve %91,6 dir. 2012 yılında Kahramanmaraş'ta yüksekokul veya fakülte mezunlarının yine aynı yaş grubu nüfusa oranı ise %7,5'dir. (TÜİK, 2012:77)

2012 yılında Türkiye' de 6 yaşın üzerinde okuma yazma bilmeyen nüfus, 6 yaşın üstündeki nüfusun % 4,2'sidir. Yine aynı yıl Kahramanmaraş'ta da okuma yazma bilmeyen kadınların oranı %10,9 iken, bu oran erkekler için %2,5 olmuştur. (TÜİK, 2012:76) Aynı yılda 6 yaş üzeri nüfus için okuryazarlık oranı % 93,37 olup Türkiye sıralamasında 59. sıradadır. (TÜİK, 2012:XVII)

2012-2013 öğretim yılında ilkokulda net okullaşma oranı Kahramanmaraş'ta %98,99 olmuştur. Kahramanmaraş bu değer ile %98,86 olan Türkiye değerinin üstündedir. Aynı şekilde ortaöğretimde teorik yaş grubunda bulunan öğrencilerin, yine aynı teorik yaş grubundaki nüfus içerisindeki payına bakıldığında Kahramanmaraş ili %63,52 ile %70,06 olan Türkiye değerinin altında yer almaktadır. (TÜİK, 2012:22)

İlkokulda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 2012/'13 öğretim döneminde Türkiye'de 20 iken Kahramanmaraş'ta 21'dir. Ortaokulda Türkiye'de 19 iken Kahramanmaraş'ta 20'dir. Yine aynı öğrenim dönemi için ortaöğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Kahramanmaraş'ta 17 iken Türkiye için 16'dır. (TÜİK, 2012:76) İlkokulda öğretmen başına düşen 21 öğrenci sayısı ile 15. sırada bulunmaktadır. (TÜİK, 2012:XVII)

2012 TÜİK verilerine göre 2012/2013 öğretim yılında eğitim seviyesine göre okul, öğretmen ve öğrenci sayıları

Okul Öncesi			İlkokul			Ortaokul			Ortaöğretim					
									Genel			Meslekî ve Teknik		
OKUL	ÖĞRETMEN	ÖĞRENCİ	OKUL	ÖĞRETMEN	ÖĞRENCİ	OKUL	ÖĞRETMEN	ÖĞRENCİ	OKUL	ÖĞRETMEN	ÖĞRENCİ	OKUL	ÖĞRETMEN	ÖĞRENCİ
469	915	15903	652	4683	98171	312	4499	92128	54	1423	35098	91	2042	35303

İlçe, okuma yazma durumu ve cinsiyete göre nüfus (6 +yaş), 2012

İlçe	Okuma yazma durumu	Toplam	Erkek	Kadın
TR632 Kahramanmaraş		930 264	471 620	458 644
Merkez	Okuma yazma bilmeyen	29 239	5 309	23 930
	Okuma yazma bilen	445 698	234 642	211 056
	Bilinmeyen	8 658	4 436	4 222
	Toplam	483 595	244 387	239 208
Afşin	Okuma yazma bilmeyen	5 159	761	4 398
	Okuma yazma bilen	66 275	35 728	30 547
	Bilinmeyen	1 880	947	933
	Toplam	73 314	37 436	35 878
Andırın	Okuma yazma bilmeyen	1 720	401	1 319
	Okuma yazma bilen	30 895	16 102	14 793
	Bilinmeyen	655	379	276
	Toplam	33 270	16 882	16 388
Çağlıyancerit	Okumayazma bilmeyen	2 048	484	1 564
	Okuma yazma bilen	20 064	10 705	9 359
	Bilinmeyen	712	447	265
	Toplam	22 824	11 636	11 188
Ekinözü	Okuma yazma bilmeyen	711	207	504
	Okuma yazma bilen	11 226	6 022	5 204
	Bilinmeyen	441	242	199
	Toplam	12 378	6 471	5 907
Elbistan	Okuma yazma bilmeyen	5 978	1 135	4 843
	Okuma yazma bilen	113 784	59 889	53 895
	Bilinmeyen	3 821	2 085	1 736
	Toplam	123 583	63 109	60 474
Göksun	Okuma yazma bilmeyen	3 352	706	2 646
	Okuma yazma bilen	42 527	22 396	20 131
	Bilinmeyen	1 587	781	806
	Toplam	47 466	23 883	23 583
Nurhak	Okumayazma bilmeyen	1 024	257	767
	Okuma yazma bilen	11 062	5 921	5 141
	Bilinmeyen	462	285	177
	Toplam	12 548	6 463	6 085
Pazarcık	Okumayazma bilmeyen	7 222	1 632	5 590
	Okuma yazma bilen	53 546	28 621	24 925
	Bilinmeyen	3 097	1 671	1 426
	Toplam	63 865	31 924	31 941
Türkoğlu	Okuma yazma bilmeyen	3 755	652	3 103
	Okuma yazma bilen	52 231	28 013	24 218
	Bilinmeyen	1 435	764	671
	Toplam	57 421	29 429	27 992

Kaynak: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2012

Not. Yabancılar kapsama alınmamıştır.

İlçe, bitirilen eğitim düzeyi ve cinsiyetegöre nüfus (15 +yaş), 2012

İlçe	Bitirilen eğitim düzeyi	Toplam	Erkek	Kadın
TR632 Kahramanmaraş		735 865	371 717	364 148
Merkez	Okuma yazma bilmeyen	29 232	5 305	23 927
	Okumayazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	25 343	8 012	17 331
	İlkokul mezunu	93 584	40 969	52 615
	İlköğretim mezunu	96 155	53 844	42 311
	Ortaokul veya dengi okul mezunu	16 313	10 477	5 836
	Lise veya dengi okul mezunu	73 414	44 559	28 855
	Yüksekokul veya fakülte mezunu	33 491	21 055	12 436
	Yüksek lisans mezunu	1 879	1 307	572
	Doktora mezunu	714	528	186
	Bilinmeyen	8 564	4 390	4 174
	Toplam	**378 689**	**190 446**	**188 243**
Afşin	Okuma yazma bilmeyen	5 158	761	4 397
	Okumayazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	3 405	1 207	2 198
	İlkokul mezunu	14 762	6 338	8 424
	İlköğretim mezunu	12 732	6 961	5 771
	Ortaokul veya dengi okul mezunu	3 733	2 487	1 246
	Lise veya dengi okul mezunu	12 960	8 607	4 353
	Yüksekokul veya fakülte mezunu	3 294	2 161	1 133
	Yüksek lisans mezunu	110	75	35
	Doktora mezunu	40	18	22
	Bilinmeyen	1 866	941	925
	Toplam	**58 060**	**29 556**	**28 504**
Andırın	Okuma yazma bilmeyen	1 720	401	1 319
	Okumayazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	3 384	968	2 416
	İlkokul mezunu	8 157	3 822	4 335
	İlköğretim mezunu	5 093	2 805	2 288
	Ortaokul veya dengi okul mezunu	1 605	1 072	533
	Lise veya dengi okul mezunu	5 054	3 252	1 802
	Yüksekokul veya fakülte mezunu	1 626	1 041	585
	Yüksek lisans mezunu	34	27	7
	Doktora mezunu	11	7	4
	Bilinmeyen	647	374	273
	Toplam	**27 331**	**13 769**	**13 562**
Çağlıyancerit	Okuma yazma bilmeyen	2 048	484	1 564
	Okumayazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	2 528	981	1 547
	İlkokul mezunu	6 182	3 430	2 752
	İlköğretim mezunu	4 009	2 173	1 836
	Ortaokul veya dengi okul mezunu	493	341	152
	Lise veya dengi okul mezunu	1 771	1 077	694
	Yüksekokul veya fakülte mezunu	685	429	256
	Yüksek lisans mezunu	14	8	6
	Doktora mezunu	7	3	4
	Bilinmeyen	698	439	259
	Toplam	**18 435**	**9 365**	**9 070**
Ekinözü	Okuma yazma bilmeyen	711	207	504
	Okumayazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	1 199	388	811
	İlkokul mezunu	3 287	1 528	1 759
	İlköğretim mezunu	2 216	1 324	892
	Ortaokul veya dengi okul mezunu	392	290	102
	Lise veya dengi okul mezunu	1 317	964	353
	Yüksekokul veya fakülte mezunu	282	202	80
	Yüksek lisans mezunu	20	16	4
	Doktora mezunu	2	2	-
	Bilinmeyen	439	241	198
	Toplam	**9865**	**5162**	**4703**

İlçe, bitirilen eğitim düzeyi ve cinsiyetegöre nüfus (15 +yaş), 2012

İlçe	Bitirilen eğitim düzeyi	Toplam	Erkek	Kadın
Elbistan	Okuma yazma bilmeyen	5 977	1 135	4 842
	Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	5 172	1 771	3 401
	İlkokul mezunu	26 985	11 547	15 438
	İlköğretim mezunu	22 887	12 795	10 092
	Ortaokul veya dengi okul mezunu	5 641	3 508	2 133
	Lise veya dengi okul mezunu	19 913	12 436	7 477
	Yüksekokul veya fakülte mezunu	7 276	4 610	2 666
	Yüksek lisans mezunu	424	310	114
	Doktora mezunu	67	37	30
	Bilinmeyen	3 778	2 059	1 719
	Toplam	**98 120**	**50 208**	**47 912**
Göksun	Okuma yazma bilmeyen	3 351	706	2 645
	Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	2 481	876	1 605
	İlkokul mezunu	11 848	5 353	6 495
	İlköğretim mezunu	8 426	4 414	4 012
	Ortaokul veya dengi okul mezunu	1 636	1 137	499
	Lise veya dengi okul mezunu	6 928	4 454	2 474
	Yüksekokul veya fakülte mezunu	2 455	1 641	814
	Yüksek lisans mezunu	83	61	22
	Doktora mezunu	17	6	11
	Bilinmeyen	1 563	767	796
	Toplam	**38 788**	**19 415**	**19 373**
Nurhak	Okuma yazma bilmeyen	1 018	253	765
	Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	1 529	559	970
	İlkokul mezunu	3 416	1 779	1 637
	İlköğretim mezunu	2 250	1 398	852
	Ortaokul veya dengi okul mezunu	313	235	78
	Lise veya dengi okul mezunu	1 143	648	495
	Yüksekokul veya fakülte mezunu	460	277	183
	Yüksek lisans mezunu	6	5	1
	Doktora mezunu	8	7	1
	Bilinmeyen	413	261	152
	Toplam	**10 556**	**5 422**	**5 134**
Pazarcık	Okuma yazma bilmeyen	7 220	1 632	5 588
	Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	5 026	2 225	2 801
	İlkokul mezunu	15 648	7 905	7 743
	İlköğretim mezunu	10 599	6 022	4 577
	Ortaokul veya dengi okul mezunu	1 957	1 239	718
	Lise veya dengi okul mezunu	6 134	3 758	2 376
	Yüksekokul veya fakülte mezunu	2 070	1 295	775
	Yüksek lisans mezunu	42	26	16
	Doktora mezunu	19	12	7
	Bilinmeyen	3 055	1 650	1 405
	Toplam	**51 770**	**25 764**	**26 006**
Türkoğlu	Okuma yazma bilmeyen	3 755	652	3 103
	Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	3 276	1 086	2 190
	İlkokul mezunu	14 133	6 310	7 823
	İlköretim mezunu	11 547	6 785	4 762
	Ortaokul veya dengi okul mezunu	1 855	1 324	531
	Lise veya dengi okul mezunu	6 649	4 603	2 046
	Yüksekokul veya fakülte mezunu	1 552	1 055	497
	Yüksek lisans mezunu	39	27	12
	Doktora mezunu	16	8	8
	Bilinmeyen	1 429	760	669
	Toplam	**44 251**	**22 610**	**21 641**

Kaynak: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2012

Not. Yabancılar kapsama alınmamıtır.

b) 2013-2014 Öğretim Yılı Kahramanmaraş'ta Eğitim Durumu

2013-2014 öğretim yılı itibariyle Kahramanmaraş'ta 1132 kurum/okul, 7416 okul, 253638 öğrenci ve 12867 öğretmen bulunmaktadır. Derslik başına düşen öğrenci sayısı İlköğretimde 37, ortaöğretimde (genel) 32, meslekî ve teknik eğitimde 31'dir. (http://kmaras.meb.gov.tr/)

1. Örgün Eğitim

1.1. Okul Öncesi Eğitim: İlde 31 anaokulunda 3851; ilk ve ortaokullarla ortaöğretim kurumlarının bünyesinde açılan 443 anasınıfında ise 11952 olmak üzere toplam 15.803 öğrenci eğitim yapmaktadır.

1.2. İlkokullar: 2013-2014 öğretim yılında ilköğretimin ilkokul ve ortaokul olarak 4+4 şeklinde kesintili – zorunlu eğitime dönüştürülmesi sonucu il genelinde 682 ilkokulda 94286 öğrenci eğitim yapmaktadır. 2013-2014 öğretim yılı itibariyle ilk ve ortaokul kesintisiz eğitimdeki okullulaşma oranı %98,26'dır.

1.3. Ortaokul: İl genelindeki 306 ortaokulda 86933 öğrenci eğitim görmektedir. 2012-2012 öğretim yılı itibariyle ilk ve ortaokul kesintisiz eğitimdeki okullulaşma oranı %98,26'dır. Kız ve erkek öğrencilerin okullulaşma oranı birbirine eşittir.

1.4. Ortaöğretim: Kahramanmaraş'ta ortaöğretimdeki okullulaşma oranı %68,49'dur. Kızların ortaöğretimdeki okullulaşma

Tablo 3. *2013-2014 Öğretim Yılı İl Geneli Okul Öncesi Resmi Ve Özel Okullar*

Okul Kurum Türü		Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Okullulaşma Oranı	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı
OKUL ÖNCESİ	Resmî Anaokulları	33	4283	233	3-5 yaş %26 4-5 yaş net %38 5 yaş net %42	26	18
	Özel Anaokulları	3	165	15		17	11
	Resmî Anasınıfları	406	10637	577		27	18
	Özel Anasınıfları	9	336	23		11	15
	Toplam	451	15421	848		26	18

Tablo 4.*2013-2014 ÖĞRETİM YILI İL GENELİ RESMİ VE ÖZEL İLKOKULLAR*

Okul Kurum Türü		Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Okullulaşma Oranı	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı
İLKOKUL	Resmi İlkokullar	608	95605	4533	Kız: %99,43 (Türkiye:%99,61) Erk: %99,35 (Türkiye:%99,53) Toplam:%99,39 (Türkiye:%99,57)	29	21
	Özel İlkokullar	11	1518	139		16	11
	Toplam	619	97123	4672		23	17

TABLO 5. *2013-2014 ÖĞRETİM YILI İL GENELİ RESMİ VE ÖZEL ORTAOKULLAR*

Okul Kurum Türü		Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Okullulaşma Oranı	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı
ORTAOKUL	Resmî Ortaokullar	260	77723	3969	Kız: %93,54 (Türkiye:%94,47) Erk: %93,16 (Türkiye:%94,57) Toplam:%93,35 (Türkiye:%94,52)	42	20
	Özel Ortaokullar	10	2509	192		10	13
	Toplam	270	80232	4161		38	19
	Yatılı Ortaokul	12	4058	240		23	17
	İmam Hatip Ortaokulları	14	4049	199		26	20
	Toplam	26	8107	439		25	18
Genel Toplam		296	88339	4600		32	19

TABLO 6. *2013-2014 ÖĞRETİM YILI İL GENELİ RESMİ VE ÖZEL ORTAÖĞRETİM KURUMLARI*

Okul Kurum Türü		Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Okullulaşma Oranı	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı
ORTAÖĞRETİM	Anadolu Liseleri	24	16404	921	Kız: %32,79 (Türkiye:%38,78) Erkek:%29,63 (Türkiye:%34,66) Toplam:%31,16 (Türkiye:36,67)	36	18
	Anadolu Öğretmen Liseleri	4	1732	116		24	15
	Fen Lisesi	1	408	28		23	15
	Güzel Sanatlar Lisesi	1	185	16		6	12
	Spor Lisesi	1	215	10		18	22
	Özel Liseler	13	1767	239		10	7
Genel Toplam		44	20711	1330		20	15

TABLO 7. *2013-2014 ÖĞRETİM YILI İL GENELİ MESLEK LİSELERİ*

Okul Kurum Türü		Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Okullulaşma Oranı	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı
MESLEK LİSELERİ	Teknik ve Endüstri Meslek Liseleri	11	9571	591	Kız: %34,67 (Türkiye:37,27) Erkek:%39,84 (Türkiye:42,56) Toplam:%37,34 (Türkiye:%39,99)	39	16
	Ticaret Meslek Liseleri	5	3934	238		41	17
	Kız Teknik ve Meslek Liseleri	3	2370	151		26	16
	Sağlık Meslek Liseleri	5	1655	122		29	14
	Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi	1	218	24		15	9
	Çok Programlı Liseler	36	9036	625		21	14
	İmam Hatip Liseleri	11	15401	647		45	24
	Özel Meslek Liseleri	6	529	99		7	6
Toplam		78	42714	2497		28	15

oranı %67,46, erkeklerin okullulaşma oranı ise %69,47'dir. Anadolu ve fen lisesi statüsündeki okullarda okullulaşma oranı %31,16, meslek liselerinin okullulaşma oranı ise %37,34'tür.

1.5. Meslekî Eğitim: İlimizde meslekî okullulaşma oranı %37,34'tür. Bu oranın meslekî eğitim kampusunun 2014-2015 öğretim yılında eğitim-öğretime açılmasıyla büyük oranda artması beklenmektedir.

1.6. Özel eğitim: İlde 4 adet özel eğitim kurumu bulunmaktadır.

TABLO 8. *2013-2014 ÖĞRETİM YILI İL GENELİ ÖZEL EĞİTİM KURUMLARI*

Okul Kurum Türü	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Okullulaşma Oranı	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı
Öğretilebilir Zihinsel Engelliler Okulu	6	293	67		9	4
İşitme Engelliler Okulu	2	73	23		3	3
Görme Engelliler Okulu	2	69	28		5	2
Bilim ve Sanat Merkezi	1	203	12		13	17
Toplam	11	638	130		8	7

TABLO 9. *MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINA BAĞLI RESMÎ VE ÖZEL KURUMLAR*

Kurum Türü		Kurum Sayısı	Öğrenci/Kursiyer Sayısı
Özel Öğretim Kurumları	Dershaneler	40	15770
	MTSK	46	24340
	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri	22	5599
	Muhtelif Kurslar	10	3740
	Etüd Eğitim Merkezi	1	120
Kurum ve Kuruluşlar	Meslekî Eğitim Merkezi	3	1033
	Halk Eğitim Merkezi	12	52605
Yurtlar	Özel Yurt ve Pansiyonlar	42	Yatak kapasitesi: 3489 kişi
Pansiyonlar	Resmî Pansiyonlar	38	Yatak kapasitesi:8776 kişi

TABLO 10. *ÖĞRETMENEVLERİ*

İLÇESİ	KURUM ADI	YATAK KAPASİTESİ	TELEFONU
Afşin	Afşin Öğretmenevi ASO Müdürlüğü	23	0 344 511 24 34
Andırın	Şehit Hakan Taşgın Öğretmenevi ASO Müdürlüğü	20	0 344 561 25 48
Çağlayancerit	Çağlayancerit Öğretmenevi ASO Müdürlüğü	25	0 344 351 24 45
Elbistan	Elbistan Öğretmenevi ASO Müdürlüğü	16	0 344 415 30 25
Göksun	Prof. Dr. Mehmet Sağlam Öğretmenevi ASO Müdürlüğü	28	0 344 714 35 60
Kahramanmaraş Merkez	Şehit Hanifi Çakallıoğlu Öğretmenevi ASO Müdürlüğü	130	0 344 225 55 80
Nurhak	Nurhak Öğretmenevi ASO Müdürlüğü	25	0 344 471 24 11
Pazarcık	Pazarcık Öğretmenevi ASO Müdürlüğü	24	0 344 311 55 11
Türkoğlu	Türkoğlu Öğretmenevi ASO Müdürlüğü	18	0 344 618 12 06
TOPLAM	9	197	

1.7. Bağlı Kurum ve Kuruluşlar: İlde 44 özel yurt, 38 resmî pansiyonda toplam 11746 kişilik yatak kapasiteli barınma imkânı bulunmaktadır.

1.8. Yaygın Eğitim: İlimizde Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı olarak toplam 3 adet meslekî eğitim merkezinin yanı sıra her ilçede birer tane olmak üzere 11 adet halk eğitimi merkezi bulunmaktadır. İlimizdeki halk eğitimi merkezleri birer halk üniversitesi gibi faaliyet göstermekte, yoğun ve verimli bir şekilde düzenlenen meslek, sosyal, kültürel kurslarla halkı eğitmektedir.

1.9. Öğretmenevleri: İlimizde, Ekinözü ilçesi hariç bütün ilçelerimizde öğretmenevi mevcut olup ihtiyaca cevap vermektedir. Kahramanmaraş Merkez Şehit Hanifi Çakallıoğlu Öğretmenevi 130 kişilik yatak sayısı ve konforuyla ilimize gelen konukların tercih ettiği konaklama tesisi özelliğini taşımaktadır.

Kahramanmaraş Öğretmenevi

III. KAHRAMANMARAŞ'TA YÜKSEKÖĞRETİM

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ

1992 yılında kurulan ve adını Millî Mücadele Döneminde işgalci güçlere karşı ilk kurşunu sıkarak millî direnişi başlatan Sütçü İmam'dan alan Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, kurulduğu günden bu yana her geçen gün kendini yenileyerek ve geliştirerek çağdaş bir görünüm kazanmış, sosyal, bilimsel ve kültürel etkinlikleriyle yüksek eğitim standartlarını yakalamayı ve korumayı ilke edinmiştir.

Üniversite 2013-2014 öğretim yılında; 10 fakülte, 4 yüksekokul, 8 meslek yüksekokulu, 3 enstitü, rektörlüğe bağlı 6 bölüm, 16 araştırma merkezi, yaklaşık 27000 öğrenci, 1100 akademik ve 850 idari personeli ile eğitim öğretimini sürdürmektedir.

I. FİZİKÎ YAPI

Yerleşkeler

Toplumun ihtiyaçları ve talepleri doğrultusunda eğitim ve öğretime yön veren Sütçü İmam Üniversitesi üç ayrı yerleşkede eğitim vermektedir.

1- Avşar Yerleşkesi: Avşar Yerleşkesi Üniversitenin ana yerleşim merkezi olup Kayseri yolunun 13. km'sinde bulunmaktadır. Avşar yerleşkesinde Rektörlük ve bağlı bölümler, iktisadi ve idari bilimler, fen-edebiyat, eğitim, güzel sanatlar, mühendislik-mimarlık, orman ve ziraat fakülteleri, beden eğitimi ve spor yüksekokulu, Atatürk Kültür ve Spor Merkezi, ÜSKİM, Teknokent, TEK-MER, kapalı spor salonu, stadyum yer almaktadır. Alt yapı ve çevre düzenlemesi ile modern bir görünüm kazanan Avşar Yerleşkesi'nde; akıllı sınıflar, 140 ve 250 kişilik amfiler, 250 ve 400 kişilik konferans salonları, modern donanımlı laboratuarlar, spor tesisleri, internet salonları, kütüphaneleri ve öğrenci kafeteryaları ile öğrencilerimize en iyi hizmet verilmeye çalışılmaktadır. Yerleşkede 3000 kişiye aynı anda yemek hizmeti sunabilecek Merkez Kafeterya bulunmakta, öğrencilere; sağlık, ulaşım, barınma, beslenme, kütüphane ve laboratuar gibi alanlarda tüm hizmetlerin kaliteli sunumu sağlanmaktadır.

700 yatak kapasiteli KSÜ Tıp Fakültesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi 120.000 metrekare kapalı alanda cerrahi tıp bilimleri, dâhili tıp bilimleri ve temel tıp bilimleri dallarının tamamında dinamik kadrosu, modern ve teknik donanımlı (ayrıcalıklı olarak cerrahi onkoloji, çocuk kardiyoloji, çocuk endokrin, çocuk hematoloji ve onkoloji, çocuk nöroloji, romatoloji dallarında) 70 adet polikliniği, 132 adet yoğun bakım yatağı, 29 adet son sistem ameliyat masası, 18 adet diyaliz cihazı, 18 adet röntgen ve ölçüm cihazı ile ayrıca karaciğer ve böbrek nakil ünitesi, VIP doğumhanesi, doku tipleme ve genetik laboratuarı, mikrobiyoloji laboratuarı, patoloji laboratuarı, radyoloji ve androloji laboratuarı ile öğrencilere, çevre illere ve Kahramanmaraş halkına kaliteli hizmet sunmaktadır.

2- Bahçelievler Yerleşkesi: Burada ilahiyat fakültesi, sağlık yüksekokulu, sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu, mediko-sosyal, kreş, kapalı spor salonu ve sağlık merkezi bulunmaktadır.

3- Karacasu Yerleşkesi: Karacasu Yerleşkesinde Kahramanmaraş ve Pazarcık Meslek Yüksek Okulları bulunmaktadır.

II. ÜNİVERSİTEDE YAŞAM

Sosyal ve Kültürel Yaşam

Hazine değerinde bir kitaplık, Ord. Prof.Mükremin Halil Yinanç Kütüphanesi;

Türk Tarih Kurumunun kurucularından Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç'ın yeğeni tarafından KSÜ'ye bağışlanan kitaplığında bulunan eski ve yeni yazılı eserler dijital ortama aktarılarak araştırmacıların hizmetine sunuldu. Ord.Prof. Mükremin Halil Yinanç kütüphanesi ismi verilen üniversite kütüphanesi koleksiyonunda; 52.611 kitap, 398 dergi, 1732 tez, 211 görsel-işitsel ürün ve 26 veritabanı ile öğrenci ve akademisyenlere hizmet vermektedir.

Sütçü İmam Üniversitesi, öğrenci ve personelinin sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına cevap vermek üzere yapılan açık ve kapalı spor kompleksi, fitness salonu, amfi tiyatro, 2 adet halı futbol sahası, 2 adet basketbol sahası, 6 adet tenis kortu, 2 adet voleybol sahası ile hizmet vermektedir. Ayrıca kompleks dahilinde yar alan 1500 kişilik kapalı spor salonu ve 5000 kişilik stadyum yapımı tamamlanarak hizmete girmiştir.

Yaparak ve Yaşayarak öğrenim

Alanlarında uzman bilim adamları, yazarlar ve sanatçılar, söyleşi, konferans, panel ve sempozyum gibi etkinlikler için Üniversitemize davet edilmekte, güncel meseleler, ulusal ve uluslar arası sorun ve konular öğrenci ve öğretim elemanlarının katılımıyla gerçekleştirilen etkinliklerle ele alınmakta, kutlama, konser, söyleşi, konferans, panel, sempozyum, radyo konuşmaları, spor turnuvaları, bahar şenliği kutlamaları gibi çok sayıda etkinliklerle öğrencilerin bilimsel, sosyal ve kültürel etkinlik taleplerin cevap verilmektedir.

Sütçü İmam Üniversitesi 51 üniversite ve uluslararası kuruluş ile öğrenci değişimi, ortak araştırma programları ve ortak eğitim programları gerçekleştirmektedir. Erasmus programı kapsamında yurt dışındaki üniversitelerle öğrenci ve öğretim üyesi değişimi gerçekleştirilmektedir. Yüksek öğretim kurumları arasında öğrenci ve öğretim üyesi değişim programı olan 'Farabi Programı' çerçevesinde 62 üniversite ile öğrenci ve öğretim üyesi değişimi yapılmaktadır.

Barınma

Avşar yerleşkesinde Kız öğrencilere yönelik yapımı tamamlanarak hizmete açılan 1000 kişilik, Karacasu Yerleşkesinde 1650 kişilik, İstiklal Öğrenci Yurdunda 770 kişilik, Elbistan'da 750 kişilik, Afşin'de 180 kişilik Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı yurtlar dışında, Göksun'da üniversiteye bağlı 300 kişilik yurt bulunmaktadır. Bunun dışında Kredi ve Yurtlar Kurumu tarafından 1000-1500 kişilik kapasiteye sahip yurt kiralamak için gerekli araştırmalar yapılmaktadır. Ayrıca öğrenciler Kahramanmaraş şehir merkezinde ve Avşar Yerleşkesine yakın yerleşim yerlerinde uygun fiyata kiralık ev, pansiyon ve özel yurt imkânları ile barınma ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir.

Lisansüstü Eğitimler

Lisansüstü eğitim öğretim kapsamında sosyal bilimler enstitüsünde 10 anabilim dalında yüksek lisans, 5 anabilim dalında doktora eğitimi yapılmakta, fen bilimleri enstitüsünde 30 anabilim dalında yüksek lisans, 16 anabilim dalında doktora eğitimi yapılmakta, sağlık bilimleri enstitüsünde ise 4 anabilim dalında lisansüstü eğitim öğretim faaliyeti gerçekleştirilmektedir.

Öğrenci Toplulukları

Üniversitemizde 70'in üzerinde öğrenci topluluğu bulunmakta olup, topluluklar Öğrenci Toplulukları Yönetim Birimi (ÖTYB) Başkanlığı altında toplanarak koordine edilmektedir.

KSÜ'de Yurt dışından gelen öğrenciler öğrenimlerine devam ediyor

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesinde lisans ve lisansüstü alanlarda öğrenciler üniversitemizin farklı renkleri olarak eğitim öğretim faaliyetlerine devam ediyor. 2013-2014 eğitim öğretim yılında farklı ülkelerden 133 öğrenci lisans eğitimi alırken, 60 öğrenci de yüksek lisans ve doktora alanında çalışmalarına devam etmektedir.

Kahramanmaraş'ta Üniversite-Sanayi-Kamu İşbirliği

Üniversitemizde; ceviz ve urmu dutu ıslah ve araştırmaları yapılmakta, ülkemizin 3. Bor Yetkinlik Merkezinin, TEK-MER, akredite laboratuarlarıyla Üniversite-Sanayi- Kamu İşbirliği Geliştirme Araştırma ve Uygulama Merkezi (ÜSKİM) ve TEKNOKENT gibi birimleriyle AR-GE çalışmalarında başarıla sonuçlara imza atılmaktadır.

III. AKADEMİK BİRİMLER

A. FAKÜLTELER

1. Eğitim Fakültesi
- Eğitim Bilimleri Bölümü
- Bilgisayar ve Öğretim teknolojileri Eğitimi bölümü
- İlköğretim bölümü
- Sınıf Öğretmenliği
- Fen Bilgisi Öğretmenliği
- Okul Öncesi Eğitimi
- Sosyal Bilimler Eğitimi

2. Elbistan Teknoloji Fakültesi

3. Fen-Edebiyat Fakültesi
- Fizik Bölümü
- Kimya Bölümü
- Biyoloji Bölümü
- Matematik Bölümü
- Tarih Bölümü
- Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
- Coğrafya Bölümü
- Batı Dilleri ve Edebiyatı Bölümü
- Arkeoloji Bölümü

4. Güzel Sanatlar Fakültesi
- Resim Bölümü

5.İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- İktisat Bölümü
- Kamu Yönetimi Bölümü
- Uluslararası İlişkiler Bölümü
- Sağlık Yönetimi Bölümü
- Sosyal Hizmet Bölümü
- Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü

6.İlahiyat Fakültesi

7.Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi
- Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü
- Tekstil Mühendisliği Bölümü
- İnşaat Mühendisliği Bölümü
- Jeoloji Mühendisliği Bölümü
- Çevre Mühendisliği Bölümü
- Makine Mühendisliği Bölümü
- Bilgisayar Mühendisliği Bölümü
- Endüstri Mühendisliği Bölümü
- Mimarlık

8.Orman Fakültesi
- Orman Mühendisliği Bölümü
- Orman Endüstri Mühendisliği
- Peyzaj Mimarlığı Bölümü

9.Tıp Fakültesi
- Cerrahi Tıp Bilimleri Bölümü
- Dâhili Tıp Bilimleri Bölümü
- Temel Tıp Bilimleri Bölümü

10.Ziraat Fakültesi
- Bahçe Bitkileri
- Bitki Korumu
- Biyosistem Mühendisliği
- Gıda Mühendisliği
- Tarım Ekonomi
- Tarla Bitkileri
- Toprak Bilimi ve Bitki Beslenme
- Su Ürünleri

Eğitim

- Zeotekni
- Tarımsal Biyoteknoloji

B. ENSTİTÜLER

- Fen Bilimleri Enstitüsü
- Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Sağlık Bilimleri Enstitüsü

C. YÜKSEKOKULLAR

- Beden Eğitimi ve Spor Y.O
- Göksun Uygulamalı Bilimler Y.O
- Sağlık Y.O
- Yabancı Diller Y.O

D. MESLEK YÜKSEKOKULLARI

- Afşin MYO
- Andırın MYO
- Elbistan MYO
- Göksun MYO
- Kahramanmaraş MYO
- Pazarcık MYO
- Sağlık Hizmetleri MYO
- Türkoğlu MYO

E. ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZLERİ

- Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi
- Ekolojik Tarım Uygulama ve Araştırma Merkezi
- Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi uygulama ve Araştırma Merkezi
- Kadın Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
- Hayvansal Üretim Uygulama ve Araştırma Merkezi
- Kahramanmaraş ve Yöresi Kültür Değerlerini Uygulama ve Araştırma Merkezi
- Tarımsal Yayım Uygulama ve Araştırma Merkezi
- Deprem Araştırma ve Risk Yönetimi Merkezi
- Üniversite – Sanayi – Kamu İşbirliği Geliştirme Uygulama ve Araştırma Merkezi
- Stratejik Araştırma Merkezi
- Çevre Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi
- Sert Kabuklu Meyveler Uygulama ve Araştırma Merkezi
- Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Merkezi
- Sürekli Eğitim Merkezi
- Bilgisayar Uygulama ve Araştırma Merkezi
- Avrupa Birliği Uygulama ve Araştırma Merkezi

Kaynakça

Akyüz, Yahya (1994). Türk Eğitim Tarihi, İstanbul

Atalay, Besim (2008). Maraş Tarihi ve Coğrafyası. Edt. Alparslan, Yaşar ve Yakar, Serdar. Yay. Haz.Gökhan, İlyas ve Karataş, Mehmet, Ukde Kitaplığı Yayınları, Mehmet. Kahramanmaraş

Avcı, Ramazan vd. (1998). Kahramanmaraş İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim, Kahramanmaraş Millî Eğitim Müdürlüğü, Kahramanmaraş

Bal, Mehmet Suat ve Dumanoğlu, Sevim Ceylan (2014). Osmanlı Devletinin Son Döneminde Darülmuallimin Mektepleri ve Maraş Darülmuallimin Kayıt Defteri Örneği, Uluslararası Cumhuriyet Döneminde Maraş Sempozyumu, Kahramanmaraş Belediyesi, Kahramanmaraş, 15-16 Kasım

Cihan, Ahmet "Cumhuriyet Dönemine Girerken Maraş'ta Yerleşme Ve Eğitim Sorunları", I. Kahramanmaraş Sempozyumu, Kahramanmaraş, 6–8 Mayıs 2004, ss.957-970

Çubuk, Mustafa, (2008). Maraş'ta Misyoner Faaliyetleri ve Misyoner Okulları, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş.

Evliya Çelebi (2005). Evliya Çelebi Seyahatnamesi, c.9, Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman ve Robert Dankoff. YKY, İstanbul.

Gökhan, İlyas (2011). Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi, Ukde Kitaplığı Yayınları. Ankara

Günay, Necla (2012). XX. Yüzyılda Maraş, Editör: Alparslan, Y. Ve Yakar, S., Ukde Yayınları, Ankara.

Göl, Ercan (2006). Cumhuriyet Döneminde (1923-1950) Maraş'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Gelişimi, Kahramanmaraş Sütçü imam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim dalı, Yüksek Lisans Projesi

http://kmaras.meb.gov.tr adresinden 20.02.2014 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi 2012 Tanıtım Kitapçığı

Kurtaran, Halit ve Çoğalan, Celal (1969). Her Yönüyle Maraş, Sıralar Matbaası, İstanbul

Osmanlı Salnâmelerinde Maraş Sancağı, Hz. Öztürk, Said (2006). C.I-II. Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları. İstanbul

Özkarcı, Mehmet (2007). Türk Kültür Varlıkları Envanteri Kahramanmaraş 46, c.II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

Özkarcı, Mehmet (2013). Uluslararası İnanç Turizmi ve Eshab-ı Kehf Sempozyumu, Kahramanmaraş Valiliği Yayınları, Ankara

TÜİK, (2012). Seçilmiş Göstergelerle Kahramanmaraş, Türkiye İstatistik Kurumu Yayını, Ankara

Yurt Ansiklopedisi "Kahramanmaraş Maddesi",1982-1983. C. VIII, Anadolu Yayıncılık, İstanbul

IV.Bölüm
Kahramanmaraş'ın Gelişen Ekonomisi

KAHRAMANMARAŞ'IN GELİŞEN EKONOMİSİ

İbrahim ŞERBETÇİ
KMTSO Genel Sekreteri

Kahramanmaraş'ın son 10 yıllık ekonomik performansına baktığımızda katlanarak büyüyen dış ticaret rakamlarına, işgücü artışına, yatırımların arttığına ve çeşitlendiğine şahit oluyoruz. Özellikle il ekonomisinin bel kemiğini oluşturan tekstil ve metal mutfak eşyaları üretiminde ülkenin lideri olmanın yanında dünyanın da sayılı merkezleri arasına girmiş durumdadır.

Kahramanmaraş'ta sekiz yılda 5 milyar dolar özel sektör yatırımına imza atılmıştır. 2012 yılında 6,1 milyar lira sanayi üretimi, 2,1 milyar lira tarımsal üretim ve 2 milyar dolar dış ticaret hacmi oluşturmuştur.

Türkiye iplik üretiminin %35'ini karşılayan Kahramanmaraş, kumaş üretiminin %10'unu, Metal mutfak gereçlerinin %60'ını, Elektrik kurulu gücünün %7'sini, Çimento üretiminin %7'sini, Kağıt üretiminin %20'sini üretmekte, altın işleme ve bayan ayakkabısında ikinci büyük şehir konumundadır.

1000 büyük şirket içerisinde 16 şirketi yer alan Kahramanmaraş, Türkiye'nin en çok sanayi elektriği tüketen illeri arasında 11. sırada yer almaktadır.

Yatırım teşviklerine baktığımızda, 2011'de 2,2 milyar, 2012'de 1,4 milyar liralık belge alındığını, bu rakamın 2013 Ağustos itibariyle 653 milyon lira olduğunu görüyoruz. 2005 yılından buyana toplam 8,4 milyar liralık belge kapsamında, 26 bin 733 kişilik istihdam öngörülmüştür.

Bu kapsamda, tamamlanan yatırımlarda tekstil, enerji ve çimento yatırımları başı çekmekte, devam edenlerde ise enerji sektörü önde gitmekte, tekstil ve kağıt sektörleri onu takip etmektedir.

5084 Sayılı Teşvik Yasası'nın yatırım ve üretime sağladığı destekle Kahramanmaraş, 2005 yılında 450 milyon TL vergi geliri oluştururken 2012'de 1,5 milyar TL vergi, 2005'te 45 bin kişi istihdamı bulunurken 2012'de 100 bin istihdam ve 2005'te 235 milyon dolar ihracat yaparken 2012'de 765 milyon dolar ihracat yapar hale gelmiştir. Bu rakam ihraç kayıtlı satışlarla birlikte 1 milyar doları geçmektedir.

Sanayi üretimi açısından 870 imalat firması ile 6,1 milyar liralık sanayi hasılası ve 60 bin kişilik istihdama sahip bulunmaktadır.

Enerji sektöründe Türkiye toplam kurulu gücünün %7'sine sahip olan Kahramanmaraş, Afşin Elbistan A ve B Termik Santralleri dolayısıyla termik kurulu gücünün %16'sına, işlemede olan 27 hidroelektrik santrali sayesinde Türkiye hidrolik kurulu gücünün %6'sına, Türkiye toplam üretiminin ise %4'üne sahip bulunmaktadır.

372 binin üzerinde elektrik abonesi bulunan kent, 2012 yılında 3,3 milyar kWh, 2013 yılında 1,9 milyar kWh elektrik tüketimi gerçekleştirmiştir. Kahramanmaraş il tüketiminin %70'ine denk gelen sanayi elektrik tüketimi ile Türkiye'de 11. sırada

yer almaktadır. 2002 yılına göre tüketim 2012 itibariyle 6 kat artış göstermiştir.

Tarımsal üretime baktığımızda; 2012 yılında 1,25 milyar TL bitkisel üretim, 868,3 milyon TL hayvansal üretim ile toplam 2,12 milyar TL tarımsal üretim gerçekleştirmiştir. Buna göre; Türkiye iller sıralamasında, bitkisel üretimde 22., hayvansal üretimde 42., toplam tarımsal üretimde 27. sırada yer almaktadır. Toplam tarımsal üretimde %0,11 paya sahip bulunmaktadır.

İstihdamda 2002 yılında 38 bin civarında bulunan sayı bugün 100 binlere çıkmıştır. Ancak 5084 sayılı teşvik kanunun sona ermesiyle birlikte sert bir düşüş kaydedilmiştir. Sanayi sektörlerinin istihdamı yaklaşık 60 bin kişi olup, sanayide kadın istihdamı %12,4 oranında bulunmaktadır.

Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odası'nın üye durumuna baktığımızda 2002 yılındaki seviyenin yaklaşık iki katına yükseldiğini görmekteyiz. Diğer taraftan 2012 yılının 12 ayında 754 firma acıkılırken 2013'ün 9 ayında 776 firma açılmıştır.

%84,1'e yükselmiştir. İhraç kayıtlı satışlarla birlikte incelediğimizde 2011 yılında 926,5 milyon dolar, 2012 yılında 1 milyar dolar dış satım gerçekleştiğini görüyoruz.

2012 yılında ihracatta Türkiye payı %0,50, 2013 yılında %0,55 olarak gerçekleşmiş, ithalat ise 2012'de %0,44, 2013'de %0,50 olarak kaydedilmiştir.

Kahramanmaraş'ın bankacılık verilerine baktığımızda, özellikle 2009 yılından itibaren kredilerde ciddi bir canlanma yaşandığını görmekteyiz. 2013 Haziran itibariyle yaklaşık 8 milyar liralık kredi hacmine ulaşılmış durumdadır. Mevduatta ise 2013'te sıçrama kaydedilerek 3,8 milyar liranın üzerine çıkmış bulunmaktadır. 2013 Haziran itibariyle Türkiye payı mevduatta %0,53, kredide ise %0,65'tir.

Son 10 yıllık vergi performansına baktığımızda 2002 yılında 210 milyon liralık bir gelir üreten Kahramanmaraş, 2013 Eylül itibariyle bu rakamı 6 kat artırarak 1,2 milyar lirayı geçmiş bulunmaktadır. Buna göre iller sıralamasında %0,29 pay ise 26. sırada yer almaktadır.

Bir başka yönden, patent ve marka açısından incelediğimizde, 2012 yılında 229 marka ile tescilde iller sıralamasında 23. sırada yer aldığını görmekteyiz. Patentte 31., faydalı modelde 32., endüstriyel tasarımda 21. Sırada bulunmaktadır.

Turizm konusunda hak ettiği yeri alamayan Kahramanmaraş, 2012 yılında 88.584, 2013 Eylül itibariyle 77.967 yerli turist, 2012'de 2.477, 2013 Eylül itibariyle 2.786 yabancı turist ağırlamıştır.

Yükseköğrenimde 26.580 öğrenci 1052 akademik personel, milli eğitimde 1064 okul ve yaklaşık 250 bin öğrenci ile 12 binin üzerinde öğretmen mevcudu bulunmaktadır.

Kapanan firmalarda ise sırasıyla 248 ve 206 firma kapanmış bulunmaktadır.

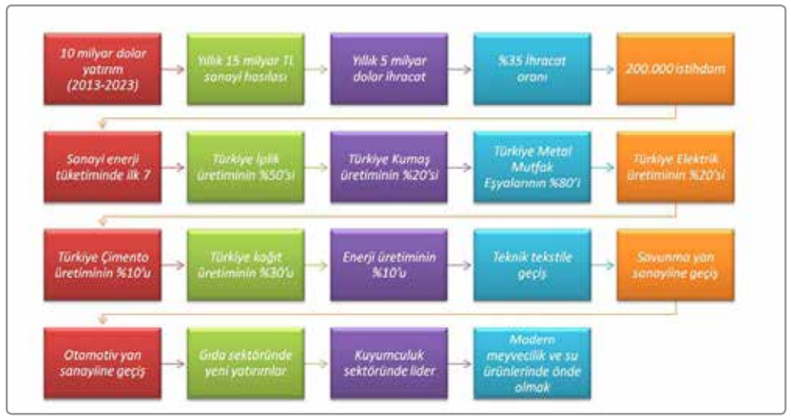
Kahramanmaraş, Cumhuriyetin 80 yılında gerçekleştirilen ihracatın 6,5 katını son 10 yılda kaydetmiştir. Cumhuriyet'in ilanından 2002 yılına kadar toplam 693,6 milyon dolar ihracat gerçekleştiren bir şehir iken son yıllarda yapılan yatırımların sayesinde 10 yılda 4,8 milyar dolar ihracata imza atılmıştır. 2012 yılında 765,6 Milyon dolar, 2013 Eylül itibariyle 612,8 Milyon dolar ihracat gerçekleştirilmiştir. Buna göre, ihracatın ithalatı karşılama oranı 2012 Ağustos'ta %75,8 iken 2013 Ağustos'ta

GRAFİK VE İSTATİKSİTLERLE KAHRAMANMARAŞ EKONOMİSİ

Kahramanmaraş'ın Ekonomik Performansı

5 milyar dolar özel sektör yatırımı
Yıllık 6 milyar TL sanayi hasılası
Türkiye iplik üretiminin %35'i
Kumaş üretiminin %10'u
Metal Mutfak Eşyalarının%60'ı
Türkiye elektrik kurulu gücünün %7'si
Türkiye çimento üretiminin %7'si
İlk 1000'de 16 şirketi
2005 yılında 450 milyon TL vergi üretirken 2012 yılında 1,5 milyar TL vergi geliri
2005 yılında 45 bin kişiye istihdam sağlarken 2012 yılında 100 bin kişiye istihdam
2005 yılında 235 milyon dolar ihracat yaparken, 2012 yılında 765 milyon dolar ihracat
Türkiye'nin en çok sanayi elektriği tüketen illeri arasında 11. sıradaki yeri

2023 Kahramanmaraş Ekonomi Vizyonu

Nüfus, 2011–2012

	Toplam		İl ve ilçe merkezleri		Belde ve köyler	
İl	2011	2012	2011	2012	2011	2012
Türkiye	74.724.269	75.627.384	57.385.706	58.448.431	17.338.563	17.178.953
Kahraman	1.054.210	1.063.174	656.783	675.589	397.427	387.585

ÖZEL SEKTÖR YATIRIMLARI

Kahramanmaraş Teşvik Belgeleri

Yıllar	Belge Sayısı	Toplam Yatırım (TL)	İstihdam
2005	85	807.836.074	3.214
2006	71	663.652.358	4.410
2007	96	1.034.247.345	10.463
2008	25	226.311.137	1.987
2009	33	680.063.807	737
2010	59	719.986.258	1,079
2011	82	2.194.091.561	4,003
2012	73	1.419.000.000	2,087
2013/Temmuz	67	615.000.000	2.561

Realize Olan Yatırımlar

(Teşvik Yasasından Sonra)	USD
Tamamlanan Yatırımlar	2.655.930.700
Devam Eden Yatırımlar	1.660.825.150
Toplam	4.316.755.850

Tamamlanan Yatırımların Sektörel Dağılımı

Yatırım Alanı	Tutarı ($)	Pay (%)
Tekstil	1,219.061.700	45.9
Enerji	530.670.000	20.0
İnşaat ve Çimento	518.155.000	19.5
Altyapı	65.600.000	2.5
Gıda	64.410.000	2.4
Metal Sanayi	55.523.000	2.1
Konfeksiyon	27.580.000	1.0
Yapı Malzemeleri	23.830.000	0.9
Hayvancılık	22.100.000	0.9
Ambalaj	20.710.000	0.8
Sağlık	15.875.000	0.6
Plastik ve PVC	15.610.000	0.6
Madencilik	14.751.000	0.6
Eğitim	12.350.000	0.5

Sanayi Üretimi

870 İmalat Sanayi Firması
6.1 Milyar TL Sanayi Hasılası
60 bin sanayi istihdamı
1 Milyar Dolar dış satım

Sanayi Sektörleri

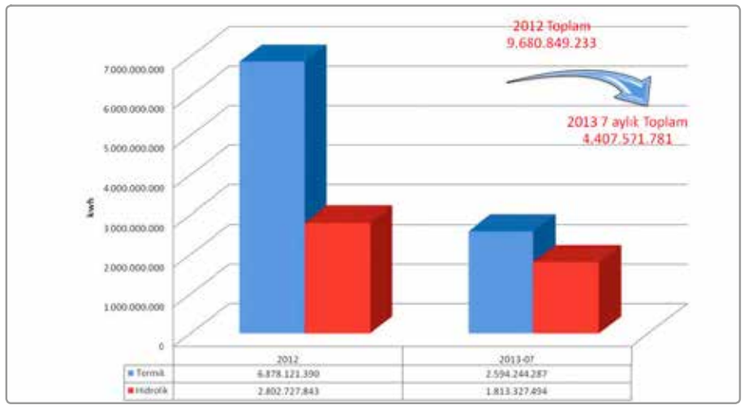
Sektörler	İşyeri Sayısı	Toplam Satış Cirosu (TL)	Üretimden Satış Cirosu (TL)
Dokuma	30	451.775.890	323.609.456
İplik	76	2.454.268.911	2.164.911.782
Konfeksiyon	74	583.581.186	414.544.599
Örme	53	634.021.038	293.928.648
Boya-Kasar	31	1.064.418.080	536.036.082
Denim	3	222.451.026	193.346.718
Hidrofil Pamuk	1	3.000.000	3.000.000
Çırçır	32	135.489.000	17.536.000
Gıda	163	570.836.043	66.785.108
Süt ve Süt Ürünleri	28	193.991.709	39.047.411
Tarımsal İmalat	28	49.039.929	49.039.929
Yem	10	21.849.488	12.191.340
Yapı-Sanayi	105	131.173.040	26.009.936
Kereste ve Plastik	35	9.580.000	6.483.000
Çelik Mutfak Eşyaları	77	246.101.047	194.965.584
Ambalaj	18	80.346.981	63.099.713
Diğer	105	1.456.054.520	635.463.221
Toplam	**869**	**8.307.977.888**	**5.039b998b527**

Sanayi Sektörleri

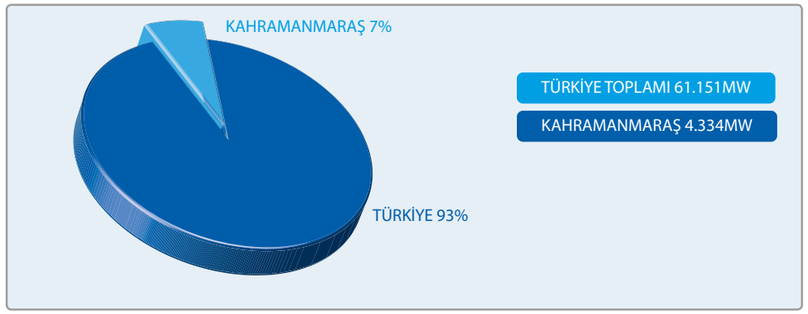
Sektörler	İşyeri Sayısı	2011 yılı ortalama üretim miktarı
Dokuma	30	40.888.946m²
İplik	76	116.269.338 ton
Konfeksiyon	74	71.891.318 adet
Örme	53	57.305.629 ton
Boya-Kasar	31	94.152.663 ton
Denim	3	45.230.124m²
Hidrofil Pamuk	1	600 ton
Çırçır	32	508.847 ton
Gıda	163	53.192.964 ton
Süt ve Süt Ürünleri	28	9.074.411 ton
Tarımsal İmalat	28	997.841 ton
Yem	10	8.707.625 ton
Yapı-Sanayi	105	15.347.808 ton
Kereste ve Plastik	35	347.752 ton
Çelik Mutfak Eşyaları	77	27.593.375 adet
Ambalaj	18	172.613.987 adet
Diğer	105	9.587.352 ton
Toplam	**869**	

ENERJİ

Elektrik Üretimi

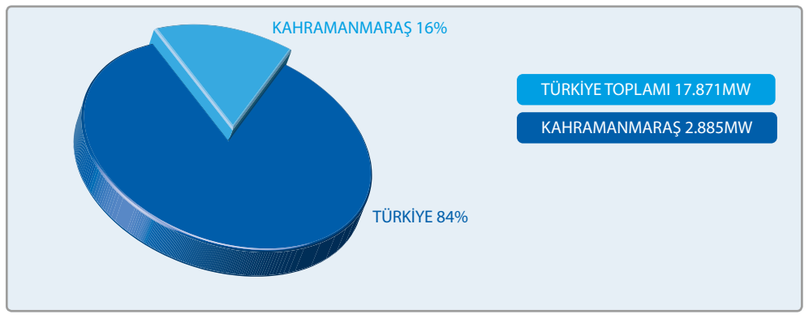

Enerji Sektöründe Türkiye Kurulu Gücünün %7'sine sahiptir

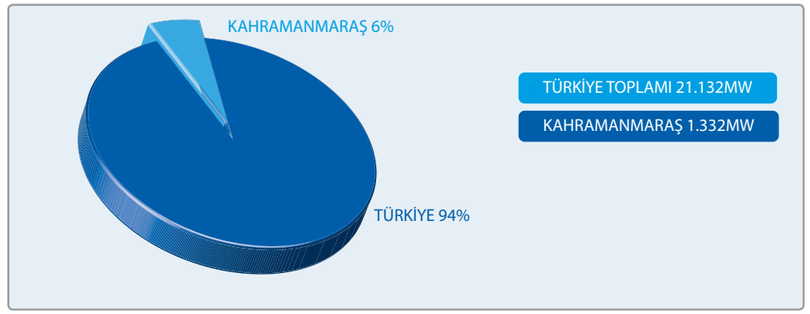

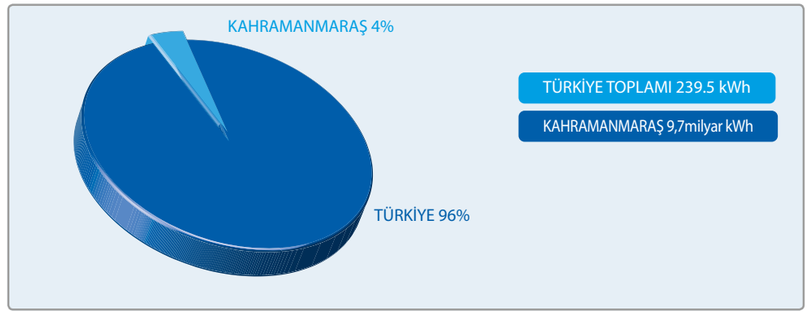
Enerji Sektöründe Türkiye termik kurulu gücünün %16'sına sahiptir.

Enerji sektöründe Türkiye hidrolik kurulu gücünün %6'sına sahiptir.

Enerji sektöründe Türkiye toplam üretiminin %4'üne sahiptir

TARIM

Tarımsal Üretim

1.25 milyar TL Bitkisel Üretim
868,3 Milyon TL Hayvansal Üretim
2,12 Milyar TL Toplam Tarımsal Üretim

Tarımsal Üretim

Bitkisel Üretimde 22.
Hayvansal Üretimde 42.
Toplam Tarımsal Üretimde 27.

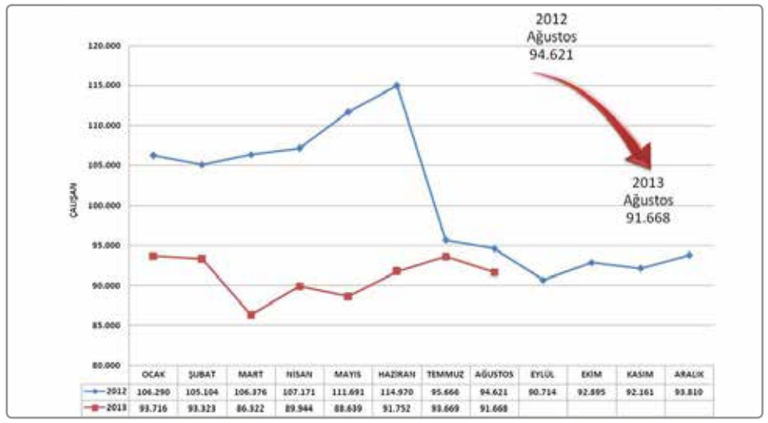
Tarımsal Üretim

Bitkisel Üretimde %0,14
Hayvansal Üretimde %0,07
Toplam Tarımsal Üretimde %0,11

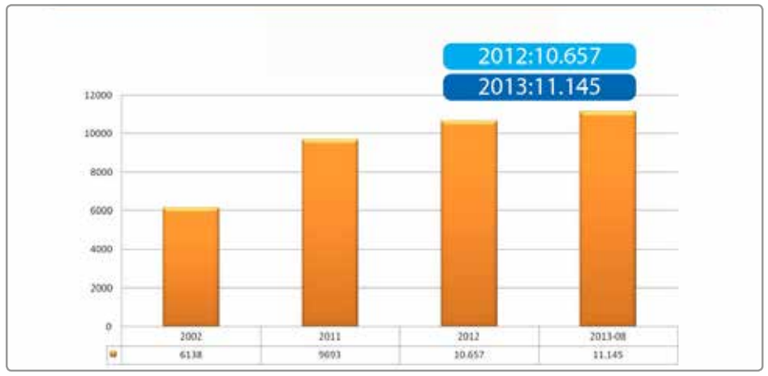
İstihdam

İstihdam

KMTSO Üye Sayısı

KMTSO Üye Sayısı–2013 Ağustos

Kuruluş Türü	Faal Üye	Faal Olmayan Üye	Toplam
Anonim Şirket	668	169	837
Limited Şirket	2.161	1.355	3.516
Şahıs	2.067	4.125	6.192
Kooperatif	142	391	533
Kollektif Şirket	8	59	67
TOPLAM	**5.046**	**6.099**	**11.145**

Dış Ticaret

2012 yılı ihracatımız 765,6 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılı ihracatımız 748,7 milyon dolar olup 2012 yılı ihracatımız %2,3 oranında artış göstermiştir.

2013 Temmuz ayı itibarı ile ihracatımız 482,6 milyon dolardır. 2012 aynı döneme göre ihracatımız %12,9 oranında artış göstermiştir.

2012 yılı ithalatımız 1 milyar 037 milyon dolar olup 2011 yılı aynı dönemine göre %12,7 oranında azalma olmuştur.

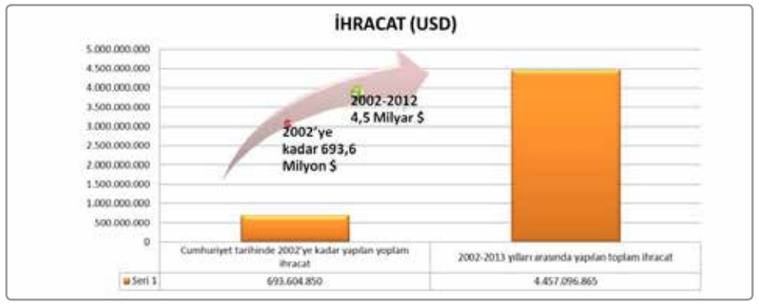
2013 Hazıran ayı ithalatımız 686,7 milyon dolar olup 2012 yılı aynı dönemine göre %32,0 oranında artış olmuştur.

İhracatçı firma sayısı 202'dir. 2012 yılsonu ihracat tutarına göre illerin ihracat sıralamasında 20. sırada yer almaktadır.

İthalatçı firma sayısı 227'dir. 2012 yılsonu ithalat tutarına göre illerin ithalat sıralamasında 16. sırada yer almaktadır.

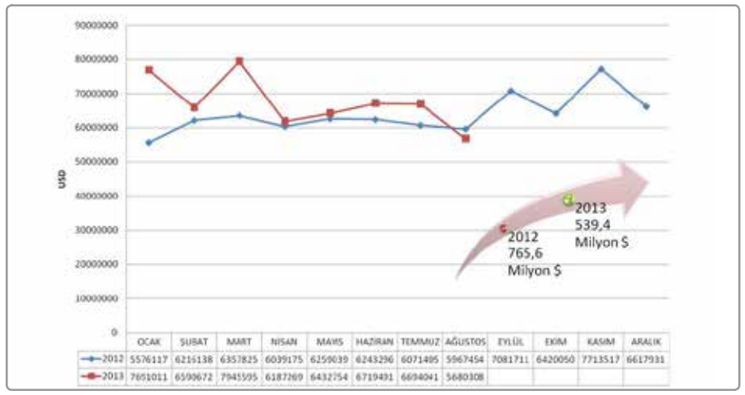
İhracatın ithalatı karşılama oranı 2011 yılında %73,8 olmuştur. 2013 Haziran ayı itibarı ile %59,2'dir.

İhracat

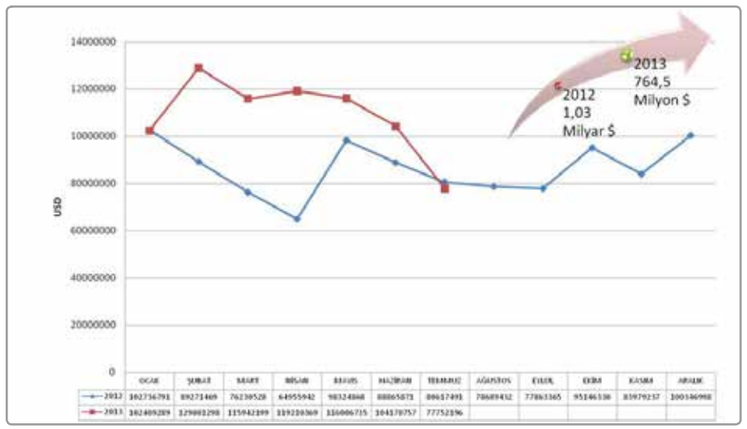

Aylara Göre Kahramanmaraş İhracatı ($)

	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
2012	5576117	6216138	6357825	6039175	6259039	6243296	6071495	5967454	7081711	6420050	7713517	6617931
2013	7651011	6590672	7945595	6187269	6432754	6719431	6694041	5680308				

Aylara Göre Kahramanmaraş İthalatı ($)

	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
2012	102736791	89271469	76230528	64955942	98324848	88065873	80617491	78689432	77863365	95146136	83979237	100346998
2013	162409289	129803290	115942399	119210369	116006715	104179757	77752396					

İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)

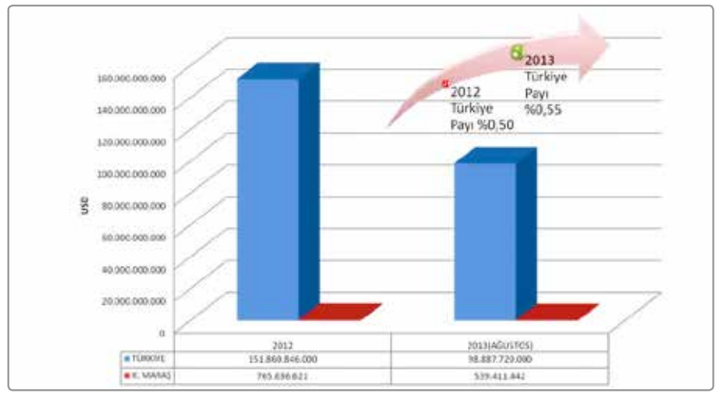
	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
2012	54,2	69,6	83,4	92,9	63,7	70,2	75,3	75,8	90,9	67,4	91,8	65,9
2013	75,1	51,1	68,5	51,9	55,5	64,5	86,1					

Kahramanmaraş İhracatı ($) İhraç Kayıtlı Satışlar Dahil

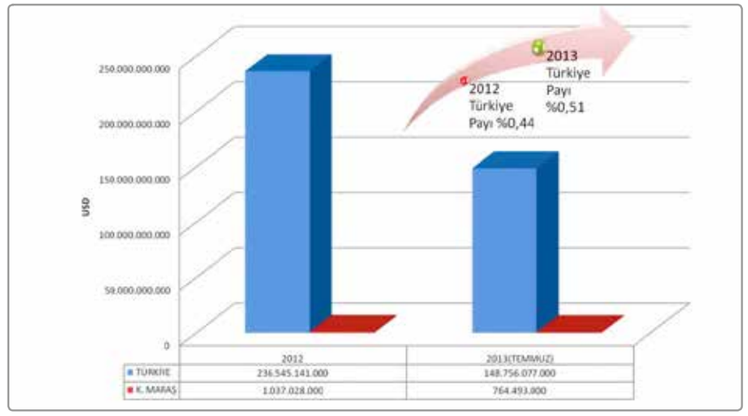
	2011	2012
DOĞRUDAN	748.706.697	765.637.621
İHRAÇ KAYITLI	177.810.818	253.225.918

İhracat (Türkiye-Kahramanmaraş)

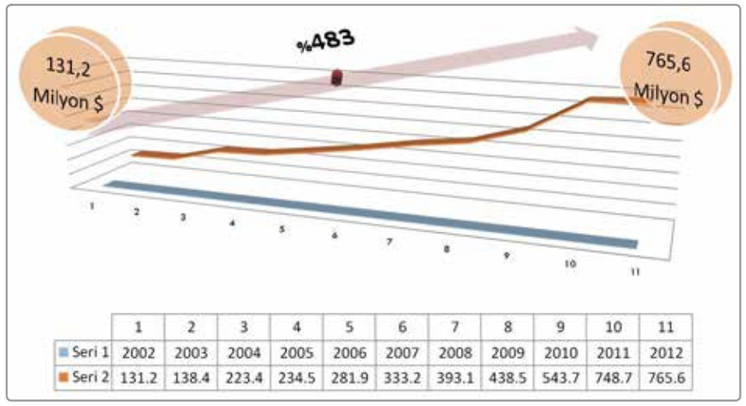
	2012	2013(AĞUSTOS)
TÜRKİYE	151.860.846.000	98.887.729.000
K. MARAŞ	765.636.621	539.411.842

İthalat (Türkiye-Kahramanmaraş)

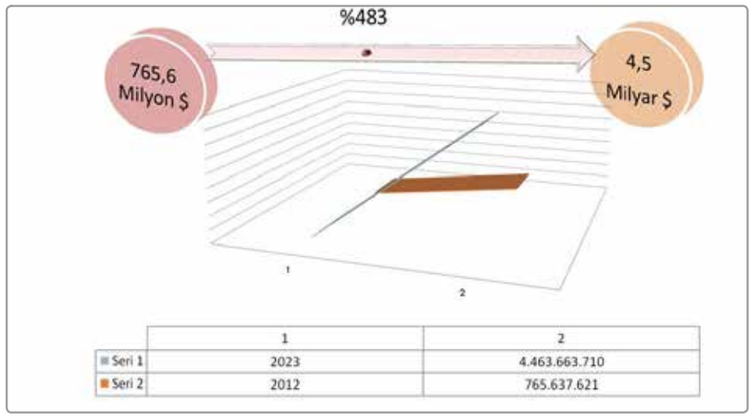
	2012	2013(TEMMUZ)
TÜRKİYE	236.545.141.000	148.756.077.000
K. MARAŞ	1.037.028.000	764.493.000

Kahramanmaraş'ın Son 10 Yıllık İhracatı

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Seri 1	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Seri 2	131.2	138.4	223.4	234.5	281.9	333.2	393.1	438.5	543.7	748.7	765.6

Kahramanmaraş'ın Önümüzdeki 10 Yılda İhracatı

	1	2
Seri 1	2023	4.463.663.710
Seri 2	2012	765.637.621

İhracat-USD, Alt sektörlere göre, 2012

Sektorler	İhracat	Pay (%)
Tekstil ve hammaddeleri	580.851b000	75.9
Demir ve demir dışı metaller	71.597.000	9,4
Hazır giyim ve konfeksiyon	59.833.000	7.8
Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar	30.493.000	4.0
Makina ve aksamları	4.806.000	0.6
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	4.661.000	0.6
Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünleri	1.558.000	0.2
Çimento ve Toprak Ürünleri	1.823.000	0.2
Halı	270.000	0.0
Diğer	9.844.621	1.3
Toplam	**765.637.621**	**100.0**

İhracatımızdaki il 10 ülke -USD, 2012

1	İtalya	186.814.000
2	Brezilya	81.714.000
3	Rusya Federasyonu	40.248.000
4	Mısır	36.548.000
5	Almanya	34.608.000
6	İspanya	31.855.000
7	Irak	29.641.000
8	Portekiz	29.480.000
9	Fas	25.052.000
10	Yunanistan	22.232.000
	10 Ülke Toplamı	518.192.000
	GENEL TOPLAM	**765.637.621**

İhraç Kayıtlı Satışlarla Birlikte İhracat Tutarı

2011-2012 YILLARI KAHRAMANMARAŞ TOPLAM İHRACATI (USD)			
	2011	**2012**	**2011/2012 DEĞİŞİM (%)**
Tim Rakamları İhraç Kayıtlı	748.706.697	765.636.621	2,3
Satışlar	208.278.000	296.539.205	42.3
TOPLAM	**956.984.697**	**1.062.175.826**	**10.9**

İthalatımızdaki ilk 10 Ülke -USD, 2012

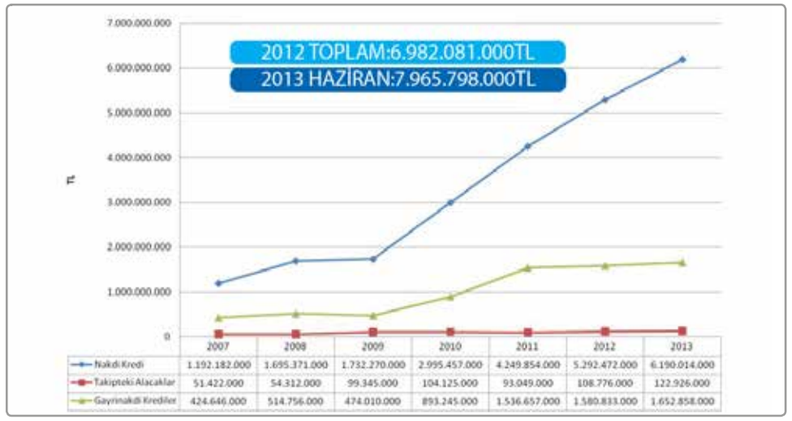
1	A.B.D	196.946.785
2	İSVİÇRE	114.485.187
3	ÇİN	93.676.573
4	BREZİLYA	67.433.181
5	HİNDİSTAN	66.951.766
6	ALMANYA	61.631.864
7	ÖZBEKİSTAN	44.241.363
8	İTALYA	42.361.854
9	AVUSTRALYA	41.051.256
10	TÜRKMENİSTAN	37.285.006
	10 ÜLKE TOPLAMI	**766.064.835**
	GENEL TOPLAM	**1.037.028.322**

ISIC Sınıflamasına göre İthalat–USD, İlk 10 sektör 2012

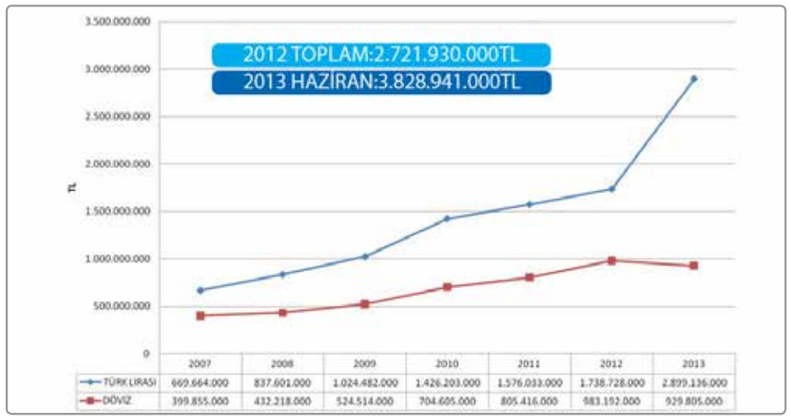
Sektörler	İTHALAT	PAY (%)
Tarım ve Hayvancılık	383.256.903	36.9
Kimyasal Madde ve Ürünler	268.015.284	25.8
Başka Yerde Sınıf. Makine ve Techizat	202.017.145	19.5
Ana Metal Sanayi	88.136.222	8.5
Başka Yerde Sınıf. Elektrikli Makina ve Cihazlar	47.187.058	4.6
Teekstil Ürünleri	19.988.607	1.9
Başka Yerde Sınıflandırılmış Eşyalar	7.592.483	0.7
Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri	5.890.920	0.6
Tıbbi Aletler; Hassas Optik Aletler ve Saat	2.451.365	0.2
Metal Eşya Sanayii (Makine ve Teçhizat Hariç)	2.363.751	0.2
Tüm İthalat Toplamı	**1.037.028.000**	**100.0**
Kaynak: TÜİK		

BANKACILIK VERİLERİ

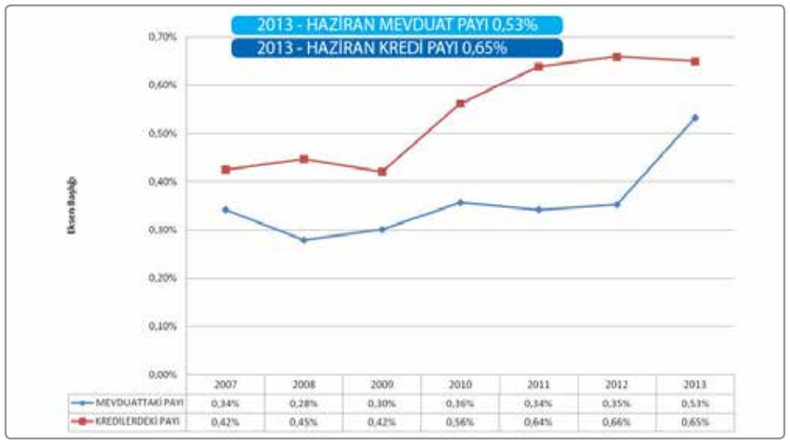
KREDİLER

MEVDUAT

MEVDUAT VE KREDİLERİN TÜRKİYE TOPLAMINDAKİ PAYI

VERGİ GELİRLERİ

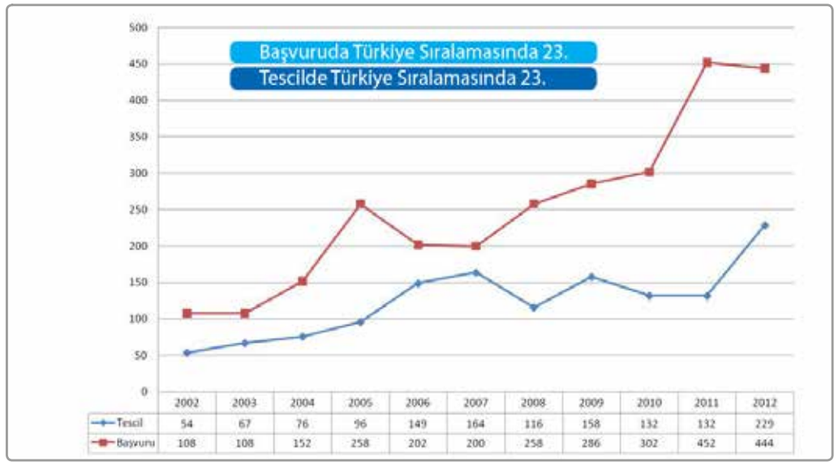
VERGİ

VERGİ

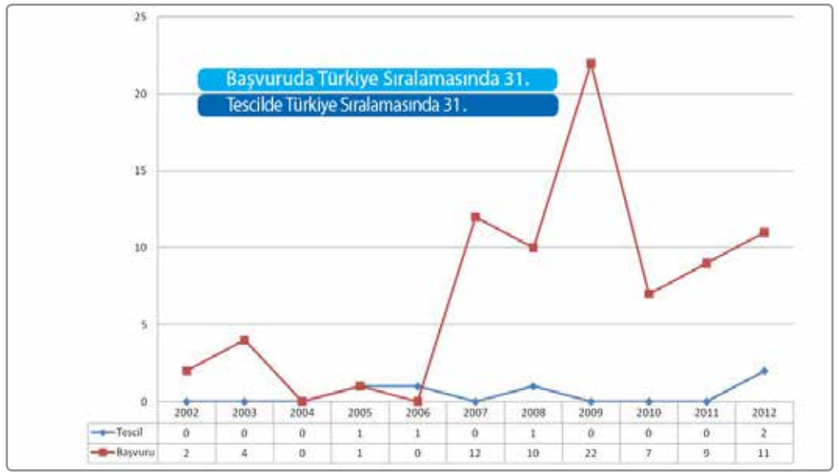
	TÜRKİYE TAHAKKUK TOPLAMINDAKİ	
	PAYI	SIRASI
2008	%0.26	26
2009	%0.28	26
2010	%0.28	27
2011	%0.31	25
2012	%0.29	26

TÜRK PATENT ENSTİTÜSÜ MARKA BAŞVURU VE TESCİLLERİ

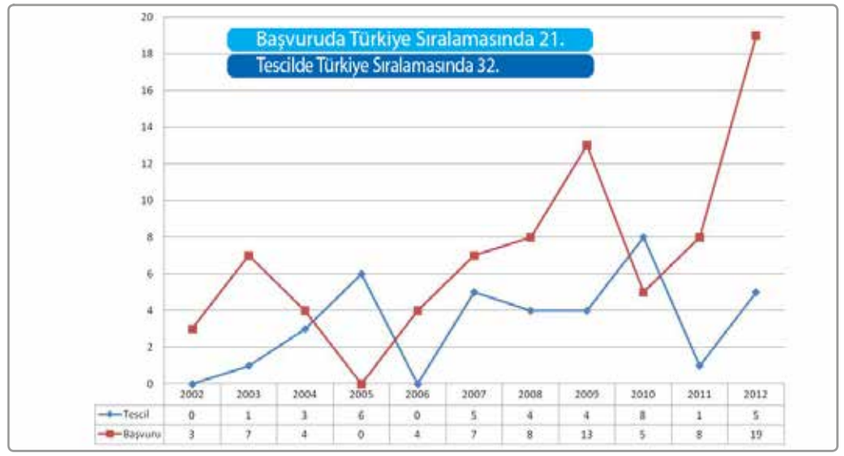
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Tescil	54	67	76	96	149	164	116	158	132	132	229
Başvuru	108	108	152	258	202	200	258	286	302	452	444

TÜRK PATENT ENSTİTÜSÜ PATENT BAŞVURU VE TESCİLLERİ

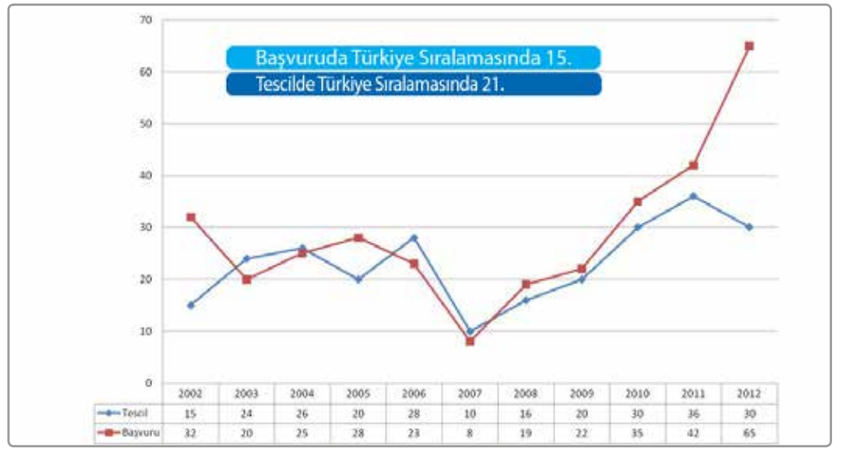
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Tescil	0	0	0	1	1	0	1	0	0	0	2
Başvuru	2	4	0	1	0	12	10	22	7	9	11

TÜRK PATENT ENSTİTÜSÜ FAYDALI MODEL BAŞVURU VE TESCİLLERİ

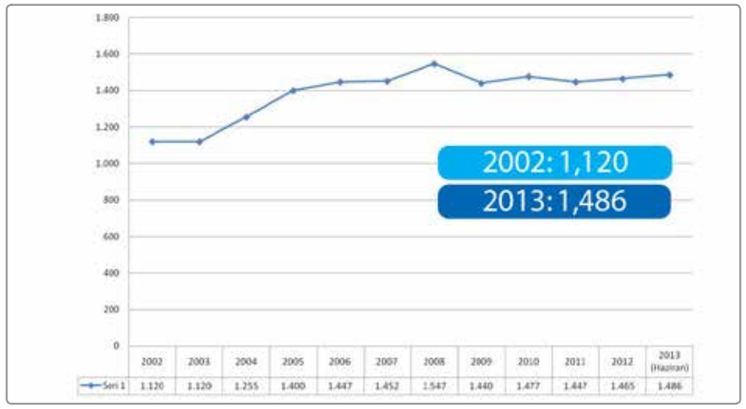
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Tescil	0	1	3	6	0	5	4	4	8	1	5
Başvuru	3	7	4	0	4	7	8	13	5	8	19

TÜRK PATENT ENSTİTÜSÜ ENDÜSTRİYEL TASARIM BAŞVURU VE TESCİLLERİ

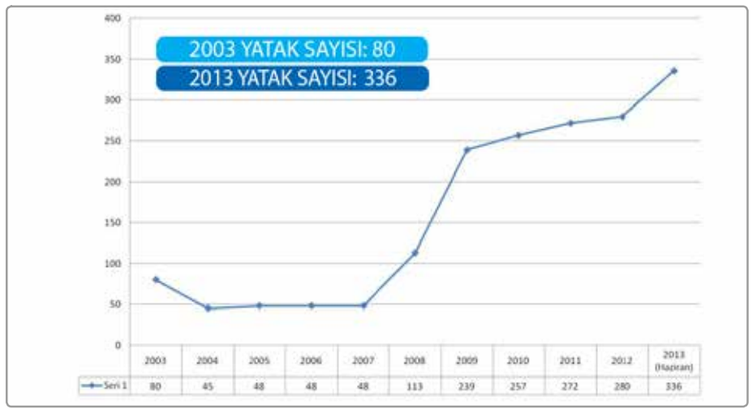
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Tescil	15	24	26	20	28	10	16	20	30	36	30
Başvuru	32	20	25	28	23	8	19	22	35	42	65

KAMU HASTANELERİ YATAK SAYISI

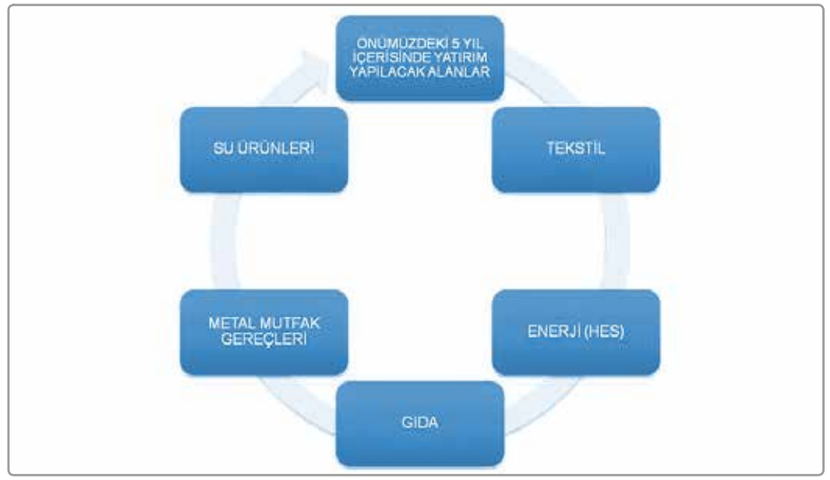

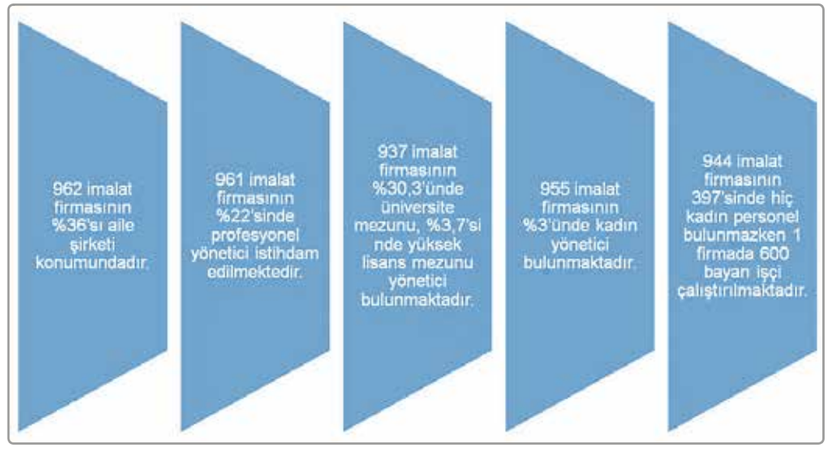
ÖZEL HASTANELER YATAK SAYISI

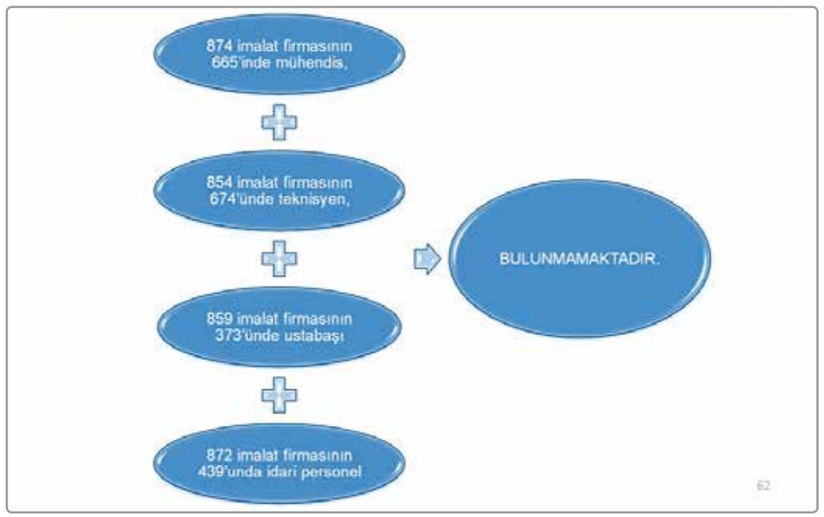
SANAYİ ENVANTERİ ARAŞTIRMA BULGULARI

SANAYİ ENVANTERİ ARAŞTIRMA BULGULARI

SANAYİ ENVANTERİ ARAŞTIRMA BULGULARI

SANAYİ ENVANTERİ ARAŞTIRMA BULGULARI

TOPLAM PERSONEL DURUMU	
Firma Sayısı	İstihdam
416	1-10
363	11-50
51	51-100
71	101-250
50	251 ve üzeri
Toplam 951	

SANAYİ ENVANTERİ ARAŞTIRMA BULGULARI

İLKÖĞRETİM MEZUNU PERSONELLERİN DAĞILIMI	
Firma Sayısı	İstihdam
48	0
313	1-10
178	11-50
36	51-100
33	101-250
16	251 ve Üzeri
Toplam 624	

SANAYİ ENVANTERİ ARAŞTIRMA BULGULARI

LİSE MEZUNU PERSONELLERİN DAĞILIMI	
Firma Sayısı	İstihdam
118	0
349	1-10
102	11-50
28	51-100
22	101-250
7	251 ve üzeri
Toplam 626	

SANAYİ ENVANTERİ ARAŞTIRMA BULGULARI

ÜNİVERSİTE VE ÜSTÜ MEZUNU PERSONELLERİN DAĞILIMI	
Firma Sayısı	İstihdam
390	0
393	1-10
55	11-50
3	51-100
1	101-250
1	251 ve üzeri
Toplam 843	

V. Bölüm
Kahramanmaraş'ta Tarım

KAHRAMANMARAŞ'TA TARIM

Kürşat OKUDUCU

Ziraat Mühendisi, Kahramanmaraş İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü.

TOPRAK YAPISI

Kahramanmaraş'ın arazisi kireç taşı, kumtaşı ve metamorfik taşlar üzerine oluşmuştur. Toprakları kırmızı kahverengi, kırmızı Akdeniz, kahverengi orman toprakları, alüviyal, kolüviyal ve organik toprak gruplarından meydana gelmektedir.

Bölgenin jeolojisi şist, serpantin, kireç taşı, kumtaşı, marn, konglomera, alüviyal ve kolüviyal depozitler içeren metamorfik ve sediment kayalarından oluşmuştur. Toprakların tekstür yapıları killi, siltli-killi ve kumlu-siltli arasında değişir.

İKLİMİ

Kahramanmaraş Doğu Akdeniz Bölgesinde yer almakla birlikte konum itibari ile birçok bölgenin geçiş noktasındadır. Genelde Akdeniz iklim özelliklerine sahipken, Göksun, Afşin, Elbistan, Ekinözü ve Nurhak gibi ilçelerimiz Doğu Anadolu iklim özelliklerine, Kahramanmaraş Merkez ve yakın çevreleri hem Akdeniz hem de Güneydoğu Anadolu Bölgesinin iklim özelliklerine sahiptir. Uzun yıllar aylık sıcaklık ortalaması 16,1 °C ve yıllık yağış toplamı 766 mm'dir.

ARAZİ VARLIĞI

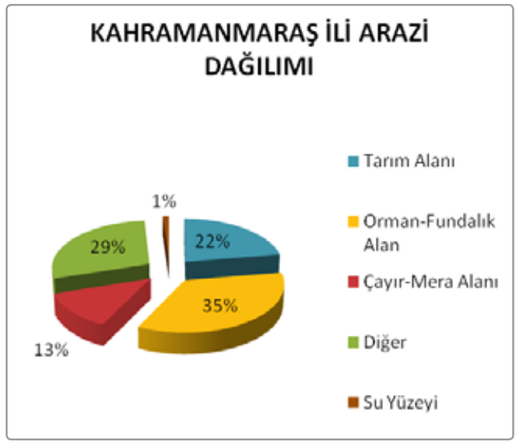
Kahramanmaraş, toplam yüzölçümü olarak ülkemizin 11. büyük ili konumunda olup, tatlı su kaynakları bakımından ise 2. sırada yer almaktadır.

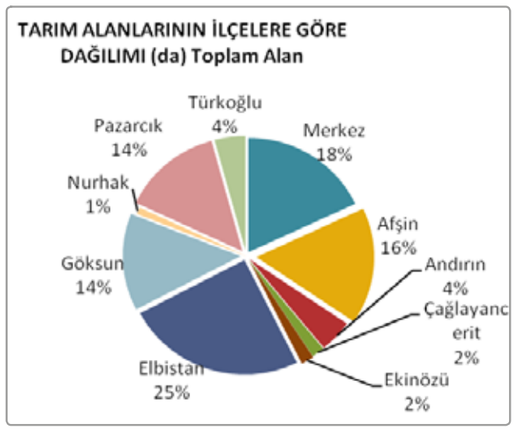
BİTKİSEL ÜRETİM DURUMU

Tarla Ürünleri

Kahramanmaraş, toplam işlenen tarım alanı bakımından Türkiye İstatistik

Arazilerin Niteliklerine Göre Dağılımı (ha)		Tarım Alanlarının Dağılımı (ha)	
Tarım Alanı	359.578	Tarla	247.226
Orman-Fundalık Alan	500.419	Meyve	69.221
Çayır-Mera Alanı	181.751	Sebze	10.395
Diğer	377.217	Nadas	32.734
Su Yüzeyi	15.635	Süs Bitkisi	2
TOPLAM	1.434.600	TOPLAM	359.578
TÜİK 2013			

YIL	Tarımsal üretim değeri: Bitkisel üretim değeri (1.000 TL)
2005	1.000.481
2006	712.485
2007	935.120
2008	1.199.526
2009	1.283.127
2010	1.209.399
2011	1.354.136
2012	1.256.595

YIL	Tarımsal üretim değeri: Hayvansal ürünler değeri (1.000 TL)
2005	171.884
2006	191.906
2007	213.078
2008	247.725
2009	211.627
2010	277.581
2011	158.428
2012	178.674
TUİK	

Kurumu verilerine göre ülkemizin 33. büyük ili konumundadır. Ülkemiz genelinde olduğu gibi, ilimizde de tarım ürünlerinde en geniş alanı Hububatlar, Endüstriyel bitkiler ve Baklagil alanları kaplamaktadır. İlimizin önemli tarla ürünü olan ve yetiştiricilik alanı sınırlı olan pamuk ta, ilimizde geniş yetiştiricilik alanına sahiptir. İlimizdeki tekstil sektörünün varlığı, pamuk ürününü dünya için olduğu gibi ilimiz için de stratejik kılmaktadır.

Kahramanmaraş topraklarında yetişen, Türk mutfağının vazgeçilmez tadı, sağlık ve lezzet sembolü olan; Kahramanmaraş ekonomisi için büyük önem taşıyan "Maraş Biberi", ilimizin coğrafi işareti olarak tescillenmiş olup, dondurmadan sonra, ilimizin ismi ile tüm dünyaya tanıtımı yapılan ve artık bir marka olan ürünümüzdür.

Acı Kırmızı Maraş Biberi, başta rengi olmak üzere aroması ve acılık oranı ile dünyanın en kaliteli ve aranan biberi durumundadır. İlimiz, Baharatlık Kırmızı Biber üretimi, yıllara göre değişiklik göstermekle birlikte 10.000-30.000 ton/yıl üretim kapasitesine sahiptir.

İlimizin bazı Merkez köyleri, Türkoğlu ve köyleri, Pazarcık ve köylerinde yoğun şekilde Maraş biberi tarımı yapılmaktadır. çok sayıda çiftçi ailesinin geçimi biber yetiştiriciliğine bağlıdır. Dolayısıyla istihdam açısından Kahramanmaraş ekonomisine katkısı büyüktür. Ülkemizdeki kırmızı pul biber üretiminin %75-80›i Kahramanmaraş ve çevre illerde üretilmektedir.

Baharatlık Kırmızı Biber sektörüne yönelik resmi kayıtlara göre 65 adet fabrika ilimizde faaliyet göstermektedir.

Ürün adı	Ekilen tarla alanı(dekar)	Üretim(ton)	Verim (kg/da)
Buğday (Diğer)	989.009	324.576	328
Arpa (Diğer)	390.989	132.202	338
Mısır (Dane)	297.449	291.572	980
Buğday (Durum)	285.293	144.740	507
Nohut	102.621	13.536	132
Şekerpancarı	73.182	507.633	6.937
Pamuk (Kütlü)	41.716	20.859	500
Pamuk (Lif)	41.716	8.135	195
Fasulye (Kuru)	32.225	5.916	184
Patates (Diğer)	8.112	15.050	1.855
Fiğ (Dane)	3.408	411	121
Tritikale (Dane)	2.204	668	303
Mürdümük	2.000	218	109
K.Mercimek	1.604	212	132
Çavdar	1.223	273	223
Mahlut	600	78	130
Darı	450	158	351
Yulaf (Dane)	96	33	344
Çeltik	90	40	444
Soya	6.242	1.987	318
Yerfıstığı	50.360	16.325	324
Ayçiçeği Yağlık	4.542	872	192
Ayçiçeği Çerezlik	55.840	14.173	254
K.Biber (baharat)	14.000	25.400	1.814

Sebze Ürünleri

Ürün	Ekilen Alan (da)	Üretim (ton)
Lahana (Beyaz)	1.176	5.918
Lahana (Kırmızı)	198	594
Lahana (Karayaprak)	14	17
Marul (Kıvırcık)	50	115
Marul (Göbekli)	1.574	4.008
Ispanak	678	283
Pazı	300	450
Maydonoz	387	419
Tere	30	24
Nane	153	125
Soğan (Taze)	1.175	1.752
Soğan (Kuru)	8.526	18.486
Sarımsak (Taze)	3.030	3.212
Sarımsak (Kuru)	11.102	11.978
Havuç	408	816
Şalgam	30	75
Turp (Bayır)	11	16
Turp (Kırmızı)	2.315	1.885
Domates (Sofralık)	21.820	67.711
Domates (Salçalık)	4.300	13.672
Hıyar (Sofralık)	7.923	20.500
Hıyar (Turşuluk)	200	352
Acur	1.445	2.918
Biber (Salçalık)	3.923	8.005
Biber (Dolmalık)	3.270	4.324
Biber (Sivri)	5.450	8.096
Bamya	164	51
Patlıcan	4.282	6.492
Kabak (Sakız)	2.145	3.272
Balkabağı	11	28
Kabak (Çerezlik)	220	44
Fasulye (Taze)	4.462	3.990
Barbunya Fasulye (Taze)	950	595
Kavun	4.324	10.258
Karpuz	8.080	27.712

Meyve Ürünleri

Ürün adı	Toplu meyveliklerin alanı (dekar)	Üretim (ton)	Ağaç başına ortalama verim (kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
Elma (Golden)	8.666	18.909	57	329.300	76.800	406.100
Elma (Starking)	18.922	34.562	88	394.560	63.500	458.060
Elma (Amasya)	1.789	1.341	74	18.200	0	18.200
Elma (Grannysmith)	3.402	8.005	62	128.570	45.950	174.520
Elma (Diğer)	23.281	34.856	54	648.010	291.690	939.700
Armut	1.998	3.836	36	107.150	45.200	152.350
Ayva	641	1.016	43	23.490	4.050	27.540
Şeftali (Nektarin)	15	155	25	6.200	700	6.900
Şeftali (Diğer)	682	1.026	42	24.195	5.665	29.860
Erik	742	1.038	45	23.260	9.450	32.710
Kayısı	92.468	78.620	66	1.183.330	306.000	1.489.330
Zerdali	50	80	38	2.100	100	2.200
Kiraz	18.342	16.208	33	491.225	152.005	643.230
Vişne	468	1.162	39	29.510	9.200	38.710
Çilek	2.220	4.059	1.828	2.220	0	2.220
Ahududu	46	38	826	46	0	46
Böğürtlen	89	101	1.135	89	0	89
Dut	403	2.364	38	61.480	9.150	70.630
Nar	1.533	1.289	27	47.150	24.050	71.200
Trabzon Hurması	1.144	1.873	36	51.350	3.800	55.150
İncir	1.038	1.434	35	41.200	5.250	46.450
Portakal (Diğer)	151	1.086	155	7.000	1.700	8.700
Mandalina (Diğer)	242	695	106	6.550	400	6.950
Limon	71	135	100	1.350	630	1.980
Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	273.323	152.999	560	273.323	0	273.323
Üzüm (Kurutmalık-Çekirdekli)	59.350	62.250	1.049	59.350	0	59.350
Zeytin (Sofralık)	33.819	1.285	4	323.484	531.400	854.884
Zeytin (Yağlık)	40.291	4.131	7	568.297	276.350	844.647
Badem	5.041	1.463	23	64.725	54.555	119.280
Fındık	609	259	15	17.800	4.800	22.600
Ceviz	18.680	10.316	32	319.230	114.646	433.876
Antep Fıstığı	68.685	5.245	6	855.500	235.300	1.090.800

Ceviz'imiz ;
Coğrafi konumu ve iklim özellikleri ile ekonomik öneme sahip ürünlerin yetiştirilmesine olanak sağlayan ilimizde ki en önemli meyve ürünü, ilimiz adına tescili de bulunan Ceviz' dir.

Çeşit adı	Maraş-18
Orijini	Bertiz Mevkii (K.Maraş)
Meyve şekli	Oval
Meyve iriliği	İri
Pürüzlülük	Düzgün
Sap çukuru	Dar
Kabuklu ağırlığı	14-16 gr
İç ağırlığı	8-9 gr
Randıman	%54
Yağ oranı (Doymamış)	%70-72
Ağaç verimi	Yüksek
İç rengi	Beyaz
İç dolgunluğu	Dolgun
Kabuk kalınlığı	İnce
Kabuktan ayrılma	Kolay–Bütün (Horoz)
Yetiştiği rakım	600-1700 metre arası
İklim isteği	Karasal iklim

Belirgin özellikleri
Yüksek rakımlı (İlk Bahar geç donları ve don çukuru olmayan) yerlerde yetiştirilmesi tavsiye edilir. Meyvenin iç randımanı yüksek verimli kaliteli ve lezzetli bir çeşittir, ince kabuklu dolgun ve beyaz renklidir. Kabuktan kolay ayrılır. Ceviz iç kurduna ve ceviz antraknozuna karşı dayanıklıdır. Hem sofralık kuru tüketim için uygundur. Eylül ayı sonlarında hasat edilir.

Özellikleri:
Maraş 18 cevizi, ilimizdeki geniş üretim alanlarının yanı sıra, fidan yetiştiriciliği ile de, ülkemizin ceviz yetiştiriciliğine uygun diğer tüm bölgelerine üretim kaynaklığı sağlamaktadır.

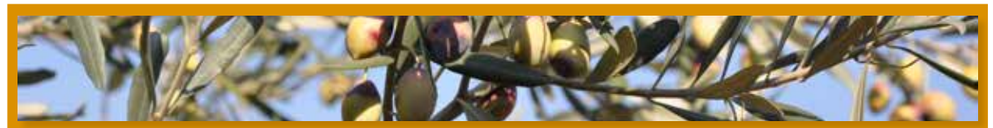
Ayrıca ceviz üretiminin yaygınlaşması, hem üreticilerimize hemde ekonomimize katkı sağlaması açısından da projeli üretim alanlarının yaygınlaştırılması çalışmaları yapılmaktadır.

Kiraz'ımız ;
İlimizin ekonomik öneme sahip bir diğer meyve ürünü de, doğallığı,lezzeti ve görünümü le standartların üzerinde bir özelliğe sahip, Kiraz ürünüdür. Özellikle Çığşar Kirazı olarak bilinen ve ülkemizin hasadı en son gerçekleşen kirazların nerede ise tamamı yurt dışına ihraç olmaktadır.

Andırın ilçesine bağlı Çığşar köyü, yılda ürettiği 10 bin ton kirazın yüzde 70'ini ihraç ederek ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır. Torosların 1650 metre yüksekliğindeki doğal flora alanında yetişen ve Türkiye'nin son kiraz hasatını yapan köyde, yaklaşık 3 bin kişi de kiraz toplayarak para kazanmaktadır. Andırın ilçesine 30 kilometre uzaklıktaki 2 bin 500 nüfuslu Çığşar köyü, sedir, ladin ve çam ağaçlarının arasındaki vadide bulunmaktadır.

Ürün adı	Toplu meyveliklerin alanı (dekar)	Üretim(ton)	Ağaç başına ortalama verim (kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
Zeytin (Sofralık)	33.819	1.285	4	323.484	531.400	854.884
Zeytin (Yağlık)	40.291	4.131	7	568.297	276.350	844.647

Üzüm'ümüz
İlimizin, özellikle Merkez ilçe Bertiz yöresi ve diğer bölgelerinde yetiştiriciliği yapılan kendine has tadı ile lezzetli, pekmez ve yöresel ürünlerin hammaddesi olması yönü ile de ekonomik bir üzüm çeşidi olan Kabarcık üzümü, geniş bağ alanlarına sahip ilimizde, ayrı bir yere sahiptir.

Bağcılık, ilimizde, uzun yıllara bağlı bir yetiştiricilik geleneğine sahip olup, yan ürünleri ilede, kendine ait bir sektörü bulunmaktadır. Özellikle ilimizde üretimi ve tüketimi fazla olan, pekmez ve pekmez sucuğu gibi ürünlerin hammaddesini oluşturmaktadır.

İlimizin meyve üretimi içerisinde bu güne kadar var olan üzüm ürününün yanı sıra, son yıllarda üzümsü meyvelere yönelik yürütülen proje çalışmaları sayesinde, ilimiz çilek, ahududu ve böğürtlen alanları ve üretimi gün geçtikçe artarak devam etmektedir.

Elma'mız

Dünya da ki meyve üretiminde olduğu gibi, ilimizde de yaklaşık 100.000 üretim ton ile en büyük yeri elbette ki Elma ürünü almaktadır. Sofraların vazgeçilmez meyvesi olan Elma, özellikle kuzey ilçelerimizdeki varlığı ile, ilimizin tarım sektöründe, meyvecilik alanında ekonomik önem arz etmektedir.

İlimizde mevcut olan, ve proje kapsamında yapılan soğuk hava depoları sayesinde de, bu ürünün pazara arzında süreklilik sağlanmaktadır.

Zeytin'imiz

Kahramanmaraş ilimizde yetiştiriciliği yapılan ürünlerden bir tanesi de, dünyada da stratejik ürün olarak kabul edilen, adına ulusal konsey kurulan Zeytin' dir.

2 milyona yaklaşan ağaç sayısı ile, bölgemizin ve ülkemizin en önemli zeytin havzalarından birisi olan ilimiz, zeytinyağı sektörüne yapılan yeni yatırımlarla da mevcut potansiyelini en verimli şekilde değerlendirmektedir. Kurulan yeni bahçe tesisleri ile de, sofralık ve yağlık zeytin sektöründe adından söz ettirmeye aday olarak görülmektedir.

Mekanizasyon

S.No	Alet-Makine Çeşitleri	2013 yılı Adet
1	Biçerdöver	142
2	Traktör	12225
3	Ark Açma Pulluğu	2095
4	Atomizör	1267
5	Balya Makinası	53
6	Biçer Bağlar Makinası	62
7	Civciv Ana Makinası	12
8	Çiftlik Gübresi Dağıtma Makinası	45
9	Damla Sulama Tesisi	909
10	Derin Kuyu Pompa	4497
11	Dip Kazan (Subsoiler)	121
12	Diskli Anız Pulluğu (Vanvey)	192
13	Diskli Tırmık (Diskarolar)	3221
14	Diskli Traktör Pulluğu	467
15	Dişli Tırmık	992
16	Döven	363
17	Elektropomp	1199
18	Fide Dikim Makinası	10
19	Hayvan Pulluğu	1438
20	Hayvanla Ve Traktörle Çekilen Ara Çapa Makinası	1607
21	Karasaban	820
22	Kepçe (Tarımda Kullanılan)	105
23	Kimyevi Gübre Dağıtma Makinası	5090
24	Kombikürüm (Karma Tırmık)	1009
25	Kombine Hububat Ekim Makinası	1895
26	Kombine Pancar Hasat Makinası	99
27	Kombine Patates Hasat Makinası	2
28	Krema Makinası	3371
29	Kulaklı Anız Pulluğu	69

S.No	Alet-Makine Çeşitleri	2012 yılı Adet
30	Kulaklı Traktör Pulluğu	9662
31	Kuluçka Makinası	5
32	Kuyruk Milinden Hareketli Pulverizatör	2723
33	Kültüvatör	7871
34	Merdane	1482
35	Mısır Daneleme Makinası	1
36	Mısır Hasat Makinası	42
37	Mısır Silaj Makinası	145
38	Motopomp (Termik)	950
39	Motorlu Pulverizatör	627
40	Motorlu Tırpan	97
41	Orak Makinası	413
42	Ot Silaj Makinası	11
43	Ot Tırmığı	494
44	Pamuk Toplama Makinası	26
45	Pancar Sökme Makinası	184
46	Patates Dikim Makinası	1
47	Patates Sökme Makinası	2
48	Pnömatik Ekim Makinası	329
49	Rototiller	84
50	Römork (Tarım Arabası)	11504
51	Saman Aktarma-Boşaltma Makinası	33
52	Santrifüj Pompa	988
53	Sap Döver Ve Harman Makinası (Batöz)	2386
54	Sap Parçalama Makinası	28
55	Sap Toplamalı Saman Yapma Makinası	91
56	Sedyeli, Motorlu Pulverizatör Tozlayıcı Kombine Atomizör	316
57	Selektör (Sabit Veya Seyyar)	29
58	Set Yapma Makinası	116
59	Sırt Pulverizatörü	4088
60	Su Tankeri (Tarımda Kullanılan)	2672
61	Süt Sağım Makinası (Seyyar)	595
62	Süt Sağım Tesisi	31
63	Taş Toplama Makinası	11
64	Tınaz Makinası	285
65	Toprak Burgusu	42
66	Toprak Frezesi (Rotovatör)	133
67	Toprak Tesviye Makinası	114
68	Tozlayıcı	58
69	Traktörle Çekilen Çayır Biçme Makinası	95
70	Traktörle Çekilen Hububat Ekim Makinası	1823
71	Üniversal Ekim Makinası (Mekanik) (Pancar Mibzeri Dahil)	155
72	Ürün Kurutma Makinası	13
73	Yağmurlama Tesisi	680
74	Yayık	6961
75	Yem Dağıtıcı Römork	13
76	Yem Hazırlama Makinası	154
77	Yerfıstığı Hasat Makinası	3
	TOPLAM	**101.943**

Büyükbaş Yetiştiriciliği

İLÇE ADI	SIĞIR YERLİ (adet)	SIĞIR KÜLTÜR (adet)	SIĞIR MELEZ (adet)
Merkez	3.200	9.598	19.197
Afşin	1.105	1.621	11.819
Andırın	3.205	6.420	4.710
Çağlayancerit	0	210	2.130
Ekinözü	63	148	3.880
Elbistan	210	21.300	5.750
Göksun	765	4.805	7.250
Nurhak	1.420	80	700
Pazarcık	1.393	4.853	7.505
Türkoğlu	995	4.010	4.280
TOPLAM	12.356	53.045	67.221
İL GENEL TOPLAMI	**132.622**		

Küçükbaş Yetiştiriciliği

İLÇE		KOYUN YERLİ (adet)	KEÇİ (KIL) (adet)
MERKEZ		25.000	70.950
AFŞİN		42.200	1.450
ANDIRIN		10.400	16.700
ÇAĞLAYANCERİT		19.800	9.530
EKİNÖZÜ		5.200	2.900
ELBİSTAN	46.850	7.900	
GÖKSUN	26.300	15.550	
NURHAK	4.475	18.000	
PAZARCIK	144.400	45.400	
TÜRKOĞLU	21.820	7.900	
TOPLAM	346.445	196.280	
İL GENEL TOPLAMI	542.725		

Örtüaltı Üretimi

Tarımsal Üretimde her geçen gün uygulama alanı giderek yaygınlaşan örüaltı yetiştiriciliği, ilimizde de son yıllarda giderek artan bir trend göstermektedir. İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü ve bünyesinde görev alan Tarım Danışmanlarımızın yapmış olduğu proje faaliyetleri sayesinde, iyi tarım uygulamaları

ile birlikte, birim alandan maksimum verim almaya yönelik örtüaltı yetiştiriciliği, üreticilerimiz tarafından da kabul görmektedir.

Hayvancılık

Kahramanmaraş'ta hayvancılık sektörü, kırmızı ete artan talebin karşılanması amacıyla, gerek imkanları ile bu sektöre girmek isteyen yatırımcılar, gerekse destekleme ve hibe programlarından yararlanarak işini geliştirmek isteyen yatırımcılar için ilgi odağı haline gelmiş ve buna bağlı olarak, ilimizde son zamanlarda damızlık ve büyük besi işletmelerinin sayısı hızla artış göstermiştir.

Henüz yatırım aşamasında olan, bu işi büyük ölçekli düşünen bir çok işletmemiz sayesinde hayvancılık sektörü, Kahramanmaraş Tarımının parlayan bir yıldızı olma yolunda ilerlemektedir.

İlimizin dondurma sektöründe yaşanan talep artışına bağlı olarak da, Maraş Dondurmasının en temel hammaddesi olan Keçi Sütüne olan talep de artış göstermiş ve keçi yetiştiriciliği de buna bağlı olarak giderek artan bir sektör olma yoluna girmiştir.

Arıcılık

İlçe Adı	Köy sayısı	Yeni kovan sayısı	Eski kovan sayısı	Toplam kovan	Bal üretimi (ton)	Balmumu üretimi (ton)
Merkez	79	21440	800	22240	320	9,5
Afşin	28	4950	0	4950	79	0,25
Andırın	40	6500	65	6565	66	2
Çağlayancerit	5	4417	0	4417	20	1,207
Ekinözü	12	2386	0	2386	35,79	3,579
Elbistan	58	10200	10	10210	120	5
Göksun	31	12520	90	12610	145,1	2,8
Nurhak	3	1514	0	1514	21,196	1,514
Pazarcık	20	1800	355	2155	14	0,18
Türkoğlu	14	7200	550	7750	84,27	1,705
Toplam	**290**	**72927**	**1870**	**74797**	**905,356**	**27,735**

ARICILIK	TÜRKİYE	K.MARAŞ	TÜRKİYE-K.MARAŞ (%)
Kovan adet	6.348.009	74.797	1,18
Bal Üretim ton	89.162	905	1,02
Balmumu Üretim ton	4.222	27,735	0,66

Kanatlı Yetiştiriciliği

KANATLILAR	TÜRKİYE	K.MARAŞ	TÜRKİYE-K.MARAŞ (%)
Tavuk Adet (yumurta)	84.677.290	305.450	0,36
Tavuk Adet(et)	169.034.283	77.450	0,05
Hindi Adet	2.760.859	15.215	0,55
Ördek Adet	356.730	5.335	1,50
Kaz Adet	676.179	6.155	0,91

İlçeler Bazında Su Ürünleri Tesisleri

İlçeler	Beton Havuz		Ağ Kafes		Genel Toplam	
	Adet	Proje Kapasite (Ton/Yıl)	Adet	Proje Kapasite (Ton/Yıl)	Adet	Proje Kapasite (Ton/Yıl)
Merkez	5	176	11	4.359	16	4535
Afşin	1	20			1	20
Andırın	4	132	1	150	5	282
Ç.cerit	1	25			1	25
Elbistan	7	158			7	158
Göksun	4	76			4	76
Nurhak	1	12			1	12
TOPLAM	**23**	**599**	**12**	**4509**	**35**	**5.108**

SU ÜRÜNLERİ

İlimiz genelinde 35 adet Su Ürünleri Yetiştiricilik Belgesi alan alabalık üretim işletmesi faal olarak üretim yapmaktadır. Bu işletmelerin 12 adeti barajlarda ağ kafes, 23 adeti ise karada beton havuzlarda üretim yapmaktadır. Ayrıca bunlardan 1 adeti ise yıllık 50.000.000 adet/yıl yavru alabalık kapasiteli kuluçkahane olarak kurulmuştur. Faaliyette olan 34 alabalık işletmesini toplam proje kapasitesi 5.108 ton/yıl'dır.

Su Ürünleri Tesisleri Ve Üretim Miktarı

Tesis Tipi	Sayısı
Beton Havuz	23
Yüzer Ağ Kafes	12
TOPLAM	35
Toplam Üretim (TON)	5.108

Kültür Balıkçılığı Ve Su Ürünleri Avcılığı Üretim Miktarı

Cinsi	Üretim Miktarı (Ton) 2012	Üretim Miktarı (Ton) 2013
Tatlı Su Balıkları	402,565	106,98
Kültür Balıkları	2.734,7	1.150
Toplam	3.137,265	1.256,98

VI. Bölüm
Kahramanmaraş'ın Geleneksel Mimarisi

KAHRAMANAMARAŞ'IN GELENEKSEL MİMARİSİ

Fatih ADANIR

Şehir Plancısı-KUDEB Uzmanı Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi–Kudeb Yöneticisi

Giriş

Kahramanmaraş kent merkezinde kültür varlıklarının korunmasına yönelik çalışmalar uzun bir süreden beri devam etmekteydi. Öncelikle kent merkezinde bulunan GEEAYK (Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu), Adana Koruma Kurulu ve Adana Koruma Bölge Kurulu tarafında değişik tarihlerde tescil edilmiş ve sit alanı ilanlarıyla ciddi bir tarama geçirmiş olan kent eski dokusundaki yapıların envanter kaydının toparlanması süreci 2010 yılının Ocak ayında tamamlanmıştır. Bu süreçte Koruma Bölge Kurulu uzmanları ile Kahramanmaraş Belediyesi nezdinde ciddi ve titiz bir çalışma sürdürülmüştür.

Bu yazıda her biri ayrı ayrı çalışma olan mimari unsurlarımızın genel özelliklerine kısaca değinilecektir.

Çalışmada; yalnızca sivil mimarlık eserlerine değinilmemiş olup, dini yapılar, han, hamam, medreseler, çeşmeler, Maraş çarşıları, kale ve kent merkezi içerisinde belediyemiz sınırları içerisinde tarih tepecikleri olan höyükler ile kaya mezarları değerlendirilmiştir. Bu Kültür Varlıklarının tescil tarihleri, yapısal özellikleri, kadastral ve numarataj adresleri ile önemleri değerlendirilerek kentimiz kültür varlıkları ile ilgili çalışma yapacak araştırmacılara ışık tutulması ve kentimizde artık parmakla gösterilebilecek kadar az kalmış Kültür Varlıklarının belgelenmesi hedeflenmiştir.

Yapılarımız; bulundukları mahallelerde yapı malzemeleri ve teknikleri ile kent dokusuna, sokaklara kattıkları zenginlikler ve sıra dışı mimarileri ile rahatça fark edilmektedirler.

Kentimizi diğer Anadolu kentlerinden farklı kılan sosyal–ekonomik yapı, kültürel doku, fiziksel yapı, iklimsel koşullar ile yapı malzemelerindeki farklılığın yapılara ve şehir dokusuna yansımasıdır. Mardin, Antep, Safranbolu, Malatya ve sayabileceğimiz onlarca Anadolu şehir mimarisi ve kent dokularındaki fark, yerelde oluşan ve sahiplenilen bu hazinelerde gizlidir.

Yakın tarihteki sanayi devrimi ve kalkınma planlarıyla tüm kentler birbirine benzer hale gelmiştir. Kullanılan yapı malzemeleri ve plan çözümlerinde bunları net bir şekilde gözlemlemekteyiz. Oysaki yerel mimari bir kenti diğer kentten farklı bir şekilde ayırarak çizgisini ve zenginliğini ortaya koyabilmektedir.

Şehirleri oluşturan temel unsurlar vardır. Bunlar öncelikle paylaşım, savunma ve güç birliği, akrabalıklar, su kaynakları, bereketli arazi ve doğalar bunlardan bir kaçıdır. Şehrimiz de konum itibariyle bu değerleri içerisinde barındırmaktadır. Hitit Döneminde kent merkezinde bulunan höyüğün savunmaya dayalı güçlü izler vermesi, şehrin su bakımından zengin bir durumda olması, bereketli araziler ve sırtını dayadığı dağları ile yerleşime uygun kentler arasında

şehrimiz tarih boyunca önemli yerleşim alanlarından biri olmuştur.

Birçok arkeolojik değeri ve farklı kültürel bileşimlerin izine sahip şehrimizin; kent merkezinde bugünün şehir çekirdeğini oluşturan yapılaşma Dulkadiroğlu Beyliği ile başlamış, Beyliğin Osmanlı İmparatorluğuna katılması ile de gelişme devam etmiş, Cumhuriyet Döneminde de şu anki haline kavuşmuştur.

Kale etrafında başlayan ve çarşıları, Ulu Camisi, hanları, hamamları, medreseler, çeşmeleri, dini yapıları, sivil mimarlık örnekleri, bedestenleri ile önemli bir ticaret ve yerleşim merkezi olan şehrimiz Türk İslam kenti oluşum şeklinin de önemli yerleşmelerinden biridir. Farklı din ve kültürlerle iç içe yaşayan ve şehirleşme sürecine devam eden şehrimiz tüm Anadolu'da olduğu gibi göç ve sanayileşme devrimlerinin yıkıcı etkilerinden nasiplerini alarak "eski" sınıflamasına maruz kalacak yapı ve yapı grupları ile eski mahallelerde zor koşullarda yaşamlarını bugüne dek sürdürebilmişlerdir. Binlerce sayılabilecek konutlarımızdan 164'e yakını nitelik, bütünlük ve özgünlükleri ile koruma altına alınabilmiştir.

Dinî yapılarımızdan 25 yapı, mirasımızı yansıtır halde korumadadır. Çeşmelerimizden 13'ü, hanlarımızdan 5'i, hamamlarımızdan 8'i, medreselerimizden 4'ü, 1 kale, 6 nitelikli çarşı, 3 mahalle çarşısı, 2 bedesten, 10'a yakın höyük, 4 Arkeolojik yapı kalıntısı, 3 kaya mezarı ve 13 mozaik alan günümüzde korunabilmiştir. (1) Bilinen bir havra ile 11 e yakın kilise ise korunamamıştır.

İlimizde konut mimarisinden başka mimari yapılar şehrin yapılaşmasında etkin rol oynamıştır. Bu yapılar; dinî yapılar olan cami ve mescitler, eğitim-öğretim amaçlı ve günümüzde bu fonksiyonu kaybetmiş medreseler, ticari amaçlı han- bedestenler, suyun kullanımına bağlı olarak inşa edilen hamam ve çeşmelerdir.

Yapılaşmalarda şehrin şartlarına göre oluşmuş malzeme, insan yaşamının etkileşiminde bulunduğu kültür, yerleşim alanının fiziki şartları, iklim ve inanç durumunun kullanım şekline göre, mimari yapılar şeklini almıştır. Fazla sayıda ihtiyaca göre inşa edilen anıt yapılarda sağlam ve uzun ömürlü olacak şekilde abidevi olarak vurgulayıcı şekilde inşa edilmiş ve günümüze kadar da gelmiştir.

Kentimizin geleneksel mimarisini oluşturan yapıları başlıklar halinde örnekler vererek kısaca tanıtmak, şehrimizin saklı değerlerinden kültürel mirasımızın algılanmasına bir adım daha atmak istenilmiştir.

ŞEHRİMİZDE GELENEKSEL KONUT MİMARİSİ (2)

Korunma ve barınma ihtiyacına bağlı olarak ortaya çıkan konut mimarisinin şekillenmesinde, birçok faktör etkili olmuştur. Konutların incelenmesi sınıflandırılmasında etkili olan bu faktörlerin başında kültürel değerler, iklim şartları ve konutların inşasında kullanılan inşa malzemesinin temin edilebilirliği etkili olmuştur.

Yapılar inşa edilirken; pratiklik, kullanışlılık ve çevre koşullarına uyum sağlama, planlamadaki önceliği olmuştur. Konutlarda her şey kullanıcının yaşama biçimi ve günlük eylemlerine göre tasarlanmıştır.

Kahramanmaraş geleneksel konut mimarisinin genel gelişim aşamasına bakıldığında Anadolu'nun diğer kentlerinde olduğu gibi sofasız, tek iki odalı ön sofalı daha sonraları ise orta sofalı ya da iç sofalı eyvanlı plan şeması gibi gelişim aşaması görülmektedir. Konutlar; avlu, avluya açılan ve zeminden yüksekçe yapılmış sofa ya da taşlık bölümü, bunun gerisinde ahır ya da depo ve kiler, üst katlar ise; [1]sofa, sofaya açılan [2]eyvan ve odalardan meydana gelmektedir.

Kahramanmaraş ve çevresinde konutlar, genelde arazi yapısının elverişli olduğu yerlerde, genellikle güneye yönelik olarak inşa edilmiştir. Konutların bu şekilde inşa edilmesinin en önemli sebebi güneşten daha fazla yararlanma ve kuzeyden esen soğuk rüzgârlardan korunmaktır.

Kahramanmaraş geleneksel konut mimarisinin arazi eğiminden aşağıdan yukarıya doğru kademeli bir yerleşim düzeni göstermektedir. Böyle bir yerleşim düzeninde; konutların görüş alanı kesilmemekte ve bu konutların arka cephelerine, arka komşu konutun görüş alanında olduğu için zaruri durumlar hariç pencere açılmamıştır.

Anadolu'nun bazı yerlerinde olduğu gibi Kahramanmaraş geleneksel konut mimarisinde de bitişik nizamda inşa edilmiş yapı gruplarına rastlanır Bu yapılar genel olarak akrabalık ilişkileri olan insanların bir arada fakat farklı konutlarda yaşama isteğine bağlı olarak gelişmiştir.

Yapılarımız zemin katlarda kileri, ahırı, helâsı, çeşme veya havuzu ve bahçesi ile form kazanırken üst katlarda yaşam birimlerinden oluşan mekânlarla mimari formunu oluşturmuştur.

İlimiz merkezdeki geleneksel konutlar şehrimizin eski mahalleleri olan Ekmekçi, Kurtuluş Divanlı, İsadivanlı, Turan, Kayabaşı, Fevzipaşa, Gazipaşa ve Yörükselim Mahallelerinde yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. (3)

18. yy.'da ciddi bir deprem geçiren şehrimizin yapılaşmasında ciddi bir hasar olmuş ve günümüzdeki Anıt eserler hariç sivil mimarlık yapılarının nerdeyse tümü bu dönemden sonra inşa edilen yapılardır.

Konutlar her oda çekirdek bir ailenin barınacağı şekilde düzenlenmiştir Odalar birbirinden bağımsız durumdadır. Konutların üst katlarına avludan bir merdivenle çıkılmaktadır. Bu merdivenler ya sofa dışında ya da sofa içinde yer almaktadır. Bu merdivenler korkulukları dâhil ahşaptan inşa edilmiştir.

Konutlar plan düzenlenmesi sofaların konumlarına göre gruplandırılır. Sofaya açılan odalar bazı yapılarda görülen eyvanla beraber konut mimarisi ana karakterini oluşturmaktadır.

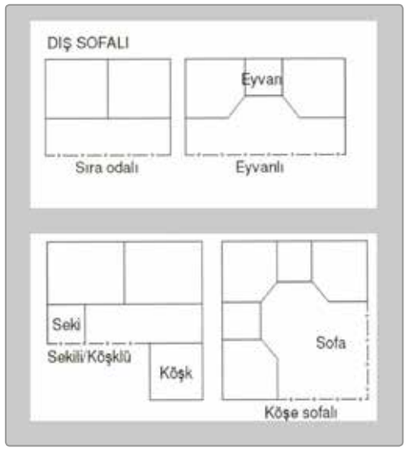
Konutlardaki plan düzenlemesi sofaların konut içindeki konumuna göre adlandırılmış olup bu plan türleri; (4)

- Sofasız Plan Tipi
- Dış Sofalı Plan Tipi
- İç Sofalı (Karnıyarık) Plan Tipi
- Orta (Merkezi) Sofalı Plan Tipi

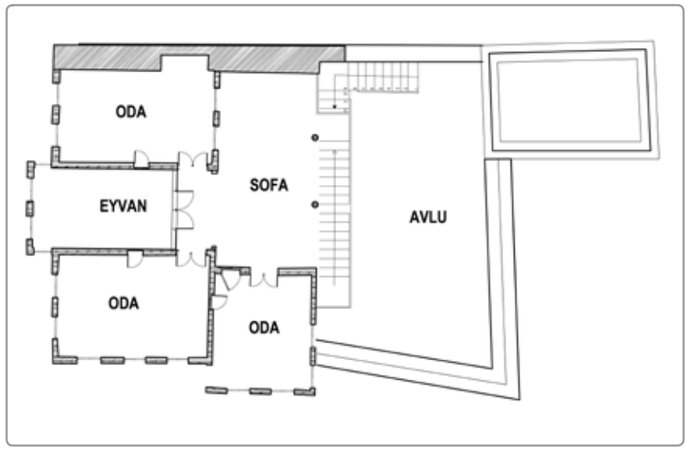
1- Sofasız Plan Tipi: Odaların yan yana dizilmesiyle oluşmuş plan tipidir. Bu plan türü Anadolu konut mimarisinde en önce uygulanmış plan türüdür. Bu plan türünde her oda doğrudan avluya açılmaktadır. Bu plan türünde yapılmış konutlar genellikle bahçe kapısı ve

1 Sofa : Eski geleneksel konutlarda odaların açıldığı mekânlara sofa denilmektedir..

2 Eyvan: Mimaride üç tarafı kapalı ve üstü bazen tonoz ya da düz çatıyla örtülü mimari mekânlardır.

Şekil 1. *Genel olarak dış sofalı plan çeşitleri*

Şekil 2. *Dış sofalı, başodalı ve eyvanlı plan örneği*

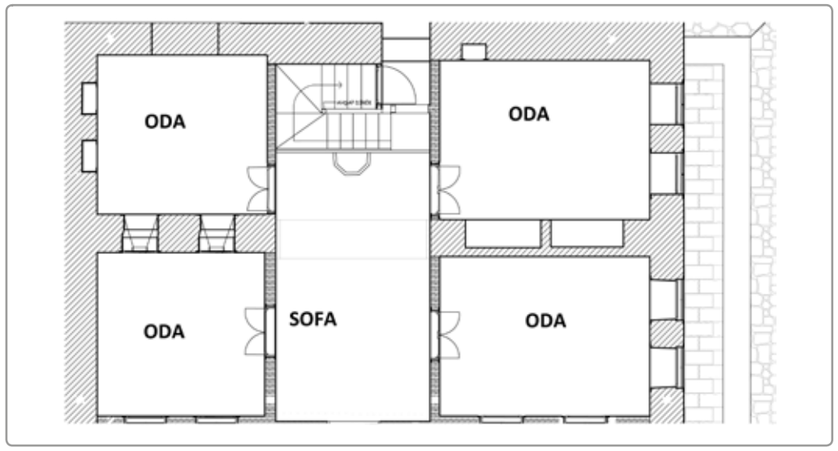
Resim 1-2. *Dedeoğlu Konağı*

bahçe duvarları ile korunan iç avlulu, ön bahçeli veya yan bahçeli olarak yapılmıştır. Bu plan türü özelikle Anadolu'nun iç kısmında, güney ve doğu bölgelerinde uygulanmıştır. Bu plan tipin ekonomik koşullarla da ilgili olduğu söylenebilir. Bu konut mimarisine şehrimizde rastlanılmamıştır.

2-Dış Sofalı Tipi: Bu plan türünde sofa gerisindeki odalar doğrudan sofaya açılmakta. Bu plan türü Anadolu'da en yaygın uygulanan plan türüdür. Ayrıca bu plan tipi kendi arasında sıra odalı, eyvanlı, köşklü 3baş odalı, sekili ve köşe sofalı olmak üzere gruplara ayrılmaktadır. (**Şekil 1-2, Resim 1-2**)

3 Başoda: Geleneksel konutlarda yer alan özellikle diğer odalardan gerek süsleme gerekse ihtişamlılık bakımından daha büyük olan odalara verilen ad.

Şekil 3. *İç Sofalı Plan Tipi (Mahmut Arif-i Paşa Konağı-1.Kat Planı)*

Resim 3. *İç Sofalı Konut (Mahmut Arif-i Paşa Konağı)*

3-İç Sofalı (Karnıyarık) Plan Tipi: Bu plan tipinde odalar sofanın iki yanında yer almakta ve Geleneksel Türk Evinin en yaygın olanıdır. Sofa, odalar arasına alınarak halk arasında karnıyarık diye bir plan tipi ortaya çıkmıştır. Özellikle sıkışık yerleşmelerde, kasaba ve şehirlerde tercih edilmiştir. Dış sofalı evlere nazaran daha fazla odayı içermesi, daha ekonomik olması bu tercihin ana nedenleridir. (**Şekil 3, Resim3**)

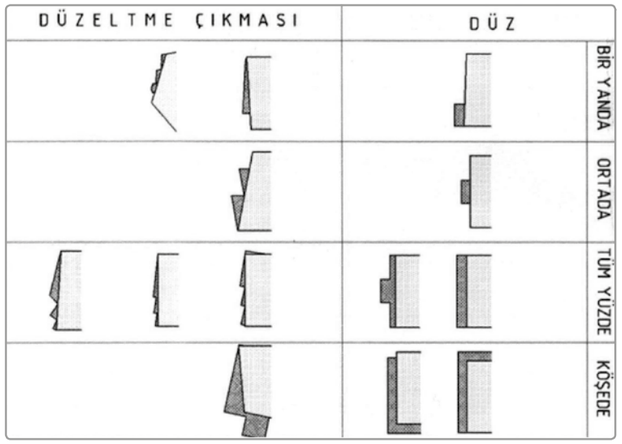
4-Orta (Merkezi) Sofalı Plan Tipi: Bu planda odalar sofanın etrafında yerleştirilmiş. Anadolu ve şehrimizde bu plan türü diğer plan türlerine nazaran daha geç uygulanmaya başlanmıştır. Bu plan yer aldığı konutlar genelde kare ya da kareye yakın planlıdır. Orta sofalı konutlarda dört köşesine dört oda yerleştirilmiştir. Bu odaların aralarında kalan boşlukta merdiven eyvan, kiler, mutfak gibi servis mekânları meydana getirilmiştir.

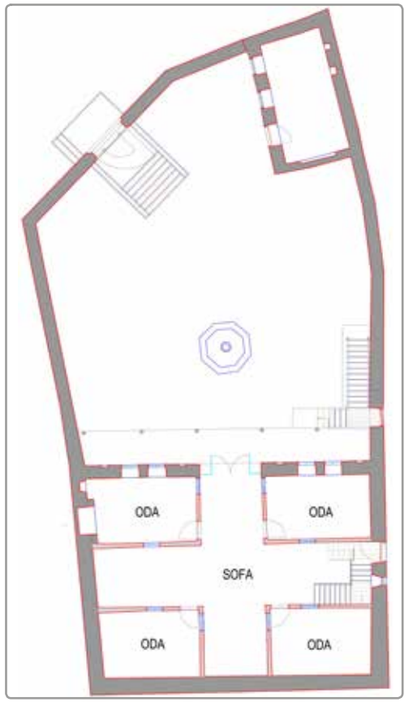
Resim 4.*Orta (merkezi) sofalı konut*

Geleneksel konutlarda sofaya açılan odalar konutlar için vazgeçilmez mekânlardır. Geleneksel konutlardaki odalar, çekirdek bir ailenin yaşamını sürdürebileceği iç donanıma sahip olacak şekilde düzenlenmiştir. Bu odalar arasında kullanım açısından herhangi bir fark bulunmamaktadır. Bu odalar yemek yeme, yatma, temizlik bölümü gibi kullanım alanlarına bölünmüştür. Konaklarda yer alan başoda ya da köşk odalar diğer odalara göre gerek süslemeleri gerek konumları ile daha belirgindir. (**Şekil 4, Resim 4**)

Şekil 5. *Çıkma Örnekleri*

Şekil 4.*Orta Merkezi sofalı plan tipi. (Kocabaş Konağı zemin kat planı)*

İç ve dış çevre arasında plan düzeninden doğan sıkı bir ilişki vardır. Zemin kat genelde sokak cephesinde kapalı tutulmuştur. Konutlar yaşamın yoğun olarak geçtiği bahçe ya da avluya yönelik olarak inşa edilmiştir.

Şehrimizdeki konutların önemli özelliklerinden birisi de sıkça rastlanan cumba ya da çıkmalardır. Yapıların üst katlarında farklı çıkma tipleri görülmektedir. Bu çıkmalar ya düzeltme çıkması ya kademeli çıkma ya da düz çıkmalardır. [4]Çıkmalar; [5]eli böğründe ya da farklı formlu ahşap payandalarla desteklenmiştir.

4 Çıkma: Konutların üst katlarından dışarıya doğru taşan mekânın genişletilmesini sağlayan bölüm.

5 Eli Böğründe: Çıkma veya cumbaların altındaki taşıyıcı destek.

Üst katlar çıkmalarla sokağa açılır. Bu çıkmalar içe dönük olarak inşa edilen Kahramanmaraş geleneksel konutlarında içe dönük hayatın sokak cephelerine yapılan çıkmalarla dış mekânla bütünleşmesi hedeflenmiştir. Bu çıkmalar alttan ahşaptan yapılmış farklı şekilde eli böğründelerle desteklenmiştir.(**Şekil 5 , Resim 5**)

Şehrimiz geleneksel konutları zemin+1, zemin+2 ya da nadiren zemin+3 katlı olarak inşa edilmiştir. Örneğin Dedeoğlu Konakları bu tarzda inşa edilmiştir. Bu sebeple Maraş konutlarında avlular önemli bir yer teşkil etmektedir. Çünkü dışa kapalı günlük hayat bu avluda canlılık kazanmakta ve bundan dolayı avlular konutlar için vazgeçilmez mekânlardan biri haline gelmektedir. Bu avlular genelde yapıların zemin kat yüksekliği kadar moloz taş ya da kaba yonu taş duvarla çevrilmiş ve zemini yöresel tandır taşıyla kaplanmıştır. Konutlara girişler ise sokaktan avluya açılan kemerli ya da düz lentolu kapıyla sağlanmakta ve [6]kuzulu (enikli) kapı diye adlandırılan kapı ile sağlanmaktadır. (**Resim 6**)

İlimizdeki geleneksel konutlar ilk olarak inşa edilirken küçük ölçüde inşa edilmiş daha sonra ailedeki birey sayılarının artmasına bağlı olarak oda sayıları da artmıştır. Buna bağlı olarak daha sonraki konutlar daha büyük inşa edilmiştir. Bazı konutlar daha büyük ve ihtişamlı olarak inşa edilmişlerdir. Bu tür yapılar konak olarak adlandırılmaktadır.

Şehrimiz bazı konutlarında özellikle çatı katında bulunan [7]cihannüma yer almaktadır.

Günümüze ulaşan, gösterişten uzak, kullanışlılığın ön planda olduğu geleneksel

6 Enikli Ya da Kuzulu Kapı: Geleneksel konutlarda sokaktan avluya açılan içinde ikinci bir kapının yer aldığı kapılar.

7 Cihannüma: Geleneksel konutların çatı katında yer alan çevreye hâkim, dört tarafından manzara seyredilebilen küçük oda.

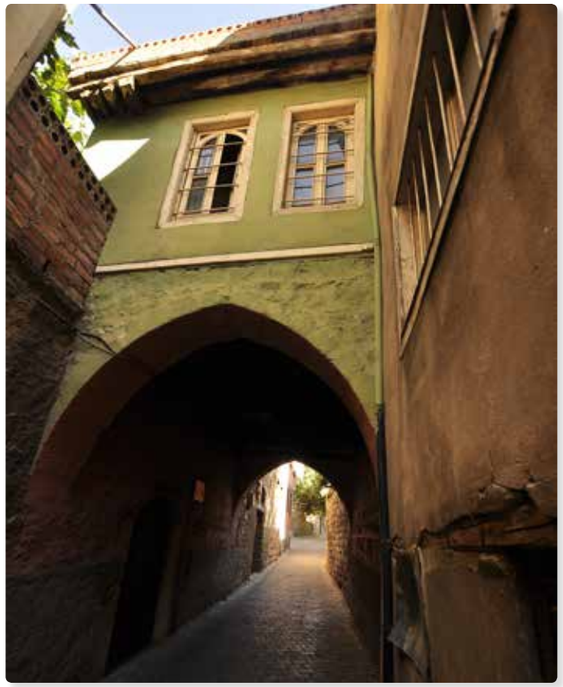
Resim 5. *Bir yüzeyin tümünde düz çıkma örneği (Mahmut Arif-i Paşa Konağı)*

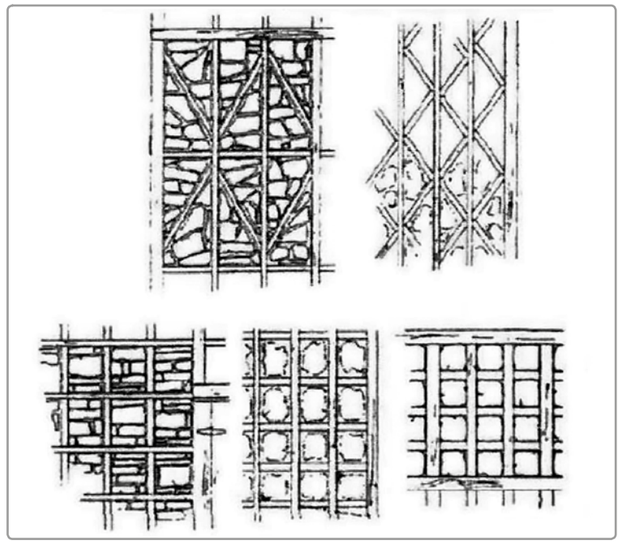

Resim 6.*Kuzulu (enikli) kapı örneği (Kayabaşı Mahallesi 832 ada 37 parseldeki konutun avlu kapısı)*

Maraş Evleri Osmanlı'nın son döneminde 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında yapılmıştır. Ancak bu yapılar arasında Cumhuriyet Döneminde yapılmış konutlara da rastlamak mümkündür. Şehrimiz konakları genelde yaptıran kişilerin adları, unvanları veya lakaplarıyla anılmakta olup arazi bakısının elverdiği durumlarda genelde güneye yönelik ve yamaçlara

Resim 7. *Kabaltılı yapı örneği (Fevzipaşa Mahallesi 953 Ada 63 parseldeki konut)*

Şekil 6. *ahşap kargas sisteminde yapılmış duvar*

yaslanmış olarak yapılmıştır. Konutların alt kat duvarları moloz taş, üst katlar ise [8]bağdadi sistemle ya da ahşap dikme arası kerpiç dolgu ile yapılmış bunun yanında az da olsa üst kat duvarlarının bazı bölümleri sadece kerpiçten yapılmıştır.

Yapıların üstleri ahşap tavanlı üzeri dıştan kırma ya da beşik çatıyla kapatılmış ve alaturka ya da oluklu kiremitle kaplanmıştır. Osmanlı son döneminde Cumhuriyetin ilk yıllarına ait fotoğraflarda şehrimizdeki evlerin bazılarının küçük boyutta, yan yana birbirine bitişik olarak inşa edildiği üzerlerinin düz toprak damla örtülü olduğu da görülmektedir.

İlimiz geleneksel konutlarında banyo ve duş yeri gibi mekânlar bulunmamakta bu mekânların fonksiyonu [9]ca-cağ denilen ıslak hacim mekânı sağlamaktadır. Geleneksel Anadolu konutlarında duş alma yeri ya da banyo olarak kullanılan bu mekân Maraş konutlarında yer alırken günümüzde böyle bir mekânın yerine bunların fonksiyonunu yürüten günümüzdeki banyoların yapıldığı görülmektedir. Yapılarda helâlar (wc) ise zemin kat dışında avlunun bir köşesinde yer almaktadır.

Az da olsa geleneksel konut mimarisinde diğer bir özellik de [10]kabaltılı yapılardır. Dar sokak dokusuna sahip olan şehrimizde üç adet kabaltılı geçişe sahip yapı bulunmaktadır. (**Resim 7**)

Kahramanmaraş geleneksel konutlarında farklı yapım tekniği kullanılmıştır. Bu teknikler bazen tek başına bazen de hepsi bir arada kullanılmıştır. Ancak bu yapımın

8 Bağdadi: Ahşap dikme üzerine 2-1cm aralıklarla yatay olarak çakılan çıtaların üstüne sıva yapılması ile oluşan duvar ya da mimari eleman.

9 Ca-Cağ: Eski Konutlarda odalarda ıslak mekân olarak kullanılan küçük bölüm.

10 Kabaltı: Sokağın üzerini kapatan ve üstünde bir yapının bulunduğu kemerli ya da tonozlu geçiş.

ayrı ayrı kullanıldığı yapılar daha yoğunluktadır. Bu yapım teknikleri şunlardır: Yığma yapım tekniği, ahşap karkas, bağdadi, ahşap dikme arası kerpiç dolgu olarak sınıflandırılır.

Kahramanmaraş Geleneksel Konut Mimarisinde Kullanılan Yapım Teknikleri:

1-Yığma Yapım Tekniği:
Bu teknikte inşa edilen duvarlar taşıyıcı niteliktedir. Bu teknikte kullanılan her eleman üzerine binen yükü alttaki diğer elemana aktarmaktadır. Bu taşıyıcı yığmada doğrudan kullanılan ağırlıklı olarak moloztaş kaba yonutaş ve kerpiç kullanılmıştır.(**Resim 8)**

2 -Ahşap Kargas Sistemi:
Ahşap karkas yapım sistemi ile yapılmış yapılar hem depreme dayanıklı hem de inşası daha kolaydır. Bundan dolayı Anadolu'da ahşap temin edildiği her bölgede tercih edilen bu teknikte ilimiz geleneksel konutlarında bolca kullanılmış bir sistemdir. (**Şekil 6, Resim 9**)

İlimiz geleneksel konutları inşa edilirken farklı yapı malzemeleri kullanılmıştır. Bu malzemeler taş, kerpiç ve ahşaptır. Bu yapı malzemelerinden taş ve kerpiç sadece yapıların duvarında kullanılmıştır. Ahşap ise hem duvarda hem de diğer kısımlarında kullanılmıştır. Ahşap ve kerpiç genel yapıların üst kat duvarında kullanılmıştır.

a) Taş: Kahramanmaraş geleneksel konutlarının avlu zemin kat duvarlarının inşasında taş kullanılmıştır. Bu yapı malzemesi doğadan olduğu gibi işlemeden moloztaş, bazen hafif işlenerek şekillenen kabayonu taş yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Az da olsa bazı yapılarda inceyonu ya da kesme taş kullanılmıştır. (**Resim 9**)

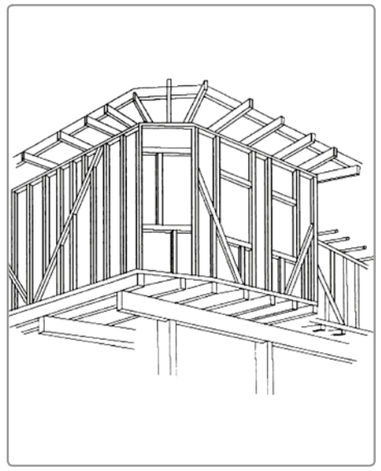

Resim 8.*Yığma yapım tekniğinde yapılmış kerpiç duvar yığma yapım tekniğinde yapılmış moloz taş duvar*

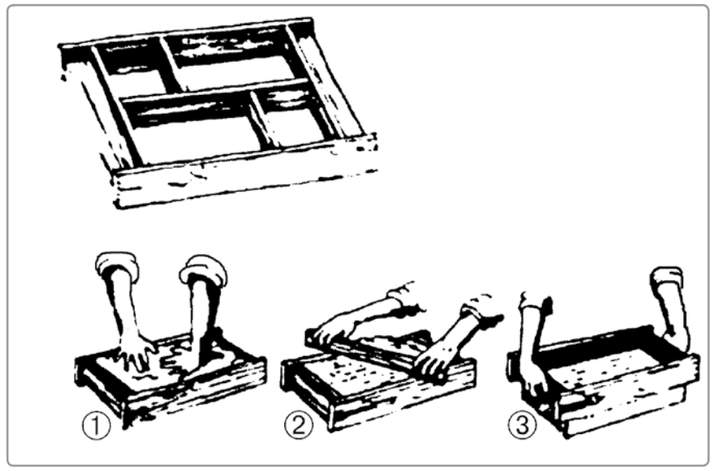
b) Kerpiç: Saman ve toprak karışımı ile oluşturulan çamurun; harcın ahşap kalıplarda güneşte kurutulmasıyla yapılan yapı malzemesidir. Yapımı kolay ve ekonomik yönden fazla maliyet gerektirmeyen kerpiç, hafif bir malzeme olması sebebiyle konutların özellikle üst katlarında kullanılmıştır. Bunun yanı sıra konutların alt kat ve üst katlarında da kullanılmıştır. Kerpiç kullanıldığı evlerde ısınma daha kolay sağlanmıştır. Ancak bu yapı malzemesi nem ve sudan olumsuz yönde kısa

Resim 9. *Konutlarda taş kullanımı (Yörükselim Mahallesi 688 Ada 8 parseldeki konut)*

Şekil 7. *Kerpiç dolgu için ahşap iskele*

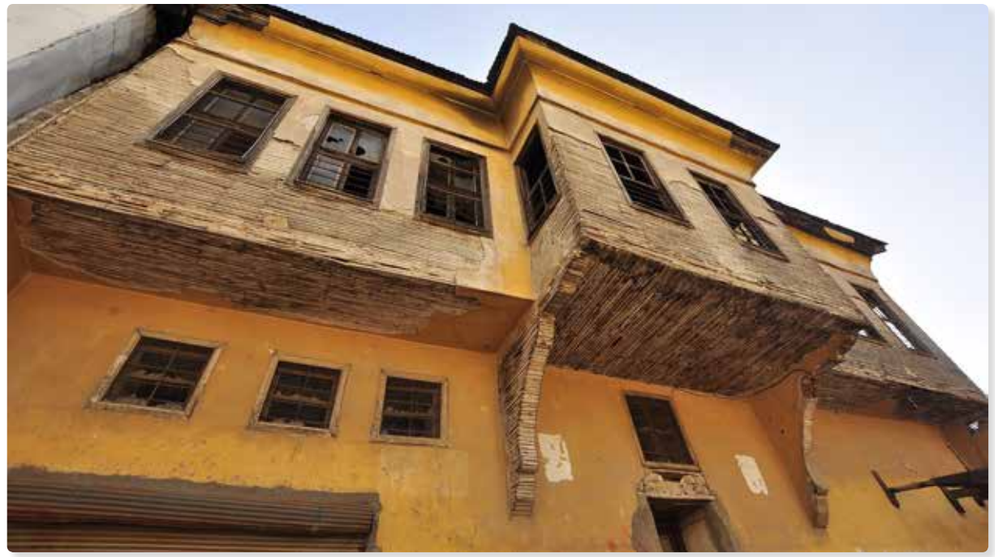

Şekil 8 . *Kerpicin yapımı*

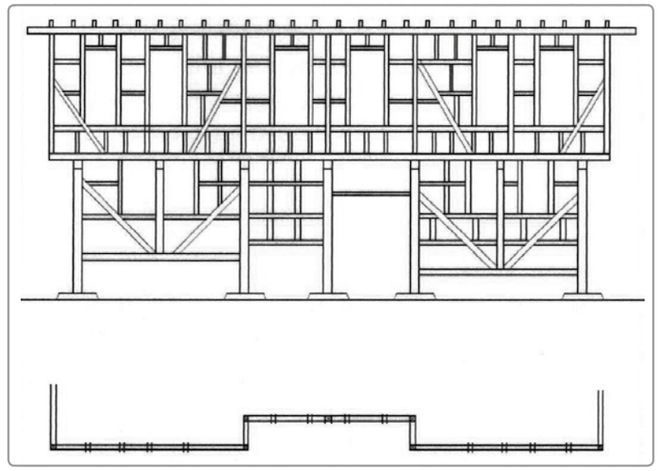
sürede etkilenen bozulan malzemedir. Bu yapı malzemesi ahşap karkas yapılarda ahşap dikme arasında ya da belli aralıklarla ahşap hatıllar arasında dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır. (**Şekil 7 -8**)

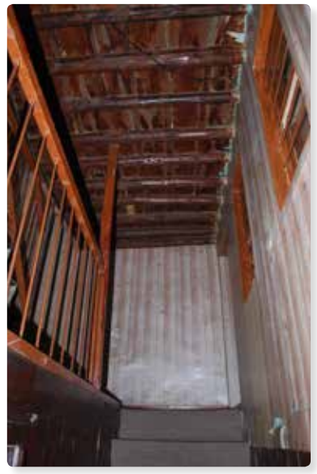
c) Ahşap (Bağdadi): Ahşap dikmeler üzerine ortalama 2'şer cm aralıklarla yaklaşık 5'şer cm genişliğinde ahşap çıtaların çakılarak üzerinin sıvandığı bir inşa tekniğidir. Kahramanmaraş konutlarının üst kat duvarı ve çıkmalar bu sistemle yapılmıştır. (**Resim 10**)

Anadolu'nun diğer kentlerinde olduğu gibi ilimiz geleneksel konutlarında ahşap malzeme konutların yatay ve dikey taşıyıcısı olarak kullanılmış bunun yanında ahşap ilimiz yapılarında duvar aralarında yatay şekilde hatıl olarak da kullanılmıştır.

Resim 10. *Üst katı bağdadi sistemle yapılmış yapı (Turan Mahallesi 1742 Ada 16 parseldeki konut)*

Şekil 9. *Konutlarda Ahşap Kullanımı*

Resim 11. *Konutlarda Ahşap Kullanımı (Fevzipaşa Mahallesi 957 Ada 12 parseldeki konut)*

Bunun yanında kerpiç duvarların inşasında da ahşap dikmeler bağdadi yapım tekniğinde kullanılmıştır.

Yapılarda duvarlardan başka taşıyıcı eleman olarak kullanılan sütun-direkler ahşaptan yapılmıştır. (**Şekil 9 Resim 11**)

Ayrıca ahşap konutların örtü tavan ve çatıları ve Konutların kapı, pencere, dolap ve yüklükleri ahşaptan yapılmıştır.

d) Çinko: Bu malzeme Kahramanmaraş konutlarının üst kat cephelerinde kaplama malzemesi olarak kullanılmıştır. Bu malzemenin kullanılmasındaki amaç yapıyı iklimsel şartlardan ve diğer etkilerden korumaktır. Ayrıca çinko, ilimiz konutlarında avlu giriş kapısının bazılarında da yine kaplama malzemesi olarak kullanılmıştır. (**Resim 12-13**)

Resim 12. *Çinko kaplı kapı örneği (Dedeoğlu Konağı-1)*

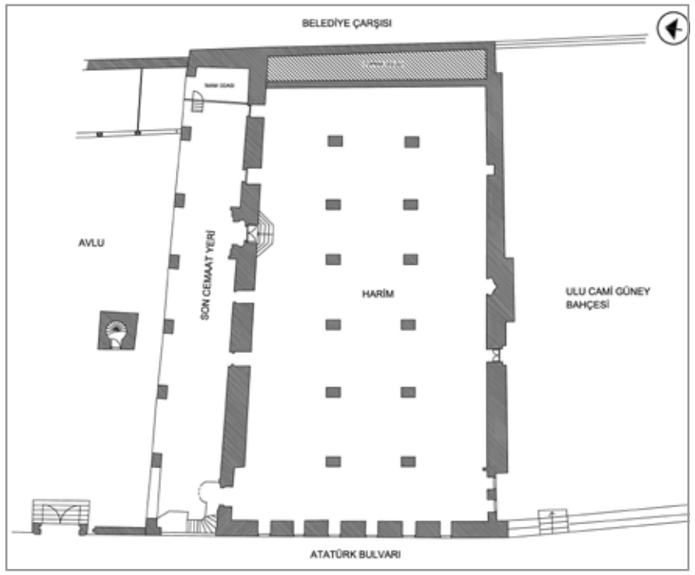
Resim 13. *Cephesi çinko kaplı konut (Divanlı mahallesi 214 ada 79 parseldeki konut)*

ŞEHRİMİZDEKİ DİNÎ MİMARİ (5)

İlimizdeki bu tür yapılar; konutlardan farklı olarak Dulkadiroğlu Beyliği Dönemi ve Maraş'ın Osmanlı topraklarına katılması sonrası Osmanlı Döneminde inşa edilmiştir. Bu yapılardan Beylik Döneminde inşa edilmiş yapılar; yönetici ve yönetimde yer alan şahıslar tarafından inşa ettirilmiştir.

Bu yapılardan en başta geleni hiç şüphesiz camilerdir. Camiler Müslüman Türklerin Anadolu'ya gelmesi ile inşa edilmeye başlanmış bu yapılar mimari ve malzeme açısından azda olsa farklılık arz etmektedir. Camiler avlu, minare, son cemaat yeri ve harim mekânından oluşmaktadır. Camilerde iç mekânda mihrap, vaaz kürsüsü ve minber yer almaktadır. Bu yapıların üzerinde yer alan kitabeler yapıların hangi tarihte inşa edildikleri ve daha sonraki yapılan onarımlar hakkında bilgi vermektedir. Avlu içerisinde şadırvan ya da havuz yer almaktadır.

Şekil 10. *Ulu Camii Planı*

Yapılan araştırma ve incelemeler sonunda şehrimizdeki mevcut en eski caminin Ulu Camii olduğu tespit edilmiştir. Beylik Dönemi yapısı olan Ulu Camii'den başka Haznedarlı Camii, Hatuniye Camii, Bektutiye (Çınarlı) Camii, Boğazkesen Camii ve Taş Mescid Beylik Döneminde 15.yüzyıl sonları ve 16. yüzyıl başlarında inşa edilmiş dini yapılardır.

Resim 14. *Ulu Camii İç Kısmı*

Bu yapılardan başka İklime Hatun Mescidi, Şeyh Turan Camii, Divanlı Camii, Şekerli Camii, Arasa Camii, Sazibey Camii, Delil Ali Camii, Bey Camii, Nakıp Camii, Keşfi Efendi Camii, Dede Mehmet Camii (Çınarlı Camii), Sarayaltı Camii, Acemli Camii, Bayazıtlı Camii, İsa Divanlı Camii, Evzaniye Camii, Çukuroba Camii, Hacıveli Bey Camii ve Restabaiye (Küçük Çavuşlu) Camii, Maraş'ın Osmanlı topraklarına katılmasından sonra yapılmış yapılardır.

İlimiz merkezindeki camiler plan olarak arazinin topoğrafik yapısına göre genelde doğu-batı doğrultusunda yatık dikdörtgen planlı olarak inşa edilmiştir. Dulkadiroğlu Beyliği Dönemi yapısı olmasına rağmen ilimiz Ulu Camii Dulkadiroğlu Beyliği, diğer yapılarından plan ve mimari açıdan farklılık arz etmektedir. Bu cami çatı sistemindeki eklemeler dışında özgünlüğünü büyük ölçüde korumaktadır. Yatık dikdörtgen planlı olan cami çok ayaklı camiler grubunda yer almaktadır. (**Şekil 10 Resim 14**)

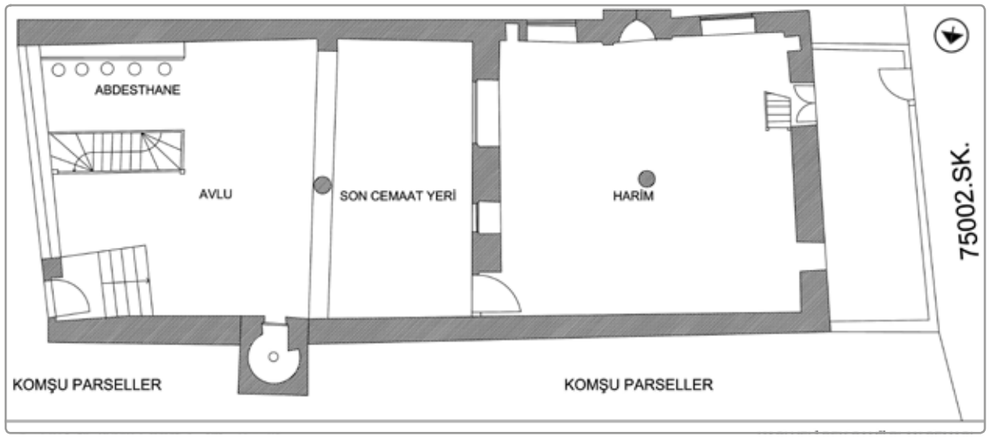
Şehrimizdeki Beylik ve Osmanlı Dönemi diğer camiler genelde yatık dikdörtgen plan ve merkezi planlı olarak yapılmıştır. Bu camilerin, eski fotoğraf ve restitüsyon (dönem analizleri) verilerine göre bazı camilerin üzerinin toprak düz damlı olarak inşa edildiği daha sonraki dönemlerde bu örtü sistemleri değiştirilerek günümüzdeki şeklini almış olduğuna rastlanmıştır. Bu camilerden bazıları yapılan eklenti ve değişikliklerden dolayı özgünlüğünü önemli derecede yitirmiştir.

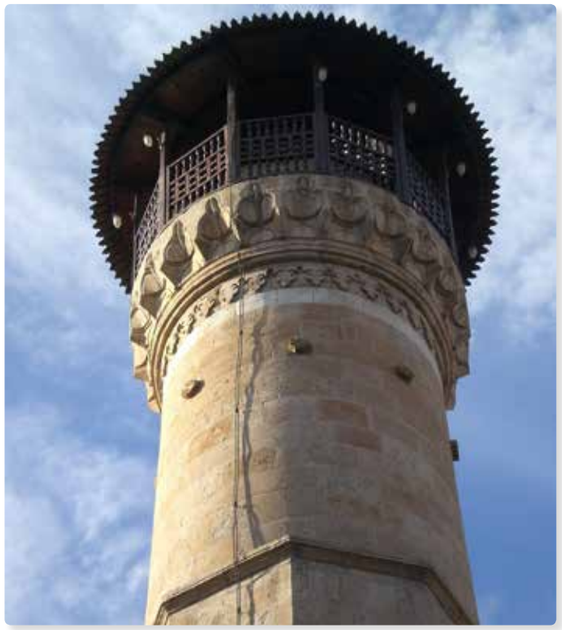

Resim 15. *Hacı Veli Bey Camii Avlusu*

İlimizdeki camilerin tamamında son cemaat yeri mekânı yer almaktadır. Bu mekân genelde harimin (asıl ibadet mekânı) kuzeyinde yer almaktadır. Ancak Bey Camii ve Hacıvelibey Camii'nde olduğu gibi doğu tarafta da yer aldığı görülmektedir. (**Şekil 11, Resim 15**)

Şekil 11. *Hacı Veli Bey Camii Planı*

Resim 16. *Hatuniye Camii Minaresi*

Kentimiz dini yapılarından Taş Mescit'in doğusunda da türbe yer almaktadır. Benzer olarak İklime Hatun Mescidi'nin güneyinde yine bir türbe bulunmaktadır. Bundan başka Şazibey Camii kuzeydoğusunda ve Duraklı Camii'nin de avlusunda mezarının yer aldığı, küçük bir 11hazire yer almakta iken Bey Camii doğusunda normal büyüklükte bir hazire yer almaktadır.

Bunun dışında bazı cami ve mescitlerin bünyesinde türbe bazı camilerin avlusunda hazire yer almaktadır.

Minareler camileri mescitlerden ayıran en önemli mimari öğeler olup camiler bitişiğinde ya da camiden ayrı olarak inşa edilmişlerdir. Bu minareler genelde camilerin ya kuzeyinde ya kuzeybatı ya da kuzey doğusunda yer almaktadır. Camilerin minareleri yapılan müdahalelerden en az etkilenen kısımdır. İlimizdeki bazı minarelerin şerefe bölümü müezzini iklimsel etkilerden korumak için üzeri saçakla kaplanarak şerefe bölümü köşk haline dönüştürülmüştür. Ulu Camii, Hatuniye Camii ve Boğazkesen Camii gibi bazı camilerin minareleri bu şekilde inşa edilmiştir.(**Resim 16-17**)

Resim 17. *Boğazkesen Camii Minaresi*

Şehrimiz dini yapıları olan camilerin duvarları genelde kabayonu taştan, kemerleri bazı cami minareleri ve mihraplar kesme taştan yapılmıştır. Vaaz kürsüleri ve minberler genelde ahşaptan yapılmıştır. Şehrimizin geleneksel camilerinden Arasa Camii, Şazibey Camii, Bayazıtlı Camii, Çukuroba Camii, Keşfi Efendi Camii ve Nakıp Camii gibi camiler minareleri dışındaki diğer kısımları yıkılarak yerine günümüzdeki mevcut camiler yapılmıştır.

11 Hazire: Cami etrafında yer alan mezarlıklara hazire denilmektedir.

Resim 18. *Taş Medrese*

ŞEHRİMİZDEKİ MEDRESELER (6)

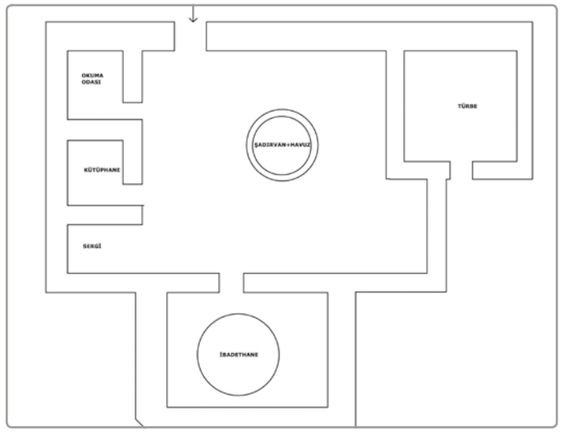
Anadolu'da eğitim-öğretim amaçlı inşa edilen medreseler Osmanlı Devleti'nin son dönemine kadar fonksiyonunu sürdürmüştür. İlimiz merkezinde günümüzde de mevcut olan ve Taş Medrese olarak bilinen yapı Dulkadiroğlu Beyliği Döneminde 15. yüzyılın sonunda inşa edilmiş olup mescit, medrese ve türbeden oluşan kompleks yapı, bir [12]külliye niteliğindedir.

Şehrimizde bilinen dört adet medrese olup bunlardan üç tanesi günümüzde mevcuttur. Bunlar Taş Medrese, Divanlı Medresesi, Acemli Medresesi ve Duraklı Medresesidir. Ancak Duraklı Medresesi günümüze ulaşamamıştır. Bunlardan Taş Medrese Dulkadiroğlu Beyliği Döneminde diğer iki medrese ise Osmanlı Döneminde inşa edilmiştir. Bu yapılar günümüzde Kuran kursu olarak kullanılmaktadır. Taş Medrese Osmanlı Döneminde fonksiyonunu devam ettirmiş daha sonra Cumhuriyet Döneminde bir ara müze daha sonra müftülük binası olarak kullanılmıştır.

1500 lü yıllarda inşa olunan, bir diğer adının da Rad olduğu bilinen ve 20. yy başına kadar eğitim faaliyetlerini sürdüren Taş Medrese günümüze kadar ulaşabilen tek Dulkadirli medresesidir (Solak, 2002 s 166-167). Taş Medrese, Anadolu'da geniş ölçüde denenmiş ve başlıca iki ana gruba ayrılan plan türleri bakımından "açık avlulu Medreseler" grubuna girmektedir. (Gündoğdu,1986 s 44)

Taş Medrese'nin mescit kısmı günümüzde fonksiyonunu sürdürmekte, medrese kısmı ise Kur'an kursu olarak kullanılmaktadır. Taş Medrese plan olarak avlulu eyvanlı medreseler grubunda yer almaktadır. (**Şekil 12, Resim 18**)

Şekil 12. *Taş Medrese Planı*

12 Külliye: Cami, medrese, imaret (aş evi), türbe, kütüphane, hamam, gibi yapılar topluluğu.

Resim 19. *Acemli Medresesinin kuzeybatı bölümü*

Resim 20. *Divanlı Medresesi*

Resim 21. *Katip Han ya da Cumhuriyet Han*

Acemli Medresesi Acemli Camii'nin kuzey batı ve kuzey doğusunda olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Divanlı Medresesi; Divanlı Camii avlusunun kuzeydoğusunda yer almaktadır. Medrese plan olarak doğu-batı doğrultuda uzanan dikdörtgen planlıdır. (**Resim 19-20**)

D-ŞEHRİMİZDEKİ TİCARİ YAPILAR VE HANLAR (7)

Hanlar ve bedestenler de şehrimizin hem mimari hem de ticari gelişiminde etkili olmuş yapılar olup bu yapılardan hanlar tüccarların konakladığı yerlerdir. Günümüzdeki otellerin temellerini oluşturmuştur. Hanlar fonksiyonu gereği şehrimizin Tarihi Ticaret Bölgesi içinde yer almışlardır. Bu yapılardan en önce yapılmış olanı Ulu Cami'nin güney tarafında yer alan Kâtip (Büyük Müftü Hanı-Bağdat Hanı) Han'ın doğu bölümü Dulkadiroğlu Beyliği Döneminde inşa edildiği, hanın batı kısmının ise 20.yüzyılın başlarında inşa edildiği tahmin edilmektedir. Hanın mülkiyeti Kahramanmaraş Belediyesine geçmiştir. (**Resim 21**)

Taş Han, Kâtip Han, Tuz Han, Bıçakçılar Hanı (Yasin'in Hanı) ve Hışır Han gibi hanlar ilimiz merkezinde yer almaktadır. Bu hanlardan Tuz Han 1980''li yıllarda yıkılarak yerine mevcut Döngel Sitesi yapılmıştır. Bu hanlardan Taş Han ticari amaçlı inşa edilmiş ve bu fonksiyonunu yakın zamana kadar sürdürmüştür. Ancak günümüzdeki otellerin inşa edilmesiyle hanlar fonksiyonunu kaybetmiş daha sonra farklı amaçla kullanılmaya başlamıştır. Son zamanlarda Yasin'in Hanı, konut olarak kullanılmaya başlanmış ve daha sonra da terk edilmiştir. Hışır Han'ın; büyük bölümü yıkılmış olup kalan bölüm konut olarak kullanılmaktadır. (**Resim 22,23 Şekil 13**)

Hanlardan başka diğer bir ticaret mekânı da [13]bedestenlerdir. Bu yapılar da, hanlar

13 Bedesten: Değerli kumaş mücevherlerin satıldığı ve üzerinin kapalı olduğu ticari alanlardır. Bedestenler zamanlarında önemli birer iktisadi kuruluş olup o devirde, aynı zamanda günümüzdeki banka ve borsaların görevini de görür.

gibi şehrin ticari dokusu içinde inşa edilmiş yapılardır.

Resim 22. *Taş Han*

Şehirlerdeki ticari faaliyetler bedestenlerin sayıları ile de doğru orantılı olduğu bilinmektedir.

Şehrimizde; Yeni(Aşağı) Bedesten, Eski(-Yukarı) Bedesten olmak üzere iki bedesten varken 1960'lı yıllarda Eski (Yukarı) Bedesten yıkılarak yerine günümüzde mevcut Kasaplar (Hali) Çarşısı inşa edilmiştir.

Aşağı Bedesten ise Kapalı Çarşı'nın kuzey tarafında yer almakta olup Osmanlı Döneminde inşa edilmiştir. Bu bedesten plan olarak kare planlı olup bedestenin üzeri ortada kare kesitli dört ayağa, yanlarda ise beden duvarına istinat eden dokuz adet tonozla örtülüdür. Bedesten bu plan ile kare planlı, içte tek mekânlı bedestenler grubunda yer almaktadır. Bu bedesten günümüzde ticari amaçlı olarak kullanılmaktadır.

Resim 23. *Yeni Bedesten*

Şekil 13. *Yeni Bedestenin Planı*

Resim 24. *1920'li Yıllarda Maraş*

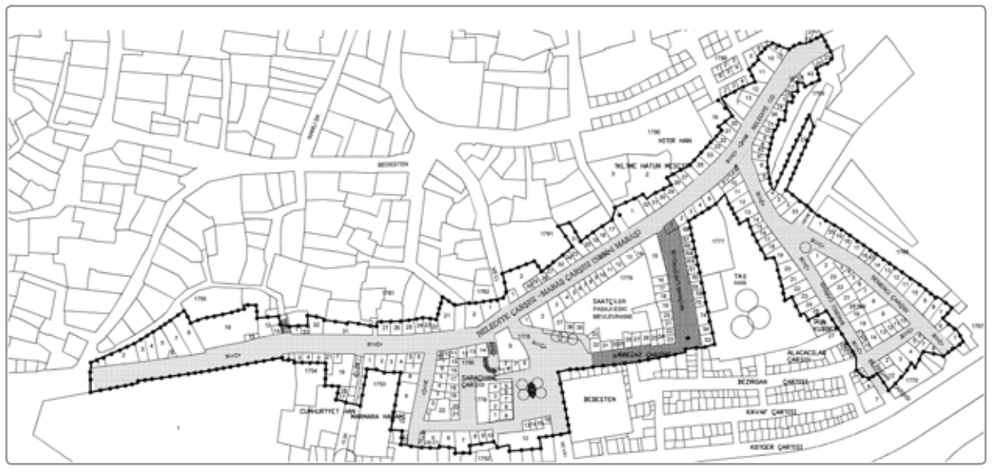
ŞEHRİMİZDEKİ ÇARŞILAR (8)

Maraş Çarşıları; Anadolu'nun en büyük kompleks çarşılarından biridir. Ticaretin yerinde pazarlandığı ve yıl boyunca çalışan çarşı özelliğine sahip ve 2 büyük bedesteni bulunan bu kompleks yapı şehrimizin Anadolu'da ticari kapasitesini sürekli ön planda tutmuştur. (**şekil 1, resim 24**)

Çarşılarımız Dulkadir Beyliği ile başlayan şehirleşme sürecinin en önemli ticari aktivitelerinin başında gelmektedir. Şehrimiz Mezopotamya ve Kuzey Suriye›yi, Akdeniz, İç Anadolu ve Doğu Anadolu›ya bağlayan kervan yolunun üzerinde bulunmasından dolayı Orta Çağı'ndan başlayarak, XIX. yüzyıla kadar önemini korumuştur. Gerek sosyal ve gerekse iktisadi bakımdan Dulkadiroğlu Beyliği (1337-1522) Döneminde altın çağını yaşamıştır.

Şehir kalesi güneyinde inşa edilen çarşılarımızdan 2 bedesten, uzun çarşı niteliğindeki Suk-i Maraş (Maraş Çarşı)-Belediye Çarşısı, 3 nef inşa edilip günümüze 2 nefi kalmış ve içerisinde Bezirgancılar ve Kavaf (Ayakkabıcılar) Çarşılarının bulunduğu Kapalı Çarşısı, Alacacılar Çarşısı, Kazzazlar, Mazmanlar Çarşıları, Saraçhane,

Şekil 13. *Tarihi Ticaret Bölgesi Vaziyet Planı*

Bakırcılar, Semerciler, Keçeciler Çarşıları ile hala yaşayan ve yaşam izlerini devam ettiren bir çarşı grubumuz vardır. Ayrıca Anadolu Çarşı Kültürü'nün vazgeçilmezi olan Ahilik Kültürü'nün yansıması olduğu düşünülen "Dua Kubbesi" yapısının ise yapılan çalışmalarda farklı fonksiyonda bir yapı olduğu ancak kubbesi ile çarşıya özel bir nitelik kazandırdığı aşikârdır. (**Şekil 13**)

Tespitlerimize göre çarşı içerisinde bulunan ve Mevlevilik kültürünün yansıması olan ve Halep, Kilis, Antep ve Maraş mevlevihanelerinden birinin de geçmişte çarşımızda bulunduğu bilinmektedir. Günümüzde mevlevihanenin yerinde Yum Dede olarak bilinen zaviye şeyhinin türbesi bulunmaktadır.

1795 depreminde ciddi hasar alan çarşılarımız bugünün yapısal formunu o tarihten sonra almaktadır. Cumhuriyet Döneminde de yapılan müdahalelerde Köşgerler Çarşısı yol genişleme çalışmalarında, metruk bir halde bulunan Yukarı (Eski) Bedesten ise 1960 yılında yıkılarak yerine Kasap Hali yapılmıştır.

Genel mimari yapıları moloz ve düzgün yonu taş, ya da kesme taşlarla, Kapalı Çarşı, Alacacılar Çarşısı, Maraş Çarşısı (Suk-i Maraş) ve Bedesten yapıları kapalı tonoz ve çapraz tonozla inşa edilmişken diğer çarşılar silme tamamlanmıştır. Kültür Varlıkları çarşılar tonozlu yapıda olup dış cepheleri düzgün yonu taştan yapılmış kemerlidir. Ortalama 3.25 ile 3.75 yüksekliktedirler. Maraş Çarşısı ise 1939 yılında üst örtüsü sistemi yıkılarak eşiktaşları sökülmüş ve silme ile duvar yüzeyleri tamamlanmıştır. (Resim **25-26-27-28)**

Kapalı çarşı; Moloz taş tekniği ile 3 neft olarak 1500'lü yıllarda inşa edilmiş 1960'lı yıllarda sahnlardan Köşgerler Çarşısı yol genişletme çalışmalarında sökülmüştür. Günümüzdeki çarşı Toplamda 117 adet tonozlu dükkândan oluşmaktadır. Kuzey tarafında 9 çapraz tonozlu Bedesten, doğusunda kazazlar çarşısı ve taş han, güney tarafında ise kubbeli dua yapısı ya da bekçi kulübesi olan bir yapı ve 9 adet yarım tonozdan oluşan ve arasında sokak olan Alacacılar Çarşısı ile Bakırcılar Çarşısı'na çıkan Bezirgân ve Kavaf Çarşılarından oluşmaktadır.

Sokak geçişli çarşı olan kapalı çarşının aydınlatılması tepe fenerleri ile sağlanmaktadır. Tonozlu işyerlerine ters tonozla

Resim 25. *Maraş çarşıs (Suk-i Maraş) çatı örtüsü var iken*

Resim 26. *Maraş çarşısı (Suk-i Maraş) üst örtü sistemi sökülmüş*

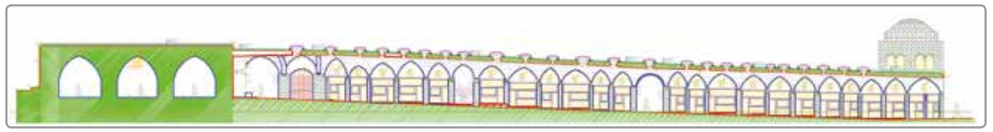
Resim 27. *Bakırcılar Çarşısı 1920'li Yıllar*

Resim 28. *Kapalı Çarşı*

Şekil14. *Kapalı Çarşı Restorasyon Projesi Vaziyet Planı*

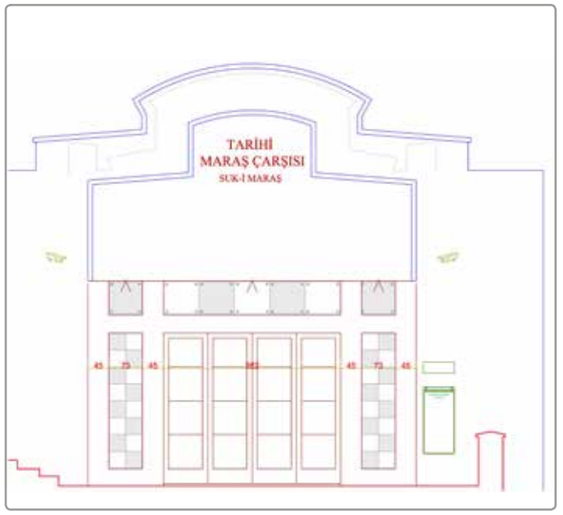

Şekil 15. *Kapalı Çarşı Restorasyon Projesi Cephe Kesiti*

birbirine paralel 2 sokaktan oluşmaktadır. (**Şekil 14-15-16**)

Çarşılar ise Suk-i Maraş (Maraş Çarşısı)-Belediye Çarşısında 147, Bakırcılar-Semerciler Çarşısı'nda 85, Kazzaz ve Mazman Çarşısı'nda 65, Saraçhane- Saraçlar Çarşısı- ya da diğer adı Sultan Çarşısı (Suk-i Sultani) olan çarşıda 55 yapı bulunmaktadır. Bunların dönem içerisinde geleneksel mimari dışına çıkarak yeni yapılaşmalara maruz kalanları olmuştur. Bu toplam çarşılardan 178 tanesi geleneksel yapı form ve yapım biçimini bozmamış vaziyettedir. 1795 depremi sonrası tekrar inşa edilen çarşıdan imar faaliyetleri ile anıt, han, hamam, bedesten ve Kapalı Çarşı dükkânlarının haricindeki çarşılarımızdan bu miktar günümüze gelmiştir.

Son zamanlarda çarşıların algılanabilirliğinin sağlaması ve doku bütünlüğünün ön plana çıkarak çarşıların kente kazandırılması sürecini başlatan Belediye Başkanlığımız cephe iyileştirme çalışmaları ile Kültür

Şekil 16. *Suk-i Maraş Restorasyon Projesi Kapı Detayı*

Varlığı haricindeki yapıların geçmişindeki izlere dayalı olarak imitasyon cephe çalışmaları ile çarşı bütünlüğünün ve çarşıların birbirleri ile bağlantılarını sağlayacak bir proje uygulamasına başlamıştır. Hedef ise geçmişteki çarşıların cazibesini tekrar yeni

Resim 29. *Maraş Çarşısı Restorasyon uygulama öncesi*

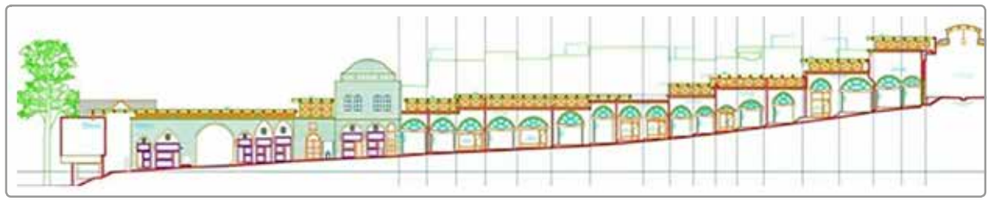
Resim 30. *Maraş Çarşısı Restorasyon uygulaması sonrası*

müdahale teknikleriyle ortaya çıkarmaktır. (**Resim 29-30**)

Hedef ise geçmişteki çarşıların cazibesini tekrar yeni müdahale teknikleriyle ortaya çıkarmaktır. (**Şekil 17, Resim 31**)

Evliya Çelebi'nin 1645 yılında Maraş'ı ziyaretinde 2 bedesteni ve 1045 dükkânıyla bölgede önemli bir yerde bulunan Maraş Çarşıları'nı belgelemek, tasnifini yapıp dönemsel özellikleri ve işlevleri ile gün yüzüne çıkartabilmek amacıyla belgeleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

İlkin 1993 yılında Tarihi Ticaret Bölgesi'nin Sit Alanı ilanı ile çarşıların envantere alınması ve plan kararları ile yapılaşmanın kontrol altına alınması ile başlayan süreçte 2000 yılına Suk-i Maraş'ın üzerinin kapatılması ve zemin döşemesiyle başlayan koruma çalışmalarında 2007 yılında Kapalı Çarşı, Dua Kubbesi, Bedesten yapısı ve Alacacılar Çarşısının Rölöve-Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri hazırlatılmış ve

Şekil17. *Bakırcılar Çarşısı Restorasyon Projesi cephe kesiti*

Resim31. *Bakırcılar-Semerciler Çarşısı Restorasyon uygulama aşaması*

Adana Koruma Bölge Kurulu'nda onaylanmıştır. Yine aynı tarihte Kapalı Çarşı'nın 3. nefinin bulunup yol genişletme çalışmalarında yok olan Köşgerler Çarşısı'nın kalan kısmında bulunan yapıların sağlıklaştırma çalışmalarıyla cephelerine düzenleme getirilmiştir. Çarşılara ise 2010 yılında çok ciddi bir çalışmayla çarşıların tümüne yönelik sağlıklaştırma projeleri hazırlanmış ve çarşıların karakterine yönelik projeler hazırlatılmış ve tatbikata başlanılmıştır.

Resim32. *Yörükselim Mahallesi'ndeki Akdere Sukemeri*

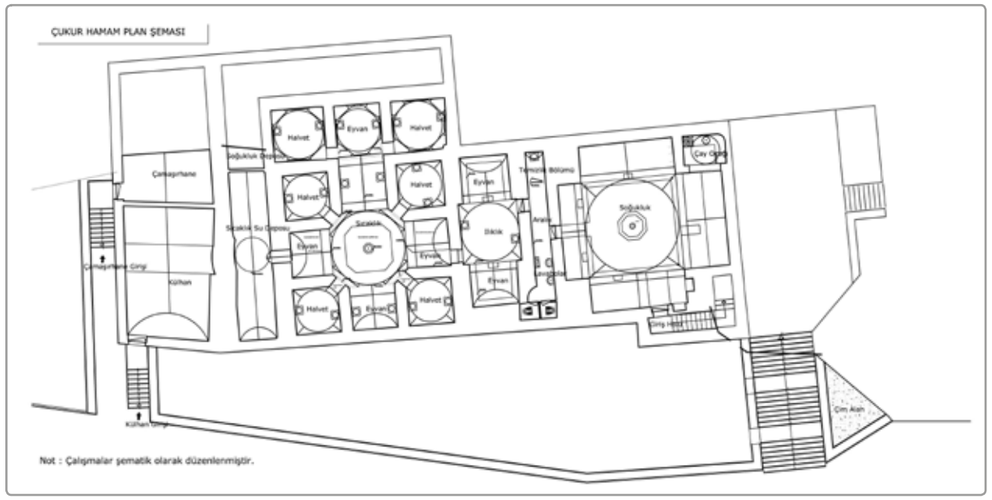
ŞEHRİMİZDEKİ HAMAM SU KEMERİ VE ÇEŞMELER(10)

Hayatın vazgeçilmez unsuru olan suyun tüm toplumlarda kullanım amacı (örneğin temizlik içme gibi) aynıdır. Fakat suyun kullanımı amacına bağlı olarak inşa edilen yapılardan başlıcası olan hamam ve çeşmeler mimari açısından farklılıklar göstermektedir. Ayrıca suyun kaynağının yerleşim yerlerine uzak olan yerlerde suyun kanal ya da suyolları ile getirilmesine bağlı olarak inşa edilmiş su yolları ve su kemerleri inşa edilmiştir. Ayrıca suyun depolama amaçlı olarak yapılmış sarnıçların inşa edildiği görülmekle birlikte ilimizde bu yapılardan suyun yerleşim yerine başka yerden getirildiğine ilişkin Gazipaşa Mahallesi ile Yörükselim Mahalleri arasında yer alan su kemeri bulunmaktadır. Bundan başka Roma Dönemine ait su sarnıcı yer almaktadır. (**Resim 32**)

Suyun beden temizliğinde kullanılmasına bağlı olarak da hamam mimarisinin ortaya çıkışını sağlamıştır. Hamamlar genel plan olarak rüzgârlık, camekân (soyunma yeri), soğukluk bölümü (kurulanma ve peştamal değiştirme yeri) ve alttan ısıtmalı göbek taşının yer aldığı bu taşın etrafında yer halvetlerin (yıkanma yeri) yer aldığı sıcaklık bölümü, külhan ya da cehennemlik denilen bölümlerden oluşmaktadır.

Anadolu'da Roma Dönemi'nden kalma hamamlar görülmekte fakat şehrimizde Roma Dönemi hamamına rastlanmamaktadır. Ayrıca Müslüman Türkler, özellikle Osmanlı Döneminde hamamları külliyeye bağlı olarak inşa etmişlerdir. Anadolu'nun bazı şehirlerinde yan yana iki bölümden oluşan erkeklere ve bayanlara ait çifte hamamlar yer almaktadır. Fakat şehrimizdeki geleneksel hamamlar tek bölümden oluşmakta ve bu hamamlar münavebeli yani dönüşümlü olarak günün bazı bölümlerinde erkeler, bazı bölümlerinde kadınlar tarafından kullanılmaktadır.

Anadolu'da yer alan hamam bölümlerinden rüzgârlık bölümü; hamamın ilk bölümü olup buradan girildikten sonra soyunmalık bölümüne girilmektedir.

Şekil18. *Çukur Hamamın Planı*

Soyunmalık; rüzgârlık bölümünden sonra gelen bölüm olup hamamların en geniş bölümü ve üzeri genelde kargir kubbe ile kapatılmıştır. Hamamların bu bölümüne camekân da denilmektedir. Bu bölümde ahşaptan ya da taş sedirler yer almaktadır. Hamama gelen kişiye ait değerli eşyaların sakladığı küçük dolaplar yer almaktadır. Bazen bu mekânlar ısıtılmayan bölüm olabilmektedir. Hamamların bu bölümünde fıskiyeli bir havuz da yer almaktadır.

Ilıklık; bu bölüm soğukluktan sonra yer almakta ve soğukluk bölümünden sonra hamama gelen kişinin vücut ısısının hamamın sıcaklığına uyum sağlama yeridir. Ayrıca burada temizlik mekânları ve wc'ler yer almaktadır.

Sıcaklık; hamamlar plan açısından gruplandırılması sıcaklık bölümündeki düzenlemeye göre gruplandırılmaktadır. Altı eyvanlı, altı halvetli ya da dört eyvanlı dört halvetli gibi gruplandırılmaktadır. Sıcaklık bölümünün ortasında ya dikdörtgen, ya da çokgen formlu, zeminden yüksekte, alttan ısıtmalı göbek taşı yer almaktadır. Bu taş terlemenin yapıldığı hamama gelen kişinin terlediği yer olup aynı zamanda bazı hamamlarda bu taşın üzerinde masaj ve keseleme işlemi yapılmaktadır. Bu taşın etrafında duş alma yerleri mevcut olup bu mekânlara halvet denilmektedir. Halvetlerdeki musluk alnındaki genelde taştan yapılmış su kapları yer almaktadır. Bu elemanlara ise kurna denilmektedir. Halvetlerin üzeri genel olarak küçük tonozlarla örtülü olup sıcaklık bölümünün orta kısmının üzeri ise büyük kubbe ile kapatılmaktadır. Sıcaklık bölümünün aydınlatılması bu büyük kubbeye açılan fil gözü denilen küçük pencerelerle sağlanmaktadır.

Resim33. *Çukur Hamam*

Külhan bölümü; hamamların ısıtma merkezleri olup bu bölümün üstünde suyun depolandığı yerler olup bu deponun altında, ısıtmayı sağlayan ateşin yandığı yer mevcuttur. Bu yere cehennemlik bölümü denilmektedir. Külhan bölümü; hamamda kullanılan sıcak suyun ısıtıldığı ve dağıtımının yapıldığı yerlerdir. Ateşten çıkan ısı hem üzerindeki suyu ısıtmakta hem de ateş künkler hamamın alttan ve duvarlar içinden de geçerek hamamın ısıtılmasını sağlamaktadır ve daha sonrada tütek denilen bir bacadan dışarı çıkmaktadır.

İlimiz hamamlarında ne zaman ve kim tarafından inşa edildiğine ilişkin kitabe bulunmamaktadır. Bundan dolayı hamamların tam olarak ne zaman inşa edildiği belli değildir. Ancak 17. yüzyıl ortalarında Maraş'a gelen Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Maraş'taki hamam kültüründen ve şehirde Çukur Hamam, Çarşı-Pazar (Marmara) Hamamı, Boğazkesen Hamamının adlarını zikrederek Maraş'ta beş adet hamamın varlığından bahsetmektedir. (**Şekil 18, Resim 33**)

Ayrıca Alaüddevle Bey 906 Hicri./1500Miladi tarihli vakfiyesinde Hatuniye Külliyesi'nin bir parçası olarak Çarşı- Pazar Hamamın gelirinin yarısını Hatuniye Medresesine vakfettiği belirtilmektedir. Yazılı kaynaklara anlaşıldığına göre Çukur Hamam, Çarşı-Pazar Hamamı ve günümüzde mevcut olmayan Boğazkesen Hamamı Dulkadiroğlu Beyliği Döneminde inşa edilmiştir

Kurtuluş Mahallesindeki Paşa Hamamı ve Turan Mahallesi'ndeki Kuyucak Hamamı 16. yüzyılın ortalarında yapıldığı tahmin edilmek bu hamamların da Beylik Hamam Mimarisi etkisiyle Osmanlı Döneminde yapılmış olduğu tahmin edilmektedir. Paşa Hamamı günümüzde kullanılmayan ve harabe durumdadır.

Bu hamamlardan başka Kurtuluş Savaşı'nın şehrimizdeki başlangıcı sayılan Sütçü İmam Olayı'nın cereyan ettiği Uzunoluk Hamamı da yer almaktadır. Uzunoluk Hamamı 18.yüzyılda yapılmış 1980'li yıllarda maliki tarafından yıktırılmıştır.

Bu hamamın yer aldığı arsanın mülkiyeti daha sonra Kahramanmaraş Belediyesine geçmiş ve hamamın yerine bir park yapılmıştır. Daha sonra ise 2008 yılında hamamın yerine Kahramanmaraş Belediyesi tarafından günümüzdeki mevcut hamam rekontüksüyon olarak yapılmıştır..

Bu hamamdan başka Divanlı Mahallesi'ndeki Divanlı Hamamı, Kurtuluş Mahallesi'ndeki Tüfekçi Hamamı ve Fevzipaşa Mahallesi'ndeki Acar Hamamı, Kayabaşı Mahallesi'nde yer alan Çiçekli Hamamı ile Gazipaşa Mahallesinde Bayazıtların Konağı kompleksindeki hamam 18.yüzyılda inşa edilmiş hamamlardır.

Şehrimizdeki mevcut geleneksel özgün olan hamamların tamamı "Tescilli Taşınmaz Kültür Varlığı" olup mevcut hamamlardan Paşa Hamamı'nın mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, Çukur Hamam'ın mülkiyeti Kahramanmaraş Belediyesi'ne, diğer hamamların mülkiyetleri şahıslara aittir.

Mevcut olan hamamlar bulundukları arazinin topoğrafik yapısından dolayı genel olarak doğrultuları değişiklik göstermekte olup çarpık planlıdırlar.

Mevcut olan hamamlardan ve yeniden yapılan Uzunoluk Hamamı dışındaki hamamlar özgünlüklerini önemli ölçüde korumaktadırlar. Genel olarak hamamlar planlama açısından gruplandırılırken sıcaklık bölümündeki hücrelere göre gruplandırılmaktadır. Şehrimizdeki mevcut özgün plan şemasını korumuş olan hamamlar plan olarak incelendiğinde Çukur Hamam, Acar Hamamı, Tüfekçi Hamamı, Çiçekli Hamamı, Divanlı Hamamı, Kuyucak Hamamı dört eyvanlı dört köşe halvetli planlı hamamlar

Resim34. *Konut çeşmesi (Dedeoğlu Konağı II 'ye ait çeşme)*

grubunda yer alırken harabe vaziyetteki Paşa Hamamı; plan olarak altı halvetli altı eyvanlı yıldızvari planlı hamamlar grubunda yer almaktadır.

Günümüze ulaşan hamamların sıcaklık bölümündeki halvetlerin (duş yerleri) küçük kubbelerle, eyvanların üzeri beşik tonozlarla örtülüdür. Bu bölümlerin ortasında kalan göbek taşının üzeri ise büyük kubbe ile kapatılmış ve bu kubbelerdeki fil gözü denilen küçük açıklıklarla aydınlatma ve gerektiğinde havalandırma sağlanmıştır. Günümüzde özgünlüğünü koruyan bu hamamlarda yapı malzemesi olarak duvarlarda moloz taş, kaba yonu, taş kireç, kum karışımı horasan harcı, örtü sistemi ise tonoz ve kubbeler genel olarak tuğla ile yapılmıştır. Zemin ise mermer ya da kesme taş ve ince yonu taş malzeme ile kaplanmıştır.

Resim 35. *Konut avlusundaki küçük havuz (Fevzipaşa Mahallesi 944 Ada 7 parseldeki konutun bahçesindeki ait havuz)*

Hamamlardan başka suyun kullanım zorunluluğuna bağlı olarak diğer bir su mimari yapısı çeşmelerdir. Çeşmeler Anadolu'da geleneksel şehir ve mahalle dokusunun meydana gelmesinde önemli mimari elemanlardır. Çeşme; kaynaktan çıkan suyun bir depoda toplanarak veya kaynaktan borularla getirilerek akıtılan suyun toplandığı lüleli veya musluklu bir hazne şeklinde taştan, mermerden veya herhangi bir malzemeden yapılmış umumi su alma yerine denir. Çeşmelerin musluklarından akan suların dökületeceği yerde mermerden, taştan veya diğer malzemelerden yapılan çukur kısma tekne veya oluk denir.

Genellikle yol kenarlarında halkın yararlanması için yapılan çeşmelerden başka mahalle gibi, ortak yaşam alanlarında çeşmeler inşa edilmiştir. Bu çeşmeler yer aldıkları mekâna göre gruplandırılmaktadır. Çeşmeler ya bağımsız olarak ya da herhangi bir mimari yapıya bitişik şekilde inşa edilmektedir.

Kahramanmaraş geleneksel konutlarında su ihtiyacı genelde avlu duvarının iç yüzeyinde duvara gömülü çeşmelerden sağlanmaktadır. Bu çeşmelerden bazıları da sofa bölümün yan duvarında yer almaktadır. Bu çeşmelerden bazıları günümüzde kullanılmaktadır. Bu çeşmelerinin önünde değişik formlu tekne yer almaktadır. Bu çeşmeler genel aynı tarzda inşa edilmiş

ancak çeşmelerin önündeki tekneler ve bazı konutların avlusunda oval ya da dairesel planlı küçük havuzlar yer almaktadır. Bu çeşmelerden başka konutların dış cephesine ya da avlu dış cephesine yerleştirilmiş çeşmeler yer almaktadır. (**Resim34-35**)

Şehrimizdeki çeşmeler; konak ve konutlara ait çeşmeler, mahalle ve meydan çeşmeleri olmak üzere gruplara ayrılırlar.

Bu çeşmelerden konak ve konutlara ait çeşmeler avlu iç duvarına bitişik ya da merdiven altında veya taşlık denilen sofa duvara gömülü olarak inşa edilmişlerdir. Bu çeşmeler duvara gömülü tek lüleli ve önünde teknesi ve ön cephelerinde su kabı yeri olan nişler yer alır. Geç Osmanlı Döneminde yapılmış olan konutların hemen hemen hepsinde çeşmeler yer almaktadır. Fakat bu çeşmelerin çoğunluğu günümüzde kullanılmamaktadır.

Mahalle çeşmeleri ise konutların ve camilerin avlu duvarının dış yüzeyine bitişik olarak dikdörtgen formlu dışa taşıntılı yapılmış çeşmelerdir. Konutların avlu dış yüzeyindeki çeşmeler tamamen kesme taştan yapılmış olup sivri kemerli genelde 50 cm derinlikte niş ve nişin içinde en üst kısımda inşa kitabesi alt kısmında su tası (su kabı) koymak için küçük bir niş bulunur. Bunun altında musluk ya da lüle, zeminde dikdörtgen kesitli tekne (su yalağı) yer alır. Bu çeşmeler tamamen kesme taştan yapılmış olup şahıslar tarafından hayır amaçlı yapılmış yapılardır

Turan Mahallesi Bahtiyar yokuşunun doğusunda yer alan Kocabaş Çeşmesi ile Yörük Selim Mahallesi'nde Maraş Mutasarrıfı (sancak yöneticisi) Reşit Paşa tarafından yaptırılan Reşit Paşa Çeşmesi Fevzipaşa Mahallesi'ndeki Hacı Salih Çeşmesi birer mahalle çeşmesidir. Bu çeşmelerde sadece Reşit Paşa Çeşmesi fonksiyonunu devam ettirmektedir. (**Resim 36-37**)

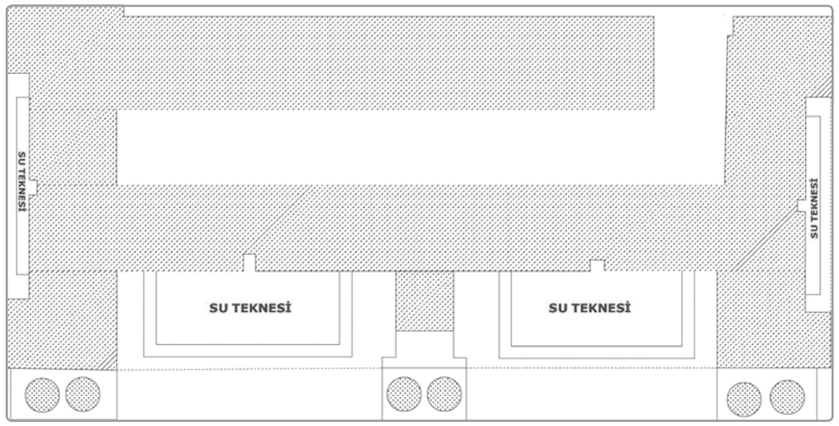
Resim36. *Yörük Selim Mahallesi Reşit Paşa Çeşmesi*

Resim37. *Turan Mahallesi Kocabaş Çeşmesi*

Bu çeşmelerden başka mahalle çeşmesi olarak camilerin bünyesinde yer alan çeşmeler de mevcuttur. Bu çeşmelerde yine Geç Osmanlı Döneminde yapılmış olup camilerle beraber mülkiyeti Vakıflar Genel

Şekil19.
Şeyhadil Çeşmesi Planı

Müdürlüğü'ne aittir. Bu çeşmelerden mevcut olanları İsa Divanlı Mahallesi'nde Bey Camii Çeşmesi, Turan Mahallesi'nde Nuh Camii avlu duvarının güney dış cephesine yerleştirilen Nuh Cami Çeşmesi ile Acemli Camii avlu duvarının kuzey cephesine yerleştirilmiş Acemli Camii Çeşmesi ve Gazipaşa Mahallesindeki Restabaiye (Küçük Çavuşlu) Camii'nin avlu güney duvarının dış cephesindeki çeşmelerdir.

Şehrimizde Şeyhadil Çeşmesi de meydan çeşmesidir. Çeşmenin mülkiyeti Kahramanmaraş Belediyesine aittir (**Resim38, Şekil 19**)

Şehrimizdeki geleneksel mevcut çeşmelerden Uyuz Pınarı Dulkadiroğlu Beyliği Döneminde yapılmış, diğer çeşmeler Osmanlı Döneminde yapılmışlardır.

Özetle kentimizdeki taşınmaz kültür varlıklarının her biri tipolojik anlamda ayrı bir inceleme konusudur. Burada sadece bunların genel özelliklerine yer vererek mimari potansiyelin ve bunların birbirleriyle ilişkileri kayıt altına alınmaya çalışılmıştır.

Resim38.
Şeyhadil Çeşmesi

KAYNAKÇA

Adana Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu 26.01.2010 Tarih 5723 Sayılı Envanter Listesi Karar Eki ve Tescil Fişleri.

Adanır, Fatih (1995), Kahramanmaraş; Kent içi Arazi Kullanımı, Teknik Eleman Dergisi, Kahramanmaraş Arazi Kullanımı Özel Sayısı, s.19-28 Kahramanmaraş.

Adanır, Fatih., Çiftaslan, Veli. (1995), Kahramanmaraş Tarihi Ticaret Bölgesi (Tarihi Sit

Alanı) Koruma Amaçlı İmar Planı Raporu, Kahramanmaraş Belediye İmar Müdürlüğü, Kahramanmaraş.

Akın, Nur (1995), Ev, İslam Ansiklopedisi, S.11, İstanbul.

Aksoy, Erdem (1963), Ortamekan: Türk Sivil Mimarisinde Temel Kuruluş Prensibi, Mimarlık ve Sanat, S. 7-8.

Armet İşaat Plan-Proje-İnşaat-Dekorasyon (2008), Kahramanmaraş Taş (Rad) Mescid Rölöve ve Restorasyon Projesi Raporu.

Bayburtluoğlu, Zafer (1973), Kahramanmaraş'ta Bir Grub Dulkadiroğlu Yapısı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları Vakıflar Dergisi, S.X, s.234-250, Ongun Kardeşler Offset, Ankara.

Yılmaz, M., Tomar E.Z. (2011), Kahramanmaraş Merkez Çukur Hamamı Sanat Tarihi Raporu.

Doğan, Ayhan (1999), 19. yy'ın İkinci Yarısında Maraş Adlı Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Eldem, Sedat Hakkı (1982), Türk Evi Osmanlı Dönemi, S. 1-3, İstanbul.

Ergeç, Rıfat (2008), Kahramanmaraş Katip (Cumhuriyet) Han ve Kapalı Çarşı Sanat Tarihi Raporu.

Eruzun, Cengiz (1989), Kültürel Süreklilik İçinde Türk Evi, Mimarlık, s. 236, İstanbul.

Gündoğan R., Yılmaz K., Gürel N. ve Adanır F. (1996), Doğal ve Sosyo- Ekonomik Faktörlerin Kahramanmaraş'ta Şehirleşme Üzerine Etkileri, Teknik Eleman Dergisi, S.11 s.20-23, Kahramanmaraş.

Gündoğdu, Hamza (1986), Dulkadirli Beyliği Mimarisi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 657,Sanat Eserleri Serisi: 8, Ünal Offset, Ankara.

Hasol, Doğan (1996), Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, İstanbul.

Işık, Mehmet (2005), Kahramanmaraş Taş Han Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon ve Mühendislik Hizmetleri Projeleri Sanat Tarihi Raporu.

İlke Planlama Ltd. (2007), Kahramanmaraş Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı Analiz Raporu.

Kanadıkırık, Emrullah (1972), Maraş'ta Konut Tipleri, Coğrafya Araştırmaları Dergisi, S. 1-2, s. 254-271, A.Ü.D.T.C.F. Coğrafya Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara.

KUDEB (Koruma Uygulama Denetim Bürosu) Arşivi ve Saha Çalışmaları.

KUDEB (Koruma Uygulama Denetim Bürosu), (2012-2013), Yayına Hazırlanan Kültür Hizmeti Serisi.

Öz Restorasyon Mimarlık Hizmetleri İnşaat ve Taahhüt İşleri San. Ve Tic. Ltd. Şti. (2011), Kahramanmaraş Merkez Kurtuluş Mahallesi Bakırcılar Çarşısı Belediye Caddesi ve Saraçhane Meydanı ile Mazman Sokakta Cephe İyileştirme ve Kentsel Tasarım ve Alt Yapı Projeleri Restitüsyon Raporu.

Özkarcı, Mehmet (2002), Kahramanmaraş'ta Osmanlı Dönemi Ticaret Yapılarının Türk Mimarisindeki Yeri ve Önemi, XIII. Türk Tarih Kongresi III, s.1213-1232,Ankara.

Özkarcı, Mehmet (2007), Türk Kültür Varlıkları Envanteri 46, S.1,Ankara.

Solak, İbrahim (2002), XVI. Asırda Maraş Kazası Adlı Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Şapolyo, Enver Behnan (1967), Türk Hamamları, Ön Asya, s. 3-28.

Tekin, Rahmi (2005), Zülkadir Beyliği Zamanında Maraş'ta Kurulan Medreseler, 1.Kahramanmaraş Sempozyumu 6-8 Mayıs 2004, S.2, s.787-796,Kahramanmaraş.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (2005-2012), Kahramanmaraş Kent Merkezindeki Vakıf Eserlerinin Rölöve-Restitüsyon-Restorasyon Raporları, Kahramanmaraş

Fotoğraf: Mehmet Kırmızıkaya

VII.Bölüm
Kültür Varlıkları

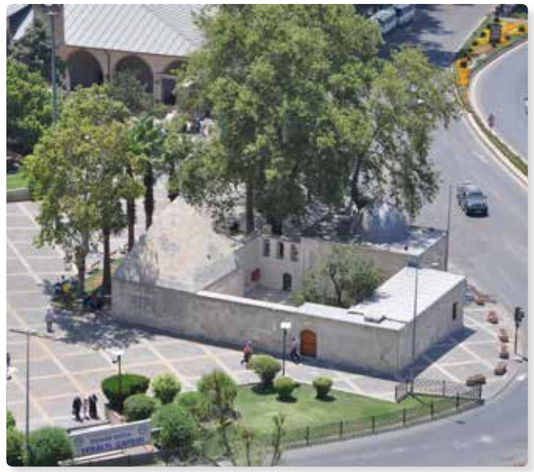
KÜLTÜR VARLIKLARI

Tarih boyunca çeşitli uygarlıklar tarafından sık sık el değiştiren Maraş, bu uygarlıkların izlerini günümüze kadar taşımıştır. Geçmiş dönemlerden pek çok tarihî ve kültürel varlık günümüze kadar gelmiş olup insanlığın ortak mirası olarak varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

Ulu Cami: Vakfiyelere göre Ulu Camii, Dulkadiroğlu Beyliği Hükümdarı Süleyman Bey tarafından 1442-1454 yılları arasında yaptırılmıştır. Daha sonra Süleyman Bey'in oğlu Alaüddevle tarafından 1501 yılında yenilercesine tamir ettirilmiştir. Ulu Camii, şehrin tarihinde önemli olaylara tanıklık etmiştir. Ahşap tavanlı camiler gurubuna girmektedir. Dıştan 22x40.90 m. boyutlarında harim ile, 5.30x40.90 m. ölçülerinde son cemaat yeri ve tek şerefeli minareden oluşur. Yapının ahşap hatıllı cephe duvarlarında kaba yonu ve moloz taş kullanılmıştır. Beylikler dönemi ve erken dönem Anadolu Selçuklu mimarisinin özelliklerini taşıyan camide minare, taçkapı, mihrap, minber yer alan bezeme ve süslemeler dikkat çekmektedir. (Özkarcı,2007:289-318)

Taş Medrese: Dulkadiroğlu Beyliği Hükümdarı Alaüddevle Bey tarafından XV. yüzyıl sonunda inşa edilmiştir. Günümüzde mescit ve depo olarak kullanılmaktadır. Kurtuluş Mahallesi'nde Ulu Camii yanında bulunan Taş Medrese, medrese, mescit ve türbeden oluşan küçük bir külliye şeklinde yapılmıştır. Çeşitli onarımlar görerek günümüze kadar gelen yapı, orijinal dokusunu korumaktadır. Medrese 1920'li yıllara kadar fonksiyonunu sürdürmüş olup, 1901 tarihli maarif salnamesinde 25 öğrencinin öğrenim gördüğü kayıtlıdır. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1991-1992 yıllarında restore edilmiştir. (Özkarcı,2007:330-340)

Kahramanmaraş Kalesi: Şehrin tam merkezinde yer alan kale, güney tarafı sivri ve yüksek, kuzey tarafı hafif meyilli bir tepe üzerinde kurulmuştur. Üzerinde yapılan çalışmalarda Geç Hititler dönemine ait pek çok tarihî eser bulunmuş olup Evliya Çelebi tarafından 17. yüzyılda kale kapısında yer aldığı belirtilen Maraş Aslanı da bu eserlerden biridir. Geç Hititler zamanında yapılan Kahramanmaraş Kalesi, daha sonraları yöreye hâkim olan Asur, Med, Pers, Kapadokya Krallığı, Roma, Bizans, Anadolu Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde çeşitli tamir ve ilaveler yapılarak günümüze kadar gelmiştir. Kare planlı burcun dış duvarları kesme taş, iç duvarları ise moloz taştır. Diktörtgen planlı olup, ortalama 1,70 m. kalınlığında surlarla çevrilmiştir. (Özkarcı,2007:521-532)

Kapalı Çarşı: İl merkezinde bulunan kapalı çarşının XVI. yüzyılın sonlarında inşa edildiği sanılmaktadır. Kapalı çarşı, bedesten ile bakırcılar çarşısı arasına kuzey-güney doğrultusunda yerleştirilmiştir. Biri bedestene ait olmak üzere 8 giriş açıklığına sahiptir. Osmanlı kapalı çarşılarının en erken örneklerinden biri olup ortasındaki dua kubbesi ile dikkat çekmektedir. Günümüzde içeride 98, doğu ve güney cephelerde de 18 adet olmak üzere 116 dükkân mevcuttur. (Özkarcı,2007:420-423) Kapalı çarşı etrafında yer alan diğer tarihi çarşılardan olan Bakırcılar çarşısı, semerciler çarşısı, saraçlar çarşısı, belediye çarşısı, mazmanlar çarşısı, kazzazlar çarşısı, demirciler çarşısı, Alacacılar çarşısı ile birlikte geçmişten günümüze yörenin ticari hayatına şekil vererek günümüze kadar gelmiştir.

İklime Hatun Türbesi: Dulkadiroğlu Beyi Alaüddevle'nin kızı İklime Hatun tarafından 1547 yılında inşa edilmiştir. Kurtuluş Mahallesi'ndedir. Kuzey ve güney doğrultusunda yerleştirilen ayrı fonksiyonlu iki kubbeli mekandan ibaret kompleks bir eserdir. Kuzeydeki kubbeli bölüm mescid, güneydeki kubbeli bölüm ise türbe olarak inşa edilmiştir. 1 Şubat 1920 tarihinde Fransızlar tarafından yakılan yapı, 1973 yılına kadar kullanılamaz durumda kalmıştır. 1973 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğünce onarılmıştır. İnce yonu ve moloz taştan inşa edilmiştir. Kareye yakın bir plana sahip olan yapı, tek katlı türbeler grubuna girmektedir. (Özkarcı,2007:344-345)

Taş Han: Kapalı Çarşının doğu tarafında yer alan Taşhan, 1650 yılı civarında Hatipzadelerden Mehmet Efendi, Kalender Çelebi ve Ahmet Çelebi tarafından inşa ettirilmiştir. (Özkarcı,2007:376) Kare avlu çevresinde iki katlı bir yapıdır. Önceden "yolcu hanı" olarak tesisi edilen yapının alt katındaki mekânlar ahır ve depo alanı olarak, üst katındaki odalar ise yolcuların kalması amacıyla kullanılmıştır. Çarşı kompleksi ile organik bir bütünlük oluşturan taşhan, şehre gelen kervanların malları indirip ikamet etmeleri için inşa edilmiştir. Günümüzde alt ve üst katlarda bulunan odalar dükkân ve depo şeklinde kullanılmaktadır.

Kâtip Han: Kâtip Han'ın temelleri Dulkadiroğlu Beyi Alaüddevle Bey zamanına dayanır. Bugünkü şeklini 1780 yılında maruz kaldığı büyük yangından sonra yeniden inşasıyla aldığı bilinmektedir. Şehrin merkezinde tarihi çarşıların yanında yer almaktadır. Hanın inşasında ince yonu, kaba yonu, moloz taş, kerpiç ve ahşap malzeme kullanılmıştır. Han üç katlı olup avlunun kuzeyinde yer almaktadır. Sade bir görünüme sahiptir. (Özkarcı,2007:365-370) 2013 yılında Maraş Belediyesi tarafından restore edilerek ziyarete açılmıştır. Doğu ve Batı bölümü olmak üzere iki bölümden oluşan Katiphan'ın doğu bölümü 240 metrekare zemin kat, 200 metrekare yemek salonu ve 40 metrekare de mutfak olarak kullanılırken, batı bölümü ise 60 metrekarelik oda içerisinde 4 adet mahzen inişi, 35 metrekarelik büyük salonda zeytinyağı taşı sergiye sunulmuştur. 1. Katta 110 metrekarelik büyük yemek salonu olarak düzenlenmiş, 2. Katta bulunan sofa etrafına açılan 20'şer metrekarelik 6 adet oda geleneksel Maraş kültürünü yansıtan zanaat ürünlerinin tanzimine açılmıştır.

Kocabaş Konağı: İlimizde bulunan çok sayıda tarihî konaklardan bir olan ve 100 yılı aşkın geçmişi bulunan Kocabaş Konağı, 2010 yılında restore edilerek Maraş Kültür Evi olarak turizme kazandırılmıştır. Konak düzgün olmayan çokgen planlı bir avlunun üzerine yerleştirilmiş bodrum üzeri iki kattan ibarettir. Çevre duvarı moloz taşlarla örülmüştür. Avlunun orta kısmında sonradan yapılmış sekizgen planlı bir havuz bulunmaktadır.

Germanicia Antik Kenti: Kahramanmaraş ilinin 4 mahallesi Doğu Roma İmparatorluğu'ndan kalma Germanicia antic kentinin üzerinde kurulu durumdadır. Milattan sonra 300-400 yıllarına ait olan Germanicia Antik Kenti'nin mozaikleri, bugüne kadar Kahramanmaraş'ın Bağlarbaşı ve Dulkadiroğlu mahallelerindeki birçok evde tespit edilmiştir. Germanicia mozaiklerinin, Roma döneminde zenginlerin kullandığı yamaç villaların taban döşemeleri olduğu bilinmektedir. Bölgede her biri 15-20 odalı 100'ün üzerinde tarihi yamaç villalarının bulunduğu tahmin edilmektedir.

Ceyhan Köprüsü: Köprünün XV. yüzyılda Dulkadir Beyliği döneminde inşa edildiği düşünülmektedir. Ceyhan Köprüsü günümüze kadar çeşitli onarımlar görmekle beraber orijinal özelliğini korumaktadır. 158 metre uzunluğunda olup sivri kemerli altı adet açıklığa sahiptir. Köprünün üzeri 0.60 ile 1.10 metre arasında değişen moloz taş korkulukla çevrelenmiştir. Köprünün ayaklarında suyun geliş yönünde ikisi sağlam olmak üzere üç adet selyaran bulunmaktadır. (Özkarcı,2007:570-572)

Çukur Hamamı: XV. yüzyılın ikinci yarısında Dulkadir Beyliği zamanında yapılmıştır. 1648 yılında şehre uğrayan Evliya Çelebi şehirde beş hamam olduğunu bildirerek bu yapıdan çukur hamam diye bahsetmektedir. Şehrin ilk yerleşim yerlerinden olan Kalenin güney eteğinde toprak seviyesinin altında yapılmıştır. Çeşitli devirlerde onarım ilaveler yapılmıştır. Dört eyvanlı ve köşe hücreli hamamlar gurubuna girmektedir. Hamam, rüzgârlık, soyunmalık, aralık, ılıklık, sıcaklık, halvetler ve sıcaklığa bitişik su deposundan oluşmaktadır (Özkarcı,2007:447-449).

Eshab-ı Kehf Külliyesi: Afşin ilçesinin 7 km. kuzeybatısında yer almaktadır. Külliye Antik Çağ'dan beri kutsal sayılan Eshab-ı Kehf veya Eshabü'l-Kehf adıyla bilinen kayalık bir tepenin yamacındaki mağaranın çevresine yapılmıştır. Eshab-ı Kehf Bizans Devrinde olduğu gibi Selçuklular'ın fethinden günümüze kadar da Hristiyanlar ve Müslümanlar tarafından kutsal bir mekan kabul edilerek önemli bir ziyaret yeri olmuştur. Eshab-ı Kehf'e gelen ziyaretçilerin ihtiyaçlarının karşılanması için Anadolu Selçuklularının Maraş Emiri Nusretüddin Hasan Bey tarafından 1215-1234 yılları arasında ribat, cami ve handan oluşan külliye inşa ettirilmiştir. Dulkadir Beyliği Hükümdarı Alauddevle Bey tarafından medrese ve babası Süleyman Bey tarafından Buk'a inşa edilerek külliye büyütülmüş ancak Buk'a günümüze kadar gelmemiştir. Alauddevle Bey'in hanımı Şems Hatun tarafından ise bir mescit (Kadınlar Mescidi) yaptırılmıştır. Külliyeye son ilave 1531 yılında Osmanlılar zamanında inşa edilen Paşa Çardağı ile olmuştur. Külliye tarihi dönemlerde önemli bir ziyaretgah olmasının yanı sıra çevrenin ilim ve kültür merkezi olmuştur (Özkarcı,2007:630-633).

Elbistan Ulu Cami: Dulkadir Beyliği hükümdarı Şehsuvar Bey'in oğlu Ali Bey tarafından 1515-1522 yılları arasında inşa edildiği düşünülmektedir. Çeşitli onarımlar görerek günümüze kadar gelen yapı, orijinalliğini muhafaza etmektedir. Kuzey güney doğrultusunda dikdörtgen planlı olan yapı, 22.35x28.45 ölçülerinde olup harim ve son cemaat yeri ile kuzeybatı köşesinde yer alan tek şerefeli minareden oluşur. Yapının cephe duvarlarında, kubbe kasnağında, minare ve payelerde sarımtırak renkte ince yonu taş, minare ve son cemaat yerinde pencerelerde iki renkli taş, minber ve son cemaat yerindeki pencerelerin söve ve lentolarında mermer malzeme kullanılmıştır.

Azgıt Kalesi: Andırın, Göksun, Kadirli ve Çukurova'yı birbirine bağlayan stratejik yolu kontrol altında tutan özel bir konuma sahip olup çevredeki diğer kalelerle bağlantıyı sağlayan bir garnizon kalesidir. Romalılar döneminde IV. yüzyılda yapıldığı düşünülmektedir. Dört sağlam burcu ve üç kapısı mevcuttur. Kale doğu tarafından 150 m. batı ve güney tarafından 40-50 m. civarında bir yüksekliğe sahiptir. Kalenin kuzey ve kuzeydoğu kısımları sarp kayalık olduğu için bu bölümler tabii kayalık olarak bırakılmış, diğer kısımlar kalın sur duvarlarıyla kaplanmıştır. Dışarıyı gözetlemek için doğu ve batı sur duvarlarında birer pencereye yer verilmiştir. Kalenin içi kayalık bir zemine sahiptir. Kalenin güney sur duvarları diğer kısımlara göre daha sağlam olup farklı boyutlarda inşa edilen yarım daire planlı üç burçla desteklenmiştir. (Özkarcı,2007:801-802)

Ümmet Baba (Himmet Baba-Babaiyye) Külliyesi: Kahramanmaraş ili Elbistan ilçesinde bulunmaktadır. Dulkadir Beyliği Hükümdarı Alauddevle Bey tarafından 1496 yılında mescid, zaviye medreseden oluşan bir külliye olarak inşa edilmiştir. Daha sonra mescidin güney cephesine bitişik olarak Ümmet Baba için bir türbe ilave dilmiştir. Yapı topluluğundan mescid ve türbe sağlam şekilde günümüze kadar gelmiştir. (Özkarcı,2007:957-958)

Kaynakça:

Anonim. "Tarihi Çukur Hamamı Hizmete Açıldı", Erişim Tarihi:11.03.2014, http://www.kahramanmaras.bel.tr/haberler/guncel-haberler/tarihi-cukur-hamami-hizmete-acildi

Anonim. "Katiphan'ın Tanıtımı Yapıldı", Erişim Tarihi 18.03.2014, http://www.kahramanmaras.bel.tr/haberler/guncel-haberler/katiphanin-tanitimi-yapildi.

Anonim. "Kocabaş Konağı", Erişim Tarihi:18.03.2014, http://www.kahramanmaras.bel.tr/tarihi-mirasimiz/kocabas-konagi

Özkarcı, Prof. Dr. Mehmet. (2007), Türk Kültür Varlıkları Envanteri I-II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Kahramanmaraş İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi

VIII.Bölüm
Kahramanmaraş'ın Mutfak ve Beslenme Kültürü

KAHRAMANMARAŞ'IN MUTFAK VE BESLENME KÜLTÜRÜ

Halil İbrahim YILMAZOĞLU
Araştırmacı - Yazar

Kültür, toplumların tarihî süreç içerisinde ürettiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı her türlü maddi manevi birikimlerdir. Kültür toplumun yaşayış ve düşünüş biçimidir. Onun kimliğini oluşturur ve onu bir diğer toplumdan farklı kılar. Bu bağlamda kültür bir yörenin konuşma tarzı, giyimi, kuşamı, yaşama bakışı ve yeme içme zevki ya da davranışıdır.

Kahramanmaraş mutfağının kendine özgü yeme içme gelişim ve değişiminde Hitit, Asur, Makedon, Roma, Selçuklu, Dulkadirli ve Osmanlı kültür etkileşiminin ortak paydası vardır. Zülkadirli "Sultan Analar", Osmanlı beslenme kültürünü beylik kültürüyle zenginleştirmişlerdir. Osmanlı saray mutfağında Maraş mutfağının örnekleri bulunmaktadır. Cumhuriyet döneminde Kahramanmaraş damak zevkine farklılıklar yerleştirdiyse de özünü günümüze kadar korumuştur. Yöresel mutfağımız kendine özgü doğal ürünleriyle özgün araç ve gereçleriyle, pişirmesiyle, sofra sunumuyla ve sofradaki davranış zarafetiyle beylik kültürünün temsilcisidir.

Kahramanmaraş mutfağında yeme-içme sanatının hem dış, hem iç güzelliklerini yansıtan zenginlikleri bir arada bulmak mümkündür. Maraşlı yemeği karın doyurmak için değil yemeğin zevkini lezzetini almak için yer. Çünkü Maraş mutfağı geçmişiyle beslenmiş gizemli ve çok yönlü kültürel bir farklılıktır. Kahramanmaraş mutfağında Orta Asya'nın et ve mayalanmış süt ürünlerini, Mezopotamya'nın tahıl bereketini (çeşitlerini), Akdeniz'in sebze meyve ve zeytinyağını, görebildiğimiz gibi Güney Asya baharatlarını ve Kahramanmaraş'ın adıyla anılan kırmızı pul biberini katkı ve lezzet düzenleyicisi olarak anabiliriz.

Kahramanmaraşlı; çorbalarıyla, sebze yemekleriyle, et yemekleriyle, dolmalarıyla, sarmalarıyla, kavurmalarıyla, pilavlarıyla, lepeleriyle, bulgurlu köfteleriyle, çerezleriyle, çörekleriyle, börekleriyle, tatlılarıyla, hoşaflarıyla, şerbetleriyle ve dünya markası dondurmasıyla, beslenme kültürünü ayrıntılarda gizleyen çok farklı bir beslenme kültürünün birikimidir. Kahramanmaraşlı, yazdan kışa kıştan yaza geçiş süreçlerinde zahra tutar, tarhanasını, dövmesini, biberini, salçasını, sebze kurularını, turşusunu, ilende reçellerini, şırasını, bulgurunu, peynirini sabırla, sebatla ve sevgiyle kilerine yerleştirir.

Her tadımcının övgü ile andığı yiyecek–içeceklerdeki geleneksel lezzet pişiricilerin becerileriyle sınırlı değildir. Geleneksel lezzet olgusunu oluşturan kavram Kahramanmaraş'ın eşsiz doğasının sunduğu nimetleridir.

Kahramanmaraş'ta yoğurt katılımlı pişirme, özel kuşgana, ölgün ateş kullanımı, et seçimi, etin pişecek yemekle uyumu, kullanılacak malzemenin organik ve yerel olması, lezzet vericilerin ayarı ve yiyeceğe göre seçimi, tercih nedenidir. Beslenme yöntemleri, yöreye özgü sumak kullanımı, özel soslar ve yeme içmede kurallara bağlılık daima önemsenir.

Kahramanmaraş mutfağı Türk mutfağının tadı ve sağlık sembolüdür. 25 çorbası, 50 sebze sulusu, 10 dolma ve sarması, 30 kebap-köftesi, 10 kavurması, 20 pilavı, 20 börek ve çöreği, 25 tatlısıyla farklı ve incelemeye değer bir sofradır.

Yörenin yetenekli insanları beslenme birikimini yeme içme hünerlerine dönüştürmüş, kıskanılacak mutfak örneklerini çoğaltmış, birçok özgün tadı sofrasına koymuş, birçok tadı coğrafi işaret olarak kabul ettirmiştir: Dünya markası Kahramanmaraş dondurması, Kahramanmaraş, tarhanası, Kahramanmaraş kırmızı pul biberi, ve coğrafi işarete aday eşgili çorbası v.b yeme-içme örnekleri gibi…

Tanıtım çalışmamızda yer alan her yeme içme reçetemiz denenmiş ve uygulanmış olduğundan sizler de deneyebilirsiniz.

Amacımız, geçmişle geleceğimizin ortak akıl köprüsünü kurmak ve kültürel değerlerimize sahip çıkarak onları yaşatmaktır. Kahramanmaraş yiyecek içecek kültüründe dondurmada olduğu gibi marka olabilirliğin kararlı, inançlı ve özverili adımlarını atmalıdır. Kahramanmaraş bunu başaracak toplumsal sinerjiye sahiptir ve bu atılımları gerçekleştirilmesi için kültürel birikimi öz sermayesidir.

Maraş Tarhana Çorbası

Hazırlık Süresi: 30 dakika, Pişirme Süresi: 30 dakika

Kullanılacak Malzemeler: 500 gram kuru özel Maraş tarhanası, 4-5 diş sarımsak, tuz, yağ, Maraş kırmızı pul biberi, kuru nane, 1-2 adet şalgam.

Uygulama Aşamaları: Tarhana akşamdan ıslatılır. Çorba pişirilmeden önce ekşiliği ayarlamak için ıslatma suyunun bir kısmı dökülür. Islanmış tarhananın kaldıracağı kadar su ayarı yapılır. Çorba genelde buharda pişirilir. Pişen çorba tahta kaşıkla özenir, dövülür ve kıvam verilir. Çorba bu şekliyle tüketildiği gibi taze yoğurt ve et suyu ilavesiyle de tüketilebilir. Bu aşamada çorbanın tuzu ayarlanır. Çorba yüzeyine yağda pembeleştirilen sarımsak, kuru nane ve kırmızı pul biber dökülür. Küp küp haşlanmış şalgam da ilave edilir. Şalgam çorbaya girince yağ olduğunu sanırmış. Bu çorbanın sebzeli türü de yapılabilir.

Öneriler (Püf Noktası): Akşamdan 1-2 taşım kaynatılıp ıslatılan tarhana kolay pişer, bu uygulamada ¼ su oranı dövme için idealdir. Tarhana çorbası bakır ayaklı tas içinde servise sunulur. 100 gram tarhana çorbası 370 kalori içerir.

Ekşili Çorba

Hazırlık Süresi: 20 dakika, Pişirme Süresi: 45 dakika

Kullanılacak Malzemeler: 1 su bardağı döğme, 1 çay bardağı mercimek, 1 çay bardağı haşlanmış nohut, 3 adet kuru soğan, 6-7 diş sarımsak, yeterince yağ, kuru nane, tuz, ekşi ahıdı (sumak), 1-2 demet semizotu ya da pancarlı yapılacaksa 750 gram pancar, patlıcanlı yapılacaksa 2-3 adet iyi cins patlıcan kullanılabilir.

Uygulama Aşamaları: Döğme akşamdan ıslatılır, haşlanır, mercimekle ve nohutla birlikte pişirilir. Çorbada kullanılacak sebze çeşitlerinden biri (semizotu, patlıcan ya da pancar sapı olabilir) yıkanır, ayıklanır ve doğranır et suyu ya da çorbalık didiklenmiş etle çorbanın kıvamı verilir. Tavada ince doğranmış kuru soğan yağda pembeleştirilir. Salça, nane ve pul biberle sos hazırlanır. Kıvam ve lezzet vericiler, özellikle sumak (ekşi ahıdı) ve tuz ayarlaması özenle yapılır. Çorbaya sos eklenir ve servise sunulur. Çorba Maraş keçi peyniri ya da keçi peyniri ile yapılan fırın böreğiyle birlikte yenilir.

Ekşili Et Kabağı Sulusu ve Döğme Pilavı

Hazırlık Süresi: 30 dakika, Pişirme Süresi: 40 dakika

Kullanılacak Malzemeler: 300-350 gram kuşbaşı kuzu eti, 2 kilogram et kabağı, 2-3 adet sivri yeşilbiber, 4-5 adet olgun domates, 1 adet kuru soğan, 3-5 diş sarımsak, 1 çay bardağı. haşlanmış nohut, 2 yemek kaşığı salça, tuz, yağ, kuru nane ve ekşi ahıdı (sumak ekşisi).

Döğme pilavı için: 2 su bardağı döğme, su, tuz ve tereyağı.

Uygulama Aşamaları: Et haşlanır ve kefi alınır. Soğan, biber ince ince doğranır. Etkabağı da küp küp doğranarak önce yağda kavrulur ve soyulmuş, doğranmış domatesle (salça) bir süre pişirilir. Nohut, haşlanmış et ve et suyu eklenip pişme işlemi bir süre sürdürülür, ortamdaki malzemeler birbirine uyum sağlayınca sumak ekşisi ve tuz ayarı yapılır, yüzeyine nane ve sarımsak ilave edilir. Genellikle döğme pilavı eşliğinde servise sunulur. Düğünlerde ikram edilen düğün yemeklerinden bir örnektir.

Döğme pilavı: Yıkanan döğme 1/3 oranında su ilavesiyle özendirilerek pişirilir. Pişmeye yakın içerisine tereyağı ilave edilir. 15 dakika dinlendirilir ve tuz ayarı yapılarak et kabağı sulusuyla birlikte servise sunulur.

Ürtmekli Çökelek Böreği

Hazırlık Süresi: 30 dakika, Pişirme Süresi: 20 dakika

Kullanılacak Malzemeler: 1 kilogram. ürtmek, 500 gram çökelek, 100 gram Maraş peyniri, 1 demet maydanoz karabiber, kırmızı pul biber, reyhan, kekik, tuz ve zeytin yağı.

Uygulama Aşamaları: İlk olarak ürtmekler ince ince doğranır. Zeytinyağı ile hafif pembeleşinceye kadar kavrulur. Kavrulduktan sonra soğutulur. Bu arada maydanozlar doğranır, peynir rendelenir soğumuş olan ürtmeklerin üzerine ilave edilir. Çökelek ve peynir de ilave edilip harca lezzet vermek için tuz, karabiber, pul biber, kekik ve reyhan kullanılır. Çarşı fırınına gönderilir fırın işçiliği ile börek hazırlanır. Fırıncılar mayalı-mayasız hamur bezeleri açar, yeterince üstüne harç koyar, yayar ve kürek üzerine alarak ocağın koltuğunda pişirme işlemini denetimli olarak yapar. Pişen börekler kürekle çıkarılır, sıcakken üstüne tereyağı sürülerek tepsiye dizilir ve böreği pişirtene teslim edilir.

Öneriler: Sıcak servis yapılır. Yanında ayran veya tarhana çorbası bulundurulur.

Mutfak ve Beslenme Kültürü

Damak Çatlatan Maraş Dolması

Hazırlık Süresi:30 dakika, Pişirme Süresi:40 dakika

Kullanılacak Malzemeler: 250-300 gram az yağlı kıyma (zırhta çekilmiş), 3 kuru soğan, 1-2 diş sarımsak, 1 yemek kaşığı salça, 1 çay kaşığı karabiber, 1 tatlı kaşığı kırmızıbiber, 2,5-3 su bardağı sarı çeltik pirinç, 2 kaşık tereyağı, 1 kaşık zeytinyağı, iki çay kaşığı tuz, taze yeşil erik, 500 gram ya da 1 yemek kaşığı ekşi ahıdı (nar ekşisi), 10-15 adet kuru patlıcan, 10-15 adet kuru kabak, 10-15 adet kuru biber, kuru kabak dilmeni, haşlanmış 20-25 adet asma yaprağı, 750-1000 gram kadar dolma yapmaya uygun mor havuç.

Uygulama Aşamaları: Kuru sebzelerin tümü haşlanır. Asma yapraklarının tuzunu almak için bir süre suda bekletilir. Haşlanan tüm malzemeler ayrı ayrı kaplarda ıslatılır ve bir süre bekletilir. Yerli mor havuçların sivri kısımları uygun bir büyüklük elde etmek için kesilir ve geniş kısımları oyulur (havuç alınırken tabanı geniş koni olanlar seçilir). 3-4 adet taze olgun domatesler bir kapta doğranır (salça kullanmamaya özen gösterilir).

Baş soğan, sarımsak çok ince doğranır, kıyma et, domates doğraması, tuz, karabiber, kırmızıbiber, yağ örnekleri (sade + sıvı) harman edilir ve karıştırılır. Bu karışıma pirinç ilave edilir. Tuz ve salça (kullanılmışsa) ayarı kontrol edilir.

Haşlanmış sebze kuruları doldurulur ve elle bastırılır. Sarılan sarmalarla birlikte, önceden haşlanmış kaburga kemikleri yerleştirilen tencereye en üst yüzeye de kaburga etleri konulabilir. Yüzeye az tuz serpilir ve 3 su bardağı kadar kaynar su eklenir. Kuru dolmanın da bu aşamada ekşi ahıdı ayarlanarak konur ya da yeşil erik konulabilir. Ateşin üzerine alınır. Ateş önce harlı, bir süre sonra olgun olmalı ve pişme süresi kontrol edilmelidir. Ateşten alınan tencere dinlendirildikten sonra servis yapılır. (Oyulan havuçların içi soğanla kavrulur ve dolma harcına ilave edilir.)

Öneriler: Kahramanmaraş mutfağında havuç dolması da yapılır. Dolmanın kendine özgü pişirme suyu servis yapılırken dolma tabağının yanında özel sos olarak tüketilir. Dolma pişerken patlamasını önlemek için bir bakır tabak ya da dolma taşları kullanılır.

Çöş Börek (Maraş Mantısı)

Hazırlık Süresi: 45 dakika, Pişirme Süresi: 15 dakika

Kullanılacak Malzemeler: 3 su bardağı un, 1 yumurta, su ve tuz.

İçi için: 250 gram orta yağlı kıyma, 1 adet kuru soğan, karabiber, kırmızıbiber, tuz, 5-6 dal maydanoz

Üzeri için: 2 kilogram keçi yoğurdu, 2 yemek kaşığı tereyağı, nane, kırmızı pul biber, 2-3 diş sarımsak.

Uygulama Aşamaları: Un, yumurta, tuz, su ile kulak memesi yumuşaklığında özlü bir hamur hazırlanır. Kıyma ince doğranmış soğan, karabiber, kırmızıbiber, maydanoz ve az miktar tuzla karıştırılarak mantı içi hazırlanır. Hamur 2-3 mm inceliğinde açılarak 3 cm kareler şeklinde kesilir. İç malzemeleri konularak üçgen bohça şeklinde katlanır. Hazırlanan mantılar kaynayan tuzlu suya atılır, piştikten sonra sudan alınarak süzülür. Bir tepsiye alınır. Servisten önce sarımsaklı yoğurt ilave edilir ve üzerine yağda kızartılmış kuru nane ve kırmızı pul biber sosu gezdirilerek servise sunulur.

Öneriler: Bekletilmeden sıcak servisi yapılmalıdır

Acem Pilavı (Havuçlu Pilav)

Hazırlık Süresi: 25-30 dakika, Pişirme Süresi: 20-25 dakika

Kullanılacak Malzemeler: 250-300 gram kuşbaşı kuzu eti, 1 kuru soğan, 750 gram havuç, 3 su bardağı pirinç, karabiber, kırmızı pul biber, az miktar tarçın ve sade yağ.

Havuç ekşilemesi için ise 500 gram havuç rendesi, sumak (ekşi ahıdı) ya da nar ekşisi, 2-3 diş dövülmüş sarımsak, tuz ve kuru nane.

Uygulaması: Kuşbaşı et haşlanır kefi-köpüğü alınır. Suyundan ayrılan ortama ince doğranmış kuru soğan ve ufak ufak özenle doğranmış havuç ve de yağın bir kısmı ilave edilerek kavurma işlemi yapılır. Et suyu ile pilavın suyu ayarlanır ve ortama havuç ilave edilir, daha önceden sıcak su ile haşlanmış pirinç yıkanarak suya bırakılır, kaynadıktan sonra orta ateşte pişirilir ve ayrılan yağ ile pilav yağlanır. Pilav dinlendirilir tabağa alınır yüzüne karabiber, kırmızı pul biber, bir miktar tarçın ilave edilir. Et, pilav üzerine yerleştirilerek servise sunulur.

Havuç Ekşilemesi: Rendelenmiş havuç salata kabına alınır, suda ayarlanan ekşi ahıdlarından biri sumak ya da nar ekşisi ortama konulur. Dövülmüş sarımsak ve tuz ilave edilir. Ekşilemenin yüzüne bolca kuru nane ilave edilerek pilavla birlikte tüketilir.

Öneriler: Havuç ekşilemesi acem pilavının tamamlayıcısı olarak servise sunulur.

Helise (Keşkek Aşı)

Hazırlık Süresi: 10 dakika, Pişirme Süresi: 40-50 dakika

Kullanılacak Malzemeler: 500 gram yağsız çebiş ya da kuzu eti, 2-3 su bardağı akşamdan ıslatılmış dövme, karabiber, 2 su bardağı kadar sade yağ ve buharlı tencere (düdüklü).

Uygulama Aşamaları: Genel olarak dövme akşamdan ıslatılarak bir taşım kaynatılır, pişirilen etin kefi-köpüğü alınır. Kaynama noktasında dövme ile et karıştırılarak buharda pişirilir ve pişirilen malzeme büyük tahta kaşıkla dövülerek içindeki et ile dövmenin özümsenmesi sağlanır. Serviste yağın bir kısmı aşın yüzeyine dökülerek servise sunulur.

Öneriler: Et ve döğmenin çok iyi dövülmesi gerekir. Et döğme pilavında eriyinceye kadar özeme işlemi sürdürülür.

İncir İlendisi (İlendesi) -Karpuz Kabuğu İlendisi

Hazırlık Süresi: 10 dakika, Pişirme Süresi: 40-45 dakika

Kullanılacak Malzemeler: Şeker ya da üzüm pekmezi, kurutulmuş incir, limon suyu, su.

Uygulama Aşamaları: İncirin her biri 4-5 parçaya bölünür. Pekmezin kaynatma işlemi yapılırken, pekmez kıvama gelmeden (su ve şeker kaynadıktan sonra) incir eklenir. İncir suyunu çekene kadar pişirilir ve dibi tutmasın diye karıştırılır. Kıvama gelinceye dek 3-4 gün güneşte bekletilir ve genellikle cereh ya da yayıklarda saklanır. Organik reçel olarak tüketilir. Karpuz kabuğuyla da uygulama yapılabilir.

Öneriler: İlendinin üzüm pekmezi ile yapılanı daha doğal ve besleyicidir. İlendide kullanılan karpuzun yeşil ile kırmızı arasındaki beyaz kısmı kullanılır.

Mutfak ve Beslenme Kültürü

Maraş İçli Köfte

Hazırlık Süresi: 40-45 dakika, Pişirme Süresi: 30 dakika

Kullanılacak Malzemeler: Ön kol ya da döş etinden 1 kilogram kıyma, 750 gram kuru soğan, 3 yemek kaşığı tereyağı, 1 bardak ince doğranmış diş büyüklüğünde ceviz, karabiber, kırmızı pul biber, reyhan, tuz ayrıca; 750 gram çiğ köftelik kıyma et, 7-8 su bardağı köftelik bulgur, 1 su bardağı tel şehriye, aynı miktarda kırık döğme (irmik), 1 kuru soğan, kara ve kırmızı pul biber, yeterince tuz.

Uygulama Aşamaları: İç kıymanın hazırlık aşamasında kıyma ete az su ilave edilerek kendi suyunda bir miktar bekletilir ve ince doğranmış soğanlar ilave edilerek sıkça karıştırılır. Tuz eklenir, soğan suyunu çekince yağ ilave edilir ve uzunca bir süre özenerek başından ayrılmadan kavurma işlemi yapılır. Kavrulan kıymanın rengi açık kahveden bir-iki ton daha koyulaşınca kavrulmaya ara verilir ve kavurmadaki yağ süzülür. Alınan yağ ile ceviz içi hafifçe kavrulur. Kavrulmuş ete ceviz, karabiber, kırmızı pul biber, reyhan ilave edilir ve malzemenin birbirine geçişi sağlanıncaya kadar karıştırılır ve soğumaya (dinlenmeye) bırakılır.

Dış köftenin hazırlık aşamaları: Çiğ köftelik siyah et, bulgur, az kıyılmış soğan, tuz, karabiber, kırmız pul biber karıştırılır. Kıymadan alınan su ile köfte yoğurulur ve kıvamına gelince, az su ilave edilir ve yoğurma işlemi sürdürülür ve bu ara ıslanmış şehriye (çiğ bulgur) ya da az miktarda irmik katılarak yoğurmaya devam edilir. Kıvamını alıncaya dek yoğurma işlemi sürdürülür. Az su alınır karıştırılır ve köfte leğeninin bir köşesine üzerine nemlendirme yapılarak biriktirilir.

Dış köfte ile iç kıymanın buluşturulmasındaki aşamalar: nemli köfteden alınan parça elde yoğurulur, azıcık cıvıtılır ve kıvamı verilen parçalar beceriyle elde oyularak içine yeterince kıyma konulur ve ağzı kapatılır. Köfteler bu işlemlerden sonra kaynar tuzlu suda haşlanır, su yüzeyine çıkan köfteler kevgirle alınır, sesi çıtır çıtır geliyorsa işlem sonuçlanır. Haşlama suyu olarak kemikli et suyu da kullanılabilir.

Haşlanmış halde servis yapılabildiği gibi kızartılarak da servis yapılır. Her iki durumda sıcak servis yapılmasına özen gösterilir ve içli köftenin yanında ayran yufka ekmek bulundurulur.

Maraş Yoğurtlu Kebap

Hazırlık Süresi:15-20 dakika, Pişirme Süresi: 15-20 dakika

Kullanılacak Malzemeler: 500-750 gram ön kol veya döş etinden zırhlı kıyma, 3 adet tırnaklı pide, karabiber, kırmızı pul biber, 500 gram keçi yoğurdu ve tereyağı.

Uygulama Aşamaları: Tuz, karabiber ve kırmızıbiberle kıyma yoğrulur. Yarısı şişe bastırılarak dizilir. Köz ateşinde özenle pişirilir ve pişirmede ekmekler şişlere bastırılarak yağlanır ve yumuşatılan ekmekler dilimlenerek tabağa dizilir. Ekmeklerin üzerine taze çırpılmış yoğurt dökülür. Pişen etler yoğurt üzerine çekilir ve yüzeye eritilmiş taze yağ gezdirilerek servise sunulur.

Öneriler: Sıcak servis yapılmalıdır. Yanında ıravanda şerbeti içilir.

Cevizli Kırma Tatlısı

Hazırlık Süresi: 10 dakika, Pişirme Süresi: 10-15 dakika

Kullanılacak Malzemeler: 6-7 dilim kırma, su, 2 su bardağı sadeyağ, bir çay bardağı diş büyüklüğünde doğranmış ceviz.

Uygulama Aşamaları: Bir şıra türü olan kırma bıçakla küpçükler şeklinde doğranır, üzerine az miktarda su serpilir ve ıslatılması sağlanır. Yağda kavrulan kırmanın yağı süzülerek alınır. Alınan yağ doğranmış cevizle çevrilir. Kavrulan 2 ayrı malzeme bir araya getirilir ve servise sunulur.

Öneriler: Bekletilmeden sıcak servis yapılmalıdır.

Hapısa

Hazırlık Süresi: 10 dakika, Pişirme Süresi: 20 dakika

Kullanılacak Malzemeler: 2 su bardağı pekmez (gün pekmezi) , 4 su bardağı ılık su, 5 su bardağı buğday nişastası

Uygulama Aşamaları: 4 su bardağı ılık sudan 2 su bardağı su ayrılır ve suya un ilave edilerek çırpılır Gün Pekmezi ve 2 su bardağı ılık su karıştırılarak ocağa konur kaynamaya başlayınca nişasta karışımı süzgeçten geçirilerek kaynar şerbete dökülür. Kısık ateşte tahta kaşıkla karıştırılarak pişirilir. Soğutulduktan sonra yüzeyine dövülmüş ceviz ilave edilerek servise sunulur.

Önlemler-Öneriler: Kaynayan suya 1 tatlı kaşığı tereyağı ilave edilirse hapısa daha lezzetli olur.

Iravandı Şerbeti

Hazırlık Süresi: 1-2 gün hetif seçme. Oluşum ve olgunlaşma süresi: 1-2 gün

Kullanılacak Malzemeler: Üzüm salkımları, yaş hetifler, telis çuval, toplama leğeni, koyulaştırma kapları, cam kavanoz, 1 yemek kaşığı özenmiş ravanda ve 1 su bardağı soğuk su.

Uygulama Aşamaları: üzüm salkımlarından ayrılan hetifler yaş ve ekşimtırak taneler seçilerek telis çuval konulur, çuval hamak gibi asılır, sızan sular leğene biriktirilir ve güneşte kıvamlaştırılmak üzere bekletilir ve koyu şerbet cam kavanozlara alınarak saklanır, şerbet yapılacağı zaman bir tatlı kaşığı revandı konsantresi 1 büyük bardak suda eritilerek soğuk olarak içilir.

Öneriler: Iravandı şerbeti Kahramanmaraş'a özgü bir şerbet türüdür.

Sulu Yağlı Köfte

Hazırlık Süresi: 35- 40 dakika, Pişirme Süresi: 60 dakika

Kullanılacak Malzemeler: 250-300 gram köftelik yağsız kıyma ve köfte için 1 kuru soğan, 1 çay bardağı haşlanmış ve ıslatılmış nohut, 4-5 taze yeşil biber, 3-4 domates, 1 yemek kaşığı salça, sade yağ, tuz, kırmızı pul biber, karabiber, kimyon ve kıyılmış maydanoz.

Uygulama Aşamaları: Bulgur ile kıyma karıştırılarak yoğrulur ve fındık büyüklüğünde el ayasında yuvarlanır ve ortası bastırılarak çukur oluşturulur ve yemeğin kendi suyunda haşlanır. Doğranmış baş soğan, taze biber, yağda çevrilir ve 1 yemek kaşığı un eklenir, salçalı ürün kaynatılır köfte ve nohut ortama konulur, tuz ayarı yapılır ve bir süre ateşte bekletilir. Yemeğin yüzeyine nane, kırmızı pul biber ve kıyılmış maydanoz eklenir ve servise sunulur. Köftedeki çukurlara yemeğin yağı rahatça girdiğinden dolayı yemek sulu yağlı köfte olarak adlandırılır.

Öneriler: Sıcak servis edilmelidir.

Çullama

Hazırlık Süresi: 10 dakika, Kızartma Süresi:20 dakika

Kullanılacak Malzemeler: 2 yumurta, ½ su bardağı yoğurt, 2 yemek kaşığı un, 1 tatlı kaşığı kabartma tozu, 3-4 parça bastık

Şerbeti için: 2 su bardağı su, 2 su bardağı şeker, 1-2 damla limon suyu

Uygulama Aşamaları: Bir kabın içerisinde yumurta, tuz, kabartma tozu ve yoğurt çırpılır. Karışım kek hamuru kıvamına gelecek kadar karıştırılır. Bu arada su, şeker-limon suyu ile şerbeti yapılır. Daha sonra kesilmiş bastıklar hazırlanan yumurtalı karışıma batırılıp kızgın yağda kızartılır. Kızartılmış bastıkların üzerine şerbet gezdirilerek soğumaya bırakılır. Üzerine öğütülmüş fıstık veya ceviz serpiştirilerek servise sunulur.

Öneriler: Şerbet ve kızartılmış bastıkların ılık olması gereklidir. Ilık olmazsa çullama hamurlaşır.

Şıra Yapımı

Kahramanmaraş'ta özellikle kışın tüketilen yiyeceklerden olan pekmez, bastık, bestil, samsa ve sucuklara genel olarak "şıra" adı verilmekte olup şıra çeşitlerinin yöresel mutfak kültürü içerisinde özel bir yeri vardır.

Pekmez Yapımı: Üzümler hasat edildikten sonra çürük olanlar ayıklanmaktadır. Sağlam olan üzümler, yöredeki araziden rahatça temin edilebilen az miktarda beyaz toprak serpilerek çuvala doldurulmaktadır. Çuval içindeki üzümler teknede tepelenmekte ve suyu çıkarılmaktadır. Elde edilen üzüm suyu kazanlara koyularak kaynatılmaktadır. Beyaz toprak üzümün asidini almakta ve alkol oranını düşürmektedir. Kaynama işlemi tamamlanınca toprak süzülmekte ve üzüm suyu topraktan arındırılmaktadır. Daha sonra tekrar kazana koyularak renk ve yoğunluğu pekmez kıvamına gelene kadar kaynatılmaya devam edilmektedir. (Çalış, 2012)

Sucuk Yapımı: Sucuk elde etmek için pekmezin içine nişe (nişasta) katılarak kaynatılmaktadır. Nişe ile kahverengi renkte sucuk elde edilmektedir. 100 kg üzüm suyuna 4 kg nişe katılmaktadır. Beyaz sucuk elde etmek için ise nişe yerine un kullanılmaktadır. Katılacak unun üzüm suyuna oranı 1/9 olmalıdır. Kaynama işlemi süresinde kazan sürekli olarak karıştırılmaktadır. Kazandaki nişe veya un ile karıştırılmış üzüm suyunun 1 saat kadar kaynatılarak yoğunluğu artırılmış, yeterli kıvamı bulmuş haline "hapısa" adı verilmektedir. Daha sonra 60 santim boyundaki ipe dizilmiş olan ceviz içleri kazandaki hapısaya batırılmakta ve 1-2 saat kuruyarak katılaşması beklendikten sonra ikinci kez batırılmaktadır. Bu aşamadan sonra güneşte 3-4 gün kadar kurumaya bırakılmaktadır. (Çalış, 2012)

Bastık yapımı: Üzüm suyunun nişe ile kaynatılması sonucu elde edilen hapısa, ince bir şekilde tahta malalar ile saten bezler üzerine serilmekte ve güneşte kurutulmaktadır.

Samsa Yapımı: Havanda dövülen ceviz içine az miktarda şeker katılmaktadır. Bu şekilde cevizin bozulması engellenmektedir. Yeni yapılmış yumuşak bastık üç santim eninde 30 santim boyunda

Dondurmanın hikayesi, Minyatür: Ahmet Akkurt

Mutfak ve Beslenme Kültürü

kesilir. Daha sonra içerisinde az miktarda şeker katılarak hazırlanmış olan ceviz içi koyularak üçgen şeklinde katlanır. Sonunda üç santim ebadında eşkenar üçgen görüntüsünde olan samsa hazırlanmış olur. (Çalış, 2012)

Bestil Yapımı: Üzüm suyunun nişe (nişasta) ile kaynatılması ile elde edilen koyu renkteki hapısa 1-2 santim derinlikteki bir kap içerisine koyulmakta ve donması beklenilmektedir. Bıçakla kesip ayırabilecek kıvama geldikten sonra iki santim eninde ortalama 10 santim boyunda dilimlenmekte ve güneşte çiğ üzerine serilerek 3-4 gün kurumaya bırakılmaktadır. (Çalış, 2012)

Yöresel Mutfağın Coğrafi İşaretleri

Kahramanmaraş'ın coğrafi işaret olarak onaylanan üç önemli damak tadı ya da özgün lezzeti vardır. Kentin kendi adı ile anılan dondurma, kente özgü tarhana ve üretimi yaygın olarak yapılan lezzet verici baharatı kırmızı pul biberi…

Maraş Dondurması

"Kahramanmaraş dondurması, Ahir Dağı ve Maraş Dondurma ustalarının bir mucizesidir. Ahir Dağının yüksek yamaçlarında Maraş Coğrafyasına özgü kekik, keven, sümbül ve çiğdem gibi çiçeklerle beslenen keçilerin eşsiz kıvam ve aromaya sahip sütleri ve Ahir Dağının topraklarından baharla beraber yeşeren yabani orkide çiçeklerinin yumru köklerinden elde edilen Salep'in Dondurma ustalarının mahir ellerinde benzersiz bir lezzete ulaşarak Türkiye'de tek, Dünyada marka olmuştur.

Osmanlılar Döneminde saraylarda "karsambaç" adı verilen bir yiyecek türünün farklı bir uzantısı olarak bulunmuştur. Yörede Maraşlı Osman Ağa diye bilinen kişi Osmanlı Saraylarına ve asil konaklarına yabani orkide (Salep) satardı.

Bir gün satış bittikten sonra artan salebi şeker ve süt karışımı olarak kara gömmüş. Ertesi gün baktığında, salebin kıvamındaki değişiklik dikkatini çekmiş. Süt, Şeker ve sahleb karışımının yoğunluk kazandığını ve sakız gibi uzadığını görmüş. Önce kendisi tatmış ve farklı bir lezzet olduğunun farkına varmış ve kendi çevresinde birçok kişinin bu yeni bulunan gıda maddesini tadıp beğenmesi ile salepli Karsambaç olarak bilinen bu gıda maddesi üç kuşak sonra Maraş Dondurması olarak tanınmaya başlar. Kahramanmaraş Dondurmasının en büyük özelliği üretiminde kullanılan sütün keçi sütü olmasıdır. 90 derece sıcaklıkta kaynatılan sütler, mikroorganizmalardan arındırılıyor. Daha sonra bu süte önce sahlep, ardında şeker katılır. İyice karıştırılan bu karışım, 6-8 saat dinlendirdikten ve eksi 6 derecede soğutulduktan sonra tüketime sunulur. İçerisinde A, B, C, D ve E grubu vitaminleri ile kalsiyum fosfor, magnezyum, sodyum, potasyum demir ve çinko gibi mineraller de bulunan Kahramanmaraş dövme dondurmasının 100 gr. sade dondurmada 135 mg kalsiyum, 115 mg fosfor, 100 mg. sodyum, 160 mg. potasyum, 0,1 mg. demir, 130 mg. A vitamini, 0,21 mg.E vitamini 0,25 mg. B vitamini ve 0,13 mg. diğer vitaminlerin olduğu tespit edilmiştir. Bugün Kahramanmaraş dövme dondurması 50 farklı çeşit ve tat da üretilip yurt içi ve yurt dışına dağıtımı yapılmaktadır." http://www.kahramanmaras.bel.tr/kent-hakkinda/tarhana.html

Maraş Tarhanasının hazırlanması, Minyatür: Ahmet Akkurt

Maraş Tarhanası

"Kahramanmaraş'a özgü, farklı bir yöntemle hazırlanan Maraş tarhanası Kahramanmaraş insanının vazgeçilmez gıdası olmuştur. Türkiye'nin her bölge ve yöresinde bilinen tarhanalardan farklı, gerek lezzeti, gerekse yapımı ve toplanması ile Türkiye de Kahramanmaraş tarhanası marka olarak ayrılmıştır.

Kahramanmaraş'ta tarhana farklı bir Kültür ögesi olarak şehir hayatında önemli bir yer tutar. Yapım aşamasında komşu hanımların imece usulü ile bir araya gelmeleri, sabahın erken saatlerinde kalkıp çiğ adı verilen özel bir sergi üzerine tarhana sermeleri birer özveriye dayalı kültürel özelliklerdendir. Kahramanmaraş tarhanasının diğer bölgelerdeki tarhanalardan tat ve kalite olarak ayrılmasının en belirgin özelliği olarak Temmuz Ağustos aylarında yapımına başlanması tarhananın bu aylardaki hava şartlarının güzel ve rüzgârlı olmasına bağlanır. Bu aylar içinde Türkiye de Kahramanmaraş'tan başka hiçbir yörede bulunmayan (firik) adı verilen (tarhananın tam olarak kurumadan önceki hali) tarhanası Maraş'a özgü bir çeşittir.

Kahramanmaraş tarhanasının yapım aşamasında tarhana yapılacak en uygun buğdayın seçilip değirmende döğme (yarma) haline getirilmesi ile başlanır. Bir ailenin yıllık tarhana ihtiyacı halk arasında "grad 22 kg ağırlığında bir ölçü) kullanılarak hesaplanır ve yapılır. Dövme 4 saç ayağı üzerine konulan 3/2 su dolu masere (muhasara) kazanının içerisine dökülür ve normal pilav gibi pişirilmeye başlanır. Tamamen piştikten sonra ateşten

alınır karıştırılmaya devam edilir. Kazanın üzerine sini konulur ve pişmiş dövme aşı kendi buharı ile tekrar pişmeye bırakılır. Orada dinlenen dövme (pilav) ıslak bir bez içinde soğumaya alınır. Soğuyan dövme iyice yoğurulur. 1 kg dövmeye yaklaşık 1,5-3 kg yağlı az ekşi yoğurt katılarak karıştırılır. Yani yöresel ölçüye göre bir grat dövmeye 30-40-50-60 kg yoğurt katılır. Kullanılan yoğurdun yağlı ve az ekşi oluşu tarhananın lezzetli ve gevrek olmasını sağlar.

Bunun yanı sıra yoğurtla birlikte kekik, çörek otu vb. baharatlar karıştırılır.

Bu işlemlerden sonra gecenin 3'ü ile 4'ü arasında mahallenin genç kızları tarafından çiğ üzerine ince ince serilir. 2-3 gün sonra sabaha karşı çiğlerden çıkartılır. Kahramanmaraş'ta bir aileye misafir olduğunuzda mutlaka badem ve ceviz ile tarhana ikram edilir.

Bu gün Türkiye'nin her bölgesinde ve yöresinde tarhana yiyebilirsiniz ama bu kadar ince lezzetli ve özel tarhanayı Kahramanmaraş'tan başka yerde yiyemezsiniz." http://www.kahramanmaras.bel.tr/kent-hakkinda/tarhana.html

Maraş Biberi

Maraş kırmızı pul biberi renk kalite ve tat bakımından haklı bir üne sahiptir. Kahramanmaraş ülkemizin kırmızı pul biber ihtiyacının büyük bir bölümünü karşılamaktadır. Kırmızıbiberin ekimi bahar aylarında yapılmakta ağustosun ortalarında olgunlaşmaktadır. Ekim ayı sonuna kadar dört kez hasat edilmektedir. Hasat edilen biberler güneşte kurutulur, öğütülür ve sonrasında paketlenerek tüketime sunulur.

KAYNAKÇA

Alparslan –Özturan H.A., Maraş'ta Ev. Ek ve Zahra.

Alparslan –Özturan H.A., Maraş'ta Örfler Adetler

Atalay, Besim. Maraş Tarihi ve Coğrafyası (2008)

Araz, Nezihe. Anadolu Uygarlıkları ve Beslenme Kültürü, İstanbul.

Çalış, Hikmet (2012), İl Kültür ve Turizm Müd. Şıra Yapımı Alan Araştırması Sonuç Raporu, Araştırma alanı: Kemallı Köyü-Kahramanmaraş, Yayınlanmamış.

Eyicil, A., Yakın Çağda Kahramanmaraş (2009)

Dört Mevsim Kahramanmaraş Dergisi

Doğanın Çevresinden Kahramanmaraş, İl Çevre Orman Müd. (2008)

Evliya Çelebi Seyehatnamesinde Maraş, Ankara,Yemek Kaşığıb. Yayınları

Her Yönüyle Kahramanmaraş, Garanti Leasing Yayınları

Hasan R.T., Maraş Yollarında, (2008)

Horasan Yüksel, Her Yönüyle Maraş.

Koç, Kemalettin, Kahramanmaraş'ta Sosyal Hayatın Fiziki Hayata Etkisi, Kahramanmaraş:Ukde Yayınları

Küpelikılıç, Sebahat, Lezzet Yol. Kahramanmaraş Mutfağı, Kahramanmaraş İl Özel İdaresi Yayını.

Not: Kahramanmaraş Merkez ilçe ve diğer ilçelerde gerçekleştirilen görüşmeler sonucu 50 kaynak kişiden sözlü, görsel bilgi ve belgeler alınmış, çözümlemeler yapılarak kitaba girecek hale dönüştürülmüştür.

IX.Bölüm
Kahramanmaraş'ta Geleneksel El Sanatları

Fotoğraf: Mehmet Kırmızıkaya

KAHRAMANMARAŞ'TA GELENEKSEL EL SANATLARI

Hikmet ÇALIŞ

Folklor Araştırmacısı, Kahramanmaraş İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Kahramanmaraş; Kapalı Çarşı, Saraçhane, Bakırcılar, Semerciler, Mazmanlar, Kazzazlar, Demirciler Çarşısı ve bu çarşılar etrafında toplanmış geleneksel el sanatları alanında hizmet veren çok sayıda atölye ve dükkânla Türkiye'de geleneksel el sanatlarının en yoğun şekilde icra edildiği merkezlerden biri konumundadır. Sim sırma işlemeciliği, bakırcılık, köşkerlik, keçecilik, külekçilik, ahşap oymacılığı, saraçlık, semercilik, bıçakçılık, kuyumculuk, demircilik, gibi geleneksel el sanatlarının birçok çeşidinin doğal ortamında sergilendiği, temelleri Dulkadiroğulları dönemine dayanan tarihî çarşılar hâlâ ayakta olmakla birlikte ekonomik açıdan canlılığını korumaktadır. Üretim aşamasından pazarlama aşamasına kadar geleneksel el sanatlarıyla beraber yörenin kültürünün de sergilendiği çarşılar adeta açık hava müzesi görünümündedir. Turistlerin tatil yeri tercihinde kültürel değerlerin önemli bir rol oynaması sebebiyle geleneksel el sanatları kültürel zenginliğin bir ifadesi olarak turizme çekicilik kazandırmakta ve turizm gelirlerinin artmasına katkı sağlamaktadır.

Geleneksel el sanatlarının yaşayabilmeleri, işlevlerini koruyor olma, bireyin kimliğini ifadesine katkıda bulunma, el sanatı ürününün estetik değere sahip olması, fiyat-fayda ilişkisinin iyi kurulmuş olması, kitle iletişim araçlarıyla tanıtılması, toplumsal eğilim, kültürel bağlam gibi faktörlere bağlıdır. Örneğin kuyumculuk gibi kârlı bir yatırım aracı olma amacına hizmet eden bir geleneksel el sanatının ürünleri, aynı zamanda kişinin gösteriş ve statü kazanma eğilimi duygularına hitap eden ürünler olarak satışa sunulmaktadır. Bu durum kuyumculuğun üretim tüketim dengesinin korunmasına ve sürekliliğinin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Düğün gelenekleri ile güçlü bağlantılarından dolayı Maraş işi sim sırma ürünlerinin de günümüze kadar varlıklarını devam ettirebilmeleri daha kolay olmuştur. (Çalış, 2013)

Toplumu oluşturan birey ve grupların yaşadığı teknolojik sosyal veya ekonomik gelişmeler tüketim taleplerinde farklılık meydana getirmekte bu durum geleneksel el sanatlarına da yansımaktadır. Ayrıca geleneksel el sanatı ürünleri sahip olduğu şekil, renk, motif v.b özellikler bakımından estetik değer arz eder ve bu değer, ürüne yönelik satın alma davranışının gerçekleşmesinde önemli bir etkendir. Semercilik, saraçlık, sepetçilik gibi kullanım amacına oranla estetik değeri geri planda kalan ürünler meydana getiren el sanatları, teknolojik değişimler sonucu yeni ürünlerin ortaya çıkması ve kullanım alanlarındaki fonksiyonlarını kaybetmeleriyle birlikte

tüketicilerin beklentilerini karşılayamadıklarından yok olmaya başlamaktadır. Kuyumculuk, oymacılık, bakırcılık gibi el sanatlarında ise üretilen ürünün estetik değeri de önemli olduğundan, kullanım alanları ön plana çıkan el sanatlarına göre daha uzun süre yaşayabilmektedirler.

Günümüzde yeterince rağbet görmemeleri ve yeni ustaların yetişmemesi nedeniyle geleneksel el sanatlarının varlıklarını sürdürebilmelerinde kurumsal destek büyük önem taşımaktadır. Resmi kurumlar ve sivil toplum örgütlerince geleneksel el sanatlarının desteklenmesi ve gündemde tutulmaları toplumsal eğilim ve ilginin oluşmasını sağlamaktadır. Kahramanmaraş'ta sivil toplum kuruluşları, merkezi ve yerel yönetim birimleri tarafından yaygın eğitim faaliyetleri çerçevesinde her yıl il genelinde çeşitli kurslar açılmaktadır. Bu sayede geleneksel el sanatkârlarına istihdam sağlanırken, el sanatlarımız genç kuşaklara aktarılarak geleceğe taşınmaktadır. Kursların, kursiyerler üzerinde geleceğe güvenle bakma, sahip olduğu kültürü benimseme, aitlik duygusu oluşturma, meşguliyet neticesinde moral ve motivasyon sağlama gibi faydaları bulunmaktadır. Ayrıca geleneksel el sanatlarının icra edildiği tarihi çarşıların 2013 yılında restorasyonlarının yapılarak bakımlı ve düzenli bir görünüme kavuşturulmuş olması, afiş, broşür, kitapçık, fuar, sergi ve benzerleri ile gerçekleştirilen tanıtımlar, geleneksel el sanatlarının büyük çoğunluğunun Kültür ve Turizm Bakanlığına Somut Olmayan Kültürel Miras unsuru olarak teklif edilmiş olması, bilimsel çalışmalarla desteklenmesi gibi kurumsal çalışmalar el sanatlarının devamlılığına katkı sağlamaktadır.

Maraş İşi Sim Sırma İşlemeciliği

Kahramanmaraş'ta sim sırma işlemeciliği önceleri saraçlar tarafından yapılmaktaydı. Dulkadiroğlu Beyliğinden Osmanlı sarayına gelin giden Emine Hatun'un ve Fatih Sultan Mehmet'e gelin giden Sitti Hatun'un çeyizleri arasında sim sırma işlemelerin olması bu Türk el sanatının daha da tanınmasını sağlamıştır. Selçuklular döneminden beri yapıldığı bilinen sim sırma işlemeciliğine olan ilgi zamanla arttıkça saraçlıktan ayrılarak ayrı bir sanat dalı haline gelmiştir (Dalkıran, 2005:31).

Sim sırma işleri geçmişte olduğu gibi bugün de gelinlik kızların çeyizleri arasında önemli yer tutmaktadır. Kahramanmaraş'ta bu işi yapan pek çok usta bulunmakta ve sim sırma işlemeciliği aktif olarak devam etmektedir.

Sim sırma işlemede desenin altı özel olarak hazırlanan mukavva ile kabartılır ve 3, 5, 7 kat sırma desen üzerinden atlatılarak kenarlarda iplik ile karşılıklı tutturulur. Aynı işlem yan yana uygulanarak işlemeye devam edilir. Çok ince olmayan kumaşlara ve deri üzerine işlenir. Sim sırma da biri kumaşın ön yüzünden yürütülen arka yüzünden görülmeyen, diğeri kumaşın arka yüzünden yürütülen ön yüzünden görülmeyen iki tür iplik kullanılır.

Araç olarak cülde, makaralık (cağ), askı, makat, dikiş iğnesi, çekiç, ütü, makas, biz, möhlüke (oygu bıçağı) kullanılır. Kullanılan desenler genellikle bitki motiflerinin stilize edilmesiyle oluşmuştur. Gül, lale, karanfil sık kullanılan motiflerdendir (Yakar, 2011:45). Fes, yaka ve kolluklar, bindallı, sabahlık, gece mantoları, çantalar, masa örtüleri, perdeler, kadın ayakkabıları, terlikler, seccadeler, bohçalar, gözlük kılıfları, sedir örtüleri, yastıklar, Kur'an kapları, geleneksel erkek giysilerinden Maraş abası, palaska, yelek, şalvar, yağlık, çevre ve zıbınların uygun yerlerine sim sırma uygulanmaktadır.

Sim sırma işlemeciliği 1947 yılında Maraş Kız Meslek Lisesi bünyesinde sim sırma işlemeciliği bölümünün kurulmasıyla yeniden canlılık kazanmış ve moda gelişimine paralel olarak gelişimini sürdürmüştür (Dalkıran, 2005:32).

Bakırcılık

Kahramanmaraş'ta çok eski bir geçmişe ve geleneğe sahip olan bakırcılık sanatı, 1950'li yıllardan itibaren ivme kazanmış ve Türkiye'nin her yerine ürün ihraç eder hale gelmiştir (Dedeoğlu, 1996:66). Bakırın dövülerek şekillendirilmesi ve süslenmesiyle ortaya çıkan mutfak eşyaları ve çeşitli süs eşyalarının imal edildiği bir geleneksel el sanatı olan bakırcılık, yaygın bir şekilde devam etmektedir. Bakırcılar çarşısının yanı sıra semerciler çarşısında da bakırcılar çoğunlukta bulunmaktadır. Bu sanatın izlerine Kahramanmaraş'ta hemen her evde rastlanılmakladır. Günümüzde bakırcı esnafı tarafından üretilen tencereler, kazanlar, kahve takımları, paşa mangalları, sürahiler, tepsiler çeşitli motiflerle bezenmekte, yurt içinde ve yurt dışında pazarlanmaktadır.

Bakırın işlenmesinde dövme tekniği kullanılmaktadır. Dövme tekniği "çukurlama" ve "toplama" denilen iki ayrı yöntemle uygulanmaktadır. Nakış işleme ise "kabartma" ve "zımba nakış" yöntemleriyle gerçekleştirilmektedir. Keski kalemleriyle çizilen motifler darbe kalemleri ve ağızlarında çeşitli motif kalıpları bulunan zımbalara vurulması suretiyle bakır üzerine işlenmektedir. Vazo, saksılık, tepsi, leğen, teşt, kulplu tas, bakraç, aşurelik, kapaklı sahan, kazan, mangal, şampanya kovaları, büyük boy tarhana ve dondurma kazanları ve çeşitli dekoratif süs eşyaları üretilen ürünler arasındadır. Üretilen ürünlerin büyük çoğunluğunu turistik amaçlı süs eşyaları oluşturmaktadır. %70 oranında bakır ve %30 oranında çinko karıştırılarak elde edilen pirinç de bakırcı esnafı tarafından motiflerle işlenmekte ve çeşitli ürünler elde edilmektedir.

Köşkerlik

Günümüzde Kahramanmaraş'ta yemeni ve çarık üretimi yapan atölyelerde bot şeklinde olan "kelik", kadınların giydiği "edik", düğün nişan ve özel günlerde giyildiği bilinen "tokalı Osmanlı yemenisi" günlük yaşamda giyilen fatih yemenisi, saray ve ev içinde giyilen "tokalı ve tokasız saray yemenisi", tarla, bağ, bahçede çalışırken giyilen "Karadağ çarığı" geleneksel yöntemlerle üretilmektedir. Ürünlerin orijinal yapısı ve geleneksel üretim şekli, Hollywood yönetmenlerinin ilgisini çekmiş ve Harry Potter, Yüzüklerin Efendisi, Truva, Fetih 1453 filmlerinde kullanılan çarıklar Kahramanmaraş'ta üretim yapan köşkerlerden temin edilmiştir (Baysal,2012). Yunanistan'a, Amerika'ya, İngiltere'ye, İrlanda'ya çarık ihracatı yapılmaktadır. Yurt dışında pek çok otel otantik bir görüntü sunmak amacıyla personeline Kahramanmaraş'tan temin ettikleri çarıkları giydirmektedir.

Çarık ve yemenilerin yapımında manda, sığır, koyun ve keçi derileri kullanılmaktadır. Deriler işlenirken kireçli toprak ve palamut ağacının yaprakları kullanılır. Derinin içindeki öz yumuşatıldıktan sonra koyun ve keçinin iç organlarındaki yağlar eritilerek, deriler toprak üstünde yağlanır. Derileri renklendirmede kök baya ve toprak boya kullanılmaktadır.

Kök boyaların yapılışı:

Sarı: Ceviz ağacının yapraklarından, ceviz kozalaklarının kabuğundan, portakal yapraklarından elde edilir.

Yeşil: Nar ağacı ve çürümüş meşe palamudu köklerinin birleşmesinden elde edilir.

Kırmızı: Kızıl toprağın koyun kanıyla kaynatılıp içine tuz ilave edilmesiyle elde edilir.

Siyah: Türkiye'nin çeşitli yörelerinde kömür madenlerinin yakın çevresinde bulunan toprağın sıcak suyla karıştırılıp deriye sürülmesiyle elde edilir. Boyalar deriye sürüldükten sonra boyalı kısım ince yağlarla yağlanarak boyanın derinin içine işlemesi ve yumuşaması sağlanır. Osmanlı döneminde siyah rengi kocasını kaybetmiş dul kadınların, kırmızı rengi evli kadınların, sarı rengi bekâr genç kızların, yeşil rengi yaşlı kadınların, portakal rengini nişanlı olan genç kızların tercih ettiği bilinmektedir.

Dikme işleminde kullanılan pamuk ipler bal mumuyla mumlanmakta ve böylece su geçirmeleri ve çürümeleri önlenmektedir. Çarık ve yemenilerin üretiminin hiçbir safhasında makine kullanılmamakta ve elde dikilmektedir.

Kuyumculuk

Kahramanmaraş'ta önemli bir sektör haline gelmiş geleneksel el sanatlarındandır. Kuyumcular Çarşısı'ndaki atölyelerde hem geleneksel hem de modern araçlar kullanılarak üretilen Maraş burma bileziği, hasır örgü, arı peteği, kafesli kordon, alyans, kolye, bilezik, kemer çeşitleri yurt içinde ve yurt dışında pazarlanmaktadır. Türk Patent Enstitüsü tarafından yapılan incelemelerin ardından Maraş burma bileziği coğrafi işaret olarak tescillenmiştir. Dört eşit boyda altın telin çivi ve mengene yardımıyla örülmesi sonucu elde edilen Maraş burma bileziğinin üretimi örme, kalıplama ve kilit sistemin montajı aşamalarından oluşmaktadır.

Kuyumculuk sektörünün en fazla geliştiği illerden olan Kahramanmaraş, Maraş burması, kafesli kordon gibi geçmişten günümüze üretmiş olduğu geleneksel modellerin yanı sıra modern tasarımlarla da sektördeki yerini güçlendirmektedir. Maraş altınlarının rağbet görmesinin bir nedeni de hammadde olarak genellikle 22 ayar altın kullanılmasıdır. Üretilen ürünlerin sahip olduğu ekonomik ve estetik değer, kuyumculuğun canlılığını korumasını sağlamıştır. "Kahramanmaraş İli Geleneksel Takılarından Maraş Burması Üzerine Bir Araştırma" adlı tez çalışmasında yer alan anketten elde edilen verilere göre (Coşkun, 2012:69-87); kuyumculuğa olan ilginin devam ettiği, kuyumculuğun aileden değil %86,7 oranında ustadan öğrenildiği, araştırmaya katılanların çoğunluğunun gelirlerinden memnun oldukları, altın işlemede kullanılan tekniklerin geçmişe oranla geliştiği anlaşılmaktadır.

Maraş Burması (Coğrafi İşaret)

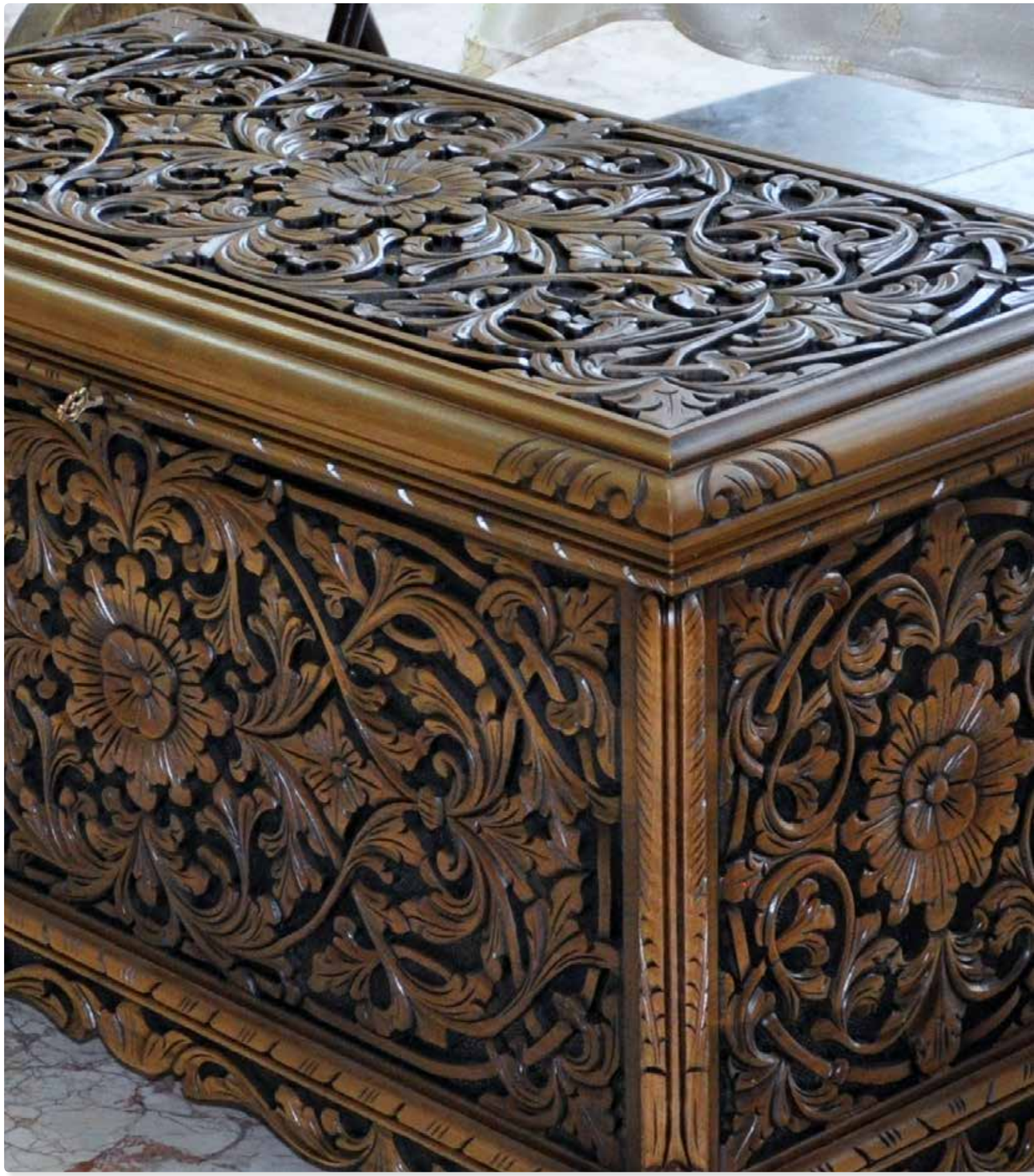
Oymacılık

Selçuklular döneminden beri Türklerin yaşadığı bölgelerde rastlanılan oymacılık sanatı, Kahramanmaraş'ta gelişme gösteren ve hala canlılığını korumakta olan geleneksel el sanatlarından biridir.

Oymacılıkta şimşir, meşe, ıhlamur ve özellikle ceviz gibi işlemeye elverişli ağaçların kurutulmuş keresteleri kullanılmaktadır. Çiçek, nebat ve hayvan şekillerinden stilize edilerek meydana getirilen geleneksel motifler, iskarpileler (oyma kalemleri) ile mobilya ve süs eşyaları üzerine işlenmektedir.

Çeyiz sandığı, rahle, gazetelik, şifreli ziynet kutusu, aynalık, isimlik, tepsi, tavla, salon sehpası, televizyon sehpası, camekân, dolap, vitrin, şamdan, sandalye, minber, vaaz kürsüleri v.b ürünler üretilmekte, yurtiçi ve yurt dışına satışı gerçekleştirilmektedir. Günümüzde mimaride özellikle camilerin iç mekânlarının döşeme ve kaplamalarında oymacılık ürünleri kullanılmaktadır.

Oyma eşyaların üretiminde %80'ninde ceviz ağacı kullanılmaktadır. Kavak, gürgen ve çam ağacı da kullanılan diğer ağaçlardır. Hammadde olan bu ağaçların hızarda uygun ebatlarda biçilmesinden sonra elde edilen tahtalar birbirine monte edilmekte, üzerine motifler çizilmekte ve daha sonra oyma makinesiyle bu motifler işlenmektedir. Kabartmalar çekiç ve oluklu kesici kalemlerle yapılmaktadır. Perdah ve zımpara yapıldıktan sonra vernikleme işlemi yapılmaktadır (Ozan, 2001:66).

Abacılık (Maraş Abası)

Dokuma tezgâhında dokunan, gömlek üzeri giyilen nakış işlemeli, yakasız, kısa kollu bir yerel kıyafet olan aba, kışın sıcak, yazın serin tutması ve yağmur geçirmemesi sebebiyle Kahramanmaraş'ta eski dönemlerde çokça kullanılmış geleneksel bir giysidir.

Kahramanmaraş'ta kırmızı aba, boz aba, ibrişimli kırmızı aba, güreş abası, Bertiz abası gibi farklı çeşitleri bulunmaktadır. Geçmiş dönemlerde hali vakti yerinde olan insanlar tarafından ibrişimli kırmızı aba tercih edilmekte, zenginliğin simgelerinden biri olarak kabul edilmekteydi. Fakir kesim nakışsız ve motifsiz abayı kullanırken, orta gelirli halk genelde motifi az olan abayı tercih etmekteydi. Aba üzerindeki her motife 'sandık' ismi verilmektedir. Abada 9 sandığın bulunması giyen kişinin çok zengin biri olduğunu göstermekteydi. Sandık sayısı arttıkça abanın değeri de artmaktadır. Dokuma malzemesi olarak kuzu yünü kullanılır. Dokumada gömme tezgâh denilen el tezgahı kullanılmaktadır (Anonim, 2010a). Siyah tura iplikle zikzak yapılarak dikilmektedir. Önünde düğme ve ilik yoktur. Koltuk altı dikilmez ve cepsiz olarak yapılır. Bazı abaların omuz başlarına veya sırtın tam ortasına 7 delikli mavi göz boncuğu yerleştirilir ve etrafına iğde dikilerek süslenir (Savaş, 2004:108.) Aba yapımında kullanılan motifler sehpa örtüsü, masa örtüsü, kırlent gibi eşyaları süslemede de kullanılmaktadır.

Kahramanmaraş'ta aba yapan tek usta olan ve Kültür ve Turizm Bakanlığı Geleneksel Türk El Sanatları Sanatkârları listesinde kayıtlı olan 1971 doğumlu Hüseyin Gülegül, bu mesleğin ailesi tarafından 6 kuşaktır yapıldığını belirtmektedir. (Anonim, 2010a).ww

Keçecilik

Koyun ve kuzu yününden yapılan keçe, soğuğa karşı güçlü yalıtım özelliği ve dayanıklılığından dolayı geçmişten günümüze kullanılmaktadır. Kahramanmaraş'ın geleneksel giysilerinden olan ve başa giyilen keçe külah, çobanların giydiği kepenek, Maraşlı keçeciler tarafından üretilmektedir.

Keçenin yapılışı: Yüncülerden temin edilen kuzuların birinci kırkım yünü makineye atılarak ayıklanmakta ve ayrıştırılmaktadır. Makineden çıkan yumuşak ve ayrıştırılmış yün yerde bir naylon üzerine serilmektedir. Serme işleminden sonra naylon yuvarlanarak aradaki yün sıkıştırılmakta ve düzleştirilmektedir. Daha sonra depik makinesine girmekte oradan da tezgaha geçerek su ve sabunla ıslatılıp yuvarlanarak pişirim işlemi yapılmaktadır. Su ve sabun yünün kaynaşmasını, birleşmesini, düzleşmesini ve yumuşamasını sağlamaktadır. Yünün içerisinde pıtırak ve benzeri maddeler varsa bu aşamada ayıklamada bıçak kullanılmaktadır. Sonra tekrar depik makinesine girmekte çıkışta da tekrar su ve sabunla düzleştirme ve birleştirme devam etmektedir. Son aşamada hazırlanan keçe kurumaya bırakılmaktadır. Üzerindeki desenlerin yapımında siyah koyun yünü ve kırmızı yün boyası kullanılmaktadır.

Günümüzde Kahramanmaraş'ta bakırcılar çarşısı civarında iki keçeci dükkanı bulunmaktadır. Ustalar gelirlerinin az olmasında dolayı yeni çırak yetişmediğini ve mesleklerinin kendileriyle birlikte kaybolacağını dile getirmektedir.

Külekçilik

Hububat ve sıvı besinlerin saklandığı bir kap türü olan küleğin orta kısmına kasnak, kenarlarına ise çember adı verilir. Kasnak ve çember yapımında söğüt, kavak, çam, çınar veya dut ağacı kullanılmaktadır. En çok tercih edilen ağaç türü söğüttür.

Kasnak yapımı için ağaçtan 5 ml. kalınlığında ortalama 25 cm eninde 50 cm boyunda kereste kesilerek silgi ile silinir ve kurutulur.

Sonra tekrar ıslatılarak eğilmesi için uygun kıvama gelmesi beklenir ve üzerine ağırlık koyularak eğilir. Eğildikten sonra bir kalıpla donmaya bırakılır. Donduktan sonra kalıptan çıkarılır ve etrafı çemberlenir. 15 ml kalınlığında hazırlanan daire şeklindeki parçalardan tabanı ve kapağı çivilerle tutturulur. Son olarak kulpu teneke pul ve çiviler ile çembere tutturulur.

Yapımında makas, çırçır makinesi, silgi, küştere, oygu bıçkısı, çekiç, keser, rende, üdürgü(delme aleti), kerpeten, pense, biz, örs gibi araçlar; söğüt, kavak, çam, çınar veya dut ağacı, çivi, teneke pul gibi malzemeler kullanılmaktadır.

Kahramanmaraş'ta günümüzde külekçilik yapan tek usta Mustafa Kalay'dır. Mesleği ustası Hacı Külekçi'den öğrenen Mustafa Kalay, bakırcılar çarşısı girişindeki dükkanında yaklaşık 50 yıldır mesleğini devam ettirmektedir. Küleğin yanı sıra beşik, iskemle, yayık gibi ağaç ürünlerini de yapmaktadır.

Fotoğraf: Mehmet Kırmızıkaya

Saraçlık

Saraçlar biz, çekiç, pergel, makas, iğne, pense gibi aletleri kullanarak hamut, kedene, eğer, belleme, aşırtma, kolon, beygir paldını, at boncuğu, yular, kılıf, deri önlük, kemerlik, hasır işleme, sarka, hayvan süslemeleri, cüzdan, heybe, kabza ve benzeri ürünleri geleneksel yöntemlerle yapmaktadır. Kullanılan deri, Kahramanmaraş ve Gaziantep tabakhanesinden; zincirler, demirciler çarşısından; keçeler ise Kahramanmaraş'ta üretim yapan keçecilerden temin edilmektedir. Deri olarak sığır derisi tercih edilmektedir. Sim sırma (Maraş işi) da geçmişte eğerlerin üzerine yapılan süslemelerden ortaya çıkmış ve gelişip zenginleşerek ayrı bir el sanatı haline gelmiştir. Geçmişte kadınlar tarafından evde hazırlanan sim sırmalar, saraç ustaları tarafından dükkâna getirilerek eğer üzerine yerleştirilmekteydi.

50 yıl önsesine kadar Kahramanmaraş'ta saraçlar çarşısında bu işle uğraşan 28 dükkân olduğu bilinmektedir. Günümüzde ise değişen sosyal ve ekonomik nedenlerden dolayı saraçlar çarşısında dükkân sayısı 6'ya kadar düşmüştür. Saraçların tamamı mesleği babasından veya dedesinden devralarak devam ettirmiştir. Sayılarının azlığından dolayı kendi derneklerini kuramamakta ve Köşkerler Derneği çatısı altında birleşmiş bulunmaktadırlar.

XIX. yüzyılın başlarında saraçlık ürünlerini satın alırken ihtiyaç karşılamanın yanı sıra ürünlerin üzerindeki işlemelerden dolayı görsel güzelliğe de önem verilmekteydi. Günümüzde bu görsellik önemini yitirmiş ve alıcılar sadece ihtiyaçlarını karşılama amacını güder olmuştur. Maraş'ta meydana gelen sosyal ve ekonomik değişim sonucunda tarım ve hayvancılığın iyice azalması, gelişen ulaşım imkânları sonucunda at, eşek gibi binek hayvanlarının yerini araba ve traktörlerin almasıyla saraçlık ürünlerine olan ilgi azalmıştır. (Günay, 201:166) Ancak el sanatlarının birçok dalındaki ustaların aksine saraçlar, gelirlerinden memnun olduklarını, mesleğin hala iyi bir getirisi olduğunu ifade etmektedirler.

Semercilik

İnsan ve yük taşımak amacıyla binek hayvanlarının sırtına bağlanan hayvan koşumlarına semer adı verilmektedir. Semerciliğin geçmişi çok eskilere dayanmakla beraber günümüzde yeni çırak yetişmemekte ve giderek kaybolmaktadır. Kahramanmaraş'ta bu işle uğraşan birkaç dükkân kalmıştır.

Semercilikte keçe, deri, ot, çivi, çınar veya meşe ağacı kerestesi, telis, çivi, raptiye gibi malzemeler ile çuvaldız, çeşitli iğneler, biz, bıçkı bıçağı, makas, pense, el demiri, ot demiri gibi araçlar kullanılmaktadır. Keçeler yine Maraş'ta bulunan keçecilerden temin edilmektedir.

Semer yapımına iç telisinin biçilip dikilmesiyle başlanılmaktadır. Sonra telisin içine berdi (ot) yerleştirilmektedir. Bu işlem sonunda ortaya çıkan semerin iç kısmına "kürtün" adı verilmektedir. Suda ıslatılıp yumuşatılan deri, kürtün üzerine dikilmekte, hazırlanan ağaç aksam da derinin üzerine yerleştirilmektedir. Son olarak keçe semerin alt kısmına dikilmekte ve süsleme işlemi yapılmaktadır. Ağaç aksamın hazırlanmasında geçirme tekniği kullanılmaktadır. Parçalar deri kolonlar ve çivilerle birbirine tutturulmaktadır.

Bir semerin yapımı 1-1,5 gün kadar sürmekte, kalite ve büyüklüğüne göre çeşitli fiyatlarda alıcı bulmaktadır. Kullanılan deri, keçe gibi malzemelerin orijinal olması nedeniyle maliyet fazla olduğundan fazla kar bırakmamaktadır. Geçmişte ürettikleri semerler temel ihtiyaç olarak görüldüğü için daha yüksek kar ile satabilen semerciler, günümüzde köylülerden geçmişteki kadar rağbet görmediklerini ve bu nedenle semerleri ucuza satmak zorunda kaldıklarını belirtmekte, eskiden müşterilerin semerin kalite ve süslemesine daha çok önem verdiklerini, günümüzde ise bu durumun o kadar da önemsenmediği anlatmaktadırlar.

Yorgancılık

Yorganların dışında saten, satenin altında beyaz astar ve dolgu malzemesi olarak da pamuk kullanılmaktadır. Kenar dikişleri makine ile yapıldıktan sonra üzerlerindeki motifler, 3 numara dikiş iğnesi ile ustanın maharetine göre şekillenmektedir. İç dolgu olarak genellikle pamuk ve elyaf tercih edilmekle birlikte yün de kullanılmaktadır. Yorgancılar elde yaptıkları yün döşek, gelin işi yatak, beyaz mitil yorgan gibi ürünlerin yanı sıra dikiş makinesiyle karyola örtüsü, seccade gibi işleri de yaparak gelirlerini artırmaya çalışmaktadır.

Motifleri saten üzerine iğne ile dokuma işlemine "sırıtma" adı verilmektedir. Motif olarak buket lale, tavuz kuşu, deniz yıldızı, bülbül ve gül, kelebek, yelpaze, tavan nakışı, zincir, bahar dalı, mor menekşe gibi motifler kullanılmaktadır.

Yorganın sateni ve altının "mermerşahi (yorganın alt beyaz kısmı)" makinede dikilmektedir. İç kısmı dışa çevrilerek yere serilir. İç olarak hazırlanan kabartılmış haldeki 3,5 kg pamuk, yerde saten kısmı üste gelecek şekilde serili olan örtünün üzerine yayılır ve iki taraftan yuvarlanarak dürüm şeklinde katlanır. Tekrar doğru yüzü döndürülür. Pamuk bu şekilde içe geçmiş olur. İnce bir değnekle dıştan vurularak dıştan özenle düzlenir. Her tarafı eşit incelikte olur. Pamuğun toplanmaması için "mafta (ilgi)" yapılır. 12 cm. enliliğinde kenar çekilir. Müşterinin isteğine göre gerekiyorsa "çıpkı (tebeşire bulanmış ipi yorganın üstüne gererek izi yorganın üzerine gererek ortasını bulma ve tebeşir izinden yola çıkarak çizim yapma)" yapılır. Motiflerin çiziminde karton kalıp kullanılır.

Daha sonra üç numara iğne yorgan üzerine geleneksel motifler işlenerek sırıtma yapılır ve yorgan tamamlanır. Sırıtmanın azlık çokluğuna göre bir yorgan ortalama 1-2 günde tamamlanır.

Kahramanmaraş merkezde, geneli Kahramanmaraş Kalesinin doğusunda yer alan 12 adet yorgancı esnafı bulunmaktadır. Yorgancılığı Darende'de Yorgancı Kamil Şimşek'ten öğrenen yorgancılar, memleketlerine dönerek mesleği Kahramanmaraş'ta devam ettirmişlerdir. Darende de mesleği öğrenen birkaç usta burada da çırak yetiştirmiş ve bugün dükkan açanların sayıları 12'yi bulmuştur.

Yorgancılık mesleğine günümüzde ilgi azalmış olduğundan yeni çırak yetişmemektedir. Yaz aylarıyla beraber artan düğünler için çeyizlik olarak hazırlanan saten yorganların satışıyla birlikte yorgancıların da gelirleri bu mevsimde artmaktadır. Genellikle çeyizlik olarak dikilen yorganların pamuk, saten, yün v.b malzemelerini oğlan evi almakta, kız evi ise sırıtma masrafını üstlenmektedir.

Demircilik

Çin ve Arap tarih ve coğrafya kaynaklarında Türkler eski çağlardan beri demiri en iyi işleyen millet olarak tarif edilmektedir.

Türk destanlarında demircilere sıkça yer verilmesi, demircilerin kutsallığına inanılması, günümüzde Kahramanmaraş'ta ve Türklerin yaşamakta olduğu pek çok yerde yeni ölmüş birinin üzerine bıçak, makas gibi demirden eşyalar koyulması, pek çok belde ve köy isminin demirciler, demirci v.b adlarla anılması gibi pek çok olgudan demirin ve demirciliğin Türk kültür ve inanışındaki önemi rahatlıkla anlaşılabilmektedir.

Kahramanmaraş'ta ağırlıklı olarak Demirciler Çarşısı'nda faaliyet gösteren demirciler; kancalar, zincirler, tarım araçları ve benzeri metal yapılı eşya ile demir ve benzeri maden parçalarını bükerek, döverek veya kalıpla biçimlendirmektedir. Demircilik diğer geleneksel el sanatlarında ve sanayi de kullanılan pek çok el aletinin isteğe göre şekillendirildiği bir meslek konumundadır. Demirin istenilen sertlikte şekle sokulabilmesinin tek yolu demircilerden geçmektedir. Taş işlemeciliğinde taşa şekil vermek için kullanılan demir kalemler, bir çekiç türü olan madraha, çarpacak ve diğer geleneksel el sanatlarında kullanılan pek çok el aleti demirci ustaları tarafından özel olarak yapılmaktadır.

Çekiç, örs, mengene, ocak gibi araçları kullanarak demire şekil verip Kahramanmaraş'ta bu eski mesleği devam ettiren ustalar Demirciler Odasına bağlı olarak faaliyet göstermektedir.

(Sol Üst) Fotoğraf: Mehmet Kırmızıkaya

elde edilebilmesidir. Günümüzde namti yapımında ise çelik şeritler kullanılmaktadır (Y. Demir ile kişisel iletişim, 11 Eylül 2012). Çelik şerit kullanımının Kahramanmaraş'ta çelik sanayinin gelişmeye başladığı 1990'lı yıllardan itibaren arttığı düşünülmektedir.

Bıçağın sapının yapımında ise "tosak ağacı", boynuz, plastik ve fiber isteğe göre tercih edilmektedir. Sert, dayanıklı ve işlenmesi kolay bir yapıda olan tosak ağacı, 1990'lı yıllara kadar bıçak sapının yapımında kullanılan temel malzemedir. Kahramanmaraş'ın Andırın ilçesinden, Düldül Dağı'ndan, Hatay'ın Erzin ve Yayladağı ilçesinden temin edilebilmektedir. Boynuz olarak koç boynuzu ve keçi boynuzu kullanılmaktadır. Günümüzde tosak ve boynuz saplı bıçak üretimi azalmış ağırlık olarak plastik ve fiber saplar kullanılmaya başlanmıştır. Bu malzemelerin kullanımının yaygınlaşma sebebi kolay temin edilebilmeleri ve ucuz ve seri üretime imkan vermeleridir. Plastik saplar Kahramanmaraş'ta sanayiden hazır olarak alınabilmekte ve namtilere monte edilmektedir.

Hartlap Köyünde eğri bağ bıçağı, maskot bıçağı, cep bıçağı, ges boy bıçak, orta boy bıçak, kurban bıçağı, meyve bıçağı, kasap bıçağı, kıyma bıçağı gibi bıçak çeşitleri üretilmektedir. Her bıçak çeşidinin yılan dili, söğüt yaprağı, böbrekli ve topak olarak adlandırılan şekilleri vardır. Ayrıca üretilen bıçakları kapanır ve kapanmaz olarak da ikiye ayırmak mümkündür (Ö.Çelik ile kişisel iletişim, 11 Eylül 2012). Köyde üretim evlerin altında bulunan atölyelerde gerçekleştirilmekte ve genelde tek usta çalışmaktadır. Köyde bulunan bıçakçıların çocukları bıçakçılığı öğrenmiş ancak geliri azaldığı için bırakmıştır. Yanlarında yetişen çırakların da birçoğu bıçakçılığa devam etmemiştir. Bu yüzden geçmişte evlerin altında 35'e kadar çıkan bıçakçı atölyesi sayısı günümüzde 10-15'e kadar düşmüştür.

Bıçakçılık

Kahramanmaraş Merkezde Demirciler Çarşısında ve Merkeze 32 km uzaklıkta olan Hartlap Köyünde bıçakçılık yapılmaktadır. Üretilen bıçaklar il içinde ve il dışında alıcı bulmaktadır.

Bıçak üretiminde çelik, tosak ağacı, boynuz, plastik ve fiber ana malzemeler olarak kullanılmaktadır. Bıçakların çelik veya demir olan kısmına "namti" denilmektedir. Namti yapımında geçmişte tren yollarına döşenen raylar kullanılmıştır. Ray demirlerinin kullanılma sebebi bu rayların üretiminde kullanılan demirin kaliteli olması ve daha keskin bıçaklar

Kordon İşlemeciliği

Yöre halkı tarafından günümüzde tanınan bir el sanatı olmamakla birlikte Kahramanmaraş Arkeoloji Müzesinde geçmişten kalan örnekleri bulunmaktadır. Maraş işinde kullanılan sim sırmaların eğrilerek bir araya getirilmesiyle kordon elde edildiğinden, kordon işlemeciliğinin de ilimizde geçmişte yapıldığı düşünülebilir. Yazılı kaynaklarda da kordon işlemeciliği ile ilgili olarak herhangi bir veriye rastlanılmamıştır. Sim sırma ustası olan Aysun Ciğer, müzede gördüğü eserleri kordon işlemeciliği örneği olarak adlandırmış, eserlerdeki teknik ve motiflerden yola çıkarak kordon işlemeciliğini öğrenmiştir. Usta-çırak ilişkisi içerisinde geleneksel bir aktarım söz konusu değildir. 2009 ve 2011 yıllarında Kahramanmaraş İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü bünyesinde Maraş İşi Kordon İşlemeciliği Kursu açılmış ve Aysun Ciğer eğitimci olarak görevlendirilerek kordon işlemeciliğinin günümüze aktarımı sağlanmıştır. 2012 yılı içerisinde kordon işlemeciliği Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü modüler sistemine de kaydedilerek ilerleyen zamanlarda kurs açılmasına olanak sağlanmıştır.

Kordon işlemede gergef, makas, iğne gibi araçlar ve ayna, renkli kumaş, pul, boncuk, inci, kordon ve kordon rengi ip gibi malzemeler kullanılmaktadır. Genelde kalın atlas ve saten kumaş kullanılır. Sim, altın, gümüş ve ibrişim iplikleri eğrilerek en az 10 en fazla 30 kat kıvrılarak kordon elde edilir. Kordon, gergef üzerine sabitlenen kumaşın tek yüzeyine yine kordonun elde edildiği iplikle desen oluşturularak sabitlenir. Desen oluştururken kordonun üst üste gelmemesine dikkat edilir. Kordon kumaşın altına hiçbir zaman geçmez. Tek yüzden işlenen bir el sanatıdır. Kordon işlenen kumaşın altına astar çekilmektedir. Gelinlik, nişan kıyafeti, seccadeler, gece çantaları, oda takımları, masa örtüleri, cepken, şalvar gibi ürünler üretilebilmektedir.

Motif olarak çiçek, dal, yaprak, çirtik motiflerinin çoğunlukta olduğu simetri ve özgün desen tasarımlarıyla oluşmuş bir nakış türüdür. Çiçek desenlerinin orta kısmına ayna veya farklı renk kumaş yerleştirilerek desene hareket kazandırılabilir. Kahramanmaraş Arkeoloji Müzesi envanterinde cepken, ceket, işlemeli başlık, kısa şalvar gibi kıyafetler üzerinde kordon işlemeciliği örnekleri bulunmaktadır.

Oyacılık

Oyacılık, Kahramanmaraş genelinde bilinen, gencinden yaşlısına hemen her yaştan ev hanımları tarafından işlenen geleneksel el sanatıdır. Yatak örtüsü takımları kenar süslemeleri, masa ve sehpa örtüleri, örtü kenarları, kadın giysilerinden eşarp ve başörtüsü kenarları, gecelik yakası gibi yerlerde uygulanabilmektedir.

İşlendikten sonra kumaş kenarlarına iğne iplik ile tutturularak kullanılmalarının yanı sıra başlı başına bir örtü olarak da işlenebilmektedir. Motif olarak bitki motifleri, geometrik şekiller kullanılmaktadır.

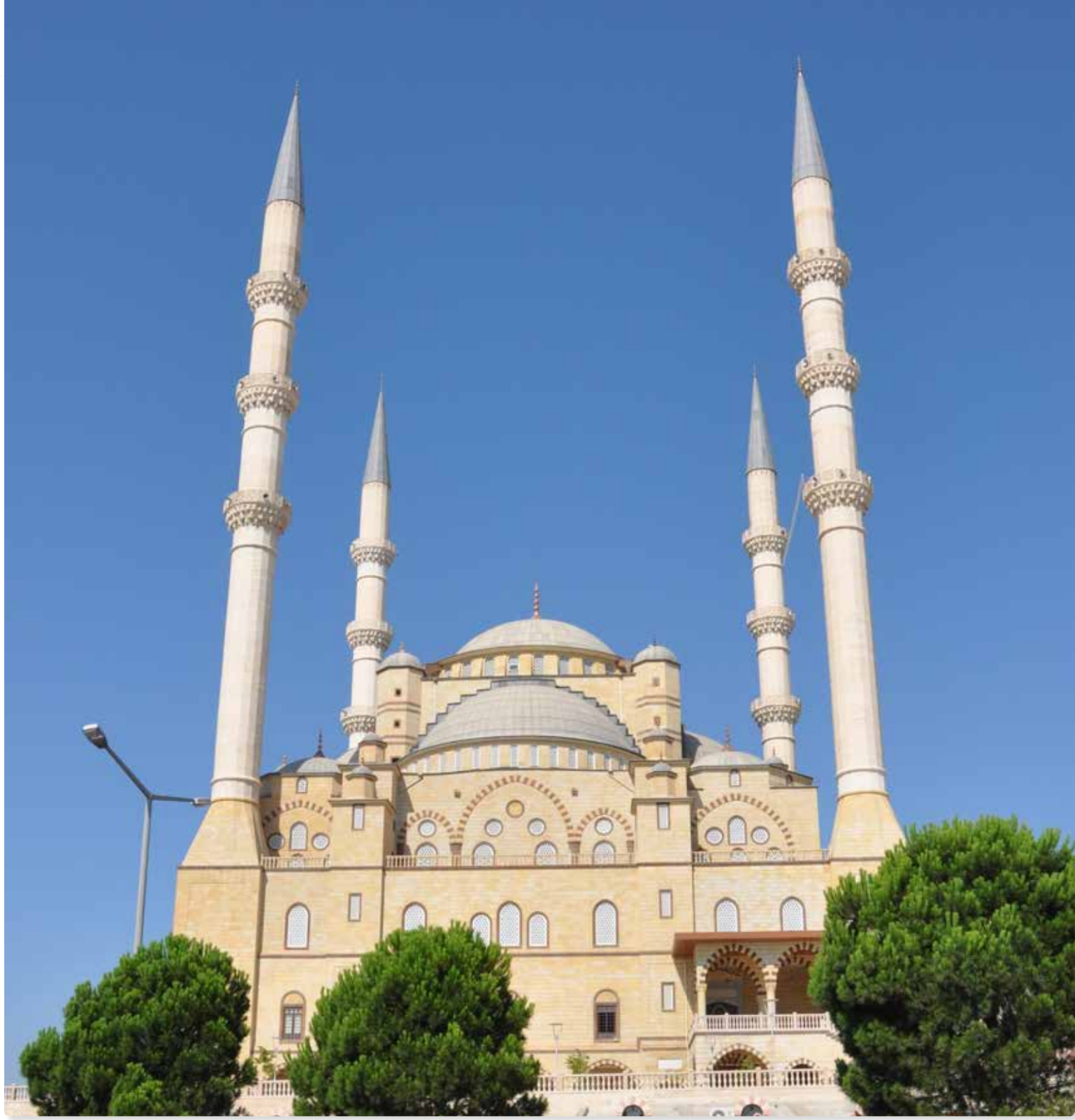
Genellikle evlerde genellikle dekorasyon amaçlı kullanılmakta ve genç kızlara çeyizlik olarak işlenmektedir. Kendi ihtiyacını karşılamanın yanı sıra çevresine oya işleyerek aile ekonomisine katkıda bulunan pek çok kadın bulunmaktadır. Oyaların kullanımı gün geçtikçe azalmaktadır.

İğne Oyası: İğne vasıtası ile ipliğin düğümlenmesi yapılır. Genellikle kenar motifleri yapılır. Sağdan sola doğru işlenir.

Mekik Oyası: Mekik adı verilen bir araçla işlenen oya türüdür. Mekik ile birbiri ardına zincirler meydana getirilmekte ve bu zincirler iğne veya tığ vasıtası ile yarım daire veya tam daire şeklinde birleştirilerek motifler oluşturulmaktadır. Çabuk yapılan ve işlenmesi kolay bir oya çeşididir.

Firkete Oyası: Tığ ve firkete vasıtasıyla yapılır. Firketenin iki kenarı arasına sarılan ipliğin tığ ile orta kısımlarının birbirine bağlanıp işlenmesiyle meydana getirilir. Oyanın genişliği firketenin genişliğine bağlıdır.

Boncuk Oyası: Dikiş iğnesi ve tığ kullanılarak çeşitli renklerde boncuklarla, ipliklerle yapılır. Boncuklar oya üzerine yerleştirildiğinden örgü ve motifleri diğer oya türlerinden ayrılmaktadır(Anonim, 2002). Daha çok başörtülerinin kenarlarında kullanılmaktadır.

Abdulhamithan Camii

Taş İşlemeciliği

Geçmişten günümüze mimari yapıların inşasında önemli bir yere sahip olan taş işlemeciliği Kahramanmaraş'ta varlığını günümüzde de sürdürmektedir. Taş işlemeciliği çoğunlukla Mağaralı Mahallesinde ikamet eden ustalar tarafından icra edilmekle birlikte, şehrin diğer kesimlerinden yetişmiş ustalar da bulunmaktadır. Taş işleme ustaları tarafından şekil verilen taşlar; cami kaplamaları, minare, mihrap, minber, kürsü, yazlıklar, çeşme, şömine, şadırvan, saat kulesi gibi yapıların inşasında kullanılabilmektedir. Maraş'ta son dönemde inşa edilen en büyük mimari yapılardan olan ve dışı tamamen taş kaplama olan

Abdulhamithan Camii'nin inşasında da Maraşlı taş ustaları çalışmıştır.

Taş işlemeciliğinde moloz taş ve kesme taş adı verilen iki tür taş kullanılmaktadır. Moloz taşlar sert yapılarından dolayı sanat kaygısı güdülmeyen bahçe duvarı, yer kaplamalarında kullanılmaktadır. Kesme taşlar ise yumuşak ve işlemeye elverişli olduklarından mimari yapıların hemen her yerinde istenilen ölçü ve motiflerle kullanılabilmektedir. Kesme taşlara tüf taşı denilmektedir. Gaziantep'in Topaktaş mevkiinden gelenlere topaktaşı, mağaralarda çıkan taşlara havara taşı denilmektedir. Minarelerin büyük çoğunluğu havara taşlarından inşa edilmektedir. Kahramanmaraş'ta taş işleme atölyelerinde kullanılan taşlar Gaziantep Topaktaş mevkiinden ve Kayseri'de Tomarza, Gesi, Hotcağız'dan volkanik tüf taşlarından temin edilmekte ve 30x60-70 santim ebatlarında çıkarılarak taş işleme atölyelerine getirilmektedir. Taşlar gri, siyah, gül kurusu, kahverengi, sarı renklerde olabilmektedir. Atölyeye gelen taşlar önce testereye girerek istenilen ölçüde kesilmektedir. Kaval, armudi, kavalkepçe, lale, papatya gibi geçmişten günümüze kadar gelen birçok motif önce karton veya alüminyum levha üzerine çizilmekte, sonra ortaya çıkan şablon makasla kesilerek taşın üzerine aktarılmakta ve yontma işlemine geçilmektedir. Yontma işleminden önce taşlar su havuzunda bekletilerek yumuşatılmaktadır.

Taş işlemeciliğinde testere, kompresör, hava tabancası, spiral gibi makinaların yanı sıra tabanca, madraha, çarpacak, kalem gibi aletler kullanılmaktadır.

Kaynakça

Anonim, (2002), Kahramanmaraş Kültür Envanteri (Yayınlanmamış), Kahramanmaraş Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

Anonim, (2010a, 29 Nisan), "Aba Sanatını Yaşatmaya Çalışıyor", Erişim Tarihi: 18 Mart 2013, www.samanyoluhaber.com.tr.

Anonim, (2010b), "Geleneksel El Sanatımız: Aba" Kahramanmaraş Kent-vizyon Dergisi, S. 4, s. 18

Başfırıncı, Çiğdem. "Modern Tüketim Kültürüne Yönelik Bir Araştırma", Milli Folklor, S.91 (Güz 2011), s.115-130.

Baysal, A. Caner (2012, 23 Şubat) ''Fetih 1453''ün Çarıkları Kahramanmaraş'tan", Erişim Tarihi: 18 Mart 2013, www.haber7.com.tr.

Çalış, Hikmet. "Geleneksel El Sanatlarının Devamlılığını Sağlayan Faktörler", Uluslararası Türk ve Dünya Kültüründe Kahramanmaraş Sempozyumu Bildirisi, 18-20 Nisan 2013.

Çelik, Ökkeş, Mesleği: Bıçakçı, Doğum Tarihi:1977, Doğum Yeri: Kahramanmaraş-Hartlap Köyü, Eğitim Durumu: Lise. (11 Eylül 2012 tarihinde Hikmet Çalış tarafından yapılan görüşme kaydı).

Coşkun, Aslı (2012), Kahramanmaraş İli Geleneksel Takılarından Maraş Burması Üzerine Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Geleneksel El Sanatları Eğitimi Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Dalkıran, H. Evliya (2005), Kahraman İlimiz, Tarihimiz, Kültürümüz, Poza Ofset, Kahramanmaraş.

Dedeoğlu, Mesut (1996), Dünden Bugüne Maraş, Lazer Ofset, Ankara.

Demir, Yaşar. Mesleği: Bıçakçı, Doğum Tarihi:1 949, Doğum Yeri: K.maraş-Hartlap Köyü, Eğitim Durumu: İlkokul. (11 Eylül 2012 tarihinde Hikmet Çalış tarafından yapılan görüşme kaydı).

Günay, N. (2010). XIX. Yüzyıldan Günümüze Maraş'taki Ekonomik ve Sosyal Değişikliklerin Şehirdeki Bazı Geleneksel Meslekler Üzerindeki Olumsuz Etkileri. Millî Folklor, S. 86, s. 163-173.

Güleç, Banu (2006), "Reklamın Turistlerin Satın Alma Davranışları Bakımından İncelenmesi" Sosyal Bilimler Dergisi, C. 9, S.15, s. 127-158.

Küpelikılıç, Sabahat, "Kahramanmaraş'ta Yok olan Mesleklerden Abacılık" (Röportaj), Uzunoluk (12 Şubat Kurtuluş Yıldönümü Dergisi), S. 17, s. 20-21.

Savaş, Mevhibe (2004), "Kahramanmaraş'ta Erkek Giysileri" Madalyalı Tek Şehir Kahramanmaraş (Özel Kurtuluş Dergisi), S. 16, s. 106-109.

Ozan, Eyüp (2001), Yeni Bin Yılın Eşiğinde Kahramanmaraş'ın Sosyoekonomik Yapısı, Yaşar Ofset, Kahramanmaraş.

Yakar, Esma-Yakar, Elif Betül (2011), Maraş İşi Sim Sırma ve Bindallılar, Halim Ofset, Kahramanmaraş

X.Bölüm
Kahramanmaraş'ta Somut Olmayan Kültürel Miras

HALK OYUNLARI VE GELENEKSEL GİYİM

Hikmet ÇALIŞ

Folklor Araştırmacısı, Kahramanmaraş İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

Kahramanmaraş'ta düğünlerin, asker uğurlamaların, karşılamaların, kurtuluş günlerinin, millî bayramların vazgeçilmez kültürel unsurlarından olan halk oyunları, içerdikleri figürler ve ezgiler açısından oldukça zengin bir görünüm arz etmektedir. Oyunlar, tam bir ritim beraberliği içinde, uyumlu bir şekilde oynanmaktadır. İlimiz halk oyunları kendine has özelliklerini korumakla birlikte kültürel alışverişin doğal bir sonucu olarak çevre illerden yansıyan izleri de barındırmaktadır.

Halk oyunları kapsamındaki ilk kurumsal çalışmalar, 1967 yılında Türk Folklor Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisi tarafından gönderilen yazıda Kahramanmaraş'ın Adana'da düzenlenecek olan bölgesel folklor yarışmasına katılımının istenmesiyle başlamıştır. Yarışmaya katılabilmek amacı ile Folklor Komitesi kurulmuş ve komite tarafından köylere gidilerek halk oyunları çalışmaları gerçekleştirilmiştir. İl genelinde yapılan çalışmalardan sonra her ilçe kendi halk oyunları ekibini meydana getirmiş, Merkez ilçe halk oyunları ekibi de Halk Eğitim bütçesiyle kurulmuştur. Merkez ilçe halk oyunları ekibinin kıyafetleri derin bir çalışmadan sonra tespit edilmiş ve taklit edilmemesi, zamanla değişmemesi amacıyla Türk Folklor Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisine tescil ettirilmiştir. Kurulan halk oyunları ekibi ilk gösterisini 1968 yılında ilimizde yapmış olup daha sonra Adana'da bölgesel folklor şenliklerine katılmıştır. 1969 Haziran ayında Yapı ve Kredi Bankası'nın İstanbul Açık Hava Tiyatrosunda tertiplediği yarışmaya katılmıştır. Sonraki dönemlerde de yapılan çalışmalarla, pek çok yarışma, festival v.b. etkinliklerde halk oyunları ekipleri tarafından ilimiz temsil edilmiş olup, bu ekiplerden olan Halk Eğitim Merkezi Halk Oyunları ekibi de 2000, 2001, 2002, 2004 yıllarında MEB Türkiye Kupası finallerine katılmıştır. (Pehlivan, 2010)

Halk eğitim merkezleri, gençlik merkezleri, belediyeler, halk oyunları dernekleri ve diğer kurum ve kuruluşlar tarafından kurulan halk oyunları ekiplerinin, halk oyunlarının korunmasında ve yaşatılmasında katkısı büyüktür. Kahramanmaraş'ta halk oyunları, bir folklorik değer olarak yörelerde yaşamasının yanı sıra ülke çapında düzenlenen yarışmalar v.b. etkinliklerde sahne sanatı gibi de icra edilmeye devam edilmektedir. Halk oyunları ekipleri resmi bayramlarda, kutlamalarda, kurtuluş günlerinde, şenliklerde, festivallerde, karşılamalarda, uğurlamalarda halk oyunlarını yöresel giyimle birlikte icra ederek ilimizin tanıtımına katkı sağlamaktadır.

Yörede halk müziğinin icrasında kullanılan geleneksel çalgılar davul, orta zurna, kaval (dilli, dilsiz), kemane, bağlama, bendir (kultuk davulu, def), ve meydir. Davul ve zurna ise halk oyunlarında genel olarak kullanılan enstrümanlardır. Kadın oyunlarında bağlama ve def de kullanılmaktadır. (Pehlivan, 2010) Oyunlarda tempo ve ritim davulla sağlanırken zurna ile de ezgi bütünlüğü korunarak tam bir ahenk elde edilmektedir.

İl sınırları içerisinde oynanan; Gaba, Maraş Halayı, Üç Ayak, Bertiz, Cenderme, Hadedi, Koyser(Koysarı), Dokuzlu, Çoban, Ceren, Köçeli, Pekmez, Ağırlama, Fatmalı, Marmara, Engo, Çamurdöken, Lorpaşa, Bağdalı, Kına, Hoş Bilezik, Topal Kız, Sallama,

Lorke, Veled, Kelek, Sado, Halebi, Solak, Temürağa, Demircioğlu, Telefon, Düz, Abalı, Nare, Yağlı Kenarı, Dallı Basma, Şirvani, Sin Sin, Sarhoş, Sincari, Berdi, Hoşgörü, Dönmeler, Güzeller, Göksun İlerlemesi, Şiro, Horzeli, Cafer, Lorpaşa, Diz Kırma, Yiğitleme, Öte Yüz Üçayağı, Demirci, Şirvani, Binboğa Karşılaması, Serçe, Nalça Parlatan, Bessoy, Kartal, Engo, Kırıkhan, Aseive, Ağır Düz (Aşay), Araban Solağı, Sinem Lili, Sivaslı, Çifte Arabi, Hoş Bilezik, Kelo (Üç Topuk), Kurt Oyunu, Raksbüke, Üçürdüm, Keçikey, olmak üzere yetmiş civarında oyun ismi tespit edilmiştir. Gaba, Cenderme ve Köçeli sadece erkekler tarafından; Duvak (kına) sadece kadınlar tarafından oynanan oyunlardır. Yaylanma, yürüme, zıplama, tek topuk, üç topuk, çift topuk, üç topuk, dört topuk, çökme, diz kırma, sürükleme, topuk burun vurma, beşli vuruşlar halk oyunlarında kullanılan figürlerdir. Oyunların geleneksel olarak oynanış formu düz çizgi, yarım daire, yarım daire dönmeler ve daire şeklindedir. (Pehlivan, 2010)

Günümüzde kadın ve erkek giyimi modaya göre şekillendiğinden geleneksel giysiler, günlük kullanımda terkedilmiş olmalarına karşın yöresel özellikler taşıdıklarından Kahramanmaraş'ta genellikle halk oyunları ekipleri tarafından kullanılmakta, resmi bayramlarda, kutlamalarda, kurtuluş günlerinde, şenliklerde, festivallerde, karşılamalarda, uğurlamalarda ve ilimizin temsil edildiği hemen her yerde sergilenmektedir. Geçmişten günümüze yörenin taşımış olduğu kültürel birikimin somut bir göstergesi olan bu kıyafetlerin halk oyunları ile bütünlük içerisinde sergilenmesi önemlerini daha da artırmaktadır.

20. yüzyıl başlarında Kahramanmaraş'ta, erkekler genellikle kolları kısa yerli üretim olan aba ile uzun entari, ayaklarına ise uçları kalkık kırmızı yemeni giyerler, bellerine abanın üzerinden bir kuşak kuşanırlardı. Setre ve pantolon giymeler bu dönemde yavaş yavaş artmaya başlamıştır. Kadınların elbiseleri ide sade olup, başlarına fes giyip üzerine çember ve yazma sararlar, ayaklarına sarı meşinden bir çizme (edik) giyerlerdi (Atalay, 2008:123).

Geleneksel Erkek Giysileri:

Başa Giyilenler:

Keçe Külah: Koni şeklinde, beyaz ya da kahverengi keçeden, Maraşlı keçeciler tarafından yapılmaktadır.

Poşu: Siyah, kahverengi renklerde olup, keçe külah üzerine kıvrılarak sarılmaktadır.

Sırta giyilenler:

Gömlek: Kulaksız yaka, önü düğmeli, uzun kollu, pamuk veya ipek kumaştan olup genellikle beyaz renktedir.

Döşlük: Kadife kumaş üzerine göğsü sırma işlemeli, sağ omuz ve sağ koltuk altından düğmelidir.

Aba: Aba ustaları tarafından, yün iplikle aba tezgâhlarında dokunur ve siyah tura iplik denen vurma iplikle zikzak yapılarak dikilir. Kısa kolludur, önünde düğme ve ilik olmaz, koltuk altı dikilmez. Tercihe göre abaların omuz başlarına veya sırtın tam ortasına 7 delikli mavi göz boncuğu ve etrafına iğde dikilmek suretiyle süs yapılabilir. Kısa kollu, önü açık olup ön kısmında ve arkasında sandık adı verilen motifler bulunur. İşlenen sandık sayısı (3,5,7,9,11 olabilir) ve sırmalı olup olmayışı kişinin ekonomik durumuna göre belirlenir. Sırmalı aba, simli aba, kırmızı aba, boz aba gibi çeşitleri vardır. En değerli aba sırmalı abadır. Sırmalı abadan sonra motifler sim iplikle yapılan simli aba gelir. Kırmızı renge boyanmış yün iplikten dokunan kırmızı aba kırsal kesimde giyilen en yaygın aba çeşididir. Üzerinde işleme olmayan abalara boz aba (Taşçı abası) denir. Yünün tabii rengiyle dokunan abadır. (Savaş, 2004:107-108)

Ayağa Giyilenler:

Şalvar: Gök mavi, çağla yeşili, duman grisi veya siyah renkte olup yanları sim sırma işlemelidir.

Yemeni: Koyu kırmızı veya siyah renkte, deriden, burnu kıvrık, iç dikişli topuklu ya da topuksuzdur.

Postal: Taban derisi camız gönünden olup, diz kapağı altına kadar uzun sırım bağcıklı, burnu kıvrık, topuklarında demirden yapılan nalça ya da siyah parçalı ayakkabı.

Ham Çarık: ham deriden, geçirme tekniği ile gizli dikişli olup içleri astarsızdır.

Çorap: İşlemeli veya işlemesiz olarak yün ya da pamuk ipliğinden yapılır.

Bele takılanlar:

Bel poşusu: Beyaz renkte tezgâh dokuması kuşaktır.

Palaska (Kemer, silahlık): Deriden yapılan işlemeli veya işlemesiz kemerdir.

Geleneksel Kadın Giysileri:

Başa Giyilenler:

Bordo renkli, keçeden, tepelikli ya da tepeliksizdir. Yanlarında gazi adı verilen altın, gümüş, önlerine beniz veya lira ile süsleme yapılır.

Tülbent (yazma, şifon): Fes üzerine kenarı pul işlemeli ya da iğne oyalı tülbent toka ile

tutturulur. Fes üzerine beyaz, siyah veya kahverengi poşu da kullanılır.

Sırta Giyilenler:

Bindallı: Genellikle mor ve kırmızı tonlarda kadife kumaştan dikilen, etekleri topuğa kadar düz inen, üzerine sim sırma ile çiçek, yaprak, gül ve dal motifleri işlenen, içerisi pamuklu bez ile astarlanan bindallılar geçmişte gelinlik olarak kullanılmış ve kızların çeyizleri arasında özel bir yer tutmuştur. Eteğe bolluk vermek için koltuk altından itibaren üçgen parçalar yerleştirilir. Bazılarının yaka, kol ve etek kenarları dantellidir. Kahramanmaraş Arkeoloji Müzesi Envanterinde birçok örneği bulunan bindallılar günümüzde de Maraş işi sim sırma işlemecileri tarafından yapılmaya devam etmekte ve alıcı bulmaktadır. Maraş işi sim sırma işlemeciliğini kadın giyimiyle bütünleştiren ve en özgün örneklerini barındıran bindallıların geleneksel kıyafetler içerisinde özel bir yeri bulunmaktadır. Dulkadiroğlu Beyliği'nden Osmanlı Sarayı'na gelin giden Emine Hatun, Alime Hatun, Ayşe Hatun ve Fatih Sultan Mehmet ile evlenen Siddi Mükrime Hatun'un çeyizleri arasında sim sırma işlemeli bindallı v.b. kıyafetlerin olması Maraş işi sim sırma işlemeciliğinin tanınmasına ve yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır.

İç Göyneği (içlik): ipek veya pamuk kumaştan, uzun kollu, yakasızdır.

Fistan (Boydan): İpek veya benzeri kumaştan, yırtmaçlı veya yırtmaçsızdı.

Cepken (yelek): Kolları, ön ve arka kısmı sim sırma işlemelidir. Kadife kumaştan yapılır. Ön kısmı açık ve düğmesizdir. Genellikle bordo renkler kullanılır.

Üç etek: Yanları yırtmaçlı, önü açık, belden birkaç adet düğmeli olan bu giysinin üç eteği bulunmaktadır. Şalvarla birlikte giyilirler.

İki etek: Omuzları dikişsiz, etekleri dize kadar yırtmaçlı olan bu entarilerin önde ve arkada olmak üzere iki eteği mevcuttur. Etekler bele kadar sırma işlemelidir. Şalvarla birlikte giyilirler.

Ayağa Giyilenler:

Şalvar: İpek veya pamuklu kumaştan, işlemeli ya da işlemesiz olarak yapılır. Bol ve cepsizdir. Bel ve ayak kısmına lastik takılır. Bütün renkler kullanılır.

Yemeni: Koyu kırmızı renkte, deriden, burnu kıvrık, iç dikişli, topuklu ya da topuksuzdur.

Edik: Tabanı camız derisinden olup diz kapağı altına kadar uzun sırım bağcıklı, topuklarında demirden nalçalı ya da siyah parçalı ayakkabı.

Ham Çarık: Ham deriden, geçirme tekniği ile gizli dikişli olup içleri astarsızdır.

Çorap: İşlemeli veya işlemesiz olarak yün ya da pamuk ipliğinden yapılır.

Bele Bağlananlar:

Kemer: Kadife üzerine sim sırma işlemeli motiflerden oluşur. Gümüş kemer ve tezgâh dokuması kumaş da bağlanır.

Önlük: Saten veya ipek kumaştan, işlemeli ya da işlemesiz olarak yapılır.

Takılar: Alınlık, gerdanlık, bilezik, Maraş burması gazi, hamayıllı gerdanlık, muskalı gerdanlık.

Kaynakça:

Atalay, Besim (2008), Maraş Tarihi ve Coğrafyası, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş.

Mansur, Pehlivan (2010), Kahramanmaraş Yöresi Halk Oyunları Derlemesi (Resmi Rapor-Yayınlanmadı), Suzan ve Abdulhakim Bilgili Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü, Kahramanmaraş.

Savaş, Mevhibe (2004), Kahramanmaraş'ta Erkek Giysileri, Madalyalı Tek Şehir Kahramanmaraş (Özel Kurtuluş Dergisi), S.16 106-109.

KAHRAMANMARAŞ'TA ÇOCUK OYUNLARI

Hacı Ali ÖZTURAN
Araştırmacı - Yazar

Kahramanmaraş'ın geleneksel çocuk oyunları, ülkemizin ve dünyanın başka yerlerindeki çocuk oyunlarına benzerlik gösterse de kendine özgü farklılıkları vardır. Kahramanmaraş'ın geleneksel çocuk oyunları (merkez ilçede) yüz civarında derlenmiş ve kayıt altına alınmıştır. Daha kapsamlı çalışmalarla bu sayının çok daha artacağı kanaati hâkimdir.

Çocuk oyunlarımız; çocuklara el becerisi kazandıran, onların zekâ düzeylerini artıran, çocukları birlikte yaşamaya ve ekip çalışmalarına alıştıran, doğru ve dürüst olmayı belleten, aralarından lider yaradılışlı olanları öne çıkaran, çevresindeki malzemeleri oyun malzemelerine dönüştürmeyi ve kullanmayı öğreten, kendi oyuncağını kendi yapabilecek konuma yükselten, enerjik ve üretken olmaya yönlendiren eğlence ve etkinliklerdir.

Fırıştak, el testeresi, uçurtma gibi kâğıttan ve kartondan yapılan oyun âletleri çocuklara el becerisi kazandıran oyunlara örnektir. Küsküç, morik, gazoz kapağı, portakal yuvarlamaç, ip atlama ve beştaş gibi oyunlar çocukların çevrelerinde bulunan malzemeleri oyuna dönüştürme yeteneklerinin ürünüdür. Eş diriltmeç, longur longur, kale senin kaltak benim, çıngılım çıktı gibi oyunlar çocukları ekip çalışmalarına hazırlayan oyunlardır.

Çocuk oyunlarını oyunların ihtiyaç duyduğu malzemeler bakımından üç gruba ayırmak mümkündür:

I. MALZEME GEREKTİRMEYEN OYUNLAR:

A. Oda oyunları

- Elim elim öpelek
- Metsen metsen
- İnek içti
- Sayı tutma
- Sağa bak, sola bak, havaya bak, avanak
- Bilek güreşi
- Basak basma

B. Bahçe oyunları

- Kutu kutu pense
- El sende
- Göz yummaç
- Çıngılım çıktı
- Eş diriltmeç
- Birdir bir
- Çokurdum
- Uzun eşek
- Longur longur
- Eşler lebbik
- Kale benim kaltak senin
- Uzun atlama
- Atlambaç
- Tıp
- Fır atma

II. KOLAY BULUNAN MALZEMELERLE OYNANAN OYUNLAR:

A. Oda oyunları

- Beştaş (yuvarlak taşlarla)
- Beştaş (yassı taşlarla)
- Dama
- Dokurcum
- Dağ-şehir-isim-eşya
- İple bıhçı (testere) yapma
- At kuyruğundan çevirmeç
- Yüsük (yüzük) saklama
- Uçak
- Kayık yüzdürme
- Fırıştak (rüzgâr gülü)
- Testere
- Kibrit
- Hırsız-polis
- Kibrit çöpü kırma
- Söğüt dalından düdük yapma
- Buğday sapından düdük yapma
- Kamıştan tüfek yapma
- Pazuda ip kırma
- Portakal kabuğundan deveme
- Yumurta tokuşturma
- Ceviz kabuğundan gemi yüzdürme
- Bıtıraktan sepet yapma

B. Bahçe oyunları

- Körebe
- İsim söyleme
- İstop
- Çellik deynek
- Kız çellik deyneği
- Sülenke
- Lök lök
- Yakan topu
- Mendil atma
- Mendil kapmaç
- Tura kazık
- Küsküç
- Gazoz kapağı
- Morik
- Duvara vurmaç
- Portakal yuvarlamaç
- Teker yuvarlamaç
- Tombala
- Çizgi
- Salıncak (Salıngaç, sallangaç)
- İp atlama
- İp çekme (çek çek)
- Kale yapmak
- Kartopu
- Kardan adam yapmak
- Tuzak kurmak
- Hedef vurmak
- Sıçan uçurtma
- Kayısı çekirdeğinden düdük yapma
- Suda taş sektirme
- Mendil paraşüt
- Ebcik

III. ÖZEL MALZEMELERLE OYNANAN OYUNLAR:

A. Oda oyunları

- Mangala

B. Bahçe oyunları

- Deveme
- Gülle
- Aşık
- Uçurtma
- Tahta araba
- Kızak kaymak
- Ok yay
- Çember sürme (Tel)
- Lâstik çember sürme
- Hula hop
- Gıcırtmaç
- Sapan dövüşü
- Çomçalı gelin
- Hatmi çiçeği ile horoz olma

Oyun Malzemeleri

Modern oyuncakların icadından ve yaygınlaşmasından önce geleneksel çocuk oyunları için lâzım olan malzemeler "kolay bulunan malzemeler" ve "özel malzemeler" olmak üzere iki kısımdır. Kolay bulunan malzemeler o yıllarda çevrede hemen her çocuğun bulabileceği malzemelerdir. Bir atın kuyruğundan bir kıl koparılır ve bununla çevirmeç yapılır. Yuvarlak veya yassı çakıl taşları toplanarak beştaş oynanır. Dama dokurcum için de nohut büyüklüğünde taşlar toplanır. Ele geçirilen bir kâğıt parçasıyla kayık yüzdürme, fırıştak, hırsız-polis oyunları oynanır. Kamıştan tüfek, bıtıraktan sepet, söğüt dalından düdük, yanmış kibrit çöpleriyle çöp kırma, gazoz kapaklarıyla, sigaraların karton kutularıyla gazoz kapağı, morik oynanır. Dal parçalarıyla küsküç, çelik deynek; taşlarla sülenke, kale yapmak oynanır. Çocuklar mendillerini paraşüt gibi yapar veya mendil kapmaç, mendil atma oynarlar. Birdirbirin ilerleyen bölümlerinde mendil mutlaka olmalıdır. Çocuk, yiyeceği portakalla önce duvara vurmaç oynar, sonra suyunu emer, sonra meyvesini yer, kabuğundan da küçük parçalar koparark bir tür topaç yapar. Baş ve işaret parmaklarına geçirdiği çamaşır lâstiği veya lâstik sırımla portakalın kabuklarını arkadaşlarına atmaya çalışır. Sayıları fazla olmasa da bazı oyunlar vardır ki bunlar için özel oyun malzemeleri lâzımdır.

Deveme, gülle, aşık kemikleri, tahta araba, kızak, sapan, mangala bunlardandır. Deveme çıkrıkçılarda bulunur, şimsir veya tosak ağaçlarından yapılanlar değerlidir. Gülle ya yumuşak Antep taşından yapılır ya da tuhafiyecilerde cam olanları bulunur. Aşık kemikleri koyun ve keçilerin ayak bileklerinden çıkarılır, taşa sürülerek düzeltilir. (Özturan, 2010)

ÇOCUK OYUNLARINDAN ÖRNEKLER:

Sülenke

Uygun bir yere çay bardağı büyüklüğünde bir taş dikey olarak dikilir. Buna kale denir. Kalenin dikildiği yerin beş-altı metre uzağına bir başlangıç çizgisi çizilir. Oyuncular başlangıç çizgisinin gerisinde dururlar. Taş tutma, ebelik tekerlemesi veya benzer bir yöntemle bir ebe seçilir. Ebe kaleyi bekler.

Her oyuncunun el büyüklüğünde yassı bir taşı olmalıdır. Her oyuncu sırayla elindeki yassı taşı kaleye atar. Kaleyi hem yıkmaya, hem de uzaklara düşürmeye çalışır ki ebe kaleyi alıp gelinceye kadar kendi koşarak attığı taşın üzerine ayağı ile bassın veya taşını alıp başlangıç çizgisinin gerisine dönsün. Bu arada ebeye yakalanmaması lâzımdır. Ebeye yakalanan oyuncu yanar.

Kale devrildiği zaman her oyuncu kendi yassı taşını alıp başlangıç çizgisinin gerisine götürmeye çalışır. Yıkılan kaleyi tekrar diken ebe ise taş kaçıran oyuncuları yakalamaya çalışır. Dokunduğu yanar ve kenara çekilir. Son oyuncu da yandığı zaman oyun sona erer.

Çıngılım Çıktı

Bu oyun gündüz de oynanır ama genellikle akşamdan sonra oynanır.

Önce oyuncular arasından iki ebe seçilir, sonra ebeler oyuncuları paylaşarak iki gurup oluştururlar. Her gurup en az dört kişi olmalıdır.

Çıngılım çıktı bir saklanma–bulma oyunudur. Bir gurup saklanır, ikinci gurup onları bulmaya çalışır. Bu oyun, tuzak-pusu gibi kavga ve savaş taktiklerine hazırlık oyunlarındandır denebilir. Önce birinci gurup ebeleriyle birlikte oyunun başlangıç merkezinden uzaklaşırlar ve ebe oyuncularını bir yere saklar. Sonra yalnız olarak oyun başlangıç yerine döner. Burada öteki gurubun ebesiyle öne düşerek saklananlara doğru yürürler. Hemen arkalarında arayan gurup oyuncuları gelmektedir. Bir gedik arası, bir çalının, bir ağacın arkası, bir cami girişi gibi oyuncuların saklanma ihtimali olan şüpheli bir yere yaklaşıldığında arayan gurubun ebesi sorar:

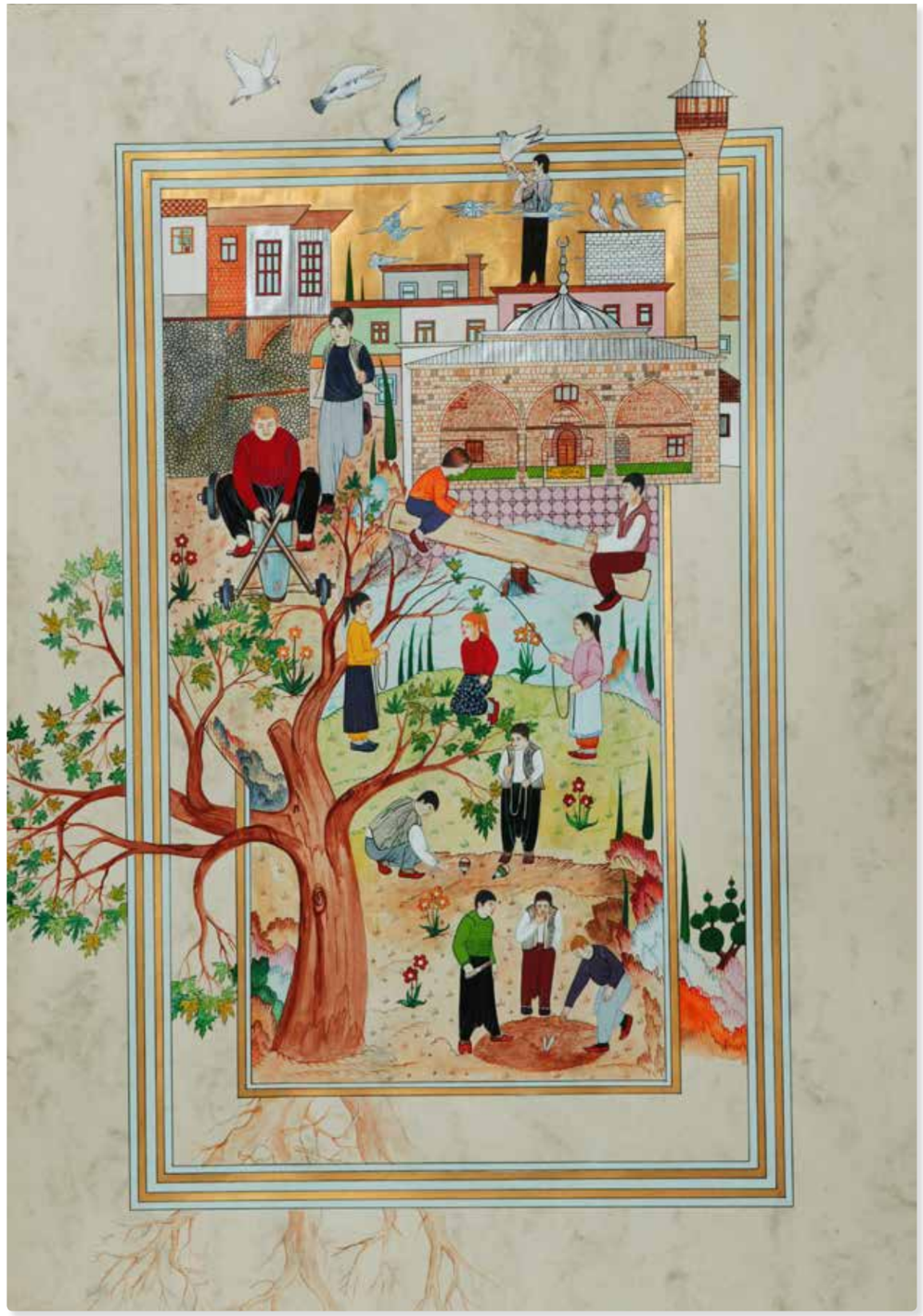
-Şu gedik yansın mı?

Yani, “Senin oyuncuların orada mı saklanıyor?” anlamına sorar.

Saklanan oyuncuların ebesi “İyice yaklaşalım da…” diyerek onları oyuncuların saklandıkları yere iyice yaklaştırmaya çalışır.

Eğer orada oyuncuları yoksa:

-Yansın! Der.

Minyatür Ahmet Akkurt

Yani, “Orada kimse yok” demektir. Ebe asla yalan söylemez.

Sokaklar, gedikler, çalılar geçilir sonunda oyuncuların gerçekten gizlendikleri yere gelinir. Arayan oyuncuların ebesi yine sorar:

-Burası yansın mı?

Saklanan oyuncuların ebesi her defasında olduğu gibi yine “İyice yaklaşalım da…” der. Öteki ebeyi ve onun oyuncularını iyice yaklaştırınca “Çıngılım çıktı!” diye bağırır. Saklanan oyuncular saklandıkları yerden koşarak çıkarlar ve arayan oyuncuları yakalamaya çalışırlar. Yakaladıklarının sırtlarına binerek oyun merkezinin olduğu yere kadar gelirler.

Longur Longur

Yedi sekiz oyuncuyla oynanan bir oyundur. Taş tutma veya benzer bir yöntemle bir ebe bir de kurt seçilir. Öteki oyuncular ebenin arkasına saklanırlar. Oyuncular bir öndekinin belinden tutar. En öndeki oyuncu da ebenin belinden tutar. Kurt bu oyuncuları kapmaya, ebe de korumaya çalışacaktır.

Bu oyunda ebe ile kurdun yetenekleri, becerileri, güçleri denk olmalıdır.

Kurt ebenin arkasındaki oyuncuları kapmak için sağdan soldan ataklar geliştirir. Ebe de bu atakları savuşturmak için mücadele eder. Ebenin arkasındaki oyuncular da kendilerini korumak, kurda yakalanmamak için ebenin arkasında kuyruk olmuş vaziyette bir o yana bir bu yana savrulurlar. Bir taraftan da “longur longur longur” diye bağrışırlar. Bu bağrışma ile koyunların keçilerin boyunlarına asılı olan longurdakları taklit etmiş olurlar.

Kurt, yakaladığı oyuncuyu ebenin arkasından koparark bir kenara bırakır. Yakalanan oyuncular oyun bitinceye kadar orada beklerler. Kurt ebenin arkasındaki bütün oyuncuları kapınca oyun biter.

Tura Kazık

En az yedi sekiz kişiyle oynanan bir oyundur. Bu oyunu yetişkin erkekler de oynar.

Oyuncular yaklaşık altı metre çapında bir çember oluşturacak şekilde, yüzleri merkeze dönük vaziyette ve çömelerek otururlar. Çömelenlerin arkasında, yani çemberin dışında bir “kaçan oyuncu” vardır. Çemberin içinde ise bir “ebe” vardır.

Ebe, beş metre kadar uzunlukta bir kendirin ucuna kalınca bir minder bağlamıştır. Kendirin öteki ucunu sol eliyle tutar. Sağ eliyle ipin ucundaki minderi havada daireler çizdirerek döndürür. Fırsatını bulduğunda kaçan oyuncuya minderle vurur.

Kaçan oyuncu bu darbelerden kurtulmak için çömelenlerin arkasına saklanmaya çalışır. Siperden sipere koşan asker gibi bir oyuncunun arkasından çıkar, koşarak başka oyuncunun arkasına saklanır.

Tura kazık oyununda çömelen oyuncular da boş durmaz. Çömelen iki oyuncu kendi aralarında işaretleşerek hızla kalkarlar ve birbirlerinden boşalan yere otururlar. Bu sırada kaçan oyuncu fırsat bulursa boşalan yerlerden birine çömelir ve kaçmaktan, tura darbelerinden kurtulur. Ayakta kalan oyuncu ise kaçan oyuncu olur. Ebe bu defa da tura ile ona vurmaya başlar. Oyun böylece devam eder.

Çomçalı Gelin

Yaz kurak geçtiğinde büyükler yağmur duasına çıkarlar, çocuklara da “çomçalı gelin” yaptırırlar. Onların temiz kalplerinin Tanrı katında hoşa gideceği inancıyla yağmura vesile olmasını beklerler. Ahşap bir çomçanın kepçe kısmı çomçalı gelinin baş kısmı olur. Sap kısmı da ayakları olur. Çomçanın ortadan biraz yukarısına çomçalı gelinin kollarını oluşturmak amacıyla bir dal parçası bağlanır. Sonra çomçalı geline elbise giydirilir.

Maraş merkezde çomçalı gelin yapıldıktan sonra toplanan malzemelerle genellikle kısır köftesi yapılır.

İki çocuk çomçalı gelinin birer kolundan tutar, öteki çocuklar da arkalarında olmak üzere evlerin kapılarını çalarlar. Kapıyı açan ev hanımına kısır yapmak için ne lâzımsa ondan isterler. Bir ev hanımı köfte için lâzım olan malzemelerin tamamını vermez. Diğer ev hanımlarının da katkılarını sağlamayı düşünerek az az verir. Çünkü çomçalı gelin oyununa ne kadar çok kişi katılırsa Allah katında o kadar makbul olacağına inanılır.

Kapısı çalınan evin sahibi kadın, çocuklardan ne istediklerini sorduğunda çocuklar hep bir ağızdan tekerleme ile cevap verirler:

“Çomçalı gelin nee ister
Bir tabak bulguur ister
Bulgur yoksa yaağ olsun
Benim gönlüm saağ olsun”

Ev sahibi kısır köftesi için lâzım olan malzemeyi verdikten sonra bir tas su getirerek, su gibi yağmur yağsın duasıyla çomçalı gelinin başından aşağıya döker. Çocuklar da:

“Teknede haamur, tarlada çaamur
Ver Allah’ım ver yağmur”

Diye bağrışarak temiz kalpleriyle dua ederler. Tekerlemenin ikinci dizesi sürekli olarak değişir ve çocuklar neye ihtiyaç duyuyorlarsa tekerlemeye onu katarlar:

“İki domatees ister” veya “Bir kaşık bibeer ister” ya da “Bir tâne soğaan ister.”

Yeteri kadar köfte malzemesi toplayan çocuklar ya kendi aralarında kısır yaparlar ya da bir hanım fedakârlık ederek onlara kısır yapar verir.

KAYNAK

Özturan H.Ali (2010). Kahramanmaraş’ta Çocuk Oyunları, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş

Avcı, Ramazan (2012), Çocuk Oyunlarıyla Kurulan Kültür Köprüsü, Kahramanmaraş

Malik Ejder Türbesi

HALK KÜLTÜRÜ KABUL VE UYGULAMALARI

Yrd. Doç.Dr. İbrahim ERŞAHİN
KSÜ Öğretim Üyesi

1. Halk Kültürü Kabul ve Uygulamaları

1.1. İnanış

İnanış, olgu veya varlığın, bir kişi veya toplum tarafından var olarak görülmesi, gerçek bilinmesi durumudur.

İnanç olarak adlandırılan ve daha geniş bir anlam taşıyan kavram içinde "halk inançları" olarak ifade edeceğimiz daha sınırlı bir kültür unsurunu karşılar. Toplumların bu tür inanışlarının "batıl inanç" veya "hurafe" olarak da adlandırıldığı olur.

Bunlar doğum, evlenme, ölüm gibi hayat aşamaları; çeşitli konularla ilgili insan ilişkileri; tabiatla ilgili durumlar; hastalık-tedavi, uğur-uğursuzluk, başarı-başarısızlık, huzur-huzursuzluk gibi hayat halleri ile ilgili sakındırma, önleme, tedavi amaçlarıyla inanılan ve uygulanan kültür unsurlarıdır. Bu bağlamda ilk elde adak-dilek(türbe vb.), ad koyma, ahlak (doğruluk, vb.), ana-baba ve atalar, and, ay-güneş-yıldız gibi gök varlıkları, bereket, bitkiler, büyü-tılsım-fal, cadı-umacı-dev, cin-peri, doğum (lohusalık, vb.), evlilik, ekmek, elbiseler, eşyalar ve meslekler, evler, evliyalar, günler, yazılar, hastalıklar, hayır-şer, hayvanlar, kadınlar, kan, kurban, mağara vb. yerler, mezarlıklar, muska, nazar, ölüm, para, renkler, ruh, rüya, sayılar, semboller-remizler-şekiller, sünnet, su, takvim-iklim, taş, temizlikle, toprak, uğurluluk-uğursuzluk, vakit-zaman ile ilgili inançlardan söz edilebilir.

Bu inanış çeşitleri yöremiz olan Kahramanmaraş için de söz konusudur. Biz burada yalnızca bazı örnekler vermekle yetineceğiz:

- Ağzından öpülen çocuğun geç konuşacağına inanılır.
- Akşam bir evden bir eve siyah renkli bir şey götürülmesi uğursuzluk sayılır.
- Akşam çok gülmek iyi sayılmaz. Bunu yapanın başına bir felaket geleceğine inanılır.
- Akşam tırnak kesmek, ömrün kısalmasına sebep olur.
- Akşamları peri çocuklarının yanacağına inanıldığından beton yüzeylere su dökülmez.
- Arası bozuk olan karı-kocanın yastığının altına bütün halinde soyulup kurutulmuş domates kabuğu konursa mutlu günleri geri gelir.
- Ateşe su dökülürken besmele çekilmesi gerekir, aksi takdirde döken kişiyi şeytan çarpar.
- Aynanın ve resim çerçevesinin kırılması kötü sayılır.
- Aynaya çok bakan hamile kadının çocuğunun kendisine benzeyeceğine inanılır.
- Baykuş ötmesi ölüme işarettir. Baykuş üstüne konduğu evdekilere "Bu evde siz çok oturdunuz, biraz da ben oturayım." dermiş.
- Bebeklerin boyunu ölçmek iyi sayılmaz.
- Bekâr kızların gelinlik giymesi doğru bulunmaz.
- Birbirleriyle anlaşamayan eltilerin, çamaşırlarının bile aynı bohçada dirlik etmediğine inanılır.
- Çocuğu sünnet olan annenin ağlaması gerekir. Ağlarsa, sonradan gelecek gelinin gözüne düşman (kaynana) görünür.
- Çocuğun huyunun göbeğini kesen ebeye ve çocuğu yerinden ilk kaldıran kişiye

benzeyeceğine inanılır.
- Daha önce çocuğu ölmüş olanlar, doğan çocuğa yaşaması için "Dursun, Duran, Yaşar" gibi adlar koyar.
- Delinip evin bir köşesine asılan keçiboynuzu nazarı engeller.
- Doğan çocuk kızsa, sonraki oğlan olsun diye göbeği yukarı gelecek şekilde yatırılır.
- Duyulan kötü bir olayın başa gelmemesi için "Şeytanın kulağına kurşun!" denir.
- Düğünde veya nişanda dağıtılan şekerden yiyen kızın bahtının açılacağına inanılır.
- Ekmek kırıntısı veya buğday tanesi üzerinde yatılırsa cin çarpacağına inanılır.
- Eşiğe sofra silkelenmez. Buraya silkelenen ekmek kırıntılarını tepeleyen kişiyi cin çarpacağına inanılır.
- Evde kırılan bardak vb. türünden cam eşya iyi sayılır. Nazarı kaldıracağına inanılır.
- Evin girişine asılan at nalının nazarı engelleyeceğine inanılır.
- Ezan okunurken köpek ya da kurt uluması bir kişinin ölümüne işaret kabul edilir.
- Farkında olmadan kıyafetini ters giyen kişinin yakın zamanda hacca gideceğine işarettir.
- Farklı terlik veya çorap giymek iyi sayılmaz.
- Gece aynaya bakılmaz. Çok bakan kişinin aklını kaybedeceğine, gurbete gideceğine veya ömrünün kısalacağına inanılır.
- Geceleyin ıslık çalmak iyi sayılmaz. Islık çalanın başına kötü şeyler geleceğine inanılır.
- Hamile kadının kirpiklerinin dökülmesi, oğlan doğuracağına işaret olarak yorumlanır.
- Hamile kadının yüzünün ve ayaklarının şişmesi, kız çocuk doğuracağına işaret sayılır.
- İki bayram arasında nikah yapılmaz.
- Kızın çeyizi akşamleyin komşuya gönderilmez. Gecenin şerrinin çeyize ineceğine inanılır.
- Makasın ağzı açık bırakılırsa kavga çıkacağına inanılır.
- Mezarlık, parmakla gösterilmez. Gösterilmişse parmak ısırılır.
- Misafir kendi getirdiğini yerse kızı olacağına inanılır.
- Nişanlı evine soğan, sarımsak, acı biber götürmek iyi sayılmaz. Bunun iki ailenin arasını açacağına inanılır.
- Kızın bahtının açılması için öğle ile ikindi arasında kıbleye dönerek dua edip bir kilidi üç defa açmak gerekir.
- Kişinin ölü evine gidince oradan başka bir eve gitmemesi, direkt evine gelmesi gerekir.
- Örümcek ağı olan evde fakirlik olacağına inanılır.
- Parmak çıtlatmak iyi saymaz. Parmak çıtlatılınca şeytanın sevindiğine inanılır.
- Ramazanda ilk gün dövme pilavı pişirilir. Bu dövmenin tespih olduğuna inanılır.
- Göğe bakan gebe kadının çocuğunun gözlerinin mavi olacağına inanılır.
- Üzerine mavi boncuk, iğde çekirdeği takan kişiye nazar işlemez.
- Yanan bir ateşin üzerine tuz ve kekik atılması nazarı def eder.
- Yeni doğan bebeğin burnu büyük olması için sıkılır.
- Yeni doğan çocuk kırkı çıkana kadar yalnız bırakılmaz. Cinin kendi çocuğu ile değiştireceğine inanılır.
- Yeni gelin olmuş kişi en az üç gün çamaşır yıkamamalıdır. İyi sayılmaz.
- Yeni yapılan eve bir çift yılan, bir çift fare, bir çift serçe kuşunun gelip yuva yapacağına inanılır.
- Yolculuğa çıkan kişiye ayna tutulur. Bu "Yolun açık olsun!" demektir.
- Yürüme çağındaki bir çocuk emeklerse eve misafir geleceğine inanılır.

1.2. Âdet

Âdet, gelenek ortamında yaşayışın çeşitli yönleriyle ilgili olarak oluşmuş, ona anlam kazandıran ve aynı zamanda yol-yordam da demek olan hayat pratikleridir. Bir başka ifadeyle toplum içinde oluşarak öteden beri uyulmakta olan kurallardır. Eskiden beri yapılan, tekrarlanan hareket ve işlemler şeklindedir.

Dini inanış, milli görenek, tarihi olaylar gibi iklim vb. çevresel faktörlerden de kaynaklanmış olabilir.

Halk bunları ruhuna, ihtiyaçlarına uygun ve tekrarlanmaya değer bulmuştur. Örf ve adet toplumsal zorunluluk oluşturmasıyla bir hukuk şekli olarak da görülür. Bunlar başlangıcından sonuna kadar bir insan ömrünü düşündüğümüzde her bir aşamasıyla ilgili olarak birçok uygulama şeklinde karşımıza çıkar. Özellikle "doğum-evlenme-ölüm" dönemleriyle ilgili olarak yaşanan bu pratikler ayrıca "sünnet, askerlik, hac, mesleki uygulamalar, takvim uygulamaları gibi alanlarda da görülür.

Söz konusu adetler birçok çeşidiyle yöremiz Kahramanmaraş'ta da uygulana gelmiştir. Biz burada yalnızca "doğum-evlenme-ölüm" âdetleriyle ilgili bir özet yapacağız:

1.2.1. Doğum

Gelenekte doğum "diz çökerek" ve "asılarak" olmak üzere başlıca iki şekilde yaptırılır.

Asılarak doğum özellikle yardımcı olacak ebe olmadığında tercih edilir. Hamile kadın, sancısı tutunca tavana bir ip bağlar. Bu ip yere kadar sallanmış vaziyettedir. İpe elleriyle asılıp ondan güç alarak tek başına doğum yapar. Normal durumlarda gebe kadının sancısı tuttuğunda ebe çağırılır. Ebenin iyi doğum yaptıran, görmüş geçirmiş bir kadın olması tercih sebebidir. Mümkünse diğer bir tecrübeli kişi de bu ebeye yardımcı olur. Asıl ebeye "arka ebesi", yardımcı olana da "ön ebesi" denir.

Gerekli araç ve malzemeler hazırlandıktan sonra ebe hazırlanan yerde uygun şekilde doğumu yaptırır.

Çocuk doğunca göbeğinden dört parmak mesafe bırakılır. İple burası iyice bağlanır. Bağlanan kısımdan da dört parmak bırakılıp kordon bağı kesilir. Eş ise derince eşilerek toprağa gömülür. Doğumdan sonra kırmızı olması için çocuğun yanaklarına göbek kanı sürülür.

Çocuk doğduktan sonra yıkanır ve tuzlanır. Tuzlama çocuğun ağzı ve teni kokmayan bir insan olmasını sağlamak içindir.

Çocuğun bütün vücudu tuzlandıktan sonra 5-10 dakika bekletilir. Çocuk doğduktan sonra anne yatağa alınır.

Çocuk doğar doğmaz yıkandığı gibi doğumun üçüncü günü veya göbeği düştükten sonra da yıkanabilir. Çocuk doğunca babasına müjdeci gönderilir. Baba, bu müjdeciye genellikle para verir. Doğan çocuk kız ise bu sevinç verici bir durum olarak görülmez. Müjdeci de kendine verilen para az bile olsa razı olur.

İkinci doğumda oğlan beklenir. Bu sefer de kız olursa üzüntü büyük olur. Anne aile içindeki itibarını kaybeder. Akraba ve yakınlar ebeveyni teselli ederler. Çocuk erkek olduğu takdirde müjdeci babanın kulağını çeker. Baba bundan oğlu olduğunu anlar. Müjdeci, babanın kendisine verdiği paraya bir türlü razı olmaz. Cüzdanı boşalttırana kadar para ister. Baba da müjdeciyi kırmaz.

Çocuğun düşen göbek bağı rastgele atılmayıp çeşitli amaçlarla uygun yerlere konulur. Doğum yapan kadın, lohusalık süresi olan kırk günün genelde ilk yedi gününü yatakta dinlenerek geçirir. Lohusanın yatakta kalma süresi doğumun zorluk derecesine ve annenin bünyesine göre değişir. Lohusaya sütünün bol olması için yağ, pekmez gibi şeyler yedirilir; ilk on gün çok su içirilmez. Yine bir hafta boyunca yoğurt yedirilmez ve ayran içirilmez. Lohusaya doğumun ilk haftasında göz aydın, ikinci haftasında hatır sorma ziyaretleri yapılır.

Çocuk annesinin memesini tutamazsa çay kaşığı ile süt veya şekerli su verilir. Bu durum bebek emmeyi öğreninceye kadar devam eder. Çocuk altı ay süreyle kundak yapılır. Ayrıca çocuğun altına elenip kurutularak hazırlanmış toprak (höllük) konur. Elenmiş boz toprak ısıtılır, bezin üzerine konulur. Topraklı kısım çocuğun göbeğinden aşağı gelecek şekilde kundak yapılır. Çocuğun altındaki toprak günde üç defa değiştirilir. Çocuğa genelde doğumundan sonra okunan üçüncü ezanın akabinde adı verilir. Ad verme işlemini genellikle çocuğun dedesi veya babası yapar. Çocuğun kulağına ezan okunarak adı söylenir. Çocuk yirmi günlük olunca bir defa banyo yaptırılıp birkaç tas su dökülerek kırklanır. Bu işlem çocuk kırk günlük olunca da yapılır. Anne de aynı şekilde kırklanır.

Tırnakları ilk kez kesileceği zaman çocuğa babasının cebinden para aldırılır. O para ile çocuğa bir şeyler alınır. Amaç çocuğun rızkı bol bir kimse olmasıdır. Çocuğun ilk dişinin çıktığı görüldüğünde, diş hediği pişirilir. Bu hedik nohut, kuru fasulye ve buğdaydan ibarettir. Bunlar bir tencereye konulup kaynatılır. Üzerine fıstık-ceviz konulur. Komşulara dağıtılır.

Çocuğun dişinin çıktığını ilk kez gören kişi çocuğa bir bakır kap hediye eder. Bundaki amaç çocuğun dişinin bakır gibi sağlam olmasıdır. Sünnet yaşı çocuğun durumuna göre değişir. Sünnet düğünü yapmak isteyen aileler çocuğun en az üç yaş yaşamasını bekler. Sünnette en önemli hususlardan biri kirveliktir. Çocuk sünnet esnasında kirvenin kucağına oturtulur. Kirve, çocuk sünnet olurken elini-ayağını tutar, çocuğu sakinleştirmeye çalışır. Sünnet düğünü organizasyonunu da kirve yapar. Çocuğun sünnet kıyafetini alır, hediyeler verir. Düğünde yahni, dövme pilavı ve cacık gibi yiyecekler ikram edilir.

1.2.2. Evlenme

17-18 yaşını dolduran erkek ile 14-15 yaşını doldurmuş kız evlenme çağına girmiş kabul edilir. Eğer kızın yaşı yirmiyi bulmuş veya geçmişse evde kalmış gözüyle bakılır.

Erkek iş-güç sahibi olup askerliğini de yapmışsa geriye engel olarak ancak maddi sebepler kalır. Bu da çoğu zaman bir şekilde halledilir. Kız için bir kusur olarak kabul edilen yaş büyüklüğü, oğlan için kusur sayılmaz. Hatta böylesinin daha makbul olduğu bile söylenir. Halk arasındaki "Durup durup durmuşa, ya askerden gelmişe, ya karısı ölmüşe vermeli." sözü de bunu gösterir.

Evlenme çağına giren erkek, evlenmek istediği bir kız varsa bunu bir yakını ile anne-babasına bildirir. Yetişme tarzı gereği kendisinin bizzat söylemesi mümkün olmaz.

Bununla beraber çoğu zaman oğullarını evlendirmek için ilk adımı anne-baba atar. Konuyu açıp onayını aldıktan sonra beğendikleri kızın adını anarlar. Eğer oğlan uygun bulursa kızı istemek için hazırlıklar başlar.

Bazen ortada belli bir gelin adayı olmaz. Bu durumda oğlanın annesi kız aramaya başlar. Tanıdık kimseler bildikleri kızları tavsiye eder. Oğlan anası yanında akrabadan, komşudan bir-iki kadınla ziyaretlere başlar. Buna "düğür gezme", bu kişilere ise "düğürcü" denilir.

Gidilen evin sahibi gelenlerin niyetlerini anlar. Kız hazırlanıp görücülerin huzuruna çıkar. Görücüler bu ziyaret esnasında hem evi, hem anasını, hem de kızı gözlemlemiş olurlar. Annesinin davranışları en az kızınki kadar önemlidir.

Eğer kız beğenilmişse birkaç kez daha gidilip niyet açık edilir. Beğenilmemişse başkasına bakılır.

Beğenilen kızın annesine "Allah'ın emri Peygamber'in kavliyle filan kişi için kızınıza düğürcüyüz." denir. Kız anası da "Allah yazdıysa ne diyelim. Babasıyla görüşelim. Size haber veririz." der. Baba haberdar olduktan sonra araştırma-danışma faslı başlar. Kızın amcasının, dayısının görüşleri alınır. Oğlan evi iyice sorulup soruşturulur. Araştırma sonucu olumlu değilse oğlan evine birtakım mazeretler ileri sürülerek "Kısmet değilmiş." denilir. Sonucun olumlu olması durumunda oğlan tarafına "Sizi filan gün bekliyoruz." diye haber gönderilir.

Erkek tarafı birkaç aklı başında akrabayı, komşuyu yanına alıp söylenen zamanda kızı istemeye gider. Bu kişilerin arasında damat adayı bulunmaz. Zaten yalnızca isteme esnasında değil çoğu kere önceki ve sonraki görüşmelerde de damat bulunmaz. Hatta gelin ve damadın birbirlerini hiç görmeyip o şekilde evlendiği de olur.

Kız evi de yakınlarını haberdar ederek isteme sırasında bulunmalarını sağlar. Biraz oturup sohbet edildikten sonra "Allah'ın emri, Peygamber'in kavli ile kızınızı oğlumuza istiyoruz." denir.

Kız babası "Allah yazmışsa olur." türünden bir cevapla kızı verdiğini dolaylı olarak ifade eder. Bu topluluk daha sonra "kalın/ağırlık kesme" ve "söz kesme" günü belirleyerek ayrılır. Kız evinin oğlan evinden birtakım istekleri olur. Buna "kalın" veya "ağırlık" denir. Kız evi ne kadar para, eşya, kıyafet vb. istediğini söyler. Oğlan evi kız evine hazırlıklar için uygun bir miktar kalın parası verir. Kızın babası nişanda ve düğünde kıza takmalarını istedikleri altın miktarını söyler. Kız ve oğlan babaları yanlarında bulunanların da yardımıyla anlaşır. Bazen bu anlaşmanın uzadığı, hatta anlaşılamayıp evlilikten vaz geçildiği de olur.

Kız verildikten sonra yine istemeye benzer bir merasimle söz kesilir. Söz kesildikten sonra da nişan hazırlıkları başlar. Nişandan birkaç gün önce kızın anne-babası, oğlanın anne-babası ve kız, alışverişe çıkar. Nişan için gerekli kıyafetler ve eşyalar alınır. Nişanı haber vermesi, kişileri davet etmesi için okuyucu tutulur. Okuyucu genelde erkektir. Erkek tarafı ayrı, kız tarafı ayrı okuyucular tutar.

Nişan öncesi yemek için gerekli malzemeler kız evine oğlan evi tarafından gönderilir. Buna "şirinlik" denir.

Nişan günü kız ve oğlan tarafından davetliler kız evinde toplanır. Yemek yenir. Getirilen hediyeler geline verilir. Yemekten sonra davetlilere kuru üzüm, şeker, nadiren de şerbet ikram edilir. Böylece nişan merasimi tamamlanmış olur.

Nişanlılık süresi uzar da "Ramazan", "Bayram" bu döneme rastlarsa kıza "iftarlık", "bayramlık" gibi hediyeler gönderilir.

Nişandan sonra belirlenen veya oğlan evinin müsait olacağı bir zamanda ise düğün yapılır. Düğün öncesi oğlan ve kız tarafı düğün alışverişine çıkar. Buna "masraf görme" denir. Nişanda olduğu gibi düğünde de okuyucu tutularak eş-dost düğüne davet edilir. Düğün genelde Pazartesi günü başlayıp Perşembe veya Cuma günü sona erer.

Davul-zurna eşliğinde düğün evine (oğlan evine) bayrak asılır. Bir sopanın ucuna geçirilen bayrak çatının en yüksek yerine tutturulur. Bayrak dikme, o evde düğün olacağını belli eden bir alamet olup düğünün olmazsa olmazıdır.

Salı günü kız evine "tohumkavut" götürülür. Bu, etinden düğün yemeği yapılacak olan keçi vb. bir hayvan ile yemek için gerekli diğer malzemedir. Asıl düğün Çarşamba günü kız evinde başlar. Oğlan evi de kız evine ger. Çeyiz sergilenir. Büyükler tarafından çeyize bir paha biçilir. "Bu çeyiz şu kadar para tutar." diye topluluğa duyurulur. Bir ayrılık durumunda oğlan tarafı çeyiz pahasını geline ödemek zorundadır. Çeyiz öğleden sonra toplanır.

"Tohumkavut" adı, aynı zamanda düğün organizatörleri için de kullanılır. Bu kişiler düğünün her şeyi ile ilgilenir. Bu kişiler oğlan evi tarafından olup genellikle üç erkek, bir kadından oluşur.

Öğle yemeğini yiyip dağılan davetliler, akşam kına gecesi için tekrar toplanır. Kına yakması için özel bir kadın belirlenir. Bu gelinin bahtının kına yakan kadını bahtına, kocasının da o kadının kocasının huyuna benzeyeceğine inanıldığı içindir.

Kına hazırlanırken ilahiler söylenir, salavat getirilir. Gelinin şeker gibi tatlı olması için kınaya bir parça şeker konulur.

Kına yakılırken gelin elini açmakta direnir, kaynanasının avucuna altın koymasını bekler. Oğlan evinden üç-dört kadın o gün gelinle aynı odada uyur.

Düğün alayı sabahleyin saat 9-10 gibi oğlan evine gelir. Gelin çeyizi ile birlikte alıp oğlan evine yollanır. Gelini götürürken kız evinden oğlan evine bir saksı da çiçek götürülür.

Gelin ata bindirilir. Atı gelinin ağabeyi, amcası veya dayısı çeker. Gelin oğlan evine gelince attan hemen inmez. Kaynana ve kayınbabanın geline mutlaka bir hediye vermesi gerekir. Gelin attan inince başından aşağı arpa, buğday, şeker türünden şeyler serpilir.

Damat gelini kapının önüne getirir. Kaynana eve bereket getirmesi niyetiyle geline bir nar verir. Gelin de bu narı kırar. Kaynana Kuran-ı Kerim'i koltuğunun altına alır. Diğer kolunu uzatarak gelini kolunun altından geçirir. Bu işlem gelinin Kuran'ın ve kaynanasının sözünden dışarı çıkmaması amacıyla yapılır. Gelin yeni evine abdestli gelip sağ ayağı ile girer.

Düğünden bir ay kadar sonra gelinin ana-babası onu görmeye gider. Giderken bazı hediyeler götürür. Bu kızın ve damadın kendi evlerine gelmesi için "yol açma" anlamını taşır. Gelin, bir saygı göstergesi olarak gittiği evin büyüklerinin yanında konuşmayarak "gelinlik" eder. Gelinlik, en az bir yıl süreyle yapılır.

1.2.3. Ölüm

Ölüme hazırlığın ilk adımı "vasiyet"tir. Bu genellikle ölüme yakın zamanda, sözlü olarak yakınlara ve dostlara söylenmek suretiyle yapılır.

Vasiyette varlıklı kimsenin malını-mülkünü kimlere ne kadar bıraktığı, genel olarak da mezar yeri vb. istekleri söz konusudur. Vasiyet, vebal oluşturacağı için aynen yerine getirilir.

Ayrıca ölüm döşeğindeki kişi eş-dosttan, bir hakkı geçtiğini düşündüğü kimseden helallik ister. Ölüm anında ölecek kişinin yanında sürekli Kuran okunur. Kuran okunduğunda kişinin canını daha kolay vereceğine inanılır. Hastanın yanında bulunan kişiler sürekli şahadet getirir. Hastaya da şahadet getirmesi hatırlatılır. Kişi son nefesini nasıl verirse ahrette o şekilde dirileceğine ve o şekilde muamele edileceğine inanılır.

Ölümden hemen sonra ölünün gözleri kapatılır, çenesi bağlanır, yatağı değiştirilir. "Rahat döşeği" denilen yatağa sırtüstü yatırılır. Karnının üzerine bir bıçak veya makas konur. Ölü yalnız bırakılmaz. Bulunduğu odanın pencereleri açılır, gece ise oda aydınlık tutulur. Başucunda Kuran-ı Kerim okunur.

Ölünün elden geldiğince çabuk gömülmesine gayret edilir. Ancak ikindiden sonra ölenlerin ertesi güne kadar bekletilmesi gerekir. Ölüm haberini duyurmak için camide sala verilir. Daha sonra ölü dini usullere uygun şekilde yıkanır. Cenaze yıkandıktan sonra kefen giydirilir. Kefenle kadınlar yedi kat, erkeklerse üç kat sarılır.

Ölü evden alınarak camiye götürülür, musalla taşına konur. Namazdan çıkan cemaat müezzinin sesiyle cenaze namazı için toplanır. Cenaze namazı kılındıktan sonra camiden alınan ölü omuzlara alınarak kabre kadar götürülür.

Ölü, önceden kazılarak hazırlanmış olan mezara dini usullere uygun olarak gömülür. Gömüldükten sonra Kuran'dan ayetler okunur. Sonra imam "talkın" verir. Bu telkin demek olup, ölünün sorgu meleklerine vereceği cevapları kolaylaştırma amacı ile söylenen Arapça sözlerden oluşur. Nihayet ölünün oruç-namaz borçlarına ve yerine getiremediği sözlerine karşılık af olması dileğiyle fakirlere para dağıtılır.

Taziye, ölünün evinde veya diğer uygun bir evde gerçekleşir. İlk birkaç gün ölü evinde yemek pişmez. Bu esnada yemek komşular tarafından hazırlanıp getirilir. Yakınlar ve komşular ölü evini bir-iki hafta yalnız bırakmazlar. Ölünün yakınları kırkı çıkana kadar yaslıdır. Hiçbir eğlenceye veya düğüne gitmez. Giden olursa, toplum tarafından kınanır.

Ölümün kırkıncı günü ya helva yapılıp dağıtılır veya mevlit okutulur. Mevlit okutulması durumunda kendilerine haber verilen akraba, tanıdık ve komşular cenaze evinde toplanır. Herkes okunan mevlidi sessizce dinler. Mevlit bittikten sonra gelenlere çörek ve lokum ikram edilir. Bazen yemek verildiği de olur. Ölüye ilgili son önemli zaman da elli ikinci gecedir. Ölünün kemiklerinin etlerinden ayrıldığı kabul edilen bu gün, acı duymaması için dualar okunur.

1.3. Tören

Başka toplumlarda olduğu gibi bizde de dini, milli ve mevsimlerle ilgili kutlamalar yapılır. Bu yapılan kutlamalar genelde "bayram" niteliğinde, kimisi de şenlik şeklinde olur. Bu kabil bayram ve şenlikler Kahramanmaraş'ta da yapılmaktadır. Biz burada diğer yörelerde de görülen kutlamalar dışında bu yöreye özgü olan kurtuluş bayramından bahsetmekle yetineceğiz.

Yöredeki bayram ve kutlamalar içinde birisi özel bir anlam taşır. O da "Çete Bayramı" da denilen kurtuluş bayramıdır.

Yakın geçmişte (1919) yaşanan işgal ve birçok sıkıntıdan sonra şehrin düşman (Fransız) işgalinden kurtarılması bayram olarak kutlanır. Maraş, kendini kurtarmanın ötesinde mücadelesiyle bütün vatan için şevk unsuru olmuş ve örnek teşkil etmiştir. Şehrin halkı ile birlikte top yekun direniş göstererek başarı kazanması ve çevre vilayetlerinin de yardımına koşması büyük takdir toplamıştır.

Savaşı sonrasında Ankara'dan madalya verilmek için istenen "Milli Mücadeleye Katılanlar Listesi" hazırlanmaz. Bunun yerine "Maraş'ta Milli Mücadele'ye katılmayan tek fert bile yoktur." cevabı verilir.

Bunun üzerine 5 Nisan 1925 yılında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi; İstiklal Madalyası'nın Maraş'ta fertlere yerine şehre verilmesini kararlaştırır. Ve Maraş bir adet Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası ile ödüllendirilir. Maraş şehrine daha sonra da Milli Mücadeledeki bu cesaret ve başarısından dolayı TBBM tarafından, adıyla birlikte kullanacağı "Kahramanlık" (7 Şubat 1973) payesi verilir.

Kahramanmaraşlı 1925 yılından beri Kurtuluş günü olan 12 Şubat'ı her yıl bayram olarak kutlayıp geçmişini yâd eder. 12 Şubat'ta ve öncesinde çok çeşitli etkinlikler yapılır. Bunlar arasında özellikle bir tiyatro oyunu olarak icra edilen "kurtuluş mizanseni" dikkati çeker. Ayrıca yapılan şehitlik ziyareti ve yine şehitlerin ruhu için mevlit okutulması da önemli kutlama etkinlikleri olarak kabul edilir.

Bu kutlamalarda dünden bugüne süregelen "geleneksel" nitelikli etkinlikler yanında "yeni" birçok uygulama da görülmektedir.

2. Kaynaklar

ATALAY, Besim, Maraş Tarihi ve Coğrafyası, Ukde yay., 2008, KAHRAMANMARAŞ

BARLAS, H. Uğurol; Maraş Düğün Adetleri, Yurttaş Yayınları, ?, İSTANBUL

ÇOĞALAN, M. Celaleddin; Her Yönüyle Kahramanmaraş, 1982, İSTANBUL

EMİRMAHMUTOĞLU, A. Saim; Maraş İçin, 1946, İSTANBUL

ERŞAHİN, İbrahim; Halk Kültürü ve Edebiyatı Sözlüğü, Ötüken Neşriyat, 2011, İSTANBUL

HORASAN, Yüksel; Kahramanmaraş'ı Tanıyalım, 1992, ANKARA

Maraş İl Yıllığı, 1967, ANKARA

KAHRAMANMARAŞ'TA HALK ANLATMALARI

Yrd. Doç. Dr. İbrahim ERŞAHİN

KSÜ Öğretim Üyesi

1. Halk Anlatmaları

Edebiyatın eski, köklü türleri vardır. Bunlar çokça anonim olarak oluşmuş ürünlerle varlığını ortaya koyar. Bu ürünlerden bir bölümü şiir olsa da önemli bir grubunu hikâye olanlar oluşturur. Kimi zaman veya belli kısımları olmak üzere hikâyenin de şiirle anlatıldığı olur. Destan, masal, efsane, halk hikâyesi, fıkra vb. türler bu tipte halk anlatmalarıdır. Kültür ve edebiyatımızda her bir tür için dünden bugüne çok sayıda hikayenin oluştuğunu ve büyük bir zenginlik teşkil ettiğini söyleyebiliriz.

Burada söz konusu edeceklerimiz elbette yöre ile ilgili olan anlatmalardan sınırlı sayıdaki örneklerdir.

1.1. Efsane-Menkabe

Efsane, edebiyatta tabiatüstü nitelikler gösteren kişilerin hayatları ile bazı tarih olaylarını anlatan olağanüstü hikâye olarak tanımlanır. Belirli kişi, olay veya yerler hakkında anlatılır ve inandırıcı bir özelliğe sahiptir. Belirli bir şekli olmayan kısa, küçük hacimli ürünlerdir.

Efsane bir yanıyla gerçek olaylara dayanmakla beraber insan muhayyilesinin olağanüstü unsurlarla süslediği bir yapı özelliği gösterir. Efsane halkın idealize ettiği unsurları diğer edebî türlere göre daha kesin bir biçimde ortaya koyar. Efsaneler konuları bakımından yaradılış efsaneleri, tarihî efsaneler, olağanüstü varlıkları konu edinen efsaneler ve dinî efsaneler olmak üzere başlıca dört grup teşkil ederler.

Kimi efsaneler için "menkabe/menkıbe" ismi de kullanılır. Bunlar daha çok belli dini kişilerle ilgili olanlardır. Sözlü kültür ve edebiyatımızda çok sayıda efsane bulunur. Bunlardan bir bölümü de bu yöre veya bu yöreden kişilerle ilgilidir. Birkaçını buraya alıyoruz:

1.1.1. Demirci

Eski zamanlarda Maraş'ta bir demirci yaşamaktadır. Bu demirci demir döverken ezan okunmaya başlayınca balyozunu yukarı kaldırmışsa aşağı indirmez, ezan bitinceye kadar bekler. Ezan bittikten sonra balyozu indirip tekrar demir dövmeye devam eder. Bu demirci hayatı boyunca hep böyle yapmıştır. Nihayet eceli gelir, vefat eder. Cenazesi camiye götürürlerken, o sırada ezan okunmaya başlar. Tabutu taşıyan kişiler yürürken adım atamaz olmuşlar. Cenazeyi taşıyanlar ezan okunup bitinceye kadar, oldukları yerde kala kalırlar.

O sırada bir seda duyulur:

"Ey demirci! Sağlığında hareketsiz kalıp dinlediğin ezanı, şimdi de cenazeni durdurarak dinledin." der. Bu sesi cenazede bulunan herkes duyar.

1.1.2. Gusgus Kuşu

Göksun'un Değirmendere Köyü'nde çok eskiden bir adam yaşamıştır. Bu adamın karısı ölür. Bunun üzerine adam tekrar evlenir. Yusuf ve Zeynep adında iki de çocuğu vardır. Üvey ana çocuklara çok kötü davranır, akla gelmeyecek zulümler yapar. Çok az yemek verir, sürekli döver, üstelik de çok çalıştırır. Evleri şehrin dışında bir dağın yamacında olduğu için çocuklara kimse de yardım edemez. Bir gün çocuklar davar gütmeye gitmiş, yorgunluktan uyuyakalmış, uyandıklarında davarları bulamamışlardır.

Hayvanları kaybettikleri için korkularından eve dönmezler. Bu durumda adı Yusuf olan erkek kardeş, kendisini kuş yapmasını için Allah'a dua eder. Duası kabul olan Yusuf, bir "gusgus kuşu" olur.

Zeynep isimli kız kardeş ise Allah'a kendisini taş etmesi için dua eder. O da elindeki kirmenle birlikte taş olmuş. Anlatıldığına göre Gusgus kuşu, o gün bu gün Yusuf der gibi "gusgus" şeklinde öter.

1.1.3. Kıyan Dağı

Vaktiyle Elbistan'ın Doğan (Efsane) Köyü'nde bir Ağanın Kıyan isminde saf hizmetkârı vardır. Bu kişi doğru, dürüst, herkesle iyi geçinen son derece temiz birisidir. Yanında çalıştığı Ağa, Kıyan'ı bu özelliklerinden dolayı çok sever. Ona öz evladı gibi muamele eder. Bu şekilde yaşayıp giderlerken Ağa, bir yıl hacca gitmeğe niyet eder. Zamanı gelince de yola koyulur. Giderken evini-barkını, malını-mülkünü Kıyan'a emanet eder. Karısına da Kıyan'a iyi bakmasını, onu aç bırakmamasını tembihler.

Ağa gidince bütün işler Kıyan'ın üzerine kalır. Kıyan bu işeri hiç şikayet etmeden yerine getirmektedir. Bir gün ağanın hanımı yemek için köfte yapar. Yemesi için Kıyan'ı da çağırır. Sofraya oturup yemek yemeğe başlarlar. Bu sırada Ağa'nın hanımı: "Ağan da köfteyi çok severdi. Şimdi burada olsaydı, o da yerdi." diyerek iç geçirir. Kıyan bu söz üzerine ağanın hanımına:

"Bir tabak doldur da ağama götüreyim." der.

O böyle söyleyince ağanın hanımı:

"Kıyan çok çalışıyor. Her halde karnı doymadı. İstemeye utandığı için de böyle söyledi." diye düşünür. Hemen bir tabağa bir miktar köfte koyar, Kıyan'a verir.

*

Kıyan, Kâbe'de hac görevine ifa eden, namaz kılmakta olan Ağa'nın yanında belirir. Elindeki tabağı uzatarak:

"Yengem çok sevdiğini söyledi. Ben de bu köfteyi sana getirdim." der.

Tabağı Ağa'nın yanına koyduktan sonra çekip ortadan kaybolur. Ağa namazını bitirdikten sonra bakar ki köfteler hala sıcak. Hayretler içinde kalır.

*

Ağa haccını tamamlayıp dönüş yoluna çıkmıştır. Köy halkı büyük bir kalabalıkla ağayı karşılamak için köy girişine çıkar. Ağa kendisini karşılamaya gelen köylülerin içinde Kıyan'ı arar, fakat göremez. Kıyan ise tarlada işi uzun sürdüğü için biraz geç kalmıştır. Köy halkı ağanın elini öpmeye gelince Ağa, ileriden yaklaşmakta olan Kıyan'ı göstererek:

"Siz benim değil, onun elini öpmelisiniz." der.

Sonra da olanları halka anlatır. Köylüler hayretler içinde kalır. Kıyan ise halinin bilinmesine üzüldüğü için dağa doğru kaçmaya başlar. Köy halkı Kıyan'ın peşinden gider. Bir tepeye vardıklarında Kıyan birdenbire ortadan kaybolur. Kaybolduğu yer o olaydan sonra "Kıyan Dağı" adıyla anılır. Yörede Kıyan'ın Cuma günlerinde ezan okunurken bazı kişilerce görüldüğü söylenir.

1.1.4. Meryem Çil Efsanesi

Vaktiyle genç ve güzel bir hükümdar kızı vardır. Meryem isimli bu kız, Andırın ile Göksun arasındaki bir kalede yaşamıştır.

O çağda iki genç hükümdar bu güzele âşık olmuştur. Meryem'in gönlü ise Göksun tarafındaki kalede yaşayan gençtedir. Andırın tarafındaki Azgıt kalesinde yaşayan genç de Meryem'i çok sevmektedir. Hatta dağdaki bir taşa Meryem ile kendisinin bir resmini bile kazır.

*

Meryem bu iki genç arasındaki çekişmeye bir son vermek için bir şart ileri sürer: Kim atının ayağında toz değmeden bulunduğu kaleye gelirse, onunla evleneceğini söyler. Bununla beraber işi kendi haline bırakmaz. Gönlü Göksun tarafındaki kalede yaşayan gençte olduğu için ona:

"Atının ayağına keten bağlayarak gel." diye haber yollar.

Bu genç atının ayağına keten bağlayarak Meryem'in kalesine ulaşır. Diğer genç ise bunu yapamadığı için başarısız olur. Böylelikle Meryem ile evlenme hakkını kaybeder.

Bunu gururuna yediremediği için de:

"Zaten Meryem, çildi." diyerek, Meryem'i küçümser. O günden sonra Meryem'in yaşadığı kale ve civarı Meryem Çil olarak anılır.

Meryem Çil KAlesi

1.2. Masal

Halk edebiyatı türlerinden olan masal, reel olmayan zaman ve mekân unsurları, anlatımında tekrarlanan klişe yapılar, bir kısmı olağanüstü özellik gösteren kahramanların rol aldığı olaylardan oluşan aslen sözlü, anonim, hayalî bir hikâyedir. Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde masala karşılık mesel, metel, hekâ, hekat gibi kelimeler de kullanılır. Asya Türklerinin bu türe daha başka isimler verdikleri de bilinir.

Masal, sözlü halk edebiyatının en eski türlerinden biridir. Bazı masallarda işlenen ana konulara dünyanın değişik bölgelerinde rastlanır. Mesela Anadolu'da anlatılagelen masalların benzerleri kimi doğu ve batı ülkelerinde de görülmüştür. Benzeşen bu masalların tek bir masal ailesine dahil oldukları düşünülür. Masalda "gerçek dışı", "hayalî" olaylar ve bunlara bağlı kişiler bulunur. Masallarda olağanüstü unsurların oranı değişiklik gösterir. Fazla sayıda olağanüstü unsurdan oluşan masallar olduğu gibi, bu unsurların bir hayli azaldığı, daha gerçekçi örnekler de vardır. Masalın dili, anlatıldığı çevreye ve anlatanın durumuna göre değişkenlik gösterir. Masalda genellikle aşama aşama anlatılan tek bir macera bulunur. Masalların anlatımında tasvire fazla yer verilmez. Masalları genelde yaşlı, görmüş geçirmiş kimseler, özellikle de bayanlar anlatır. Bunlar arasında çok sayıda masal bilen "masalcı", "masal anası", "masal atası", "meddah" gibi usta anlatıcılar da vardır. Masal, genellikle bir topluluğa, özellikle de çocuklara anlatılır.

Formel, belirli görev ve şekillerle masalın bünyesinde yer alan kalıplaşmış unsurdur. "Tekerleme" olarak da adlandırılmakla beraber ondan daha genel ve onu da içeren bir anlam taşır. Başlangıç, bitiş, bağlayıcı, tekrar, sayı, renk, zaman, yer formelleri gibi çeşitlerinden bahsedilebilir.

Masal, Dünyanın hemen her yerinde ve ülkemizde olduğu gibi yöremizde de anlatılagelmiştir. Kahramanmaraş'tan derlediğimiz birkaç masalı buraya alıyoruz:

1.2.1. Oduncu

Bir ülkede çok fakir, bir hûdan bir hasırdan başka hiçbir şeyciği olmayan bir oduncu yaşarmış. Bu oduncu çok iyi yürekli herkese iyi davranan, hatta tüm canlıları seven onları korumaya çalışan biriymiş. Öyle ki elindeki yiyeceği hayvanlarla dahi paylaşırmış. Fakat çok cadı bir karısı varmış. Oduncun başını beynini yer, dır dır eder dururmuş. Oduncu sırf bu kadının çenesinden kurtulmak için ormana gider akşamdan sonra geri dönermiş. Oduncu geçimini ormandan kesmiş olduğu bu ağaçları şehre indirip satmakla sağlarmış.

Her Cuma günü mutlaka şehre iner, evinin ihtiyaçlarını görürmüş. Tüm çabalarına rağmen karısı olmadık iş eder, hatta yemeklerin artıklarını verir; oduncuyu çok aşağılarmış. Oduncu ne edip ne tutacağını bilmez, Allah'tan tek bir niyazda bulunur: "Bir gün gelse de şu cadıya haddin bildirsem." dermiş.

*

Oduncu bir gün yine ormana odun kesmeye gitmiş. Elindeki ekmeğin bir kısmını kuşlara atmış. Oduncu, odunu kesmiş, eşeğe yüklemiş, vakit de ikindi olduğu için hemen eve dönmek istememiş. Irmakta abdestini alıp namazını kıldıktan sonra bir ağacın dibinde dinlenmeye başlamış. Fakat kulağına bir homurtu, bir inilti gelmeye başlamış.

"Acep bu nedir?" diye aramaya koyulmuş. Sonra bu iniltinin bir mağaradan geldiğini hissetmiş, oraya doğru yönelmiş. Mağaraya girmeye önce cesaret edememiş. Fakat iniltiler artınca:

"Ne pahasına olursa olsun gireyim." demiş.

Mağaraya girmiş ki koca bir boz ayı bağırıp duruyor. Fakat zavallı ayı bağırmaktan halsiz düşmüş. Sağ ön ayağını havaya kaldırmış, yalanmaya çalışıyor. Oduncu ayıyı teskin etmeye çalışırken sağ ayağının orta yerinde iri bir kıymık görmüş. Kıymığın kenarından kan sızıyormuş. Oduncu: "Sana yardım edeceğim!" diyerek ayıya yaklaşmış. Sonra, ayının ayağındaki kıymığı bir çırpıda çıkarmış. Ardından da belindeki kuşağı çıkarıp ayının ayağını bir güzel sarmış. Ayı yorgun düştüğü için orada oturup kalmış. Oduncu azığından artanları getirip ayıya yedirmiş. Böylece bizim oduncuyla ayı dost olmuşlar.

Oduncu ne zaman ormana gitse ayı gelir, ona yardım edermiş. Oduncunun da işi erken biter dostu ayı ile sohbet edermiş.

Adam, ayının kendini anladığın sezer, evdeki cadının neler yaptığını, neler istediğini bir bir anlatırmış.

*

Ayı bir gün orman civarından geçen bir kervana yaklaşmış. Adamları korkutup bir tuluk bal, bir tuluk yağ ve diğer erzaklardan alıp ormana getirmiş. Ertesi gün de oduncuya vermiş. Adam buna çok sevinmiş. Erzakları alıp evine götürmüş. Evdeki cadı kadın yine dırdıra başlamış.

"Be adam sen bunları nerden buldun. Çaldın mı, ne ettin? Bana doğruları söyle." demiş.

Bizim oduncu ayı ile hikâyesini anlatsa, kadın inanmayacak. O da çalışıp aldığını söylemiş ama nafile. Kadın inanmamış. Bir de oduncuyu azarlayıp bağırıp çağırmış.

*

Oduncu çok üzgün olarak ormana gitmiş. Yine dostu ayı ile dertleşmiş dertleşirken aklına bir oyun gelmiş. Ayıya:

"Benden önce eve git. O kadını korkut, ama dokunma." demiş.

Ayı tüm heybetiyle eve varıp kadını korkutmuş. Kadın korkudan bayılmış. Ayı, ayılana kadar kadının başında beklemiş. Kadın ayılmış ama korkudan dili tutulmuş. Bu arada bizim oduncu eve gelip karısını ayının elinden kurtarmış. Ayı kaçarak ormana giderken oduncu karısını teskin etmiş. Kadın artık konuşmaz olmuş. Bu durum tam kırk gün sürmüş.

*

Bu olaylardan sonra kadın bir daha oduncuya karşı çıkmamaya karar vermiş. Bundan sonra oduncu ile karısının üç çocukları olmuş. Mutlu bir hayat sürmüşler. Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.

Gökten üç elma düşmüş. Biri anlatanın, biri dinleyenin, biri de iyi insanların ağzına… (Anlatıcı: Derviş Erayman)

1.2.4. Zanni Oğulları

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde. Develer tellallık eder eski hamam içinde. Hamamcının tası yok, külhancının baltası yok. Arap bacı hamama gider, koltuğunda tası yok. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde…

*

Fakir bir karı koca varmış. Bu fakir ailenin mal olarak da bir eşeği varmış. Bu eşekle dağdan odun keserek satarlar aldıkları para ile geçimlerinin sağlarlarmış. İhtiyar adam bir gün hastalanmış. Artık öleceğini anlamış. Çocuklarını karşısına çağırmış. Onlara nasihat, vasiyet vermiş. Vasiyeti şöyleymiş:

"İşte size miras olarak şu eşeği bırakıyorum. Sakın kavga etmeyin. Bunu paylaşın, ihtiyacınızı sağlayın."

Nihayet adamın hastalığı artmış. Bir gün ansızın ölüvermiş. Babaları öldükten sonra çocukları hiç kavga etmemişler. Onun vasiyetine uyarak her gün sırayla dağa odun kesmeye gitmişler. Bir sabah uykudan katlıkları zaman bir de bakmışlar ki ahırda eşek yok. Birisinin çaldığını düşünüp o kimseyi bulmaya karar vermişler. Yola çıkmışlar.

*

Yolda giderken büyük oğlan kardeşlerine demiş ki:

"Eşeği çalan kösedir!"

Ortanca kardeş demiş ki:

"Köse ise, yolu kısadır!"

En küçük oğlan da demiş ki:

"Yolu kısa ise adı Musa'dır." demiş.

Böyle konuştuktan sonra yollarına devam etmişler. Günlerce gitmişler. Ovalar, dağlar aşmışlar. Yolda bir adama rastlamışlar. Büyük oğlan:

"Bu adam kösedir." demiş.

Öteden hemen ortanca atılmış.

"Yolu da kısadır." demiş.

Bunun üzerine hepsi birden:

"O halde adını soralım." demişler.

Adamın yanına vararak adını sormuşlar. Adam adının Musa olduğunu söylemiş. Bunu duyunca üç kardeş bağırmışlar.

"Hah! İşte bizim eşeğimizi çalan sensin! Altındaki eşek de bizim." demişler.

Adam ise bunun yalan olduğunu, eşeği kendisinin çalmadığını söylemiş. Üç kardeş ise buna itiraz ederek:

"Kadıya gidip danışalım!" demişler.

Kadının huzuruna çıkarak meseleyi anlatmışlar. Kadı ise adama eşeğin onların olduğunu söylemiş. Adama:

"Niçin eşeği kardeşlere vermiyorsun?" demiş.

Adam ise eşeğin kendisinin olduğunu tekrarlamış. Kadı ise üç kardeşe dönerek:

"Siz yalan söylüyorsunuz." demiş üç kardeşe.

"Efendim, biz iftira etmiyoruz." demişler.

Kadı bunu duyunca kızmış:

"Zannen nasıl buluyorsunuz?" demiş. "Ben sizi şimdi tecrübe edeceğim, bakalım ne yapacaksınız?"

Kendisi bahçeye çıkarak bir ayva koparmış. Bu ayvayı kırk bohça içine sarmış, sonra üç kardeşi çağırmış ve demiş ki:

"Bilin bakalım bu bohçanın içindeki nedir?"

Büyük oğlan:

"Yuvarlaktır." demiş.

Ortanca kardeş:

"Yuvarlak ise sarıdır." demiş.

En küçük de:

"Sarı ise ayvadır." demiş.

Kadı hayret etmiş.

"Siz bunu gördünüz de ondan bildiniz." demiş.

Kadı bu sefer kardeşlere başka bir imtihan vermeye hazırlanmış. Çocukları bodruma kilitleyerek bahçeye inmiş ve bir arı yakalamış. Onu kırk bohça içine sarmış. Sonra üç kardeşi yanına çağırmış, bohçanın içindekini sormuş. En küçük kardeş:

"Canlıdır." demiş.

Ortanca çocuk:

"Canlı ise ballıdır." demiş.

Kadı pes ederek Musa'ya dönmüş.

"Eşeği çalan sensin. Ver kerata eşeği!" demiş.

Herif inkar etmişse de sonradan doğruyu söylemiş ve eşeği çaldığını itiraf etmiş. Bu sefer Kadı çocuklara para vermiş. Onlara güzel sözler söylemiş ve yemeğe davet etmiş. Çocuklar ise söz vererek evlerine gitmişler.

*

Ertesi gün kadı kasaba giderek en iyi etten pirzola yaptırmış. Fırına giderek en birinci undan ekmek ısmarlamış. Eve gelmiş. Hizmetçiye güzel bir sofra hazırlamasını, misafirleri geldiği zaman içeri almasını, yemek zamanında da sofraya oturtmasını söylemiş. Kendisini sorarlarsa, şimdi geleceğini söylemesini tembih etmiş. Akşam olunca üç kardeş kadının evine gelmişler. Hizmetçi kapıyı açmış. Onları misafir odasına oturtmuş. Yemek vakti gelince sofraya buyur etmiş.

Çocuklar kadının nerede olduğunu sormuşlar. Hizmetçi ise kadının dışarı çıktığını, birazdan geleceğini söylemiş. Çocuklar sofranın başına oturmuşlar, kollarını sıvamışlar. En büyük kardeş ekmeği koparmış, suratını buruşturarak:

"Ölü kokuyor." diye yememiş.

Ortanca kardeş eti koparmış, o da:

"Öf, leş kokuyor." demiş.

Küçük de:

"Leş kokuyor." demiş.

Kadı saklandığı yerden çıkmış. Çocuklara iltifatta bulunmuş. Yemek yemişler, eğlenmişler. Sonra çocuklar konuşmaya başlamışlar. Çocuklar:

"Allah'a ısmarladık." diyerek evlerine dönmüşler.

*

Çocuklar gittiklerinden sonra Kadı hemen fırıncıya koşmuş:

"Be adam bu ekmekler niye ölü kokuyor?" demiş.

Fırıncı evvela yemin etmiş: "Bi şey yok." diye; fakat kurtuluş olmadığını anlayınca:

"Efendim, çuvallarım dün akşam mezarlıkta kalmıştı, belki ekmekler onun için ölü kokuyor." demiş.

Kadı buradan çıkarak kasaba gitmiş:

"Bu et niye leş kokuyor?" demiş.

Kasap hiç itiraz etmeden demiş ki:

"Bizim kuzunun anası ölmüştü. Büyüyünceye kadar ona bir köpek meme verdi. Herhalde bunun için leş kokuyor." demiş.

Kadı hayretler içinde kalmış. Çocukları bir daha huzuruna çağırarak zekâlarından dolayı onlara bir ikramda daha bulunmuş. Zannioğulları da muratlarına ermişler. Onlar ersin muradına, biz çıkalım kerevetine. (Anlatıcı: Melek Tekinşen)

2.3. Halk Hikayesi

Halk edebiyatı anlatım türlerinden biridir. 15. yüzyıldan beri eski destanın yerini almış, genellikle hikâyeci âşıklar tarafından bir topluluk önünde anlatılan, nesir-nazım karışık yapıdaki hacimli hikâyedir.

Halk hikâyesi, destan çağı kapandıktan sonra bazı özelliklerini koruyup bazılarını bırakarak onun yerini almıştır.

Bu hikâyeler destanlardan mutlaka tarihi bir vakaya dayanmaması, zamanla nesir kısmının ağırlık kazanması, şahısların ve olayların anlatımında takınılan gerçekçi tavır, insan ilişkilerinin dile getirilmesi, olağanüstü öğeler azaltılarak kişilerin ve olayların doğal boyutlara indirilmesi, kahramanlıktan çok aşk maceralarına yer verilmesi gibi hususlarda ayrılır.

Nazım-nesir yapısı, anlatıma söz ve ezginin katılması, mimiklerin ve ses taklitlerinin ön planda oluşu, anlatma zamanı (üç, beş, yedi gece...), anlatıcı-dinleyici ilişkileri gibi hususlar ise destan geleneğinde olduğu gibidir.

Halk hikâyesi, köklü hikâye geleneğinin romanı hazırlayan ürünleri olarak da değerlendirilir. Destan dışında masal, efsane gibi anlatım türlerinin bazı özelliklerinin de hikâyelerde yer aldığı görülür.

Tarihi-gerçek olaylar üzerine kurulanları olduğu gibi hayalî olanlar da vardır. Hikâye konuları daha çok anonim mahiyette olup birtakım kişilerce sınıflandırılmıştır. Gelenekte halk hikâyesi oluşturmaya "hikâye tasnif etmek" denilir. Hikâye tasnif edenler ise "musannif" olarak anılır. Musannifler genellikle âşık-şairlerdir.

Halk hikâyeleri özellikle hacimleri ve konularına göre tasnif edilmiştir. Hacimleri bakımından bir tek olay çevresinde gelişen, basit yapılı kısa hikâyeler ile birbiri ardı sıra gelen beklenmedik durumların, olayların işlenmesiyle gelişen, fazlaca kişinin yer aldığı uzun hikâyeler şeklinde iki grupta toplanır.

Konuları bakımından ise "kahramanlık hikâyeleri" ve "aşk hikâyeleri" olmak üzere iki grup oluşturur. Kahramanlık hikâyeleri grubunu Köroğlu, Beyböyrek, Şah İsmail gibi hikâyeler, aşk hikâyelerini ise Aşk Garip, Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre, Ercişli Emrah ile Selvihan gibi hikâyeler oluşturur.

Halk Hikâyeleri nazım-nesir yapısında anlatmalardır. Manzum kısımlar, hikâyenin üzerine kurulduğu çekirdek unsurlar olarak görülür. Halk hikâyelerinde mensur kısımlar taklitler ve jestlerle, manzum kısımlar ise saz çalarak söylenir. Anlatım esnasında hikâyenin ayrıntılarında bazı değişikliklerin (ilave, çıkarma) yapıldığı da olur.

Hikâyeler meddah denilen anlatıcılar veya âşıklarca anlatıla gelmiştir. Anlatıcı usta, uzman kişidir. Hikâye çoğu defa erkeklere ve yetişkinlere anlatılır. Anlatıcı olayı mimik ve ses taklidiyle canlandırılarak anlatılır. Manzum kısımlar ise sazla icra edilir. Hikâyeye, hikâyecinin dil ve üslubu hakimdir. Bunun yanında ustasından öğrendiği basmakalıp sözleri söylemekten geri kalmaz.

Halk hikayesi birçok yörede olduğu gibi Kahramanmaraş'ta da anlatılmıştır. Geleneğin son döneminde Fırıldak Ökkeş, Nuh Osman gibi anlatıcılar hikâye anlatmışlardır.

Anlatılan hikâyeler arasında da özellikle "Köroğlu"nun ağırlık kazandığını söyleyebiliriz. Bugüne kadar derlenerek yazıya geçirilmiş birkaç Köroğlu Hikâyesi varyantından birinin bu yöreye ait olduğunu da belirtmek gerekir. Burada Gündeşlioğlu Hikayesi ile bir Köroğlu Kolu'na yer vereceğiz.

2.3.1. Gündeşlioğlu

Çok eskiden bir Gündeşlioğlu varmış. Çok ünlü ve zenginmiş. Hayvan sürüleri, develeri, öküzleri, inekleri sayısızmış. Tarlaları, bahçeleri, buraların gelirleri çok fazlaymış. Lakin bunları yönetecek çocukları yokmuş. Onun için Allah'a çok yalvarırmış. Yalvarırken de:

"Allah'ım bana bir zürriyet ver, bütün malımı yok et." dermiş.

Günlerce böyle yalvarmış. Gün dönmüş, devran geçmiş, ikiz oğlan çocukları olmuş. Çok sevinmiş, dünyalar Gündeşlioğlu'nun olmuş. Amma unuttuğu bir şeyler varmış.

*

Gündeşlioğlu uyumuş. Rüyasına melekler girmiş.

"Sen evlat istemiştin, evladın oldu. Şimdi sözünü yerine getir." demiş, gitmişler.

Gündeşlioğlu sabahleyin kalkmış, düşünmüş amma bir türlü aklına getirememiş. Yine akşam olunca yatmış, yine rüya görmüş. Rüyasında aynı şey olmuş.

"Adakta bulunmuştun, yerine getir." demiş, gitmişler.

Bir korkuyla uyanmış. Düşünmüş, taşınmış. Aş-ekmek yememiş. Karısı:

"Neden yemek yemiyorsun? Hasta olacaksın! Allah'tan evlat istedin, evlat da verdi. Malımız da var. Düşünüp dert edecek hiçbir şeyimiz yok." demiş.

O da:

"Hanım!" demiş. "Şimdi sana nasıl anlatayım? Benim iki gündür, rüyama geliyorlar, değişik rüyalar görüyorum. Benden sözümü yerine getirmemi istiyorlar. Düşünüp taşınıyorum, ne söz verdiğimi bir türlü aklıma getiremiyorum." demiş.

Karısı da:

"Sen Allah'tan evlat istemiştin. 'Malımı feda ederim.' demiştin. Kurban istiyorlar." demiş. Bunun üzerine koçlarından birini bağışlamış. Onu da iki üç kişiye pay etmiş. Rahatladım zannetmiş. Uyumuş. Yine rüyasında melekler:

"Biz onu kabul etmiyoruz. Adağını yerine getir." demişler.

Gündeşlioğlu uyanmış, durumu karısına anlatmış. Karısı da:

"Tekrar görürsen sor bakayım rüyana girenlere, neymiş istedikleri?" diye akıl vermiş.

Gündeşlioğlu ertesi gece uyumuş, yine gelmişler.

"Adağımı yaptım, daha ne istiyorsunuz?" demiş.

Onlar da:

"Biz onu kabul etmiyoruz. Sen 'Bütün mal varlığımı!' demiştin." demişler.

Gündeşlioğlu uyanmış. Bir koç daha kurban etmiş.

"Adağımı yerine getirdim." demiş.

Gün bitmiş, akşam olmuş. Yine rüyasında:

"Bu da kabul değil, tüm mallarını istiyoruz." demişler.

Gündeşlioğlu:

"Fakat nasıl veririm tüm mallarımı?" diyerek diklenmiş. Diklense de bir korkuyla uyanmış. Aşağıya inmiş ki sürünün biri yok olmuş.

*

Böyle böyle Gündeşlioğlu gittikçe fakirleşmiş. Evinde yiyecek ekmek bile kalmamış. Bir sabah heybesini omzuna atmış:

"Hanım!" demiş. "Kalk bakayım, Çocuğun birini sen al, birini de ben alayım. Yola koyulma vakti geldi." demiş.

Bir zaman yol almışlar. Karınları iyice acıkınca bir tarlaya girip başak toplamaya başlamışlar. Tarlanın sahibi bunları görüp bağırmış:

"Hey eşek sattığım emmi! Ne yapıyon orada?" diye sormuş.

Ses yok.

Yine sormuş.

Yine ses yok.

Bir daha sormuş.

Yine ses yok.

Sonra dövmek için yürümüş. Gündeşlioğlu orada bir türkü tutturmuş:

"Yer altında ağır mağara gezerdin

Yeryüzünde ağır sofra yazardın

Şimdi eşek oldun Gündeşlioğlu" demiş, heybesini omzuna atmış gidiyormuş. Tarla sahibi türküsünü duyunca eline-ayağına sarılmış, özür dilemiş.

"Ben senin kim olduğunu bilmedim." demiş.

Demiş amma olan da olmuş.

Gündeşlioğlu:

"Benim kaderim böyleymiş." demiş, yola koyulmuş.

*

Gide gide bir su kenarına gelmişler. Su bayağı fazlaymış. Gündeşlioğlu:

"Hanım!" demiş. "Çocuğun birini ver, önce onu geçireyim. Sonra da gelir öbürünü geçiririm."

Çocuğun birini geçirmiş. Kayanın dibine koymuş. Beri tarafa gelmiş, öbürünü geçirirken karşıdaki çocuğun kundağını bir kurdun alıp kaçırdığını görmüş. Onu kurtarayım derken elindeki çocuğu da sel almış götürmüş. En son hanımını geçirmiş karşıya. Hanım demiş:

"Burada yollarımız ayrıldı. Bize ayrılık göründü."

Sonra biri aşağıya, biri yukarıya doğru gitmiş.

*

Kadın gide gide bir sandıkçıya rastlamış. Sandıkçı acımış, eve götürmüş. Hanımına:

"Al hanım, sana besleme tuttum." demiş.

Hanımı istememiş. Adam:

"Fakir, aç, kimsesiz." dediyse de hanımı anlamamış. Sandıkçı, kadını götürmüş, bir sandığın içine koymuş, kilitlemiş. Nehire atmış.

*

Biz çocuklara gelelim. Çocuğun birini avcılar kurdun ağzından almışlar. Öbürünü de balıkçılar suyun içinde tutmuşlar. Kurdun ağzından aldıkları avcı olmuş. Balıkçıların tuttuğu ise balıkçı olmuş. Bunların ikisi bir köyde büyümüşler amma kardeş olduklarından haberleri yokmuş.

Bir gün ikisi de ava çıkmışlar. Suyun içinde bir sandık görmüşler. Bu sandığı tutmuşlar. "Açalım mı, açmayalım mı?" diye konuşurken "Belki altın filan vardır." diye açmışlar. Bakmışlar ki içinde nur gibi bir kadın. Kadına:

"Başından geçenleri anlat?" demişler.

Kadın anlatmış. Sıra bunlara gelmiş. Biri:

"Beni kurdun ağzından avcılar kurtardı." demiş.

Biri de:

"Beni selden balıkçılar kurtardı." Demiş.

Kadın anlamış ki bunlar onun evlatları.

"Ben sizin ananızım." diye boyunlarına sarılmış. Ağlaşmışlar.

Çocuklar, analarına:

"Geldiğin yolu biliyorsan babamızı da arayıp bulalım." demişler.

Kadın geldiği yerleri tarif etmiş.

*

Çocuklar babalarını bulmak için yolla koyulmuş. Analarını da yanlarına almışlar. Gide gide bir yere varmışlar. Orada da padişah seçimi varmış. Millet meydana toplanır, bir kuşu salıverirler, kuş kimin başına konarsa onu padişah seçerlermiş. Kuş bu defa sarayın hamamını yakan külhanın başına konmuş. O isli pisli olduğundan topluma katmazlarmış. Kabul etmemişler. Üç kere denemişler. Üçünde de onun başına konmuş.

"Bu işte bir iş var." diye çaresiz kabul etmişler.

Adamı meydana getirmişler. Adam ne kadar:

"Ben padişah olmak istemiyorum." dediyse de dinlememiş, onu padişah seçmişler.

*

Bu arada çocuklarla kadın o meydanlıktaki herkese başlarından geçenleri anlatmışlar, adamı sormuşlar, amma bir tanıyan çıkmamış.

"Konuşmadığımız, kim kaldı?" demişler.

"Biraz önce padişah seçilen külhan kaldı." demişler.

"Bir de ona soralım." demişler.

Ona da başlarından geçenleri anlatmışlar. O da anlamış ki bunlar kendi karısı ve çocukları. Birbirlerine kavuşmuşlar. Sarılıp ağlaşmışlar. (Kaynak: Sevim GÖK K. Maraş (5))

2.4. Fıkra (teori: Fıkra ve Maraş'ta Fıkra)

Halk edebiyatı ürünü olan fıkra, anonim, realist, komik karakterde küçük hikâyedir. Beşerî kusurlarla çarpıklık ve çatışmaların bir mizah-hikmet üslubu ve nesir diliyle kısa-yoğun olarak anlatıldığı, epik-dram özelliği gösteren anonim, realist hikâyeler olarak da tanımlanabilir.

İslâmiyet'ten sonra bizde bu çeşit hikâyeler, "hikâye, kıssa, masal, mizah, lâtife, vb." adlarla anılmış olsa da bunlar arasında en çok "lâtife" sözü yaygınlık kazanmıştır.

Türk edebiyatında hemen bütün fıkralar bir fıkra tipine bağlı olarak anlatılır.

Fıkra-tipleri yaşamış kişiler olabileceği gibi, çeşitli zümrelerin, azınlıkların, bölge ve yörelerin, kültürlerin ortak özelliklerin bir araya gelmesinden meydana gelen, fizik ve ruhî portre kazanmış, belli bir şahsiyet halinde meydana çıkmış, kişilik vasfı belirmiş tipler de olabilir.

Aslında bütün fıkra tipleri, öz kişiliklerinden ayrılmış şahıslar arasından çıkarılmıştır. Tip, doğduğu ve yaşadığı cemiyetin ortak yönlerini temsil ettiği ölçüde de kabul görüp yaygınlık kazanmıştır. Anadolu'nun hemen her yöresinde birçok fıkra tipine ve bunlara bağlı olarak anlatılan pek çok fıkraya rastlarız. Bu bakımdan Kahramanmaraş da zengin bir potansiyele sahiptir. Çok sayıda fıkra tipi ve bunlara bağlı olarak bir hayli fıkra bulunmaktadır.

Yöredeki fıkra tiplerini gruplandırarak şu şekilde sıralayabiliriz:

- Ortak şahsiyeti temsil eden mahalli bir tip olarak Ökkeş
- Zümre tipleri olarak köylü, hoca, esnaf, sarhoş, deli, asker, çoban, öğretmen, doktor, ağa-uşak, misafir, zengin-fakir, dilenci, külhanbeyi, kılıbık, yalancı, cimri, gelin-kaynana, çiftçi
- Kavim tipleri olarak Kürt, Çerkez, Aydınlı, Ermeni;
- Yöredeki genel tipler olarak Maraşlı, Elbistanlı, Göksunlu, İmirballı, Alembeyli, Bulanıklı, Dereli Köylü, Antepli, Urfalı;
- Yöredeki ferdi tipler olarak Nünü, Cine, Sandal Hoca, Âşık, Efendi, Tabak Şıhı Mehmet Efendi, Ahmet Hoca, Tabur Ahmet, Bombacı Ahmet, Keçeli, Otçu Omar, Nadir Baba, Hacı Mesut Efendi, Doktor Sait, Tembel Mahmut, Müslüman Bekir, Pala Zekeriya, Gevrek Cuma, Deli Haççe, Memo, Erefe Emmi, Şevket Efendi, Topal Ehmed, Sarı Pala, Hopalı Dursun, Bekir Bayram, Hasan Emmi, Şeyh Adil, Molla Veli, Fırıldak Ökkeş, Yaşar Çömez, Berber Cemil, Hafız Ali Efendi, Ali Kaya, Hacı Vesves, Arif Eferdi, Kel Duran, Ali Emmi, Halil, Murtaza, Döne Bacı, Moroğlu, Çolak Hasan, Tıkalad Ali, Abdullah Dede, Abduş, Deli Döndü sayılabilir.

2.4.1. Ökkeş Oğlu Ökkeş

Ökkeş Emmi, büyük oğlu Ökkeş'e sormuş:

"Oğlum kardeşin Ökkeş'i gördün mü?"

Oğlan:

"Gördüm baba!" demiş.

Sonra da:

"Ökkeş Dayımın küçük oğlu Ökkeş'le tarlaya gitti." diye açıklamış.

2.4.2. Bülöpçü

Maraşlı köylü bir genç askere gider. Komutan yeni gelen askerleri mesleklerine göre ayırır. Sıra Maraşlıya gelince komutan sorar:

"Sen ne iş yapıyorsun?"

Maraşlı:

"Bülöpçüyüm komutanım." der.

Komutan bülöpçülüğün ne olduğunu bilmez. Ama sormayı da gururuna yedirmez.

“Sen şurada bekle.” der.

Herkes mesleğine göre çalışmaya başlar. Fakat Maraşlının hiç işi olmaz, yan gelip yatar. Maraşlının bu şekilde askerliği biter. Artık teskere alacaktır. Komutanın teskere kâğıdını vermeden sorar:

“Oğlum, bülöpçülük nedir?”

Maraşlı cevap verir:

“Komutanım, bizim köyde bir göl var. Biz gençler göle taş fırlatırız. Bu bir yarışmadır. Kimin attığı taş, daha hızlıysa “bülööp” diye bir ses çıkarır. İşte bu yarışmalarda beni geçen olmadığı için bana bülöpçü demeye başladılar.” der.

2.4.3. Kabadayılık Sınavı

Kabadayının biri Maraş kabadayılarını merak eder. “Şunların kabadayılıklarını bir ölçeyim!” diye Maraş’a gelir. Ayakkabısının ökçesine basmış, ceketini omzunda, başında şapkası, elinde tespihi olduğu halde dolmuş durağına gelir.

Durakta bir muavin:

“Kıbrıs Meydanı, Boğazkesen, Kanlıdere, Cezaevi, Hastane...” diye bağırıp durmaktadır.

Bunu duyunca:

“Yahu, bu da ne demek?!” diye korkarak geldiği yere geri döner.

2.4.4. Tıs

Yaşlı bir Çerkez kadın şehirde otobüse biner. Şoföre:

“Yavrum beni filan durakta indir.” der.

Durağa gelince, şoför kadına geldiklerini söyler. Fakat kadın tam inecekken, döner ve geri oturur. Kadın her durakta inmek için kalkar, fakat tekrar oturur. Son durağa gelindiğinde kadın yine kalkar ve geri oturur. Şoför, dayanamaz ve sorar:

“Teyze her durakta inecekken geri oturuyorsun, bunun sebebi ne?”

Çerkez kadın:

“Yavrum ineceğim sırada, ‘Tıs (Otur)!’ diyorlar, ben de geri oturuyorum.” der.

2.4.5. Dolma

Bir Maraşlı’ya:

“Akşam ne yedin?” diye sormuşlar.

Hatırlayamamış.

“Peki, sabahleyin ne yedin?” demişler.

Maraşlı:

“Akşamdan kalan dolmayı.” demiş.

2.4.6. Gidilen Yer

Kadının biri belediye otobüsüne binmiş. Şoför yanlış binmesin diye sormuş:

“Nereye gidiyn, bacım?”

Kadın:

“Bacımgile gidiym, edem.” demiş.

2.4.7. Aradan Çıkarma

Maraşlı bir zengin Kadir Gecesi’nde Allah’a yalvarıp duruyormuş:

“Ya Rabbi, bana trilyonlar ver!..”

Bunu duyan yan taraftaki fakir adamcağız da yüksek sesle:

“Ya Rabbi, ne olur, bana bir on lira...” diye dua etmeye başlar.

Zengin adam hemen cebinden çıkarıp fakire bir on lira vermiş. Sonra da:

“Allah’la aramıza girme!” demiş.

2.4.8. Minare Ölçüsü

İmirballılar, köylerine minare yapacaklarmış. Minare ölçüsü almak için başka bir köye gitmişler. Ölçü almak için bir İmirballı minarenin şerefesinden tutmuş ve aşağı sarkmış. Diğerleri de sırayla el ele vererek aşağı doğru sallanmışlar. Altı-yedi kişi olunca en üstteki aşağıdakilere:

“Siz sağlam durun da elime bir “tuh vereyim” deyip elini bırakınca hepsi birden aşağıya düşüvermişler.

2.4.9. Kımıl Kımıl

Cine Mustafa, yevmiye karşılığında yol kazmaya gitmiş. Çalışmak yerine akşama kadar mız mız gezinir, yemek yermiş. Bir gün beş gün derken patron, Cine’ye:

“Ya doğru dürüst çalış, ya da defol git.” demiş.

Cine:

“Usta, sakın benim işime karışma. Ben gımıl gımıl dağları delerim.” demiş.

2.4.10. Püsük

Ahmet Hoca, Maraş’ın Çuhuroba Camii’nin imamıdır. Bir gün ikindi ezanı okumak için minareye çıkar. Başlar ezan okumaya. Bir de bakar ki karşıdaki damda kediler serilmiş olan tarhanayı yemekte. Hocanın buna gönlü razı olmaz. Ezanın arasında:

“Püsükler tarhani yiii. Hayriye Bacıı.” diye kadını uyarır.

Daha sonra da kaldığı yerden ezana devam eder. Hoca ezanı bitirip, aşağıya inince cemaat:

“Hoca Efendi, sen ne yaptın öyle?” diye ayıplarlar.

Hoca ise buna karşılık:

“Ey cemaat, çağırmasaydım püsükler tarhanayı yiyecekti. Peki söyleyin bakalım bu Müslümanlığa sığar mı?” der.

2.4.11. Aynanın Tozu

Doktor Sait (Emirmahmudoğlu), muayene için bir hastasının evine gider. Hastasını muayene ettikten sonra, duvarda tozlanmış bir ayna görür. Aynanın üzerine parmağıyla:

“Yazı yazdım aynasının tozuna

Yazık olur evin gelinine, kızına” yazar.

2.4.12. Takas

Müslüman Bekir, bir gün Ceyhan nehrinin kıyısında abdest almak için bir taşın üstüne oturur. Ceketini çıkarır, kollarını sıvar, ayakkabısını çıkarır ve abdest almaya başlar. Abdest aldıktan sonra, kollarını indirir, ceketini giyer. Tam ayakkabılarını giyerken tekini Ceyhan’a düşürür. Müslüman Bekir, bir yandan lastik ayakkabısının nehirde gidişine bakar, bir yandan da söylenir:

“Lastik de acer, abdest de acer. Gardaşım Ceyhan, al abdestini ver lastiğimi.”

2.4.13. Şirik

Maraş Bey’i Alaaddin Bey bir gün Maraş’ı gezmeye çıkar. Şehri dolaşır. Yolu Ulu Cami’ye düşer. Gelir ki Ulu Cami’de bir kalabalık var. Bir grup adam, Minareye kemend atmış çekiştirmektedirler. Sebebini sorar. Bunların Maraş’ın Dereli köylüleri olduğunu ve Ulu Cami‘nin minaresini köylerine götürmek istediklerini öğrenir. Alaaddin Bey yanına varır. Dereli köylüler hep beraber:

“Ha babam. Kalktı ha, oynadı ha.“ diyerek

uğraşmaktadırlar.

Tebdil gezdiğinden Alaaddin Bey'i tanımazlar. Sıradan bir vatandaş zannederler. Minare bir türlü yerinden oynamamaktadır. Alaaddin Bey oradakilere:

"Minarenin dibini biraz açıp şirik (eskiden kandil yakmakta kullanılan susam yağı) dökün ki minarenin dibi yumuşasın." der.

Hemen şiriği getirip dökerler. Bir müddet bekleyip kemendi tekrar minareye atarlar. Gene kımıldatamazlar. Alaaddin Bey artık dayanamaz:

"Durun! Ben Maraş Beyi'yim. Size bir ceza vereyim." der.

Oradakiler nasıl bir ceza verecek diye düşünürler. Bu arada Alaaddin Bey köylülere:

"Bu caminin yıllık şiriğini siz vereceksiniz." der.

Köylüler de o günden Maraş'ın Osmanlı'ya katılışına kadar Ulu Cami'nin şiriğini karşılarlar.

2.4.14. Hapusa

Yeni gelin olan birisine kaynanası Maraş'ta bilinen bir çeşit yemek olan "hapusa" pişirmesini söyler. Hapusa tuzsuz pişen bir yemektir. Yeni olduğu için kendini ispatlamaya çalışan gelin güzel bir hapusa yapmak için mutfağa girer.

O sırada bu yemeğe tuz atılıp atılmadığını unutur. Tam o sırada sokakta oturan kadınların yanına oturur. Yanından geçen tavuğa:

"Git hapusası tuzlunun tavuğu." der.

Kadınlar güler.

"Hapusaya tuz atılır mıymış." derler.

Gelin koşarak tuzsuz hapusasını yapar.

2. Kaynaklar

ATALAY, Besim (Akt. M. Yusuf ÖZBAŞ); Maraş Tarihi ve Coğrafyası, 1973 (1339), İSTANBUL

BOLAT, Ali-Halis ALTIN, Kahraman Maraş Fıkraları Üzerine Bir Araştırma, KSÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi, 2001, KAHRAMAN MARAŞ

ÇELİK, Nezir; K. Maraş Efsane ve Menkabeleri, KSÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi, 1999, K. MARAŞ

ERŞAHİN, İbrahim; Andırın Efsaneleri, Andırın Sempozyumu Bildiri, 2012, KAHRAMANMARAŞ

ERŞAHİN, İbrahim; Gizemli Efsaneler Kitabı, Carpe Diem Kitap, 2011, İSTANBUL

ERŞAHİN, İbrahim; Halk Kültürü ve Edebiyatı Sözlüğü, Ötüken Neşriyat, 2011, İSTANBUL

ERŞAHİN, İbrahim; Kahraman Maraş Fıkra Tipleri, I. Kahraman Maraş Sempozyumu (6-8 Mayıs 2004) Bildirileri, Maraşder Yayınları, 2005, K. MARAŞ

ERŞAHİN, İbrahim; Kahramanmaraş Masalları Üzerine Tip ve Motif Araştırması, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, 2011, ERZURUM

HORASAN, Yüksel; Kahramanmaraş'ı Tanıyalım, 1992, ANKARA

Maraş İl Yıllığı, 1967, ANKARA

ÖZTURAN, H. Ali; Maraş Ağzı Köroğlu, Ukde Yayınları, 2009, KAHRAMANMARAŞ

KALIP SÖZLER

Serdar YAKAR

Araştırmacı - Yazar

Kalıp sözler, Türkçenin bir başka zenginliğini yansıtan; kültürümüze, olaylar karşısındaki tutumumuza ışık tutan dil öğeleridir. Her toplumun kendi kültürü içinde, belirli durumlarda söylenmesi âdet olunmuş belli başlı sözleri vardır. Dilbilimde, kalıp sözler adı verilen bu ögeler, bir dili konuşan toplumun kültürüne ışık tutmakta, onun inançlarını, insan ilişkilerindeki ayrıntılarını, gelenek ve göreneklerini yansıtmaktadır.

Aşağıda, Kahramanmaraş yöresinde kullanılan atasözleri, deyimler, tekerlemeler, bilmeceler, alkışlar, kargışlar ve manilerden bazı örnekler sunulmuştur.

Atasözleri

- Adam zengin olamaz, zengin adam olamaz.
- Arka gerek arka, düşman göre korka.
- At ölür nalı kalır; adam ölür namı kalır.
- At ver dost ol, kız ver düşman ol.
- Avrat var zavranı zort, avrat var hazreti mülk.
- Asıl azmaz, bal kokmaz.
- Anamın ekmeğine kuru, ayranına duru diyemem.
- Abdal düdükten, çocuk oyundan usanmaz.
- Ağaç ne kadar uzasa da göğe değmez.
- Ahmağa yüz, abdala söz vermeye gelmez.
- Ardıcın közü, yalancının sözü olmaz.
- Arsız erimez, çayır çürümez.
- Adam sandık eşeği, altına serdik döşeği.
- Ayrandan aşağı katık olmaz.
- Aç it duvarı deler.
- Aç ile arkadaş olma, yemem der de sömürür.
- At ile avrat, yiğidin bahtına.
- Ah şu dilim, başıma giydirir kilim.
- Adam adamdır olmasa da pulu, eşek eşektir altından olsa çulu.
- Ağalık vermeyle, yiğitlik vurmayla olur.
- Bağ babadan, zeytin dededen kalmalı.
- Bekarın parasını it, yakasını bit yer.
- Belli düşman, gizli dosttan yeğdir.
- Bir karıyla bir koca, dırdır eder her gece.
- Bir kötü gidince, yerine daha iyisi gelmez.
- Bir dost kırk yılda kazanılır.
- Bir dostun bir düşman kadar kahrı olur.
- Bir kötünün yedi mahalleye zararı dokunur.
- Bir ekmek, dokuz aç; durma ordan kaç.
- Bir evde düzen olunca düzenbazlık olmaz.
- Bir eve bir baca, bir kadına bir koca.
- Boya posa bakma, huya husa bak.
- Bir sürüye bir kurt yeter.
- Bir göz ağlarken bir göz gülmez.
- Bir külek bal, anası akıllı kızını al.
- Bahtın, gönlün ağ ola; anan, baban sağ ola.
- Bizim evde yallanır, Kirkor'un bağında ürür.
- Borcunu bilmeyen, namusunu bilmez.
- Benlik şeytana yakışır.
- Bin dost az, bir düşman çok.

- Bir adamın karısı, o adamın yarısıdır.
- Bir baş nereye olsa sığar.
- Bir buldu, iki ister; akçe buldu, çıkın ister.
- Besili tazı tüyünden belli olur.
- Bırak danayı, bulur anayı.
- Bildiğinin bir huyu, bilmediğinin bin huyu olur.
- Borçlu ölmez, benzi sararır.
- Bez alırsan Musul'dan, kız alırsan asıldan al.
- Biliyordun kıçının huyunu, niye içtin mercimeğin suyunu?
- Cenabetten keramet umulmaz.
- Çok gezilen yerde ot bitmez.
- Çok arpa atı çatlatır.
- Çürük tahta mıh tutmaz.
- Değneği yiyenle sayan bilir.
- Deli söylemiş de akıllı oynatmış.
- Er kocar gönül kocamaz.
- Evlat babadan beller sofra yazmayı, kız anadan beller oba gezmeyi.
- Erkek sel, kadın göl.
- Erkek söyler kadın dinler ev düzgünlüğünü, kadın söyler erkek dinler ev bozgunluğunu.
- Evinde yok bulgur aşı, kendi gezer bölük başı.
- Eşeğini övmeyen çerçi olmaz.
- Fukara oklavayı hacetten sayar.
- Gelen hediyenin azı olmaz, evde kalan kızın nazı olmaz.
- Herkes çiğner sakızı, Kürt kızı getirir tadını.
- Hacı, hacı olamaz gitmekle Mekke'ye; dede, dede olmaz gitmekle tekkeye.
- Haklı haksızı Bağdat'tan çevirir.
- Haram harama gider.
- Harman yel ile, düğün el ile.
- Hısımı hısım yapan da avrat, hasımı hasım yapan da.
- Hırsıza anahtar gerekmez.
- Haramın binası olmaz.
- İt yatağında ekmek ufağı aranmaz
- İyi olursa bahtından, kötü olursa bizden bilirler.
- İt ile çuvala, kedi ile kilere girilmez.
- İyilik et kele, öğünsün ele.
- İt iti ısırmaz.
- İki at bir kazığa bağlanmaz.
- İki baş bir kazanda kaynamaz.
- İnsan göre göre, hayvan süre süre alışır.
- İki eğriden bir doğru çıkmaz.
- Kâr, zararın kardeşidir.
- Kuştan korkan, darı ekmez.
- Kötü çamın kozalağı çok olur.
- Oğlan anası, rahat olmaz.
- Oğluna iyi deme koynuna el kızı girmeyince, karına iyi deme yoksulluk görmeyince.
- Ölmüş at arar, nalını sökmeğe.
- Öldüğüne bakmaz da koz ağacından tabut ister.
- Ölüsü olan bir gün ağlar, delisi olan her gün ağlar.
- Pire itte, bit yiğitte olur.
- Sırrını düşman bilmesin dersen, dostuna açma.
- Söz dinleyen, söz verenden uz gerek.
- Sekiz aptal, dokuz kaşığı boş bırakmaz.
- Süllümden indim, sözümden döndüm.
- Uyku bir kantar, uyudukça artar.
- Uz gibi durur, biz gibi sokar.
- Un elekten, çamur bilekten geçer.
- Ufak suda balık kendini büyük sanır.
- Yenenle yanana bir şey dayanmaz.
- Yaza çıkardık danayı, beğenmez oldu anayı.
- Yılanın soktuğunu akrep de sokar.
- Yal yiyen it, yüzünden belli olur.
- Yiğidin anası çabuk ağlar.

- Yüzü güzele doyulmuş,- huyu güzele doyulmamış.
- Zaruretler haramı mübah kılar.
- Zehirden şifa, kahpeden vefa beklenmez.

Deyimler

- Ağ itin pamukçuya zararı var.
- Ahır Dağı'na kar yağdı, bizim eve deli yağdı.
- Burnunun yivi yok.
- Cof cof eder şu keyiş, saz çalar bizim ibiş.
- Deveyi kucağına almış, karıncaya biner.
- Evinde yok bulgur aşı, kendi gezer bölükbaşı.
- Göç oldu kemer kaldı, at öldü semer kaldı.
- Gündüz eser derinkuyu, gece yatar yüzükoyu.
- İte biner göçten geri kalmaz.
- İt kılı kırpmak.
- Karı koca sarıla sarıla, hısım akrabalık varıla varıla.
- Kalbin bozuk olduğundan kurran noksan çıktı.
- Ocaklardan kiş kiş ola.
- Önceden gerekti tımar, öldü eşek kaldı semer.
- Sözünü gene Maraş dondurması gibi uzattın.
- Züğürt kesesi gibi tam takır olmak

Tekerlemeler

Oyun Tekerlemeleri

Elim elim epelek,
Elden çıkan topalak,
Topalağın yarısı,
Bit pirenin karısı,
Garı nereye gidiyon?
Elemba'ya gidiyom.
Elemba'da neyin var?
At oynadan oğlum var,
İnci dizen gızım var.
İğne getir, iplik getir,
Çek şunu şurdan çıkar.

*

Vuuu vuuu, eveleme develeme,
Deve kuşu guvalama,
Çengi çember miski amber,
Tadı tuzu minekenin kızı.
Yeminim yemin olsun,
Yediğim somun olsun.

*

Leylek leylek havada,
Yumurtası tavada,
Aş bişirdim yemedi,
Hememe götürdüm çimmedi,
Bir tane vurdum oynadı.

*

El el epenek,
Elden çıkan topalak,
Topalağın yarısı,
Bit pirenin karısı,
Ördek sudan gelmeden,
Kanadını kırmadan,
Halbur hulbur,
Şunu şurdan öp de kaldır.

*

Ocak, şubat, mart,
Sözünü iyi tart.
Nisan, mayıs, haziran,
Çalışkanlara hayran.
Kimi düldül, kimi bülbül.
Ekim, kasım, aralık,
Süt içelim lık lık.
Allı pullu aylar,
Birbirini kovalar.

*

Mesel mesel metten,
Top sakalı etten.
Bizim çil horozcuk,

Çocuk mu çocuk.
Her sabah çınlar sesi,
Uyandırır herkesi.
Dal ucunda torbacık,
İçi dolu helvacık.
Yemesi ballı incir al,
Ağzına bal akar bal.
Yaş incir, kuru incir,
Tadını yiyen bilir.

*

Leylek leylek lekirdek,
Hani bana çekirdek,
Çekirdeğin içi yok,
Sarı kızın saçı yok,
Süleyman' ın suçu yok.

*

Ooo piti piti,
Karamela sepeti,
Terazi lastik jimnastik,
Biz size geldik bitlendik,
Hamama gittik temizlendik,
Dik, dik, dik,

Matematik.

*

Portakalı soydum,
Başucuma koydum,
Ben bir ya-lan uydurdum,
Duma duma dum,
Kırmızı mum.

*

Ya şundadır ya bunda,
Kelle keçek başında.

*

Çan çan çikilota,
Hani bana limonata?
Limonata bitmiş.
Hanım gızı getmiş.
-Nerie?
-Isdambıla.
Arabanın tekeri,
Isdambıl'ın şekeri,
Anşecig, Fadınacıg,
Sen dur, sen çıg.

*

Elim elim ebruşum,
Atdan düşdü kelbüşüm,
Atım nerei gediyon?
Paşie garşı gediyom.
Paşanın da nesi var?
Yazı yazan olu var.
İnci düzen olu var.
Endim dere boyuna.
Getdim Halep yoluna.
Halep yoluna sabıncı avradı,
Beni gördü aladı.
Benim bir gızım var,
Bir batman biti var,
Durmadan alar.
Cierimi dalar.
Bindim deve boyuna,
Getdim Halep yoluna,
Halep yolu Şam bazar,
İçinde maymun gezer,
Maymun beni gorhutu,
Gulagımı sarhıtı,
A buncug, gara boncug,
Halbur, hulbur,
Şunu şurdan öp de galdır!

*

Acıgdıysan acıg ye,
Kevigligde böcük ye,
Gaynanamın etini ye,
Gara supanın g…nü ye.

*

Anaz da derd yesin,
Yarımşar verin dörd yesin.

*

Dediler ki görümün geliyor,
Sandım ki ölümüm geliyor:
Dediler ki elinde habesi var,
Görümün benden başka nesi var?
Tarhana tartar,
Garnımı yırtar,
Eşgili şovra
Gel beni gurtar.

*

Allah belanı vere!
Sıçan selanı vere!
Püssüg tapıdı galdıra,
Köpeg namazı gıldıra.

*

Çomçalı gelin ne isder?
Bir gaşıcıg duz isder.
Duz olmassa ya olsun,
Ablamın gön sa olsun.
Gövden rahmet,
Yerden bereket,
Ver Allah'ım ver!
Elim çamır golum hamır,
Ver Allah'ım ver yamır

*

Gızım gızım gızmama,
Gızımı verim mazmana,
Mazman d…sü gazansın,
Gızım yesin otursun.

*

Sülenke,
Sümbüldike,
Nallı horoz,
Çullu teke.

*

Nal nalambaç,
Kundura biç,
On üç.

*

Çağla!
Herkes evine dağıla!

*

Ocak başı tandır,
Allah şu kızı yandır.

*

Yala yala şekerim,
Yalamazsan küserim.
Küsersen küllüğüme,
B.. koyarım terliğine.

*

Baş parmak,
Badem parmak,
Orta direk,
Gül ağacı,
Güccük bacı.

*

Hatçe bacı,
Kaldır sacı,
Vur tohacı,
Elleme beni,
Döverim seni.

*

Emine emik,
Burnu kemik,
Dişleri gedik,
Boyu da güdük.

*

Fatma fas,
Altın tas,
Tahtada çürük,
Mık tutmaz.
Fatma da güccük,
İş tutmaz.

*

Mustafa Mıstık,
Arabaya gıstık,
Üç mum yaktık,
Seyrine baktık.

*

Mehmet metire,
Biner gatıra,
Sallar butunu,
Savurur tütünü,
Torbada tuz yok,
Memmed'e kız yok.

*

Güreş Tekerlemeleri

Pehlivan pehlivan!
Alta düştüm diye yenilme,
Üste çıktım diye sevinme.
Alta düşersen apış,
Üste çıkarsa paça kasnaktan yapış.
Vur saymayı kündeden at,
Gönder Hazreti Peygamberden salâvat.
Allah Allah İllallah Muhammeden Resulullah!
Bu yiğit aslanlara alkışlarla diyelim maşallah!

*

Pehlivan pehlivan!
Kahramanmaraş'ta bizim
er meydanı yerimiz,
Şehitlerdir gönüllerimiz.
Bin kişiye bedel bizim birimiz.
Hazreti Hamza'dır üstadımız, pirimiz.
Allah Allah İllallah Muhammeden Resulullah!
Bu yiğit aslanlara alkışlarla diyelim maşallah!

*

Pehlivan pehlivan!
Aslınız da pehlivan nesliniz de pehlivan.
Size derler pehlivan oğlu pehlivan.
Kırım'dan gelir Tatar ince
alır cevahir satar.
Bunlar yiğit pehlivanlar mandayı yandan atar.
Allah Allah İllallah Muhammeden Resulullah!
Bu yiğit aslanlara alkışlarla diyelim maşallah!

*

Pehlivan Pehlivan!
Hazreti Hamza'dır pirimiz,
Yıkılıp yıkmaktır arımız.
Birgün sen de yıkarsın elbet.
Yıkacaktır birinizi, biriniz.
Allah Allah İllallah Muhammeden Resulullah!
Bu yiğit aslanlara alkışlarla diyelim maşallah!

*

Ağustos ayında ekilen darıdan,
Oğul vermeyen arıdan,
Sabahleyin kocasından
sonra kalkan karıdan,
Hayır gelmez.
Her anadan da böyle pehlivan doğmaz.
Allah Allah İllallah Muhammeden Resulullah!
Bu yiğit aslanlara alkışlarla diyelim maşallah!

*

Kul oldu Aliço, Adalı, Koca
Yusuf derken Kara Ahmet,
Bekir'in kazığında koptu kıyamet.
Beklerken Adalıyı Çolak Mumini,
Çıka geldi er maydanına
Kurtdereli Mehmet.

*

Bilmeceler

Adem peygamberin sahip olmadığı ama çocukların sahip olduğu şey? (Anne-baba)

Ağzı var odun yutar, bacası var duman tüter. (Soba)

Ağzı vardır konuşmaz, yatağı vardır, fakat hiç uyumaz. (Akarsu)

Ak saray içinde sarı sultan (Yumurta)

Alçacık dalı,yemesi ballı (Çilek)

Allah yapar yapısını bıçak açar kapısını. (Karpuz)

Aşağı iner tıkır tıkır, yukarı çıkar şıpır şıpır. (Kova)

Ayağımla basınca kırt kırt eder, güneşi görünce eriyip gider. (Kar)

Ayakkabıcıların en çok sevdiği hayvan hangisidir? (Kırkayak)

Ayakta yetişen bitki nedir? (Mantar)

Bakınca görünürsün, kaçınca silinirsin. (Ayna)

Ben giderim o kalır (Ayak izi)

Ben giderim, o gider, güneşte beni izler (Gölge)

Ben varmadan o varır, her şeyden çok o yol alır (Işık)

Bir sihirli fenerim, kibritsiz de yanarım (Ampul)

Bozulduğu halde tamir edilmeyen şey nedir? (Hava)

Çat orda, çat burada, çat kapı arkasında (Süpürge)

Çarşıdan aldım kapkara, evde kırmızılaştı maskara. (Kömür)

Dışı var içi yok, dayak yer suçu yok. (Top)

Domates nasıl kızarır? (Utanınca)

Dört ayağı var canı yok, ayağını kessen kanı yok. (Masa)

Elmayı yerken kurt bulmaktan daha kötü olan nedir? (Yarım kurt bulmak)

En çok hap nerede satılır? (Ağrı)

En temiz böcek hangisidir? (Hamamböceği)

Geceleri fener, gündüzleri söner. (Yıldız)

Geldi mi gelir, gitti mi gelmez? (Gençlik)

Gökte gördüm köprü, rengi yedi türlü. (Gökkuşağı)

Hangi adam hamama girmez? (Kardan adam)

Hangi Atanın sözüne inanılmaz (Salatanın)

Hangi bacalardan duman tütmez? (Peri bacalarından)

Hiç kimsenin gitmek istemediği köy hangisidir? (Tahtalıköy)

İçini boşaltınca büyüyen şey nedir? (Çukur)

İstanbul da süt pişti kokusu buraya düştü (Mektup)

İz eder dizi dizi, alır götürür bizi (Ayak)

Kıştan kaçmaz, yaprağı uçmaz. (Çam ağacı)

Kışın yatar, yazın kalkar. (Soba)

Kimin önünde herkes şapka çıkarır? (Berberin)

Kulağını büktükçe ağzı sulanır. (Musluk)

Küçük küçük dişleri var ne de büyük işleri var. (Tarak)

Kolu var bacağı yok, dikdörtgeni var karesi yok (Kapı)

Kolu var, eli yok, karnı yarık karnı yok (Ceket)

Mini mini kuşlar her yeri taşlar (Dolu)

Nerede cuma perşembeden önce gelir? (Sözlükte)

Ne kanı var ne canı, beş tanedir parmağı. (Eldiven)

Ne ağzı var ne dili konuşur insan gibi. (Mektup)

Sarıdır sallanır, dalında ballanır. (Portakal)

Sıcağa koyma kurur, suya
koyma köpürür (Sabun)

Şekere benzer tadı yok, gökte
uçar kanadı yok. (Kar)

Tavuklar en çok hangi
ülkeyi severler? (Mısır)

Ufacık sandık içine un bastık (İğde)

Uzaktan baktım hiç yok yakın-
dan baktım pek çok (Karınca)

Uzaktan baktım bir karataş yanına
gittim dört ayak bir baş. (Kaplumbağa)

Uzun yoldan kuş gelir, ne söy-
lerse hoş gelir (Mektup)

Yazın giyinir, kışın soyunur. (Ağaç)

Yazın yaşını, kışın başını yeriz. (Soğan)

Yer altında civcivli tavuk (Patates)

Yeraltında kırmızı pancar (Turp)

Yeraltında uzun minare (Havuç)

Yeşil mantolu, kırmızı enta-
rili, siyah düğmeli. (Karpuz)

Yedi delikli tokmak bunu bil-
meyen ahmak. (Baş)

Yer altında yağlı kayış. (Yılan)

Alkışlar (dualar):

Bazı ağızlarda "alkış" şeklinde söylenen dualar, görülen iyiliklere, kavuşulan/elde edilen nimetlere ve yaşanan güzelliklere karşı minnet duygularını. ifade etmek için söylenen dilek sözleridir. Alkış, birini ululamak/yüceltmek, övmek; bir nevi ona hayır duada bulunmaktır. Folklorumuz içinde önemli bir yer tutan alkış. sözleri, bir bakıma, şükran duygularının ifadesidir ve bu kabil sözler konuşmaya renk ve canlılık katmaktadır.

Kahramanmaraş yöresinde kullanılan bazı alkışlar şunlardır:

- Allah a: baht versin
- Allah acılarını gösdermesin
- Allah ahıl versin
- Allah analı babalı böyütsün
- Allah aramızdan esig etmesin
- Allah açlı:nan terbiye etmesin
- Allah başga acı vermesin
- Allah başga dert vermesin
- Allah başımızdan esig etmesin
- Allah beterinden esirgesin
- Allah duddunu altın eylesin
- Allah durdugca durasın
- Allah elden aya düşürmesin
- Allah evinde gönendirsin
- Allah gadirli gıymatlı etsin
- Allah galbinin gününü gösdersin
- Allah gördümüz günden geri goymasın
- Allah önü gelenli değil, sonu gelenli eylesin.
- Allah iki eyiligden birini versin
- Allah it püsüg aşı etmesin
- Allah kimsi gördü günden geri gomasın
- Allah kimsi kötülerinen dünyada da gabırda da yoldaş etmesin
- Allah kimsi yazın ayransız, gışın yorgansız, bayramda olansız gomasın
- Allah ne etdirsin, ne buldursun
- Allah yatag ömrü vermesin
- Bahdıŋ günü a ola, anan baban sa ola
- Evin yıhılmiye
- Hızır nebi yoldaşın ola
- Odun ocan yana
- Ömrüne bereket
- Toprag din avuşladın altın ola

Kargışlar (Beddualar):

Beddua, dua kelimesinin önüne Farsça kötü anlamındaki "bed"kelimesinin gelmesiyle oluşmuştur. Beddua, kötü dua, kötü istek anlamlarına gelmekte olup bir öfkeyi, bir acıyı, bir nefreti yansıtmak için kullanılır. Halk ağzında kargış olarak da söylenmektedir.

Aşağıda Kahramanmaraş'ta yaygın olarak söylenen kargışlardan bazıları sunulmuştur.

- Acısına oturdum
- Adı batasıca
- Adı sanı kahasıca
- Adın gara yerden gele
- Afacan yiesice
- Afalan tufalan olasın
- Ağzın burnun yumula
- Aklı soyha çıhasıca
- Ala gannı, yarı cannı gelesin
- Allah azını çırpsın
- Allah aklını almış, canını da alsa da gurtulsag
- Allah analıg elinde galasın
- Allah belanı sıçan selanı versin
- Allah darısına çıharsın
- Allah etdini bulasın
- Allah ginienin başına versin
- Allah hocalar yıhie
- Allah iki yahan bir ariye gelmiye
- Allah kalbin gününü göresin
- Allah kimsi gördü günden geri gomasın
- Allah niyetine yetirmie
- Allah seni nasıl bilirise öyle etsin
- Allah tez günde canını alasıca
- Allah uyuz vere de dınnag vermie
- Allah yetmiesin emi?
- Allahı'ndan bulasıŋ
- Ayan başından ar gele
- Bacanda bayguş tünie
- Başı canı derdine düşesice
- Başına dermen daşı düşesice
- Başını yiesice
- Başına benim gadar daş düşsün
- Başında bayguşlar öte
- Bayramlara çıkmiesin
- Bedenin darbızı çekile, canin derdine düşesin
- Ben böyüddüm gördüm, sen böyüdüp göremiesin
- Bir soluglug olasıŋ
- Boynun altında gala
- Boyu bosu devrilesice
- Boyuŋa boz ipler ölçüle
- Burnundan gelesice
- Cahennem beri sen öte
- Canı derdine düşesice
- Canının derdine düşesice
- Cieri bişesice
- Cieri dökülesice
- Çöp gimi dineli gala
- Datlı canından bulasıca
- Defderi dürülesice
- Delig delig delinesiŋ
- Derd dutasıca
- Dilenmez dilençi olasıŋ
- Dili gopasıca
- Dilin dependen çekile
- Dilini eşşeg arsı soksuŋ
- Dişine kelpeten deye
- Dizin dizin yürüyesice
- Dörd adamın omuzunda gedesin
- Eli aya budanasıca
- Eli gırılasıca
- Elin ayan döküle
- Evladından bul
- Evladin gününü görmiesin
- Gabır gabır gezesin
- Gafası gopasıca
- Galabalı kahasıca
- Ganın içine aha
- Gapına gara kilit vurula
- Gara gara derd
- Gara habarın gele
- Garartın kaha
- Gargalar üleşine gona
- Geddicen ola da geldicen olmie
- Gençliyin hayrını görmiesiŋ
- Gıldı namaz üstücüne bulunmasın
- Gıldı namaza gurban olsun
- Gızgın gurdu düşesice
- Gözünün elifi dökülesice
- Gözüne şişler çahıla
- Gözünü toprag doyursun
- Gudurup etine düşesice
- Gulana gurşun ahasıca
- Hanen harab'ola
- Havlası yenesice
- İmamın gayına binesin
- İt mezerinde yatasın

- İte püsse yem olasın
- Kakmazına yatasıca
- Kefen paran olsun
- Köküne kirbit sü döküle
- Lep lep dökülesice
- Mapuslarda çüriesice
- Mundar şişesin
- Oca batasıca
- Oca kör galasıca
- Ocana bayguşlar tünie
- Ocan tütmie
- Ocana incir a'cı dikile
- Odun ocan kör gala
- Ömrü tükenesice
- Saçı sahalı arasıca
- Sidi dutulasıca
- Solucun tükene, solumu tüketdiŋ
- Soyha çıhasıca
- Soyhandan çıha
- Tahdalı köye gelin gedesin
- Teneşirde yunasın
- Torba dahıp dilenesin
- Töremiesin
- Ulum ulum ulasıca da lepir lepir dökülesice
- Üleşine guzgunnar dönesice
- Yanın yanın yüriesice
- Yardan yuvarlansın
- Yaşı başı kesilesice
- Yaşın ömrün kesile
- Yavruların yetim gala
- Yazın ayran görmie, gışın yorgan görmie
- Yedi minarede selan verilsin
- Yedin ekmek göze dize dursun
- Yerin yer altı olsun
- Yerin yurdun ataş ola
- Yetmiesice
- Yid yanı yere gelesice
- Yidiken yıhılasıca
- Zıhımın kökünü ye
- Zımaranın sırtına, esfele safiline get

Ağıt Örnekleri

Ağıt yakma, söyleme geleneği Kahramanmaraş bölgesinde son zamanlara kadar çok yaygın olup türkülerin büyük bir kısmını bu ağıtlar oluşturmaktadır.

Aşağıda türkü olarak da söylenen Merik ağıtı ile Ermeni katliamında yakınını kaybeden bir kişinin söylediği Zeytun Ağıtı'na yer verilmiştir:

Meyrik'in Ağıdı:

Maraş'tan bir haber geldi
Dediler ki Merik öldü
Keşke Merik ölmeseydi
Kesileydi elim kolum oy oy oy

Oy Merik Merik Merik
Ben kurbanım sana Merik
Ben hayranım sana Merik

Doktor yarayı kesiyor
Gene Merik kan kusuyor
Dediler ki Merik öldü
Anası kime küsüyor

Oy Merik Merik Merik
Ben kurbanım sana Merik
Ben hayranım sana Merik

Zeytun Ağıdı:

Maraş Maraş derler bu nasıl Maraş
İçerime düştü bir korlu ataş
Zeytun dağlarında can veren gardaş
Uyan diyom Seyfi oğlan uyanmaz

Kara taş içinde kaldı mezarım
Bir yer bulsam mezarını kazarım
Kırıldı geçitler bozuk düzenim
Uyan diyom Seyfi Bey'im uyanmaz

Seyfi derler şu oğlanın adına
Ermeni pusu kurmuş Zeytun dağına
Dizlerine vurur gelin Fadime
Uyan derim koçak Seyfi'm uyanmaz

Sağımı solumu düşmanlar sardı
Şu gavur Ermeni canımı aldı
İki aylık yavrusu babasız kaldı
Uyan derim Seyfı Bey'im uyanmaz

Manilerden Örnekler

Gül sarı bülbül sarı
Koynumda gördüm yari
Uyandım düş imiş
Ağlarım zarı zarı
*
Ayna attım çayıra
Güneş vurdu bayıra
Bizi kul ayıramaz
Meğer ölüm ayıra
*
Karanfil aldım handan
Sevdim seni candan
Yare mektup yazayım
Gözümden akan yaştan
*
Kaşların katar katar
Kirpiklerin ok atar
Yanağın dükkan açmış
Dudakların bal satar
*
Gidiyorum elveda
Yoluna canlar feda
Gidene gelmez derler
Kavuşturur Hak Hüda
*
Kaşların yaydır bana
Cemalin aydır bana
Bir gün seni görmesem
Sanırım aydır bana
*
Şu dağlar bizim olsa
Her yanı üzüm olsa
Yarin yattığı yastık
O benim dizim olsa
*
Elmayı ata ata
Şeftali sata sata
Yanım yunum ağrıdı
Yalnız yata yata
*
Sarı yorgan yüzlerim,
Yüzler yüzler düzlerim,
Ne kaderim karaymış,
Asker yolu gözlerim.
*
Mektup verdim postaya
Haber gitsin kışlaya
Yarimden cevap geldi
Düğünümüz haftaya
*
Hastanenin önü mermer döşeli
Doktorlar geliyor eli şişeli
Üç gün oldu ben bu derde düşeli
Aman doktor aman gönder sılama
*
Al ördek yeşil ördek
Kanadı meşin ördek
Künde bir çift gezerdi
Hani bugün eşim ördek
*
Gidinde bulutlar gidin
Yavruma da selam edin
Yavrum tatlı uykudaysa
Uykusunu halel edin
*
Tokmağım gıcırdıyor
Sanki kağnı mazısı
Bir damla su vermedi
Evin koca cazısı
*
Hatın anam taş dönmüyor
Üfürdüm ışık sönmüyor
Kuru ekmek yavan aş
Lokma bağrımdan inmiyor
*
Mani benim ezberim
Kan ağlıyor gözlerim
Oğlan senin yolunu
Ölene dek gözlerim
*
Ağustos var ekim var
Hasta olsam hekim var
Benim gönlümde sensin
Senin gönlünde kim var

Kaynakça:

ATAŞ, Aşık Ali; Çağlayancerit, Ukde Kitaplığı,Ankara, 2011
ÖZTURAN, Hacı Ali, Maraş Merkez Ağzı, Ukde Kitaplığı, Kahramanmaraş, 2009
Maraş İl Yıllığı, 1969
Kahramanmaraş İl Yıllığı, 1973 Edik Dergisi

XI.Bölüm
Kahramanmaraş Ağzı

KAHRAMANMARAŞ AĞZININ GENEL ÖZELLİKLERİ

Ramazan AVCI
Araştırmacı / Yazar

Doğduğumuz ve içinde yaşadığımız çevrenin sosyal ve kültürel hayatı, tarihsel süreci ve doğa koşulları zihnimize, gönlümüze ve dilimize etki eder. Bu nedenle duygu, düşünce, davranış ve konuşmamız çevre özelliklerine göre biçimlenir. Ağızların oluşmasında da en önemli etken bu çevre özelliğidir.

Bir dilin ya da dilin bir şivesinin sınırları içindeki belli bölgelerde, belli topluluklar tarafından konuşulan, bağlı olduğu yazı dilinden ses ve söyleyiş seviyesinde farklılık gösteren konuşma biçimine "ağız" denir. Ağızlar, unutulmaya yüz tutan kelimeleri ve bu kelimelerin taşıdıkları kültürü muhafaza ederler. Mensubu olduğu dilin tarihî geçmişini aydınlatır ve o dile zenginlik katarlar.

Kahramanmaraş yöresi de Anadolu'nun birçok yöresi gibi ağız özellikleri bakımından oldukça zengindir.

Ünlü seyyahımız Evliya Çelebi, Seyahatnamesi'nde Maraş halkının dili hakkında bilgi verirken "*Kelimâtları lisân-ı Türkî'dir ve Maraş'ın ekseriya halkı Türkmân'dır*" ifadesini kullanır (Evliya Çelebi, 2005:175).

Kahramanmaraş ve yöresinde 1337-1522 yılları arasında hüküm süren Dulkadiroğlu Devleti'ni oluşturan halkın Oğuzların Bayat, Avşar ve Beğdili boyları olduğu göz önünde bulundurularak Kahramanmaraş'ın, kökü tarihin derinliklerine dayanan kadim bir Türkmen yurdu olduğunu söyleyebiliriz. XVI. yüzyıl ve sonrasında yörede Bayındır, Çepni, Avşar, Kınık-Kuzu, Ağaç-eriler, Karkınlar, Kızıklar, Peçenekler, Yazırlar, Yıvalar gibi çok çeşitli boy ve aşiretlerin izlerine ve isimlerine rastlanmış; Kahramanmaraş yöresi ağzının oluşumu ve gelişiminde bu boyların büyük etkisi olmuştur. (Erdem, 2012:162)

Kahramanmaraş'ta Kurtuluş Savaşı öncesinde Maarif Müdürlüğü yapan, Türk Dil Kurumunda da önemli görevlerde bulunan Besim Atalay (1882-1965) "Maraş Tarihi ve Coğrafyası" adlı eserinde Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya aşiretler hâlinde geldiklerini, Anadolu'ya yerleştikten sonra bu aşiretlerin kaynaşarak, karışarak birlik hâline gelemediklerini ve ortaya muhtelif şivelerin (ağız) çıktığını, Maraş ağzının diğer ağızlar arasında özel bir yere sahip olduğunu belirtiyor ve Maraş ağzının ayırt edici özelliklerinden birinin duyulan geçmiş zaman ekinin bulunmaması olduğunu ifade ediyor (Atalay, 2008:128).

Ağız Çalışmalarında Kahramanmaraş Ağzı

Türkiye Türkçesi, konuşulan ağızlar bakımından Anadolu ve Rumeli ağız bölgeleri olmak üzere iki bölgeye ayrılmaktadır. Anadolu ağız bölgesi; doğu, kuzeydoğu ve batı grubu olarak üç ana gruba, her grup da kendi içinde alt gruplara ayrılmaktadır. Kahramanmaraş ağzı Leyla Karahan'ın yaptığı sınıflandırmaya göre batı grubu ağızları içinde ve VII. alt grupta yer almaktadır. Bu grupta Kahramanmaraş'ın yanısıra Tarsus (İçel), Ereğli, Konya merkez ilçesinin bazı yöreleri, Adana, Hatay, Gaziantep, Adıyaman, Darende, Akçadağ, Doğanşehir (Malatya), Bilecik, Halfeti (Urfa) ağızları da bulunmaktadır (Karahan, 2011: 117).

Kahramanmaraş merkez ilçesiyle diğer ilçeler arasında ağız özellikleri bakımından coğrafî yapı ve uzaklık nedeniyle küçük de

olsa farklılıklar görülür. Ağız özellikleri açısından birbirine en yakın ilçeler Elbistan ve Afşin'dir. Afşin kelimeleri Göksun kelimeleriyle de büyük benzerlikler göstermektedir (Erdem, 2010).

Kahramanmaraş Ağzının Genel Özellikleri

Biz ilçeler arasındaki farklılıklardan kaynaklanan ayrıntılar üzerinde durmadan Kahramanmaraş'ta nüfus bakımından geniş bir kesimin konuştuğu Kahramanmaraş merkezi ağzını esas alarak bu ağzın belirleyici ve farklılık gösteren özelliklerini Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi ve Kelime Hazinesi başlıkları altında sunacağız.

A- Ses Bilgisi Özellikleri

Maraş ağzı, Türkçenin ses özelliklerine en uygun ağızların başında gelir. Her şeyden önce büyük ve küçük ünlü uyumu sağlamdır. Gerek ünlü uyumları, gerekse sert ünsüzlerin tarihî süreç içerisinde yumuşak ünsüze dönüşmesi kuralı Maraş ağzında tavizsiz uygulanır.

Maraş ağzının ses bilgisi bakımından yazı dilinden ve diğer ağızlardan farklılık gösteren başlıca özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Ünlülerle ilgili özellikler:

1.Kahramanmaraş ağzında yabancı dillerden alıntı kelimelerdeki ünlüler Türkçenin ses özelliğine uygun olarak değişime uğrar: *ti:reki <tiryaki, tene<tane, esger<asker, mezer<mezar, ma:danız<maydanoz, ırahmatlık<rahmetlik, Gö:sün<Göksun, mezerlig <mezarlık, barabar <beraber, ihtiyeci< ihtiyacı, marağ< merak, habar <haber*, *motur<motor, doktur<doktor, ezen<ezan, ecele <acele*

2. Düzlük-yuvarlaklık uyumu Kahramanmaraş ağzında, yazı diline göre oldukça ileri durumdadır. Bu uyumun, düz ünlülerden sonra düz ünlüler gelmesi şekli, Kahramanmaraş merkez ağzında oldukça yaygındır. Dudak ünsüzlerinin etkisiyle ilk heceden sonra gelen hecelerde görülen ve Türkçe ses uyumuna aykırı olarak yuvarlaklaşan ünlüler, Kahramanmaraş ağzında Türkçenin ses uyumuna uygun olarak düzleşir:

ya:mır< yağmur, yavrım< yavrum, pambığ<pamuk>, hatın<hatun>, avıç<avuç, yavız<yavuz, çamır< çamur, hamır <hamur

3. Şimdiki zaman eki olarak Kahramanmaraş merkez ve köylerinde –yor yerine -i: uzun ünlüsü söylenir.

mıgdar geli< Muhtar geliyor, türkü söyli <türkü söylüyor, gapıya vuri <kapıya vuruyor

4. Şimdiki zamanın olumsuzu kullanılırken olumsuzluk ekinin ünlüsü darlaşır ve şimdiki zaman eki olan –i ile birleşerek uzun okunur:

bilmi:dig< bilmiyorduk, söylemi:m< söylemiyorum

5. Fakat, şimdiki zaman olarak kullanılan –i ünlüsünün kullanılması ünlü uyumunun bozulmasına da neden olmaktadır: *ġonuşi:k <konuşuyoruz, yati:ler <yatıyorlar* örneklerinde olduğu gibi.

Not: Kahramanmaraş'ın ilçe ağızlarında şimdiki zaman eki olarak -yo, -yö, -iy, -iür, -i:r, -ya, -yı, -yır'lı şekillerin de kullanıldığı görülmektedir.

6.-ken ekinin de büyük ünlü uyumuna uydurulduğu görülür: *yaşında:hana <yaşındayken, çıharhana< çıkarken*

7. Maraş ağzında ünlüler arasında önlük-artlık uyumunun bozulduğu kelimeler de bir hayli fazladır. Bu uyum kelime ve ek arasında oluşmaktadır: *oynici:dim<oynayacaktım, uyyi:ci< uyuyacak*

8. Olumsuzluk eki –me'nin eklenmesi sırasında önlük-artlık uyumunun bozulduğu görülmektedir. *Ayrılmiye<ayrılmaya, yapmiyecek<yapmayacak, çalışmi:k<çalışmıyoruz, a:nami:<anlamıyor*

9. Kahramanmaraş ağzında /y/ ünsüzünün daraltıcı etkisiyle düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı kullanımlar oldukça fazladır:

buriye <buraya, oynamiye<oynamaya, gonuşmiye<konuşmaya, oriye< oraya, köşiye <köşeye

10. Kahramanmaraş ağzında /ğ/, /h/, /k/, /l/, /n/, /r/, /v/, /y/ ünsüzlerinin düşmesi ya da iki ünlü arasında erimesi sonucunda uzun ünlüler ortaya çıkmaktadır. Ünsüzler düşerken kendilerinden sonraki ünlüyü uzatmaktadır:

a:nadım<anladım, gö:nü<gönlü, o:lan<oğlan, a:şama<akşama, ma:danız<maydanoz, ya:lama<yağlama, a:sig<eksik, so:ra<sonra, di:<diye, pari:<parayı, salü:nü<salı günü, ellu:ruş <elli kuruş, aya:mıñ< ayağımın, yo:sa< yoksa, aldı:nı<aldığını, a:r<ağır, so:du< soğudu, gücco:lan < küçük oğlan, dile: sa:lık<diline sağlık

11. Uzun ünlülerin bir kısmı iki ünlünün kaynaşmasıyla ortaya çıkmaktadır: *no:luñ< ne olursun, >Abdullu:sda< Abdullah Usta, dero:tu< dere otu*

12. Soru ekinin yerine yapılan kip vurgusu da kelime sonunda uzun ünlülerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır: *yi:ci:?<yiyecek misin, alıcı:?<alacak mısın>, gördü:?<gördün mü*

13. Kahramanmaraş ağzında "ki" aitlik ekinden önceki –da, –de ekinin ünlüsü uzun telaffuz edilmektedir.

yolda:ki<yoldaki, melmekedde:ki< memleketteki, şonda:ki < şundaki

14. Türkçede iki ünlünün yan yana bulunmamasına rağmen Kahramanmaraş ağzında ses düşmesi (erimesi) ve bazı sızıcı ünsüzlerin aşınması sonucu iki ünlünün yan yana geldiği görülür:

Burie<buraya, ohiüg< okuyoruz, youmuş <yok imiş, ötie<öteye, dial<değil, oynien <oynayan, ikiün< iki gün, salıünü <salı günü>, aralıa< aralığa

15. Kahramanmaraş ağzında ek (cevher) fiilin geniş zaman ve hikâye çekiminde, bulunma hâl ekindeki a/e ünlüsünde daralma meydana gelir.

Odamdiyem<odamdayım, okuldiyedim<okuldaydım, burdiyem<buradayım, bahçediyedik<bahçedeydik

16. /i/ ünlüsünün kapalı /ė/'ye dönüşmesi yöre ağzında sıkça görülen bir durumdur:

ėndi< indi>, gėtdi <gitti, ėyilik< iyilik>, ėşitdim< işittim

b) Ünsüzlerle ilgili özellikler:

1. k>g, k>ġ, t>d değişmesine dayanan ünsüz yumuşaması sıkça görülür: *ġalın <kalın , asgı <askı, gız <kız, yemegden<-yemekten, gıyma< kıyma>, gişi <kişi>, göynek <köynek, dırnak <tırnak, daş<taş, depinmek<tepinmek, daban< taban, dartı< tartı, dudgal< tutkal, davşan< tavşan, dezze <teyze, duddum< tuttum, eşgi< ekşi, esgi< eski, çalışgan< çalışkan>, gar< kar*

2. Kahramanmaraş ağzında kelime içinde art damak ünsüzü /k/'nin, /h/'ye dönüşmesi olayına sıkça rastlanır:

arhadaş <arkadaş, yohuş <yokuş, yahışıġlı <yakışıklı, dıhılmak <dıkılmak, akıtmak>ahıtmak, çarhıt< çarkıt, çıhın <çıkın, vahıddan< vakitten>, bahım <bakayım,

4. /g/, /ġ/ ünsüzleri iki ünlü arasında erir. Hece kaynaşmalarında bu ünsüzlerin

düştüğü görülür: *barda: ver< bardağı ver, aya:ñı uzat <ayağını uzat, anaca:zımı <anneceğizimi, a:r <ağır, be:ndi:?<beğendin mi?*

5.Türkçenin aslî seslerinden olan genizsi damak /ñ/ ünsüzü, çoğu Anadolu ağızlarında olduğu gibi Kahramanmaraş ağzında da korunmaktadır. İlgi durum ekindeki /n/, ikinci tekil şahıs iyelik eki +n, ikinci tekil şahıs eki –n ve ikinci çoğul şahıs ekindeki /n/ ünsüzleri damak ñ ünsüzü olarak söylenir.

onuñ<onun, kitabıñ<kitabın, Ali'niñ<Ali'nin; suyuñ<suyun, o:luñ<oğlun; geldiñ<geldin, söylediñ<söyledin; geldi:z < geldiñiz, yürüdüñüz<yürüdünüz

6. Kelime içinde */k/, /d/, /c/, /z/, /ş/, /s/, /l/, /r/* ünsüzleri iki ünlü arasında ikizleşir. Bu durum Kahramanmaraş ağzında sıkça görülür: *çegge< çekirge, döşşek< döşek, başşak< başak, fişşek< fişek, culluk< culuk (hindi), çellik< çelik, güccüg< küçük*

7.Ünsüz düşmeleri Kahramanmaraş ağzında sık görülen bir ses olayıdır ve özellikle iç ya da son seste bulunan */f/, /ğ/, /h/, /l/, /r/, /v/, /k/, /n/, /t/, /y/* ünsüzlerinde görülür: *ö:kelenmek< öfkelenmek, Memmet<Mehmet, o:lag<oğlak, Abdulla< Abdullah, boşaddım<boşalttım, so:ra<sonra, deşirdi <devşirdi, yalı:z< yalnız, rasgele <rast gele, bu:day <buğday>, ġosam <koysam*

8.Kahramanmaraş ağzında oldukça yaygın olan hece kaynaşması olayı, yalın ya da eklerle genişletilmiş kelimelerdeki */g/, /ğ/, /k/, /y/, /v/, /h/, /ñ/* gibi ünsüzlerin iki ünlü arasında eriyip kaybolmasıyla oluşur:

ogla:<oklava>, ellu:ruş< elli kuruş, salü:nü<salı günü>, da:şiñ<değişirsin, Hüsi:n <Hüseyin, Sela:ddin <Selahaddin

9. Yöre ağzında, /n/ ünsüzüyle biten bir kelimenin üzerine /l/ ünsüzüyle başlayan bir ek geldiği zaman /l/ ünsüzü /n/'ye dönüşmektedir:

Onnar < onlar, bir zamannar <bir zamannar, şunnarıñ < şunların, annaşamadılar <anlaşamadılar, günnük <günlük, gelinnik < gelinlik, donnuk < donluk

10. Yöre ağzında ünsüzler arasındaki göçüşmelere sıkça rastlanır:

Melmeket < memleket, zellet <lezzet, ireli <ileri, baldırcan <patlıcan, cılbak <çıplak, eşgili <ekşili, samırsak <sarımsak

11. Yazı dilindeki sert ünsüzle biten kelimenin üzerine sert ünsüzle başlayan ek gelir (benzeşme) kuralı Kahramanmaraş ağzında pek uygulanmaz:

çalışdırır, sınıfdan, isdedi, sabahcı,

12. Kahramanmaraş ağzında sonu /r/ ünsüzü ile biten bir kelimenin üzerine /l/ ünsüzüyle başlayan bir ek geldiği zaman /r/ ünsüzü /l/ ünsüzüne dönüşmektedir.

Vėriller<verirler, ġėdeller<giderler, esgelligde<askerlikte, beklellerdi<beklerlerdi, ġėlillerse<gelirlerse, toplanıllar<toplanırlar,

B- Şekil Bilgisi Özellikleri

a) Fiillerin şekil ve zaman ekleri

Kahramanmaraş ağzının zaman, şekil ve şahıs ekleri bakımından farklılık arz eden özellikleri vardır. Bunların başlıcaları aşağıdaki gibidir:

1.Kahramanmaraş (merkez) ağzında şimdiki zaman eki –i:'dir.

Ne di:?<Ne diyor?, Gonuşi<Konuşuyor

Kahramanmaraş'ın bazı ilçelerinde şimdiki zaman eki olarak, -yo, -iü, -iür, -yö:, -yir biçiminde söyleyişe de rastlanmaktadır.

2.Gelecek zaman eki olarak yaygın bir şekilde –ıcı, -ici kullanılmaktadır:

no:tucum <Ne yapacağım?, gelicig <geleceğiz, sorucuñ <soracaksın

3.Öğrenilen geçmiş zaman eki olarak -mıs, -mis, -mus, -müs, -ıg, -ig, -ug, -üg ekleri kullanılmaktadır:

ö:renigsin< öğrenmişsin, yapıgsıñ< yapmışsın, küsmüssüñ< küsmüşsün veya küsügsüñ,

4.İkinci tekil şahıs ekindeki /n/ ünsüzü, damak /ñ/'si olarak telaffuz edilir: *terli:gsiñ< terlemişsin, üşümüssüñ (veya üşi:gsiñ) < üşümüşsün*

5.Birinci çoğul şahıs eki olarak –ız, -iz, -uz, -üz yerine –g, -ıg, -ig, -ug, -üg ekleri kullanılır.

çalışıcıg< çalışacağız, oyni:g <oynuyoruz, beklerig< bekleriz, silmişig< silmişiz

6.İkinci çoğul şahıs görevini üstlenen –sınız, -siniz, -sunuz, -sünüz eki, Kahramanmaraş ağzında /n/ sesinin düşmesiyle -sı:z, -si:z, -su:z, -sü:z, -sa:z, -se:z biçimine dönüşür.

gelmissi:z <gelmişsiniz, getmisi:z< gitmiyorsunuz, alsa:z< alsanız,

7.Kahramanmaraş ağzında fiillerin birleşik çekimleri ise şöyledir:

Hikâye birleşik zaman:

satdi:di< sattıydı
satıgdı <satmıştı
sati:di <satıyordu
satıci:dig< satacaktık
satallarıdı <satarlardı
satsiyedim< satsaydım
satiediñ<sataydın
satmali:diñ <satmalıydın

Rivayet birleşik zaman:

ġonuşi:miş <konuşuyormuş
ġonuşuglarımış< konuşmuşlarmış
ġonoşuci:missig <konuşacakmışız
ġonuşullarıdı< konuşurlardı
ġonuşsiyemissiñ <konuşsaymışsın
ġonuşiyemiş< konuşaymış
ġonuşmali:miş< konuşmalıymış

8.Soru eki: Kahramanmaraş ağzında soru anlamı genellikle vurgu yoluyla sağlanır. Soru edatı olan "mı, mi, mu, mü" pek az kullanılır. Soru cümlelerinde son seste vurgulu söylenen uzun ünlü, soru sorma görevi görmektedir.

gördü:? <gördün mü?

Anañgile de uradı:?< Annengile de uğradın mı?

Aldı:? <Aldın mı?

Soru edatı mı, mi, mu, mü'nün genellikle ismin soru şeklini ifade ederken kullanıldığı görülür:

Köye mi gedi:ñ? Bu gızıñ adı Anşa mı?

9. Bu, şu, o işaret zamirleri, edat grubu oluştururken genellikle "-nın, -nin, -nun-, nün" ilgi ekini almaz:

bua:dar <bunun kadar
oa:dar <onun kadar
onü:çün< onun için
şua:dar< şu kadar

10. Kahramanmaraş ağzında no:t- soru kelimesi yöreye mahsus bir özellik gösterir. Bu fiilin "ne" soru zamiri ile "et-" veya "yap-" anlamına gelen fiilin kaynaşmasıyla oluşması muhtemeldir.

No:tiñ ede? <Ne yapıyorsun ede?
No:ddu:z? < Ne yaptınız?
No:tucug? < Ne yapacağız?
bo:n no:tag? < Bugün ne yapalım?

11. -ken eki Kahramanmaraş ağzında genellikle ünlü uyumuna uyumludur ve üzerine /e/ veya /a/ ünlüsünü alır: *İş dutarkana, yeme:ñi yėrkene, asbabını gėyerkene*

	KİPİN ADI	FİİL ÇEKİMİ	
		TEKİL	ÇOĞUL
HABER (BİLDİRME) KİPLERİ	Öğrenilen (Duyulan) Geçmiş Zaman Kipi	duymussum duyuğsuñ duyuğ	duymussug duyuğsu:z (duyuğsuñuz) duyuğlar
	Görülen Geçmiş Zaman Kipi	yıhadım yıhadıñ yıhadı	yıhadıg yıhadı:z (yıhadıñız) yıhadılar
	Şimdiki Zaman	geli:m geli:ñ geli:	geli:k gel:isi:z geli:ler
	Gelecek Zaman Kipi	Gėdicim Gėdiciñ Gėdici	gėdicig gėdici:z (gėdiciñiz) gėdiciler
	Geniş Zaman Kipi	gelirim geliñ gelir	gelirig gelirsi:z (gelirsiñiz) gelirler (geliller)
TASARLAMA KİPLERİ	Emir Kipi	- ġoş ġoşsuñ	- ġoşuñ ġoşsuñlar
	İstek Kipi	gelim gelesiñ gele	geleg gelesi:z (gelesiñiz) geleler
	Dilek-Şart Kipi	dutsam dutsañ dutsa	dutsag dutsa:z (dutsañız) dutsalar
	Gereklilik Kipi	görmeliyim görmelisiñ görmeli	görmeliyig görmelisi:z (görmelisiñiz) görmeliler

12.Yazı dilindeki –ınca/-unca eki, Maraş ağzında–ıncı/uncu veya -ışın/-uşun şeklinde söylenir:

Eve gelinci söylerim. İşden çıhıncı do:ru eve gėddig.

Sohagda görüşün taniyemedim. Eve gelişin su istedi.

13.–arak, –erek zarf fiil ekinin, –aragdan, –eregden şekliyle de kullanıldığı görülmektedir.

goşaragdan <koşarak, güleregden< gülerek

14.Kahramanmaraş ağzı zaman, şekil ve şahıs ekleriyle çekimlenmiş fiilleri aşağıdaki tabloda özet olarak verilmiştir:

b) İsim Çekim Ekleri:
İsim çekim ekleri içerisinde Kahramanmaraş ağzına has bazı özellikler de şunlardır:

1. Ekleştiğinde vasıta eki adını alan "ile" çekim edatı, Kahramanmaraş ağzında ünlü ile biten isimlere –ynen/ -ynan; ünsüzle biten isimlere +InAn, +UnAn, şeklinde eklenir.

kitabınan <Kitapla, sepetinen <sepetle, suyunan <suyla, hoci:nen <hocayla, sütünen <sütle, elimizinen< elimizle

2./k/ ünsüzüyle sonlanan isimlere -(y)nan eki getirildiğinde son sesteki /k/ ünsüzü düşer ve önündeki ünlüyü uzatarak "–nan" şeklinde kelimeye eklenir:

aya:nan< ayakla, gaşı:nan< kaşıkla

3.Eşitlik hâli eki olan –ce/ -ca ekinden sonra +na/ +ne sesleri getirilir: *eyicene< iyice, gözelcene< güzelce*

4.İsimlere yönelme ekinden sonra gelerek mekânda ve zamanda sınırlama gösteren, Türkiye dışı yazı dillerinde devam eden, bazı Anadolu ağızlarında da görülen, Türkiye Türkçesinde yerini +A kadar, +A dek edatlarına bırakmış olan +ça/+çe sınırlandırma eki Kahramanmaraş ağzında da görülür.

akşamaça< akşama kadar>, oriyeçe <oraya kadar, geleneçe <gelene dek,

5.Bölgemiz ağzında +ki aitlik eki erimekte ve vurgu bir önceki heceye atılmaktadır:

seni: geli:< seninki geliyor, evde:ni getir<evdekini getir

6. "gibi" edatı, kendinden önce gelen ve ünlüyle biten isimle kaynaşarak +:mI şekline dönüşür:

goyun sürüsü:mü <koyun sürüsü gibi, soytarı:mı<soytarı gibi

MARAŞ AĞZI METİN
Aşağıda ağızdan derlenmiş olan metin, Kahramanmaraş merkez ağzı hakkında fikir vermektedir:

"Babañ da işde gece mektebine gėtmiş. Beşden çıgmış. Babası youmuş. Günüz çalışır ımış düvende. Gece mektebe gėder imiş. O odacıla: da ben yazdıddırdım gendini. Gunduracılıgdan çıgdı. Biyere giremi:. Şor isti:si:z, verim. İşde eyi bir şor. Gunduracılıgdan çıgdı. Burie geldi. Dedi kine, hatıngişi ben no:tim dedi. Hökümete geddim, dedi. Odacılıg edicim dedi. Gıg tene adam var dedi. Gıg tene adam mı var, dedim. Ha: dedi. Benim dedim, bir sürü çorum çocu:m var, dedim. Bunarın rızgını Cena:balla ordan verici dedim. Beni almadılar, dedi. Seni almadılar ısa dedim, Cena:balla: yalvarırsam dedim, alıllar dedim. Nasıl ediciñ, yalvarıcıñ, dedi. Gece kaharım, dedim, haced namazı gılarım dedim, yalvarım dedim. Merhamedsize merhamet ver, imansıza iman ver, yogsullara varlık ver Ya: Rabbi. Bize de yogdan va:reyle, merhamedli gullarına mahtec ed di: yalvarrım dedim. Ulan dedi, bu hatıngişi saf dedi. Bahele dedi. Seniñ yalvarma:nan goca hökümet dedi, adamı, beni alır mı dedi. Alır dedim. Hemi de dedim, kitab al ohu deller sa: dedim. E: kitab alacag param yog dedi. Kitap alacag parañ youusa dedim, şurda Zahare bacı var, gomşumuz, dedim. Ondan para alırım dedim, sa: verrim dedim. Gėdeñ dedim, bir arzıhal veriñ dedim. Ohumadım amma deli dialım daha, aglım başımda. Arzıhalcie arzıhal veriñ, dedim. Sütçi:mamuñ ouli:m. Sermiem yog ki düven açam. Eliñ işcisi:dim. Bir gafla çocug var başımda, beş altı tene. Bunnarı besliemiüm. Beni odacıla: alıcı:z, di: dedim." (Kılıç, 2008:112).

Ağız destanı diyebileceğimiz, bir yöreye ait ağızdan derlenen kelimelerle yazılan şiirlerin en başarılısı Hayati Vasfi Taşyürek'in "Lügatçemiz" adlı şiiridir. Bu şiir aşağıdadır:

LÜGATÇEMİZ
Yemeniye (kelik), yoğurda (katık)
Bulgur pilavına (aş) derler bizde
Genç horoza (celfin), pilice (ferik)
Kümese yollarken (kişş) derler bizde.

Büyük satır (bakraş), küçükse (sitil)
Kerpiç duvardaki hatıla (katil)
Tohumlara (bider), fidana (çitil)
Büyük leğenlere (teş) derler bizde.

Kocamana (iri), ibriğe (güğüm)
Dünür (isteyici), ilmekse (tüğüm)
Rüşvete (bartıl) der, şiire (deyim)
Rüya âlemine (düş) derler bizde.

Mirascıya (hısım), taksime (paylaş)
Huysuzlara (vetsiz), akrana (taydaş)
Hanıma (küldöken), flörte (oynaş)
Mendil sallamazlar (hişş) derler bizde

Az önce (debiyak), demine (bayak)
Kurnazlara (koddoş), kibara (kıyak)
Çukur taşa (gağlık), dağlara (koyak)
Yaz bahar eyyamı hoş derler bizde.

Bir dakika (biti), döven ise (gem)
Kız kardeşe bacım, ağabey (edem)
Güzel olmuşa (peh), ilaçlara (em)
Su veren toprağa (leş) derler bizde.

Vereme (inceağrı) öksürüğe (çor)
Merdivene (süllüm) konuşmaya (şor)
Meyilliye (yörep), acemiye (tor)
Bir kısım peynire (keş) derler bizde

Âşık (deyişetçi), buyur ise (ne)
Peki demek için kısa yoldur (he)
Kenarı oyalı baş örtüsüne
Bazan (bürük) bazan (şeş) derler bizde

İhtimal (ellâham) hatırla (taman)
Biberli salçanın lakabı (çaman)
Gömlek için (yelek) külota (tuman)
Söyledikçe VASFİ çoş derler bizde.
(Avcı, 2008:150)

KELİME HAZİNESİ

Yazı dilimizde kullanılmayan pek çok kelimeyi ağız dilinde kullanmak suretiyle dilimizi koruyan Kahramanmaraş ağzı, kelime zenginliği yönünden de dikkat çekmektedir.

Kahramanmaraş ağzında saf Türkçenin yanı sıra özellikle Suriye'ye yakınlığı dolayısıyla Arapça ve Acemceden geçmiş kelimeler de görülür: malamat (melamat), peh, arı sili gibi. Aşağıda Kahramanmaraş ağzında kullanılan bazı kelimelere yer verilmiştir:

Abba: Bembeyaz
Abo:v: Şaşkınlık ve abartı belirten ünlem.
Accıg: Biraz
Acışmag: Aşırı şekilde üzülmek
Acölüg: Aç gözlü
Aha!: İşaret zamiri. İşte, şurada!
Ahıt: Tatlı kestirmesi, sumak ekşisi
Ali: Hepsi, tamamı
Alleg: İki yüzlü (Özturan, 2009)
Alengirli: Herkesin aklı ermeyen, incelikli, ayrıntılı
Añara: Eğer
Arı sili: Tertemiz
Arıstag: Duvarda ya da dam direkleri arasında küçük şeyler saklamaya uygun, küçük oyuklar.
Arnaç: Karşı, mukabil (Özturan, 2009)
Azezi: Geç yeten, daha çok bastık yapmaya yarayan bir üzüm türü.
Bağvatcı: bağ bakıcısı
Banı: Kış konağı (Özturan, 2009)
Bartıl: Rüşvet
Bastıg: Beze serilen bir şire türü.
Başgaha: Özellikle, kasten
Belieykem: Keşke, Allah vere de.
Belli: Beri
Berilleg: Biraz beride.
Beşirikli: Becerikli
Biti:: Bir miktar, biraz
Biyak: Biraz önce
Boanak: Kısa zamanda yağan şiddetli yağmur, sağanak
Boranı: Haşlanmış pancara sarımsaklı yoğurt vesaire konularak yapılan yemek türü.
Ca::Evin bölmecinde hem bulaşık yıkamaya hem de yıkanmaya yarayan küçük ıslak alan.
Cangama: Gürültü
Calag: Olgunlaşmamış karpuz
Cıfıt: Kötü adam
Cıncık: Sırça, kâse, cam
Cılga: Dar patika yol.
Cımalamak: Tırmalamak
Cibiliyetsiz: Soysuz
Cip: Tadını kaçıracak kadar, aşırı.
Culluk: Hindi
Çalgın: Deli
Çarhıt: Arızalı, eski
Çelet: Çok geveze ve hareketli
Çelig: Ahşaptan yapılmış on bir kilogramlık buğday ölçeği.
Çepel: Bulaşık
Çevlig: Girdap
Çıkla;: Hepsi, tamamıyla, aynı
Çibidig: Alkış
Çiltim: Üzerinde üç-beş tane üzüm hetifi bulunan çok küçük salkım.
Çirpene: Yırtık ve eski ayakkabı (Özturan, 2009)
Çinke: Az bir miktar
Çö:dürmek: İşemek
Çörpeşig: Beceriksiz (Özturan, 2009)
Çoğnaş- : Alışmak (Özturan, 2009)
Daz: Kel, çıplak (Özturan, 2009)
Debiyak: Az önce
Dembildek: Darbuka
De:ne- : Bakmak
Devlikü:n: Ertesi gün
Devlisü:n: Ertesi gün
Deyişet: Türkü, ağıt
Deyişetci: Deyiş söyleyen, âşık
Deñ ha!: Haydi, acele edin
Dıhıl-: Girmek
Dil: Anahtar
Dingiş: 1.Boynuzları dik çıkan keçi, büyük baş hayvan. 2.Dinç, hareketli, ince, uzun.
Di:ni: Diye
Doğdac: Yeni doğmuş (Özturan, 2009)
Dombalak: Takla
Donnug: Çamaşır yıkama yeri, çamaşırhane

Doymaglı: Kadınların çamaşır yıkarken giydiği bir tür şalvar.
Duldalık: Gölgelik
Dürü: Düğünde akrabalara armağan olarak gönderilen giysiler
Düve: Dişi dana
Düven: Dükkân
Ebcig: Evcik, çocukların oyun için yaptıkları oyuncak ev
Ecer: Yeni
Ede: Ağabey, kardeş
Edik: Ucu sivri ve yukarı kalkık olan ham deriden yapılma bir tür çizme. (Özturan, 2009)
Eletmeg: Götürmek, taşımak
El gördülük: Başkalarını düşünerek yapılan iş.
Ellaham: Herhalde, sanırım
Ellig: Eldiven
Engişek: Karışıklık
Em: İlaç
E mi?: Tamam mı.
Eşet: Çok beter, çok kötü (Özturan, 2009)
Ferfellemek: Halsiz düşmek, yaşlanmak
Ferig: Genç keklik
Gabalcı: Götürü alan, kiracı
Gademli: Uğurlu
Galaglı: Katlı
Galan: Bundan sonra, artık
Gallep: Yabanî güvercin
Gane: Kiremit
Gapcıg: Meyve kabuğu
Garman-corman: Dağınık
Gavla-: Soyulmak
Gayırcık: Kristal
Ges: 1.Bir ölçüye gelmeyen 2.Hemcinsiyle uyum sağlamayan, uyumsuz
Gıncıf: Cilve
Gızınmak-: Isınmak
Gidişmek: Kaşınmak
Girgel: Herkesle sıcak bağ kurabilen, sıcakkanlı
Gişi: Erkek, koca
Göbelek: Mantar
Göçek: Taze, yaş, yeşil
Gö:lük: Yük taşımada kullanılan at
Gön: Deri
Guddug: Sırrını dışa vurmayan (Özturan, 2009)
Günücü: Kıskanç (Özturan, 2009)
Haneg çalmak: Muhabbet etme, karşılıklı konuşma (Özturan, 2009)
Hanifi: Musluk
Harmanda: Çeltik işçisi
He:ri: Lütfen,
Hecil düşürmek: Utandırmak, küçük düşürmek
Hecin gibi: İri yarı (Özturan, 2009)
Heyle?: Nasıl
Hezen: Dam yapımında kiriş olarak kullanılan kalın ağaç
Hopur: Dağda ekin ekmek için ormandan açılan yer
Huğ: Ottan ve kamıştan yapılmış ev (Özturan, 2009)
Iğdırıg: Hafif aralık
I:rıblı: Sözü çok inceleyen (Özturan, 2009)
İbig: Köşe
İ:deni: İyice
İkircil: İki iş arasında bocalama hâli
İllengeç: Yengeç
İmil imil: Yavaş yavaş (Özturan, 2009)
İpilti: Az bir aydınlık (Özturan, 2009)
İrişgit: Et sucuğu
İsna:n: Pazartesi
İsna:nörtesi: Salı
İşçimen: Çalışkan
İşgillenmek: Kuşkulanmak
İyeşmek: Rekabet etmek
Kele: Seslenme, hitap ifade eden bir ünlem. "Kele bacım, kele edem.!"
Kelermek: Rengi solmak
Kelli: Sonra
Kepir: Bulgur gibi dağılan verimsiz toprak
Kerçetmek: Kinayeli söz söyleyerek alaya almak (Özturan, 2009)
Keskenmek: Biri işi yapar gibi hareket etmek
Kirtig: Sabun parçası
Kişiflemek: Gizlice izlemek
Koçmak: Kucaklamak
Kovarmak: Salıvermek,
Kökcek: Güzel, latif
Köşger: Ayakkabıcı esnafı
Köşüm: Merak, kaygı
Küldöken: Hanım

Küsgüç: Ucu sivri dal parçası ile oynanan oyun
Laglahı: Boş söz
Lödük: Çocukların oyun oynarken diktikleri işaret (Özturan, 2009)
Ma:sırıg: İyi yanmayan kömür
Macca: Sinirleri bozularak hasta olmak
Malamat olmak: Rezil olmak
Marhabaşı: Bir üzüm türü
Mazı: Meşe
Mazman: Kilim, çul dokuyan
Mecik: Oğlak
Merteg: Toprak dam yapımında dikilerek kullanılan ve binayı ayakta ağaç
Mırhız: Cimri
Mırtıg: Güvercin besleyen, uçuran
Nahır: Sığır sürüsü
Namırsiye: Cibinlik
Nedi:?: Niçin
No:tag?: Ne yapalım
No:ti:ñ?: Ne yapıyorsun?
No:tucuñ?: Ne yapacaksın?
Ohi:ci: Okuyucu, düğün davetiyesi dağıtan
Ohuntu: Davetiye
Olgalanmak: Açılmak, yayılmak, (Özturan, 2009)
Oma: Kalça,
Ö:sa: Yarı yanmış odun
Otamak: Yapmak, etmek
Öta:çe: Karşı yaka
Öta:n: Geçen gün
Peh: Çok güzel
Pırtmak: Boşanmak, elden kaçmak
Pintişmek: Sataşmak
Puha:rı: Paca
Pus-: Saklanmak
Pürçek: Perçem
Püsük: kedi
Saho: Ceket
Salık: Haber, mektup
Sası: Yiyeceklerin hoşa gitmeyen kokusu
Seyip: Başıboş
Sındı: Makas
Sırım: Paket lastiği
Sıtaralı: Nazı çekilecek kadar hatırlı (Özturan, 2009)
Sifdelemek: Silkelemek
Si:pmek: Aşağı doğru kaymak
Soyha: Ölünün elbiseleri
Sömelek: Yassı
Sülenke: Taşlarla oynanan çocuk oyunu (Özturan, 2009)
Süllüm: Merdiven
Şa:dennig: Bahşiş (Özturan, 2009)
Şaplak: Enseye vurulan sille
Şelek: insanın kaldırabileceği yük,
Şıltak: Manasız gürültü
Şılta:na bo:mak: Yaygara yapmak
Şo: Şu
Şor: Laf, söz
Ta::Öteberi konulmak için duvarlara yapılmış geniş kovuk, raf
Taman: Nasıl ki, çünkü, zira
Tavatır: Abartılı, çok çok
Tavsır: Fotoğraf
Tebelleş olmak: Musallat olmak
Teberig: Hatıra
Teh: Üzüm kurusu
Tırıg: Çok zayıf insan
Toha:Yüzük takısı
Tor: Acemi
Uççalı:n: Usulca
U:nmak: Ağlarken zor solumak, hareketten kesilir gibi olmak
Usturuplu: Yerinde hareket eden, akıllı
Uyunmak: Birini rahatsız edecek şekilde sürekli sataşmak
Üdürgü: Burgu, matkap
Vedsiz: Huysuz (Özturan, 2009)
Yaz-: Sermek, yaymak. Yatağı yaz
Yazı: Düzlük, ova
Yekinmek: Kalkmak,
Yelpik: Soğuk algınlığı, göğüs darlığı
Yitegden: Yeniden
Yohe:ri?: Gerçekten mi, o kadar da olmaz.
Yörep: Dağların sırtından geçen dar yol
Yuha: İnce
Yumuş: Buyruk, emir
Yüklü: Hamile
Zahar: Zahir
Zavır: Azar, sert söylenen ihtar
Zebellah: İri yarı
Zırpadak: Ansızın (Özturan, 2009)

METİNDE KULLANILAN ÇEVRİYAZI İŞARETLERİ

[ė]: Düz, yarı geniş, (e-i arası), ön ünlü bir ses
[ġ]: Patlamalı, ötümlü, arka damak ünsüzü bir ses
[ñ]: Ötümlü, geniz, arka damak ünsüzü bir ses
[a:] a ünlüsünün uzun okunduğunu gösterir
[i:] i ünlüsünün uzun okunduğunu gösterir.
[o:] o ünlüsünün uzun okunduğunu gösterir.
[ö:] ö ünlüsünün uzun okunduğunu gösterir.

KAYNAKÇA

Atalay, Besim (2008). Maraş Tarihi ve Coğrafyası. (Hazırlayanlar: İlyas Gökhan ve Mehmet Karataş). Ukde Yayınları. Kahramanmaraş.

Erdem, Mehmet Dursun ve Kirik, Esra (2012). Kahramanmaraş ve Yöresi Ağızları. Kahramanmaraş İl Özel idaresi Yayınları. Ankara.

Erdem, Mevlüt (2010). *"Derleme Sözlüğü'nde Kahramanmaraş Kelimelerinin Dağılımı ve Ses Bilgisi Özellikleri"*, Bilig Dergisi, Sayı 54, s.115

Evliya Çelebi (2005). Evliya Çelebi Seyahatnamesi. (Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff). YKY. c.9, İstanbul.

Karahan, Leyla (2011). Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması. TDK Yay. Ankara.

Kılıç, Mine (2008). Kahramanmaraş Merkez Ağzı. Ukde Yayınları. Kahramanmaraş.

Özturan, Hacı Ali (2009). Maraş Merkez Ağzı. Ukde Yayınları. Kahramanmaraş.

XII. Bölüm
Edebiyat

MARAŞLI HALK ŞAİRLERİ

Ramazan AVCI

Araştırmacı/yazar

Kahramanmaraş, geçmişten günümüze Anadolu halk kültürünün oluşmasında, yaşatılmasında ve geleceğe taşınmasında çok önemli bir rol üstlenen; halkımızın duyan yüreği, gören gözü, düşünen beyni ve sözcüsü konumunda olan ozan/âşık/halk şairlerinin ve âşıklık geleneğinin güçlü ve canlı bir şekilde yaşadığı mümbit bir şehirdir.

Kahramanmaraş'ta halk şairlerinin çok yetişmesi tesadüf değildir. Zira halk şairlerinin yetişmesi için gerekli olan halk kültürü bu şehrin coğrafyasında yakın zamana kadar zengin ve canlı bir şekilde yaşamıştır. Binboğa, Engizek, Berit gibi yüksek dağları; Göksun, Tekir, Başkonuş gibi yaylaları ve Maraş, Elbistan, Afşin, Pazarcık ovaları arasında Cumhuriyet dönemine ve hatta yakın tarihe kadar yaz-kış süren konar-göçer medeniyetinin beraberinde getirdiği gelenekle Alevi-bektaşi kültürünün saz ve söze dayalı ozanlık geleneği; Köroğlu, Battal Gazi Destanları, Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin, Dede Korkut gibi halk hikâyeleri ve Yunus Emre, Karacaoğlan, Dadaloğlu, Seyrani'nin şiirleriyle beslenen, sözlü kültürle mayalanan bu coğrafya halk şairlerinin yetişmesi için çok uygun ortam sağlamıştır. Kahramanmaraş'ta halk şiiri geleneği XVI. yüzyılın sonları ile XVII. yüzyılın başlarında yaşamış ve Âşık tarzı Türk halk şiirinin en büyük saz şairi olan Karacaoğlan'a dayanır. Karacaoğlan ne kadar Adanalı, ne kadar Bahçeli, ne kadar Mut'lu ise o kadar da Maraşlıdır. Onun şiirlerinde Pınarbaşı'sıyla, Bertiz'iyle, Ahır Dağı'yla, Tekir'i, Göksun'u, Elbistan'ı, Başkonuş'u, Yavşan'ı ve tüm güzellikleriyle Maraş coğrafyası dile gelir.

Yine XVIII. yüzyılın son çeyreğinde Kayseri-Kahramanmaraş-Adana üçgeni içinde yaşamış ve Karacaoğlan kadar güçlü bir saz şairi olan Dadaloğlu da, esin kaynağı olarak Maraş'ta halk şairlerinin yetişmesinde önemli rol oynamıştır.

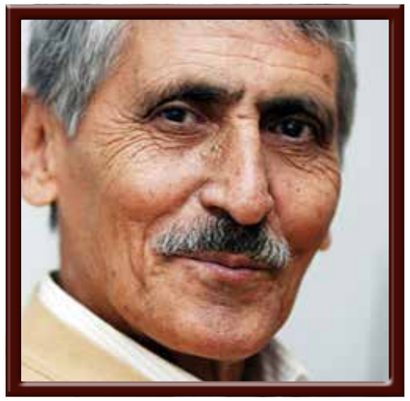
XVIII. yüzyılın sonları ile XIX. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan bir başka Maraşlı halk şairi de hayatı etrafında hikâyeler oluşmuş ve bu hikâyelerle şiirleri dilden dile bugüne kadar aktarılmış olan Gündeşlioğlu'dur.XIX. yüzyılda Şirazi ve Şazi kardeşlerle Hezarî'yi görüyoruz. Haklarında yeteri kadar bilgi sahibi olunmasa da elde bulunan az sayıdaki şiirleri bu üç şairin de güçlü birer halk şairi olduğunu göstermektedir. XX. yüzyılda, özellikle Cumhuriyet döneminde, gelişen teknolojinin olumsuz etkileriyle halk şiirimizdeki gerilemeye rağmen, Kahramanmaraş ve yöresinde bu gelenek bütün canlılığı ile sürdürülmüş, bu alanda güçlü âşıklar yetişmiş ve yetişmektedir. Bu yüzyılın başında adından en çok söz ettiren âşıklardan biri, asıl adı Lütfi olan Derdiçok'tur. Prof. Dr. Fuat Köprülü'nün "Âşık edebiyatının asrımızdaki son değerli mümessillerindendir." dediği Derdiçok'un şiirleri hâlen yaygın olarak halkın dilinde dolaşmakta ve bazıları bestelenerek sanatçılar tarafından söylenmektedir.

Halk şiirinin kalem şuarasından olan ve çağdaşı pek çok şairi etkileyen Abdurrahim Karakoç, özellikle Cumhuriyet Dönemi mizah ve hiciv edebiyatının en güçlü şairidir. "Hasan'a Mektuplar", "Tohdur Beğ", "Hâkim Beğ", "Bayramlar Bayram Ola" gibi sosyal içerikli taşlamaları dilden dile dolaşan Karakoç'un, sosyal temalar dışında gönül tellerimizi titreten aşk, tabiat ve ayrılık şiirleri besteciler ve müzik çevresi tarafından büyük ilgi görmekte ve bu şiirlerin bir kısmı bestelenerek ünlü sanatçılar tarafından icra edilmektedir: "Mihriban", "Sultanım", "Omuzumda Sevda Yükü", "Unutursun Mihribanım" gibi. Günümüz Türk halk şiirinin ünlü âşıklarından biri de Âşık Mahzunî Şerif'tir. Türk halk müziğimize "İşte Gidiyorum Çeşm-i Siyahım", "Dom Dom Kurşunu" "Boşu Boşuna" gibi birbirinden güzel türküler kazandıran âşığımız, bir ara "Halk Ozanları Kültür Derneği"nin başkanlığını da yapmıştır.

Halk şiirimize ve Türk sanat müziğine güzel eserler kazandıran Hayati Vasfi Taşyürek; sazıyla, sesiyle ve kendisine ait deyişleriyle TV kanallarında sıkça görülen, programlar yapan Hilmi Şahballı, "Kız Sen İstanbul'un Neresindensin?" adlı güzel şarkının ve "Yol ver dağlar yol ver" adlı türkünün söz yazarı olan, onlarca şiiri bestelenen ve taşlamalarıyla da tanınan Âşık Yener, adlarından sıkça söz edilen usta şairlerimizdendir. (Avcı 2008:7)

Abdurrahim Karakoç, Ahmet Bulut, Ahmet Çıtak, Ali Demir, Âşık Ali Ataş, Âşık Meçhulî, Âşık Çimanî, Âşık Devai, Âşık Hüdayi, Âşık Hüseyin, Âşık Kalender Eren, Âşık Mahrumî, Âşık Mahzunî, Âşık Mısdılı, Âşık Mücrimî, Âşık Nuri, Âşık Selamî, Âşık Soner, Âşık Yener, Bulut Ozan, Dostozan, Durdu Yoksul, Ferahî, Figanî, Giryanî, Hacı Hasan Uğur, Haşim Kalender, Hilmi Şahballı, İsmail İpek, İsmail Kutlu Özalp, Kalender Eren, Kâmil Bozkurt, Karaozan, Kul Ahmet, Kul Halil, Kul Hamit, Kul Hasan, Mahir Başpınar, Meçhulî, Mehmet Ayar, Mehmet Gözükara, Mehmet Kiper, Melulî, Mustafa Zülkadiroğlu, Ozan Nuri, Osman Âdil Uylukçu, Osman Dağlı, Osman Konak, Öksüz Ozan, Pehlil Ali, Ramazan Pamuk, Saltoğlu Rıfat, Sıddık Özer, Süleyman Bulut, Türabî Kahramanmaraş kültür coğrafyasının yetiştirdiği Cumhuriyet Dönemi halk şairlerinden bazılarıdır.

Halk şiiri vadisinde temayüz etmiş olan şairlerimizden bazılarının biyografileri ve şiirlerinden örnekleri sunuyoruz.

ABDURRAHİM KARAKOÇ
(D. 1932-Ö.2012)

Cumhuriyet Dönemi Türk Halk şiirinin en güçlü şairlerinden biri olan Abdurrahim Karakoç, 7 Nisan 1932 tarihinde Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinin Celâ köyünde –şimdiki adıyla Ekinözü ilçesi- doğdu. İlkokulu köyünde okudu ve dört yılda bitirdi. Daha sonra okula gitmedi fakat çok kitap okuyarak kendini yetiştirdi.

Abdurrahim Karakoç'un edebiyatla ilgisi daha ilkokul yıllarında dedesinin ve babasının şiirlerini okuyup dinlemekle başladı. O, babasından Köroğlu destanını; Yunus'un, Karacaoğlan'ın, Dadaloğlu'nun ve Seyrani'nin şiirlerini dinleyerek, ezberleyerek yetişti. Şairin ve kendisi gibi ünlü bir şair olan kardeşi Bahaettin Karakoç'un şiirinin oluşumunda babasının ve bu şairlerin etkisi büyük oldu.

Askerden döndükten sonra bir müddet köyünde marangozluk yaptı. 1958 yılında kasabasında kurulan belediyeye imtihan ile muhasebeci olarak girdi ve buradan 1982 yılında emekli oldu.

1984 yılında sanat hayatını sürdürmek ve çocuklarını okutmak için Ankara'ya taşındı. Ulusal gazetelerde köşe yazarlığı yaptı. Yazılarında ülke ve dünya gündemine ait sosyal, kültürel, sanatsal ve siyasî konulara ait düşüncelerini eleştirel bir üslupla kaleme aldı.

Karakoç'un yayınlanan ilk şiiri bir taşlama olup bu şiir 1950 yılında Elbistan Kaymakamlığının çıkardığı "Engizek" dergisinde yayınlanmıştır.

Şiirlerini halk şiirinin şekil özellikleri olan dörtlük ve hece vezniyle yazan Abdurrahim Karakoç, sosyal hayatta görülen aksaklıkları dile getirdiği taşlama türündeki şiirlerle döneminin sosyal ve kültürel hayatını okuyucuya yansıtmış; bunun yanı sıra Mihriban şiirinde olduğu gibi yazmış olduğu aşk, ayrılık, gurbet, vatan, millet ve yurt sevgisi konulu şiirleriyle de gönül tellerimizi titretmiştir. (Avcı, 1986)

Şiirleriyle çağdaşı olan şairleri etkilemiş olan Karakoç'un 100'ün üzerinde bestelenmiş şiiri vardır. Bunlardan "Mihriban", "Unutursun Mihriban'ım", "Omuzumda Sevda Yükü", "Dağ İle Sohbet", "Sultanım" gibi bestelenen şiirleri Türk Halk müziğimize taze bir kan kazandırmıştır.

Abdurrahim Karakoç'un şiir türündeki ilk eseri Hasan'a Mektuplar adıyla 1965 yılında yayınlandı.

Diğer eserleri şunlardır: Hasan'a Mektuplar (1965), El Kulakta (1969), Vur Emri (1973), Töre (1973), Kan Yazısı (1978), Suları Islatamadım (1983), Dosta Doğru (1984), Beşinci Mevsim (1985), Gökçekimi (1991), Akıl Karaya Vurdu (1994), Yasaklı Rüyalar (2000), Gerdanlık – I (2000), Parmak İzi (2002), Gerdanlık – II (2002), Gerdanlık III (2005) Nesir türündeki düşünce, sohbet, mektup ve röportaj türündeki yazıları da Düşünce Yazıları (1990) ve Çobandan Mektuplar (1997) adlı kitaplarında topladı.

Abdurrahim Karakoç, 07 Haziran 2012 tarihinde Ankara'da vefat etti.

MİHRİBAN

Sarı saçlarına deli gönlümü
Bağlamışlar çözülmüyor Mihriban
Ayrılıktan zor belleme ölümü
Görmeyince sezilmiyor Mihriban

Yâr deyince kalem elden düşüyor
Gözlerim görmüyor, aklım şaşıyor
Lâmbamda titreyen alev üşüyor
Aşk kâğıda yazılmıyor Mihriban

Önce naz, sonra söz ve sonra hile
Sevilen seveni düşürür dile
Seneler, asırlar değişse bile
Eski töre bozulmuyor Mihriban

Tabiblerde ilaç yoktur yarama
Aşk deyince ötesini arama
Her nesnenin bir bitimi var ama
Aşka hudut çizilmiyor Mihriban

Boşa bağlanmamış bülbül gülüne
Kar koysam köz olur aşkın külüne
Şaştım kara bahtım tahammülüne
Taşa çalsam ezilmiyor Mihriban

Tarife sığmıyor aşkın anlamı
Ancak çeken bilir bu derdi, gamı
Bir kör düğüm baştan sona tamamı
Çözemedim, çözülmüyor Mihriban
(Karakoç, 1995)

İKİNİN BİRİ

Can özümden besmeleyi çekende
Dil yanmazsa ben yanarım sultanım.
Hak uğruna bir sefere çıkanda
Yol yanmazsa ben yanarım sultanım.

Arzuhâlim ulaşırsa divana
Korkarım ki taban değer tavana
Çiçeğimden zerre girse kovana
Bal yanmazsa ben yanarım sultanım.

Göz utanır gönül dostu görünce
Can tutuşur candan selâm verince
Bülbül olup bir bahçeye girince
Gül yanmazsa ben yanarım sultanım.

Âşıklık içimde doğduğu zaman
Taş yanar gözyaşım yağdığı zaman
Mızrabım sazıma değdiği zaman
Tel yanmazsa ben yanarım sultanım.

Üzülmedim erkenine geçine
Akıl yordum her şeyine, hiçine
Söküp yüreğimi atsam içine
Göl yanmazsa ben yanarım sultanım.

Alev alev ruhta, canda bu ateş
Bakmakla görülmez bende bu ateş
Bırakılsa hangi günde bu ateş
Yıl yanmazsa ben yanarım sultanım.

Dosta mektup yazma vakti gelirse
Yazar, postalarım kısmet olursa
Mektubumun mahiyetin bilirse
Pul yanmazsa ben yanarım sultanım.
(Karakoç, 1995)

AHMET ÇITAK (D.1893-Ö.1963)

Ahmet Çıtak, 1893 yılında Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinin Kızılcaoba mahallesinde varlıklı bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Ailesi, iyi yetişmesi için her çabayı gösterdi. Kayseri'de rüştiye ve medreseye devam ettiyse de bitirmeden ayrıldı. Köyünde tarımla uğraştı.

Birbirinden güzel şiirleri bulunan Ahmet Çıtak, bilhassa 1960 öncesi siyasi ortamı yeren "Beyler" ve "Sizindir" redifli yergileriyle tanındı. Bunun yanısıra eşi Naciye Hanım'a evlenmeden önce yazdığı yüze yakın aşk şiirleri de şiirleri arasında önemli bir yer tutar.

Ahmet Çıtak, halk edebiyatı ve divan tarzı şiirler ortaya koydu. Doğaçlama şiirler söyleyebilen Çıtak, yöresinde bulunan ve çevreden gelen âşıklarla atışmalara katıldı. Bu atışmaların çoğu mahalli gazeteler aracılığı ile gerçekleşmiştir.

Şiirlerinin bir kısmı Serdar Yakar tarafından Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları arasında yayınlandı.

İyi bir kalem halk şairi olan Çıtak, 18 Ocak 1963 tarihinde geçirdiği trafik kazasında vefat etti.

NEYE YARAR Kİ

Zaman değirmendir öğütür bir bir
Başak başak açsan neye yarar ki
Hayat bir medrese eğitir bir bir
Okumaktan kaçsan neye yarar ki

Kimine bahardır geçen her mevsim
Kiminin hayatı soluk bir resim
Kimi iz bırakır kimisi isim
Kuşlar gibi uçsan neye yarar ki

Doğumunla başlar bu tuhaf yarış
Bazen yol uzundur bazen bir karış
Kaçınılmaz olan hedefe varış
Ab-ı hayat içsen neye yarar ki

Firavun ol geçmez ecele sözün
Karun ol istersen doymasın gözün
Huzur-u mahşerde yok ise yüzün
Servetini saçsan neye yarar ki

İster neşe bürün ister bat gama
Seçimin sadece süslü bir yama
Kısa çöp ömrünü uzatmaz ama
Uzunu da seçsen neye yarar ki

İskender giderken eli boş gitti
Kimin dünyalığı ahrete yetti
Her masal bir karış kefenle bitti
Altından da biçsen neye yarar ki

Azrail tahsildar şeklini alır
Emanetin gider posası kalır
Sırra kadem bassan ecelin bulur
Denizleri geçsen neye yarar ki
Ahmet ÇITAK

ÂŞIK HÜDÂİ (D.1940-Ö.2001)

Asıl adı Sabri Orak olan Âşık Hüdâi, 1940 yılında Kahramanmaraş'ın Göksun ilçesinde doğdu. Maddî imkânsızlıklar yüzünden okula gidemedi. Henüz çocuk yaşlarında pamuk tarlalarında çalıştı, zaman zaman çobanlık yaptı. On bir yaşından sonra irticalen şiirler söylemeye başladı. "Hûdâi" mahlasını Kadirli Âşıklar Gecesi'nde gösterdiği başarı sebebiyle aldı. (Alıcı, 2008) Asker ocağında okuma-yazma öğrenen Hüdâi, halk hikâyelerini, usta şairlerin şiirlerini okuyarak kendini yetiştirdi. Askerlikten sonra elinde sazı, dilinde sözü Anadolu'yu dolaştı. Ömrünün son yıllarına kadar düzensiz ve işsiz bir yaşam sürdü. Uzun yıllar İstanbul'da ve Ankara'da ikamet etti. Bir ara Ankara Çankaya Belediyesinde çalıştı.

Konya'da yapılan Âşıklar Bayramı'na katılan şair, 1968 yılında şiir dalında birinci olarak Fuzulî ödülünü, 1969 yılında atışma ve şiir dallarında ikinci olarak Dadaloğlu ve Yunus Emre ödüllerini kazandı. 1970 yılında şiir dalında Karacaoğlan, atışma dalında Müdamî ödüllerini aldı.

Hem telden, hem dilden söyleyebilen, sazı ve sözüyle âşıklık geleneğinin bütün özelliklerine sahip olan Hüdâi, şiirlerinde sade bir Türkçeyle daha çok tabiat, aşk, insan ilişkileri ve tasavvuf konularını işledi.

2001 yılında vefat eden şairin: Gönül Diyarından Deyişler (1971), Yaralar Beni (1977) adlı eserleri vardır.

GÖNÜL

Gönül, çalamazsan aşkın sazını
Ne perdeye dokun ne teli incit
Eğer çekemezsen gülün nazını
Ne dikene dokun ne gülü incit.

Bülbülü dinle ki gelesin cuşa
Karganın nağmesi gider mi hoşa
Meyvesiz ağacı sallama boşa
Ne yaprağını dök ne dalı incit.

Bekle dost kapısın sadık kul isen
Gönüller tamir et ehl-i dil isen
Sevda sahrasında mecnun değilsen
Ne Leyla'yı çağır ne çölü incit.

Rızaya razı ol Hakk'a kailsen
Ara bul mürşidi müşkülde isen
Hakikat şehrine yolcu değilsen
Ne yolcuyu eğle ne yolu incit.

Gel Hak'tan ayrılma Hakk'ı seversen
Nefsini ıslah et er oğlu ersen
Hüdâi incinir inciden versen
Ne kimseden incin ne eli incit.

ÂŞIK HÜSEYİN (D.?- Ö.1950?)

XIX. yüzyılın ikinci yarısıyla XX. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Âşık Hüseyin (Tenecioğlu), Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesi Erçene köyünde doğdu. Askerlik dönemine kadar doğduğu yörede ikamet eden şair, askerlik sonrasında köyüne dönmeyerek Osmaniye, Bahçe, Kozan, Kahramanmaraş bölgesinde ve Gâvurdağları'nda köy köy gezerek, türküler söyleyerek âşıklık geleneğine uygun bir şekilde yaşadı.

Hayatı çevresinde "Âşık Hüseyin ve Acem Kızı", "Âşık Hüseyin ve Türkmen Kızı", "Âşık Hüseyin ve Benli Döne Hatun" hikâyeleri oluşmuş olup onun hikâyeli türküleri Amanos ve Gâvurdağları'nda hâlen yaygın olarak söylenmektedir.

1950'li yıllarda –kimi rivayetlere göre 1930'lu yıllarda- Çukurova'dan tekrar köyü Erçene'ye göçtüğü rivayet edilmektedir.

Âşık Hüseyin, genellikle yaşadığı çevrede tanınmış kişilerin ölümüne ağıtlar yakarak, hoşuna giden güzelleri överek âşıklığını sürdürmüştür. (Erkoçak,1982:20-23).

Âşık Hüseyin tarafından söylenen "Acem Kızı" türküsü Türkiye'ye yayılmış, ancak çeşitli âşıklara ve yöreye mal edilmiştir. Prof. Erman Artun, bu türkünün Âşık Hüseyin'e ait olduğu konusunda kaynaklarda birbirini tamamlayan ve doğrulayan bilgiler olduğunu ifade etmekte, gerek Âşık İmamî, Âşık Feymanî gibi güçlü âşıkların ifadelerinden, gerekse Osman Gökçe, Doğan Kaya, Mehmet Erkoçak gibi araştırmacıların çalışmalarına dayanarak Neşat Ertaş'ın meşhur ettiği "Acem Kızı" adlı türkünün Âşık Hüseyin'e ait olduğunu belirtmektedir. (Artun, 2009:3)

Âşık Hüseyin'in ne zaman vefat ettiği tam olarak bilinmemektedir.

ACEM KIZI

Çırpınıp da şanoya da çıkınca
Eğlen şanoda da kal Acem Kızı
Uğrun uğrun kaş altından bakınca
Can telef ediyon bil Acem Kızı

Gözlerin olmuştur zemzem dolabı
Kaşın eder Beyrut ile Halep'i
Kıvrılmış saçların sırma kelebi
Gün vurdukça parlar tel Acem Kızı

Amerika kurban çatık kaşına
Avrupa, Belçika düşmüş peşine
İngiliz, Fransız köle döşüne
Bir de Alman kurban bil Acem Kızı

Seni gören âşık neylesin canı
Yumdukça gözünden döker mercanı
Burnu fındık ağzı kahve fincanı
Şeker mi şerbet mi dil Acem Kızı

Seni gördüm yüreciğim sızılar
Ak gerdanda dizim dizim gaziler
Çark elinden çıkma gibi pazılar
Altın burma takmış kol Acem Kızı

Canım kurban olsun ikrar güdene
Belin ince, boyun benzer fidana
Ateşine yanmış Tarsus, Adana
Nasıl zil vuruyor el Acem Kızı

Şahin gibi yükseğinde düneği
Avrupa'dan gelmiş cansız bineği
Berber aynasından duru yanağı
Akıyor dudaktan bal Acem Kızı

Kaşlar arasında Zühre yıldızı
Seni görenlere düşer bir sızı
Gerdan beder beder, dudak kırmızı
Açılmış yanakta gül Acem Kızı

Âşık Hüseyin'im söyler söz olur
Çok sallanma güzel sana göz olur
Mısır'ı Bağdat'ı versem az olur
Ara menendini bul Acem Kızı

ÂŞIK KUL HASAN (D.1933-Ö.2010)

Âşık Kul Hasan, 1933 yılında Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesinin Emirilyas köyünde doğdu. İlkokulu 3. sınıfa kadar köyünde okudu. Henüz 6-7 yaşlarındayken, köylerine gelip giden dedeler ve âşıklar aracılığıyla şiirle ve türkülerle ilgilenmeye başladı. Pir Sultan, Şah Hatayî, Seyit Nesimî'nin şiirlerini ezberleyerek yetişti. 1960 yılında köyünden ayrılarak Mersin'e, Silifke'ye ve oradan da Ankara'ya taşındı. Ankara Devlet Tiyatrosunda ve Ankara Büyükşehir Belediyesinde çalıştı ve emekli oldu. Âşık Davut Sularî, Âşık Veysel, Âşık İhsanî, Âşık Mahzunî gibi âşıklarla Anadolu konserlerine katıldı. Şiirleri Halk Ozanlarının Sesi dergisinde ve Yenigün gazetesinde yayınlandı. 1982 yılında Hacı Bektaş Veli'yi anma törenlerinde "Pirimiz" adlı şiiriyle birincilik kazandı. (Özmen,1995)

Âşık Kul Hasan'ın: "Bana Bana" ve "Yana Yana" adlı yayınlanmış iki kaseti; "Yirminci Yüzyılın İnsanlarıyız" ve "Âşıklar Bahçesi" adlı iki kitabı yayınlandı.

Âşık Kul Hasan, 2010 yılında vefat etti.

Ozan halkın gözü, kulağı, dili
Atomdan güçlüdür sazının teli
Irmak olmuş halkın akan göz seli
Hak ile ağlayıp gülmeli ozan

diyen Âşık Kul Hasan, toplumcu bir halk şairi olarak gelenek içerisinde usta-çırak ilişkisi içinde yetişmiş, başta sosyal, siyasî konular olmak üzere aşk, gurbet, tasavvuf konulu şiirlerini taşlama, güzelleme, deyiş, nefes türünde dile getirmiştir.

BANA

Senden ayrılalı hiç yüzüm gülmez
Sensiz dünya hayal düş gelir bana
Çiçekler açılsa gönlüm açılmaz
Sensiz yaz ayları kış gelir bana

Hasret bitip didarına erince
Gonca gülüm gül cemalin görünce
Leblerinden aşk badesin alınca
Aşk muhabbet, sevgi coş gelir bana

Gönlüm alçak yükseklerden uçamam
Ağyarın elinden bade içemem
Âlem bir yan olsa senden geçemem
Sevdan cümlesinden baş gelir bana

Kul Hasan'ım her güzele aldanmam
Gerçek güzel görmeyince inanmam
Cennet huri gılman verseler almam
Sensiz dünya ahret boş gelir bana

ÂŞIK MAHZUNÎ (D.1940-Ö.2002)

Âşık Mahzunî, 1940 yılında Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesinin Berçenek (şimdiki adı Tarlacık) köyünde doğdu. Asıl adı Mehmet Şerif Cırık'tır. Ancak adını sonradan Şerif Mahzunî olarak değiştirdi.

Âşıklık geleneğini küçük yaşlarda öğrendi. 12 yaşında bağlama çalmaya başlayan Âşık Mahzunî, ilk derslerini de amcası Âşık Fezalî'den aldı. Köyünde ilkokul olmadığı için Elbistan Alembey Köyü'nde bulunan Lütfü Efendi Medresesi'ne giden Mahzunî, burada Kur'an öğrendi. Köyüne ilkokul yapıldıktan sonra da ilköğrenimini tamamladı. Daha sonra Mersin ve Ankara'da askerî okullarda okudu ve orduda görev yaptı. 1961 yılında ordudan ayrıldı. Bundan sonra kendini ozanlığa adayan şair, Âşık Veysel, Davut Sularî gibi âşıklardan etkilendi. Henüz yirmi yaşındayken "İşte Gidiyorum Çeşmi Siyahım" adlı ilk plağını çıkarttı. İlk plağıyla geniş bir kitlenin beğenisini kazanan Mahzunî, Âşık Veysel tarafından da takdir gördü. Kitleleri coşturan özgün deyişlerini ezgi yaratmadaki ustalığı ile çalıp söyleyerek kısa zamanda yurt genelinde tanındı. 1960'dan sonra toplumsal konularda eser vermeye başlayan Mahzunî, toplumda görülen sosyal aksaklıklar üzerine şiirler yazdı. Onun geniş halk kesimi tarafından sevilmesinde yoksul Anadolu insanının sesi olmasının büyük payı vardır.

Sosyal içerikli türkülerinden dolayı hemen her dönemde hakkında dava açılan Mahzunî 1960'lı yıllardan itibaren özellikle politik taşlamalarda ekol olmuş âşıklardandır.

Yaklaşık 3000 kadar şiiri olan Mahzunî, 400'ün üzerinde 45'lik plak, 15 kadar LP ya da CD ve 50'den fazla kaset doldurdu.

"Domdom Kurşunu", "Amman Doktor", "Çeşmi Siyahım", "Gizli Gizli", "Bilmem Ağlasam mı", "Boşu Boşuna", "Dumanlı Dumanlı Oy Bizim Eller" gibi Türküleri başka sanatçılar tarafından da okunan Âşık Mahzunî, Türkiye'nin hemen her yerinde ve Türkiye dışında birçok ülkede konserler verip çeşitli şenliklere katıldı. Çağının bazı ozanlarını etkiledi.

Âşık Mahzunî ile ilgili olarak: Ali İhsan Aktaş tarafından, Anadolu'yu Kucaklayan Ozan Mahzunî Şerif (1990) ve Süleyman Zaman tarafından Mahzunî Şerif, Yaşamı-Dünya Görüşü-Şiirleri (1997) adlı kitaplar yayımlandı. Şiirlerinin bir bölümünü Dolunaya Tül Düştü (1995) adlı kitapta topladı.

Âşık Mahzuni 2002 yılında vefat etti.

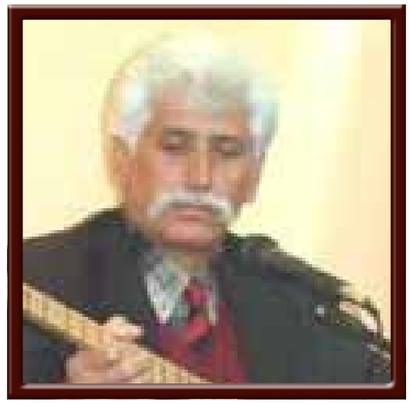
GİZLİ GİZLİ

Ben canandan ayrı kaldım kalalı
Akar gözüm yaşı sel gizli gizli
Senin ile ikrar verdik ezeli
Kimseler duymasın gel gizli gizli

Hey yolcu destursuz bağa girilmez
Kadir bilmeyene kıymet verilmez
Her sazın döşüne pençe vurulmaz
İncedir kırılır tel gizli gizli

İnan ey cananım belim büküldü
Farkına varmadan ömrüm söküldü
Deprem yok da neden evim yıkıldı
Bu işte bir yaman el gizli gizli

Biçare Mahzunî yanar inlerim
Feryat eder feryadımı dinlerim
Dosttan ayrı düştüm geçmez günlerim
Dakikam içinde yıl gizli gizli
(Şerif, 1995)

ÂŞIK SELÂMİ (D.1953-)

Gerçek adı Ramazan Mengilli olan Âşık Selâmi, 1953 yılında Kahramanmaraş'ın Türkoğlu ilçesi Kılılı köyünde doğdu. İlkokulu köyünde okudu. Maddî imkânsızlıklar dolayısıyla öğrenimine devam edemedi fakat okul dışı okumalarla kendini yetiştirdi.

Köyde çobanlık, pamuk toplama ve taş kırma işçiliği; askerliğini yaptıktan sonra da inşaat, bağ bahçe işçiliği yaptı. Daha sonra Sıtma Savaş Dairesine girdi ve oradan emekli oldu.

Âşık Selâmi, saz çalıp şiir söylemeye 1974'ten sonra başladı. Yetişmesinde yöresinde bulunan âşıkların etkisi oldu.

Tasavvufta Yunus Emre'yi, dilde Karacaoğlan'ı kendine örnek aldı. Türkiye'nin birçok yöresinde etkinliklere katıldı, dereceler aldı. Kültür Bakanlığı tarafından "halk ozanı" unvanı verildi.

Şiirleri, 2012 yılında Ukde Yayınları arasında Âşık Selâmi Hayatı ve Şiirleri adı altında kitap hâline getirildi.

GARDAŞA TENBİH

Döşeksiz oturur, teklifsiz gelen
Davetsiz bir yere varma ha gardaş
İzzetini, şerefini çiğnetme
Ayaklar altına serme ha gardaş

Diyeceğin varsa konuş, yüz yüze
Merhamette kusur etme âcize
Ebâ ejdadından emanet bize
Yurdumu düşmana verme ha gardaş

Her ilaçla yara yırtık sarılmaz
Bu gidişle bir menzile varılmaz
Küçük hesaplarla iş başarılmaz
Aklı fikri boşa yorma ha gardaş

Hamdü şükür eyle bununla yetin
Hiç kalmadı verilecek diyetin
Dikkat eyle devri âlem çok çetin
Daha ötesini sorma ha gardaş

Helalinden kazan haramdan yutma
Daima iyi ol kötü yol tutma
Sevgi şefkat merhameti unutma
Bir insan gönlümü kırma ha gardaş

Selami mürşidi kâmile varak
İrşâdını alak Mevla'ya erek
Bu yol mukaddestir hem de mübarek
Allah için yörü durma ha gardaş.
(Selâmi, 2012:74)

ÂŞIK YENER (D.1928-Ö.2009)

Asıl adı Hacı olan Âşık Yener, 1928 yılında Afşin'in Tanır kasabasında doğdu. İlkokulu kendi köyünde okudu. Âşıklık geleneğini ve şiiri küçük yaşlardan itibaren öğrenmeye başladı.

Hasanoğlan Köy Enstitüsü sağlık bölümünü bitirdi. Köy enstitüsü döneminde şiir yazmaya başladı. Küçük yaşlarda aile büyüklerinden dinlediği türküler ve halk hikâyeleri geleneği tanımasında yardımcı oldu. Yurdun çeşitli yerlerinde sağlık memuru ve idareci olarak çalıştıktan sonra emekliye ayrıldı. İstanbul'a yerleşti.

Saz ve irticali kuvvetli olmasına rağmen yarışmalara katılmadı, atışmalara girmedi. Saz şiirinin en kuvvetli, en usta âşıklarından biridir. Şiirlerinde toplumsal çözülmeyi, sömürüyü, bozuk düzeni, insan sevgi ve eşitliğini ve aşkı işleyen şair, duyarlı ve özlü deyişlerle, yergi ve taşlamalarıyla ünlüdür. Sosyal adalet ilkelerine bağlılığı, toplumda gördüğü çeşitli olaylar karşısındaki tutumu ve davranışları onu zaman zaman güç durumlara düşürdü. Daima haksızlıklarla mücadele etti. (Avcı 2008:87)

200'den fazla şiiri bestelenerek çeşitli sanatçılar tarafından plaklara ve kasetlere okundu. Bunların arasında "Kız Sen İstanbul'un Neresindensin", "Yol Ver Dağlar Yol Ver Bana", "Yol Üstüne Bir Gül Diktim", "Hoşça Kal Dünya" gibi ünlü şarkı ve türküler de bulunmaktadır. 1989-90 yıllarında İstanbul Gülhane Parkı Etkinlikleri'ne katıldı. Halk Ozanlarıyla ilgili programlar yönetti.

Şiirlerini: Deyişler Demeti (1982), Şiirler Demeti (1992), Yol Ver Dağlar Yol Ver Bana (1998) ve Binboğa'dan Marmara'ya (2008) adlı kitaplarında toplayan Âşık Yener, 13 Ekim 2009 yılında vefat etti.

BEN MİYİM

Saçlar beyaz, çehre solgun, göz fersiz
Aynalarda şu gördüğüm ben miyim?
Meğer ömür geçip gitmiş habersiz
Aynalarda şu gördüğüm ben miyim?

Dalga dalga siyah saçlı baş hani
Çengel kirpik hilâl hilâl kaş hani
Ağzımdaki inci gibi diş hani
Aynalarda şu gördüğüm ben miyim?

Yaylalara çıkar idik her nisan
Elimde saz dilimde bir hoş lisan
Hani nerde güler yüzlü o insan
Aynalarda şu gördüğüm ben miyim?

Seller gibi sığmaz idim bendime
El sallardım Fadime'me, Döndü'me
Bakıp bakıp soruyorum kendime
Aynalarda şu gördüğüm ben miyim?

İhtiyarlık kapımızı tez çaldı
Gençliğimi ellerimden kim aldı
Yandım bittim külden başka nem kaldı
Aynalarda şu gördüğüm ben miyim?

Felek bilmez yalvarmayı amanı
Kalkmaz oldu şu başımın dumanı
Ağla gönül ağlamanın zamanı
Aynalarda şu gördüğüm ben miyim

Dönüş yok ki yalvarsam bin kere de
Umutlarım sel götürdü derede
O bildiğim Âşık Yener nerede
Aynalarda şu gördüğüm ben miyim?
(Yener, 2008:182)

DERDİÇOK (D.1873-Ö.1936)

Asıl adı Ömer Lütfi olan Derdiçok, 1873 yılında Elbistan'da doğdu. Düzenli bir eğitim görmedi. Köy imamı olan babasının yanında hafızlığa başladı ise de gönlü şiirden yana olan âşık hafızlığı sürdüremedi. Babasının, âşıklığına karşı çıkması üzerine Elbistan'dan ayrılıp Afşin'e göçtü. Afşin'in çeşitli köylerinde imamlık yaptı. Ancak deyiş söylemesi ve saz çalması çevrede hoş karşılanmadığı için imamlığı bıraktı. 23 yaşından sonra tamamen şiirle ilgilendi. Kuvvetli irticali ve saza olan hâkimiyeti ile kısa sürede tüm çevrede tanındı. Adı ve aşkları etrafında hikâyeler geliştirildi. Zamanında en çok tanınan ve en usta âşıklardan birisi oldu. Prof. Dr. Fuat Köprülü, Türk Saz Şairleri adlı eserinde Derdiçok için "Asil halk zevkine yaklaşan şiirleriyle âşık edebiyatının asrımızdaki son değerli mümessillerinden sayılabilir" derken (Köprülü, 1962), Prof. Dr. Şükrü Elçin "Halk şiiri geleneğimizin yirminci yüzyılda yetiştirdiği lirik şairlerinden biri de Derdiçok mahlası ile şiirler söyleyen Ömer Lütfi'dir" (Demir, 1993:5) ifadesini kullanmaktadır.

Tıpkı Karacaoğlan gibi aşk, ayrılık ve tabiat konularında koşma ve semai türünde yazmış olduğu şiirlerinin bazıları bestelenerek radyolarda seslendirildi. Derdiçok'un şiirleri: 1946 yılında Saim Emirmahmutoğlu, Ali Oğuz Özavşar ve Mehmet Ali Küçükpınar tarafından "Derdiçok ve Şiirleri; Mehmet Ayyıldız tarafından "Derdiçok'un Hayatı ve Şirleri", 1993 yılında Sıddık Demir tarafından "Afşinli Derdiçok" adlarıyla yayınlanmıştır.

Derdiçok, 1936 yılında Tanır'da vefat etti.

KOŞMA

Her ne ise söyle derdin bileyim
Kız gösterme gözlerini yaş bana
Etme bana böyle kölen olayım
Ağır vurma dayanamam taş bana

Engin oldu şimdi bana yüceler
Söylesem de derdim bilmez hocalar
Gündüz oldu yatamayom geceler
Uyk'uyutmaz geceleri düş bana

Neden böyle yaşlı yârin gözleri
Benim gibi yanar m'ola özleri
Söyledikçe gayet ağır sözleri
Küsemeyom gayet gelir hoş bana

Derdiçoğ'um derdim vardır duramam
Sevdiğimi ben gözümden ıramam
Tenha bulup gözel gözel soramam
Olur m'ola ikrarsız yâr eş bana
(Demir, 1993)

DOSTOZAN (D.1931-Ö.2012)

Bir Kahramanmaraş sevdalısı olan Dostozan'ın asıl adı Mehmet Hanifi Sarıyıldız'dır. 1931 yılında Kahramanmaraş'ta doğdu. Henüz ilkokul sıralarında şiir yazmaya başladı. İlk ve ortaöğrenimini memleketinde, yükseköğrenimini Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinde yaptı.

Kamu kuruluşlarında memurluk, Konya, Amasya ve Kahramanmaraş'ta Köy Hizmetleri İl Müdürü olarak görev yaptı ve emekli oldu.

Öğrencilik yıllarında Kahramanmaraş için yazdığı "Mektuplar" başlıklı şiirleri mahallî 12 Şubat dergilerinde yayınlandı. 2004 yılında şiirlerini "Maraşca ve Kar" adıyla kitaplaştırdı. Şiirlerinde Dostozan mahlasını kullandı.

Kalem halk şairi olan Dostozan, memleketi olan Kahramanmaraş'a olan büyük sevgisini yansıttığı şiirleriyle tanındı. Halk şiirinin nazım şekli, nazım birimi ve temiz, akıcı, sade Türkçeyle dile getirdiği şiirlerinde memleket sevgisi, aşk, tabiat ve millî/hamasî konuları işledi.

Hayatı ve şiirleri 2012 yılında Serdar Yakar tarafından: "Dostozan M. Hanifi Sarıyıldız Hayatı ve Şiirleri" adıyla kitap haline getirilerek yayınlandı.

Dostozan, 2008 yılında vefat etti.

MARAŞ'TA

Hüdaya açılan eller Maraş'ta
Tufana eş olan seller Maraş'ta
Tepeler, bayırlar, beller Maraş'ta
Rükuya, secdeye erer gibidir

Mescitler, camiler beyaz ve sıcak
Kubbeler mümine açılmış kucak
Kerpiçten evlerde tüten her ocak
Her an, kükreyip de coşar gibidir

Rüzgâr, bizden yana dönüyor gayrı
Nur doğdu, lambalar sönüyor gayrı
Dağlar, taşlar ve gök hep ayrı ayrı
Huşuyla tevhidi anar gibidir

Dostozan, gönlüne gamı yükledi
Sabrile, günleri, güne ekledi
Ömür boyu dost yolunu gözledi
O, artık dostuna koşar gibidir.
(Yakar, 2012)

DURDU MEHMET YOKSUL
(D.1923-Ö.2012)

Günümüz halk şiirinin güçlü âşığı Durdu Mehmet Yoksul, 1923 yılında Kahramanmaraş'ta doğdu. İlkokulu bitirdikten sonra tahsiline devam edemedi. Askerlik dönüşü kilimcilik ve dokumacılıkla meşgul oldu. Orman muhafaza memuru ve belediyede işçi olarak çalıştı ve emekli oldu.

Halk şiiri tarzında yazmış olduğu şiirleri Demokrasiye Hizmet, Engizek, Hududeli, Kent, Aksu, Kahraman Yurt gazetelerinde yayınlandı.

Çağdaşı ozanlarla atışmalara katıldı. Şiirlerinde "Yoksul" ve "Mahfuzî" mahlaslarını kullandı. 2012 yılında vefat etti.

Hayatı ve şiirleri Yaşar Alparslan ve Serdar Yakar tarafından: "Âşık Durdu Mehmet Yoksul (Âşık Mahfuzî) Hayatı ve Şiirleri" adıyla kitaplaştırıldı.

AH BU GÖNÜL

Gene gönül sevdalandı
Havalandı göle düştü
Oldu bir çileli bülbül
Hasbahçede güle düştü

Irmaklar gibi bulandı
Dere tepe dağ dolandı
Yüreği aşk ile yandı
Mecnun gibi çöle düştü

Böyle imiş aşkda yasa
Âşık düşmelidir tasa
Demir çarık demir asa
Gurbet elden ele düştü.

Kanla akar gözüm yaşı
Taştan taşa vurdum başı
Dinlemedi kara kışı
Yağmur çamur yola düştü

Der Yoksul uydum yâra
Yâr açtı bağrımda yara
Varamadım bir karara
Bir sarı bülbüle düştü.
(Alparslan, 2008)

HANİFİ KARA (D.1945-)

Günümüz halk şiirinin güçlü şairlerinden Eğitimci, Şair ve Yazar Hanifi Kara, Afşin'in Alemdar Beldesinde doğdu. İlkokulu doğduğu beldede, ortaokulu Elbistan'da öğretmen okulunu ise Gaziantep'te okudu. 1965 yılında sınıf öğretmeni olarak göreve başladı. 1987 yılında AÖF Önlisans Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl, Fatih İlköğretim Okuluna müdür olarak atandı ve 1994'te emekliye ayrıldı. Türkiye Yazarlar Birliği üyesi olan Kara'nın şiirleri çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlandı, ülke genelinde düzenlenen yarışmalarda ödüller kazandı. Bazı şiirleri bestelendi.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından Halk Şairi unvanıyla tescil edilen Hanifi Kara, içinde yetiştiği halkın sesini, zevkini, dünya görüşünü; millî nazım tarzı, ölçüsü ve biçimiyle terennüm etmiştir.

Deneme türünde de eserleri bulunan Hanifi Kara, şiirlerini: Güneş ve Yarasalar (1995), Gönül Pınarından Damlalar (1996), Yüzdeki İmza (1997), Taşlar Toprağa Bağlı (1998), Bir Avuç Özgürlük (1999), Söze Vuran Dalga (2000), Aynadaki Görüntü (2001), Kalemin Gizlediği (2002), Adın Saklı Durur (2004), Gel ki Gül Koksun Dünya (2007), Çeşm-i Şehlâ (2009) Yediler Diyarından Esintiler (2014) İsimli kitaplarında toplamıştır. Şairin bir de Pipetleme (2005) adlı deneme kitabı bulunmaktadır.

DOSTLUK ŞARKISI

Gelin bir olalım, birlik olalım
Kavgaya gerek yok bu ülke bizim.
Cehlin her türünden uzak duralım
Kavgaya gerek yok bu ülke bizim.

Hoşgörüye alış durma ileri
Mâmur hâle getir bütün illeri.
Baharı kim gördü görmeden kışı
Gerekirse vatan için taş taşı

Ehline vermeli her türlü işi
Kavgaya gerek yok bu ülke bizim.
Onurunla çalış durma ileri
Mâmur hâle getir bütün illeri.

Olayları eyle ferâsetle test
Al götür gönlümü sevgiyle derdest
Herkes inancında olmalı serbest
Kavgaya gerek yok bu ülke bizim.

Her yönünle geliş durma ileri
Mâmur hâle getir bütün illeri.
Olan dertlerini getir de dile
Sonunda gitmesin emekler yele

Ne zaman bitecek çekilen çile?
Kavgaya gerek yok bu ülke bizim.
Hakkı, hakça bölüş durma ileri
Mâmur hâle getir bütün illeri.

Kürt/Türk, Çerkez/Çeçen, Abaza/Gürcü...
Sakın ha, kimseye yıktırma burcu!
İlgi, bilgi, sevgi... toplumun harcı
Kavgaya gerek yok bu ülke bizim.

Yeter, Hakk'da buluş durma ileri!
Mâmur hâle getir bütün illeri...
Hanifi Kara (Gel ki Gül Koksun Dünya)

HAYATİ VASFİ (D.1931-Ö.1990)

Hayati Vasfi Taşyürek, 1931 yılında Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesine bağlı Tanır kasabasında doğdu. Asıl adı Hayati Taşyürek'tir. Vasfî mahlasını ona ustalık eden Ferrahi Sağ vermiştir. Ortaokulu bitirdi. Muhtarlık, belediye başkanlığı ve il genel meclis üyeliği yaptı.

Saz bilmesine rağmen çalmayan Vasfi, âşıklık geleneğinin dudakdeğmez dışında çoğu gereklerini yerine getirmekle birlikte kalem şuarasından sayılmaktadır.

Döneminin usta âşıklarıyla atışmalara katılan şair aşk, sevgi, hasret, memleket, kahramanlık, erdemlilik üzerine şiirler yazdı. Pek çok dergide şiirleri yayınlandı. Şiirlerini Kalbimdeki Arzu, Ashabı Keyf, Dile Gelen Anadolu, Ülkü Tomurcukları ve Nazar adlı eserlerinde toplandı.

Şiirlerinin bir kısmı konularına göre gruplara ayrılarak: Abdurrahman Gündoğan tarafından 2009 yılında "Barışa Hizmet" adıyla yayınlandı. "Ebesinin Oğlu" ve "Afşar Kızı-Türkmen Beyi" isimli kendisinin dizdiği türkülü hikâyeleri de olan şairin şiirleri Avni Anıl, Taner Şener, Güzide Tarancıoğlu, Zekai Tunca, Tekin Tokuç, Tufan Şentürk ve daha birçok besteci tarafından bestelendi.

Hayati Vasfi, 20 Nisan 1990'da vefat etti.

BİR GİZLİ SEVDADIR BENDEKİ SERÇE

Yeter uyuduğun, kalk mı diyorsun,
Daha kapanmadı gözlerim serçe.
Bak sen sevgilinle eğleniyorsun,
Ben bir hayırsızı gözlerim serçe

Bir yanında yavrun, birinde eşin
Farkındasın doğan, batan güneşin
Ya ben, ne haldeyim şöyle bir düşün
Küllenmek bilmiyor közlerim serçe

Kirpiklerim dargın, biri birine
Hasret halay çeker, uyku yerine
Rastlamadım bahar dediklerine
Kıştan kötü geçer, yazlarım serçe

Gezerken çevremde mutlu dostlarım,
Haset değil, hasretimden çatlarım,
Bazen sabrederim, bazen patlarım
Bundandır değişik pozlarım serçe

Yârimin de bir yüreği var ama
İlaç desem dağ basıyor yarama
Dert söyletir, suçu bende arama
Kırmasın kalbini sözlerim serçe

Değme Hayati'ye, gayri yetişir
Aşk sancısı teneşirde yatışır
Dokunsa âhıma rüzgâr tutuşur
Ağlarım, inlerim, sızlarım serçe
(Taşyürek, 2009)

HİLMİ ŞAHBALLI (D.1953-)

Günümüz Türk Halk şiirinin güçlü ozanlarından biri olan Hilmi Şahballı, 1953 yılında Kahramanmaraş'ın Türkoğlu ilçesinin Sarılar köyünde doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Kahramanmaraş'ta yaptı.

İlkokulda öğrenciyken yazmış olduğu bir şiir öğretmeninin dikkatini çekmiş, bunun üzerine öğretmen yörenin güçlü şairlerinden Hayati Vasfi Taşyürek ile tanıştırmış, Hayati Vasfi'nin imtihan amacıyla verdiği ayağa çok güzel cevap verince şairden büyük iltifatlar görmüş, bu olay Şahballı'yı şiir yazmaya teşvik etmiştir.

Yine kendi ifadesiyle 10 yaşlarında Erzurum'a âşıklar şölenine götürülür ve Âşık Reyhanı, Murat Çobanoğlu gibi güçlü şairlerin de yer aldığı atışma yarışmasında birincilik ödülü kazanır. 1973 yılında bir plak şirketinin düzenlemiş olduğu Âşıklar Yarışması'nda birinci seçilir, burada soyadının önüne "Şah" mahlası verilir ve o günden sonra "Şahballı" mahlasını kullanır.

Hilmi Şahballı; Abdurrahim Karakoç, Hayati Vasfi Taşyürek, Âşık Veysel, Neşet Ertaş gibi şairleri kendisine rehber aldı. Siyasi nedenlerle uzun müddet Almanya'da kaldı ve orada Cem Karaca ile kader arkadaşlığı yaptı. Ülkesine döndükten sonra Cumhurbaşkanı müzik danışmanı olarak görev aldı. Ulusal televizyon kanallarında "Ozanların Dilinden" ve "Türküler Pınarı" adlı programlar yaptı. Şahballı gençlik döneminde sevda, doğa ve insan sevgisi temalı şiirler yazdı. Olgunluk döneminde ise vatan, millet, birlik, kardeşlik temalarını işleyen millî, hamasî duyguları şiirleştirdi ve bu şiirlerin bir kısmını besteledi, seslendirdi.

"Gidiyorum", "Kızılırmak", "Esmerin Adı Oya", "Bahar Gelmiş Bizim İle", "Al Beni", "Bundan İyiydi" gibi bazı besteleri başka sanatçılar tarafından da seslendirilmektedir.

Çok yönlü bir sanatçı olan Şahballı, altı adet sinema filminde oynadı, 63 plak, 26 kaset doldurdu ve 1050 adet şiire imza attı. Şiirlerinde samimi, açık ve akıcı bir ifade bulunan Şahballı, âşıklık geleneğinin tüm özelliklerini yaşamış ve şiirlerine yansıtmıştır.

ÇOBAN ŞAHBALLI

Bir köyümüz vardı baykuşu çoktu
Yıldızları saya saya büyüdük
Fakir, yoksulduk ya alnımız aktı
Karda kızak kaya kaya büyüdük

Anam teşt içinde yurdu başımı
Bizi çimdirirken gör telaşını
Bazlamaya katık yaptım aşımı
Teh dürümü yiye yiye büyüdük.

Kışın dam lovlardık kürürdük karları
Av avlardık bulamazdık avcarı
Ne pantol bilirdik ne de şalvarı
Uzun fistan giye giye büyüdük

Dut toplamak için ağaca çıkardık
Ölümden korkmazdık, daldan sarkardık
Horozun sesine erken kalkardık
Ezan sesi duya duya büyüdük.

Sarılar köyümdür obam Şahballı
Dilde destan elde saban Şahballı
Boşa büyüklenme Çoban Şahballı
Dağda davar yaya yaya büyüdük.

HEZARÎ (XIX. yy.)

Kahramanmaraş'ın bir köyünde doğan Hezarî, Beyazitli Süleyman Paşa zamanında yaşamıştır. Süleyman Paşa'nın 1849 yılında vefat etmesinden hareketle şairin bu tarihlerde hayatta olduğu anlaşılmaktadır.

Sadeddin Nüzhet Ergun Hezarî hakkında: "XIX. asrın son yarısında Anadolu'da büyük bir şöhret kazanan saz şairlerinden biri de Maraşlı Hezari'dir. Bu gün deyişleri toplu bir halde bulunmayan bu âşığın elimizde bir numunesi bulunuyor. Fakat bu bir manzume bile onun ne kadar kıymetli bir halk şairi olduğunu göstermeğe kâfidir." (Ergün, 1938:82) demektedir.

KOŞMA

Seher yeli bizim ele uğrarsan
Ahvalimi nazlı yâre var söyle
Unutmuş mu ben garibi anar mı
O güzeli bir tenhada bul söyle

Kurban olam kâkülünün bendine
Korkarım düşer yâr adû fendine
Gönlümü emanet ettim kendine
Bu haberi doğru yâre var söyle

Sual eyle hatırcığı hoş mudur
Benim gibi dideleri yaş mıdır
Yoksa benden kötüsüne eş midir
Nevcivanı bir tenhada bul söyle

Nazlı yârim benden sual ederse
Dikkat eyle sevdiceğim ne derse
Hezarî bendesin sual ederse
Şükür sağ salim de işi zâr söyle

KARACAOĞLAN (XVI-XVII. yy. ?)

Asıl adı Hasan olan ve karayağız olduğu için Karacaoğlan mahlasını kullanan Âşık tarzı Türk halk edebiyatımızın en büyük şairi Karacaoğlan'ın hangi yüzyılda yaşadığı hakkında değişik görüşler vardır. XVI. yüzyılın sonları veya XVII. yüzyılın başlarında yaşadığı tahmin edilen şairin, şiirlerinden elde edilen bilgiler ışığında XVII. yüzyılda yaşadığı konusunda araştırmacıların büyük bir kısmı fikir birliğine varmışlardır.

Karacaoğlan'ın yaşadığı devir kadar doğduğu yer üzerinde de çeşitli fikirler ileri sürülmektedir. Bunun sebebi, Karacaoğlan'ın bazı şiirlerinde, doğum yeri sayılabilecek türlü yer adlarının geçmesidir. Bu yer adlarına dayanarak kimi araştırmacılar Bahçe ilçesinin Varsak Köyü'nde doğduğunu ileri sürmüşlerdir. Bir başka söylentiye göre de Feke ilçesinin Gökçe Köyü'ndendir. Bunun yanında Gaziantep, Adana, Kilis, Silifke, Gülnar, Mut, Tarsus gibi şehirler de Karacaoğlan'a sahip çıkmaktadırlar. Bu iddiaların hepsi şairin şiirlerindeki yer adlarına dayanılarak ortaya atılmıştır. Fakat Karacaoğlan'ın şiirlerinde Maraş ve yöresine ait yer adları üzerinde fazla durulmamıştır. Oysa Karacaoğlan birçok şiirinde Maraşlı olduğunu dile getirmiştir:

"Maraş illerine giden kervancı
Selam söyle bizim ile obaya"

"Vatanımız Adana, Maraş
Çukurova ilimiz vardır."

"Turna niyetiniz Maraş mı ola?"

"Ahır Dağı'ndan görün Maraş bağını
Engizek'te derler ilin çoğunu
Bayra'dan, Bertiz'den Konur Dağı'nı
Göksun güzel derler, ilin var dağlar."

"At ile Kırım'ı aştıktan geri
Dizgini boynuna düştükten geri
Aksu'nun köprüsün geçtikten geri
Bu gece Maraş'ta yatalım atım.

Maraş'tan ötesi uzak bir yoldur
Tatar deresinde dizginin kaldır
Öğle namazını Göksun'da kıldır
Bu gece Göksun'da yatalım atım.

Eyi derler Elbistan'ın ovasın
Yaz getirir ılık ılık havasın
Koca Binboğa'da şahin yuvasın
Gece Binboğa'da yatalım atım"

Yukarıdaki örnekler Karacaoğlan'ı Maraş'a mal etmeye yeterlidir sanırız. Bazı araştırmacılar, Karacaoğlan'ın Maraş-Sır köylerinden olduğunu, sazı Maraş'ın âşıklar kahvehanesinde öğrendiğini ifade etmektedir. Aşağıda Maraş türküsü olarak söylenen bir Karacaoğlan şiiri yer almaktadır:

SEMAİ

Güzel ne güzel olmuşsun
Görülmeyi görülmeyi
Siyah zülfün halkalanmış
Örülmeyi örülmeyi

Mendilim yudum, arıttım
Gülün dalında kuruttum
Adın ne idi unuttum
Sorulmayı sorulmayı

Seğirttim ardından yettim
Eğildim, yüzünden öptüm
Adın bilirdim, unuttum
Çağırmayı çağırmayı

Benim yarim bana küsmüş
Zülfünü gerdana dökmüş
Mahabbeti benden kesmiş
Sevilmeyi sevilmeyi

Çağır Karac'oğlan çağır
Taş düştüğü yerde ağır,
Yiğit sevdiğinden soğur
Sarılmayı sarılmayı

KARAOZAN (ESHABİL KAREDEMİR) (D.1947-)

Eshabil Karademir, 1947 yılında Kahramanmaraş'ta doğdu. Orta öğreniminden sonra ticarete atıldı.

İrticalen şiir söyleyebilen annesi Hacer Hanım'ın etkisiyle şiire başladı ve âşıklık geleneğine yöneldi. Küçük yaşta saz çalmaya ve şiir söylemeye başladı. Askerliğini yaptıktan sonra 1971 yılında yerel gazetelerde muhabir olarak çalışmaya başladı. Birçok gazetede ve Kanal 46 TV'de haber müdürlüğü ve bir dönem Kahramanmaraş Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığı yaptı.

1971 yılında Kahramanmaraş ve Kilisli âşıkları neşriyat müdürlüğü yaptığı Kahramankent gazetesinde yayımladığı şiirlerle atışmaya davet etti. 15 aşığın katıldığı bu atışma tam 6 ay sürdü. Bu dönemde Bahattin Karakoç, Hayati Vasfi Taşyürek ve Şevket Bulut'la tanıştı. Uzun süre bu üç üstadın sohbetlerine katılarak kendi ifadesiyle "gönül tasını doldurdu."

Daha sonra ünlü şair Hayati Vasfi Taşyürek'e uzun yıllar çıraklık ederek ondan icazet aldı. İstanbul'da Âşık Akif Timurhan Zevraki ile tanıştı ve ondan da 3 yıl ders aldı.

Konya ve Kars Âşıklar Bayramı ve yöredeki birçok etkinliklere katılarak Âşıklık geleneğinde Kahramanmaraş'ı temsil ederek ödüller aldı.

Şiirleri birçok gazete ve edebiyat dergilerinde yayınlandı. Hayatı ve şiirleri Üniversitelerde tez olarak hazırlandı.

Saz çalıyor ve irticalen söylüyor, Halen 43 yıllık basın ve 51 yıllık ozanlık hayatını internet ortamında köşe yazıları ve şiirler yazmakla sürdürmekte ve uzun yıllardan beri Kahramanmaraş Valiliğinde İnsan hakları komisyonu üyeliği yapmaktadır.

VASITADIR

Gönül yâr adını söyler
Diller birer vasıtadır
Bülbül habibin zikreyler
Güller birer vasıtadır

Kök toprakta tespih çeker
Dallar gıyam, rüku eyler
Yaprak ığralanır hu der
Yeller birer vasıtadır

Ne hikmetler var bedende
Hakkın nuru sende bende
Kul Rabbe dua edende
Eller birer vasıtadır

Ey aşksızlar, ey üryanlar
Kar'ozan'ı sınayanlar
Şu sazımı kınayanlar
Teller birer vasıtadır

KUL AHMET (D.1932-Ö.1996)

Adı Ahmet Kartalkanat olan Kul Ahmet, 1932 yılında Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesine bağlı Bozlar köyünde doğdu. Herhangi bir eğitim görmedi.

Âşıklık geleneğine uygun deyişler söyleyen dedesinden ve babasından etkilenen Kul Ahmet, köylüsü Hasan Usta'dan saz dersleri alarak 12 yaşında saz çalmayı öğrendi.

Hayâlî sevgilisi Şah Zeynep'i aramak için yollara düştü, uzun süre gurbet gezdi. Gezginci âşıklarla dolaştı. Daha sonra toplumcu söyleyişe yöneldi. Bazı toplumsal şiirleri yüzünden tutuklandı.

Saz şiiri geleneğini sürdüren, sazı ve irticali kuvvetli, tanınmış âşıklardan biri olan Kul Ahmet, Âşık Veysel ve Âşık Mahzunî ile arkadaşlık etmiş, Avrupa ülkelerini gezmiş, yurt içi ve yurt dışında sayısız konserler vermiş, kasetler çıkartmıştır.

Şiirlerinde Karacaoğlan, Pir Sultan Abdal, Şah Hatayi, Fuzulî ve Âşık Veysel'in etkileri görülen Kul Ahmet, 1996 yılında vefat etti.

Kul Ahmet'in; Kul Ahmet Hayatı ve Şiirleri, Kul Ahmet ile Şah Zeynep, Zalımın Zulmüne Dayan Ha Dayan, Gelin Dostlar Bir Olalım, Güzel Anadolu'm, Barışalım, Dünyanın Sesi, Atatürk'ün İzindeyiz adlı eserleri vardır.

SANA

Sen bir denizsin sevdiğim
Sel olmaya geldim sana
Üzerinde gölge olup
Dal olmaya geldim sana

Sende hak nişanı gördüm
Hak-i paye yüzüm sürdüm
Gönlümü turaba serdim
Yol olmaya geldim sana

Kul Ahmet'im cananımsın
Damar içinde kanımsın
Cihanda tek sultanımsın
Kul olmaya geldim sana

MEHMET GÖZÜKARA (D.1962-)

Mehmet Gözükara, 1962 yılında Elbistan'ın Eldelek köyünde doğdu. İlkokulu köyünde, ortaokulu Elbistan'da, liseyi Kahramanmaraş'ta okudu. Afşin-Elbistan A Termik Santrali'nde teknisyen olarak çalıştı. Yazı ve şiirleri; Sızıntı, Kardeş Kalemler, Kırk Başak, Alkış, Güneysu, Şardağı, Yosun, Yaprak, Elbistan'ın Sesi gibi birçok dergi ve gazetede yayımlandı.

Mahmet Gözükara, katıldığı şiir yarışmalarında çeşitli ödüller aldı. 2003 yılında Necip Fazıl Kültür Vakfı'nın "Kutlu Doğum Haftası" münasebetiyle açmış olduğu şiir yarışmasında "Mukaddime" isimli şiiriylle birincilik; 2005 yılında Afşin'de yapılan bir şiir yarışmasında "Müslüman Bir Çocuğum" isimli şiiriyle birincilik; 2006 yılında Elbistan Millî Eğitim Müdürlüğünün düzenlemiş olduğu "Elbistan" konulu şiir yarışmasında "Destan Elbistan" isimli şiiriyle ikincilik; 2010'da Afşin Belediyesinin ülke genelinde düzenlemiş olduğu "Eshab-ı Kehf" konulu şiir yarışmasında "Yedi Uyur-Yedi Nur" şiiri ile üçüncülük ödülü kazandı.

2012 yılında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Kahramanmaraş ve Yöresi Kültür Değerlerini Araştırma ve Uygulama Merkezi Başkanlığı tarafından, âşıklar şölenine yaptığı katkılardan dolayı teşekkür plaketi verildi.

"Gözükara" mahlasını kullanan şair, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğünce "Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcılarının Tespiti ve Kayıt İşlemleri Yönergesi" kapsamında yapılan değerlendirmede "Kalem Halk Şairi" olarak tescil edildi ve kimlik verildi.

Eserleri: Söz Alev Aldı (2002), Söz Beledim Beşiğe, (2003), Boyun Büktüm Güle Doğru, (2007) Namluya Şiir Sürdüler (2008 Müşterek), Seyr-ü Sefer (2010) , Elbistan Ağıtları (2011 Müşterek), Söz Kuşandı Şairler Kılıçtan Keskin Atışmalar (2012 Müşterek) Çark-ı Devran (2013), Söz Açarı (2014 Tayyip Atmaca ile müşterek)

TÜRKÜLERİMİZ (5)

Gözlerde yaş olur başlarda bulut
Yaşar bizim ile türkülerimiz
Bir ürkek ceylandır ufukta umut
Koşar bizim ile türkülerimiz

Türküye yansımış Türk'ün her hâli
Bundan çok mübarek bundan çok âlî
Kar suyu karışan ırmak misali
Coşar bizim ile türkülerimiz

Emek verip hasat eder bağları
Türkülerle bağlı dostluk bağları
Aşılmaz denilen karlı dağları
Aşar bizim ile türkülerimiz

Hasret gizler papatyanın falında
Damak tadı saklar kovan balında
Olgun bir meyve ki kendi dalında
Düşer bizim ile türkülerimiz

Derdi bilemezsin derdi deşmeden
Giden boş dönmez mi kuru çeşmeden
Nasıl yanacaksın aşka düşmeden
Pişer bizim ile türkülerimiz

Sevinçte tasada varır farkına
Kurban olsun diye yakılır kına
Çağlar ötesinden çağlar ardına
Taşar bizim ile türkülerimiz

Ses olur ulaşır girer saraya
El atmaz hekimler azgın yaraya
Yanan bahtı kara Gözükara'ya
Şaşar bizim ile türkülerimiz
(Gözükara, 2013)

MUSTAFA ZÜLKADİROĞLU
(D.1927-Ö.1994)

Mustafa Zülkadiroğlu, 1927 yılında Kahramanmaraş'ta doğdu. İlkokulu bitirdikten sonra kuyumculuğa başladı. Sonraki yıllardı Kahramanmaraş Belediyesinde memurluk yaptı ve buradan emekli oldu.

Halk şiirinin koşma, türkü ve semai nazım şekilleriyle aşk, tabiat, memleket sevgisi ve sosyal içerikli şiirler yazdı. 1994 yılında vefat etti.

Hayatı ve şiirleri Yaşar Alparslan ve Serdar Yakar tarafından "Âşık Mustafa Zülkadiroğlu Hayatı ve Şiirleri" adıyla kitaplaştırıldı.

Şair ve yazar Şevket Yücel, Zülkadiroğlu'nun şiirleri hakkında şu değerlendirmeleri yapmaktadır: "*Şiirlerinde güzellemeler, öğütler, yakınmalar, taşlamalar, yurt ve millet sevgisine yer verilmiş. Onun şiirlerindeki aşk, Karacaoğlan'ın aşkı gibi duruluk ve temizliğini korumaktadır. Din ve tasavvuf üzerine yazdığı şiirler de var. Bazı şiirlerinde Yunus Emre'yi duyar gibiyiz. Bundan başka şairin cemiyet içindeki ahlâk çöküntülerine dokunan şiirleri de vardır. Zülkadiroğlu, halk dilinin duruluk, güzellik ve inceliğine inmesini biliyor. Şiirlerine güzellik katan özelliklerden birisi de budur.*" (Zülkadiroğlu, 1967:6)

Mustafa Zülkadiroğlu'nun Maraş ve Dolayları, Bomboş, Asker Mektubu adlı eserleri vardır.

VASİYYETNAMEMDİR

-Oğluma-

Bu dünya ne şâhın, ne şahanenin
Hayatta canını yaktırma oğlum
Ben, kurbanı oldum bir bahanenin
Sırrını kimseye çaktırma oğlum

Okula git oku, istikbal kazan
Cahilin şerridir, iz'anı bozan
İster mühendis ol, istersen ozan
Toplumda fertleri bıktırma oğlum

Bu günü, yarını, hepsini düşün
Mevsime dikkat et, belki de üşün
Ceket elden gider, ilikle döşün
Kendini modaya kaptırma oğlum

İlmin hududu yok yeter ki çalış
Sabır selamettir cefaya alış
Bence, küçüklüktür sınıfta kalış
Hocanı nefretle baktırma oğlum

Fazilet yurdudur okul kapısı
Nur ile harçlanmış onun yapısı
Burada verilir irfan tapusu
Sakın ha ifrazen sattırma oğlum

Bu âlem âtide mâzi olacak
Kimi kaybedecek kimi bulacak
Laleler açacak, güller solacak
Hakkı haksızlığa yıktırma oğlum

Vasiyetim olsun bu sözler sana
Temenni eylerim kâr eder cana
İsmim zikrolursa mealden yana
Adam ol, arkamdan attırma oğul.
(Zülkadiroğlu, 1967)

OSMAN DAĞLI (MAKSUDÎ – D.1936-Ö.2007)

Osman Dağlı, 1936 yılında Afşin'in Hunu (şimdiki adı Arıtaş) köyünde doğdu. İlkokulu köyünde okudu. Köylerine gidip gelen çeşitli âşıkların ve Âşık İhsanî, Kul Hasan ve Davut Sulari gibi usta ozanların etkisiyle şiire başladı. Sonraki yıllarda Mahzuni, Kul Hasan, İhsani, Nesimi Çimen gibi birçok âşıkla Türkiye'yi dolaştı.

Maksudî mahlasının yanında, adını ya da soyadını da kullanan Dağlı, şiirlerinde aşk, din, toplumsal sorunlar gibi her konuyu işledi. Şiirleriyle birçok âşığı etkileyen Dağlı'nın çeşitli eserleri başta Feyzullah Çınar ve Âşık Mahzunî olmak üzere değişik sanatçılar tarafından bestelendi. 1962 yılında açılan Ankara Halk Ozanları Derneğinin kurucuları arasında yer aldı. 1971 yılında Almanya'ya yerleşerek yaşamını orada sürdürmeye başladı. (http://www.turkuler.com)

Çeşitli şenlik ve konferanslara katılan Osman Dağlı'nın eserleri birçok gazete ve dergide yayımlandı.

Şiirlerinin bir kısmı Ara Beni (2004) adlı kitapta toplandı.

Osman Dağlı, 2007 yılında vefat etti.

BİR OZANIN HALKTAN AYRI YAŞAMI

Bir ozanın halktan ayrı yaşamı
Balığın karaya düşmesi demek
Midesine bağlı sanat adamı
Çıkar pazarının yosması demek

Şöhreti unvanı zirvede olsa
Kral sarayında ödül kazansa
Kavgada halkından geride kalsa
Tilkinin köşeye pusması demek

Sorunsuz sanatçı tarafsız ozan
Yozlaşır arada kalır her zaman
Halkı öğrettiğin tutmayan ozan
Rüzgârın kayaya esmesi demek

Meydanı boş bulsa ucuz kahraman
Saray dalkavuğu yamandır yaman
Yağma sofrasında karnın doyuran
Yem kuşunun faka basması demek

Osman Dağlı sorumluluk duymayan
Çıksın aramızda dürüst olmayan
Velhasıl gücünü halktan almayan
Karlı dağın kuru çeşmesi demek

KAYNAKÇA

Alıcı, Lütfi (2008). Göksunlu Âşık Hüdâi Hayatı Edebî Şahsiyeti ve Eserleri, 100. Yılında Göksun Sempozyumu

Alparslan, Yaşar ve Yakar, Serdar (2008). Âşık Durdu Mehmet Yoksul Hayatı ve Şiirleri, Ukde Kitaplığı, Ankara

Artun, Erman. Âşık Hüseyin Araştırmalarına Katkılar, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, Prof. Dr. Muhan Bali'ye Armağan, İstanbul, 2009

Avcı, Ramazan (1986). Abdurrahim Karakoç Hayatı Sanatı ve Eserleri, (A.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi), Erzurum

Avcı, Ramazan (2008). Kahramanmaraşlı Şairler Antolojisi, Kahramanmaraş Valiliği, Ankara

Cunbur, Müjgân (2001). Karacaoğlan, Çağrı Yayınları, İstanbul

Çırakman, Hüseyin (?). Deyişleriyle Dünün ve Bugünün Halk Ozanları, Ankara Büyük Şehir Belediyesi Yayınları, Ankara

Demir, Sıddık (1993). Afşinli Derdiçok, Alıç Okul Yayınları Matbaacılık, Ankara

Ergün, Sadettin Nüzhet (1938). Halk Edebiyatı Antolojisi, Devlet Basımevi, İstanbul

Gözükara, Mehmet (2013). Çark-ı Devran, Özgü Yayınevi, İstanbul

Kara, Hanifi (2007), Gel ki Gül Koksun Dünya, **Özel** Yayın, Elbistan

Karakoç, Abdurrahim (1988). Dosta Doğru, Ocak Yayınları, Ankara

Köprülü, M. Fuat (1962). Türk Saz Şairleri, Güven Basımevi, Ankara

Selâmi, Âşık (2012). Âşık Selâmi Hayatı ve Şiirleri, Ukde Kitaplığı, Ankara

Şerif, Mahzuni (1995). Dolunaya Tül Düştü, (Özel Yayın), Ankara

Taşyürek, Hayati Vasfi (2009). Barış'a Hizmet, Özel Yayın, Ankara

Yakar, Serdar (2012). Dostozan Hayatı ve Şiirleri, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, Ankara

Yener, Tanırlı Âşık (2008). Binboğa'dan Marmara'ya, Can Yayınları, İstanbul

Zülkadiroğlu, Mustafa (1967). Bomboş, Güneş Matbaacılık, Ankara

http://www.bizimelbistangazetesi.com

http://www.elbistaninsesi.com (01.02.2014 tarihinde erişim sağlanmıştır.)

http://kahramanmaraslisairleryazarlar.blogspot.com (15.03.2014 tarihinde erişim sağlanmıştır.)

http://www.mehmetgoren.com/oyku_siir_ (27.08.2014 tarihinde erişim sağlanmıştır.)

http://www.turkuler.com/ozan/osmandagli, (27.08.2014 tarihinde erişim sağlanmıştır.)

KAHRAMANMARAŞLI DİVAN ŞAİRLERİ

Yrd. Doç. Dr Lütfi ALICI

KSÜ Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Kahramanmaraş'ın bir şehir olarak şekillenmesinde, bir şehir ruhu kazanmasında şüphesiz yetiştirdiği âlim, şair ve ediplerin büyük katkısı olmuştur. Bunlardan Saçaklızâde, Şeyh Âdil, Seyyid Nimetullah, Osman Efendi, Bahtiyar Efendi, Sünbülzâde Vehbî, Mar'aşîzâde Ahmed Kuddusî, Ali Sezâî Efendi, Sütçü İmâm ve Hâfız Ali Efendi ilk hatıra gelen şahsiyetlerdir. Kahramanmaraş, yetiştirdiği bu büyük şahsiyetler vasıtasıyla Türk-İslam kültür ve medeniyetine de birçok cihetten katkıda bulunmuş bir şehrimizdir.

Kahramanmaraş şair ve edipler bakımından oldukça zengin bir şehirdir. Dünden bugüne yetiştirdiği yüzlerce şair ve edip sebebiyle bugün şiirin başkenti, şair ve yazarlar şehri olarak anılmaktadır.

Kahramanmaraş, divan şiiri vadisinde birçok şair yetiştirmiştir. Kahramanmaraşlı divan şairleri içinde en çok tanınanı Sünbülzâde Vehbî'dir. Maraş'ta yetişen Sünbülzâde Vehbî, divan şiirinin hâlâ kudretli şairler yetiştirdiği XVIII. asırda hayli ileri yaşta iken daha iyi imkânlara kavuşmak amacıyla İstanbul'a gitmiştir. Sünbülzâde Vehbî, şiirin payitahtına/başkentine taşradan gitmesine rağmen kısa zamanda asrın en tanınmış divan şairlerinden biri olmuştur. Divan şairleri içerisinde asrının "sultanü'ş-şuarâ"sı/şairlerin sultanı unvanı ile bir noktada Maraş'ı da temsil etmiştir. Sünbülzâde Vehbî'nin bu başarısında, zekâsı ve çalışkanlığı kadar Maraş'ta iken yaptığı ilmî ve edebî tahsil ile yetiştiği edebî muhit de hiç şüphesiz etkili olmuştur. XVIII. asırda Sünbülzâde Vehbî'yi yetiştiren bu ilmî ve edebî muhit, Maraş'ta XIX. asırda da etkisini sürdürmüştür. Bu tesir sebebiyle yeni şiirin eski şiirden el almaya başladığı XIX. asırda Maraş'ta birçok divan şairi yetişmiştir. Başka bir ifadeyle Maraşlı divan şairlerinin diğer asırlara göre daha çok XVIII ile XIX. asırlarda yoğunlaştıkları gözlenmektedir.

Kahramanmaraşlı divan şairleri içerisinde eserleri ve şairlik kudretleriyle ön plana çıkanları; Halîlî-i Mar'aşî, Sünbülzâde Vehbî, Ahmed Kuddûsî, Mehmed Şem'î Efendi, Hamamcızâde Hâfız Halîl Efendi, Hasan Nâdir Efendi ve Gaffâr Baba'dır.

Halîlî-i Mar'aşî: Aslen Maraşlı olan şairin doğum yeri ve tarihi bilinmemektedir. Şairin künyesi, "Halîlî bin Yûsuf bin Hayreddîn bin Hatîb Mar'aşî"dir. Bu künye, şairin kendi eserlerinin ketebe kaydında yer almaktadır. Ayrıca divançesindeki "Silsile-nâme'nin" sonunda yer alan "Du'â-name'nin" başlığında, "Halîlî El-Mar'aşî" ifadesi bulunmaktadır. Bu bilgiler Halîlî'nin Maraşlı olduğunu açık olarak göstermektedir.

Maraşlı Halîlî Efendi'nin Süleymaniye Kütüphanesi Şehit Ali Paşa 1121/1'de kayıtlı bir mecmuada "Etvâr-ı Seb'a" adlı bir eseri bulunmaktadır. Aynı mecmuada Halîlî Efendi'nin vefatına düşürülmüş iki tarih mevcuttur. Hem ebcedle düşülen hem altına rakamla açık olarak yazılan bu tarihlere göre, Halîlî-i Mar'aşî, H 998/1589-90 tarihinde vefat etmiştir.

Halîlî-i Mar'aşî'nin günümüze beş eseri intikal etmiştir. Bunlar şunlardır: 1. Dîvânçe-i Halîlî-i Mar'aşî **2.** Etvâr-ı Seb'a **3.** Ravzatü'l- Îmân **4.** Risâle-i Ahlâk I-II **5.** Lübbü'n- Nasâyih.

Halîlî-i Mar'aşî'nin şiirlerinin hemen hepsi dinî-tasavvufi muhtevalıdır. Birer başlık altında yazılan divançedeki şiirlerin her biri dinî-tasavvufi edebiyatın nazım türü mahiyetindedir. Şairin bu manzumeden olarak bir kaç şiir ve beyti şöyledir:

*

Hum-hânede derdünle hem-hânelik elvirdi
Işk câmını nûş itdüm mestânelik elvirdi

Dil-şâd olayın dirken gam küncine tuş oldum
Âbâd olayın dirken vîrânelik elvirdi

Senden beni vâveylî dûr itdi felek hayli
Gel yit bana a Leylî dîvânelik elvirdi

Işk irdi bana Hakdan geçdüm karadan akdan
Kendümden vü bu halkdan bîgânelik elvirdi

Sır zâhir olup dilde zıdlık türedi ilde
Her meclis ü mahfilde efsânelik elvirdi

Ol sır ki nihân içre keşf oldı ayân içre
Rüsvây-ı cihân içre bir dânelik elvirdi

Halîlî-i Mar'aşî'nin Konya Musalla Mezarlığı'nda Bulunan Türbesi

Ta'n itme Halîliye olmış diyü ser-gerdân
Kim şem'-i ruhun gördi pervânelik elvirdi
(Alıcı, 2010: 114)

*

Sünbülzâde Vehbî: Asıl adı Mehmed olan Sünbülzâde Vehbî, Maraş'ta doğmuştur. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte H 1203/M 1788 yılında Şeyhülislâm Mehmed Kâmil Efendi için yazdığı kasidesinde:

"Yetmişe yitmiş bu sinn ü sâl ile bu hâl ile
Üstine etfâl çıkmak lâyık u ahrâ mıdur"

beytiyle yaşının yetmişe eriştiğini söylediğine göre, H 1132/1133 civarında M 1718 yılında doğduğu tahmin edilmektedir *(Beyzâdeoğlu, 2000: 13; Akün, 1993: C 11, 238)*.

Maraş'ta Sünbülzâdeler unvanı ile maruf bir aileye mensup olduğu için Sünbülzâde diye tanınmıştır. Babası Râşid Efendi âlim ve şair bir zat olduğu gibi, büyük babası Maraş müftüsü Mehmed Efendi de fıkıh ilmiyle alakalı muhtelif eserleri bulunan bir şahsiyettir. Bir rivayete göre babasının, Halep'te "Vehbî-i Evvel" diye tanınan şair Seyyid Vehbî'nin yanında bulunduğu sırada doğum haberi geldiğinden, kendisine Seyyid Vehbî'nin arzusu üzerine Vehbî adı verilmiş, gerek divanında ve gerekse diğer eserlerinde şair bu adı mahlas olarak kullanmıştır *(Akün, 1993: C 11, s. 238; (Beyzâdeoğlu, 2000: 13-14).*

Vehbî'nin çocukluk ve gençlik yılları Maraş'ta geçer, Maraş'ın âlimlerinden özel ders alır, medreselerde okur ve icazet aldıktan sonra da devletin geniş imkânlarından yararlanmak ve yükselmek arzusuyla İstanbul'a gider. Adını, devrin ileri gelen şahsiyetlerine sunduğu kaside ve tarihlerle duyurur. Hâcegân-ı Divan-ı Hümâyûn'dan mutasavvıf Galatalı Tıflî Efendi'ye intisap eden Vehbî, Rumeli Kalemi'nde çalışırken kadılık mesleğine geçer. Sırasıyla Yaş, Bükreş, Eflak, Boğdan ve Siroz şehirlerinde kadılık yapar. İnşâdaki/nesirdeki kabiliyeti göz önüne alınarak kendisine, devletin resmî yazışmalarını düzenleme görevi verilir. Daha sonra başarıları devlet adamlarından Yenişehirli Osman ve Râif İsmail Efendiler tarafından III. Mustafa'ya anlatılır ve daha fazla maaş verilen hâcegânlık /mâlî işler sınıfına terfi etmesi sağlanır (*Beyzâdeoğlu, 1996: 11; Akün, 1993: C 11, s. 238; Mehmed Süreyya, 1996: C 5, s. 1656)*. Yedi sene süren bu hâcegânlık görevinden sonra Sünbülzâde Vehbî, Farsçayı iyi bildiği için H 1189/M 1775 yılında I. Abdülhamid tarafından İran'a, Bağdad valisi Ömer Paşa'dan şikâyet ile Basra'yı muhasara altında tutan Kerim Han Zend nezdine ihtilafı görüşmek üzere elçi gönderilir. Kerim Han ile Vehbî arasında dostane ilişki kurulur ve ihtilaf çözümlenir *(Akün, 1993: C 11, s. 239; Tanıdır Alıcı, 2011: s. 20)*. Ancak bir müddet sonra Ömer Paşa'yla araları açılır. Her ikisi de ayrı ayrı iddialarla birbirlerini saraya şikâyet ederler. Vehbî, Kerim Han'ın şikâyetlerinin doğru olduğunu, bütün kabahatin Ömer Paşa'da bulunduğunu iddia ederken, Ömer Paşa da Vehbî'yi Kerim Han'la kurduğu dostluk uğruna devletin menfaatlerini feda etmekle itham eder. Ayrıca Ömer Paşa, Vehbî'nin elçilik göreviyle bağdaşmayan îş ü işret gibi uygunsuz hâllerinin olduğunu da şikâyetine ekler. Bu rapora dayanarak devletin çıkarlarını gözetmediği ve elçiye yakışmayacak hareketlerde bulunduğu gerekçesiyle padişah I. Abdülhamid tarafından şairin idamı ferman buyurulur *(Beyzâdeoğlu, 2000: s.18; Büyük Türk Klasikleri, 1988: C 7, s. 109).*

Sünbülzâde Vehbî, durumun kendisine Yenişehirli Osman Efendi ile Raif İsmail Efendi tarafından bildirilmesi üzerine gizlice İstanbul'a gelip bir dostunun evinde saklanır. Gözden düşen, itibar ve mevkini kaybeden Vehbî, senelerce sıkıntılı ve zor günler geçirir (*Akün, 1993: C 11, s. 239; Şentürk; Kartal, 2007: s. 312)*. Şairin hamilerinin telkiniyle yazdığı "Tannâne" adlı kasidesi, hükümdara sunulur ve tahkikat yenilenerek affedilir ancak kendisine yeni bir görev verilmez. Şair, yedi sene bekleyişten sonra sadrazam Halil Hamid Paşa'nın alakasını görerek terk ettiğinden üç derece üst rütbe ile H 1197/M 1782 yılında kadılığa döner. Vehbî bir şükran nişanesi olmak üzere, İran seyahatinden beri yazmayı tasarladığı Tuhfe-i Vehbî'yi paşanın iki çocuğu namına kaleme alarak sadrazama takdim eder (*Akün, 1993: 11. C, s. 239; Tanıdır Alıcı, 2011: s. 20).*

Vehbî, Şahin Giray'ın idamı sırasında Rodos kadısıdır ve idam hükmünün infazında büyük rol oynar. "Tayyâre" adlı kasidesinde bu olayı geniş bir şekilde anlatmaktadır (*Beyzâdeoğlu, 2000: s. 20; Tanıdır Alıcı, 2011: s. 20-21).* Vehbî, bu idam olayından sonra büyük kadılıklardan sayılan Silistre'ye kadı vekili olarak

tayin edilir. Avusturya seferi sırasında Ordu-yı Hümâyûn kadılığı naipliğine atanır. Orduyla birlikte Edirne, Sofya ve Niş bölgelerinde dolaşır, sefer sonunda Eski Zağra kadılığı verilir. Rodos'ta Şahin Giray'ın yakalanmasına ve idamına yardımcı olduğunu bir türlü affetmeyen Tatarlar, Vehbî, Zağra kadısıyken mahkemesini basarlar, evini talan ederler. Vehbî, ailesi ve adamlarıyla birlikte kırk beş gün tutuklu kalır. Vehbî'nin M 1788-1789 yıllarındaki bu görevinde şair Sürûrî de kethüdasıdır. Aynı olaydan dolayı Sürûrî de tutuklanır (*Beyzâdeoğlu, 1996: s. 13-15; Tanıdır Alıcı, 2011: 21).*

Vehbî, bir müddet sonra İstanbul'a gelir ve III. Selim adına düzenlediği "Divan"ını padişaha sunar. Padişahın iltifatına mazhar olan Vehbî, III. Selim zamanında en rahat yıllarını yaşar (*Beyzâdeoğlu, 2000: s. 23-24; Tanıdır Alıcı, 2011: s. 21-22*). Vehbî, bu devrede Manisa, daha sonra Siroz kadılığına yükselir. Bunun hemen ardından H 1211/M 1796'da Manastır kadılığına tayin edilir. Son olarak da kendisine Bolu kadılığı verilir. Ömrünün kalan kısmını İstanbul'da geçiren şair, ihtiyar yaşına rağmen zevk ve eğlenceden geri kalmaz. Muasırları onu, delikanlı hayatı yaşayan pir olarak tavsif ederler. Bir ara gözleri görmez olduğu söylenen Sünbülzâde, hayatının son iki senesinden fazla kısmını nıkristen/mafsal romatizması mustarip olarak yatakta geçirir. Hastalanmadan birkaç gün önce dostlarına bir ziyafet veren Vehbî, yaşının sekseni aştığını, bir gün aniden ölebileceğini söyleyerek, onlardan; haklarını helal etmelerini ve bütün yaptıklarından tövbe ettiğini, ehl-i sünnet yolunda sadık bir müslüman olduğu hususunda Allah katında şahit olmalarını ister. Vehbî, yaşı doksanı aşmış olduğu hâlde 14 Rebiül-evvel 1224/29 Nisan 1809'da vefat eder. Edirnekapı dışına defnedilmiştir (*Akün, 1993: C 11, s. 240; Gibb, 1999: C IV, s. 432; Tanıdır Alıcı, 2011: s. 22*).

Bir asra yakın ömür sürerek Sultan III. Ahmed ile II. Mahmud arasında sekiz padişah devrini idrak eden Sünbülzâde Vehbî, özellikle I. Abdülhamid ve III. Selim zamanında eski şiirin tanınmış isimlerinden biri olmuştur. Vehbî, nazma hâkim ve kolayca şiir söyleme kudretine sahip bir şairdir. Bu sebeple hayatta iken kendisine "Sultânü'ş-Şuarâ" namı verilmiştir (Akün, 1993: C 11, s. 240; Tanıdır Alıcı, 2011: s. 23). Vehbî, aynı zamanda âlim bir şairdir. Onun ilmî kudretinin şiirlerine yansıması, Gibb'de şu şekilde ifade edilir: "Vehbî'nin şiir sanatının teknik yönleriyle ilgili oldukça bilgi sahibi olduğu görülmektedir; şiiri meydana getiren geleneksel kaideleri fazla ihlal etmediği, hatta kendisinden çok daha büyük şairlerin şiir sanatında düştüğü yanlışlara bile düşmediği görülür. Şiir için fazla ümit verici olmayan bir malzemeyle güzel olmasa da en azından bunları bir şiir çerçevesi içerisine sokmaktaki ustalığı ve becerikliliği dolayısıyla bu şairi takdir etmemek mümkün değildir" *(Gibb, 1999: C IV, s. 441; Tanıdır Alıcı, 2011: s. 23).*

Sünbülzade Vehbî'nin eserleri şunlardır: 1. Divan 2. Lûtfiyye 3. Tuhfe-i Vehbî 4. Nuhbe-i Vehbî 5. Şevk-engîz 6. Münşeât. Kütüphanelerde bunların dışında Sünbülzâde Vehbî adına kayıtlı "Sünbül ü Gülzâr ve "Nasihatnâme-i Vehbî" isimli iki eser daha bulunmaktadır.

Sünbülzade Vehbî klasik Türk edebiyatının hemen her alanında eser vermiş bir şairdir. Şiirlerini ihtiva eden divanı oldukça hacimlidir.

*

Dîvâne dili zülf-i semen-sâye düşürdüm
Şeh-bâl-i hümâdan serüme sâye düşürdüm
La'l-i lebi şevkiyle hurûş eyledi eşküm
Ol gevher-i zî-kıymeti deryâya düşürdüm
Bu ince miyân ile görelden o kul oğlın
Ben de kul olup başumı ortaya düşürdüm
Bir muğbeçe evrâk-ı dili kıldı perîşân
Ol mushafı hayfâ kef-i tersâya düşürdüm
Virdüm yine bir seng-dile gönlümi Vehbî
Bilmezlik ile şîşemi hârâya düşürdüm
(Beyzâdeoğlu, 2000: s. 160)

*

Sünbülzâde Vehbî'nin en tanınmış eserlerinden birisi hiç şüphesiz Lûtfiyye adlı mesnevisidir. Şair, bu eserinde; oğlu Lutfullah'a tecrübelerine dayanarak nasihatlarda bulunur. Sünbülzâde Vehbî'nin eserde ilmin önemi ve hocaya saygı hususunda oğluna verdiği nasihatlar bugün de istifade edilebilecek mahiyettedir.

*

Pederâne sühanum gûş idesin
Dür gibi gûşuna mengûş idesin
Var mıdır fâidesi dünyâda
Diseler de sana Vehbî-zâde
İrs olur mı eb ü ceddün hüneri
İlmidür necl-i asîlün pederi
İlm ü irfân sebeb-i rif'atdür
Âlim olmak ne büyük devletdir
Enbiyâ vârisi olmuş ulemâ
Anla kim bu ne verâset ne gınâ
Mâl ile ilmi müsâvî sanma
Mâla rağbetle varup aldanma
Ağniyâ müflis olur bir demde
Görmüşüz nicesini âlemde
Ulemâ çekse de farzâ hüsrân
İlm sermâyesi bulmaz noksân
Hâcene eyle be-gâyet ta'zîm
Hakk-ı üstâd aceb emr-i azîm
Kayd-ı mihnetden olur âzâde
Dâimâ kulluk iden üstâde
Hâceye her kim iderse âzâr
Görmedük oldığını berhurdâr
Tâlibe hayr-ı duâ-yı üstâd
Dü-cihânda sebeb-i neyl-i murâd
(Beyzâdeoğlu, 1996: 36-39; Alıcı, 2011: 44-50)

*

Sünbülzâde Vehbî'nin Farsça manzum lügati "Tuhfe-i Vehbî" ile Arapça manzum lügati "Nuhbe-i Vehbî" zamanında okullarda ders kitabı olarak okutulmuştur. Söz konusu lügatler şairin şöhretini daha da artırmıştır.

Kuddûsî: Asıl adı Ahmed olan şair, H 1183/M 1769'da Bor'da dünyaya gelmiştir. Aslen Maraşlı'dır. Babası, Maraş'tan Bor'a göç eden Nakşıbendi mürşidi Mar'aşîzâde el-Hac es-Seyyid İbrâhim Efendi'dir. Çocukluğunda emsalleri arasında üstün halleri ile dikkat çeken Kuddusî, genç yaşta babasından Nakşıbendi dersi alarak tasavvuf âlemine girer.

Kuddûsî'nin en önemli eseri dinî-tasavvufi şiirlerden müteşekkil divanıdır. Şiirlerinde çoğunlukla aruz, az da olsa hece vezni kullanan şairin birkaç gazeli şöyledir:

*

Cânâna gönül vireli ben cândan usandım
Hem düşeliden derdine dermândan usandım
Meyl eylemezem gayrısına tevbeler olsun
Bu ana değin itdiğim isyândan usandım
Pervâne gibi yanmağı ister deli gönlüm
Her şâm u seher âh ile efgândan usandım
Kalmadı firâk giryesine sabra mecâlim
Vuslat dilerem yârime hicrândan usandım
Işk ile enîs oldı gönül geçdi sivâdan
Ben sohbet-i nâs ülfet-i yârândan usandım
Çün zerre vefâ bulmadım ihvân-ı zamândan
Şol yüzleri dost özleri düşmândan usandım
Vird ideyim ismini hemân Hazret-i Hakkın
Kesret ile ünsiyyet-i insândan usandım
Kuddûsîye vahşet gelüben cümle sivâdan
Dir her ne ki ağyâr var ise andan usandım
(Doğan, 2002:358)

*

Şem'î: Mehmed Şem'î Efendi H 1223/M 1808'de Maraş'ta doğmuştur. Hacı Mehmed Memiş adlı bir zatın oğludur. Gençlik döneminde bir müddet Arapça tahsil ettikten sonra H 1241/M 1825'te İstanbul'a gitmiş, birkaç yıl Mahmud Paşa Mahkemesi'nde kâtiplik yapmıştır. Ardından H 1249/M 1833'te Edirne müderrisliğine getirilmiş daha sonra da Maraş mevleviyyetinde bulunmuştur. Şem'î, Anadolu ve Rumeli'nin birçok yerinde kadılık yaptıktan sonra Anadolu ve Rumeli Kazaskerliklerinde de bulunmuştur. H 1299/M 1881-82'de vefat eden

Şem'î'nin kabri Üsküdar Atik Vâlide Camii haziresindedir. Fatin Tezkiresi'nde "şair-i şiir-ârâ" diye methedilen Şem'î, şiirlerinden ziyade "Esmatü't- Tevârih" adlı Osmanlı padişahlarının kısa tercüme-i hâlleriyle, sadrazamların, şeyhülislamların ve kaptanların isim, tayin ve azil tarihlerini ihtiva eden eseriyle tanınmıştır *(Fatin Davud, 1271: 223.; İnal, 1988:1793-1795; Yakar, 161-171).*

*

Süziş-i firkatle çeşmim eşk-i hûn-bâr ağladı
Âh u zârımdan temevvüclendi ebhâr ağladı
Dehr-i seylâb eyleyen bârân sanma ey perî
Hâlime rahm eyleyüp çarh-ı sitemkâr ağladı
Sîne-i sad-pâre-i hicrânı gördükde o dem
Kendi derdinden geçip bîmâr-ı nâçâr ağladı
Nâle vü efgânla ser-geştedir ârâmı yok
Şem'î âsâ dîde-i hûnâbı her bâr ağladı
(Yakar, 2005: 164)

*

Hâfız-ı Mar'aşî: Asıl adı Halil olan Hâfız, şiirlerinde Bektaşi neşvesi görülen bir XIX. asır divan şairidir. Şiirlerinde Hâfız mahlasını kullanan şairin biri manzum ikisi de mensur olmak üzere üç eseri bulunmaktadır: 1. Divan 2. Heftde Kemer Beste 3. Velâyetnâme. Hâfız'ın divanı, "Divan-ı Hâfız-ı Mar'aşî" adıyla tarafımızdan yayınlanmıştır.

*

Câm-ı vaslın lezzetin dûr olmayınca bilmedim
Zevk-i hâli mest-i mahmûr olmayınca bilmedim
Zahm-ı aşkın merhemi bir şîve-i yâr oldugun
Seyl-i hûn-ı sîne menhûr olmayınca bilmedim
Ayş-ı bezm-i yâr ile dil-şâd iken magrûr idi
Ol safâyı gayr-ı mesrûr olmayınca bilmedim
Şem'-i hüsn-i dil-rübâdan tâb iken gam-hâneler
Perde-i hasretle mestûr olmayınca bilmedim
Hâfızâ gülşende zâr u nâlesin şeydâların
Ben de gül-ruhsâra mehcûr olmayınca bilmedim
(Alıcı, 2010: 223)

*

Nâdirî: Hasan Nâdir Efendi, H 1246/M 1830'da Maraş'ta doğmuştur. Kurrazâde ailesindendir. Fazla tahsili olmamasına rağmen, zekâsıyla emsallerinden üstün olan Hasan Nâdir Efendi, uzun müddet Maraş Mahkeme-i Şer'iyesi'nde memur olarak çalışmıştır. *(İnal, 1988: 1063-065).*

*

Câm-ı mevt ile cüdâ düşdüm ehibbâlardan
Dâimâ işte murâdım budur hem-pâlardan
Cismimi pîr-i mugan bâde ile gasl etsin
Sâkîler mey dökeler sâgar-ı mînâlardan
Sîm-tenler dokusunlar kefenim tâlib-i dîn
Cem edip bâd-ı sabâ zülf-i semen-sâlardan
Ehl-i rindân-ı harâbât namazım kılalar
El-hazer ugramasın semtime mollâlardan
Leşimi defnedeler zîr-i huma meygedede
Gûşuma zikr erişe nâle-i sahbâlardan
Nâdirî hâl-i dile bu dürrümü varlık eden
Söylene haşre kadar âşık-ı şeydâlardan
(Mecmua, Tarihsiz: 257-258)

*

Şair, Nâdir Baba namıyla tanınmasına rağmen şiirlerinde çoğunlukla Nâdirî bazen de Nâdir mahlasını kullanmıştır. Eserleri zamanında toplanmadığından çoğu zayi olmuştur. Şairin bütün halinde günümüze intikal eden tek eseri mevlitleridir. Bu eser için tek eser demek aslında doğru değildir. Nadirî ayrı ayrı üç adet mevlit yazmıştır. Bu mevlitler neşredilmiştir *(Alıcı, 2009)*

*

II. Mevlid

Merhabâ 'ilm-i ledün üstâdısın
Merhabâ rahm ü şefâ'at dâdısın
Merhabâ ey fahr u feyz-i kâ'inât
Merhabâ kenz-i 'ulûm u mu'cizât
Merhabâ ey bahr-i rahmet merhabâ
Merhabâ mahbub-ı Hazret merhaba
Merhabâ yâ "rahmeten li'l-'âlemîn"
Merhabâ sensin "şefî'ü'l-müznibîn"
Merhabâ Peygamber-i âhir-zaman
Merhabâ yâ pâdişâh-ı kâmrân
(Tanıdır Alıcı, 2009: 136-137)

*

Hâmî Abdu'l-Gaffâr Baba: Kaynaklarda hakkında fazla bilgi bulunmayan Gaffâr Baba (? -H 1309/M 1891-2), Maraş'ta yetişmiş mutasavvıf bir şairdir. Aslen Buharalı olan Abdülgafur namında bir zatın oğludur. Gaffâr Baba, zamanında Maraş'ta Alaüddevle evkafında bulunan Çarşı Tekkesi'ni ihya ederek bir müddet bu dergâhın mesnevihanlığını da yapmıştır *(Atalay, 1973: 136-137)*. Şiirlerine mesnevihanlık yaptığı demlerin neşvesi yansımıştır:

*

Dilâ mahbûb-ı Hakdır âşık-ı dil-hâh-ı Mevlânâ
Sa'âdet ehlidir hep sâlikân-ı râh-ı Mevlânâ
(Alıcı vd., 2013: 327)

*

Cümle eşyâda ayân Hakkı görem dirsen eger
Sürme it çeşmine hâk-i der-i Mevlânâyı
(Alıcı vd., 2013: 327)

*

Bazı şiirlerinde mananın yüzünü örtmemesi sebebiyle suizan ve kınamalara maruz kalmıştır. Hâmî, kendisine bunu yapanların hâl-i dilden habersiz olduklarını söylemektedir.

*

Hâl-i dilden bî-haber siz sûfî-i salûslar
Bilmeden itmen melâmet taşını perrân bize
(Alıcı vd., 2013: 32)

*

Arapça ve Farsçaya ileri derecede vâkıf olan Gaffâr Baba'nın büyük bir divanı mevcuttur *(Atalay, 1973: 136-137)*. Şiirlerinde Hâmî mahlasını kullanan Abdu'l-Gaffâr Baba'nın günümüze intikal eden tek eseri divanıdır. Gaffâr Baba'nın divanı/Divan-ı Hâmî-i Mar'aşî mürettep ve oldukça hacimli bir divandır. Divanın kütüphanelerde iki yazma nüshası mevcuttur. Hâmi Divanı'nda toplam 352 şiir bulunmaktadır.

Hâmî dinî -tasavvufi lügate ve ıstılahlara vâkıf, âlim bir şairdir. Şairin divanında tasavvufi ve hikemi anlayışta yazılmış, onun şairlik kudretini gösterebilecek çok güzel gazeller bulunmaktadır.

*

Dil-i pür-nûrda kibr ü hased ü kîn olmaz
Tıyneti sâf olanın cebhesine çîn olmaz
Dehr ikbâli ile ehl-i dil olmaz mesrûr
Düşse idbâra dahi hâtırı gamgîn olmaz
Râh-ı tahkîkde deryûzeger-i fakr u fenâ
Rızk içün dâ'ir-i ebvâb-ı selâtîn olmaz
Ehl-i teslîmdedir zevk ü safâ dünyâda
Yohsa sâhib-emele râhat u temkîn olmaz
Feyz ü himmet yine erbâb-ı harâbâtdadır
Mazhar-ı hubb-ı ezel zâhid-i hod-bîn olmaz
Ney-şeker olsa da her çend ser-â-pâ şîrîn
Kâmet-i serv-i dil-ârâ gibi şîrîn olmaz
Olmasa himmet-i pîrân-ı tarîkat Hâmî
Böyle şi'rin ter ü hem tâze vü rengîn olmaz
(Alıcı vd., 2013: 206)

*

Hâmî Abdu'l-Gaffâr Baba, eski şiirin yerini yeni şiire bırakmaya başladığı XIX. asırda yaşamış bir divan şairidir. Buna rağmen divanındaki bütün şiirlerini aruz vezniyle yazmıştır. Şair, nazım şekli olarak da sadece klasik Türk edebiyatı nazım şekillerini kullanmıştır. En çok kullandığı nazım şekli ise gazeldir.

Kahramanmaraşlı divan şairleri elbetteki anılan şahsiyetlerden ibaret değildir. Kahramanmaraşlı divan şairlerinin hepsini de bir yazıyla dile getirmek mümkün değildir. Şuarâ tezkireleri, şiir mecmuları, edebiyat tarihleri ve diğer biyografik kaynaklarda daha birçok Kahramanmaraşlı divan şairi yer almaktadır. Araştırmalarımız sırasında tespit edebildiğimiz diğer Kahramanmaraşlı divan şairleri şunlardır:

Abdulbâkî Efendi, Abdulhay Efendi, Abdullah Elbistânî, Ahdî-i Mar'aşî, Ahmed Hayâtî Efendi, Ali Hâkî, Ârif, Âsım-ı Mar'aşî, Fahrî, Fevzî, Hâfız Veliddîn Efendi, Hâdî, Hâşim, Hayreddin Lâmî, Hayrullah Hayrî Efendi, Hüsam Efendi, İlmî, Kadrî-i Mar'aşî, Kemalettin Özalp, Lâmiî, Mes'ûd, Mustafa Kâmil Efendi, Mar'aşî, Maraşlı Kemâl Efendi, Muîdî, Rahmî, Râif Baba,

Râşid Efendi, Rif'at, Sa'dî-i Mar'aşî, Sebkî, Şeref, Şevket, Vedi'â-i Elbistanî, Yûsuf Kenân Bey.

Aslen Maraşlı olmamakla birlikte Darendeli Hilmî Efendi ile Sivaslı İsyânî sonradan Kahramanmaraş'a yerleşmiş divan şairleridir. Bu şairlerle birlikte tespit edebildiğimiz Kaharamanmaraşlı divan şairi sayısı kırkdörttür. Yapılacak araştırmalarla bu sayının daha da artması mümkündür. Burada Elbistanlı Rüştü Şardağ (doğ. 1916-öl. 1994) ile Göksunlu Şemsettin Kutlu'nun (doğ. 1918-öl.1991) genel olarak divan edebiyatı üzerinde yaptıkları araştırmalar sebebiyle divan şairlerinin söz konusu olduğu bu çalışmada anılmaları yerinde olacaktır (*Çiftçi, 2000: 138, 151, 285-286, 192-193).*

KAYNAKÇA

Akün, Ömer Faruk (1993), "Sünbül-zâde Vehbî", İslâm Ansiklopedisi, C 11, MEB Yayınları, İstanbul.

Alıcı, Lütfi (2004), "Tezkirelere Göre Kahramanmaraşlı Divan Şairleri" KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C 1, S 2, Kahramanmaraş.

Alıcı, Lütfi (2010), Divan-ı Hâfız-ı Mar'aşî İnceleme-Tenkitli Metin, Ukde Yay., Kahramanmaraş.

Alıcı, Lütfi (2010), Halîlî-i Mar'aşî, Divançe ve Etvâr-ı Seb'a Tenkitli Metin-Tıpkıbasım,, Ukde Yay., Kahramanmaraş.

Alıcı, Lütfi (2011), Sünbülzâde Vehbî Nasihatnâme-i Vehbî Çeviri Yazı-Günümüz Türkçesi- Sözlük-Tıpkıbasım, Ukde Yay., Kahramanmaraş.

Alıcı, Lütfi; Alıcı, Tanıdır Gülcan (2012), Ravzatü'l-İmân Tenkitli Metin-Sözlük-Tıpkıbasım, Ukde Yay., Kahramanmaraş.

Alıcı, Tanıdır Gülcan (2011), Sünbülzâde Vehbî Lutfiyye-i Vehbî Çeviri Yazı Günümüz Türkçesi Tıpkıbasım, Ukde Yay., Kahramanmaraş.

Alıcı, Tanıdır Gülcan (2009), Mevlid Mar'aşî Kurrâ-zâde Nâdirî, Ukde Yay., Kahramanmaraş.

Alparslan, Yaşar; Yakar, Serdar (2009), Maraş Meşhurları, T.C. Kahramanmaraş Valiliği Yay., Ankara.

Atalay, Besim (1973), Maraş Tarihi ve Coğrafyası, (hzl. Mehmet Yusuf Özbaş), Dizerkonca Matbaası, İst.

Beyzâdeoğlu, Süreyya Ali (1996), Sünbülzâde Vehbî Lûtfiyye, Cihan Ofset, İstanbul.

Beyzâdeoğlu, Süreyya Ali (2000), Sünbülzâde Vehbî, Şûle Yay., İstanbul.

Beyzâdeoğlu, Süreyya Ali (2005), "Kahramanmaraş'ın Sultanü'ş-Şuarası Sünbülzâde Vehbî ve Lutfiyyesi", I. Kahramanmaraş Sempozyumu 6-8 Mayıs 2004, Birinci Cilt, Maraşder-Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, İstanbul.

Büyük Türk Klasikleri (1988), "Sünbülzâde Vehbî", Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul.

Çiftçi, Cemil (2000), Maraşlı Şairler Yazarlar Alimler, Kitabevi Yay., İstanbul.

Devellioğlu, Ferit (1997), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.

Doğan, Ahmet (2002), Kuddûsî Divanı Tenkitli Metin, Akçağ Yay., Ankara.

Fatin Davud, (1271), Hâtimetü'l-Eş'âr, İstikam Alayları Litografya Destgâhı, İstanbul.

Gıbb, E.J. Wilkinson (1999), Osmanlı Şiir Tarihi, (tec.: Ali Çavuşoğlu), Akçağ Yayınları, Ankara.

İnal, İbnülemin Mahmud Kemal (1988), Son Asır Türk Şairleri, C. 2, Dergâh Yay., İstanbul.

Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi) Kahramanmaraş.

Mehmed Süreyya (1996), Sicill-i Osmani, (hzl.; Nuri Akbayar, Seyit Ali Kahraman), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

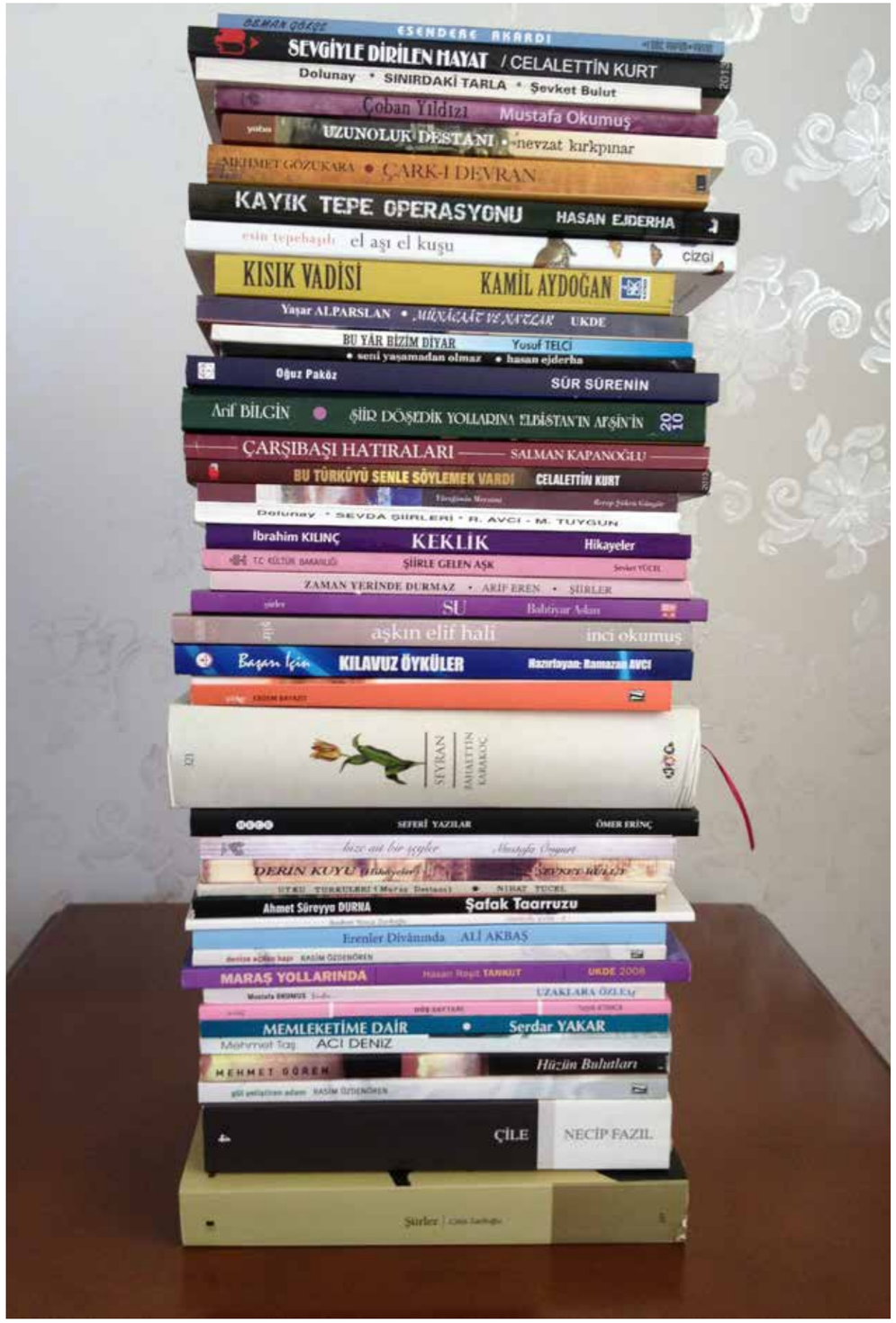
Mecmua, (Tarihsiz), Hâfız Ali Efendi İlmî Eserler Kütüphanesi, Nu.: 291, Kahramanmaraş.

Şentürk, A. Atilla; Kartal, Ahmet (2007), Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Dergâh Yay., İstanbul.

Unat, Faik Reşat (1988), Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu, 6. Baskı, TTK Yay., Ankara.

Yakar, H. İbrahim (2005), "Meşrebzâde Dadı Maraşlı Mehmed Şem'î Hayatı ve Şiirleri", I. Kahramanmaraş Sempozyumu 6-8 Mayıs 2004, Maraşder-Kahramanmaraş Belediyesi Yay., I. Cilt, İstanbul.

Yazım Klavuzu, (2005),TDK Yay., Ankara.

CUMHURİYET DÖNEMİ KAHRAMANMARAŞLI ŞAİR VE YAZARLAR

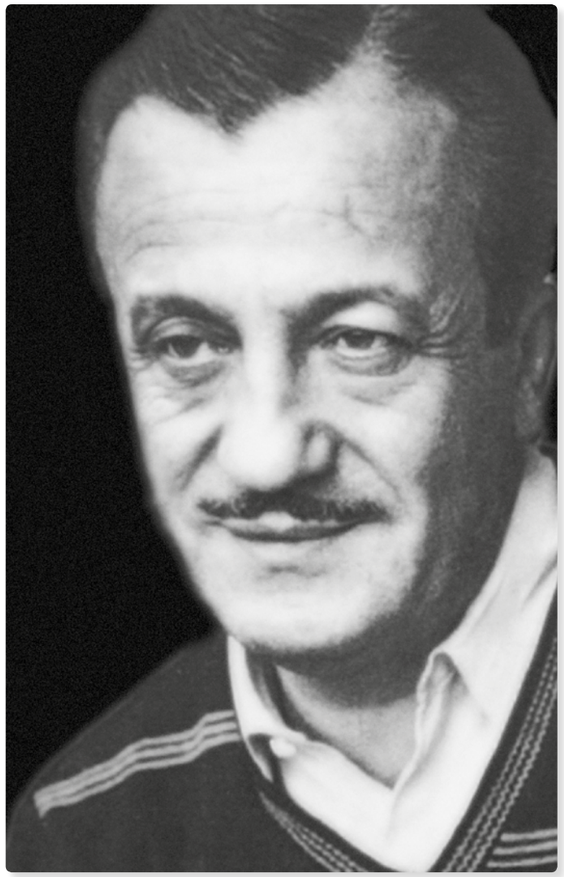
Ramazan AVCI
Araştırmacı/yazar

Kahramanmaraş denilince şair ve yazarların; şair ve yazar denince Kahramanmaraş'ın akla gelmesi artık kabul görmüş bir kanıdır. Maraş'ta üç kapının ikisinden şair çıkar, derler. Bu söz Kahramanmaraş'ın edebiyat potansiyeli hakkında bir ön fikir verir. Gerçekten de bu il, yetiştirdiği ve yetiştirmekte olduğu şairleriyle haklı olarak "şairler şehri" unvanını hak etmiştir.

Denilebilir ki bu şehrin, Cumhuriyet sonrasında "Kahraman"lık sıfatından sonra aldığı ikinci unvan, "yazar ve şairler şehri" unvanıdır.

Kahramanmaraş'ın edebiyat alanında böylesine mümbit olma sebebi ne olabilir? Rasim Özdenören bu durumu Maraş'ın dışa kapalı bir coğrafyada konumlanmış olmasına, dışarıya doğru açılmayı ve genişlemeyi düşünmediği için de içe ve kendine doğru derinleşmede mesafe almış olmasına bağlıyor. (Özdenören, 2004)

Kitabın "Kahramanmaraşlı Halk Şairleri" başlıklı bölümünde de ifade ettiğimiz gibi Karacaoğlan, Dadaloğlu, Derdiçok gibi güçlü halk şairlerinin bu yörede yaşamış olması, Divan şiiri alanında Sümbülzade Vehbi gibi döneminin "sultanü'ş şuara" unvanını almış güçlü bir şairin varlığı, Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinin sultanü'ş şuara'sı Necip Fazıl Kısakürek'in Maraşlı bir aileye mensup oluşu ve her fırsatta Maraş'a olan mensubiyetini yüksek dille seslendirmesi bu yörede hem şiir geleneğinin mayalanmasında hem de her dönemde genç nesile rehberlik yapacak güçlü şairlerin bulunmasında birinci derecede etken olmuştur.

Kahramanmaraş, millî, hamasi duyguları besleyen destansı şiirlerin yazılması için gerekli olan manevî kültürel ve tarihî kahramanlıklara da fazlasıyla sahiptir. Bayrak Olayı, Sütçü İmam Olayı, İstiklâl Madalyası'nı hak edişi ve nihayetinde "Kahramanlık" unvanını kazanması birer destan konusudur. Bu destan Sütçü İmam'ın, Rıdvan Hoca'nın, Mıllış Nuri'nin, Senem Ayşe'nin, Aslan Bey'in ve daha

yüzlerce kahramanın ruhunu bir nehir gibi günümüze taşımaktadır.

Kahramanmaraş'ın edebiyat damarı modern bir usta-çırak geleneği ile beslenmektedir. Bu gelenek içinde usta ağabeyler ve çırak kardeşler vardır. Cumhuriyet döneminin en usta ağabeyi şüphesiz Kahramanmaraş'ın köklü ailelerinden birine mensup olan Necip Fazıl Kısakürek'tir. Maraşlı ediplerin Necip Fazıl Kısakürek'in izinden yürüyerek ve onun düşünce kalesi olan Büyük Doğu dergisiyle beslenerek çoğalmaları; Necip Fazıl mektebinden yetişen Nuri Pakdil'in Edebiyat, Cahit Zarifoğlu ve arkadaşlarının Mavera dergilerini, Bahattin Karakoç'un da Dolunay dergisini çıkartarak şair ve yazar adaylarının kendilerini ispatlama imkânını sağlamaları ve genç ediplere ağabeylik ve rehberlik yapmaları onların yetişmelerine önemli katkılar sağlamıştır.

Dört bölgenin ortasında dört mevsimi yaşaması ve tabiatın tüm nimetlerine ve güzelliklerine sahip olması da şiir için uygun ortamı hazırlayan diğer faktörlerdir.

Dergilerin Önemli Katkısı

Kahramanmaraş'ta yazar ve şair yetiştiren kurumların arasında bir okul misyonu gören dergilerin ve dergiciliğin önemli bir yeri vardır. Yukarıda da kısaca sözünü ettiğimiz gibi, Necip Fazıl Kısakürek'in çıkartmış olduğu Büyük Doğu dergisinin, Kahramanmaraşlı şair ve yazarların üzerinde büyük etkisi olmuştur. Yazarlık yeteneği bu dergiyle yeşeren kalemler, daha sonra bu dergiyi örnek almak suretiyle yeni dergiler çıkartmaya başlamışlardır.

Nuri Pakdil, henüz ortaokul sıralarında Büyük Doğu dergisiyle tanışmış ve bu dergi onun düşünce hayatının gelişmesinde birinci derecede etkili olmuştur. Lise yıllarında ise bu edebiyat tutkusu sayesinde okul adına bir dergi çıkartır. Hamle adını verdiği bu dergi Maraş'ın edebiyat hayatında gerçekten büyük bir hamle yapar ve kısa zamanda edebiyat dünyasında adından söz ettirmeye başlar. Nuri Pakdil'in okuldan mezun olup üniversiteye başlamasından sonra aynı lisede ve alt sınıflarda okumakta olan Rasim Özdenören, Cahit Zarifoğlu, Alaaddin Özdenören ve Erdem Bayazıt, Hamle dergisini devam ettirerek hem bu dergiyi yaşattılar hem de kendi fikrî ve edebî gelişimlerine ivme kazandırdılar.

Şairlik ruhunu Kahramanmaraş'ta tutuşturan Sezai Karakoç'un Diriliş adlı dergisi, Kahramanmaraşlı şairlerin üzerinde büyük etki bırakan ikinci dergidir. Büyük Doğu ve Diriliş okullarından mezun olan yazarlardan biri olan Nuri Pakdil, Ankara'da Edebiyat dergisini çıkartarak Kahramanmaraşlı şairlere bir kapı daha açmış olur.

Nuri Pakdil'in yönetimindeki derginin kurucu kadrosu, tümüyle Maraş'ta başlayan oluşum sürecini yaşamış, sonra da sürdürmüş olan Cahit Zarifoğlu, Alaeddin Özdenören, Rasim Özdenören, Erdem Bayazıt ve Mehmet Akif İnan. Bunlardan Maraşlı olmayan tek kişi olan Urfalı M.Akif İnan da liseyi söz konusu oluşum içinde Maraş'ta bitirmiştir. Edebiyat dergisi, Maraş'taki oluşumun, Türkiye ölçeğinde genişleyerek büyük bir okula dönüşmesi aşamasıdır. Deyim yerindeyse, Maraş'ta başlayan Pakdil fırtınası, şimdi tüm yurtta esen bir 'Edebiyat' fırtınası durumuna gelmiştir. (Özalp, 2009:223)

Maraşlı şair ve yazarların limanlarından biri de Mavera dergisidir. Mavera edebiyat ve düşünce dergisi daha önce Büyük Doğu, Diriliş ve Edebiyat dergilerinde ürünlerini yayınlayan Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören, Akif İnan, Erdem Bayazıt, Alaaddin Özdenören, Nazif Gündoğan, Hasan Seyithanoğlu gibi Büyük Doğu ve Diriliş mektebinden mezun olan şairler, daha sonra Mavera dergisini çıkartmakla kendi okullarını kurarlar.

Döneminin yenilikçi yazar ve şairleri olarak tanınan bu sanatçılar Mavera dergisinin çıkış amacını ve misyonunu Rasim Özdenören'in kaleminden "Mavera bir yaşama biçimi hâlinde öz uygarlığımızı yeniden yürürlüğe koyma davasını güdenlerin edebiyat alanındaki bir buluşma yeridir." şeklinde özetlemişlerdir.

14 yıl gibi uzun bir zaman çıkmayı başaran Mavera'nın kapanmasından sonra bu okulun öğrencileri, zaman zaman okul dergileri, zaman zaman da müstakil sanat-edebiyat dergileri çıkartmak suretiyle kendilerini ifade edecek yeni ortamlar hazırlarlar. Bu dergilerden biri de Andırın Postası adlı gazetenin edebiyat eki olarak çıkartılan İkindi Yazıları'dır. Kahramanmaraş'ın taşrası olan Andırın'da çıkan bu dergi, Türkiye genelinde ses getirmeyi başarmıştır.

Yalnızca Kahramanmaraş değil, Anadolu dergiciliğinin soluklu dergilerinden biri olan ve Bahaettin Karakoç tarafından 1986 yılında çıkartılmaya başlanan Dolunay dergisi, içeriği ve niteliği bakımından seçkin yazar ve şairlerin ortaya çıkmasına katkıda bulunan büyük bir okul olmuştur. Dolunay dergisi, başından sonuna kadar seçkici bir tavır sergileyen, beklenenin ötesinde bir ses getiren, daha da önemlisi, nice genç yetenekleri bulup ortaya çıkaran bir dergiydi.

Dolunay dergisi 3,5 yıl çıkmaya devam etti ve maddî imkânsızlıklar nedeniyle kapandı. Ancak, dergi misyonunu 16 yıl süren ve Türkiye genelinde imzaları tanınan şairleri Kahramanmaraş'ta toplayan "Dolunay Şiir Şölenleri" ve şairlik ve yazarlık damarı olan gençlerin eserlerini yayınlayan "Dolunay Yayınları" ile devam ettirdi.

Edebiyat

Kahramanmaraş Lisesinin çıkartmış olduğu Hamle, İmam Hatip Lisesinin değişik dönemlerde çıkarttığı Gonca ve Dost dergileri, kabına sığmayan gençlerin edebiyat dünyasına açtıkları pencerelerdir. Yine Kahramanmaraş'ta çıkan Kelam ve Akademik Çerçeve adlı dergiler de edebiyat ummanını besleyen kanallar olmuşlardır.

Son olarak yayınını sürdürmekte olan Kahramanmaraş Kültür ve Sanat Evi Yayın Organı Alkış dergisinin de şairlere ev sahipliği yaparak dergicilik okulunu sürdürdüğünü vurgulamak gerekir.

Kahramanmaraşlı ediplerin birçoğu hem şiir alanında hem de nesir alanında ürünler vermiştir. Biz, edipleri en çok tanındıkları tür içinde ele alacağız.

a) Şairler Şehri Kahramanmaraş

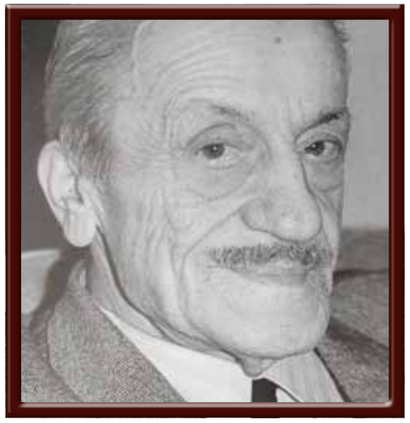
Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinin en güçlü şairlerinden biri olan Necip Fazıl Kısakürek, şiirinin ilk yayınladığı tarih olan 1923 yılından vefatı olan 1983 yılına kadar ilgiyi üzerine en çok toplayan ve Cumhuriyet Dönemi genç nesli en çok etkileyen ismi olmuştur. Maraşlı köklü bir ailenin ferdi olan Necip Fazıl Kısakürek, hem yaşadığı dönemin, hem de daha sonraki yılların sanatçılarını etkileyerek ekol oluşturmuş, döneminin "Sultanü'ş şuara" unvanını almış bir şairimizdir. Bugün ülke çapında tanınan Maraşlı birçok yazar Necip Fazıl'ın tilmizidir. Halk şiirinin özelliklerini Fransız şiirinin ölçüleriyle değerlendirerek yeni bir şiir anlayışı ortaya koyan; Allah, madde ve ruh problemleri, korku, iç âlemin gizli duygu ve tutkuları, insanın kâinattaki yeri, ölüm gibi konuları işleyen Necip Fazıl ekolünün etkisindeki Nuri Pakdil, Cahit Zarifoğlu ve Erdem Bayazıt daha sonra kendilerine özgü bir şiir anlayışı geliştirerek soyut ve serbest şiirler yazmışlardır.

Bahaettin Karakoç'un Maraş'ta çıkarmış olduğu, ancak etkisi ülke sınırlarını aşan Dolunay Dergisi ve Dolunay Şiir Şölenleri, genç yetenekleri edebiyat dünyasına tanıtma ve şiiri ayağa kaldırma yolunda çok önemli bir görev üstlenmiş; Kahramanmaraş'ın şiirin başkenti olmasında, şair ve yazarların yetişmesinde önemli katkılar sağlamıştır.

Adem Konan, Ahmet Cansız Güllü, Ahmet Ekici, Ahmet Kurnaz, Ahmet Sandal, Ahmet Özer, Ahmet Süreyya Durna, Alaaddin Ozdenören, Ali Akbaş, Ali Büyükçapar, Ali Haydar Tuğ, Ali İhsan Kuyumcu, Arif Bilgin, Arif Eren, Asuman Soydan Atasayar, Atıf Bedir, Avni Doğan, Bahaettin Karakoç, Bahtiyar Aslan, Bejan Matur, Bünyamin Küçükkürtül, Cahit Zarifoğlu, Celalettin Kurt, Cevdet Alperen, Coşkun Çokyiğit, Durmuş Ali Eker, Erdem Bayazıt, Ertuğrul Karakoç, Fatih Okumuş, Hasan Ejderha, İbrahim Y. Zarifoğlu, İnci Okumuş, Kâmil Aydoğan, Kenan Seyithanoğlu, Mehmet Akif Baltutan, Mehmet Akif Kireççi, Mehmet Aksu, Mehmet Gemci, Mehmet Güneş, Mehmet Narlı, Mehmet Taş, Mevlana İdris Zengin, Mustafa Aydoğan, Mustafa Okumuş, Mustafa Önyurt, Mustafa Pınarbaşı, Mustafa Türk, Necip Evlice, Necip Fazıl Kısakürek, Nevzat Kırkpınar, Nihat Yücel, Nurettin Ertekin, Oğuz Paköz, Osman Gökçe, Osman Sarı, Ömer Aksay, Ömer Erinç, Ömer Faruk Aytemiz, Sezai Uğurlu, Sıddık Elbistanlı, Sıddık Özer, Şeref Turhan, Şevket Bulut, Şevket Yücel, Tahir Görenli, Tanyal Sümbül, Tayyip Atmaca, Yalçın Yücel, Yasin Mortaş, Yaşar Alparslan, Yaşar Beçene, Yusuf Telci yeni Türk şiiri sahasındaki Kahramanmaraşlı şairlerden bazılarıdır. Bu listeye halk şairlerini de eklediğimiz zaman Kahramanmaraş'ın şair kenti hüviyeti tüm gerçekliği ile ortaya çıkmaktadır.

Bu bölümde, yeni Türk Edebiyatı sahasında temayüz etmiş olan bazı sanatçılarımızın doğum yılı sırasına göre biyografilerine yer vereceğiz.

Dolunay Şiir Şölenine Katılan Şairler

NECİP FAZIL KISAKÜREK
(D.1905-Ö.1983)

Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatının "Sultanü'ş-şuarâ"sı Necip Fazıl Kısakürek 1905 yılında İstanbul'da doğdu. Soyu Dulkadiroğulları'na dayanan Maraşlı Kısakürekzâdelerden Fazıl Bey ile Meliha Hanım'ın oğludur. Dört-beş yaşlarındayken dedesinden okuma-yazmayı öğrendi. Annesinin teşvikiyle on iki yaşında şiir yazmaya başladı. İlköğrenimini çeşitli okullarda tamamladıktan sonra beş yıl devam ettiği fakat diploma alamayarak ayrıldığı Heybeliada'daki Bahriye Mektebi'nde Yahya Kemal, Hamdullah Suphi, gibi hocalardan ilk edebiyat zevkini aldı. Darü'l-Fünûn felsefe bölümüne yazıldı, ancak buradaki öğrenimini de tamamlayamadı. Millî Eğitim Bakanlığı'nca 1925'te felsefe öğrenimi için Paris'e, Sorbon Üniversitesi Felsefe Bölümüne gönderildi. Fakat Paris'te başıboş ve bohem bir hayat sürdüğü için öğrenimini yarıda bırakıp yurda dönmek zorunda kaldı.

Türkiye'ye dönünce çeşitli bankalarda memurluk ve müfettişlik yapan şair, Fransız mektebinde, Robert Kolej'de, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde, Güzel Sanatlar Akademisi, Devlet Konservatuarı gibi okullarda öğretmenlik yaptı. "1934 yılında tanıştığı Abdülhakim Arvasi, onun hayatının dönüm noktasını oluşturur. O ana kadar tam anlamıyla bir 'ben' şairi olan, bireyin iç sıkıntılarını, korku, vehim gibi duygularını işleyerek edebiyat çevrelerinde 'Kaldırımlar Şairi' unvanıyla anılan Kısakürek, bu tarihten itibaren şiiri ve eylemiyle dindar-muhafazakâr kitlelerin sözcülüğünü yapacaktır." (Andı vd.,2012:85) 1942'den sonra basın-yayın hayatına atıldı ve ölümüne kadar geçimini yayıncılık ve yazılarıyla sağladı. Ağaç ve Büyük Doğu dergisi ile Büyük Doğu Yayınları'nın sahibi ve yazarı olarak fıkra, makale ve şiirler yayınladı.

60 yıllık çileli bir yazı hayatı sürdürmüş, hayalindeki gençliği yetiştirmenin mücadelesini vermiş, bu uğurda çeşitli sıkıntı, cefa ve ıstıraplara katlanmış, yazılarından dolayı birçok kez mahkûm edilmiştir.

Necip Fazıl, Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri'ne damgasını vurmuş büyük bir şairimizdir. Hece veznini ustalıkla kullanmış, ona yepyeni bir ses ve söyleyiş zenginliği kazandırmış, zamanındaki ve kendinden sonraki pek çok şairi de etkilemiştir. Poetika başlığı altında şiirin ne olduğunu, nasıl olması gerektiğini, sorunlarını konu edinen yazıları Türk edebiyatının en derli toplu poetikasını oluşturur.

Şiirlerinde insanın evrendeki yerini araştırmış, madde ve ruh problemlerini, iç âlemin gizli duygu ve tutkularını dile getirmiştir. Oturmuş bir dile ve sağlam bir tekniğe sahiptir. Türkçe, bütün anlatım imkânlarıyla onun şiirinde bir kere daha "klasik şiir dili" kimliğini kazanmıştır.

Necip Fazıl'a göre şiir, cemiyet meselelerini dile getirmek ve mutlak hakikat olan Allah'ı aramak için bir vasıtadır; ancak şiirin sanat yönü de kesinlikle ihmal edilmemelidir. (Kısakürek, 2008) Bunun içindir ki Necip Fazıl'ın sanatında dava ve cemiyet şiirleri önemli bir yer tutar.

Necip Fazıl, tiyatro, hikâye, roman ve fikrî eserler vermiş çok yönlü bir sanatçıdır. Özellikle tiyatrolarında olmak üzere, hemen bütün eserlerinde şiirlerinde işlediği temalar üzerinde yoğunlaşmıştır.

Eserleri:

Şiir: Örümcek Ağı (**1925**), Kaldırımlar (**1928**), Ben ve Ötesi (**1932**), Sonsuzluk Kervanı (**1955**), Çile (**1974**), Şiirlerim (**1969**).

Tiyatro: Tohum (**1935**), Bir Adam Yaratmak (**1938**), Künye (**1938**), Sabır Taşı (**1940**), Para (**1942**), Nâm-ı Diğer Parmaksız Salih (**1948**), Ahşap Konak (**1964**), Reis Bey (**1964**), Siyah Pelerinli Adam (**1964**), Ulu Hakan Abdulhâmid Han (**1969**), Yunus Emre (**1969**), Kanlı Sarık (**1970**), Mukaddes Emanet, İbrahim Edhem (**1978**)

Roman: Aynadaki Yalan (**1980**), Kafa Kâğıdı (**1984**)

Hikâye: Birkaç Hikâye Birkaç Tahlil (**1933**), Ruh Burkuntularından Hikâyeler (**1965**), Hikâyelerim (**1970**) Meş'um Yakut (**1928**)

Diğer Eserleri: Necip Fazıl'ın bu eserlerden başka senaryo, otobiyografi, biyografi, hâtıra, dinî-tasavvufî, siyasî-tarihî, konferans, hitabe, fıkra vb. türlerinde elliden fazla eseri vardır.

UTANSIN

Tohum saç, bitmezse toprak utansın!
Hedefe varmayan mızrak utansın!
Hey gidi küheylân, koşmana bak sen!
Çatlarsan, doğuran kısrak utansın!
Eski çınar şimdi Noel ağacı;
Dallarda iğreti yaprak utansın!
Ustada kalırsa bu öksüz yapı,
Onu sürdürmeyen çırak utansın!
Ölümden ilerde varış dediğin,
Geride ne varsa, bırak utansın!
Ey binbir tanede solmayan tek renk,
Bayraklaşmıyorsan bayrak utansın!
(Kısakürek, 2008:413)

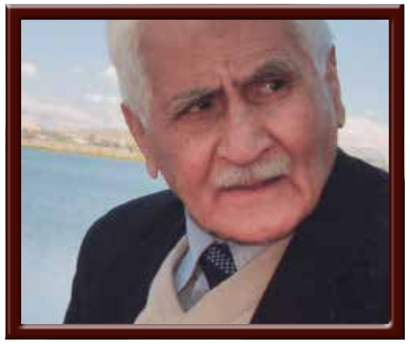
SAKARYA DESTANI

İnsan bu, su misali kıvrım kıvrım akar ya
Bir yanda akan benim, öbür yanda Sakarya
Su iner yokuşlardan hep basamak basamak
Benimse alın yazım, yokuşlarda susamak.
Her şey akar, su, tarih, yıldız, insan ve fikir
Oluklar çift; birinden nur akar, birinden kir.
Akışta demetlenmiş büyük, küçük kâinât
Şu çıkan buluta bak, bu inen suya inat.
Fakat Sakarya başka, yokuş mu çıkıyor ne,
Kurşundan bir yük binmiş, köpükten gövdesine;
Çatlıyor, yırtınıyor yokuşu sökmek için,
Hey Sakarya, kim demiş suya vurulmaz perçin?
Rabbim isterse, sular büklüm büklüm burulur,
Sırtına Sakarya'nın, Türk tarihi vurulur.
Eyvah eyvah Sakarya'm, sana mı düştü bu yük?
Bu dâvâ hor, bu dâvâ öksüz, bu dâvâ büyük!
Ne ağır imtihandır, başındaki, Sakarya!
Bin bir başlı kartalı nasıl taşır kanarya?

İnsandır sanıyordum mukaddes yüke hamal;
Hamallık ki, sonunda, ne rütbe var, ne de mal,
Yalnız acı bir lokma, zehirle pişmiş aştan;
Ve ayrılık, anneden, vatandan, arkadaştan.
Şimdi dövün Sakarya, dövünmek vakti bu ân;
Kehkeşanlara kaçmış eski güneşleri an!

Hani Yunus Emre ki, kıyında geziyordu;
Hani ardına çil çil kubbeler serpen ordu?
Nerede kardeşlerin, cömert Nil, yeşil Tuna;
Giden şanlı akıncı, ne gün döner yurduna?
Mermerlerin nabzında hâlâ çarpar mı tekbir?
Bulur mu deli rüzgâr o sedayı; Allah bir!
Bütün bunlar sendedir, bu girift bilmeceler;
Sakarya, kandillere katran döktü geceler.
Vicdan azabına eş, kayna kayna Sakarya
Öz yurdunda garipsin, öz vatanında parya!

İnsan üç beş damla kan, ırmak üç beş damla su;
Bir hayata çattık ki, hayata kurmuş pusu.
Geldi ölümlü yalan, gitti ölümsüz gerçek;
Siz, hayat süren leşler, sizi kim diriltecek?
Kafdağı'nı assalar, belki çeker de bir kıl,
Bu ifritten sualin, kılını çekmez akıl.
Sakarya, sâf çocuğu, mâsum Anadolu'nun,
Divânesi ikimiz kaldık Allah yolunun!
Sen ve ben, gözyaşıyla ıslanmış hamurdanız;
Rengimize baksınlar, kandan ve çamurdanız!
Akrebin kıskacında yoğurmuş bizi kader;
Aldırma, böyle gelmiş, bu dünya böyle gider!
Bana kefendir yatak, sana tabuttur havuz;
Sen kıvrıl, ben gideyim, Son Peygamber kılavuz!
Yol onun, varlık onun, gerisi hep angarya;
Yüzüstü çok süründün, ayağa kalk, Sakarya!
(Kısakürek, 2008:398)

BAHAETTİN KARAKOÇ (D.1930-)

Şair bir ailenin ferdi olan Bahaettin Karakoç, 1930 yılında Kahramanmaraş'ın Ekinözü ilçesinde doğdu. İlköğrenimini doğduğu köyde yaptı. Adana-Düziçi Köy Enstitüsünde başladığı orta öğrenimini Ankara-Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde tamamladı. Kahramanmaraş'taki sağlık kuruluşlarında sağlık memuru olarak çalıştıktan sonra emekli oldu.

İlk şiiri 1942 yılında Yurt Gazetesi'nde yayınlandı. O günden sonra kendini yenileye yenileye, yurdun yüce dağlarından, engin ovalarından topladığı kaynaklarla beslenen bir nehir oldu ve sanat ovamızı sulamaya başladı.1962 yılında Akşam gazetesiyle Türk Kadınlar Birliği'nin ortaklaşa düzenledikleri edebiyat yarışmasında hikâye dalında Türkiye ikinciliği kazandı. 1983 yılında *"Bir Çift Beyaz Kartal"* adlı kitabıyla şiir dalında Türkiye Yazarlar Birliği ödülünü aldı.

1986 yılında çıkarmaya başladığı Dolunay Sanat ve Edebiyat Dergisi ve Dolunay Şiir Şölenleriyle şiiri ayağa kaldırmaya soyundu ve vermek istediği mesaj Türkiye geneline yayıldı. Kurmuş olduğu *"Dolunay Yayınları"* ile de yazarlık ve şairlik damarı olan gençleri edebiyat dünyasına kazandırmayı amaçladı. 1989 yılında Kültür Bakanlığının tercihiyle Türkiye'yi temsilen Strugua Uluslararası Şiir Akşamları Festivali'ne katıldı. 1991 yılında Diyanet Vakfı tarafından düzenlenen münacaat yarışmasında "Beyaz Dilekçe" isimli şiiri ile birincilik kazandı.1993 yılında Kazakistan'da yapılan Türkçenin 2. Uluslararası Şölenin'de "Büyük Abay" ödülü ile ödüllendirildi.

1997 yılında Malatya Büyükşehir Belediyesinin açtığı Malatya konulu yarışmada Türkiye birinciliğini kazandı. Kendisine 2004 yılında Karacaoğlan Onur Ödülü, 2008 yılında ESKADER ödülü, 2009 yılında Kahramanmaraş İl Özel İdaresi Sanat Ödülü, 2011 yılında Evliya Çelebi Ödülü, 2011 yılında İLESAM Üstün Hizmet ve Başarı Ödülü, 2012 yılında düzenlenen Uluslararası İstanbulensis Şiir Festivali'nde Türk Şiirine Hizmet Ödülü ve yine 2012 yılında Türkiye Yazarlar Birliği İstanbul Şubesi'nce Onur Ödülü verildi. Çeşitli üniversitelerde hakkında yüksek lisans ve doktora tezleri hazırlandı.

"*1960 sonrası Türk şiirine eserleri, üslubu, şiir anlayışı, kişiliği ve şiiri ayağa kaldırma ülküsüyle yaptığı icraatlarla damgasını vurmuş bir üstad şair olan Bahaaettin Karakoç, şiirlerinde kullandığı biçim, üslup ve imgeleri itibariyle günümüz Türk şiirinin sesini ve nabzını yakalamış; dahası günümüz Türk şiirinin nasıl olması gerektiğini eserleriyle ortaya koymuştur. Anadolu Türk kültürüyle mayalanmış olan şiir geleneğini modern bir anlayışla yeni şartlarda yorumlayarak günümüz insanının algısına ve beğenisine sunmuştur."*(Avcı, 2012:3)

Eserleri: **Mevsimler ve Ötesi (1962), Seyran (1973), Sevgi Turnaları (1975), Ay Şafağı Çok Çiçek (1983), Kar Sesi (1983), Zaman Bir Beyaz Türküdür (1984), İlk Yazda (1984), Bir Çift Beyaz Kartal (1986), Menzil (1991), Uzaklara Türkü (1991), Güneşe Uçmak İstiyorum (1993), Şiir Burcunda Çocuk (Müşterek antoloji 1993), Beyaz Dilekçe (1995), Günešten Öte (1995), Dolunay Şiir Güldestesi (Antoloji-1996), Leyl ü Nehar Aşk (1997), Aşk Mektupları (1999), Ihlamurlar Çiçek Açtığı Zaman Ay Işığında Serenatlar (2001), Sürgün Vezirin Aşk Neşideleri (2004), Ben Senin Yusuf'un Olmuşum (2006), Gündemde Yine Aşk Var (2008), Seyran (Bütün Eserleri Serisi 1-2012)**

IHLAMURLAR ÇİÇEK AÇTIĞI ZAMAN

Dilimde sabah keyfiyle yeni bir umut türküsü
Kar yağmış dağlara, bozulmamış ütüsü
Rahvan atlar gibi ırgalanan gökyüzü
Gözlerimi kamaştırsa da geleceğim sana
Şimdilik bağlayıcı bir takvim sorma bana
-Ihlamurlar çiçek açtığı zaman.

Ay, şafağa yakın bir mum gibi erimeden
Dağlar çivilendikleri yerde çürümeden
Bebekler hayta hayta yürümeden
Geleceğim diyorum, geleceğim sana
Ne olur kesin bir takvim sorma bana
-Ihlamurlar çiçek açtığı zaman.

Beklesen de olur, beklemesen de
Ben bir gök kuruşum sırmalı kesende
Gecesi uzun süren karlar-buzlar ülkesinde
Hangi ses yürekten çağırır beni sana
Geleceğim diyorum, takvim sorma bana
-Ihlamurlar çiçek açtığı zaman.

Bu şiir böyle doğarken dost elin elimdeydi
Sen bir zümrüd-ü ankaydın, elim tüylerine deydi
Sevda duvarını aştım, sendeki bu tılsım neydi?
Başka bir gezegende de olsan dönüşüm hep sana
Kesin bir gün belirtemem, ne
olur takvim sorma bana
-Ihlamurlar çiçek açtığı zaman.

Eski dikişler sökülür de kanama başlarsa yeniden
Yaralarıma en acı tütünleri basacağım ben
Yeter ki bir çağır beni çiçeklendiğin yerden
Gemileri yaksalar da geleceğim sana
On iki ayın birisinde, kesin takvim sorma bana
-Ihlamurlar çiçek açtığı zaman.

Bak işte, notalar karıştı, ezgiler muhalif
Hava kurşun gibi ağır, yağmursa arsız
Ey benim alfabemdeki kadîm Elif
Ne güzellik, ne de tat var baharsız
Güzellikleri yaşamak için geleceğim sana
Geleceğim diyorum, biraz mühlet tanı bana
-Ihlamurlar çiçek açtığı zaman.

Ihlamurlar çiçek açtığı zaman
Ben güneş gibi gireceğim her dar kapıdan
Kimseye uğramam ben sana uğramadan
Kavlime sadığım, sadığım sana
Takvim sorup hudut çizdirme bana
Ben sana çiçeklerle geleceğim
-Ihlamurlar çiçek açtığı zaman.
(Karakoç, 2011:8)

12 ŞUBAT DÜŞÜ

Şol koca Maraş'ı gördüm düşümde;
Ak-çağlara kanat açmıştı, bayraklardan.
Bir düğün tutulmuş töreye göre
Seymenler geliyordu uzaklardan.

Ahırdağı dersen duman dumandı,
Rüzgârı turaç seslerince ılımandı,
Zamanlar içinde bir kutlu zamandı,
Maraş, Maraş derler tümden
Sütçü İmam'dı Tecellî eden haklardan.

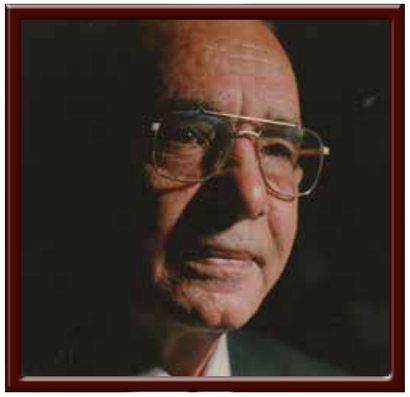
Ak ak minarelerde, yanık ezgilerde
Bir gazi Maraş yansıdı, bir boz abalı EDE...
Minyatür bahçelerde, kutu evlerde
Bir mayalanma vardı ki şafaklardan...

Edelerimin en ağır silahı sırımlı tüfekti,
Bacılarımın silahıysa baltayla nacak;
Hep birden yürüdüler düşmanların üstüne,
Hep birden gürlediler toplara, mitralyözlere karşı.
Güven içinde dalgalanıyordu kaledeki bayrak
Ve gayret geliyordu tellerden-duvaklardan.

Vuruldu, edemin gözleri açık gitmedi,
Vuruldular, hâlâ kanları sımsıcak...
Ne akan kan yerde kaldı, ne de bayrak.
Düşmansa geldiği gibi gitmedi kaçarken,
Zâten ne beklenirdi ki korkaklardan?

Renk vermiş takvimlere 12 Şubat,
Nurdan heykeller gibi geçer çetelerim
Başları burçların, bulutların üstünde;
Üşüyeni yüreğimle örterim...
Bir hürriyet kartalı Maraş var ede,
Kanat çırpar doruklardan.

Şol koca Maraş'ı gördüm ayan-beyan;
Ak-çağlara kanat açmıştı bayraklardan,
Yeniden yaşıyordu üç zamanı birden...
Sütçü İmam'dı, Arslan Bey'di bu düğünün baş konuğu,
Yiğit rüzgârlarına kapılıp gittim ben.
Depremler yarattı deli usumda,
Mutluluğa erdim uzaklardan.
Bahaettin Karakoç (İlkyazda, s.89–90)

ŞEVKET YÜCEL (D.1930-Ö.2001)

1930 yılında Kahramanmaraş'ın Süleymanlı bucağında doğdu. Diyarbakır Dicle Köy Enstitüsünden mezun oldu. Değişik okullarda ve dershanelerde Türkçe-edebiyat öğretmenliği yaptı. Emekli oldu. Sanat ve edebiyatla ilgili çalışmalarına 1964 yılında Varlık dergisinde başladı. Şiir, hikâye, deneme türündeki yazı çalışmaları değişik sanat-edebiyat dergilerinde yayınlandı. 1970 yılında TRT deneme başarı ödülü, 1985 yılında Tercüman Gazetesi röportaj ödülü, 1986 yılında Anadolu Üniversitesi Marşı Söz Yarışması ikincilik ödülü, 1992 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Çocuk Kitapları Yarışması'nda hikâye dalında ikincilik ödülü aldı. (Avcı, 2008:275) 3 Şubat 2001 tarihinde vefat etti.

Özünü sevginin oluşturduğu ve çiçekli bir Türkçeyle kaleme aldığı şiir ve yazılarını: Görmeden Gidenler (hikâye-**1966**), Kuş Gölgesi (şiir-**1967**), Çocukla Keklik (çocuk hikâyesi-**1977**), Boşta Bırakılanlar (deneme-**1979**), Güneşin Parmakları (hikâye-**1970**), Sakar Oğlak (çocuk hikâyesi-**1980**), Bir Sevgi Adamı (hikâye-**1982**), Beyaz Sesler (deneme-**1984**), Umut Bir Gül Uzatırken (şiir-**1986**), Sevgi Güneşi (şiir-hikâye-deneme-**1994**), Barışmak İstiyorum (çocuk hikâyeleri-**1996**), Sözcüklerle Öpüşmek (deneme-**1998**), Güz Rengi Ayrılıklar (şiirler-**2000**) Şiirle Gelen (Hikâyeler-**2001**) adlı eserlerinde yayımladı. (Avcı, **2008**)

BENDEKİ SEN

Sözcüklerin var ya senin sözcüklerin
Biraz yeşil, biraz mavi, biraz pembe
Alıp götürüyorlar beni
Çocukluğumda gezdiğim bahçelere
Senin sesin
Sanki kavun, sanki gülen menekşe
Sesin, gökkuşağı rengi

Ellerin senin
Ellerinde ip atlıyor çocuklar
Bakışlarında gömlek değiştiriyor dünya

Bir de gülüşlerin var ya hani
Beni sana götüren
Sanki temmuzlu bir gün
Çubuğundan sarkan üzüm
Dalında kızaran şeftali

Hani bir de
Çağdaşlığın var ya senin
Dostluklara, güzelliklere akan
Gözlerinin göğünde
Sevdalara uçuyor ak kanatlı kuşlar
(Yücel, 2000:6)

ŞEREF TURHAN (D.1934-Ö.1999)

Şair, yazar, gazeteci Şeref Turhan, 1934 yılında Kahramanmaraş'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini memleketinde, yüksek öğrenimini Ankara Konservatuvarı Devlet Tiyatrosu Çocuk Bölümünde tamamladı. Kısa süre Devlet Tiyatrosunda çalıştı. Daha sonra gazetecilik yaptı. Işık Gazetesi'ni çıkardı. Şiir, deneme ve hikâyeleri Varlık, Pazar Postası, Dost, Yeditepe, Türk Dili, Çağrı, Türk Sanatı gibi dergilerde yayımlandı.

"Bir ömür şiirin çilesini çekmekle birlikte hikâye, roman, tiyatro ve günlük türü çalışmalarıyla da imza atan Şeref Turhan Ankara Devlet Tiyatrosu Çocuk Bölümünden mezun olduktan sonra kısa bir süre de olsa Ankara Devlet Tiyatrosunda görev alır. Bilahare İstanbul'a yerleşerek mahallî gazetelerde başlayan gazetecilik deneyimini Yeni Sabah ve Yeni İstanbul gazetelerinde çalışarak ilerletir. 1957'de ise tekrar Maraş'a dönerek kendisini sanat ve edebiyata verir. Engizek gazetesindeki iş arkadaşı A.Yaşar Başer 1957'de 'Maraş'ın sesi' adıyla bir gazete çıkarmaya başlamıştır. Bu gazetenin 'Sanat Düşünü' sahifesini yöneterek burada kendi şiirlerinin yanı sıra Alaeddin Özdenören, Erdem Bayazıt, Cahit zarifoğlu gibi genç yazarların ürünlerine yer verir." (Yakar, 2012)

Serbest tarzda kaleme aldığı şiirlerinde hayat felsefesini, bireysel duygularını dile getirdi.

Yaşadığı dönemde Kahramanmaraş'ın sanat dünyasına önemli katkılar sağlayan Şeref Turhan'ın,: Maraşlı Şairler (Antoloji-1960), Bildiri (Şiir-1956), Yaşamlar Durağı (Roman), adlı yayımlanmış eserleri vardır.

MUTLULUĞA ÇAĞRI

-Karagül'e-
Hiç haberim olmamalı geldiğinden
Bir bakmalıyım ki içim aydınlık
Bir bakmalıyım ki ayakkabılarım
giysilerim değişmiş
Yitik sevgiler avuçlarımda
Tüm iyilikle dolu çevrem

Tertemiz aşklar bulmalıyım gelişinle
Hiç haberim olmamalı geldiğinden
Mayıs günlerince cömert olmalısın
Yeşil tarlalar boyunca hep
Beni aramalısın

Seninle bulmalıyım yitirdiklerimi
Seninle sevmeliyim daha bir başka insanları
Yunmuş bir yürekle çıkmalıyım
Kötülükler içinden

Sonra kadeh kaldırmalıyım şerefine
Sonra iyilik demeliyim tüm insanlara iyilik
Dilimde mutluluğun türküsü aşkla dolu
İki siyah göz içinde olmalıyım
Şeref Turhan

ARİF EREN (D.1938-)

1938 yılında Kahramanmaraş'ta doğan Arif Eren, ilk ve ortaokul öğrenimini memleketinde yaptı. Erzurum Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümünü bitirdi. Çeşitli liselerde ve eğitim enstitüsünde Türkçe ve edebiyat öğretmenliği yaptı ve emekli oldu.

İlk şiiri 1964 yılında Çağrı dergisinde yayınlanan şairin şiirleri daha sonra Hisar, Varlık Yıllığı, Türk Edebiyatı, Millî Kültür, Defne, Ilgaz, Elif, Seviye, Güneysu, Tepe Edebiyatı, Dolunay, Alkış gibi edebiyat dergilerinde yayınlandı.

2005 yılında Antalya Şair, Ozan, Yazar ve Ressamlar Kültür Derneği (ANŞOYAD) tarafından 2. Şairler Buluşması'nda yılın Akdeniz Büyük Şiir Ödülü'ne layık görüldü.

Arif Eren'in şiirinin ana malzemesi hayattır, insandır, insana barınak olan mekândır. Eren, ben merkezli bir kurguda insanın-insanla, insanın çevreyle ve insanın eşyayla olan ilişkisini güçlü gözlemlere sahip bir sanatçı bakışıyla şiirleştirir.

Arif Eren'in sanatı ve şiiri hakkında yazar ve şairler şu değerlendirmelerde bulunmaktadırlar:

"Arif Eren'in bazı şiirlerinde toplumcu bakışı buluyoruz. Ne var ki bağırmaz bu şiirler. Usulünce ve derinlemesine söyler. Nefret etmez ve ettirmez; yurt sevgisi, insan sevgisi de böyle olur. Bir kitabına Yurt Tespihi adını vermiş olması, bu sevginin derin köklerini ortaya koyuyor." Sevinç Çokum

"Arif Eren, yenilik diye gariplikleri, anlamsızlıkları sürmüyor önümüze. Birtakım yavan mısralar sıralayıp sosyal davaların savunucusu, akımların öncüsü pozisyonunda değil, ideoloji çığırtkanlığı, laf ebeliği yerine gerçek şiirin kapılarını zorlamayı yeğ tutmuştur." İlhan Geçer

"Arif Eren'in şiirlerinde manevi huzura kavuşmuş bir yüreğin mutluluğuyla geçmişi özleyişin hüznü iç içe yaşıyor." Mehmet Çınarlı

"Arif Eren, saf şiire ulaşan bahtiyar şairlerdendir." Nevzat Yalçın

"Arif Eren, şiirin safiyetini koruyan bir şairdir." İnci Okumuş

"O, her nebatın kendi istediği toprakta yetişebileceğini çok iyi bilmektedir." Yalçın Yücel

"Arif Eren, şiirini mısra gücü üzerine kuruyor." Şevket Bulut

"Arif Eren, Gerek şiirleri, gerekse de şiirle ilgili düşünceleri bakımından son dönem Türk edebiyatının önemli temsilcilerinden biridir. Onun, 'Şiir, ses ipine söz asmaktır' ifadesi tamamen özgün bir tanımdır. O, sanatına bir ideolojinin emrine vermemiş, toplumsallık ile sanatsal kaygıyı güzel bir şekilde birleştirmiş şairlerdendir. Arif Eren, yenilik yapacağım diye tuhaf söz oyunları yapmadan yeni olmayı ve yeni kalabilmeyi başarmıştır. Geleneğe sırtını dönmemiş, gelenekle moderni en güzel şekilde birleştirmenin yollarını aramış ve bunda da başarılı olmuştur." Mehmet Fetih Yanardağ ve Ufuk Çiçek (Uluslararası Cumhuriyet Döneminde Maraş Sempozyumu, 2014:582)

"Arif Eren, sosyal hayatta müşahede ettiği toplumsal meseleleri şair duyarlılığı ile dile getirmiş, problemlere sevgi ekseninde yapıcı, birleştirici çözümler göstermiş, toplumcu şairlerin aksine maddî olumsuzluklara değil, problemleri doğuran manevî etkenlere eğilmiştir. İdeolojik saplantıya düşmeden, çığırtkanlık yapmadan, sanatından taviz vermeden; yaşayan canlı bir dil, özgün imgeler, şiirin akışına en uygun şekilleri kullanarak şiirlerini okuyucunun yüreğine ve dimağına sunmuştur." Ramazan Avcı (Avcı,2014:63)

Arif Eren, şiirlerini: Bu Kent Sende Kalsın (1963), Yurt Tesbihi (1975), Hayatı Huzura Ayarlamak (1985), Görkemli Denge (1996), Zaman Yerinde Durmaz (2006) ve Arif Eren Hayatı-Sanatı-Şiirleri (2010) adlı eserlerinde topladı.

DÜŞÜNCE YOLCUSU

Gözlerimin gölünde fırtına var
İki yana sallanır durur kirpiklerim
Bir şeyden ürken ceylanlar gibi
Uyku suyunu içmez gözbebeklerim

Bitmek bilmeyen düşünce yolunda
Bir yolcuyum tan atana dek
Nice ovalar, dağlar aştım
Sevinç ve hüzün çiçekleri devşirerek

Kimi ovalar şenlik içinde
Yüz görümü ister kozalar
Bir düğün sevinci yaşattı bana
Telli duvaklı pamuklar

Kimi ovalarda bir hüzün sessizliği
Talihini ağartmamış kara toprak
Yağmur bulutlarından umut kesince
Mümkün olmaz buraları sulamak

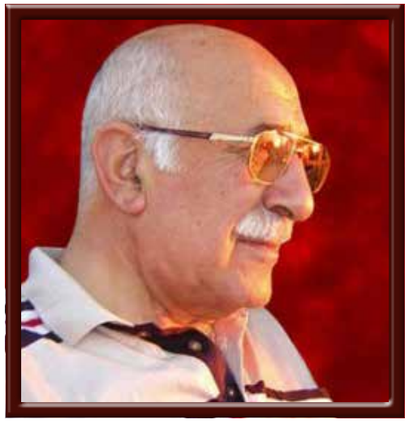
Kurak topraklar gibi dilim dilim
Dilimlendi yüreğimde duygular
Biliniz ki insanı insan değil
İnsanı vicdanı sorgular.
(Eren, 1996:8)

GÖRKEMLİ DENGE

Gündüz, hiç görmeden geceyi,
Kendince çirkin zanneder,
O dolunay yüzlü eceyi.

Gece hiç görmeden gündüzü,
Yıldızlara bakarak konuşur:
"Benim mülkümdür gökyüzü."

Bir araya gelseydi ikisi
Çoktan bozulmuş olacaktı,
Gökyüzünün görkemli dengesi.
(Eren, 1996:7)

ERDEM BAYAZIT (D.1939-Ö.2008)

Adil Erdem Bayazıt, 18 Aralık 1939 yılında Kahraman Maraş'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kahramanmaraş'ta tamamladı. Bir süre İstanbul ve Ankara Hukuk Fakültelerine devam etti. Öğrenimine ara vererek askere gitti. Asker dönüşü Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne kayıt yaptırdı ve buradan mezun oldu. Edebiyat öğretmenliği ve kütüphane müdürlüğü yaptı. İstanbul Türk Musikisi Devlet Konservatuarının kuruluşu sırasında genel sekreter olarak çalıştı. Daha sonra Sanayi Bakanlığı İnsan Gücü Eğitim Dairesi başkan yardımcılığı görevini yürüttü. Devlet Planlama Teşkilatı'nda çalışırken 1987 milletvekili seçimlerinde Kahramanmaraş milletvekili oldu.

Erdem Bayazıt, Akabe Yayınevini kurdu ve Mavera Dergisi'nin yönetiminde de yer aldı.

Şiirlerini Açı, Hamle, Yeni İstiklal, Büyük Doğu, Diriliş, Edebiyat, Mavera, Yedi İklim, Hece dergilerinde yayımladı. Yeni Şafak gazetesinde köşe yazarlığı yaptı.

Adil Erdem Bayazıt'ın ilk şiir kitabı Sebep Ey (1972)'dir. Afganistan gezisi izlenimlerini topladığı İpek Yolundan Afganistan'a (1981) adlı kitabıyla Türkiye Yazarlar Birliği Basın Ödülü'nü kazandı. İkinci şiir kitabı Risaleler (1987) ile de Türkiye Yazarlar Birliğince 1987'de yılın şairi seçildi. Üçüncü şiir kitabı ise Gelecek Zaman Risalesi (1998) adını taşımaktadır.

"Erdem Bayazıt'ın şiiri, sesli bir şiirdir. Hareketli, gür, gümrah söyleyiş daha belirgin. Sert, keskin üluba eşlik eden lirik bir akış var. İç ahenk sağlanmış. İmgenin imkânlarından yararlanır ama imgeci değil. Yaşanan acılara, haksızlıklara karşı duyarlı. Kötülük odaklarına karşı tavır alır. Yola ışık tutar. Gelecek güzel günleri duyurur. Muhalif, savaşçı ve hep umut var. Diriliş için mücadele eder. Şiirlerinde tabiat, şehir, ölüm, aşk konuları; yabancılaşma, araşıy, sorgulama ve öze dönüş odağında işlenir. 'Ben' demek yerine, daha çok 'biz' der. Erdem Bayazıt, şiirimiz adına büyük kazanım." Murat Soyak (Maraşder, 2010:117)

"Erdem Bayazıt, insan ve toplum hayatının her yönü ile ilgili şiirler yazmıştır. Şiir erdem Bayazıt için temel ifade vasıtasıdır. Her ne kadar gazete ve dergilerde fıkralar, denemeler hatta yanlış hatırlamıyorsam hikâye de yazmış olsa, onun asıl mesleği, yolu, şairliğidir. İçinde yol aldığı vadi, şiir vadisidir. İnsan ve toplum hayatının her yönüyle ilgili şiir yazmıştır. Hem bireyselliğin ağır bastığı temalara (aşk, ölüm vb. gibi) hem de sosyal temalara (yoksulluk, despotluğa ve zulme karşı direniş, evrensel barış, toplumun sosyal ve ekonomik sorunları vb. gibi) yönelmiş şiiri insanın yeryüzünde yaşadığı serüvenin şiiridir.

Erdem Bayazıt'ın şiirinde ölüm teması aynı Necip Fazıl'da olduğu gibi, çok önemli bir yer tutar. 'Risale' genel başlığı altında yazdığı uzun şiirlerinden birisi Ölüm Risalesi başlığını taşıyan şiiridir. Yine Sebep Ey'deki şiirlerinden birinin başlığı Ölümün Kıyıları'dır. Ayrıca bizzat kendi ölümü için yazdığı 'Kendi Ölümüme Ait Bir deneme' adında bir şiiri daha vardır Ölüm Risalesi'nin içinde. Yalnız bu şiirlerinde değil, diğer şiirlerinde de ölüm teması, onun şiirinin can damarlarından birini oluşturmaktadır." Osman Sarı (Maraşder, 2010:144)

Ahmet Kabaklı, Erdem Bayazıt'ın şiirleri için *"Bir genç adam için şehrin ıstırabını, bozulmuş törenin, inançsızlığın, faziletsizliğin tepkilerini, alışılmış düzenden yılgınlığı ve isyanı ve İslam'da kurtuluşun güzelliğini, maddeden kaçışı, şehirden köye kasabaya kaçışı ısrarla anlatın şiirler."* ifadesini kullanıyor. (Kabaklı, 1985: 674)

Erdem Bayazıt, 5 Temmuz 2008 yılında vefat etti.

DÜNYAYA DAİR

Bir otel odası kadar bana aitsin
Bir mağara gibi hiç kimseye
Herkese bir deniz gibi
Biliyorum sadece bir emanetsin.

Bir şarkı gibisin dünya!
Çoğu zaman hüzün makamında
Coşkulu bazen da
Kimi zaman bir öğle vakti gibi
Sıkıntılı ve sabit

Geçen zamanlar bitmeyen bir beste
Tarih bir nakarat sanki.

Ben herhangi bir savaşta herhangi bir asker
olsam da herhangi bir asker
Benim de payıma düştü
Biraz mavi biraz ümit

Güneş bir kez daha batarken sulara
Bıkmadan bir kez daha
Biriken kızıllıkta biraz da
Benim kanımdan katkı var.
(Bayazıt, 2009:85)

BULMAK

Bir an kayboldun gibi yaşadım kıyameti
Yoruldun ama buldun ey kalbim emaneti

Yeniden su yürüdü dalıma yaprağıma
Bir bakışın can verdi kurumuş toprağıma

Çiçeğe durdu kalbim içtim parmaklarından
Göz çeşmem suya erdi sevda kaynaklarından

Bir aydınlık denizin sonsuz derinliğinde
Yüzüyorum gözünün yeşil serinliğinde

Bir ışık bir kelebek biraz çiçek biraz kuş
Yeni bir ülke yüzün ellerimde kaybolmuş

Soluğum bir kuş gibi uçuyor ellerine
Kapılıp gidiyorum saçının sellerine

Gözlerinden göğüme sayısız yıldız akar
Bir gülüşün içimde binlerce lamba yakar

Bir kurtuluştur o an çağrılsa senin adın
Sesin ne kadar sıcak sesin ne kadar yakın

Tabiat bir bembeyaz gelinlik giymiş gibi
Yüzüme kar yağıyor sanki elinmiş gibi

Sensiz geçen zamanı belli yaşamamışım
Sensizlik bir kuyuymuş onu aşamamışım

Bir yol buldum öteye geçerek gözlerinden
İşte yeni bir dünya peygamber sözlerinden

Ölüm bize ne uzak bize ne yakın ölüm
Ölümsüzlüğü tattık bize ne yapsın ölüm
(Bayazıt, 2009:207)

CAHİT ZARİFOĞLU (D.1940-Ö.1987)

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin önemli şairlerinden biri olan Cahit Zarifoğlu, 1940 yılında Ankara'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini babasının memuriyeti dolayısıyla Siverek, Kızılcahamam, Ankara ve Maraş'ta yaptı. İstanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun olduktan sonra dil eğitimini geliştirmek için bir süre bazı Avrupa ülkelerine gitti. Türkiye'ye geldikten sonra çevirmenlik, öğretmenlik, TRT Genel Müdürlüğü Mütercim Sekreterliği, İstanbul Radyosu'nda denetçilik görevlerinde bulundu. 1987 yılında İstanbul'da öldü.

Edebiyata ilgisi Kahramanmaraş'ta lise yıllarında beraber okuduğu Alaeddin Özdenören, Rasim Özdenören, Erdem Bayazıt ve Mehmet Akif İnan grubuyla oluştu. Şiirleri Yeni Dergi, Türk Dili, Diriliş, Edebiyat, Papirüs, Soyut, Yönelişler dergilerinde yayımlandı. Adı geçen arkadaşlarıyla birlikte Mavera dergisini çıkarttı ve şiir, hikâye, senaryo, günlük ve sohbet yazıları bu dergide yayınlandı. *"İlk şiirlerinden itibaren İkinci yeni ve modern Alman şiirinin özelliklerini okşayan, insanın varlık içindeki konumunu araştıran, giderek hikmete yönelen bir tutum içerisinde oldu. Modern Türk şiirinin dilini ve hayal gücünü en çok zorlayan şairlerden birisi olan Cahit Zarifoğlu, öncesiz ve sonrasız bir şiir ortaya koymuştur. Onun şiirleri, içerdiği hüzün bakımından İkinci Yenicilerden Turgut Uyar'la, düşünce yapısı açısından Sezai Karakoç'la, imge bakımından Alman şair Rilke ile ilişkilendirilirse de, tekil bir şiirdir. Bu kendine özgü oluş, şiirlerinin genellikle kapalı ve anlaşılmaz bulunmasına neden olmuştur."* (Andı, 2012:144)

Zarifoğlu'nun şiirleri son derece kapalıdır. Rasim Özdenören onun şiirleri için *"Cahit Zarifoğlu'nun şiiri bunca anlaşılmaz, kapalı ya da zor anlaşılır bulunmasına rağmen, şimdiye kadar hiçbir aklı başında şiir okuyucusu (eleştirmen ya da okuyucu olarak) bu şiirleri reddetmek, yok saymak cesaretini gösterememiştir. Çünkü elindeki metinler, anlaşılması zor da olsa daima değerli bir ürün olarak görünmüştür."* demektedir. (Zarifoğlu, 2004:9)

Daha çok "Diriliş" "Edebiyat", "Mavera" dergilerinde çıkan şiir, hikâye, günlük ve eleştirileriyle tanındı. Son dönemlerinde ise çocuk edebiyatına yöneldi. Çocuklar için yazdığı kitaplardan Yürekdede ile Padişah adlı eseriyle 1984'te Türkiye Yazarlar Birliğince yılın yazarı seçildi.

Şiir anlayışı bakımından Sezai Karakoç ve Necip Fazıl çizgisinde yer alır. Ona göre şiir, insandan ve maddeden bağımsız bir varlığa sahiptir. Şair ise adeta bir baraj suyunu tutan bent gibi şiiri insanlığa ulaştıran bir kanal, bir araçtır. Şiirin bu bağımsız varlığına dışarıdan bir müdahalenin bir dayatmanın olmaması gerektiği konudaki düşünceleriyle gerçeküstücülere yaklaşan şair, şiirin metafizik niteliği konusunda onlardan ayrılır. Şiir de tıpkı insan gibi Yaratan'a doğru bir yönelme içerisindedir. Metafiziksiz şiir olmaz. Şiir maddeden ördüğü duvarların ve perdelerin arkasını kurcalama işidir. (Taşçıoğlu, 2008:27)

Cahit Zarifoğlu, 7 Haziran 1987 tarihinde vefat etti.

ESERLERİ

Şiir: İşaret Çocukları (**1967**), Yedi Güzel Adam (**1973**), Menziller (**1977**), Korku ve Yakarış (**1986**), Şiirler (Bütün şiirleri-**1989**)

Hikâye türündeki eserleri: İns (**1974**)

Çocuk hikâyeleri: Serçekuş (**1983**), Katırarslan (**1983**), Ağaçkakanlar (**1983**), Yürekdede ile Padişah (**1984**), Gülücük (**1989**), Ağaç Okul (**1990**), Küçük Şehzade (, Motorlu Kuş (**1987**), Kuşların Dili (**1988**)

Roman: Savaş Ritimleri (**1985**), Anne

Günlük: Yaşamak (**1980**)

Deneme: Bir Değirmendir Bu Dünya (**1987**), Zengin Hayâller Peşinde (**2006**)

Tiyatro: Sütçü İmam (**1987**)

AYNA

Ve gözüm eşyamda değil
Yoruldum maddemden
Ta ki dünya bitti
Köşk kurdum sakin oldum

Dehlizsiz ve tabakasız
Kör bir hayvan gibi
Rızkına etiyle yanaşan
Karanlık bir evdir gövdem

Güneşte asla karanlık yoktur dediler
Ve onlar yoluna cihet ettim vatan tuttum

Büyük yeni bir hayat bildim
Yeni yeni bildim yoksa ölüyordu bir şey
Bir insan binası yıkılıyordu durmadan
(Zarifoğlu, 2004:302)

SULTAN

Seçkin
Bir kimse değilim
İsmimin baş harfleri acz tutuyor
Bağışlamanı dilerim

Sana zorsa bırak yanayım
Kolaysa esirgeme

Hayat bir boş rüyaymış
Geçen ibadetler özürlü
Eski günahlar dipdiri
Seçkin bir kimse değilim
İsmimin baş harflerinde kimliğim
Bağışlanmamı dilerim

Sana zorsa yanmaya razıyım
Kolaysa affı esirgeme

Hayat boş geçti
Geri kalan korkulu
Her adımım dolu olsa
İşe yaramaz katında
Biliyorum
Bağışlanmamı diliyorum.
(Zarifoğlu, 2004:491)

ALAEDDİN ÖZDENÖREN
(D.1940-Ö.2003)

Hikâyeci Rasim Özdenören'in ikiz kardeşi olan Alaeddin Özdenören, 1940 yılında Kahramanmaraş'ta doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Kahramanmaraş'ta yaptı. Yüksek öğrenimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünde tamamladı. Yurdun çeşitli okullarında öğretmenlik yaptı ve emekli oldu.

Edebiyata ilgisi lise yıllarında sınıf arkadaşları olan Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Rasim Özdenören, Mehmet Akif İnan'la birlikte başlayan Alaeddin Özdenören'in yazı çalışmaları önce mahallî gazetelerde, öğrenim gördüğü lisenin yayın organı olan Hamle dergisinde; daha sonra Diriliş, Edebiyat, Mavera, Kayıtlar, Simya gibi sanat-edebiyat dergilerinde yayımlandı. Yeni Devir, Millî Gazete ve Zaman gazetelerinde köşe yazıları yazdı. 1996 yılında Yalnızlık Gide Gide adlı eseriyle Türkiye Yazarlar Birliği'nin şiir ödülünü aldı.

"Alaeddin Özdenören'in şiirlerini yayınlamaya başladığı 60'lı, 70'li yıllar Türkiye'nin en çalkantılı dönemidir. İdeolojik asabiyetlerin yer yer estetikten ödün verdiren ortamında o, şiirin özgül yapısından sapmadan, kendine özgü bir söyleyişi ortaya koyabilmiş özgün şairlerden biridir." Arif Ay

Eserleri: Güneş Donanması (şiir-**1975**), Batılılaşma Üzerine (deneme-**1983**), İnsan ve İslam (deneme-**1982**), Devlet ve İnsan (deneme-**1986**), Yakınçağ Batı Dünyası ve Türkiye'deki Yansımaları (düşünce-**1986**), Yalnızlık Gide Gide (Şiir-**1996**), Şiirin Geçitleri (deneme-**1996**), Unutulmuşluklar (anı-**199**,), Bütün Şiirler (**2002**), Geleceğin İnsanı (**2004**)

GÖK DUVARLARI

Kalbim gök duvarlarına
Resmini çizer
Gözlerin düşlerimde gezer
Akar içime içime

Ne olursun biraz gül
Gözlerinde o ıslak gül
Baktıkça ben hep büyür
Açar içime içime

Önümde devinen şehir
Saçlarından akan nehir
Rüzgârlar içre zehir
Ağar içime içime

Geçtikçe sulardan yüzün
İncecik dal olur hüzün
Şarkıları yeryüzünün
Doğar içime içime

Yavrucuğum feryadım var
Yağıyor ellerime kar
Mezarcığından ışıklar
Dolar içime içime

Sarar kollarım yerleri
Ay taşırır geceleri
Senin yokluğundan beri
Yığar içime içime

Pusuda mı bencileyin
Her şeycikler geceleyin
Ben nasıl derinlerdeyim
Ki yıldızlar gökyüzünden
Yağar içime içime
(Yalnızlık Gide Gide)

ALİ AKBAŞ (D.1942-)

1942 yılında Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinde doğan Ali Akbaş ilk ve orta öğrenimini Elbistan'da, yükseköğrenimini ise İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde tamamladı. Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde "Yapalak ve Ekinözü Ağızları" konulu çalışmasıyla yüksek lisansını tamamladı.

Çeşitli lise ve yüksekokullarda öğretmenlik ve idarecilik, Film Radyo ve Televizyonla Eğitim Merkezinde program yazarlığı yaptıktan sonra Hacettepe Üniversitesinde Türk dili okutmanı olarak çalıştı ve buradan emekli oldu. 1999-2000 öğretim yılında Kazakistan'da Ahmet Yesevi Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak çalıştı.

Şiir yazmaya lise yıllarında başlayan Akbaş, 1991 yılında Kuş Sofrası adlı şiir kitabıyla Türkiye Yazarlar Birliği tarafından yılın şairi seçildi. 1993 yılında da Kazakistan'ın başkenti Almatı'da düzenlenen II. Türk Dünyası Şiir Şöleni'nde Mağcan Cumabayulı ödülüne layık görüldü.

2011 yılında III. Türk Dünyası Edebiyat Dergileri Kongresi tarafından *"Türk Dünyasında Yılın Edebiyat Adamı"* ilan edildi.

Divan, Doğuş Edebiyat ve Kanat dergilerini çıkartan Akbaş'ın şiirleri çeşitli dillere çevrilmiştir. Avrasya Yazarlar Birliği kurucularından olan Akbaş, halen Kardeş Kalemler Dergisi'nin genel yayın yönetmenliğini yapmaktadır.

Şiirlerinde Anadolu insanının duygularını terennüm eden Akbaş'ın: Masal Çağı (**1983**), Kuş Sofrası (**1991**), Gökte Ay Portakaldır (Masal- **1992**), Turna Göçü (**2011**), Erenler Divanında (**2011**) ve Eylüle Beste (**2011**) adlı eserleri vardır.

CEPHEDEN MEKTUP

Ak pürçekli anam, aziz pederim
Gülden nazik elinizden öperim
Mektubu yazarken kara kış idi
Çarığım buz tuttu, elim üşüdü
Kâğıt bulamadım mendile yazdım
Kalem bulamadım kan ile yazdım
Ne çantada erzak, ne matarada su,
Dilimde zikrullah, yolumda pusu
Eğer mâverâdan gelirse dâvet
Bir ziyâfet gibi gelir şahâdet
Yiğide şahâdet nasipse eğer
Apansız avare bir kurşun değer
Ya ak pak alnından, ya sinesinden
O an bir kuş uçar ten kafesinden
Kanadı kınalı bir ak güvercin
Baba ocağını ziyaret için
Bir anda kaybolur zaman ve mekân
Bizim için zaman, yekpâre bir ân
Her ruha bir melek refâkat eder
Ravza-i Nebî'yi ziyaret eder
O makamda ne gam kalır, ne keder
Rabbim sizlere de şefaat eder
Duâ edin, yas tutmayın bizlere
Bakıp bakıp mâzideki izlere
Ali Akbaş (Akbaş, 2011:72)

OSMAN SARI (D.1946-)

Osman Sarı 1946 yılında Kahramanmaraş'ın Sarımolla Köyünde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kahramanmaraş'ta, yüksek öğrenimini Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde tamamladı. Çalışma Bakanlığında iş müfettişliği yaptı. Sakarya Üniversitesinde öğretim üyesi olarak çalıştı.

Şiirleri Gonca, Çıkış, Defne, Edebiyat, Diriliş, Mavera, İlim ve Sanat dergilerinde yayımlandı. Zaman gazetesinde köşe yazarlığı yaptı.

Divan şiirinin gazel türünü yeni bir dil ve yeni bir üslupla şiirimize aktardı.

Osman Sarı'nın: Bir Savaşçıdır Kalbim (şiir-1975), Aydınlar İhaneti (deneme-1991), Önden Giden Atlılar (şiir-1992), Şiirler (Şiir-1995) isimli eserleri vardır.

TAŞ GAZELİ

I
Taş taş değil bağrındır taş senin
Nereni nasıl yaksın söyle bu ateş senin

Bir katılıktır dinamit söker mi yürekleri
Başın bir kez bu kalbe çarpmasın ey taş senin

Kazmayı kayalara değil kalplere vur ey
Ferhat niçindir kırdığın bunca taş senin

Anne seninle bağrın döğer gider mi acı
Hanidir Ferhat'tan aldığın ders taş senin

Sen de mi taşla bir oldun ey sevgili
İşitmez oldun beni kalbin taştan taş senin

Ölüm sendedir bana nedir taşlamak beni
Bana güldür çiçektir attığın her taş senin

Gözünü dikme taşa işte parça parçadır
Şimşektir bir bakışın dayanır mı taş senin

Deprem değildir dağı ve beni sarsan
Bir bakışındır komaz taş üstüne taş senin

Niçin çıktın dağlara evren çöl oldu Leylâ
Topuğun öpmek için toz oldu dağ taş senin

Osman Sarı (Bir Savaşçıdır Kalbim)

MEHMET GÜNEŞ (D.1956-)

Mehmet Güneş 1956 yılında Afşin'de doğdu. Ortaöğrenimini Kahramanmaraş Lisesi'nde, yükseköğrenimini Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde yaptı. Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nde Biyokimya doktorası yaptı. Serbest hekim olarak çalışmaktadır.

Şiirleri ve denemeleri; Töre, Türk Edebiyatı, Türk Yurdu, Nizâm-ı Âlem, Alperen, Gelecek, Semerkand, Türkiye Günlüğü, Kültür Dünyası, Gülistan, Gözyaşı, Gökkubbe ve Altınoluk gibi çeşitli fikir, kültür ve sanat dergilerinde; makâle ve incelemeleri ise; Hergün, Millet, Yeni Düşünce, Türkiye, Zaman, Yenigün ve Gündüz gibi günlük gazetelerde yayımlandı. Muhtelif antolojilerde yer alan şiirlerinden bâzıları bestelendi.

Mehmet Güneş'in: Hac ve Duâ (mensur risâle-1999), Gün Akşama Yaslanmadan (şiir-2000), Mukaddes Yolculuk Medîne-i Münevvere (2010), Gül Aşkın Mihrabıdır (2011), Evliyâ Çelebi'nin İzinde 'Gül' Medeniyeti'nin Başkenti (2011) adlı yayımlanmış eserleri vardır.

YILLAR YAPRAK DÖKERKEN

Mızrap hüzzamda gezer, ney efkâra dem tutar
Ve hazan mevsiminde beni bir elem tutar...

Kıymeti bilinmeyen, nîmet olsa da zaman
Hayâtın parmakları Mahşer'e kalem tutar...

Her nefeste mezara bir adım yaklaşırken
Dizde derman tükenir, sevenler mâtem tutar...

Nefsine meyletse de bu dünyaya gelenler
Kul, bütün günâhına Settâr'ı hakem tutar...

Yol vardır küfre giden her bir günah içinde
"Sırât-ı Müstakim"de beni seccadem tutar...

Elest Meclisi'ndeki "Kâlû Belâ" aşkına
Hakk'ı tesbih ederken kirpiklerim nem tutar...

Bir türlü anlatamam yüreğimin sesini
Ehl-i dil, "Allah!" diyen nabzımı her dem tutar...

"Lâle"nin ışığında gönül müheyyâ olur
Aşkın derûnundaki sırrı muhteşem tutar...

İlâhî sevdâ ile mayalansa kalbimiz
Seherde yanakları "Gül" kokan şebnem tutar...

Yıllar yaprak dökerken Güneş zevâle döner
Hakk yolunda yolcuyu yoldaki özlem tutar...

Bir ömrü yudumlayıp, Sen'den Sana gelirken
İnşallah elimizden Resûl-i Ekrem tutar...
Mehmet Güneş

ÖMER ERİNÇ (D.1958-)

Şair ve yazar Ömer Erinç 1958 yılında Kahramanmaraş'ın Hacıeyüplü köyünde doğdu. Asıl adı Duran Boz'dur. İlk ve orta öğrenimini Kahramanmaraş'ta tamamladı. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Değişik okullarda öğretmenlik ve yöneticilik yaptı.

Ömer Erinç, yazı çalışmalarına bir grup arkadaşıyla birlikte Işık Gazetesi ve Kelam dergisinde başladı. Şiir ve yazılarını Edebiyat, Yeni Sıla, İkindi Yazıları, Kayıtlar, Yedi İklim dergilerinde yayımladı. Halen yazı ve şiirlerini yayımlamayı Hece dergisinde sürdürmektedir.

"Dost" ve "Dört Mevsim Düşünce" dergilerinin yayın yönetmeliğini yaptı.

Eserleri: Turna Gözleri ve Karanfil (Şiir-1991), Geniş Zaman Süvarileri (Şiir- 1999), Seferî Yazılar (Deneme-2010), Büyük Doğu'nun Mustarip Ruhu Necip Fazıl (Biyografi-2014)

Ayrıca, Bir Şimdikizaman Şairi Mehmet Âkif Ersoy (2008), Yahya Kemal Kitabı (2008), Kitaba Çağrı Sınavında İnsan (2009), Yazarların Şehri Kahramanmaraş (2009), Şiirli Şehir Kahramanmaraş (2009), Kahramanmaraş Öykü Günleri (2010), Çok Sesli Bir Yazar Rasim Özdenören (2011), Düşünen Kalem Nuri Pakdil (Hüseyin Su ile müşterek-2011), Kitaba Cağrı (2012) ve Yazma Hikâyeleri (2014) adlı kitapların editörlüğünü yaptı.

KUYUDA ATLASÇİÇEĞİ

ilkyaz fısıltısı yapraklara
deli fişekler yağdıran
eylül çarpıntısı
kırılgan hem de ürkek
kurulsun bahtına
gençliğim

eşkıyanın işgalindeyken sesin
kışın güvertesine
devrilir zemheri

homurdandığında kuyu
yutulmak üzresin belli ki
salıverilir
saksıda atlasçiçeği

varsın göğersin
kıvrılan çekiç sesleri
buyrukluğundan bakışıyın
zaman dağılacak darı gibi
merceklerine güzün
Ömer Erinç (Turna Gözleri ve Karanfil'den)

CELÂLETTİN KURT (D.1960-)

Celalettin Kurt, 1960 yılında Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Elbistan'da tamamladı. Yüksek öğrenimini İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsünde tamamlayarak, öğretmenliğe başladı. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde öğretmenlik, yöneticilik yaptı ve emekli oldu.

Şiir ve yazıları, Dolunay, Türk Edebiyatı, Uzun Sokak, Erguvan, Konevi, Yeni Horon, Kar Çiçeği, Güneysu, Seviye, İkinci Fecir, Gündönümü, Millî Eğitim, Tebeşir, Bizim Kalemler, Yeni Ufuk, Destina, Kültür Dünyası, Berceste, Türkiye Çocuk, Şafak Çocuk, Somuncu Baba Çocuk, Bizim Ocak, Nizam-ı Âlem, Elbistan'ın Sesi, Bizim Elbistan, Kaynarca, Gündüz gibi çeşitli yayın organlarında yayınlandı.

Bir dönem Gündönümü, Tebeşir ve Şardağı Sanat-Edebiyat Dergilerinin yayın yönetmenliğini yaptı. Türkiye genelinde açılan şiir yarışmalarında sekiz Türkiye birinciliği, dört Türkiye ikinciliği, bir Türkiye üçüncülüğü ve beş mansiyon olmak üzere çeşitli ödüllerin sahibi oldu.

1999 Yılında "Türkiye Çocuk Dergisi" tarafından, çocuk edebiyatına gösterdiği katkılardan dolayı "Yılın Öğretmeni" seçildi.

Şairin bazı eserleri çeşitli sanatçılar tarafından bestelendi. Kendi bestelediği eserlerse, yine bazı sanatçıların kaset çalışmalarına girdi. Uzunçarşı Dergisi'nin yayın yönetmenliğini yaptı.

Hikâye, deneme, makale, monografi, araştırma türlerinde de birçok eseri bulunan Kurt: şiirlerini Gönlünüz Çiçek Tarlası, Üç Gül Düştü Gönlümüzden (Müşterek), Çiçekler Artık Solmasın, Gülnâre, Adın Kaldı Yüreğimde, Dibace-i Aşk, Mavi Kuşun Rüyası, O Amcalar Umutlarımızı Çaldılar, Türkülerin Gül Sesi ve Kar Beyaz Ölüm adlı eserlerinde toplanmıştır.

Celalettin Kurt'un şiirlerinin yanı sıra Elbistan Şairler Antolojisi I-II, Dile Gelen Elbistan, Dünden Bugüne Elbistan (Müşterek), Ahmet Cansız Güllü (Müşterek monografi), Sevgiyle Dirilen Hayat (Hikâye), Yine De İdealizm (Deneme-makale), Dünde Kalan Elbistan (Müşterek) adlı nesir türünde eserleri de vardır.

BİZ ÇOCUKLAR

Umuduyuz anayurdun
Dertlerini bileceğiz
Büyüyüp de lalelerle
Güller ile geleceğiz.

Meşaleler elimizde
Yurt türküsü dilimizde
Engel olsa yolumuzda
Seller ile geleceğiz.

Karşılıksız sevip yurdu
Bitirip de yurtta derdi
Olup birer cihan merdi
Yollar ile geleceğiz.

Kavgalarla işimiz yok
Sevgimiz çok, kinimiz yok
Yalan dolan yönümüz yok
Yeller ile geleceğiz

Hizmet için Türkiye'ye
Ayak basıp her bir köye
Hep ileri diye diye
Diller ile geleceğiz.
Celalettin Kurt (Kurt, 2012:95)

TAYYİP ATMACA (D.1962-)

Tayyip Atmaca, 1962 yılında Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesinin Topaktaş köyünde doğdu. Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesinden mezun oldu. Osmaniye'de Güneysu Kültür Sanat Edebiyat Dergisi, Kırağı Şiir Dergisi'nin yayın yönetmenliklerini yaptı. Eskişehir'de Mustafa Özçelik ile birlikte Ardıç Kültür Sanat Edebiyat Dergisini çıkardı. Uzun yıllar Eskişehir Odunpazarı Belediyesinde evlendirme memuru olarak çalıştı.

Şiir ve denemeleri Dolunay, Türk Edebiyatı, Milli Kültür, Harman, Mina, Kardelen, Karçiçeği, Palandöken, Güneysu, Tepe Edebiyat, Kırağı, Yedi İklim, Yitik Düşler Milli Eğitim, Ardıç, Lika, Kuşluk Vakti vb. dergilerde yayınlandı.

"Tayyib Atmaca'nın bütün şiirleri maneviyatımızı temizleyecek şiirlerdir. Hangi konuyu ele alırsa, hep insanlara faydalı söz demeye çalışır. Şiirlerin felsefi yönü çok güçlüdür, tabii ki, bu berede örneklere dayanarak fikirlerimizi açıklayacağız. Bir de şiirlerin dili ve üslubu güzeldir. Bu güzelliği de yaradan şiirlerindeki mecazlar, antonimler, teşbihler, sözlü halk edebiyatından istifade etmesidir. Samimi söylemek lazımdır ki, şair Türkçe'yi güzel bilir ve şiirinde bunu yerli yerinde kullanır. Bunun da nedenleri var. Şair zengin kültürü olan bir elde doğmuş, bu kültürün bazıları anne sütüyle onun içine hopmuşdur. Gençliğini yaşadığı Kahramanmaraş, Osmaniye eli Karacaoğlan yurdu, şiir sanat bölgesidir. Yaşayan efsane şairimiz Bahaettin Karakoç'un yurdudur. Böyle bir diyarda yaşamak Tayyib Beyin dünya görüşüne tabii ki, müspet tesir gösterecek. Şairin şiirlerinde hasret, niskil, bazen da umutsuzluk var."
Doç.Dr.Tamilla Abbashanlı (http://tayyibatmaca.net)

Deneme Kitapları'nın sonuna: Şiirlerini Hüzünlerin Düğünü (1980), Külüngün Taşlara Çizdiği Nakış (1993), Sarı Kitap (1997), Bende Yanan Türkü Sende Sönüyor (2004), Susarak Konuşsan Gözüm Dinlese (2004) Döş Defteri (2006), Uzun İnce Bir Türkü (2010), Âşıklar Meclisi (2014), Söz Açarı (Müşterek-2014) adlı kitaplarında, denemelerini Med Cezir Vakitler (2004), Gece Vardiyası (2006), Ebemkuşağının Altında (2010), Eskişehir'in eskimeyen Yüzleri (2014) adlı eserlerinde topladı.

YALNIZLIK

Daha ten çıkmadan kentin dışına
Başını alır da gider yalnızlık
Kalabalıklarda yalnız başına
Karanlık koynunda yatar yalnızlık.

Şekile kalıba oturmaz boyu
Kabarır köpürür azar gün boyu
Sofraya varmadan ekmeği suyu
Can ocakta kaynar tüter yalnızlık.

Sırtı bıçak yurdu konargöçerler
Çölde kalsa gözyaşını içerler
Hüzne döşer serer yanar içerler
Leyla'nın yolunu tutar yalnızlık.

Gündüzden usanıp geceye kaçar
Ya yerde sürünür ya gökte uçar
Her seher yeni bir tomurcuk açar
Koklatmaz kendini batar yalnızlık.

Şerbet zehre keser sunulan tasta
Zararı kâr sayar bütün takasta
Gözünü gönlünü çevirir dosta
Kendi çenesini çatar yalnızlık.
Tayyip Atmaca (Bende Yanan Türkü Sende Sönüyor)

HASAN EJDERHA (D.1962-)

Şair ve yazar Hasan Ejderha, 1962 yılında Kahramanmaraş Karadere-Harmancık'ta doğdu. Anadolu Üniversitesinde işletme okudu. Şiire Ortaokulda başladı. Önce mahalli yayınlarda, daha sonra; Dolunay, Türk Edebiyatı, Milli Kültür, Gençliğin Sesi, Güneysu, Yeni Hasat, Taşra, Kırağı, Gülbang, Genç Adım, Evvelbahar, Ayna, Tomurcuk, Şardağı, Yitik Düşler, Dört Mevsim Maraş, Dergâh, Kırklar ve Yağmur gibi birçok dergide şiir ve hikâyeleri yayınlandı.

Ümraniye Belediyesi 4. Hikâye Yarışması'nda "Kara Celal" Hikâyesi ile Mansiyon Ödülü, Eğitim Bir Sen'in Mehmet Akif İnan anısına düzenlediği "Ödenmiş Bedeller Unutulmasın" hatıra yarışmasında Kahramanmaraş il birinciliği ödülü ve Türkiye genelinde mansiyon ödülü kazandı. Tarık Buğra Anısına seçilen 40 hikâyeci içinde yer aldı. Bir süre Osmaniye Korkut Ata Üniversitesinde görev yaptıktan sonra Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesine atandı. Hasan Ejderha sırasıyla; Kültür Sanat ve Eğitim Derneği Başkanlığı, Türkiye Yazarlar Birliği üyesi ve uzun süre Birliğin Kahramanmaraş şube başkanlığı ve yönetim kurulu üyeliği görevlerinde bulundu.

Hasan Ejderha'nın: Seni Yaşamadan Olmaz (şiir-1994), Maraş'ın Cezbeli Gülleri (Biyografik hikâyeler-2012), Marallar Oymağında Bir Ceylanla Oturup Ağlamak (şiir- 2012) ve Kayıktepe Operasyonu (roman- 2014) adlı eserleri bulunmaktadır.

MUHACİR

Artık muhacir bir kalbin hükmünü biliyorum
Her yorum için kanatlanan kelimeler seyyar
Ağyar bir adımla gidilen çağrıya nasıl varılır
Darılır da sevgili; hayat yorulur, aklım burulur.

Aşk; şimdi zamanı, daha acıya çok var
Tarih; maşuka uzak, bulutlar az ötede
Görse de görmese de sultan, ferman yerine geldi
Ertelendi denizlere ceza, yağmur, geldi gelecek
Tebessüm istiyorum ey yâr! Bana kim gülecek.

Yer gerektir, konmak ve göçmek için
Seçin yeri ve yıldızlar göçsün
Bölüşsün ayı tavşanlar bir kâğıt helva gibi
Edebi üzre çağrılan kızlara beşik helâl
Artık geldi zamanı ve işte doğdu hilal.
(Ejderha, 2012)

BEJAN MATUR (D.1968-)

Bejan Matur 1968 yılında Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesinin Maksutuşağı köyünde doğdu. Ortaokul ve liseyi Gaziantep'te okudu. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. İlk şiirleri aralarında Defter ve Adam Sanat'ın da bulunduğu belli başlı edebiyat dergilerinde yayımlandı. İlk kitabı Rüzgar Dolu Konaklar ile 1997 Orhon Murat Arıburnu ve Halil Kocagöz şiir ödüllerini aldı.1999 yılında yayımlanan Tanrı Görmesin Harflerimi kitabı ile uzun soluklu bir şiirin habercisi olduğunu gösterdi. 2002 yılında, Ayın Büyüttüğü Oğullar ve Onun Çölünde kitaplarını eş zamanlı olarak yayımladı. Zaman gazetesinde köşe yazarlığı yaptı.

Ataol Behramoğlu, Bejan Matur'u şöyle değerlendiriyor: "Aşkın kadınca yorumunu içeren, kendi coğrafyasının insanını, özellikle de kadınlarını anlatırken halk yaşamının, varoluşunun ilkesel köklerine uzanan epik boyutlu şiiriyle 90'yı yılların şiirinin ve günümüz Türk şiirinin en dikkate değer şairlerinden."

Şiirleri İngilizceden Çinceye 24 dile çevrildi. Aralarında Grand Street Magazine (Newyork) gibi saygın dergilerin ve Language For a New Century (Norton yayınları) gibi önemli seçkilerin bulunduğu antoloji ve dergilerde yer aldı.

2008 yılında yayımladığı İbrahim'in Beni Terketmesi kitabı eleştirmenlerce 'Hanif şiir' olarak değerlendirildi.

2009 yılında Kader Denizi adlı şiir kitabını, 2010 yılında Dağın Ardına Bakmak adlı fikir kitabını yayınlandı.

Eserleri: Rüzgar Dolu Konaklar (1996), Tanrı Görmesin Harflerimi (1999), Ayın Büyüttüğü Oğullar (2002) , Onun Çölünde (2002), İbrahim'in Beni Terketmesi (2008), Doğunun Kapısı Diyarbakır (2009), Kader Denizi (2009), Dağın Ardına Bakmak (2010)

KADINLAR

Mavi dövmeleri
Ve bitmek bilmez yasların çürük izleriyle
Durup ateşe bakıyorlar.
Rüzgâr estiğinde hepsi ürperiyor
Göğüsleri değiyor toprağa

Ellerinde yanan odunlar taşıyan kadınlar
Siyah kazanların pası çökmüş yaşlılığıyla
Dolaşıp duruyorlar.
Ateşin öfkesi kabardığında
Sesler artıyor.
Orada ateş hiç bitmiyor
Söndürmek bir belâ

Göğüsleri pörsüyen kadınlar
Ellerinin korkunç inceliğiyle
Tutacakları odunların sertliğini düşünmekte
Ve susmaktalar.
Sustuklarında yaşları farkedilmiyor
Toprak kokuyor bağırdıklarında

Nereye yaslanacaklarını unuttuklarından
Gözlerini toprağa bırakıyorlar
Çünkü bulutlar gökte kalıcı değil
En içten
Toprağa veriyorlar kendilerini
Ve kokuyorlar ara sıra
(Rüzgâr Dolu Konaklar'dan)

b) Kahramanmaraşlı Yazarlar

Kahramanmaraşlı şairlerin bazıları aynı zamanda tiyatro, hikâye, roman, biyografi, makale, deneme yazarı olarak da edebiyat dünyasında varlıklarını hissettirmişlerdir. Necip Fazıl Kısakürek, Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Celalettin Kurt, Hasan Ejderha, Kâmil Aydoğan, Mevlana İdris Zengin, Mustafa Okumuş, Alaaddin Özdenören, Oğuz Paköz, Ömer Erinç ve Şevket Yücel gibi sanatçılar bunlardan bazılarıdır.

Bilim ve düşünce alanında eserler ortaya koyan yazarlarımızı konumuzun dışında tutarak edebî türlerde eser veren Kahramanmaraşlı yazarlar arasında Hasan Reşit Tankut, İsmail Kıllıoğlu, Kadir Tanır, Kamil Aydoğan, Mehmet Ali Zengin, Mehmet Alperen, Mehmet Göçer, Mehmet Gören, Mehmet Reşit Ayhan, Mehmet Taş, Ahmet Doğan İlbey, Esin Tepebaşılı, Ahmet Maraşlı, Mevlana İdris Zengin, Murat Aykaç Erginöz, Ahmet Taşgetiren, Ali Karaçalı, Arif Bilgin, Cuma Tahiroğlu, Mürvet Sarıyıldız, Mustafa Kök, Mustafa Okumuş, Necdet Ekici, Nuri Pakdil, Osman Alagöz, Ramazan Avcı, Rasim Özdenören, Recep Şükrü Güngör, Nusret Şan, Remzi Çayır, Yaşar Alparslan, Salih Zengin, Salman Kapanoğlu, Hacı Abdullah Kozan, Esma Yakar, Hasan Ejderha, Sema Maraşlı, Serdar Yakar, Şevket Bulut, Tahsin Yücel ve Vehbi Vakkasoğlu'nu sayabiliriz.

Bu yazarlar arasında temayüz etmiş olan bazı sanatçılarımızın doğum sırasına göre biyografilerine yer vereceğiz.

HASAN REŞİT TANKUT
(D.1891-Ö. 1980)

Yazar, dil bilimcisi Hasan Reşit Tankut, 1891 yılında Elbistan'da doğdu. Mülkiye Mektebini bitirdi. Yedek subay olarak Birinci Dünya Savaşı'na katıldı. Millî Mücadele yıllarında Galiçya, Çanakkale ve Tokat'ta bulundu; Tokat yöresini teşkilatlandırdı. A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde ders verdi. Kaymakamlık, mülkiye müfettişliği, Türk Dil Kurumu Başkanlığı, milletvekilliği yaptı. Dil sahasında verdiği eserlerinde Güneş-Dil Teorisi'ni savundu. 1980 yılında vefat etti.

ESERLERİ: Güneş-Dil Teorisine Göre Toponomik Tetkikler (1936), Güneş-Dil Teorisine Göre Dil Tetkikleri (1936), Dil ve Irk Münasebetleri Hakkında Tetkik (1937), Diyarbakır Adı Üzerinde Toponomik Bir Tetkik (1937), Nusayriler ve Nusayrilik (1938), Alp Kelimesi ve Alp Irkının Yurdu (1938), Dil ve Tarih Tezlerimiz Üzerine Geçerli İzahlar (1938), Maraş Yollarında (1940), Köy Kalkınması (1960).

MARAŞ'TA KURTULUŞ BAYRAMI

(12 Şubat 1944)

Maraş, Anadolu'nun orta büyüklükteki sakin şehirlerinden biridir. Onu, sakar ve sert tabiatlı Ahır Dağının dört tepeli, dört sağrılı geniş bir sekisinde (teras) kurmuşlar. Yücelerden bakılınca bu şekliyle Maraş yere henüz düşmüş taze bir çınar yaprağını andırır. Yere henüz düşmüş taze bir çınar yaprağının dolgun ve gür yeşilliği, bucak, bucak kuytu dereleri, yamaç yamaç yalçın kayaları, yer yer köpüklü çağlıyanlariyle bu şehir kuruluşunun daha ilk gününden başlıyarak güzelliğe, sanata vurgun yaşadı.
Evet burası, çevrenin âsi tabiatına rağmen şiirin ve sanatın yuvasıdır. Zengin ışık bolluğu, hare hare renk taşkısı (tuğyan) iç varlıkta ancak bu anlamda akisler yapabilir. Ruhların berraklığı yüzlerde tatlılık, bakışlarda ılıklık, tanışmalarda cana yakınlık yaratmıştır.

1914—18 Büyük Savaşından önce biz Elbistan çocukları daha cenuptaki kültür merkezlerimize inerdik. Ben Şam'da okurdum. Her yıl ders kesiminden sonra Şam'dan kalkar G.Antep üzerinden Maraş'a gelir oradan da Ahır Dağının ardındaki Elbistan'a giderdik. Yaz sonu bu yolu gerisin geri, tekrarlar Şam'a dönerdik. Yolumuzun üzerinde büyük kasabalar büyük şehirler vardı. Maraş bunların içinde bir başka âlem yaşar, bir başka âlem yaşatırdı. Her sabah güneşle beraber sokağa fırlayan halkın yukarı mahallelerden aşağıya, Bedestene doğru akışında sessiz bir kıvılcımlanma sezilirdi. Yediden yetmişe kadar herkes koşardı. Gönül dolusu selamlaşmalarda kekikli yamaçların süzdüğü bahar yellerinin yumuşaklığını duyardık. Çarşının durmak, dinmek bilmiyen git gelinde (amedüşüt) ateşli alış verişlerde; pınar başı gezilerinde, okul çocuklarının haşaralığında, pazar yerlerinde hep bu yumuşaklık, bu tatlılık bu ılıklık ve bu cana yakınlık vardı.

Bedestende sanat erleri, bütün enerjilerini fazla eser vermekte, bütün zekâlarını eseri mükemmelleştirmekte harcar, bütün Maraş son damlasına kadar dikkatini yalnız bu uğurda kullanırdı. Bu halk çok sakin, sonuna kadar barışçı idi. Böyle olmakla beraber yaşlılarımızdan Maraş'a özgü döğüş ve uğraş hikâyeleri duymaz değildik. Tekli ve toplu kahramanlıklar devrinin bu çevrede olmuş bitmişleri başkalarından az canlı, az coşgulu (heyecanlı) değildi. O tarihlerde Maraş taburlarının kıymeti, hele yiğitliği ağızdan eksilmez, dilden düşmezdi. Halk şairleri bu kahramanlıkları ateşli ve ışıklı dille överdi. Fakat Maraş o günkü yaşayışiyle bir barış merkezi, bu merkezde Maraşlı, barışın gönüllü kahramanı idi.

1919 Şubatının ortalarına doğru idi. Bir sabah sokağa çıkanlar şehirdeki asker birliklerinin yola koyulmuş olduğunu gördüler. Bütün ağırlıklariyle Ceyhan boyunca yukarıya doğru çekiliyorlardı, ikinci sabah bu birliklerin Ahır Dağını da Berit Dağını da arkada bıraktığı duyuldu. Belirsiz, bilinçsiz (şuur) bakışlar boşluğa ürkek sorgular savuruyordu: Neden gittiler? Niçin bu kadar uzaklara çekildiler?

….
Şubatın yirmi üçüncü pazartesi günü idi. Güney ufkunda bir kara bulut belirdi. Ağır ağır ilerliyen, yaklaştıkça çirkin çirkin büyüyen bir kara bulut. Çok geçmedi bu kara bulutun altından bir düşman süvari alayı sıyrıldı. Belirsiz, bilinçsiz bakışlar boşluğa ürkek sorgular savuruyordu: Bunlar kimdi? Ne için geldiler?

Gelenler yerleşti. Fakat ne için geldikleri bilinmedi. Tam yedi ay sahipsiz, kuvvetsiz ve tek başına kalan şehir yine sakin yaşadı. Barışçı çehresini değiştirmedi. Yine barışçı kaldı.

Güz gelmiş, Teşrin aylarına girilmişti. Maraş, bağlardan, bahçelerden, uzaklardaki çiftliklerden çekilmiş merkezde toplanmıştı. Ovada çiçeklerin boynunun büktüğü bugünlerde Ahır Dağının doruğuna kar düşmüş, sert yakıcı poyraz başlamıştı.

1919 yılının Birinci teşrinindeyiz, ayın on beşinci günüdür. Şehirde sert ve yakıcı bir haber inledi: Bütün Kilikya, Adana, Maraş, Antep, Urfa Fransızlara bırakılıyormuş.

Ne oluyordu? Ahır Dağı göbeğinden çatlamış ovalara mı devriliyordu? Ceyhan şahlanmış gökleri mi tosluyordu? Yoksa Maraş tek Maraşlısına kadar yerin dibine mi geçmişti? Bu sefer boşluğa savrulan sorular belli, belirli ve hükümlü idi: Maraş Türklükten ayrılacak, düşman eline bırakılacak ha? Bir anda Maraş tek bir kalp kesildi. Kaynağı belirsiz tek bir hareket genel bir hareketsizlik yarattı. Bütün Maraş bir anda soluk kesmiş susuyordu.

Demircinin çekici örse inmedi. Bakırcının tokmağı boşlukta durdu. Çulhanın mekiği yuvasında kımıldamadı. Saracın bizi geçmedi ve dabağın derisi kolunda asıldı kaldı.

Babaların şefkati dondu, analar yavrularını bağırlarından ayırdı. Delikanlılar aşkı geri itti. Can evine kadar işliyen sorgu, sorguların en uğursuzu beyinlerin içinde tekrar burgulandı: Maraş Türklükten ayrılacak. Düşman eline bırakılacak ha? Ve sonra birden bütün Maraş bir ağız olarak haykırdı: olamaz.

O vakit kalp işledi, kafa işledi, gövde işledi, sanat işledi. Fakat bu sefer her işleyen başka türlü işliyordu. Sakin, sulhcü şehrin o günkü halkını bu sual ve cevaptan sonra şuur altı (tahtel şuur) âleminin hükmüne girmiş buluyoruz. O günkü Maraşlı artık güzelliğe vurgun değildi. Sanatın saf ve berrak aşkını sıyırmış bir tarafa atmıştı. Ev ocak da bilmiyordu. Onda, millet yapan ilkelerin (prensip) hepsi birden canlanmıştı. Kan kaynamış, gelenek (anane) parlamış, süre (duree) istemiş ve türe buyurmuştu:

Düşman koğulacak. Maraş Türk kalacak!

(Tankut, 2008)

TAHSİN YÜCEL (D.1933-)

Hikâye, roman ve deneme yazarı Tahsin Yücel, 1933 yılında Elbistan'da doğdu. İlköğrenimini Elbistan'da ortaöğrenimini Galatasaray Lisesinde, yükseköğrenimini İÜEF Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümünde yaptı. Fakülteyi bitirdikten sonra, öğretim görevlisi oldu ve 1969'da doktorluk, 1972'de doçentlik, 1978'de de profesörlük unvanlarını aldı. 2000 yılında emekli oldu.

Tahsin Yücel, çalışmalarına öykücülükle başladı. İlk öyküsü olan ¨Dert Çok, Hemdert Yok!¨, bir derlemede (Yeni Hikâyeler 1950) yayımlandı. Daha sonraları Varlık, Seçilmiş Hikâyeler, Yeryüzü, Beraber ve Mavi gibi dergilerde öyküleri yayımlanmaya devam etti. Bu dönemlerde; kullandığı yalın dil, kullandığı modern sözcükler, Anadolu insanına yaklaşımındaki tutarlılık ve anlatımındaki ustalık dikkat çekti. Behçet Necatigil gibi isimlerden yorumlar aldı. Uçan Daireler, Haney Yaşamalı ve Düşlerin Ölümü adlı öykü kitaplarını yayımlayarak kariyerine devam eden Yücel, bu kitaplarda kendi geçmişinden bazı öğeler kullandı. Bunları ele alırken oldukça karamsardı; ancak daha sonraları bunu dönemin akımlarından etkilenerek yaptığını belirtmiştir. Bu kitaplarla daha çok tanınmaya başladı. 1970'li yıllara gelindiğinde, öncellikle Yaşadıktan Sonra ve Dönüşüm kitaplarıyla, daha sonra da Vatandaş ve Ben ve Öteki kitaplarıyla tarzında bir değişiklik gözlemlendi; daha derin kişilikler yaratıp, ¨çevreyle¨ daha az ilgilenmeye başladı. Bu kitaplarıyla karışık yorumlar alan Yücel, kariyerine Komşular adlı kitabıyla devam etti. Bu kitabın konusu, diğerlerinden farklı olarak, insanların politika hakkındaki görüşlerinin eleştirisiydi Fethi Naci, bu kitabındaki bir öyküsünü bir başyapıt olarak değerlendirdi.

Tahsin Yücel aynı zamanda bir romancıdır. Romanları (Peygamberin Son Beş Günü, Mutfak Çıkmazı, Bıyık Söylencesi) genel anlamda, ironik eleştiriler barındırır. Öykü ve roman dışındaki eserlerine bakıldığında, Yazın, Gene Yazın ve Tartışmalar adlarında iki deneme kitabı görülür. Bunlardan ilki, genellikle kendi hayatından alıntılar içerirken, ikincisi, dilsel konuları alan polemikleri konu alır. Aynı zamanda, Türkiye'ye göstergebilimi tanıttığı çalışmaları da vardır. (http://www.tahsinyucel.com/)

Tahsin Yücel, 1956 yılında Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, 1959 yılında Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü'nü, 1984 yılında Azra Ferhat Çeviri Yazını Ödülü'nü, 1993 yılında Orhan Kemal Roman Ödülü'nü, 1999'da Sedat Simavi Ödülü'nü, 2003 yılında da Yunus Nadi Roman Armağanı'nı aldı. Tahsin Yücel'in eserlerinin bazıları şunlardır:

Öyküleri: Uçan Daireler (1954) Haney Yaşamalı (1955), Düşlerin Ölümü (1958), Yaşadıktan Sonra (1969), Ben ve Öteki (1983), Aykırı Öyküler (1989), Komşular (1999), Golyan Devrimi (2008)

Romanları: Mutfak Çıkmazı (1960), Peygamberin Son Beş Günü (1992), Bıyık Söylencesi (1995), Vatandaş (1996), Yalan (2002), Kumru ile Kumru (2005), Gökdelen (2006)

Deneme-Eleştirileri: Yazın ve Yaşam (1976), Yazının Sınırları (1982), Tartışmalar (1993), Yazın, Gene Yazın (1995), Alıntılar (1997), Söylemlerin İçinden (1998), Salaklık Üstüne Deneme (2000), Yüz ve Söz (2003), Göstergeler (2006)

Tahsin Yücel'in hikâye, roman, deneme-eleştiri türündeki eserlerinin yanı sıra inceleme türünde 6, derleme türünde 1, çeviri türünde 86 adet yayımlanmış eseri vardır. Ayrıca 6 eseri de yurt dışında yabancı dillere çevrilmiştir.

MUSTAFA OKUMUŞ (1932-)

Yazar ve şair Mustafa Okumuş, 1932 yılında Kahramanmaraş'ın Türkoğlu ilçesi, Beyoğlu beldesinde doğdu. İlköğrenimini köyünde, orta öğrenimini Düziçi Köy Enstitüsünde ve yüksek öğrenimini Gazi Eğitim Enstitüsünde tamamladı. İlk ve ortaöğrenim kurumlarında öğretmenlik ve yöneticilik yaptı ve emekli oldu. Şiir, deneme, araştırma ve hikâye türündeki yazıları Abece, Altın Külah, Alkış, Aykırısanat, Edebiyat Yaprağı, Söylem, Kardelen, Kurtuluş, Madalyalı Tek Şehir Kahramanmaraş, Yeni Ufuk gibi sanat-edebiyat dergilerinde yayınlandı. Yerel gazetelerde köşe yazarlığı yaptı.

"Mustafa Okumuş, yaşadığı çevrenin daha yaşanılır, içinde bulunduğu toplunun daha medenî, daha hoşgörülü ve erdemli olması için kendini adayan bir eylem insanı; geçmiş, bugün ve gelecek arasındaki kültürel köprünün kurulması için çalışan bir araştırmacı; güçlü bir deneme yazarı, olgun bir şair ve hikâyecidir. Bu vasıflarını eğitimciliği ile birleştirerek yaşantısı ve eserleriyle kılavuzluk yapmaktadır." (Avcı, 2014:15)

Mustafa Okumuş'un Eserleri: Gönül Bahçesi (Şiir-1996), Beyoğlu Beldesi (Araştırma-2000), Mavi Beklentiler (Deneme-2004), Beyoğlu Beldesi II (Araştırma-2006), Uzaklara Özlem (Şiir 2007), Kendimiz Olabilme Erdemi (Deneme 2010), Çoban Yıldızı (Hikâye-2014)

VEHBİ VAKKASOĞLU (D.1947-)

Vehbi Vakkasoğlu 1947 yılında Kahramanmaraş'ta doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Kahramanmaraş'ta, yükseköğrenimini İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünde tamamladı. Öğretmenlik yaptı ve İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğünde müdür yardımcılığı görevinde bulundu. 6 yıl Almanya'da öğretmen olarak çalıştı.

İlk yazıları lise yıllarında Adım ve Gonca dergilerinde yayınlanan Vakkasoğlu'nun yazıları sonraki yıllarda Sabah, Bugün, Yeni Asya, Zafer, Sur, Köprü, Tercüman gibi dergi ve gazetelerde yayınlandı. Çeşitli televizyonlarda programlar yaptı. Yurt içi ve yurt dışında eğitim, kültür ve tarih konularında konferanslar verdi.

Edebiyat, tarih, din, araştırma, inceleme, biyografi ve psikoloji konularında eserleri bulunan Vehbi Vakkasoğlu'nun ilk eseri Mehmet Akif'tir (1968). O günden bugüne 45 esere imza atan yazarın eserlerinden bazıları şunlardır: Önce Alkışladılar Sonra Öldürdüler (**1975**), Bu Vatanı Terk edenler (**1975**), İslam Şairi Mehmet Akif (**1976**), Bozgun (**1977**), Anna Masala Gerçeği (**1978**), Gönül Çağlayanı Yunus Emre (**1983**), Bilinmeyen Kadın (**1983**), Öğretmenin Not Defteri (**1984**), Üç Kıtadan Anadolu'ya (**1984**), Tarih Aynasında Ziya Gökalp (**1984**), Yeniden Doğalar (**1986**), Maneviyat Dünyamızda İz Bırakanlar (**1987**), Yaşadığım Avrupa (**1999**), Kalp Sevmekten Yorulmaz (**2002**), Allah'ı Nasıl Anlamalı Çocuklarımıza Nasıl Anlatmalı (**2003**), Aşk Çağlayanı Mevlana (**2004**), Başkasının Günahına Ağlayan Adam (**2006**)

NURİ PAKDİL (D.1934-)

Yazar ve şair Nuri Pakdil, 1934 yılında Kahramanmaraş'ta doğdu. Liseyi Kahramanmaraş'ta okudu. Bu yıllarda edebiyata büyük ilgi duyan Pakdil, okul yayın organı olarak Hamle dergisini çıkarttı. Yükseköğrenimini İ.Ü. Hukuk Fakültesinde tamamladı. Hukuk müşavirliği ve DPT'de uzman olarak görev yaptı.

İlk şiir ve denemeleri Maraş'ta yayınlanan Demokrasiye Hizmet ve kendisinin çıkardığı Hamle dergisinde yayınlandı. Yeni İstiklâl gazetesinde sanat sayfası düzenledi. Üniversite yıllarında Necip Fazıl, Sezai Karakoç gibi sanatçı, edebiyatçı ve düşünürlerle yakın ilişkiler kurdu. 1969'da Ankara'da yayınlamaya başladığı Edebiyat dergisi etrafında genç şair ve yazarları topladı ve çok sayıda yeni şair ve yazarın yetişmesini sağladı. Onlara ağabeylik ve rehberlik yaptı. Edebiyat dergisinde yayınladığı deneme, oyun ve eleştiri türündeki yazılarıyla tanındı. Sanat anlayışı ve fikir cephesi, döneminin genç ediplerini etkiledi, kurmuş olduğu Edebiyat Dergisi Yayınları'yla (1972) da kendisinin ve Edebiyat Dergisi yazarlarının eserlerini yayınladı. Paris izlenimlerinden oluşan Batı insanını yeni bir yaklaşım ve üslupla anlattığı ilk kitabı Batı Notları'yla büyük ilgi topladı.

"Nuri Pakdil, yazmanın, düşünmenin pek önemsenmediği, sanat ve edebiyatın bir toplum için ne kadar önemli olduğunun pek fazla anlaşılmadığı bir dönede, sanat ve edebiyatın önemini derinden kavrayıp, karşılaştığı her bir arkadaşın eline birer kalem tutuşturan yazardır." (Sarı, 2011;91)

"Nuri Pakdil, itirazı ve önerisi olan bir entelektüel olarak çağın insana yüklediği mecburiyetler karşısında hiçbir zaman eğilmeden, dimdik yaşamasını bilmiş ve başarmış birisidir. Ustalık gerektiren bu tavrın sahibi olmak, elbette olumlu olumsuz her şeyi göze almanın sonucunda gerçekleşir. O, yiğit ve yerli bir yürüyüşün kâşifidir. Kendisinden önce yürüyenlerin yol aldıkları patikaları bulvarlara bağlamıştır." (Su ve Erinç, 2011)

Şiirleri: Sükût Suretinde (1997), Ahid Kulesi (1997), Osmanlı Simitçiler Kasidesi (1999)

Denemeleri: Biat (I, 1973; II, 1977; III, 1981), Bağlanma (1979), Bir Yazarın Notları (I, II, 1980; III, 1981; IV. 1982), Edebiyat Kulesi (1984), Arap Saati (1997), Derviş Hüneri (1997), Klas Duruş (1997), Ahid Kulesi (1997), Sükût Suretinde (1997), Otel Götüren Defterler I-Çarpışan Sesler (1999), Otel Gören Defterler 2-Yazının Epik Resmi Çekildiği Sırada (2000), Otel Gören Defterler 3-Büyük Sorgu (2001), Otel Gören Defterler 4-Simsiyah (2002), Otel Gören Defterler 5- Ateş Hattında Harf Müfrezeleri (2003), Otel Gören Defterler 6-Yazmak Bir Mucize (2005)

Oyunları: Umut (1997), Put Yapımevleri (1980), Korku (1997), Kalbimin Üstünde Bir Avuç Güneş (1982).

Gezi notları: Batı Notları (Paris intibaları, 1972; gözden geçirilmiş 3. bs., 1997).

Çevirileri: Harikalar Tablosu (J. Prevert'ten, oyun, 1974), Ay Operası (J. Prevert'ten, şiir, 1975), Çağdaş Arap Şiiri (Güldeste, 1976; Arap Şiiri adıyla I, II, 1998), Kasırganın Çatırtıları (Eugéne Guillevic'den, 1981).

NEREYE BAKSANIZ ÇİÇEKLER BİTİVERİR*

'Feza Pilotu' şiirinde Necip Fazıl Kısakürek'in dediği gibi 'Ay dünyaya bir karış.' Gâvur Dağlarından ağır ağır iniyorsunuz: burası düş çoğaltma yeridir. En güç üretim düş üretimidir. (...) İç dünyamızın girintileri çıkıntıları gibidir Gâvur Dağlarının yolları siz arabanın içinde değilsiniz de, araba sizin içinizdedir: benzin yerine düş yakılır arabalarda. Nereye baksanız çiçekler bitiverir: gece çiçekleri. İnersiniz: arkanızdan koşarak Gâvur Dağları da geliyor.

Siz hiç dağın yürüdüğünü gördünüz mü? Yaşlı bir Türk köylüsünün engin ruhu içinde nokta gibi kalır Gâvur Dağları. Türk köylüsünün ruhu, iç dünyası geniştir: hepimiz konaklayabiliriz oraya. Avrupalı ruhumuzun enginliğini daha kavrayamadı. Yeterince yorumlayamadık da ondan. Solunuzda küçük tepeler bırakarak düzlükte ilerliyorsunuz. Mevlâna, insan ruhunun derinliklerine doğru durmadan yürümüştür: Mesnevi'si, insan ruhunu kuşatma, gizemli bölgelerde yeni yerler elde etme girişimidir. Kömürler denen çok küçük bir yerleşim noktasını da geçiyorsunuz. Ne ki, ak alınlı insanlar buralarda otururlar. Pencerelerden yansıyan sönük ışıklar, ay ışığı altındaki utangaç ruhlarının varlık belirtileridir. Bizim ruhumuz da işiyor, diyorlar Kömürler'de oturanlar. Bir yanda ay ışığı, bir yanda sönmemiş ruhlar. Daha küçük küçük yerleşim noktalarından da geçtikten sonra, küçük bir ırmak köprüsüne yaklaşırken, kentin kutsal bekçisi gibi, kentin inanç simgesi gibi, tepedeki mezar size el eder: Malik Ejder: derlenip toplanıp saygınızı sunarsınız. Bu ırmak, her gece kenti yıkar: kentin, yıkanmış olarak ayın koynuna girme töreni sık sık yinelenir.

İnsan ruhu ne denli kirletilirse kirletilsin, kökenindeki tanrısallığı nedeniyle sonunda nasıl olsa aklanacağından, kentimiz de temiz olma, temiz kalma gereğini duyar. İnsan ruhundaki dinginlikle kentimizin dinginliği uyumludur: arada sırada başkaldırır, sonra yeniden başını içine çeker: şimdi hüzünlü dönemi yaşamaktadır.

Kent size doğru yürür, siz kente doğru yürürsünüz: ölülerinizle, yaşayanlarınızla, birer birer karşılaşırsınız. Gece gecedir ya, bir gündüze dönüşür: ölülerinizin anıları içinizde deprem gibi sarsar bir yeriniz. Bu sarsıntılardan yaşama sevinci doğar kentin ortasında: gülerek caddeleri, sokakları geçersiniz. Bir ev büyüyor anılarımda: Kutsal Kitabı açıp ilk sayfasından ilk satırı okuduğum ev: eski evimiz: doğduğum ev, Tanrı'nın beni varettiği ev.

Birazdan K.Maraş'ta sabah olacaktır. (Pakdil, 1977)

RASİM ÖZDENÖREN (D.1940-)

Cumhuriyet dönemi Türk hikâyeciliğinin önemli temsilcilerinden biri olan Rasim Özdenören 1940 yılında Kahramanmaraş'ta doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Maraş, Malatya, Tunceli gibi Güney ve Doğu şehirlerinde tamamladı. İ.Ü. Hukuk Fakültesini ve İ.Ü. Gazetecilik Enstitüsü'nü bitirdi. Devlet Planlama Teşkilatı'nda uzman olarak çalıştı. 1970-1971 yılları arasında araştırma amacıyla ABD'nin çeşitli eyaletlerinde bulundu. 1975 yılında Kültür Bakanlığı Bakanlık Müşavirliği görevine geldi. Aynı bakanlıkta bir yıl da müfettişlik yaptı. 1978'de istifa ederek ayrıldığı devlet memurluğuna bir süre sonra tekrar döndü. Rasim Özdenören, lise yıllarında Erdem Bayazıt, Cahit Zarifoğlu, Alaaddin Özdenören, Mehmet Akif İnan'dan oluşan edebiyatla yakından ilgili arkadaş grubunun içinde yer aldı. Arkadaşlarıyla birlikte okul yayını olan Hamle Dergisini devam ettirdiler. İlk hikâyesi olan "Akarsu" Varlık dergisinde yayınlandı. Daha sonra çeşitli dergilerde hikâyeler ve günlük yazılar yazdı.

1967 yılında ilk hikâye kitabı olan Hastalar ve Işıklar adlı eserini yayınladı.

"*Rasim Özdenören, hikâyesini, Cumhuriyetle başlayan köklü kültürel dönüşümlerin insanımızda açtığı yaralar üzerine kurdu. Modernizmin, büyük şehir olgusunun Türk insanının hayatına yerleşmesini dikkatle izledi. Yakın tarihimizde önemli bir yer tutan köyden şehre göç olgusunun getirdiği sorunlarda bir yandan şehre tutunmaya çalışan insanların yaşadığı değerler çatışmasını izledi, bir yandan da bu sorunların arka planındaki ekonomik sorunlara dikkat çekti. Bu çerçevede içine düştüğü bunalımı aşamayan tedirgin ruhları anlattı. Köklü dönüşümlerin yaşandığı evrelerde sanatıyla tarihten süzülüp gelen değerlerimize sahip çıktı.*" (Işık, 2007:2860)

Özdenören "Denize Açılan Kapı" adlı eseriyle 1984 yılında Türkiye Yazarlar Birliği Yılın Hikâyecisi Ödülü'ne layık görüldü. "İki Dünya" adlı deneme kitabı 1978'de Türkiye Millî Kültür Vakfı tarafından fikir dalında Jüri Özel Ödülü aldı. "Çok Sesli Bir Ölüm" ve "Çözülme" adlı hikâyeleri ayrıca TV filmi yapıldı, bunlardan "Çok Sesli Bir Ölüm", Uluslararası 1977 Altın Prag TV Filmleri Festivali'nde Jüri Özel Ödülü aldı. Rasim Özdenören, 2011 yılında TBMM tarafından her yıl verilen Üstün Hizmet Ödülü ile mükâfatlandırıldı.

ESERLERİ:

Hikâye: Hastalar ve Işıklar (1967), Çözülme (1973), Çok Sesli Bir Ölüm (1974), Çarpılmışlar (1977), Denize Açılan Kapı (1983), Kuyu (1999), Hışırtı (2000), Toz (2002)

Roman: Gül Yetiştiren Adam (1979

Deneme: İki Dünya (1977), Müslümanca Düşünme Üzerine Denemeler (1985), Yaşadığımız Günler (1985), Ruhun Malzemeleri (1986), Yeniden İnanmak (1987), Kafa Karıştıran Kelimeler (1987), Çapraz İlişkiler (1987), Yumurtayı Hangi Ucundan Kırmalı (1987), Müslümanca Yaşamak (1988), Red Yazıları (1988), Yeni Dünya Düzeninin Sefaleti (1996), Ben ve Hayat ve Ölüm (1997), İpin Ucu (1997), Acemi Yolcu (1997), Kent İlişkileri (1988), Yüzler (1999), Eşikte Duran İnsan (2000), Yazı İmge ve Gerçeklik (2002), Toz (2002), Aşkın Diyalektiği (2003), Düşünsel Duruş (2005), İmkânsız Öyküler (2010)

Çeviri: Hayvan Çiftliği (George Orwell'den, 1964), İslâmda Devlet Nizamı (Mevdudi'den, 1967). İslam Devletinde Mali Yapı (Dr. S.A. Sıddıki'den, 1972)

BENİM MARAŞ'IM

İnsanın yolu Maraş'tan tesadüfen geçmez. İnsan, Maraş'a azmederek gider. Maraş, çünkü geçiş yolları üzerinde kurulmuş bir kent değildir. Onun, coğrafya olarak özgün bir konumu var. Haritada her ne kadar ana geçiş yollarının üzerinde imiş gibi görünürse de, bu görünüş aldatıcıdır. Gerçekten de haritaya bakıldığında Maraş'ın doğusunda Malatya ve Adıyaman, batısında Kayseri ve Adana, kuzeyinde Sivas, güneyinde Gaziantep yer almaktadır. Bütün bu geçiş yollarının tam orta yerinde konumlanmış olan Maraş'ın kendisinin güzergâh üzerinde bulunmayışı ilginç bir olay sayılmalıdır.

Maraş, Ahır Dağı'nın eteklerinde kurulmuş, son birkaç on yıl öncesine kadar dünyayla, çevresiyle pek ilişiği olduğu söylenemeyecek, daha açık bir söyleşiyle dünyayla ilişki kurmamış, belki ilişki kurmaya "tenezzül etmemiş" bir konum sergilemekteydi.

Benim Maraş'ım, doğduğum kent, işte bu, dünyayla ilgisini koparmış olan kentti. Benim Maraş'ım derken, çocukluğumun ve ilk gençlik yıllarımın geçtiği, 1940'lı ve 50'li yılları hatırımda tutuyorum. Ve o yılların Maraş'ını... 35 bin nü-îftıslu, kent merkezi olarak doğusunda Pınarbaşı'ndan batısında Batıpark'a kadar uzanan, kuzeyi Arkbaşı kırlarının başladığı sınırdan güneyde Karamaraş'a kadar uzanmayan (şimdiki tren istasyonunun iki kilometre kadar kuzey içlerine düşen) dar bir alan içindeki Maraş...

Benim Maraş'ım bu sadece. Karayolları güzergâhının değil, demir yolu güzergâhının da dışına düşerdi. (Hâlen de öyledir.) Batıdan gelip doğuya giden demiryolu Narlı'da kuzeybatıya bir dirsek yaparak Maraş tren istasyonunu bulur raf orada kalır. Oradan öteye demiryolu da gitmez ve Maraş tren istasyonu kördür.

Coğrafya olarak çevreye böylesine kapanık olan Maraş'ın insanları da çevrelerine uzun yıllar kapalı kalmışlardır ve onların karakterini kendine özgü bu kapalılık yoğurmuş, oluşturmuştur. Bu itibarla Maraş insanı, hep, kendine yeter olmayı, hep kendi yağıyla kavrulmayı istemiştir. Daha doğrusu, kentin tabiatı belki de onu böyle olmaya zorlamıştır. Tekrar edeyim, ben, benim Maraş'ımdan bahsediyorum, benim çocukluğumun Maraş'ından... Benim sözünü açtığım Maraş, bu, kendine yetme ruhunun doruk noktasına 1920 yılının Şubat ayında ulaşmıştı: O yılın 20 Ocak'ında, Sütçü İmam'ın Fransız askerlerini kurşunlamasıyla başlayıp, tam yirmi bir gün süren Maraş Kurtuluş Savaşı, bu, kendi kendine yetme ruhunun somutlaşmasını ortaya koyar. Maraş, o savaşta, sadece kendi insanından, sadece kendi çetesinden, sadece kendi yerel örgütünden yararlanır. Dışardan hiçbir yardım almaz. İşgalcileri toprağından kovduğunda da, bunu sadece kendisi bilir. Modern zamanlara yeni bir destan eklemek için yapılmamıştır bu savaş, sadece dinin buyruğuna uymak için yapılmıştır, o kadar.

Benim Maraş'ım genelde ve esasta bir tarım kentidir. Tarımla uğraşan insanların temel ırası benim insanımın ruhuna sinmiştir: Kendine yeterli olmak. Başkasına muhtaç olmamak, kimseye el açmamak, kula kulluk yapmamak bu kişiliğin asal öğeleridir. Bu insan ticarette fazla başarılı değildir. Ticaret dışa açılmayı gerektirir. Ticaret komşu kentlerle, komşu ülkelerle ilişki kurmayı, oralara gitmeyi, oralardan mal almayı, oralardan mal getirmeyi gerektirir. Oysa Maraş'ın konumu (coğrafyası) uzun yıllar buna müsait olmamıştır. Ve Maraşlılar, ticarete lüzum hissetmemişlerdir. Kent içindeki ufak tefek bakkaliye işleri elbette yapılmıştır, ama bu bile kendine

yetmenin tecellisi olarak ve o kadarla kalmıştır.

Maraş, dışarıya kapalı olduğu için, hele o benim Maraş'ımın sert ve uzunca kışları düşünülürse, o mevsimlerde ne yiyip ne içtiği sorusu akla gelebilir. Maraşlılar, yazın, bağlara göçerler. Bu bağlar, kent merkezine 8—10 kilometre, en uzağı, bilemedin 20 kilometre mesafede, Ahır Dağı'nın etekleri boyunca batıdan doğuya uzanan, rakımları kent merkezine göre birkaç yüz metre daha yüksekte olan küçük yaylacıklardır. Bu bağlarda bol ve çeşitli türlerde üzüm yetişir. Keza ceviz, badem, fıstık gibi kabuklu yemişler yetişir. Maraşlılar üzümden samsa, sucuk gibi kendilerine yıl boyunca yetecek şıralarını yaparlar. Kış armudu, nar gibi meyvelerini özel yöntemlerle kış için saklarlar. Dut, incir gibi yemişlerini, keza kaysılarını kurutup saklarlar. Bütün bu yemişler, yemiş kuruları, samsa, sucuk gibi özel prosesten geçirilerek hazırlanan şıraları onlara, özelde kış mevsimini, geneldeyse bütün bir yılı rızk kaygısı çekmeden geçirmelerini sağlar. Aynı şekilde et sucuğu (buna Maraş'ta irişkit denir.) yapılır. Ve en önemlisi, evet, en önemlisi Maraş'ın kendine özgü tarhanasıdır. Bu tarhana Türkiye'nin, dolayısıyla dünyanın başka hiçbir yerinde yapılmaz. Maraş'ın dondurması gibi, bu tarhanası da sadece kendine mahsustur. Zahmetli, meşakkatli bir yapılış şekli vardır ama bu zahmete herkes keyifle katılır. Bu tarhananın nasıl yapıldığını anlatılması ayrı bir yazıya konu teşkil edecek kadar uzun ve ilgi çekicidir. Mesela şapta ve çığ, Türkiye'nin başka yerlerinde kullanılmayan, tarhananın iki dış malzemesinin adıdır. Şapta kavak ağacından yapılmış sırıklara, çığ da ince kamışlardan örülmüş bir tür hasıra verilen addır. Çığlar, şaptaların üzerine yayılır, taze tarhana da çığların üzerine serilerek kurutulur.

Maraş'ın bu kuru yemişleri, şırası, tarhanası ve öteki kışlık zahiresi, onun kendine yetme arzusunun, dahası kendine yetme ırasının dışavurumlarıdır.

Sonbahar, üzümlerin olgunlaştığı, dolayısıyla üzümden bastık, pestil, sucuk, samsa gibi kışlık şıranın yapılma mevsimidir. İşte, bazı üzüm çeşitlerimiz: Ağüzüm (aküzüm), marhabaşı, bandırma, külefi, yıldız, kabarcık, ha tabi azezi... Bunların her birinin olgunlaşma mevsimi, kullanılma yeri ayrıdır. Sözgelimi şıra için kabarcıkla azezi kullanılır; ağüzümden yapılan şıra biraz daha beyaz ve yumuşak düşer.

Yazın, yaylak olarak çıkılan merkez köylerimizin adları şairanedir: Kazma, Üngüt, Ayakçıloluk, Kerhan, Güzlek, Gafarlı, Ağyar (Akyar), Sarız (Sarıkız'dan bozma), Kozludere, Tekerek.. vb.

Dağlarımız daha az şairane değil: Maraş'ın, eteklerine yayıldığı Ahır Dağı'ndan başka, kentin uzaklarında, ama havasıyla Maraş'ı besleyen öteki dağlar: Engizek Dağı, rakımı: 2.814 m, Armut Dağı, rakımı: 2.450 m, Berit Dağı, rakımı: 3.027 m, Nurhak Dağı, rakımı: 3-081 m

Ve mahallelerimiz: Devecili, Mağaralı, Nahırönü, Tekke, Kayabaşı, Çiçekli, Kuyucak, Divanlı, Kümbet, Şekerli, Ekmekçi, Uzunoluk, Boğazkesen, Kanlıdere, Kaladibi, Aladan, Seriyaltı (Sarayaltı'dan bozma), Arkbaşı, Pınarbaşı, Abarabaşı... Bunlar, gelişigüzel aklıma gelen semt, mahalle veya mevki adları.

Maraş, coğrafi konumuna rağmen, son yıllarda, kentleşme yönünden inanılmaz bir patlama gerçekleştirmiştir. 1960'ların 35 binlik kenti nerede, bugünün 350 binlik kenti nerede? Bu kentleşmenin yedeğinde taşıdığı sorunları aktarmanın, bu yazının konusu dışına düştüğünü düşünüyorum. O, ayrı bir konu. Olayın beni ilgilendiren yanı şu: Ben, şimdi, benim Maraş'ımı tanımakta acze düşüyorum. Otuz küsur yıldır (1958'den bu yana) sürekli kalmadığım Maraş'ı her yıl, kısa sürelerle de olsa, ziyaret ediyorum. Her defasında tanımadığım bir yeni caddenin, bir yeni semtin kurulmakta olduğunu görüyorum. Benim Maraş'ımsa her yıl biraz daha kayboluyor, yeni kurulmakta olan Kahramanmaraş'ın yanında küçülüyor, bu yeni Maraş'ın neredeyse eski bir mahallesi hâline dönüşüyor. Eskiden, her köşe başında rastladığımız su tulumbaları sökülmüş, çeşmeler, pınarlar -kurumuş. Eskiden, bir Pınarbaşı'nın suyu 35 binlik kente yeterdi; şimdi yetmiyor, barajlar kuruluyor. Kentimizin çevresinde baraj göletleri oluşmuş durumda. Bu, Maraş'ın havasını oldukça değiştirmiş diyeceğim. Bu yılki ziyaretimde kentin havasını hayli rutubetli hissettim.

Bu olağanüstü kentleşmeye rağmen Maraş kendine özgü özelliklerini korumayı sürdürüyor. Sözgelimi köfte çeşitlerimiz: içli köfte, çiğ köfte, kısır, mercimek köfte (yavan köfte de denir), ekşili köfte, yoğurtlu köfte, suluyağlı köfte, simit köftesi (simit, ince öğütülmüş bulgurdur) ve yerel düğünlerin başyemeği olarak keşkek aşı ile kabaklı hâlen rağbettedir.

Karakucak güreşleri de hâlen sürdürülmektedir. Maraş, dünya, Avrupa, Olimpiyat ve Türkiye yarışmalarına şampiyon güreşçiler sunmuştur. Bekir Büke, Mehmet Esenceli, Şeref Eroğlu, Ahmet Ak akla ilk gelen isimlerdir. Ama Maraş bence, güreşçiden çok pehlivanların yurdudur.

Bakırcılık, sırma işlemeciliği, ağaç oymacılık gibi el sanatlarının ihya edilmesi gerektiğini düşünüyorum.

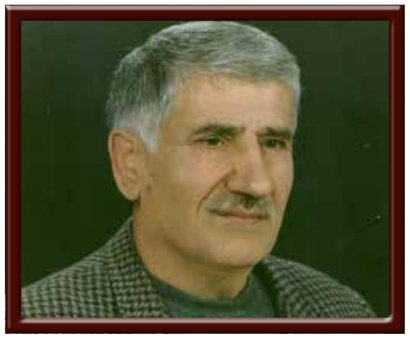
Ve belediyemizin iki değerbilir davranışını burada anmadan geçmek nankörlük olacaktır. Kayseri yönünden Maraş'a girişte açılan bulvara Necip Fazıl Kısakürek adı verilmiş; kent içinde açılan geniş, yeni bir caddeye de Cahit Zarifoğlu Caddesi denilmiş. Bunlardan biri Cumhuriyet Dönemi edebiyatımızın, öbürü günümüz edebiyatının önde gelen adlarındandır. Ama Maraşlı şair, hikâyeci ve yazarlar bu ikisinden ibaret değil elbette. Ahmet Çıtak, Durdu Yoksul, Kazım Temir, Hayati Vasfi, Mustafa Zülkadiroglu, Derdiçok, Âşık Memmet (Mehmet) hemen akla gelen halk şairlerimizdir. Ayrıca günümüz edebiyatında yerleri olan şair ve yazarlarımız: Nuri Pakdil, Şeref Turhan, Erdem Bayazıt, Alâeddin Özdenören, Akif İnan, İsmail Kıllıoğlu, Osman Sarı, Kadir Tanır, Bahattin Karakoç, Abdurrahim Karakoç, Şevket Yücel, Şevket Bulut, Tahsin Yücel, Kamil Aydoğan, Adnan Tekşen, Sezai Uğurlu, Bünyamin K. ve daha onlarca ad... Bütün bu saydığım ve şimdi sayamadığım adları, günümüz edebiyatını besleyen damarlardan kabul ediyorum.

Bir Maraşlı olarak zaman zaman karşılaştığımız bir soru var: Nasıl oluyor da, diyorlar, Maraş gibi küçücük bir kentten bu kadar çok ad bir anda ortaya çıkabiliyor?

Maraş'ın esas itibariyle dışa kapalı bir coğrafyada konumlandığını söylemiştim. Dışarıya doğru açılmayı ve genişlemeyi düşünmeyen Maraşlı, içe ve kendine doğru derinleşmede mesafeler kat etmiştir. Maraş, şimdi üniversitesiyle de kendine yeterli olmak istiyor. Kentleşmeyle birlikte sanayide de atılımlar sağladı.

Maraş'ın bu yenilenme hareketini, bir yanıyla kendisi Türkiye ile bütünleşirken, bir yanıyla da kendi kültürünü Türkiye bütününe iletme çabası olarak yorumluyorum. Ve benim Maraş'ımın kültüründen yeni bir Kahramanmaraş'ın doğduğunu görmek istiyorum, görüyorum.

(Özdenören, 2004)

ŞEVKET BULUT (D.1936-Ö.1996)

Anadolu hikâyeciliğinin önemli temsilcilerinden biri olan Şevket Bulut, 31 Temmuz 1936 tarihinde Kilis'te doğdu. Erzurum Gündüz Tekniker Okulu'ndan mezun oldu. Kahramanmaraş Millî Eğitim Müdürlüğü ve Bayındırlık müdürlüğünde tekniker olarak çalıştı. 20 yıl boyunca Kahramanmaraş'ın bütün köylerini gezme imkânı buldu. Bahaettin Karakoç, Abdurrahim Karakoç, Hayati Vasfi Taşyürek, Ali Akbaş, Ahmet Çıtak gibi şair ve âşıklarla tanışıklığı bu gezilerinde başladı.

Fikir adamı Nurettin Topçu önderliğindeki dönemin etkili dergilerinden Hareket'te ve Hisar dergisinde başlayan hikâye yazarlığı Türk Edebiyatı, Töre, Millî Kültür, Millî Eğitim ve Kültür, Doğuş Edebiyat gibi döneminin önemli dergilerinde devam etti.

Cumhuriyet dönemi Türk hikâyeciliğinin 100 önemli hikâyecileri arasında yer alan Şevket Bulut, 1981 yılında Kayseri Sanatçılar Derneği tarafından yılın hikâyecisi seçildi. 1981 yılında emekli oldu. Emekli olduktan sonra da Kahramanmaraş'ta serbest çalışmaya başlayan Şevket Bulut'un bürosu aynı zamanda yazar ve şairlerin de toplanma mekânı oldu. Uzun süre suskun kalan Bulut, ömrünün son yıllarında bu suskunluğunu bozdu, şair Bahaettin Karakoç ile el ele vererek Dolunay Yayınları arasında arka arkaya hikâye kitapları yayınladı. 17 Eylül 1996 tarihinde vefat etti.

Halk şiiri tarzında şiir çalışmaları da olan Şevket Bulut, Hareket, Hisar, Adımlar, Küçük Dergi, Doğuş, Töre, Türk Edebiyatı, Milli Kültür, Türk Dili gibi sanat-edebiyat dergilerinde yayınlanan hikâyeleriyle tanındı.

"Oynaş" ve "Obalar, Atlar" adlı iki hikâyesi film yapılarak TRT'de yayınlandı. Bazı hikâyeleri Almancaya çevrildi.

Hikâyelerinde Anadolu coğrafyasını ve özellikle Kahramanmaraş folklorunu ön plânda tutan Bulut, Anadolu insanının temiz duygularını, umutlarını ve çıkmazlarını ele aldı.

"Şevket Bulut'un doğup büyüdüğü Kilis ve çevresinin insanıyla uzun süre yaşadığı ve görev yaptığı Kahramanmaraş ve havalisi insanının çilesini, acısını ve yoksunluklar içerisinde yaşadığı hayatı her türlü politik düşünceden uzak sade bir milliyetçilik, gerçekçilik ve ruhçuluk anlayışıyla dile getirdiği görülür. Şevket Bulut'un hikâyelerinde yaşananların ve gözlenenlerin yeri çok büyüktür. O iyi bir folklorcu gibi güneydoğu insanının değerler dünyasına ışık tutmuştur. ...

Şevket Bulut yaşadığı yörenin kültür kaynaklarından beslenmiş, halk kültürünü sanatçı kişiliğinin potasında eriterek bir senteze ulaşmış ve bunları yeniden halkıyla paylaşmıştır. Şevket Bulut bu düşüncesi ve yazarlığıyla Anadolu'nun kültür değerlerini hikâyelerine aksettirerek bu değerlerin yok olmasını, unutulmasını engellemiş ve gelecek kuşaklara aktarılmasında büyük bir katkıda bulunmuştur." (Karadişoğulları, 2007)

Şevket Bulut'un: Gönül Defterim (şiir - 1960), Al Karısı (Hikâye - 1971), Sarı Arabalar (Hikâye - 1974), Dilek Çınarı (Hikâye-1975), Kefensiz Ölüler (Hikâye - 1984), Sınırdaki Tarla (Hikâye - 1996), Yıkık Minare (Hikâye - 1996), Baharı Göremeyen Çocuklar (Hikâye - 1996) ve Derin Kuyu (Hikâye-2007) adlı eserleri vardır.

MURAT AYKAÇ ERGİNÖZ (D.1944-)

Roman yazarı, senarist, çevirmen ve mimar Murat Aykaç Erginöz, 1944 yılında Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinde doğdu. İlk ve ortaokulu Elbistan'da, liseyi Kahramanmaraş ve İstanbul'da okudu. Cenevre Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı ve İTÜ Mimarlık Fakültesini bitirdi. 1971'de İTÜ Mimarlık Fakültesine Bina Bilgisi asistanı oldu. Doktorasını İstanbul Üniversitesinde, doçentlik ve profesörlüğünü Paris-Sorbon Üniversitesinde yaptı. Paris4-Sorbonne üniversitesi Şehircilik Enstitüsünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Roman, senaryo ve meslekî kitaplar yazan Erginöz, içerisinde Anna Karanina da olmak üzere Fransızcadan Türkçeye 23 eserin, Türkçeden Fransızcaya da birisi Küçük Ağa olmak üzere 3 eserin çevirisini yapmıştır.

"İktidardakiler" adlı romanı, Fransız Kültür Bakanlığı tarafından Akademik Palmiye Ödülüyle(1984), "Bir Yabancı Konuk" romanının Fransızca çevirisinden dolayı Fransız Dilini Geliştirme Ödülüyle (1989), Fransızcadan yaptığı çevirilerden dolayı da Fransa Cumhurbaşkanlığı tarafından Legion D'honneur nişanı (1988) ile ödüllendirildi.

T.C. Kültür Bakanlığı tarafından en iyi oyun yazarı (1990) seçildi ve Fransız Yazarlar Birliği Ödülü (1996) ile ödüllendirildi.

Prof. Dr. Murat Aykaç Erginöz'ün mimarlık, şehircilik ve edebiyat alanında birçok telif ve çeviri eseriyle makaleleri bulunmaktadır.

Romanları: Yazdan Kalma Bir Gün (Roman, 1971), Tılsımlı Gömlek (Roman, 1991), Bir Yabancı Konuk (Roman, 1998. Bu eser Fransızcaya da çevrildi ve TRT tarafından TV dizisi yapıldı), Haremin Büyüsü (Roman, 2000), Sarayın Gözyaşları (Roman, 1897), Tutsaklar (Roman, 1996), Nakşidil Sultan (Roman, 1991), İktidardakiler (Roman, 1987), Son Saraylı (2010), Taç ve Taht (Tiyatro oyunu, Kültür Bakanlığı en iyi oyun yarışması ödülü.), Kara Elmas (Senaryo, TRT tarafından TV dizisi yapıldı.), Aziyade (Senaryo-belgesel), Süleymaniye (Senaryo-belgesel), Eyüp (Senaryo-belgesel)

Fransızca'dan Türkçeye yaptığı çevirileri: İslanda Balıkçısı (Pierre Loti)Aziyade (Pierre Loti) Küçük Şey (Alphonse Daudet)Kimsesiz Çocuk (Hector Malot) Tılsımlı Deri (Honore De Balzac) Anna Karenina (Tolstoy) Gözde (Michel de Grece) Yaşasın Cumhuriyet (Regis Debray) Brahmisi Sever misiniz? (F.Sagan) Kart Yengeç (Pierre Süchoendoffer) Hapishanede Bir Küçük Burjuva (Regis Debray) Büyükada'nın Gülü (Clement Lepidis) Isırgan Otu (Paul Wagner) Bir Cennet Öyküsü (Isaac B.Singer) Kokain Tutkunları (Marie L.Fuss) Eşsiz Bulutlar (F.Sagan) Ruhumun Acıları (F.Sagan) Yukarda (P.Schoendoffer) Doğu Mektupları (Lady Montagu) Fransa Anıları (Gilles Veiustein) 29.Sokak (Harold Robbins) Haussman ve Paris (Michel Carmona) Eyfel ve Paris (Michel Carmona) Türkçe'den Fransızca'ya yaptığı çeviriler: Küçük Ağa (Tarik Bugra) Çıkmaz Sokak (Tuncer Cücenoğlu) Türkiye'nin Panoraması (Orhan Bayrak)

Murat Aykaç Erginöz'ün mimarlık ve şehircilik üzerine yazdığı 7 adet bilimsel eser bulunmaktadır.

İSMAİL KILLIOĞLU (D.1947-)

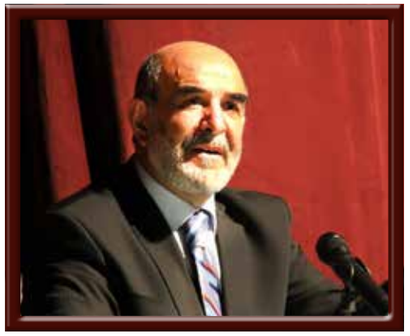
Hikâyeci/yazar İsmail Kıllıoğlu, 1947 yılında Kahramanmaraş'ta doğdu. Kahramanmaraş İmam Hatip Lisesini ve AÜ Hukuk Fakültesini bitirdi. Memuriyete vaiz olarak başladı. Daha sonra AÜ Hukuk Fakültesi Organik Kimya Enstitüsünde hukuk danışmanı, Çalışma Bakanlığında iş müfettişi olarak çalıştı. 1978 yılında İTÜ Sakarya Mimarlık ve Mühendislik Akademisine asistan olarak girdi. 1985 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesine geçti. 1988 yılında İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Ahlâk-Hukuk İlişkisi adlı doktora tezini tamamladı. Felsefe Tarihi dersleri verdi. 2012 yılında emekli oldu.

Henüz lise öğrencisiyken arkadaşlarıyla Gonca dergisini çıkardı. Hareket, Çıkış, Diriliş, Edebiyat, Gelişme, Kalem, Mavera, Yönelişler, İslâm, Kadın ve Aile, Türk Edebiyatı, Altınoluk dergilerinde; Yeni Devir, Millî Gazete, Zaman gazetelerinde hikâye, araştırma ve fıkra türünde yazılar yazdı. "Kesit" adlı hikâyesi TV filmine uyarlandı.

Hikâyeleri: Ateş Yalımı Üzerinde Bir Toplantı (**1974**), Hayata Uyanış (**1984**), Aşkın İzi (**1999**).

Denemeleri: Düşünce ve Duyarlık (**1986**), Edebiyat ve Suç (**1988**), Düşünce ve Özgürlük (**1992**), Gül ve Ateş (**1993**).

İncelemeleri: Sezai Karakoç'un Şiiri (**1981**), Ahlâk-Hukuk İlişkisi (Doktora tezi, **1988**).

AHMET TAŞGETİREN (D.1948-)

Ahmet Taşgetiren, 1948 yılında Kahramanmaraş'ta doğdu. Kahramanmaraş İmam Hatip Okulunu ve İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nü bitirdi. Yeniden Milli Mücadele, Pınar, Türk Edebiyatı dergilerinde yazılar yazdı, yöneticilik yaptı. Bayrak ve Tercüman gazetesinin yazı işleri kadrosunda çalıştı. Zaman gazetesinde haftada bir yayınlanan makaleleri ile yer aldı. 10 yıl boyunca Yeni Şafak gazetesinde başyazarlık yapan Taşgetiren, 1986 yılından bu yana Altınoluk dergisinin yazı işleri müdürlüğü görevini yürütmekte ve Bugün gazetesinde yazı yazmaktadır. Aksiyon dergisinde de yazıları yayınlanan Taşgetiren radyo ve TV programlarında yorumculuk da yapmaktadır. (ahmettasgetiren.com)

Ahmet Taşgetiren'in eserleri şunlardır: Sonsuz Biat (**1990**), Sistem Sancısı (**1991**), Rahmet Toplumu (**1994**), Laiklik Çıkmazı (**1994**), Yeni Bir İslam Dünyası (**1994**), Müminde Ruhi Disiplin (**1996**), Hüvel Baki, Altın Öğütler (**1996**), Kur'an Ölçülerine Göre Mümin-Kâfir-Münafık (**2000**), İnsan Krizi (**2000**), Müslüman ve Sistem Tartışmaları (**2000**), Türkiye'ye Karşı Türkiye (**2000**), Bu Toprağın İmanı (**2004**) Yüreğini Yokla Ey Dost (**2005**), Altın Öğütler, İslamı Aşkla Yaşamak, Din Dili Kalp Dili, Bizansa Çağrı Yöneltmek, Resulullah'a Kardeş Olmak, Müslüman Kalabilme Davası (**2004**), Allah'a Bağlı Bir Hayat (**2012**)

KAYNAKLAR

Akbaş, Ali (2011). Erenler Dîvânında, Bengü Yayınları, Ankara

Andı, Fatih; Daşçıoğlu, Yılmaz ve Narlı, Mehmet (2012). Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri, (Edt. Akay, Hasan ve Dayanç, Muharrem), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir

Avcı, Ramazan (2008). Kahramanmaraşlı Şairler Antolojisi, Kahramanmaraş Valiliği Yayınları, Ankara.

Avcı, Ramazan (2012). Türk Şiirinin Beyaz Kartalı. Özel Yayın. Ankara

Avcı, Ramazan (2014). Bir Kılavuz İnsan: Mustafa Okumuş, Bir Nefes Sağlık Dergisi, Sayı:2, s.15

Avcı, Ramazan (2014). Arif Eren'in Şiirlerinde Sosyal Duyarlılığın Tezahürü, Edebiyat Yaprağı, s.59-63

Bayazıt, Erdem (2009). Şiirler, İz Yayıncılık, İstanbul

Ejderha, Hasan (2012). Marallar Oymağında Bir Ceylanla Oturup Ağlamak, Sega Yayıncılık, Ankara

Eren, Arif (1996). Görkemli Denge, Dolunay Yayınları, Ankara

Işık, İhsan (2007). Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi, C.7, Ankara, 2007

Kabaklı, Ahmet (1985). Türk Edebiyatı, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, c.3, İstanbul

Karadişoğulları, Ekrem (2007). Şevket Bulut ve Hikâyeciliği, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı: 33, 133-139

Karakoç, Bahaettin (2001). Ihlamur Çiçek Açtığı Zaman Ay Işığında Serenatlar, Eylül Yayınları, İstanbul

Kısakürek, Necip Fazıl (65. basım 2008), Çile, Büyük Doğu Yayınları, Ankara.

Kurt, Celalettin (2012). Mavi Kuşun Rüyası, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara

Maraşder (2010). Erdem Bayazıt'a Armağan (Edt. Hüseyin Yorulmaz), İstanbul

Okumuş, Mustafa (2010). Mavi Beklentiler, Dolunay Yayınları, Kahramanmaraş

Özalp, N. Ahmet (2009). Maraş'ta Edebiyat ve Düşünce Atmosferinin Oluşumu, Yazarların Şehri Kahramanmaraş (Edt. Duran Boz), Kahramanmaraş Valiliği Yayınları, Ankara

Özdenören, Rasim (2004). "Benim Maraş'ım" Dört Mevsim Maraş, Sayı: 3-4

Pakdil, Nuri (1977). Biat II-Edebiyat Dergisi Yayınları- Ankara

Su, Hüseyin ve Erinç, Ömer (2011). Nuri Pakdil'i Düşünmek, Düşünen Kalem Nuri Pakdil, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, Ankara

Sarı, Osman (2011). Düşünen Kalem Nuri Pakdil Sempozyumu, Kahramanmaraş Belediyesi

Tankut, Hasan Reşit (2008). Maraş Yollarında, Ukde Yayıncılık, Kahramanmaraş

Taşçıoğlu, Y. (2008). Kader Hep Erken Zaman Hep Geç, 3F Yayınları, İstanbul

Uzunoluk Dergisi (2000). Mayıs, Sayı: 171, Sayfa: 033

Uzunoluk Dergisi (2011). Ağustos, Sayı: 306, Sayfa: 02

Vakkasoğlu, Vehbi (2007). Çanakkale'de Şahlananlar, Nesil Yayınları, İstanbul.

Yakar, Serdar (2012). Şeref Turhan'ın Bütün Şiirleri, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş

Yanadağ M.Fethi ve Çiçek, Ufuk (2014) Ses İpine Sözler Asan Şair Arif Eren'in Poetikası, , Uluslararası Cumhuriyet Döneminde Maraş Sempozyumu, Kahramanmaraş Belediyesi, Kahramanmaraş.

Yücel, Şevket (2000). Güz Rengi Ayrılıklar, Adana

Zarifoğlu, Cahit (2004). Şiirler, Beyan Yayınları, İstanbul

http://www.ahmettasgetiren.com

http://www.tahsinyucel.com/

http://yeni.vehbivakkasoglu.com/

http://www.marasgundem.com

Fotoğraf: Mehmet Kırmızıkaya

XIII. Bölüm
Kahramanmaraş'ta Turizm

KAHRAMANMARAŞ'IN TURİZM POTANSİYELİ

Seydihan KÜÇÜKDAĞLI
Kültür ve Turizm İl Müdürü

Turizm, ulusal ve uluslararası diyaloglarla yerel ve millî ekonomiyi kalkındırmanın yanında kültür, sanat, turizm ve tanıtım boyutuyla dünyada sevgi ve barışın istikrarına katkı sağlayan evrensel bir değerdir.

Tarih boyunca çeşitli uygarlıklar tarafından sık sık el değiştiren Kahramanmaraş, bu uygarlıkların izlerini günümüze kadar taşıyarak, sinesinde barındırdığı insanlığın ortak mirası olan pek çok tarihî ve kültürel varlıklarla turizm alanında misafirlerine görsel bir şölen sunmaktadır.

Coğrafî konum olarak Akdeniz Bölgesinin doğusunda yer alan Kahramanmaraş; İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine bitişik komşu konumundadır.

Akdeniz Bölgesinin doğusunda yer alan medeniyetler kenti Kahramanmaraş; muhteşem doğal güzellikleri, emsalsiz serin yaylaları, tabii termalleri, uçsuz bucaksız barajları, sürekli gelişen modern sanayi, seçkin ve nadide el sanatları, yöresel yemekleri ile alternatif turizmde önemli bir potansiyele sahip olup, tarihî dokusu, zengin kültür mirası, eşsiz tabiat varlıkları ile bilinmekte, Germanicia Antik Kenti Taban Mozaikleri başta olmak üzere her yıl gerçekleştirilmekte olan bilimsel yüzey araştırmaları sonunda tespit ve tescil edilen höyükler, kalıntılar ve harabelerden oluşan birçok tarihî ören yerinin bulunması ile arkeolojik bir kent konumunda bulunmaktadır.

Kahramanmaraş'ı gözde bir kültür ve turizm şehri hâline getiren değerlerin başlıcaları şunlardır:

Madalyalı Şehir Kahramanmaraş: Konumu ve coğrafyası yerleşim birimine uygun olan Kahramanmaraş, birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Tarihi doku içerisinde Gurgum Krallığının Başkenti de olan Maraş, TBMM tarafından takdim edilen Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası ve Kahramanlık payesi ile aynı zamanda Milli Mücadelenin öncü kenti olma onurunu taşımaktadır. Maraş şehri, tüm fertleriyle topyekûn ortaya koyduğu mücadele ile kurtuluş savaşında kazanmış olduğu eşsiz gururu, halkın yoğun katılımı ve hafta boyu gerçekleştirilen etkinliklerle, her yıl 12 Şubat günü Kurtuluş Bayramında şehre münhasır milli duygular yaşamaktadır.

Kahramanmaraş Arkeoloji Müzesi: Kahramanmaraş'ta ilk insan yerleşiminin Üst Paleolotik Çağdan itibaren devam ettiği, Döngel Direkli Mağarası'nda yapılan araştırmalarda ele geçen bulgulardan anlaşılmaktadır. Kahramanmaraş'ın müzecilik açısından da ayrı bir önemi bulunmaktadır. Türkiye'de ilk müzeciliğe 13. yüzyıl Selçuklular Dönemine rastlamakta olup, aynı yy.da Maraş'ta hüküm süren Dulkadiroğlu Beyliği zamanında, Kahramanmaraş Kalesi içinde de Geç Hitit eserlerinin korunarak biriktirildiği bilinmektedir.

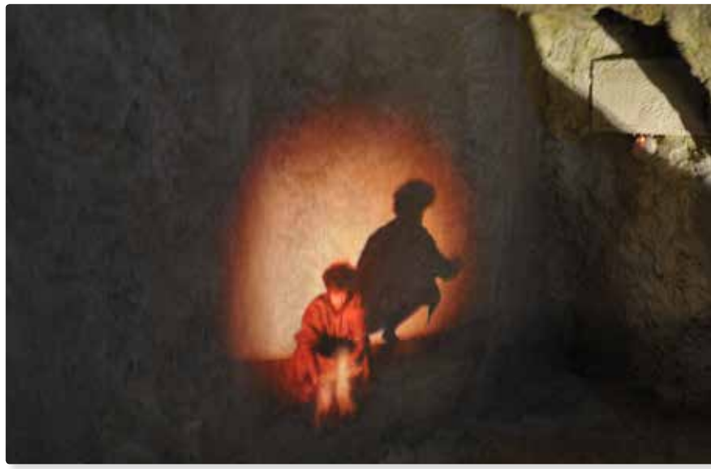
Kahramanmaraş'ta ilk müze; 1947 yılında Taş Medrese'de kurulmuş, 1961 yılında Kahramanmaraş Kalesi'ne taşınmıştır. 1975 yılında ise İl Merkezinde Azerbaycan Bulvarı'nda bulunan bugünkü mevcut müze binasına taşınmıştır. 1977 yılında temeli atılan Kahramanmaraş Müzesi ek inşaatının tamamlanması için 2003 yılı Eylül ayında başlatılan yeniden projelendirme çalışmaları sonuçlandırılmış ve Kahramanmaraş Arkeoloji Müzesi 2012 yılı Mayıs ayında hizmete açılmıştır. Envanter kayıtlarında 30.000 eser bulunan Müze; yeni vizyonunda yer alan yedi adet teşhir salonunun yanında, birer adet çocuk eğitim ve çok amaçlı toplantı salonu ve de bahçe teşhir ve çevre düzeni ile ziyaretçilerini beklemektedir.

Kahramanmaraş Arkeoloji Müzesi şu bölümlerden oluşmaktadır:

Antik Fil Sergi Salonu: 3500 yıllık antik fil, uzman restoratörler tarafından ayağa kaldırılıp görsel ve ses efektleri ile antik fil doğa yaşantısı canlandırılarak ziyaretçileri M.Ö. 1400'lü yıllara götürürken, küçük ebatta olan antik fil, kazıda bulunduğu şekliyle vitrin içerisinde sergilenmiştir.

Direkli Mağarası Kazısı Canlandırma ve Sergi Salonu: Oluşturulan gezi platformu üzerinde görsel ve ses efektleri eşliğinde gezen ziyaretçilerin hem mağara, hem de dönemin yaşam şekli hakkında fikir sahibi olarak kısa bir süreliğine de olsa kendilerini Paleolitik Dönemde hissetmeleri amaçlanmıştır.

Domuztepe Höyüğü Kazısı Canlandırma ve Sergi Salonu: Domuztepe Höyük'ten ele geçen arkeolojik buluntuların sergilenmesinin yanı sıra, o döneme ışık tutan avlu-ev rekonstrüksiyonu, ölüm çukuru, dönem insanının canlandırması gibi detaylara da yer verilmiştir.

Maraş Aslanı ve Hitit-Geç Hitit Eserleri Sergi Salonu:Maraş Kalesi ve çevresinde bulunan Maraş Aslanı, Tanrı Heykelleri, Merkez Mağralı ve Yörükselim Mahalleri'nde bulunan ziyafet sahnelerini anlatan steller, Türkoğlu Minehöyük, Pazarcık, Doğanlıkarahasan Köyü, Afşin Yazıbelen (Hurman) Köyü ve Arıtaş Höyüğünde bulunan ve Gurgum Krallığını yansıtan örnekler olan stel ve heykeller Hitit ve Geç Hitit Eserleri Sergi Salonunda sergilenmektedir.

Mozaik Sergi Salonu: Germanicia Antik Kentine ait olan ve 2001 yılında yapılan kurtarma kazısı sonucunda Müzeye taşınan Roma Dönemi taban (koridor) mozaiği ve Kahramanmaraş Çağlayancerit İlçesinden getirilmiş olan taban mozaiği sergilenmektedir.

Taş Eserler ve Steller Sergi Salonu: Kahramanmaraş merkez ve ilçelerinden getirilmiş olan

ve mezarların yerini belirtmek amacıyla yapılmış olup üzerlerinde yer alan figür, motif ve yazıtlardan geçmişte yaşamış insanları, onların kültür ve gelenekleri, ekonomik yaşamları hakkında bilgi sahibi olduğumuz Roma Dönemi ölü kültürünü yansıtan mezar stelleri, lahit ve pişmiş toprak mezar tipleri sergilenmekte ve Kahramanmaraş'ın Afşin İlçesinden getirilen mermerden yapılmış, Roma Dönemine ait 2 adet heykel ziyaretçi ile buluşmaktadır.

Kronolojik Arkeolojik Eserler Sergi Salonu: Paleolitik dönemden başlayarak Neolitik, Kalkolitik, Tunç, Demir, Grek, Roma ve Bizans Dönemine kadar devam eden bir kronoloji takip edilerek her dönem için bir vitrin hazırlanmış ve vitrin sergilemelerinde bu dönemlere ait olan günlük hayatta kullanılan ve yaşamın bir parçası olan araç-gereçler, el aletleri, süs eşyaları, dini ritüellerde kullanılan kült eşyaları ve kaplar, savaş aletleri gibi konulara yönelik eserlere yer verilmiştir.

Sikke Teşhir Bölümü: Kronolojik Eserler salonunda bulunan vitrinler içerisinde sikke sergilemesi yapılarak Grek, Roma, Bizans, Selçuklu, Beylikler Dönemi ve Osmanlı Dönemine ait sikkeler ziyaretçilerle buluşturulmuştur.

Bahçe Teşhir Kompleksi: Müze ön ve arka bahçe peyzajı yapılmış ve modern ahşap kamelyalar kullanılmak suretiyle eserlerin dış etkenlerden etkilenmesi önlenerek teşhiri sağlanmıştır.

Maraş Aslanı (Yazıtlı Kapı Aslanı): Gurgum Kralarından III. Halparuntaş (İ.Ö. 810-783) dönemine ait olup Gurgum Krallarının soy ağacını vermesi ve üzerindeki hiyeroglif yazıtlar bakımından çok önemlidir. Geç Hitit Krallıklarının başkentlerinde, kapı girişlerinin her iki tarafına aslan heykelleri dikilirdi. Maraş örneği daha küçük olmakla birlikte, aslan heykelinin sırt kısmı ile duvara bitiştirilecek sağ yanının düz olması nedeniyle Gurgum "Maraş" kentinin kapı girişlerinde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Geç Hitit Krallığının Başkenti Gurgum'un, Maraş Kentine lokalizasyonu açısından Maraş Aslanı önemli bir kanıttır.

Kahramanmaraş Kalesinde bulunan ve 1886 yılından beri İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Şark Eserleri Müzesinde sergilenen Maraş Aslanı; 2006 yılında başlatılan çalışmalar neticesinde, Kültür ve Turizm Bakanlığı Makam Onayı ile 30 Ağustos 2013 tarihinde Kahramanmaraş Arkeoloji Müzesine getirilmiştir.

Germanicia Antik Kenti Taban Mozaikleri: Hititler, Asurlar, Persler, Makedonyalılar ve Selefkoslar gibi devletlerin hâkimiyet sürdükleri Maraş, M.Ö. 64'te Romalıların eline geçmiştir. Roma İmparatoru Gaisus Caesar Agustus Germanicus tarafından şehir yeniden inşa edilerek Kaiseria Germanicia adı verilmiştir. Ortaçağ tarihçileri, Romalıların şehre Germanicia dediklerini doğrulamaktadır. Çağın Latince, Grekçe ve Arapça kaynaklarından da anlaşılan Germanicia Mozaiklerinin, Geç Roma & Erken Bizans dönemine ait olduğudur. Günümüzde ortaya çıkan Mozaikler, bu dönemde şehirde yaşanan siyasi, sosyal, kültürel ve iktisadi durumu da yansıtmaktadır.

Mozaik tabakalarındaki mozaik taşı (tessera) çokluğu aynı zamanda motiflere (betimlemelere) ince detayların verilmesini sağlamıştır. Mozaiklerdeki tasvirlerde bitkisel (floral) ve geometrik motifler, günlük hayattan seçilmiş betimlemeler ve dönemin mimari yapısını gösteren kompozisyonlar yer almaktadır. Özenli işçilikleri, tasvirlerdeki desenler, konu ve ikonografi çeşitliliği ile kendine özgü bir karakteri olan Germanicia Mozaikleri, hem kalite hem de işçilik olarak daha ayrıcalıklıdır.

İlimiz Dulkadiroğlu İlçesinde dört mahalleyi kapsayan 146 hektarlık alanın sınırları belirlenerek, III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir.

Uludağ Üniversitesi Mozaik Araştırmaları Merkezi ile yürütülen çalışmalar kapsamında; Germanicia Mozaiklerini Dünya Literatürüne dâhil eden "Kahramanmaraş Mozaikleri'nin Dünya Mozaiklerindeki Yeri" konulu V. Uluslararası Türkiye Mozaik Sempozyumu düzenlenerek sempozyum bildirileri, Journal Of Mosaic Research isimli uluslararası hakemli dergide yayımlanmıştır.

Eshab-ı Kehf ve Külliyesi: Kahramanmaraş'ın kültür ve turizm alanında önemli değerlerinden biri olan Eshab-ı Kehf (Mağara Arkadaşları)'in kıssası, hem İslam'da hem de semavi dinlerde bilinen bir hikâyedir. Eshab- Kehf; Kur'an-ı Kerim'de dinî literatürde yeniden dirilme inancının delilleri arasında gösterilir. Kur'an-ı Kerim'de, Kehf suresinde Eshab-ı Kehf'ten bahsedilmekte ve Mağara Arkadaşlarının hikâyesi anlatılmaktadır. Hikâye, henüz Müslümanlık yokken yaşanmasına rağmen, Kur'an-ı Kerim'de yer almıştır. Bu mucizevî hikayenin ve kahramanlarının, kutsallığı ve saygınlığı nedeniyle Eshab-ı

Kehf'in semavi dinleri bir araya getiren özel bir önemi vardır.
Eshab-ı Kehf ve Külliyesi Afşin ilçesinin 8 km batısında yüksek bir sırt üstündeki yapılar topluluğu XIII. yy.dan kalmıştır. Cami, Kervansaray, Ribat ve planı saptanamayan birçok küçük yapıdan oluşmaktadır. 2007 yılında Restorasyonu tamamlanmış olan Eshab-ı Kehf ve Külliyesine her türlü tanıtım çalışmalarında yer verilmekte, konferans, panel ve sempozyum gibi bilimsel çalışmalar gerçekleştirilmekte ve kültürel eserler bastırılmaktadır. 2012 yılında Uluslararası Eshab-ı Kehf Sempozyumu gerçekleştirilmiş ve bildirileri kitap olarak bastırılmış olup, dağıtımı yapılarak kütüphanelerde yerini almıştır.

Kaleler Güzergâhı ve Destinasyonu: İlimizde, genel olarak tanınmakta olan Kahramanmaraş Kalesi ile birlikte Andırın ilçe sınırları içerisinde bulunan yirmi yedi kale ile toplam otuz iki kale bulunmaktadır. Andırın ilçe sınırları içerisinde kayıtlarda on iki kale bulunuyorken, oluşturulan komisyon marifetiyle toplam yirmi yedi kale tespit edilmiş ve yapılan çalışmalar neticesinde on sekizinin tescili tamamlanmıştır. Kaleler ve güzergâhını belirleme çalışmaları kapsamında hazırlanan rapor hazırlanmıştır.

Kahramanmaraş Kalesi: İl Merkezinde yığma bir tepe üzerine inşa edilmiştir. Kale, güney tarafı sivri ve yüksek, kuzey tarafı da hafif meyilli bir tepe üzerinde kurulmuştur. Tepe, kuzeyde şehrin kurulduğu arazinin meyline uygun olarak alçak, güneyde ise yüksektir. Kalenin üzerinde bulunduğu yığma tepenin Geç Hititler döneminden kalma bir höyük (şehir) olduğunu gösteren buluntulara rastlanmıştır.
Kalenin, büyük bloke kesme taş örgü tarzından Romalılar zamanında yapıldığı anlaşılmaktadır. Güneydoğu Anadolu'yu batıya, Doğu Anadolu'yu güneye bağlayan bir noktada kurulmuş olan Kahramanmaraş, aynı zamanda Hrıstiyan-Müslüman çatışmalarının olduğu bölgelere yakın olduğu için sık sık istilaya uğramıştır. Şehrin ortasında bulunan kalenin ele geçirilmesi, şehrin kontrol altına alınması anlamına gelmektedir. Tarihi çok eskilere uzanan kale, günümüze kadar pek çok bakım-onarım görmüş olup, 1987 yılında Kültür Bakanlığı tarafından restore edilerek giriş kapısı, sur duvarları ve kale burçları kısmen de olsa kurtarılmıştır.

Ulu Cami: Beylikler dönemi ve erken dönem Anadolu Selçuklu mimarisinin özelliklerini taşıyan camide minare, taç kapı, mihrap, minber yer alan bezeme ve süslemeler dikkat çekmektedir. Selçuklu ve Osmanlı mimarisinden örnekler bulunan ve tavan yapısı ile sanatı tek olan Ulu Camii, son yıllarda aslına uygun olarak restore edilmiştir.
Ulu Camii şehrin tarihinde önemli olaylara da tanıklık etmiştir. 1920 yılında Fransız işgali sırasında halkın kurtuluş mücadelesini başlattığı yer Ulu Camii'dir. Cuma namazı öncesi kurtuluş mücadelesi önderlerinden Rıdvan Hoca'nın kalede düşman bayrağı dalgalandığı müddetçe Cuma namazının kılınamayacağı beyanıyla halk harekete geçmiş ve kaleye hücum edilerek Fransız bayrağı indirilmiş, yerine Türk bayrağı çekilmiştir.

Taş Medrese: Ulu Camii yanında bulunan Taş Medrese; medrese, mescit ve türbeden oluşan küçük bir külliye şeklindedir. 1901 tarihli maarif salnamesinde 25 öğrencinin öğrenim gördüğü kayıtlı olan Medrese, 1920'li yıllara kadar fonksiyonunu sürdürmüştür. Çeşitli onarımlar görerek günümüze kadar gelen yapı, orijinal dokusunu korumaktadır. Günümüzde ise mescit olarak kullanılmakta olan Taş Medrese'nin restorasyonu tamamlanmıştır.

Taşhan ve katiphan

Kapalı Çarşı: İl Merkezinde bulunan kapalı çarşı, biri bedestene ait olmak üzere sekiz giriş açıklığı ile bedesten ile bakırcılar çarşısı arasına (kuzey-güney doğrultusunda) yerleştirilmiştir.
Osmanlı kapalı çarşılarının en erken örneklerinden biri olup, ortasındaki dua kubbesi ile dikkat çekmektedir. Bugün itibariyle içeride doksan sekiz, doğu ve güney cephelerde de on sekiz olmak üzere 116 dükkân mevcuttur. Kapalı çarşı, etrafında yer alan diğer tarihi çarşılardan bakırcılar çarşısı, semerciler çarşısı, saraçlar çarşısı, belediye çarşısı, mazmanlar çarşısı, kazzazlar çarşısı, demirciler çarşısı, alacacılar çarşısı ile birlikte geçmişten beri yörenin ticari hayatına yön vererek bugüne kadar gelmiştir. Kapalı Çarşıda bulunan Bakırcılar, Saraçhane, Mazman, Suk-i Maraş ve Belediye çarşılarının restorasyonu da yılında tamamlanmıştır.

Taş Han: Kapalı Çarşının doğusunda yer alan Taşhan, kare avlu çevresinde iki katlı bir yapıdır. Çarşı kompleksi ile organik bir bütünlük oluşturan taşhan, şehre gelen kervanların malları indirip ikamet etmeleri için inşa edilmiştir. Yolcu hanı olarak tesis edilen yapının alt katındaki mekânlar ahır ve depo alanı, üst katındaki odalar ise yolcuların konaklaması amacıyla kullanılmıştır. Restoryonu tamamlanan Taş Han'da alt ve üst katlarda bulunan odalar, dükkan ve depo şeklinde kullanılmaktadır.

Kâtip Han: Bir diğer adı Cumhuriyet Han'dır. Ulu Camiinin hemen güneyinde yer alan yapının iki kapısından biri çarşılara açılıyor.

Kapıdan hole, buradan da üç yanı ahşap revaklı kare avluya geçiliyor. Avlunun çevresinde iki katlı han odaları vardır. Batıdaki kargir, tonoz örtülü iki büyük odanın solunda, sivri kemerli niş içinde çeşme ve tuvaletler yer almaktadır. Güneybatıda depo olarak kullanılan ortaları tek sütunlu iki oda bulunmaktadır. Bunların solundaki odadan ahıra geçilmektedir. Hanın ikinci katı geçirdiği bir yangından sonra ahşap olarak yapılmıştır. Kamulaştırılan Kâtip Han Restore edilerek ilimiz kültür turizmine kazandırılmıştır.

Termaller-Ilıcalar ve İçmeler: Kahramanmaraş sağlık ve termal turizmi noktasında da zengin ve elverişli yer altı kaynaklarına sahiptir.

Ilıca Kaplıcası ve Döngele Kaplıcası sıcak ve şifalı su kaynakları, kaynak güvenliği bakımından ve kirlenmeye karşı korunarak, sıcak ve şifalı suların verimini artıracak şekilde dağıtımı için altyapı ve çevre düzenlenmesini kapsayan projeler uygulamaya alınmakta, yeni ve modern tesisler yapılarak kaliteli konaklamaya imkân verilmektedir.

Ekinözü İçmeleri şifalı su kaynaklarından yeterli düzeyde yararlanılabilmesi amacıyla içilen şifalı suyun dağıtımı için altyapı ve çevre düzenlenmesini kapsayan projeler uygulamaya alınmaktadır.

Ilıca Kaplıcası ve Ekinözü İçmelerinin turizm merkezi ilan edilmesi için talepte bulunulmuş; Kültür ve Turizm Bakanlığınca termal turizmin geliştirilmesi amacıyla öncelikli belirlenen termal turizm merkezlerinde yürütülen çalışmalar sürdürülmekte olup, talebimiz ikinci etap çalışmaları kapsamında değerlendirilecektir.

Akdeniz Doğasında Yaylalar: Coğrafî yapı itibariyle Akdeniz iklimi özelliği taşımasından dolayı güney illerine göre ilimizin daha serin ve doğal bir havası vardır. Bu serinliğin kaynak oluşturduğu unsurların başında Ahırdağı, Beritdağı, Çimendağı ile Başkonuş ve Yavşan Yaylası, Tekir ve Fırnız Vadisi yer almaktadır. Ayrıca, temiz havası ve doğal güzellikleri ile zengin ve endemik bitki örtüsünü de dikkate almak gerekmektedir.

Ahırdağı, Başkonuş, Yavşan, Yedi Kuyular, Tekir, Yeşilgöz, Döngel ve Fırnız için tetkikler yapılarak, kendi işlevleri doğrultusunda tesisleşmeye önem verilerek bir dizi çalışmalar yapılmaktadır.

Mağaralar Turizm Destinasyonu: Kahramanmaraş ili coğrafyasının yapısal özellikleri nedeniyle tabiat varlıkları noktasında da alternatif değerlere sahiptir.

Bu doğrultuda Savruk, Gümüşkaya, Bulutdeliği, Döngel, Tekir Ardıç Suyu, Engizek Su Batanı, Güvercinlik ve Cancık gibi mağaralarımız dikkate alınarak, Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü ve ODTÜ Sualtı Topluluğu uzman ekipleri ile bir dizi inceleme ve araştırmalar yapılarak Kahramanmaraş Mağaraları Tetkik ve Teknik Raporu hazırlanmış, sonuç kısmında önerilere yer verilerek kitaplaştırılmış ve tespit edilen mağaraların tescil çalışmaları başlatılmıştır.

Sır Barajı

Menzelet ve Sır Barajı Su Havzası: Kahramanmaraş ili kuzeyden güneye akarsu ağı ile kaplı olup, çok sayıda baraj gölünün yer aldığı su havzası mevcuttur.

Menzelet ve Sır baraj göllerinin su havzalarında turizm ve tanıtım adına bir takım çalışmalar yapılmaktadır. Jeolojik zemin etüt raporu ve mevzi imar planı tamamlanmış, tekne gezileri için iskele yeri tespit çalışmaları yapılmıştır. Su Sporları Merkezi için, tesis yapılacak alanın yol çalışması tamamlanarak hâlihazır harita çalışmaları bitirilmiştir. Menzelet Baraj Gölünde Offshore Türkiye Şampiyonası gerçekleştirilmiştir.

Şairler, Ozanlar ve Yazarlar Şehri: Kahramanmaraş ili yazarları, şairleri ve ozanları ile meşhur bir kenttir. Bu doğrultuda zaman zaman konferans, panel, sempozyum ve festival gibi çok yönlü etkinlikler gerçekleştirilmektedir.

İlimizde, Sabancı Kültür Merkezinin yanı sıra Necip Fazıl Kısakürek Kültür Merkezi tamamlanarak hizmete açılmış, Mehmet Akif Ersoy Konferans Salonu ile Kahramanmaraş Fuar Merkezi (KAFUM) yapılmıştır. Kültür ve Sanat adına gerçekleştirilen en önemli projelerden biri de Kahramanmaraş Devlet Tiyatrosudur.

Somut Olmayan Kültürel Miras: İlimizin kültürel mirasını koruma ve kültür turizmini geliştirmeye yönelik gerçekleştirilen somut olmayan kültürel miras tespit çalışmaları kapsamında; semercilik, yorgancılık, saraçlık, oymacılık, sim sırma, keçecilik, köşkerlik, külekçilik, bakırcılık, abacılık, oya işlemeciliği, taş işlemeciliği gibi el sanatları ile aşure, âşıklık, düğün, nişan, söz kesme, kız bakma, hıdrellez, diş hediği gelenekleri, ata sporu Şalvar Güreşleri, Kahramanmaraş'ta oynanan Çocuk Oyunları, Maraş mutfak kültüründe önemli yeri olan Maraş Tarhanası ve Şıra Yapımı dahil olmak üzere 23 somut olmayan kültürel miras unsuru ile ilgili tespit formları Kültür ve Turizm Bakanlığına gönderilmiştir.

Maraş Dondurması: Kahramanmaraş'ın tanıtımında aslan payı Maraş Dondurması'na aittir. Aynı zamanda ülkemizin dünyaya tanıtımına da katkısı olan Maraş Dondurması, ulusal ve uluslararası bildiri ve makalelere konu olmakta, salep ve bazı stabilizatörlerin Maraş Dondurması'nın çeşitli nitelikleri üzerine etkilerinin belirlenmesi konulu tez, proje ve çalışmalar yapılmaktadır.
İllerin tanıtımının en eğlenceli ve etkili formatı festivallerdir. Akademik yaklaşımdan kültürüne, magazinsel yönünden turizmine bir ilin tanıtımına etkili olan festival organizasyonunun, Kahramanmaraş için mutlak değeri Maraş Dondurması'dır.

Ulaşım ve Konaklama: Turizmin gelişmesi ve yatırımların artması için turizmin en önemli iki alt yapısı olan ulaşım ve konaklama adına çalışmalar yapılmaktadır.
Şehirlerarası bölünmüş karayolu çalışmaları sonuçlandırılmak üzere olup, havalimanı hizmete açılan ilimizde bugün itibariyle üç uçuş gerçekleşmektedir.

Son yıllarda yapılan yatırımlarla turizm belgeli konaklama tesislerinde altı kat gibi önemli bir artış olmuştur. Bugün itibari ile on beş işletme belgeli konaklama tesisinde bin altı yüz yatak sayısına ulaşılmış, on beş yatırım işletme belgeli konaklama tesisinde ise bin beş yüz yatak bulunmaktadır.

İlimizin tarihî dokusunun ve kültür mirasının korunması, doğal güzelliklerinin ve alternatif turizm değerlerinin tanıtılması amacıyla pek çok çalışma gerçekleştirilmektedir. Kahramanmaraş'ın sahip olduğu kültür ve turizm değerlerinin hak ettiği noktaya getirilmesi için yapılan çalışmalar kapsamında özetle;

İl Turizm Eylem Planı ve Alternatif Turizm Raporu doğrultusunda, Germanicia mozaiklerinin keşfedilerek insanlığın ortak kültürel mirası olarak turizme kazandırılması, sağlık ve termal turizminin geliştirilmesi amacıyla ılıcalar ve içmelerin turizm merkezi ilan edilmesi, kültür ve inanç turizmi çerçevesinde tarihî eserlerin restore edilerek turizme kazandırılması ve geleceğe taşınması, farklı konseptlerde projelendirilen müzelerin hizmete sunulması, arkeolojik kazılar yapılması, eko turizm değerlerinden ilimiz mağaralarının tetkiki, kaleler ve güzergâhının tespiti, endemik özellikli yaylaların tabiat pakı ilan edilmesi, geleneksel el sanatları üzerine kurslar açılması, yöresel mutfak kültürünün yaygınlaştırılması, konaklama alt yapısının kalitesinin yükseltilmesine ve artırılmasına dair çalışmalar yapılması, turizm sektörü için eğitim programları düzenlenmesi, açılan birimler ve gerçekleştirilen etkinliklerle akademik destekler sağlanması, ilimizin kültürel değerlerinin kayıt altına alınması, akademik ve ansiklopedik kaynaklar oluşturulması ve tanıtımına yönelik görsel ve basılı materyaller bastırılması, belgeseller hazırlanması, ulusal ve uluslararası fuarlara katılım sağlanması, tanıtım günleri gerçekleştirilmesi ve sergiler açılması gibi ilimizin kültür, sanat, turizm ve tanıtım potansiyelinin artırılmasına yönelik olarak gerçekleştirilen pek çok çalışmayla Kahramanmaraş her geçen gün turizm alanında daha etkin bir konuma gelmektedir.

Kahramanmaraş, görülmeğe değer kültürel dokusu, yaşanılması gereken turizm değerleri ve birbirinden leziz damak tatları ile günümüzde güvenilir bir "kültür ve alternatif turizm kenti" hâline gelmiştir.

Kaynakça:

Anonim. "Tarihi Çukur Hamamı Hizmete Açıldı", Erişim Tarihi:11.03.2014, http://www.kahramanmaras.bel.tr/haberler/guncel-haberler/tarihi-cukur-hamami-hizmete-acildi

Anonim. "Katiphan'ın Tanıtımı Yapıldı", Erişim Tarihi 18.03.2014, http://www.kahramanmaras.bel.tr/haberler/guncel-haberler/katiphanin-tanitimi-yapildi.

Anonim. "Kocabaş Konağı", Erişim Tarihi:18.03.2014, http://www.kahramanmaras.bel.tr/tarihi-mirasimiz/kocabas-konagi

Özkarcı, Prof. Dr. Mehmet. (2007), Türk Kültür Varlıkları Envanteri I-II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Kahramanmaraş İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi

Çokran Şelalesi, Foto: Mehmet Kırmızıkaya

KAHRAMANMARAŞ VE TURİZM

Yrd. Doç. Dr. Murat ZENGİN
KSÜ Öğretim Üyesi

1.Giriş

Kahramanmaraş ili doğal, tarihi ve kültürel varlıklar bakımdan büyük bir zenginliği içinde barındırmakta olup, bu potansiyel kaynakların ulusal ve uluslararası ölçekte tanıtılması ve turizm hareketliliği açısından cazibesinin sağlanması yörede turizm ekonomisi açısından önemli bir ihtiyaçtır. Turizm, kaynakların ekonomik kullanılması, yöre insanının kalkınmışlık seviyesine katkı sağlaması, yaşam mekânlarının, örf âdet ve geleneklerinin korunması, yaşatılması açısından önemlidir.

Turizm büyük bir sanayidir ve halen en hızlı büyüyen sanayi sektörlerinden biridir. Bu kapsamda Kahramanmaraş ilinin, rekabet edebilir potansiyel turizm alternatiflerinin belirlenerek, bu potansiyellerin tanıtımlarının yapılıp, sürdürülebilir turizm hareketliliğinin sağlanması, beklenen turizm hedeflerine ulaşması ve turizm sanayisinden elde edeceği gelir durumunun arttırılması oldukça önemlidir. Turizme hizmet eden tesis sayılarının azlığı, yörede ev pansiyonculuğunun olmayışı, turizm avantajlarının bilinmemesi, turizme hizmet edecek kalifiye elamanların olmayışı, yöre halkının sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel zenginliklerin sağladığı değerlerin farkında olmayışı ise mevcut sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Sürdürülebilir turizm ve ekoturizm açısından doğal ve kültürel kaynakların, geleceği düşünülerek kullanılması, bunun yanında turizm sermayesinin, mevcut ziyaretçilerin ve yöre halkının amaçlarını maksimum düzeyde karşılaması gerekir. Bölgeye gelen turistlerin Kahramanmaraş ilinin zengin potansiyel kaynak değerini görmeleri, yaşamaları ve tanımaları için bu kaynakların çekim etkilerinin oluşturulması sağlanmalıdır. Mevcut turist sayısı ve konakladığı gün sayısının artışı sağlanarak bölgenin turizmden elde edeceği gelir seviyesinde önemli artışlar sağlanmalıdır. Bu kaynakların özellik, güzellik ve çekiciliğinin artırılması ile ulaşılabilirliklerinin sağlanması amacıyla koruma-kullanma dengesi gözetilerek ekoturizm kapsamında değerlendirilmesi ve yöre halkının kalkınmasına olanak sağlayan planlamaların yapılması oldukça önemlidir.

Kahramanmaraş ilini ziyaret edecek yerli ve yabancı turistler yöre insanları ile kısa bir sürede de olsa aynı yaşamı paylaşmak, yöre insanın kıyafetlerini mutfağını tanımak, yörede üretilen doğal ürünlerle beslenmek ve satın almak, doğa ile mücadele ederek bir dağı aşmak, açık havada teknolojinin hiç gitmediği bir yaylada veya kamp alanında çadır kurmak, zengin bitki örtüsünü tanımak, akşamları açık havada kamp ateşi başında sohbet etmek, çevresindeki doğal dokuyu incelemek, yaban hayvanlarını yaşadıkları doğal ortamda izleyerek fotoğraflarını çekmek, tarihi ve arkeolojik değerleri görmek gibi pek çok imkâna sahip olabileceklerdir.

Yöre halkı doğal yaşamını sürdürürken turizme aktif olarak katılarak kendilerine ilave gelir sağlayan faaliyetlerle ekonomik açıdan kazanımlar sağlayabilir. Özellikle kırsal kesimde geçimini tarım ve

hayvancılıktan sağlayan yöre halkının ekonomik açıdan kalkınmasına turizm hareketliliği önemli katkılar sunacaktır. Yöre insanının ilave gelir sağlamaya başlamasıyla, sahibi ve bekçisi olduğu doğal ve kültürel zenginliklerin bilincine varıp onları korumaya başlamasıyla da sürdürülebilir turizm anlayışı gelişir. Bu kapsamda turizmin hareket kazanmasına bağlı olarak il genelinde turizm sektörüne hizmet eden grupların sayıları artmaya başlayarak, yeni yatırım alanları ve istihdamlar sağlanabilecektir.

2.Kahramanmaraş İlinin Doğal ve Kültürel Turizm Alternatifleri

Kahramanmaraş ili turizm faaliyetleri için zengin bitki örtüsü, doğal ve kültürel zenginliği, korunmuş geleneksel dokusu, olumlu iklimsel koşulları, konaklama, içme suyu, ulaşım kolaylığı gibi olanaklara sahiptir. Yöre halkı alanda gerçekleştirilecek turizm faaliyetlerine destek vermektedir. Pansiyonculuğun geliştirilmesi açısından yöre oldukça müsaittir. İl genelinde farklı turizm ve rekreasyonel etkinlikler için birçok alan mevcuttur. Doğası bozulmamış zengin ormanlık alanları, yaylalar, içmeler, kaplıcalar, göller, nehir ve derelerin sayısının fazla olması turizmde alternatif faaliyetlerin geliştirilmesine olanak vermektedir. Bunun yanı sıra altyapıdaki eksiklikler, finansal kaynak yetersizliği, tanıtım eksikliği, işgücü yetersizliği, sanayiden kaynaklı kirlilik, kısıtlayıcılar olarak sayılabilir.

İl sınırları içerisinde 505.822 ha ormanlık alan bulunmaktadır. Ormanlık alanlar genel alanın %35 'ini oluşturmaktadır. Kahramanmaraş İlindeki 505.822 ha. ormanlık alanın 154527 ha.'ı Normal Koru, 304523 ha.'ı Bozuk Koru, 6498 ha.'ı Normal Baltalık ve 40274 ha.'ı Bozuk Baltalıktır. İl sınırları içinde 117.321 ha çayır ve mera alanı bulunmaktadır (Anonim, 2006).

Andırın ilçesi sınırlarında mülkiyeti devlet ormanı olan 580 ha. alana sahip Körçoban Tabiatı Koruma Alanı (Şekil 1) mevcuttur. Alan da bulunan Toros Göknarı (Abies cilicica), Lübnan sediri (Cedrus libani) ve Toros Karaçamı (Pinus nigra ssp. pollasiana) türlerinin yer yer saf yer yer karışık meşcereler oluşturması, aralarında anıt ağaç niteliği gösteren yaşlı ve boylu fertlerin bulunmasıyla nadir orman ekosistemi özelliği göstermesi, yabani hayvan bakımından yaban domuzu, çakal, kurt, tilki, gelincik, sincap, tavşan ağaçkakan, üveyik, karga, yılan, kertenkele gibi türleri barındırmaktadır. İlde Yaban Hayatı Yerleştirme sahası olarak Ahırdağı ve Nurhak kınalı keklik yerleştirme alanı bulunmaktadır (Anonim, 2006).

Foto: Mehmet Kırmızıkaya

Turizm

Yeşilgöz

Kapıçam Tabiat Parkı; Ülkemizin 30. Tabiat Parkı olarak 27.02.2010 tarihinde ilan edilmiş olup 179 Hektarlık alanı kapsar ve İl merkezine 13 km mesafededir. Kapıçam Tabiat Parkının 59,5 Hektarı Mesire alanı, 101,3 Hektarı Mutlak Koruma Alanı, 7,2 Hektarı Keklik Üretme İstasyonu ve 11 Hektarı Botanik Bahçesi olarak kullanılmaktadır. Bünyesinde 400'e yakın nadir, endemik otsu ve odunsu bitkiyi barındıran Kapıçam Tabiat Parkı (Şekil 1) içerisinde yer alan Botanik Bahçesi alana farklı bir peyzaj değeri kazandırmaktadır. Kapıçam Tabiat Parkı içinde tavşan, sincap, sürüngenler, incir kuşu, karatavuk gibi değişik kuş türleri yaşamlarını sürdürmektedir. Park içerisinde bulunan kınalı keklik üretme istasyonu ülkemizin ilk keklik üretme istasyonu olma özelliğini taşımaktadır. Yıllık 7.500 keklik üretme kapasiteli istasyonunda üretilen kınalı keklikler Yozgat, Gaziantep ve Afyon'da kurulan keklik üretme istasyonlarına anaç olarak verilmesinin yanı sıra diğer iller de de doğaya bırakılarak av ve yaban hayatının gelişmesine katkı sağlamaktadır (Anonim, 2013b).

Yavşan Yaylası Tabiat Parkı; Türkiye'nin 39. Tabiat Parkı olarak 16.12.2009 tarihinde ilan edildi. Yavşan Yaylası Tabiat Parkı (Şekil 1), 348 Hektar büyüklüğünde bir alanı kaplamaktadır. Toplam alanı 348 hektar olan Yavşan Yaylası Tabiat Parkı,3 kullanım alanına ayrılmıştır. 1) Mutlak Koruma Alanı: 238 hektar 2) Sınırlı Kullanım Alanı: 77 hektar 3) Kontrollü Kullanım Alanı: 33 hektar'dır. Bitki türleri açısından oldukça zengin olan Yavşan Yaylasında yapılan bilimsel çalışmalar sonucunda, alanda 67 familyaya ve 287 cinse dağılmış 529 tür takson bulunduğu tespit edilmiştir. Söz konusu bitkilerden 65 tanesi (%12,3'ü) endemiktir. Alanda, iğne yapraklı türlerden ülkemizde doğal olarak yetişen Toros Göknarı (Abies cilicica), Toros Sediri (Cedrus libani), karaçam ile ardıç, yapraklılardan titrek kavak ve meşe türleri yayılış göstermektedir. Dere içlerinde yabani ceviz bulunmaktadır.

Saha değişik türde yaban hayvanına ev sahipliği yapmaktadır. Yabani hayvan olarak; yaban domuzu, kurt, tilki, tavşan ve değişik kuş türleri bulunmaktadır (Anonim, 2010).

Kahramanmaraş zengin bir floraya sahip olup endemizm oranı oldukça yüksektir. Doğal peyzaj özellikleri bakımından oldukça zengin olan yörede 1146 takson bulunmakta olup bunun 276'sı endemik taksonlardan oluşmaktadır. Bitki coğrafyası bakımından İç Anadolu (İrano-Turanian), Akdeniz (Mediterranean) ve "Anadolu Çaprazı" üzerinde bulunması nedeniyle kısmen Karadeniz (Euro-Siberian) flora bölgelerinin elemanları olan taksonlar doğal olarak yayılış göstermektedir. Bu zenginliğin başlıca nedenleri arasında ilin İran-Turan (İrano-Turanian) ve Akdeniz (Mediterranean) bitki coğrafyası bölgelerinin geçit kuşağında olması, Ülkemizin önemli bir endemik merkezlerinden biri olan Anadolu çaprazının güneyinde bulunması, Jeomorfolojik özellikleri, mikro iklim ve habitat çeşitliliği sayılabilir. Kuzeyde İran-Turan flora bölgesi elemanları yoğunlukta iken, Güneyde Akdeniz flora bölgesinin elemanları baskın durumdadır. Bazı nemli alanlarda Avrupa-Sibirya (Euro-Siberian) fitocoğrafik bölgesine ait yaygın türlere rastlanmaktadır.

Kahramanmaraş yöresinde yüksekliğe bağlı olarak bitki örtüsü ve belirgin bir

Turizm

Su Çatı, Foto: Mehmet Kırmızıkaya

Menzelet Baraj Gölü, Foto: Mehmet Kırmızıkaya

tabakalaşma gözlenmekte ve dört çeşit bitki formasyonu bulunmaktadır (Bozkır vejatasyonu, Çalı formasyonu, Orman formasyonu, Yüksek Dağ katı formasyonu). Bunlardan çalı formasyonu 500-1200m. arasında yer almakta olup, 350-200m. arasında kuru ve yarı nemli olarak ayırabileceğimiz ormanlar mevcuttur. 800m.'ye kadar kızılçam (Pinus brutia) 900-1800m. arasında ise Karaçam (Pinus nigra), Göknar (Abies silisica), Sedir (Cedrus libani), Ardıç (Juniperus ssp.) ve Meşe (Quercus ssp.) türleri bulunmaktadır. 2000 m.'nin üzerinde genellikle alpin vejetasyonu ve çok yıllık türler ile yüksek dağ katı formasyonu yer alır (Yıldız, 2006).

Özhatay ve ark., (2005) ve Özhatay, (2006) yapmış olduğu çalışmada, Kahramanmaraş yöresinde Ahir dağı, Engizek dağları, Berit Dağı, Binboğa dağları, Keklikoluk, Kayranlı Dağı (Şekil 2) içeren altı önemli bitki alanı tespit edilmiştir. Bu tespit edilen önemli bitki alanlarından Ahir dağı bitki alanında toplam 122 endemik bitki olduğunu, endemik taksonlar dan 38'nin tehlike altında olduğunu; Engizek dağları önemli bitki alanlarında toplam 158 endemik takson bulunduğu ve bu taksonlardan 48 (45 Endemik)'nin tehlike altında bulunduğunu; Berit dağında, toplam 192 endemik taksonun yer aldığı bu taksonlardan 62'sinin (61 endemik) tehlike altında bulunduğunu; Binboğa önemli bitki alanında toplam 177 endemik takson bulunmakla birlikte bu taksonlardan 61 (55 endemik) tehlike altında olduğunu belirlemişlerdir.

Kahramanmaraş ili sulak alanlar bakımından da oldukça zengindir. İl genelinde toplam su yüzeyi 15 635 ha.'dır. Bu su yüzeylerinin dağılımı şu şekildedir (Anonim, 2006);

Doğal Göl Yüzeyleri; Gâvur Gölü (76ha.), Kumaşır gölü (9 ha.)

Baraj rezervuar yüzeyleri; Kartalkaya barajı (1125 ha.), Menzelet barajı (4200 ha.), Sır barajı (4800 ha.), Suçatı bendi (125 ha.), Berke barajı (780 ha.)

Gölet rezervuar yüzeyleri; Kızıliniş göleti (34 ha.), İncecik göleti (7 ha.), Düzbağ göleti (25 ha.), Kamışcık göleti (15 ha.), Kemalli göleti (20 ha.)

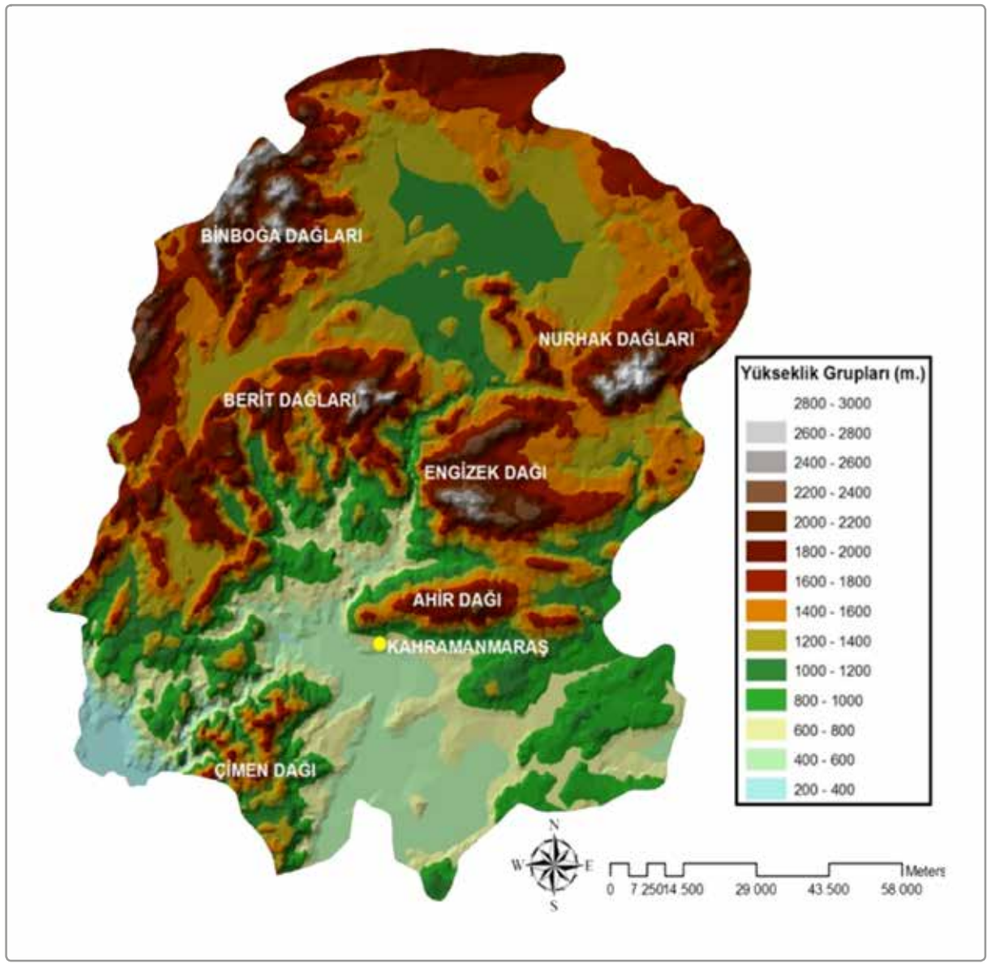
Akarsu Yüzeyleri; Ceyhan Nehri ana kolu (1672 ha.), Söğütlü Çayı (150 ha.), Sarsap Çayı (94 ha.), Hurman çayı (225 ha.), Göksun çayı (188 ha.), Güredin çayı (38 ha.), Aksu çayı ana kolu (750 ha.), Körsulu çayı (188 ha.), Göksu çayı (94 ha.), diğer (1020 ha.)

Kahramanmaraş il sınırları içerisinde Süleymanlı ve Döngele yerleşim birimleri yakınlarında sıcak su kaynakları, Ilıca (Zeytun) kaplıcası ve Elbistan-Ekinözü yerleşim birimi yakınında ise içme suyu kaynakları bulunmaktadır.

İl genelinde çok sayıda yayla vardır. Yaylalar; Yavşan, Başkonuş, Karagöl, Yedikuyu, Çalıbalma, Üçkaya, Çevirme, Binboğa, Gonan, Yenicekale, Kazma, Kozludere, Ahırdağı (Küçükgöl–Büyükgöl), Tömek Yaylası, Berit Dağı Yaylası, Engizek Yaylası, Delihöbek Yaylası, Tekir Bayramovası Yaylası, Armutyücesi Yaylası, Kandıl Yaylası ve Bertiz yaylaları. Bu yaylaların içinde Başkonuş Yaylası, Yavşan Yaylası ve Tekir Yaylası Türkiye'de görülmeye değer ve dünyada az sayıda bulunan bitki örtüsü ile birlikte önemli bir yer tutar. Kahramanmaraş'ın Yenicekale, Süleymanlı, Döngel, Tekir, Fırnız, Güvercinlik, Kazma,

Başkonuş Yaylasında Geyikler

Şekil 2. *Kahramanmaraş ilinin fauna ve flora açısından oldukça zengin olan dağlık alanları.*

Kozludere, Kumaşır Gölü, Kapıçam ve Pınarbaşı, Elbistan İlçesinin Pınarbaşı, Göksun İlçesi ve Ekinözü İlçesi yazları ve sonbaharda halkın tercih ettiği yöreler arasında yer alır.

İlde 397 km. Devlet yolu, 28 km. otoyol, 616 km. İl yolu, 156 km. Stabilize yol olmak üzere toplam 1197 km. yol mevcuttur. Ayrıca; 5068 km. Köy yolu ve 1798 km. orman yolu mevcuttur. 5.060 km'lik köy yollarının ise, 1.352 km'si asfalt, 2.526 km'si stabilize, 1.179 km'si tesviye ve 3 km'si ham yol niteliğindedir (Anonim, 2006).

GAP Bölgesini Çukurova'ya bağlayacak olan Tarsus-Adana-Gaziantep Otoyolu ilin güney kesiminden geçmektedir. İl Merkezi; Osmaniye'ye 101 km, Adana'ya 187 km, Gaziantep'e 80 km, Kayseri'ye 286 km, Malatya'ya 223 km, Adıyaman'a 164 ve Sivas'a 418 km. uzunluğunda karayolu ile bağlıdır (Anonim, 2006).

Kahramanmaraş Havaalanı 1996 yılında faaliyete geçmiştir. Havaalanın Şehir merkezine uzaklığı 5 km. dir. Deniz seviyesinden yüksekliği 525 metre olan havaalanın pist uzunluğu 2300 metre genişliği ise 30

Kahramanmaraş İlinin Potansiyel Turizm Alternatifleri					
Alana Dayalı	Suya Dayalı	İklime Dayalı	Doğal Hayvan Varlığına Dayalı	Doğal Bitki Varlığına Dayalı	Kültürel Varlıklara Dayalı
• Dağ Bisikleti • Dağcılık • Jeomorfolojik oluşumları izleme • Piknik • Kamping • Doğada serbest yürüyüş • Tarihi alanları ziyaret • Trekking • Mağaracılık • Çadırlı Kamp • Doğa koruma ve rekreasyon alanlarını ziyaret • Yamaç paraşütü	• Olta balıkçılığı • Rafting • Botla gezinti • Sandal gezintisi • Su kayağı • Off road • Yüzme • Çağlayanları izleme • Yelken • Termalizm	• Klimatizm • Kayak • Yamaç Paraşütü • Buzullar ve buzul göllerini izleme	• Avcılık • Doğal hayvan varlığını izleme ve fotoğrafçılık • Kuş Gözlemciliği • At ile gezinti • Koleksiyonculuk	• Bitki örtüsünü izleme ve fotoğrafçılık • Koleksiyonculuk	• Tarihi ve arkeolojik alanları gezme • Folklorik yapı • Geleneksel mimari ve el sanatları • Yemek kültürü • Kültürel korunmuş alanları gezme • Festival ve şenlikler

metredir. Havaalanı yıllık 10.000 uçak ve 400.000 yolcu kapasitelidir (Anonim, 2006).

Kahramanmaraş ilinin kaynak değerlerinin sunmuş olduğu alternatif turizm potansiyeli oldukça yüksektir olduğu görülmektedir. İl tarım ve sanayiden elde ettiği gelir durumunun iyi olmasına karşın turizmden yeterince gelir elde edememektedir. İlin turizmden elde ettiği gelir düzeyi diğer illere oranla oldukça düşüktür. Potansiyel kaynakların koruma-kullanma dengesi gözetilerek turizme kazandırılması il için oldukça önemli olup, turizm amaçlı yatırımlara destek verilmesi, turizmin il genelinde hareketliliğinin sağlanması amacıyla altyapı ve hizmet ünitelerinin geliştirilmesi ve etkili planlama kararlarının alınması kalkınma açısından oldukça önemli olacaktır. Kahramanmaraş ilinin turizmden elde edeceği gelir seviyesini arttırabilecek mevcut potansiyel turizm alternatifleri için öneriler **Şekil 3**'de verilmiştir.

Şekil 3. *Kahramanmaraş ilinin potansiyel turizm alternatifleri için öneriler.*

Kültür, inanç, tarih ve termal turizmi, katılanların amaçlarına göre turizm şekillerinden olup bu turizm şekillerine yönelik bazı bilgiler aşağıda verilmeye çalışılmıştır.

Maraş Havaalanı

3. Kahramanmaraş'ın Tarihi, Arkeolojik ve Kültürel Turizmi

Kültürün bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerlerden oluşan bir bütün olduğunu söyleyen bilim insanları, aynı zamanda kültürün toplumda mevcut her tür bilgi, ilgi, alışkanlık, değer yargıları, genel tutumlar, görüş düşünce ve tüm davranış şekilleriyle bir bütün olduğunu savunmaktadırlar. Kültür kavramının barındırmış olduğu özelliklerinden dolayı, birçok turist, toplumlara ait kültürleri tanıma isteği içinde seyahat etmektedir. Turistlerin bu farklı kültürleri görüp tanımak için yaptıkları seyahat ve konaklamalar "kültür turizmi" olarak adlandırılmaktadır. İnsanlar eski medeniyetlerin ya da kültürlerin izlerini görme isteğinin yanı sıra kendi kültürleri dışındaki kültürlere de ilgi duymaktadırlar. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 1988 yılında hazırladığı "Bir Yörenin Turizm İmkânlarının Değerlendirilmesi İçin Rehber" adlı yayında "Kültürel Değerler" başlığı altında bazı alt baslıklar verilerek bir sınıflandırma yapılmıştır. Bunlar aşağıda sıralanmaktadır (Arınç, 2002;Uygur ve Baykan, 2007).

• Tarihi eserler adı altında yörenin tarihini yansıtan, günümüze kadar gelmiş eserler: Cami, han, hamam, türbe, su kemeri, tescilli yapı sokak, anıtsal ağaçlar, çeşme, kervansaray, saat kulesi sayılabilir.

• Arkeolojik eserler olarak ise yörede yaşamış çeşitli medeniyetlerden günümüze kalan eserler olarak değerlendirilmiştir: Antikkent, kale, sur, tiyatro, hamam, su kemeri, nekropol, akropol, mabed, tapınak, kilise, sarnıç ile yeraltı arkeolojik eserleri buna örnektir.

• Tarihi dini merkezler, değişik tarih dönemlerinde yapılmış dini yapılardır. Cami, türbe, manastır, kilise, sinagog tarihi dini merkezlerdir.

• Müzeler, ülke ve yörenin tarihi ve kültürel özelliklerini yansıtan taşınabilir eser ve eşyaların sergilendiği açık ya da kapalı mekânlardır. Etnografya müzesi, arkeoloji müzesi, açık hava müzesi, özel konulu müzeler buna örnektir.

• Festivaller, yılın belirli günlerinde düzenlenen konulu ulusal veya uluslararası katılıma açık (müzik, tiyatro, özel konulu toplantılar)faaliyetler bütünü olarak kabul edilmektedir.

• Özel günler, gelenek ve göreneklerden ya da dini inançlardan kaynaklanan, törensel özelliği olan günlerdir.

• Yöresel el sanatları adı altında ise halı, kilim gibi dokumalar, toprak işleme, ağaç işleme, bakır işleme, tas işleme, mücevher sıralanmıştır.

• Türk folkloru, Türk turizmine entegre edilebilecek özgün değerlere sahiptir. Folklor turistik talebin dogmasında rol oynadığı gibi turizme arz edilen değerler açısından da önemlidir.

İlde 85 adet tescili yapılmış kültür varlığı; 1 adet kentsel sit alanı; 51 adet Arkeolojik sit alanı; 1 adet Doğal Sit alanı; 2 adet Rekreasyonel alan (orman içi dinlenme yerleri); kültürel mimari özelliğiyle Eshab-ı Kehf Külliyesi ve Camii, Ribat, Kervensaray yer almaktadır (Anonim, 2011). Kahramanmaraş ilinin Prehistorik dönemden günümüze kadar Arkeolojik ve Etnografik pek çok eseri Kahramanmaraş müzesinde sergilenmektedir. Kahramanmaraş'ın Bağlarbaşı ve Dülkadiroğlu mahallelerinin Roma İmparatorluğu döneminden kalma eserlerin yer aldığı Germenicia Antik Kenti ve mozaiklerinin üzerinde yer aldığı tespit edilmiştir (Şekil 4). Efes ve Zeugma Antik kentlerinde bulunan mozaiklerle büyük benzerlikler göstermesi, agora ve tapınaklarında bu antik kent içerisinde yer alabileceği uzmanlar tarafından ifade edilmiştir. Milattan sonra 300-400 yıllarına ait olduğu tahmin edilen Antik kent ve kalıntılarının gün yüzüne çıkarılması, Kahramanmaraş açısından beklenen turizm hareketliliğinin oluşturulması ve tüm dünyada adının tanıtılması bakımından büyük bir fırsattır. Kültürel değerler bakımından oldukça zengin olan Kahramanmaraş'ın bu değerlerden özellikle tarihi ve arkeolojik olan eserleri gerek restorasyon gerekse bakım ve onarım çalışmaları yapılarak koruma önlemleri alındıktan sonra turizme kazandırılması oldukça önemlidir. Tarihi ve arkeolojik açıdan Antik Kent'in kısa zamanda bilimsel kazılarla ortaya çıkarılması akılcı bir planlama ve yönetim anlayışı ile tanıtımı ve pazarının kurulmasına yönelik çalışmaların yapılması ileriki yıllarda Kahramanmaraş ve ekonomisi için oldukça önem arz edecektir.

Maraş, binlerce yıllık uygarlık geçmişinin birikiminden oluşan zengin Anadolu kültür mozaiğinin en önemli parçalarından birisidir. Gelenekleri, yemek kültürü ve tek başına bir çok Avrupa ülkesinden daha zengin fauna ve florasının yanı sıra, Dünyanın en önemli su havzalarından biri olan Maraş'ta uygarlığın izleri M.Ö. 16 binlere dayanmaktadır. Domuztepe Höyük yerleşimi ve Yukarı Döngel Obası Mağara Yerleşimlerinde tarih öncesi dönemlere ışık tutan kazı çalışmalarında hemen her gün heyecan verici gelişmeler yaşanıyor. Yukarı Döngel Obası Mağara Yerleşiminde, insanoğlunun toprağı pişirip şekillendirdiği en erken örnek olma olasılığı yüksek bir toprak figür Maraş'ta bulundu.

M.Ö 13 bin ile 16 bin yıllarına ait olduğu tahmin edilen objenin kesin yaşı, karbon testleri tamamlandıktan sonra belirlenecek (Anonim, 2009).

Kahramanmaraş'ın folklorik değerler bakımından da kültürel değerleri oldukça zengindir. Kahramanmaraş'ın hemen hemen her yöresinde değişik ağıtlar, ninniler, destanlar, sözler, şiirler, oyun ve inanışlar bulunmaktadır. Geleneksel sanatlar arasında; bakırcılık, kromculuk, aliminyumculuk, demircilik, kuyumculuk, geleneksel kap üretimi, mobilyacılık ve oymacılık yer alır. Ayrıca yöreye ait postal, kelik, karadağ çarığı, ham çarık, nalçalı edik, Osmanlı yemenisi gibi giyim ve kuşamlar; Günümüzde Maraş İşi, Sim-Sırma İşlemeciliği, oyacılık(iğne oyası, mekik oyası, firkete oyası, boncuk oyası vd.) gibi nakış ve işlemecilik; Gastronomi açısından da yöreye özgü başta dondurması ve kırmızı biberi olmak üzere pek çok yiyecek ve içecek kültürü bakımından da oldukça zengin bir yere sahiptir.

Kaleler; Anacık, Azgıt, Meryemçil, Keşiş, Beyoluğu, Mazgaç, Bülen, Kaledere, Kızıloluk, Rıfatiye I, Rıfatiye II(Büğüme), Tatarlı (Dibi), Kaleboynu (Halbur), Çürük, Kalası, Hisar, Çebiş, Mitel, Haştırın, Akkale, Yılan, Burunönü, Beşbucak, Çopcalar, Boynuyoğunlu, Bossek, Tırtatlı kaleleri.

Camiiler; Kahramanmaraş Ulu Camii, Hatuniye Camii, İklime Hatun Mescidi ve Türbesi, Arasa Camii, Acemli Camii. Medreseler; Afşin Ashab-ı Kehf Külliyesi, Taş Medrese. Hanlar; Taş Han, Kâtip Han, Hışır Han. Tarihi köprüler; Ceyhan, Dalyan, Süleymanlı. Çeşmeler; Şeyh Adil, Uyuz Pınarı, Süleymanlı, Sütçü İmam, Meydan Çeşmeleri. Yatırlar ve Türbeler; Malik b. Ejder Türbesi, Alaüddevle Türbesi, Derdiment Dede Türbesi, Yum Baba Türbesi, Şems Hatun Türbesi, İklime Hatun Türbesi, Osman Dede Türbesi, Dulkadiroğlu Mehmet Bey Türbesi (Taş Medresede). Mağaralar; Döngel Mağarası, Savruk Mağarası, Gümüşkaya Mağarası, Bulutdeliği Mağarası, Tekir Ardıçsuyu Mağarası, Ayranpınarı Subatan Mağarası, Cancık Mağarası. Gezi ve mesire yerleri; Başkonuş ve Kozludere Yaylaları, Kazma Bağları, Güvercinlik, Fırnız ve Körsulu Vadileri, Ali Kayası, Tekir Yeşilgöz, Çamlık, Muhsin Yazıcıoğlu, Pınarbaşı, Atatürk, Kılavuzlu, 12 Şubat Parkları, Yavşan ve Kapıçam Tabiat Parkları, Çamlık Kent Ormanı, Kumaşır, Menzelet ve Sır Baraj Gölü ve çevreleridir. Kaplıca ve içmeler; Ilıca Kasabası Kaplıcaları, Ekinözü İlçesi İçmeleri, Göksun Büyükkızılcık İçmesi, Şerefoğlu Köyü Çamur Banyosu ve İçmesi.

4. İnanç Turizmi

Ulusal sınırları hesaba katmaksızın dünyada meydana gelen teknolojik değişiklikler insanları bir araya getirmektedir. Yazının icadından bu yana, belki de 9,000 veya 10.000 yıl önce, dünya üzerindeki bazı yerler, farklı kültür, uygarlık ve dinler arasında oluşan yakın ilişkilere sahne olmuştur. Gerek ilk çağ medeniyetlerinin Anadolu'da gelişmesi gerekse Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde havarilerin, ortaçağda ise Musevilerin bulundukları ülkelerde karşılaştıkları ağır baskı ve yok etme politikaları sonucu, bu topraklara sığınmış olmaları Türklerin kendi dini olan İslamiyet'e ait eserlerin yanı sıra çok sayıda sinagog ve kilisenin Anadolu'da yer almasına neden olmuştur.

Milletimizin İslami anlayış paralelinde derin saygı ve hoşgörü içerisinde günümüze kadar ulaşan bu eserler Türkiye'yi diğer ülkelerden daha avantajlı duruma getirmektedir. İnsanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına, dini inançlarını gerçekleştirmek inanç çekim merkezlerini görmek amacıyla

yaptıkları turistik amaçlı gezilerin, turizm olgusu içerisinde değerlendirilmesi İnanç Turizmi olarak tanımlanabilmektedir (Anonim, 2013a).

Kahramanmaraş'ta İnanç Turizmi kapsamında en büyük potansiyeli Eshab-ı Kehf oluşturmaktadır. 12.yy.'dan günümüze gelen yapı Afşin'in 8 km. doğusun da yüksek bir sırt üzerinde yer almaktadır. Alanda Roma, Selçuklu ve Osmanlı eserlerinin yanı sıra Yedi Uyurlar yani Eshab-ı Kehf bulunmakta olup, içerisine girildiğinde mübarek su ve insan boyutunda uyudukları sedir şeklindeki yatma yerleri görülür. Ayrıca güneşin günde iki kere düştüğü kilise mihrabının izlerini şimdiki camii içerisinde görülebilmektedir (Uğurlu, 2010). Turizm kapsamında pek fazla tanıtımının yapılamaması, ulaşımdan kaynaklı zorluklar gibi nedenlerle İnanç Turizmi açısından öne çıkarılamamıştır. Ancak İnanç Turizmi bakımından merkez olabilecek potansiyele ve öneme sahip olduğu çevre illerden gelen ziyaretçiler ve yöre halkı tarafından bilinmektedir. Kahramanmaraş'ta İnanç Turizmi açısından Malik Ejder Türbesi ve eski il sınırları içinde olan Ökkâşe Hazretleri Türbesi (Gaziantep-Nurdağı)'de ziyaretçilerin uğradıkları ve manevi açıdan huzur buldukları mekânlar olarak önemlidir.

5.Termal Turizm

Termal turizm açısından Kahramanmaraş'ta, Süleymanlı ve Döngele yerleşim birimleri yakınlarında sıcak su kaynakları, Göksun Büyük Kızılcık İçmesi ve Ekinözü İçmeleri ile Kaplıca turizmi açısından oldukça yoğun kullanılmakta olan Ilıca (Zeytun) Kaplıcası yer almaktadır. Termal ve sıcak su kaynağı bakımından merkez Karacasu köyü, merkez Kapıçam-Tevekkeli-Küpelikız köyü, merkez Çiğli-Kapıçam-Tevekkeli, Türkoğlu ilçesi Kuyumcular köyü, Pazarcık ilçesi Çöçelli ve Sakızlıhöyük köyü önemli alanlardır.

Ilıca (Zeytun) Kaplıcası

Kükürt, petrol artığı ve az miktarda yağ karışımı ile meydana gelen şifalı suyun romatizmal hastalıklara ve kadın hastalıklarına olumlu etki yarattığı belirtilmektedir. Ilıcanın doğal yapısı ve iklimi de sağlık turizmini geliştirmeye elverişlidir. Şehre yakınlığı ve ulaşım kolaylıkları da turizme olan talebi artırıcı unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Ekinözü İçmesi

Ekinözü İçmesi, kapasite ve kaynak nitelikleri bakımından ülkemizin içme kaynaklarının geliştirilmesi öngörülen yerleri arasında bulunmaktadır. Ekinözü içmeleri önemi ve yatırım önceliği bakımından ülkemizdeki önemli içme kaynaklarından biridir (Şekil 5).

Göksun Büyük Kızılcık İçmesi

İçme suyunun sindirim, idrar yolları, cilt ve böbrek hastalıklarına iyi geldiği tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

Anonim(2006). Kahramanmaraş İli Çevre Durumu Raporu, T.C. Kahramanmaraş Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Kahramanmaraş

Anonim(2009). Skylife, Türk Hava Yolları Dergisi, Eylül-2009, Ankara

Anonim(2010). http://www.milliparklar.gov.tr

Anonim(2011). Kahramanmaraş Turizm İl Müdürlüğü Turizm Envanteri Raporu, Kahramanmaraş

Anonim (2013a). http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,9952/inanc-turizmi.html

Anonim (2013b). http://kahramanmaras.ormansu.gov.tr

Arınç, P. C.,(2002). Selçuk'ta Kültür Turizmi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Özhatay, N., Byfield, A., Atay, S., (2005). Türkiye'nin Önemli Bitki Alanları, WWF Türkiye, İstanbul.

Özhatay, N., (2006). Türkiye'nin BTC Boru Hattı Boyunca Önemli Bitki Alanları, BTC Şirketi, İstanbul.

Uğur, S.M., Baykan, E., (2007). Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri, Gazi Üniv. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı:2, Ankara

Uğurlu, M.F., (2010). Maraş Gündem (Günlük Yazılar), www.mehmetfatihugurlu.com

Yıldız, B., 2006. Kahramanmaraş, s.242-244, N.Özhatay, Türkiye'nin BTC Boru Hattı Boyunca Önemli Bitki Alanları, (Important Plant Areas along the BTC Pipeline in Turkey) BTC Şirketi, İstanbul

KAHRAMANMARAŞ İLİ DOĞAL ve KÜLTÜREL VARLIKLAR HARİTASI

